Digitized by Google

Digitized by Google

Assistentiæ Germaniæ

HERCULES PRODICIUS

SEU

CAROLUS

JULIÆ, CLIVIÆ ac MONTIUM

PRINCEPS

IN

JOANNE WILHELMO

COMITE PALATINO RHENI

NEPOTE

Poſt ſæculum redivivus.

Authore

Reverendo P. JOANNE PAKENIO Societatis JESU
SS. Theologiæ Licentiato.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBL. DOM. PROF. ROM. IHS

Coloniæ Agrippinæ.

Typis PETRI ALSTORFF Anno 1679.

Digitized by Google

6.25.Q.6

Digitized by Google

SERENISSIMA
PRINCEPS
MARIA ANNA,

Comes

PALATINA RHENI,
DUX JULIÆ,
CLIVIÆ & MONTIUM,
NATA
ARCHI-DUX AUSTRIÆ,
DUX
BURGUNDIÆ, BRABANTIÆ,
STYRIÆ, CARINTHIÆ. &c.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

SUum cuiq; pulchrum; & TUUM TIBI, Sereniſsima Archi-Dux. TUUM *tam nihil eſt, quàm Sereniſſi-*

 mus

Digitized by Google

mus JOANNES WILHELMUS, *qui* SUUS *eſſe noluit diutiùs, quò citiùs foret* TUUS. *Sacramentum Amoris magnum, quo* MEUM *ac* TUUM, *imò &* SUUM, *frigida illa Verba tam arctè, quam ſanctè in unum coeunt.* DUO *ardent in* UNO *cœlo* luminaria; *& quid ſerenius!* DUÆ eodem culmo *flaveſcunt ſpicæ; & quid fœcundius?* DUO eodem tigno *purpuraſcunt botri & ſpecioſiſsimi hortorum fructus; & quid amœnius?* DUO *ſub* UNO *Nucis cortice dulceſcunt nuclei; & quid ſuavius?* DUO eâdem conchâ *can-*

deſcunt

Digitized by Google

deſcunt uniones ; & quid candidius ? ἀδύνατον *cenſet* Theologus, *ſimultaneum penes duos ejuſdem rei dominium :* P*aradoxon* Legisperitus, *indiſſolubilem* MEI *ac* TUI *unionem : Miraculum* Philoſophus, *idem in diverſis ſimul locis, binumque in eodem corpus: Somnium ac delirium* Mathematicus, *quod* DUO UNUM, *ac* UNUM DUO *: Solœciſmum* Grammaticus, *quod* EGO TU, & TU EGO *ejuſdem ſint perſonæ. Myſterium grande !* DUO in carne UNA, & UNA in DUOBUS Caro, cor, anima, voluntas, Perſona

acDominium. *Hoc enimverò ſolius* DEI *opus eſt & vinculum à nullo hominum dividuum. Hoc cœlum extra cœlum, cujus luminaria majora pulcherrimam rurſum Provinciis hæreditariis triſti* Martis Gallici *face deformatis ſpondent Serenitatem. Ita eſt*, Sereniſsima Archi-Dux, TUUS *jam eſt, quem nuper vix conſpectum* Gallia, Anglia & Italia SVVM *depoſcebant. Et quid ni* TVVM, TVVS, *inquam*, **JOANNES WILHELMUS, TIBI PULCRÆ** Pulcher *ſit ac videatur? Viſus* Ille *ante biennium inter roſas* Anglicanas

rubi-

rubicundior, candidior inter Lilia Gallica, *aureiſque* Italiæ *pomis formoſior. Viſa utrobique*

Pulchrior, & pulcro veniens de corpore virtus.

Hoc compendioſiſſimum Pulcritudinis tam internæ, quam externæ congiarium TUUM eſt, in quo omnes Peregrinarum formarum venuſtates in forma UNA, id eſt, TUA; TUO inquam, JOANNE WILHELMO *habeas, ames, & mireris. Hoc dum Sereniſſimis tuis Manibus, oculiſque, librario hoc in opuſculo exhibeo ac dedico; dico, dedicoque* Serenitati tuæ, *quod TUUM eſt;*

hoc

Digitized by Google

hoc unum à Specioſo præ Filiis hominum *enixè precatus, ut quot in eo ſunt apices; tot horas, & dies pulcros, ſerenos & tranquillos* Serenitati tuæ, *TUOque, qui* idem *TECUM eſt, ac Provinciis TIBI Cognatis & adoptatis clementiſſimè largiatur. Ita vovet ac orat ad aram ſupplex, utinamque exoret Cœlites, pulcherrimumque Cœlitum Principem ac Sponſum,* Serenitatis tuæ

Devotiſſimus Servus & Sacellanus

JOANNES PAKENIUS

Societatis IESV.

Digitized by Google

SERENISSIME

PHILIPPE WILHELME

COMES PALATINE RHENI:

DUX BAVARIÆ, JULIÆ, CLIVIÆ, ET Montium: Comes Veldentiæ, Sponheimii, Marchiæ, Ravensburgi & Môrſiæ; Domine in Ravenſtein &c.

SERENISSIMA

ELISABETHA · AMELIA · MAGDALENA,

COMES PALATINA RHENI:

DUX BAVARIÆ, JULIÆ, CLIVIÆ, ET Montium &c. Nata Landgravia Hasſiæ &c.

Redit ex biennali ſua peregrinatione ad paternos Serenitatum Veſtrarum amplexus Princeps Primogenitus, annis major, cultior artibus, gratiiſq; quà Regum, quà Pontificũ longè cumulatior. Quibus alii plerumque viatores aut evaneſcunt, aut minuuntur, iis ipſe crevit ſemper & ubique ſemitis, veluti ſcintillans in avitis Majo-

Digitized by Google

rum cineribus incendium, vernans inter juveniles ſpinas lilium, fulgens in domeſtica ſcoria aurum, matureſcens in peregrina morum & amorum concha margaritum; ac denique, ut aſtrum in caliginoſis monſtroſæ vanitatis umbris, uſque & uſque formoſius. Quantus ex Microcoſmo, id eſt, parvo mundo intra biennium Mundus: in quo artes Belgicæ, Britannici mores, leges Gallicæ, Italicique ritus, Germanâ planè fide & candore, ſolidantur: Eſt in hoc uno & arcto quædam univerſitas ſuis præſens ſpatiis, ac ſuis diſtans intervallis; urbes vallatis circumſeptæ muris, Provinciæ avitis diſcretæ terminis, regna & Reſpublicæ, effuſis undequaq; limitibus, continuæ, fluvii & Maria agnatis frenata ripis & catara-

ctis.

ctis. Quæ Camporum, Hortorum, Fontium, Saltuum Nemorumque varietas & voluptas; quæ ſtatuarum, imaginum, Pyramidum, ac obeliſcorũ antiquitas? quod Bullarum, Numiſmatum, gemmarum, lapidumq; pretium? quis Templorum, Palatiorum, Muſæorum ac Mauſolæorum ſplendor? quæ theatra, circi, Hyppodromi, palaſtræ ac orcheſtræ? Quod ſi Heroum malis vel aſpectum, vel congreſſum; en mutata tantiſper ſcenâ non in picta vilis telæ tabula; ſed ſublimi & viva Sereniſſimæ mentis idea veluti amphitheatro prope univerſos Europæ Legatos, Principes & Monarchas! *Dux Venetus* nunc in Senatu, nunc in bucentauro nobiliſſimos inter Proceres ſublimis! *Carolus* Britanniæ

 Rex

Rex ac Maris Dominus inter ampliſſimos utriuſque domus ordines paludatus! *Ludovicus* Galliarum Monarcha & ſago & togâ potens! *Leopoldus* in regio Principum concilio ſemper primus, ſemper auguſtus! *Clemens* ſublimi in ſolio purpuratos inter Patres ſervus ſervorum ac Patrum Pater ſacro triregno coronatus. Hoc enimverò aëre, contubernio, alloquio, convictu, ſpiritu, officiis, ſtudiis ac trophæis noſter vixit ac profecit, nullibi Peregrinus, ubique domeſticus, ſeipſo quotidie glorioſior. Suos quæque natio aut habet aut jactat Hercules; & ſuum genuit ſæculo ſuperiori ter fecunda Iulia, Clivia, Montes, & Marchia, Prodicium; quot Matres? quem & quantum Carolum? dimidium ejus

Moritur Carolus Romæ 1575.

rapuit

rapuit cœlum ; Dimidium ſervat Roma: præter famam nihil rediit in patriam fatali tanti hæredis jacturâ luctuoſisſimam. Felicior planè es Duſſela, quæ poſt ſæculũ alterum peperiſti ſeu Herculem Prodiciũ, ſeu Principem juventutis, à CAROLO, nec ſanguine, nec indole, nec ſpiritu principali degenerem! Quis neget par nobile ſeu Fratrum ſeu Nepotum CAROLUM & JOANNEM? Quis non agnoſcat in CAROLO JOANNEM ex materna tandem linea naſciturum, & in JOANNE CAROLUM nunquam moriturum? Uterque eodem ſtipite, eâdem patriâ, iiſdem provinciis, legibus, ſtudiis artibuſque adolevit: uterque diverſis ſæculis, diverſis viis, ac diverſo eventu an-

in cujus locum ſe ejus nepos Ioan. Wilhelmus ibidem ſiſtit 1675.

num

num ſanctum, ſanctam portam ac Romam ſanctam ſubiit, coluit & deſeruit. Auſtria utri fuerit ſitque faventior; Magnus ipſe LEOPOLDUS nuper declaravit, electâ in dilectam ſibi Sponſam Joannis Sorore ELEONORA: propinquior erat Carolus Cæſari uno gradu conſanguinitatis, Affinitate Joannes eſt proximior. Quis æquo decidat calculo, dulciuſne ſit revereri ex Sorore Nepotes Archiduces, Reges ac Imperatores, an verò ex Materterâ Amitinos Coronatos. Sic placuit Superis, ut finita Fratris peregrinatio Auguſtam coronaret Sororem. Sic placeat iiſdem, ut cœptum Connubium Auguſtam Domum coronâ Auguſtorum Hæredum dilatet ac pro-

paget

paget nunquam peritura. Quidſi & Sereniſſimo noſtro Joanni,in thori conſortem cedat Sereniſſima Auſtriæ Archiduciſſa Maria Anna, Auguſtiſſimi Leopoldi Soror? quod ex ſignis non obſcuris augurari licet. : quot, & quàm arctis vinculis domus hæ conſtrictæ forent! Fortunet Deus conſpirantia hæc Imperii, totiuſque Eccleſiæ vota. Tu verò Sereniſſime Dux, ac Princeps Clementiſſime accipe, vel potiùs recipe obvio amplexu quod manu mihi prodigâ credidiſti depoſitum, Tuum JOANNEM WILHELMUM Principem juventutis, Amoris Primogenitum, Pignus gratiarum, Patriæ delitium, ac breve Orbis Europæi

ropæi

Digitized by Google

ropæi compendium. Hoc meum deinceps erit ſcribendi, loquendi, & excolendi argumentum. Hic biennalis peregrinationis commentarius; hoc denique Fidei, zeli, ac Homagii volumen, quod ego utpote minimus Vaſallus ac Sacellanus Serenitatum veſtrarum cum demiſſisſimis votis perennis in Sereniſſimam Domum Palatino-Neoburgicam felicitatis dedico ac devoveo.

J. P. Soc. JESU.

Digitized by Google

PEREGRINATIO BIENNALIS

SERENISSIMI PRINCIPIS

JOANNIS VVILHELMI

COMITIS PALATINI RHENI, PRINCIPIS NEOBURGI, JULIÆ, CLIVIÆ, MONTIUM HÆREDITARII,

Ex anno 1674. in annum 1676.

QUIDQUID parvis aliquando cœpit initiis, magnis tandem proficit & gaudet incrementis. Creſcunt flumina rivis, alluvione Inſulæ, Provinciæ Dynaſtiis, ac Familiæ quantumvis amplæ fortunatis connubiis. Non utar exteris, ubi domeſticis abundo exemplis. Alluit *Moſa Juliam*, hanc & *Montes Rhenus* patriis aquis fluviiſque, *Aarâ, Erfftâ, Niersâ, Rurâ, Sultzâ, Acherâ, Broelâ, Sigenâ, VViperâ, Duenâ, Duſſelâ, Angerâ* & *Rurâ* montenſi auctiores. Ita plane & hæreditarii ſubditis coaluere Dominiis Principatus. Accrevit *Juliæ* diverſis ſæculis Comitatus *Nemoris*, Urbs *Marcodurana*, *Ad-vocatia* Civitatis Aquenſis, Præ-

Quando, & quomodo variis dominiis aucta ſit Julia.

fecturæ *Sintzigienſis*, *Remagenſis*, *Bruggenſis*, *Dalenſis*, *Grevenbrochenſis*, *Gladbacenſis*, *Moniogenſis*, *Euskirchenſis*, *Boſlarienſis* cum urbe *Linnichio*, *Schonfortenſis*, *Heinsbergenſis*, *Geilenkirchenſis*, *Thombergenſis*, *Millenſis*, *Bornenſis*, *VVaſſenbergenſis* & demum Anno 1546. Comitatus *Nuenaricus*.

Iulia ex comitatu fit Marchionatus, tandemque Ducatus. Quatuor eius Vrbes Comitiales.

Haud aliter ENGELBERTUS Comes *Montium* ex ſpoliis HENRICI LEONIS *Ducis Angivariæ* & *VVeſtphaliæ* fines ſuos dilatavit, ſuo merito, ac *Friderici* Barbaroſſæ beneficio. Sic *Julia* olim Comitatus; Anno 1329. per *Ludovicum* Imperatorem Marchionatus & poſt per CAROLUM quartum in Metenſibus Comitiis Ducatus, ſeipſa ſenſim major urbes Comitiales cenſet quatuor, *Monaſterium Eifliæ* ab Eifliâ fluvio, & Monaſterio in Canonicorum Collegium converſo dictum; *Euskirchen* ad *Ervatem* ſive *Erpam* amœno fertilique ſolo ſitam; *Durenam*, Tacito *Marcodurum*, à Capite S. ANNÆ per Latomum ex Collegiata S. *Stephani* Moguntina tranſlato illuſtre; ac *Juliacum* ſive à Druſo, ſive à *C. Julio Cæſare* cœptum, & pluribus poſt ſæculis arce & propugnaculis à WILHELMO DVCE communitum.

Eius Satrapiæ, Vrbes, Eclesiæ Collegiatæ.

Eadem habet Satrapias 24. Dominia 84. Commendatorias Domus *Sierſtorffiam*, *Velſenſem* & Abbatias *Gladbacenſem* & *Steinfeldenſem*; Eccleſias Collegiatas *Monaſterii Eifliæ*, *Juliaci*, *VVaſſenbergæ*, *Heinsbergæ*, *Sororiæ* & *Sittardiæ*. Presbyteratus ſeu Decanatus

Digitized by Google

natus rurales *Juliacenſem*, *Suſterenſem*, *Berchemienſem*, *Monaſterienſem*, & *VVaſſenbergenſem*.

Sic & *Montes* ſive à ſeptem montibus ad *Rhenum* ſupra *Bonnam*, ſive à monte vetere ex caſtro Principum in Monaſterium Ciſtercienſe commutato, ſive à continuata Montium ſerie dictus, per HENRICVM *Aucupem* Comitatus, per CAROLVM quartum Marchionatus, & VVENCESLAVM Ducatus. Præfecturas habet 19. Vrbes & Oppida decem, *Duſſeldorpium*, *Ratingam*, *Lennepiam*, *VVipperfordiam*, *Solingam*, *Rhadam*, *Gerishemium*, *Blanckenburgum*, *Mulhemium*, *Elverfeldium*, quibus accedit *Siegenburgum*. Abbatias *Siegebergenſem*, *Heiſterbacenſem* & *Antiquo-Montanam*: Eccleſias tam Canonicorum quam Nobilium Veſtalium, *Duſſeldorpii*, *Gerishemii*, *Rhenodorpii nigri*, *Grevenradii* & *Dunevvaldii*. Provincia hæc ut dives eſt metallis, nitro, ferro, plumbo, ſtanno, cupro, marmore, &c. ita ejus Vrbes florent opificiis & commerciis; *Siegeburgum* ollis & calicibus teſtaceis; *Lennepa*, *VVipperfurda*, *Reda*, & *Hæcceſvvagen* pannis, forficibus *Ratinga*, *Solinga* cultris & gladiis, *Cronebergh* & *Remſcheid* falcibus ac denique *Erverſeldia* filis texendis & dealbandis. Suis utraque regio firmatur legibus, ſuis Indigenatus gaudet privilegiis, ac ſuis tandem inſignitur leonibus, nigro in Campo flavo *Julia*, & *Montes* rubro in argenteo. Neutra ſuis ita dilatatur terminis, ut inclytorum

Eadem de Ducatu Montenſi.

Digitized by Google

Ducum rebus fortiter pro Patria geſtis, erectis fundatiſque pro domo Dei ſeu tuendâ, ſeu ampliandâ Aſceteriis, Collegiis & Monaſteriis, ac gloriâ nominis, famæ & virtutum apud coævos æque atque poſteros immortali. Non repetam panegyres à *Stephano VVinando Pichio*, *P. Theodoro Ray* S. J., *Franciſco Streidhagen* Canonico *Hinsbergenſi*, *Lucio Veronenſi* aliiſque ævi noſtri Scriptoribus tàm ſolutâ quam ligatâ oratione fuſius recitatas: Non producam tabulas Heroicis Avorum, Abavorum, Atavorumque ſymbolis & emblematis ſive pictas ſive ſcriptas. Nec retexam Genealogiam quà penicillo, quà ſcalpello, quà calamo in ære, in marmore, & in membrana Europæo orbi toties propoſitam. Vnam quæ me ſæpius Neoburgi in Ducali palatio ſuâ perſtrinxit amplitudine, ſiſto aulam & in hac veluti theatro Comites & Duces, hinc *Palatinos*, inde *Julio-Clivo-Montenſes* viritim & gradatim à RVPERTO IMPERATORE uſque ad PHILIPPVM VVILHELMVM hujus ſæculi Imperiique Romani Decus & duodenam Principum à patriis ſemitis nuſquam deviam propagatos.

RVPER-

RUPERTUS IMPERATOR.

Succeſſio Ducum Juliæ Cliviæ *Montium, gradatim deducta* ab Imp. *Ruperto C. P. R.*

AGNES Ruperti C. P. R. Imp. Cæſ. F. Uxor Adolphi I. Cliviæ Ducis, Com. Marchiæ.

Adolphus I. Cliviæ Dux Marchiæ Comes XIV. Gener. Ruperti Com. P. R. Imper. Cæſar.

Anna Ruperti C. P. R. Imp. Cæſ. F. Uxor. Wilhelmi II. Montium Ducis.

Wilhelmus II. Juliæ Comes Montium Dux, Ravensbergi Comes, Dominus in Blanckenbergh, Gener Ruperti C. P. R. Imp. Cæſ.

Anna Nicolai Comitis de Tôcklinburgh F. Uxor Wilhelmi III. Comitis Ravensburgici.

Succeſſio Comitum Palatini Rheni *Ducum Bavariæ viritim* deducta ab *Imp. Cæſare Ruper* C. P. R.

LUdovicus C. P. R. S. R. J. Elector F. Ruperti Imp. Cæſ. Parens Electorum Rheni priorum, qui anno 1559. deſierunt.

Stephanus C. P. R. Dux Biponti, Parens Electorum Rheni, qui hodie ſuperſunt, itemque Ducum Neoburgi, Biponti ac cæterorum CC. PP. RR.

Anna Friderici Com. Feldentiæ F. uxor. Stephani C. P. R. Com. in Feldentz & Sponheim.

Ludovicus Niger C. P. R. Dux Biponti, F. Stephani C. P. R.

Joanna Pr. de Croi uxor Ludovici Ducis Biponti.

Alexander C. P. R. Dux Biponti F. Ludovici Nigri IV. à Ruperto C. P. R. Imp. Cæſ.

Digitized by Google

VVilhelmus III. Comes Ravenſburgicus F. wilhelmi II. Ducis Montium & Ravenſbergæ III. à Ruperto C. P. R. Imp. Cæſ.

Sophia Gerardi Ducis Conjux & Bernardi Saxoniæ, Angariæ Weſtphaliæ Ducis F.

Gerardus Juliæ, Montium Geldriæ Dux, F. Wilhelmi III. Com. Ravenſburgici, poſt Adolphum Montium, Juliæ & Geldriæ Ducem IV, à Ruperto C. P. R. Imp. Cæſ.

Sibylla uxor Wilhelmi W. Ducis Juliæ & Montium F. Alberti Achillis Electoris Brandeburgici.

Wilhelmus IV. Dux Juliæ Montium, Comes Ravenſbergæ & Henſbergæ, Filius Gerardi V. à Ruperto C. P. R. Imp. Cæſ.

Maria Wilhelmi IV. Juliæ & Montium Ducis, com. Ravenſb. F. & privilegio Maximiliani I. Imp. cæſ. hæres, VI. à Ruperto C. P. R. Imp. Cæſ.

Joannes III. Cliviæ Dux, Marchiæ Comes, Conjux Mariæ Juliacenſis.

Margarita Craffronis Com. de Hohenloc F. Uxor Alexandri C. P. R. Ducis Biponti.

Ludovicus C. P. R. Dux Biponti, Comes Feldentiæ & Sponheim F. Alexandri C. P. R. V. à Ruperto C. P. R. Imp. Cæſ.

Eliſabeth F. Wilhelmi Landgravii Haſſiæ, uxor Ludovici C. P. R.

Wolffgangus Ludovici C. P. R. F. Dux Biponti & deinde Neoburgi V. à RUPERTO C. P. R. Imp. Cæſ.

Anna Philippi Haſſiæ Landgravii F. Uxor wolffgangi C. P. R. Ducis Neoburgici.

Philippus Ludovicus wolffgangi C. P. R. F. Hæres Palatinatus Neoburgici, ac dein Juliæ, Cliviæ, Montium Dux, Com. Marchiæ & Ravenſbergæ VI. à Ruperto C. P. R. Imp. Cæſ.

Ma-

Maria Auſtriaca F. Imp. Cæſ. Ferd. uxor Wilhelmi Ducis Juliæ Cliviæ Montium.

Wilhelmus V. S. C. M. Dux, Comes Marchiæ & Ravensbergæ; Joannis III. Cliviæ Ducis & Mariæ Juliacenſis F. VII. à Ruperto C. P. R. Imp. Cæſ.

Anna Wilhelmi Ducis J. C. M. & Mariæ Auſtriacæ F. ac ex privilegio Caroli V. I. hæres conjux Philippi Ludovici C. P. R. VIII. à Ruperto C. P. R. Imp. Cæſ.

ELISABETHA AMELIA MAGDALENA uxor Philippi Wilhelmi C. P. R. F. Georgii Landgravii Haſſiæ.

PHILIPPUS WILHELMUS C. P. R. Bavariæ I. C. M. Dux, C. Feldentiæ Sponheim, Marchio Ravensbergæ, & Mörs, Dominus in Ravenſtein IX. à Ruperto C. P. R. Imp. Cæſ.

Wolffgangus Guilielmus C. P. R. Bavariæ Juliæ Cliviæ, Montium Dux. C. Feldentiæ, Sponheim, Marchiæ & Ravensbergæ Dominus in Ravenſtein VII. à Ruperto C. P. R. Imp. Cæſ.

Magdalena C. P. R. Duciſſa utriuſque Bavariæ & uxor Wolffgangi Guilielmi C. P. R.

EN breve Sereniſſimæ Proſapiæ ſchema à RUPERTO *Cæſare* cœptum, à LUDOVICO & AGNETE Fratre & Sorore diviſum, in PHILIPPO LUDOVICO & ANNA reunitum, ac per PHILIPPUM WILHELMUM & ELISABETHAM AMELIAM MAGDALENAM octo Filiis & quinque Filiabus fortunatiſſime multiplicatum. Stant vivuntque gratiosè in his ſummæ ſpei Nepotibus Heroës, qui jam pridem in cineribus ſuis ac tumulis gloriosè quieverunt. Stas inter hos & tu WILHELME ANNÆ Pater,

PHI-

Digitized by Google

PHILIPPI WILHELMI *Abave* & tredecim Principum *Atave* poſt integrum jam ſæculum in erecto *Duſſeldorpii* monumento & concinnato poſt Epitaphio tui ipſius interpres & vates

Quis jacet hic? Dux Juliacus*: quâ ſtirpe parentum?*
Clivorum *illuſtri ſanguine natus erat.*
Quæ Conjux? Maria *illa fuit: quo ſtemmate? Magni*
Cæſaris, *& Divo* Cæſare *nata Soror.*
Quid juvenis coluit? Martem: *quid adultior annis?*
Pacem: *quid Senior?* Juſtitiam *atque* Deum.
Quo morbo periit? ſenio, cordiſque dolore:
Qualiter? invicta ſpe, ſtabilique Fide:
Ergo fuit? vixit pars prima: quid altera? ſurget:
Vnde? ex hoc tumulo; quando? vocante tubâ.

SUrrexit enimverò jam tum inter feſtivos tubarum, tympanorum ac grandiorum machinarum applauſus, non ex ferali *VVilhelmi* tumulo, ſed fortunato PHILIPPI WILHELMI & ELISABETHÆ AMELIÆ MAGDALENÆ connubio *Düſſeldorpii* Anno 1658. 19. Apr. JOANNES WILHELMUS inter octo adhuc ſuperſtites fratres germanos *primogenitus*. Hic corpore firmus, vultu elegans, facilis indole, ingenio acer, à puero per optimos vitæ ac morum Magiſtros ad divinæ humanæque Sapientiæ rationes ſolerter educatus; doctus latinè, Italicè, Gallicè, & Hiſpanicè; in Hippodromo, Palæſtra, & in circo æque exercitatus, videbatur anno ætatis decimo ſeptimo peregrinationi ad exteras Europæ aulas & Nationes ſuſcipien-

Naſcitur Princeps Joannes Wilhelm. Duſſeldorpii: deſcriptio ejus, litera & lingua varia.

pien-

Conſultatio de ejus itinere in terras exteras.

piendæ jam maturus. Proponitur conſilium per Legatos Viennæ LEOPOLDO Auguſto Cæſari & probatur: Dictantur à Sapientiſſimo *Patre* & Sereniſſimo Duce leges pietatis in Cœlites, obſervantiæ in Reges & Monarchas, amicitiæ in pares, æquitatis in domeſticos, benevolentiæ in externos; humanitatis in omnes, ſobrietatis in cibo & potu, moderationis in congreſſu & alloquio, ac vel maxime timoris & amoris divini in vita ac moribus ad exactam *Principis* Chriſtiani normam componendis. Nec minori cura ſeligitur ex patria Nobilitate & ex omni ordine Comitatus harum legum ac Principis ſui Hæreditarii Cuſtos, alii ut præſint, ut ſubſint alii, omnes ut proſint.

Nomina & dotes eorum qui in comitatum Sereniſſimo Principi ſunt dati.

Præfectus SERENISSIMO SELECTISSIMÆ JUVENTUTIS PRINCIPI *Hermannus L.B. de VVachtendungh* ex *Germanſeel*, Eques *Melitenſis*, Toparcha in *Ravenſtein*, Triremiumque *Melitenſium* & multarum palmarum Capitaneus, ad *Carolum Regem Sueciæ* nuper Ablegatus, variarum linguarum apprime peritus, à variis expeditionibus, multiſque peregrinationibus non vulgariter probatus; idem ille, qui viginti & uno annis ante Coloniæ Rhetor in ſcena præclarè egerat *Carolum VVilhelmi Ducis Filium*, Anno 1575. ad exteros proficiſcentem. *Henricus Theobaldus* L. B. à *Goldſtein* & *Philippus Chriſtophorus* L. B. à *Neſſelrath*, uterque variis tam ad *Principes* Germaniæ, quàm ad militantes LEOPOLDI I. & LUDOVICI 14. exer-

citus cum laude functus legationibus, uterque in *Galliis* jam ante verſatus, uterque in *Julia* & *Montibus* Satrapa, dati à conſiliis: à latere *Philippus VVolffgangus L. B.* à *Veldbruck* Satrapa in *Montibus*, & Tribunus; *Wenceslaus* L. B. *à Roſvvurm*; *Joannes Arnoldus Comes de Schelhart*, Trias nobilitate, ſtatura, forma, linguis peregrinis, patriiſque moribus planè illuſtris. His acceſſit Pariſiis *Joannes de la* Bone *Pariſinus*, & *Londini Bertramus L. B.* de *Wachtendungh* ex *Binsfeld*, magnæ uterque ſpei, multi ſtudii, & ejuſdem prope ætatis. Ephebi erant fere iidem, qui & coætanei cum Principe in literis, linguis, equeſtribuſque exercitiis ſub iiſdem Moderatoribus adoleverant. *Marquardus* Ignatius *ab Egloff*, *Joannes Arnoldus* L. B *à Lierath*, *Philippus* Wilhelmus L. B. *à Zvveiffel*, & *Philippus VVernerus L. B. ab Hompeſch*, juvenes ex prima patriæ nobilitate ſelecti. Evocatus *Trevviri* ex Collegio Nobilium P. *Joannes Packenius Societatis JESV*, ut animæ: *Neoburgo Franciſcus* Preis Archiater, ut corpori: *Ratisbonâ* Philippus Ferdinandus *Irſch* Aulæ *Neoburgicæ* Conſiliarius, ut ærario & codicillis: *Adamus Glevvelius* & *Hermannus Maas*, ut cubiculo deſervirent. Cætera miniſtrorum, famulorum, ac ſervorum cohors ex honeſtiſſimis pleriſque literatis, optimæque indolis adoleſcentibus coaluerat; quorū nomina ſunt *Chriſtophorus Bruckman*, *Joannes* Steinbauer/ *Joannes Hermannus* Krey/ *Bernardus* Mockel/ *Henricus Joannes Daniels*,

Ada-

Adamus Stingelheimer/ *Chriſtophorus* Buchlers/ *Joannes* Rozart/ *Simon NN.*

Sedebat Bensbergæ, unde & CAROLVS Anno 1571. Anno ætatis 17. Idibus Octobris moverat, in oratorio domeſtico & nobiliſſima ſuorum Corona JOANNES WILHELMVS, cui Myſtes dicto prius ad aram Sacro coram *Sereniſſimis* P*arentibus* ac Fratre WOLFFGANGO, iter felix precabatur Anno 1674. 18. Novemb. in Parabola grani ſinapis ex Evangelio Dominicæ tum prælectâ in hæc propè quæ ſubjicio verba.

Quod navis fluctuans ante dies 14. inter ventos & fluctus, Matth. 8. quod ſemen bonum ante octiduum inter zizania; Matt. 13. quod granum ſinapis inter olera & herbas ſylveſcentes hodie. Matt. 13. hoc eſt animus verè Chriſtianus inter mille fortunæ, corporis animæque caſus. Fluctuat navicula, non mergitur: premitur ſemen bonũ, non opprimitur: ut minimum ſit ſinapis granum; creſcit tamen omnibus oleribus majus. Et fluctus propellit fluctũ & cum hoc naviculam in portum: & ſpina roſas, ſemenque bonum armat & maturat in patris horreum: & granum ſinapis creſcit ultra olera in arborem, regnum & cœlum. Huic ego arbori quid incîdam aptius, quàm virga fui? & quid grano inſcribam potius, quàm arbor ero? Ecce in minimo maximum! in grano arborem, regnum & cœlos! Ecce in maximo minimum! in cœlis, regno & arbore granum! Næ præclarum iſthoc ſit Principis

Habita ante diſceſſum concio.

juvenis ſymbolum, ac prolixum ejus ad terras peregre obeundas inſtituendi argumentum. Hujus ego grani germen, augmentum & ſtabilimen juſſu & imperio *Dei-Hominis Satoris* ſuſcipio ita tuendum, ut ſociorum ſeminum, olerumque cura minimè à me neglecta videatur. Omnia in parabolis exemplo ejus, qui ſine parabola hodie locutus eſt nihil.

Fateor *Sator Opt. Max.* quod *neque qui plantat*, eſt *aliquid, neque qui rigat*; ſed Tu, mi *Deus*, omnia, qui das *incrementum*. Pergam ego rigare, quod plantatum eſt ab aliis; perge Tu, quod dare potes, & corporis & animæ incrementum. Nemo intelligit intereſſe grani ſinapis meliùs; nemo zelat ardetque vehementiùs, quàm Sator hodiernus, qui confert illud regno cœlorum. Quam libens ego granum tam carum veſtirem byſſo & purpurâ! condirem melle & ſaccaro! cœlarem auro & argento! involverem ſerico & holoſerico! rigarem vino, nectare & ambroſiâ! ſed deſcriptus in Evangelio Homo contractâ vel explicatâ potiùs manu torvior interpellat. Non hoc eſt grani mei incrementum, mollities, faſtus, vanitas, lautitiæ & ſaturitas. Et ſi granum meum altâ ſtirpe, regia & cœleſti foret progenitum, ipſum tamen maneret omnibus herbarum olerumque ſeminibus minimum; quin & marceſceret, ſterileſceret, ac planè tandem annullaretur. Non ſic granum meum! non ſic! te ego manu plus quàm paternâ levo, porto, premo ac mitto in agrum terramque incognitam cum amantiſſimo vale! vale dilectum mihi

granum

granum ipſo mihi regno, patriiſque terris potius! vale & vade ex ſolo natali,avitâ ſtirpe, ac paternâ Satoris manu in terram longinquam velut minimum, aut ſaltem ſociis ſeminibus non majus. Quid precer Pater, niſi cùm *Tobia Patre Filio*, ejuſque Comiti granis bonis. *Tob. 5. Ambulate benè, Deus ſit vobiſcum in itinere, & Angelus comitetur vobiſcum.* Vale dilectum granum, vale! Quod ſi grano huic forent poplites, quos flecteret: ſi caput, quod inclinaret, ſi os, quod oſcularetur; ſi lingua, quâ loqueretur; flexis auguror poplitibus, inclinato capite, baſiiſque mille manui tam gratioſæ impreſſis ſuſpiraret in ultimos *Tobiæ* ad exteras regiones abituri voces. *Tob. 6. Pater, omnia faciam, quæ præcepiſti mihi. Anima mea eſt in manibus tuis.* Quidquid juſſeris, quidquid ſcripſeris, quocunque digitum inflexeris; anima mea, cor meum, voluntas mea, amor meus, gaudium ac deſiderium meum eſt in manibus tuis.

Quàm fauſtam ego grani tam ſagacis ſperem ſementem! Quantum ejus auguror incrementum, cui Deus Patrum noſtrorum tacito pollicetur ſuſurro. *Gen. 8. Eroque cuſtos tuus* quocunque perrexeris dilataberis uſque in orientem, occidentem, meridiem & ſeptentrionem. Amen,Amen! Perge granum meum,perge in terram longinquam & ignotam. Superi! quot; quanti, & quam peregrini iſtic vermes! Repunt alii ventres pigri, pleni & animales, ventres inquam toti & cerebro, & lingua, & deſideriis caponum, perdicum, hortulanorum ac mille

cupediarum & vinorum : ſaliunt alii locuſtis leviores ex conſortio in conſortium Cantatricum, ſaltatricum, Nympharum, Sirenum, Faunorum & Satyrorum: Volant alii muſcis importuniores per pulverulentos cincinnos, fucatas facies, ſtriatoſque humeros, quos pungunt, fodiunt, ſordibuſque ſuis fœdant & conſpurcant. Cantillant alii, ſibilant fiſtulantque turpes, in quibus ſorduerunt, amores & languores. Quid animi tibi ô granum meum in hoc ſcarabæorum, cyniphum, locuſtarum ac grillorum contubernio? Dum hi repunt, illi ſaliunt, iſti volant? Dum ſuum ſinguli canunt, recinuntque melos; ecce granum meum ſuo tectum ſilentio ſenſim agit radices, protrudit germen, caput exerit, creſcit ac ſolidatur.

Et quid metuat? vermes ſunt; *non Leo in viâ, nec leæna in itineribus.* Prov. 26. 13. quæ perimat: non urſus, aut aper, in ſylva qui diſcerpat: non immanis piſcis qui *Tob. 5.* minetur, non balæna, quæ *Jonam c. 3.* deglutiat. At nec inter vermes hos ſecurum perſtas granum, & ſemina grano meo majora corroſerunt vermes *Jon. 3.* radicem hœderæ, & exaruit cum hœdera ſua ipſe propè *Jonas* ad mortem afflictus. Heu! quot ſemina, germina, & formoſæ plantæ perierunt foris in terra alienâ! Quot exaruerunt corroſâ & decoctâ omnis fortunæ, famæ, corporis animæque ſubſtantiâ! Non *Ionas* ſolus, ſed cum hoc Threnos canunt Parentes, Cognati & Amici; *melius mihi mori, quàm vivere!* Nil metuo grano meo ſapientiſſimo, quod Deus, Angelus bonus, manus Satoris ac So-

cia

cia cingunt ſervantque germina. Exarmantur, examinantur, pereuntque integra verminantis plebeculæ examina, vel ſolo paternæ manus ſeu ſeminantis, ſeu ſcribentis tactu & imperio. Ut tamen granum meum ſit extra venenatos hoſce aculeos; non ſic eſt extra omne terræ peregrinæ contagium. Sua cuique terræ eſt virtus, ſua ſunt & vitia. Quid opus referre ſingula? Ah quot grana bona, miſſa ſunt hactenus in terras peregrinas, & retulerunt nihil præter ſpicas tenues, inanes & corruptas! nihil præter terræ ſordes, vitia, nodoſa folia, ſpinas & poma Sodomæ! Non ſic granum *ſinapis* degeneret! non ſic trahat, imbibatque peregrinos, noxios, & contagioſos humores, ſed ſeparet pretioſum à vili, ac ita decoquat in radice, venis & fibris, ut fluidum vertatur in ſolidum, deforme in pulchrum, fœtens in ſuaves florum odores, inſipidum in ſapidiſſimos fructus, humile in altum, anguſtum in ramos honoris & gloriæ undequaque explicatos. Eja granum meum, ſociaque ſemina, verbis vos *Apoſtoli ad Col.2.* alloquor, *ſequamini Ieſum Chriſtum, in illo ambulate, radicati & ſuperædificati in illo.* Veriſſimè *Apoſtolus ad Rom. 11.* *ſi radix ſancta & rami.* Eja ambulate & creſcite radicati in illo. Ille humilitas eſt: vos radicati in illo, vitâ, ſubſtantiâ, ejuſque donis quò eſtis auctiores, eò modeſtiùs de vobis ipſis ſentiatis memores illius, *quò major es, humilia te in omnibus. Quid habes quod non accepiſti? ſi autem acceperis quid gloriaris, quaſi non acceperis?* Ipſe *juſtitia* eſt, vos in illo radicati creſcite

cite

cite in omnem rectitudinem ſine curvitate, in omnem ſoliditatem ſine fragilitate, in omnem æqualitatem ſine modo providentes bona *opera non tantum coram Deo, ſed & coram hominibus*: Ipſe *Caſtitas* eſt, vos in illo radicati creſcite in omnem cordis & oris munditiem, *nec nominetur quidem in vobis*, quod vel minimâ laſciviæ maculâ coinquinatur. Ipſe *manſuetudo* eſt & *ſanitas*: verbo dicam omnia, vos in illo radicati creſcite in augmentum *Dei*.

Dum ſic meum creſcit granum ſenſim ſine ſenſu in arborem; ſurgunt in illam venti, nunc rigens *Aquilo*, nunc urens *Auſter*, nunc triſtis pluviuſque *Eurus*; nunc ſiccus ſteriliſque *Africus*. Granum parvum! arbor magna! nunquid frangi potes & flecti non potes? flectere, & inclina te exemplo ſucculentæ *oleæ*, quæ in horto olivarum metu, tœdio, pavore & triſtitia tertium in terram prona & ſupplex ingemiſcit. *Pater! non ſicut ego volo, ſed ſicut tu! non mea ſed tua voluntas fiat*. Si ab *Aquilone* eſt malum; flectere ad meridiem, *Deus* ab *Auſtro* veniet, Si ab occidente, flectere ad Orientem, ac ita flectaris, quocunque inflecteris, ut à radice tua, id eſt à Fide *Chriſti*, à *fiducia Dei*, à pietate patriæ, *Juſtitiâ* legum ac Majorum gloriâ nunquam deflectas. Quò ſæpius agitantur rami, eò firmiores fiunt radices: quò ſæpius inclinatur arbor, eò altius erigitur non manu alienâ, ſed vi propriâ per radicem communicatâ. Sinite, ſinite, ut hac ſub arbore, umbroſiſque ejus ramis inſonem illud *Pſaltis Regii Pſal.* 118. Cantabiles mihi erant juſtifica-

tio-

tiones tuæ, integritas vitæ, morum candor, legum obſervantia, pietas patriæ, Juſtitiæ rigor, Clementiæ ſuavitas, Caſtitas animi, Amor Dei, &c.

Hoc Pſalmo quot evocantur Pſaltes & Pſaltriæ? ipſe audiatur Rex volucrum, granum ſinapis creſcit, fit arbor, volucres cœli veniunt, ut habitent in ramis ejus. Amabò, qui novi iſti hoſpites? qui peregrini inquilini? Volucres cœli paſſer & turtur-*etenim paſſer ſibi invenit domum, & turtur nidum, ubi ponat pullos ſuos Pſ. 83.* Venit paſſer fugitivus, pauper, parvus & contemptus, & invenit ſibi domum: venit turtur, ejuſque compar ſancto amore copulati, venit & turtur vidua gemens, oppreſſa ac derelicta cum pullis ſuis Orphanis, & nidum reperit, ubi ponat pullos ſuos, ſcilicet in ramis arboris frondoſæ ex grano progenitæ, cujus robore ſuſtentatur, umbrâ reficitur, ac fructu ſatiatur. Veniunt volucres cœli, *Philomelæ & Alaudæ*, id eſt, Eccleſiaſtici, Religioſi & Religioſæ ſub hac arbore fũdatæ, diu, noctuq; hymnis & pſalmis manum Satoris Satoremq; *Hominem Deum* in his ramis, & ſub ramorum umbra decantaturæ. Veniunt volucres cœli, id eſt, Nobiles, Illuſtres & ſublimes Familiæ variis avibus, aviumque alis inſignes, & in ramis ejus ſublimantur, quieſcunt & ſolidantur. Veniunt volucres cœli, Principes, Regiæ & Imperiales Aquilæ, quæ caſto ſancti amoris connubio ſociatæ in his ramis nidificant & multiplicantur. Veniunt tandem volucres cœli, Angeli Dei & ipſe Deus in

 colum-

Digitized by Google

Columba,& requieſcet in ramis ejus *Spiritus Sapientiæ & Intellectus, Spiritus Conſilii, Fortitudinis & timoris.* Qui & quales iſti hoſpites? qui & quanti inquilini & domeſtici? qui & quales cantores? Hoc unâ omnes voce modulantur, *Arbor honoretur, cujus nos umbra tuetur.*

En grani mei augmentum ternis expreſſum voculis *Solque ſolumque facit.* Ita eſt, ſolque ſolumque facit,ut granum fiat arbor,& arbor regnum, & regnum cœlum. Quis ego ſum, ut grani hujus augmentum promoveam? Non *Joſue* qui ſiſtam ſolem imperio: non *Ezechias* qui revocem ſuſpirio: non *Moyſes* qui petras ſolvam in fontes: non *Elias*, qui cœlum clauſum aperiam. Ille,ille tamen ſum, qui paucis voculis ſiſtam ſub nube Euchariſtica ſolem Juſtitiæ; ille, qui binis vocibus, *abſolvo te*, revocem ſolem per decem præceptorum gradus profugum; ille,ille, ad cujus gemitus fluunt *aquæ de fontibus Salvatoris*; & ad cujus vocem ſolvitur in cœlo, quidquid ſolutum eſt in terra. Sol ille increatus, ac ſolum illud virgineum ac divinum creſcere te granum meum faciat in arborem, regnum & cœlum. Ut ſit in cœlo diverſitas gloriæ; ut ſit in hoc regno diverſitas gratiæ; omnes tamen ſunt beati: talis erit felicitas volucrum cœli ſub ramis arboris ex hoc grano naſcituræ. Volucris una alterâ minor eſt, & minor ſuo gaudet nidulo, plumulis, ac felicitate in his ramis.

Eja ergo granum meum creſce ex parvo in magnum,

ex

ex humili in altum, ex terra in cœlum! creſce annis, ſapientiâ & gratiâ coram Deo & hominibus. Creſce & dilatare in circuitu famâ, fœderibus & caſtis amoribus: creſce in augmentum *Dei.* Hoc meum, hoc cœli volucrum, hoc olerum ſubditorum ad te, ô Sator grani mei, votum eſt! explica manum, quâ tenes; eleva, quâ ſeminas, & benedic grano meo, imò tuo, & ſeminibus Sociis in terram ignotam mox ituris. *In nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Amen.*

Excepit ſermonem hunc horis pomeridianis Sacramentum Fidei: quod D. de Wachtendung Præfectus, DD. de Goldſtein & Neſſelrath Conſiliarii, & DD. de Veldbruck & Schellart Palatini dixêre *Sereniſſimis, Duci Patri*, ac *Principi Filio*; quodque D. Franciſcus Breis Medicus, & D. Ferdinandus Irſch Grammatejus, Ephœbi, Cubicularii, reliquique famuli DD. de Wachtendungh & D. Stradman Vice Cancellario ad hoc à Sereniſſimo Duce denominatis præſtiterunt. *Comites itineris præſtant fidelitatis juramentum.*

Movit dein tota Aula 20. Novemb. *Bensbergâ* arce in colliculo amœno, quæſtuoſis ſylvis & gratioſiſſimo *Coloniæ* Ubiorum conſpectu ſitâ in *Benrath* Domum Principem fabricâ, porticu, vivariis, hortis, ac jucundiſſimo in ſubjectum *Rhenum*, oppida, pagos, agros, prata, & ſylvas proſpectu, ac vel maximè ex glorioſà captæ hîc primæ anno hujus ſæculi nono per Sereniſſimum Ducem Wolffgangum Wilhelmum harum Pro- *Diſcedit 20. Novembris Bensbergâ arce.*

C 2 vin-

vinciarum poſſeſſionis memoriâ maximè commendatam. Subſtitit hic *Ser.^mus* cum *Ser.^ma Matre Pater*, dum *Filius* cum *Wolffgango Fratre* pergit *Duſſeldorpium Montium* Metropolim ab arce *Rheno* & *Dûſſelæ* aſſitâ, erectis fundatiſque per WILHELMUM I. Canonicorum, & per WOLFFGANGVM, & PHILIPPVM WILHELMVM *Societatis JESV* Collegiis & Gymnaſio, receptiſque R. R. P.P. *Sanctæ Crucis*, *Capucinis*, *Franciſcanis*, *Sanctæque Thereſiæ* & *S. Mariæ Annunciatæ* Parthenonibus celebriorem. Hunc ſiſtit *Dux* 25. Novemb. primis Aulæ Miniſtris, utpote futurum aliquando Sui, ſuarumque Provinciarum hæredem; cui 1. Decemb. D. Joannes Wilh. de Judæis Cõſul, ac D. Falckenbergh Syndicus, Oratores à vicino & amico Vbiorum Senatu cum honorariis devotiſſimæ ſuæ obſervantiæ teſſeris miſſi iter felix officioſiſſimè precabantur. *Dux Pater* & *Dux Mater* peractis die S. *Franciſci Xaverii* Indiarum Apoſtoli apud PP. *Societatis JESV* officiis, dilectoque *Filio* in tutelam Thaumaturgi hujus Peregrini commendato, finito cum quinâ Prole prandio, repetito mutui amoris tenerique affectûs complexu, ac datâ tandem Paternæ pietatis benedictione, fixiſque ultimis inter ſtillantes oculos baſiis, rediit in *Benrath*, carum ſibi Tuſculum; Proceres verò patriæ, Aulæ Miniſtri, ac Vrbis Primates ſummâ omnium Ordinum frequentiâ iteratiſque ad cœlum precibus abituro poſtridie ſuo *Principi* omnem vovent cœli, viarũm, mariumque clementiam.

Duſſeldorpii poſtremùm amplectitur Sereniſſimos Parentes.

Illuxe-

Illuxerat jam dies profectioni decreta, non tam ventoſis nimbis, quàm placido oculorum ſtillicidio turbatior. Pars cum ſarcinis ſecundo defluit *Rheno* ventis licet adverſis ſub horam diei undecimam: Pars ſecundam inter & tertiam pomeridianam tranſit *Rhenum* cum *Hero* ſuo, quem *Sereniſſima Soror*, nunc Auguſtiſſima IMPERATRIX ELEONORA cum tribus *Fratribus* & effuſo in littus, tecta & turres populo, ducebat ad navim, ac poſt ultimos amoris gemiſcentis amplexus, cordatiſſimis, quò potuit, oculis proſequebatur. Patrius mox ex altera ripâ currus depoſitâ jam perſonâ *Principis* Comitem *Veldenſem*, eumque nocturno recipit hoſpitio inter fauſtas civium exploſiones Vrdinga ditionis Colonienſis oppidum. Miſſus hinc ſummo mane *Clivos* ad par nobile Fratrum, FRIDERICVM & LVDOVICVM *Brandeburgi Principes* D. de *Goldſtein*, qui Cognatum coetaneumque *Hoſpitem* poſtridie adfuturum ſignificaret; hic verò audito prius apud PP. *Franciſcanos* Sacro, recitato pòſt itinerario, exceptiſque dein Oppidanorum per Prætorem ac P. Guardianum apprecationibus, circa meridiem ſubiit *Rhenoberckam* binis ad ingreſſum, totidemque ad egreſſum tormentis ſalutatus. Placuit urbs cum triplici vallo, totidemque foſſis aquâ plenis, antemurale aliàs *Hiſpanorum*, *Hollandorum* aliàs, nunc per LVDOVICVM 14. *Galliarum Regem* legitimi ſui *Heri* MAXIMILIANI ELECTORIS *Colonienſis*. Ducta hinc placuit & *Venlona* Anno 1626. ab

Diſceſſus Duſſeldorpio.

Rheno tranſmiſſo venit Xantos, ibi piè luſtrat SS. Reliquias.

BIBLIOTECA NAZ. ... Digitized by Google

Eugenia Iſabella Belgii Moderatrice foſſa, quatuor & viginti caſtellis contigua, quâ *Rhenus Moſæ* junctus, *Hollandos* ab omni deinceps prohiberet *Germaniæ* commercio, *Belgiique* Regii excidio. Sed operæ tantæ mox per *Ducem Stackenbrockium*, tum per *VVolffium*, ac tandem per *VVeſaliam* & *Burichium* captum, dirutæ, nec ſtetit pretium, nec reſtat ullum præter ſumptuoſiſsimas iſtius temporis lucubrationes in aëre & arena monumentum. Mitior hinc cœpit ac ſerenior tempeſtas, venti quietiores, & frigus mollius, nec nix, nec pluvia, nec Satan reliquo fuit biennio, qui iter ſemel decretum vel ad horam incommodaſſet. Hoc ſcilicet erat Itinerarii Romani quotidie à Sereniſſimis *Ducibus Duſſeldorpii*, atque à *Sereniſſimo peregrino* ejuſqueComitatu in via piè recitati meritum, ac ſingulare *Dei* tot votis per *Angelos* bonos interpellati beneficium. Propitio ita cœlo intra duas horas delati *Sanctos* vernaculâ linguâ *Sancten*, à Sanctis 330. *Thebææ legionis Martyribus* tum *Victore* ſuo primicerio juſſu *Maximiani* Imp. ad *Coloniam Trajanam* pro *Chriſto* cæſis, dictos, rectâ pergimus ad Baſilicam à S. *Helena Conſtantini* Matre primùm conditam, dein bis terve ex cineribus ſuis ac præcipuis Ulpiorum Caſtrorum ruinis reparatam, quam Peregrinus Ubiorum Præſul credidit aſceterio Regularium; Canonicorum verò Collegio *Fridericus* Archi-Præſul Anno 1128. Kal. Aug. *Adriani* Papæ & *Lotharii* Sax. Imp. tranſcripſit authoritate. Ex curru Illuſtrem *Advenam*, ad primas portas

portas brevi excipit Panegyri Joannes Mockel Decanus annis meritiſque, & *Juliæ* ſuæ Patriæ, & *Cliviæ* ſuæ Hoſpiti Admodum Reverendus. Non tam vario pavimentum nitet marmore; non tam formoſo artis, lapidiſque nexu ſtant quatuor columnarum ordines; non tam divites fulgent aræ, tumulique metallo; quàm Chorus religioſo quadraginta ſex & amplius ſeu Canonicorum ſeu Presbyterorum concentu. Cantabant hi Veſperas ex Davidis pſalterio, dum ſacrum S. VICTORIS corpus, ſociosque Martyres Duce Decano veneratur JOANNES WILHELMUS exemplo Proavi JOANNIS Cliviæ Ducis, ac Trium Filiorum, qui iidem Anno 1464. in feſto S. BERNARDI & frequentiſſimo ex omni Patria multorum millium concurſu per Vrbem ſuccollatum hic depoſuerunt juxta rythmum hujus memoriæ indicem & præconem;

Effert corpus ejus dignum,
Cælum ante fit benignum,
Cataractis ſeratis,
Joannes Dux Clariſſimus,
De Cliviis potentiſſimus
Cum ſuis tribus natis.

Canant iidem, recinantque ſemper altius pro JOANNE WILHELMO Collatoris ſui, cum *Electore Brandeburgico*, alternantis Primogenito triumphans *S. Victori* epinicion,

Sal-

Digitized by Google

Salve Miles triumphalis, Salve Dux & Conſodalis, ſacraque Societas.

VICTOR *ave, nobis fave, morbos cave, exigit hoc pietas.*
Te Canamus, VICTOR *ave, in æterna gloria;*
Tuum nomen eſt ſuave, VICTOR *à victoria.*

Regreſſus à S. VICTORE per periſtylium non inelegans *Dux* & Comes noſter ad currum, vidit obiter Vrbem, cui liberam venationem, ſalvum conductum, debitorum exactionem, homicidarum, & circumforaneorum pœnas, *Henricus à Môlenarck* Anno 1228. *Conradus Hochſteden* Anno 1255. & Anno 1309. *Henricus Virneburgicus Vbiorum* Archiepiſcopi permiſerunt. Quæ ipſa privilegia *Joannes* Adolphi Filius, Vrbi per leges belli & pacis cum *Theodorico Môrſano* Archiepiſcopo *Colonienſi* factas, in ſuam poteſtatem redactæ, poſtmodum confirmavit.

Pernoctatur in Marienboom.

Non procul hinc abeſt religioſiſſimum *Arboris Marianæ* Aſceterium à *Maria* Burgunda *Adolphi Clivorum Ducis* Viduâ, ſub regulâ & tutelâ S. *Brigidæ* Viduæ *Suecorum* Principis erectum. Hoſpitio iſthoc tanto Hoſpiti nihil erat gratius; nec Hoſpite tanto Religioſæ familiæ quicquam gratioſius: lauta cœna, lectus mollis, frugale jentaculum, & officioſiſsima ſanctæ Domus obſequia, fuêre lene ſequentis diei vehiculum.

Vix loco moveramus; en Dominus de Goldſtein *Clivis* Redux omnem Principum occurſum, publicoſque Aulæ & Vrbis honores ſuaviter deprecatus. Hunc propè

propè duo equitum Magiſtri *Eller* & *Nagel* profundâ reverentiâ, ac binæ eorum ex legione Franckenbergicâ cohortes ſubmiſsis in tranſitu armis ſolita militaris honoris officia teſtatæ. Stat dein armatus ad portas Clivenſes Civis, in foro Miles, ad Arcem in illuſtri Procerum coronâ *Fridericus* & *Ludovicus* in ſuaviſsimos Cognati & Coævi Advenæ amplexus obvii. Hac Principum Triade quid pulchrius? Scilicet glorioſſima iſthæc poſteritas, in quâ palmæ *Eliæ* primi Clivorum Comitis per viginti ſex Heroes rectâ conſanguinitatis lineâ ſignatos irrigatæ revireſcunt. Hæc propago per binas Wilhelmi Ducis Filias, ſcilicet per *Leonoram* in *Friderico* & *Ludovico*, ac per *Annam* in JOANNE WILHELMO ſuperſtes & floreſcens. Hic ſanguis eſt Avorum, qui bullit, ac viget hodiedum in Nepotibus aliquando daturis, ut ſperamus, progeniem generoſiorem. Subibat tandem Arcem & Aulam multo auro, argento; & periſtromatis illuſtrem medius inter Cognatos Cognatus. Ternas juraſſes immutato tantiſper habitu Gratias! tam ſuavis erat ſermo, tam vultus hilares, tam officioſæ manus. Rapiebat hinc oculos avitum Cliviæ inſigne octo ſceptris implexum, traditumque ab *Elia* primo Familiæ Conditore *Reinaldo* Filio, cujus interpretem ſubjicio verſum.

Clivis excipitur à cognatis duobus principibus Elect. Brandeb.

Elias primus Clivorum Comes.

Propagatur ſtemma per Leonoram & Annam Ducis Wilhelmi filias.

Inſigne Cliviæ.

Sceptra ſuis ſceptris, adjunctas Urbibus Urbes,
Arcibus ac Arces, cerne pagoſque pagis.

Hæc concreſcentis Patriæ eſt Illuſtris imago,
Hæc ſunt Cliviacæ *Patria ſceptra Domûs.*
Juſtitia has collegit opes, pietaſque Regentis,
Diſtractas has, vis, Impietaſque dabunt.

Turris Olorina. Trahebat inde animum Turris olorina in quadro eminens, Caij Julii Cæſaris Dictatoris opus, ex qua amœniſſimus erat proſpectus in Rhenum, Ruram, Lupiam, alioſque Provinciæ fluvios; atque in Urbes antiquâ Comitiorum Provincialium prærogativâ dotatas, Cliviam ſublimem, Veſaliam hoſpitalem, Emmericam decoram, Calcariam Civilem, Duisburgam celebrem, Reſam uberem, & Santernam antiquam.

Comites Clivenſes & eorũ Elogia. Siſtebant ſubinde greſſum, oculoſque animumque ſtimulabant Abavi, Atavi, Tritavique, picturis, ſtatuis, rebuſque piè fortiterque pro Eccleſia & Imperio Romano geſtis illuſtriſſimi: Decimus erat ordine, meritis primus *Luthardus* honoratæ Parthenonis Conjux, Arnulphi Imp. Gener, Caroli M. Affinis, Collegii Eſſendienſis benefactor, poſt mortem à Sede Apoſtolicâ in Sanctorum numerum relatus. Conradus togâ & ſago nulli ſecundus, ob operam bello Italico fortiter præſtitam authoritate *Gregorii* Quinti in Comitiis totius Chriſtiani Orbis celebratis, inter quatuor Imperii Comites hæreditarios ſecundus, omnium ordinum calculis electus

Theo-

Theodoricus fidiſſimus Rudolphi Habſpurgenſis Imp. contra perduelles Imperii Achates, mox etiam Affinis, Gener Alberti Filii, &, poſt Imp. ac Margaritæ Auſtriacæ Sponſus.

Adolphus ex Adolpho Marckenſi, authoritate Imperatoris, & conſenſu Provincialium, in jus Familiæ prole maſcula deſtitutæ cooptato, & Mariâ Theodorici Pii Clivenſis Filiâ natus, multarum palmarum Miles, in Conſtantienſi Concilio per SIGISMVNDVM *Imp.* uno omnium Principum Ordinumque ſuffragio declaratus, patrioque deſcriptus metro,

Sein nein was nein gerechtig/
Sein ja was ja voll mächtig/
Er was ſeyns Worts gedächtig/
Sein Mund ſein Hertz einträchtig.
Ein Printz aller Printzen Spiegel/
Sein Wort daß ware ſein Siegel;
Seines Muths gar unverzagt/
Wer hat ihn auß dem Feld verjagt?

Joannes Caroli Audacis Collactaneus ex *Gallia* Redux, à cymbalis Mulorum, & joco ADOLPHI Patris, **da kompt Johenneeken mit den Bellen** dictus à tintinnabulis, & felix bello cum *Theodorico Mörſano*, & fortunatus *Româ, Hieroſolymiſque* piè luſtratis. JOANNES *pacificus* MARIÆ *Filiæ* unicæ Conjux, GVILIELMI *Juliæ Montiumque* Gener & Hæres, CAROLI V. in repri-

mendo SOLIMANNO Socius, ac de *Anabaptiſtis Monaſterienſibus* Triumphator.

WILHELMVS connubio cum MARIA *Auſtriaca* FERDINANDI I. *Rom. Regis* Filiâ felicior, quàm bello cum CAROLO V. MARIÆ Patruo; Pater LEONORÆ & ANNÆ, Triadiſque hujus *Principis* Atavus.

Vrgebat prandium jam paratum & deſtinatus poſt hoc abitus, ut à ſuaviſſimo reliquorum Majorum conſpectu pergerent ad menſam Nepotes Convivæ. Quis ferculorum miſſus, vini lautitias, bellariorum pretium, & fauſtas apprecationes repetat? Non ſic paſcebant Menſæ dapes, quàm Aſſeſſores; nec ſic placebat Gentilitius CAROLI Avunculi *Romæ* Anno 1577. mortui clypeus cordibus in ſepis modum textis coronatus cum epigraphe; HIC MVRVS AHENEVS ESTO. BENEVOLENZA BVONISSIMA GVARDIA; quàm cordatiſsima Principalis Menſæ corona, futura ad Patrias deinceps, cognataſque Provincias propugnandas quovis ſcuto ac muro potentior. Animabant interea tubæ campeſtres Convivas *Hoſpites* ad Honoratos hauſtus, pariterque ad ultimos mutui Amoris complexus. LVDOVICVM domi tenuit infirmitas: FRIDERICVM innata rapuit humanitas, eodemque cum JOANNE WIL- *Vrbs Clivenſis.* HELMO vexit curru per Vrbem à *Clivo* dictam Provinciæ Metropolim per THEODORICVM *Nonum* ejuſque Filios, OTTONEM, THEODORICVM & JOANNEM,

ANNEM, variis Magiſtratûs, Teloniorum, Arreſtorum, Exactionum & Judiciorum Privilegiis inſignem; per ADOLPHVM *Marcanum* parte Sylvæ Imperialis auctam; & per THEODORICVM Anno 1341. Eccleſiâ Collegiatâ ex *Montebergh* translatâ, ejuſque templo per ADOLPHVM ex MARGARETA Filiâ Nepotem, profectò illuſtrem, ac tandem amœniſsimo vivario per MAVRITIVM *Naſſaviæ Principem* hac noſtra ætate circumſeptam. Et ſuos habet limites Civilitas, quæ curru, corporibuſque, primo ab Vrbe lapide par Nobile rurſum diſtraxit, quod paulò ante firmo animorum nexu copulârat. Dum mutuis uterque certat officiis, evincit FRIDERICVS, ut JOANNES WILHELMVS ab utrâque ſeptus aulâ primò currum ſubeat; mox rurſum JOANNES WILHELMVS in ſuis, qui FRIDERICVM ejuſque *Palatinos* cum gratioſiſsimis *Heri* ſui officiis ad rhedam proſequuntur. *Diſcedit Clivis.*

Movet uterque ſimul *Princeps Clivos* ille, iſte *Cranebu̇rgum Cliviæ* Oppidum à Gruibus nuncupatum, quod THEODORICVS *Nonus* ſuis firmavit Privilegiis, & ADOLPHVS I. *Dux* Collegio Canonicorum *Zelphicâ* aſſumpto Anno 1436. decoravit. *Craneburgum.*

Erat nox iſta vicinæ Arci *Germaſeel* avitâ *VVachtendunghiorum* gloriâ claræ à cœna *Principe*, & nocturno hoſpitio illuſtrior. Hinc *Arnoldus L. B. de VVachtendungh* Toparcha ac *Fridericus L. B. de Lohe ex VViſſe* poſtridie equis viriſque comitatus ad fines *Geldriæ*, ubi ſuavior cœpit *Pernoctat in Arce Germaſeel.* *Ingreſſus in Geldriam.*

pit confabulatio de Provincia in quatuor Tetrarchias diviſa *Ruræmundam, Neomagenſem, Arnheimenſem*, & *Zûtphanienſem*; de tribus quondam Statuum Ordinibus nunc in duos, Nobiles, & Civitatum deputatos contractis: De Baronibus primis, *Bronckhorſtio, Bergenſi, Barenſi* & *VViſſio*: De primis Civitatum, *Neomago, Ruræmundâ, Zûtphaniâ* & *Arnheimio* ſeu *Arenaco*: De *Rheno* ad fortalitium *Schenckianum*, iterumque ſupra *Arenacum* bivel potius tricorni, binis *VVaalis*, & *Iſalis* nominibus aucto: De nobiliſsima Dinaſtarum proſapia, quorum OTTO NASSOVIUS ab HENRICO 4. *Imp.* Anno 1079. *Francofurti* Comes; primus verò Dux à LUDOVICO *Bavaro Imp.* declaratus Anno 1339. REINOLDUS ſecundus. De ARNOLDO *Egmondano* hujus ex materna linea abnepote, qui ADOLPHO Filio ſuo offenſus vendidit Anno 1473. CAROLO DUCI BURGUNDIÆ Provinciam, quam Provinciales Ordines excluſâ rurſum MARIA CAROLI ad *Nancejum* defuncti Filiâ, CAROLO EGMONDANO ADOLPHI Filio è *Galliis* revocato Anno 1492. utpote legitimo ſuo Domino reſtituerunt: De lite inde à CAROLO QUINTO motâ eaque tandem *Gorcomiæ* Anno 1529. & *Graviæ* 1536. ita compoſitâ, ut poſt mortem *Egmondani* improlis ad Domum *Burgundicam* rediret Ducatus: De communi omnium Ordinum ſenſu & conſenſu, qui CAROLUM *Ducem* ætate feſſum, orbumque liberis impulerunt, ut ditiones cum *Zûtphanienſi* Comitatu quantocyus cederet *VVilhelmo Sereniſſimi*. Interlocutori

Status Geldriæ.

toris Atavo à ſe in *Ducem* electo, utpote Maternæ hæreditatis jure obventuras: De lite poſt mortem EGMONDANI Anno 1539. Kal. Aug. WILHELMVM inter & CAROLVM 5. Imp. ac *Principem Lotharingum* reſuſcitatâ: De juribus hinc inde allegatis pro *Cæſare*, quæ erant venditio, ceſsio, renunciatio, inveſtitura, & feudum Imperii jam caducum. Tractatus particulares & tranſcripta per *EGMONDANVM*, ut ferebatur, ſucceſsio pro *Lotharingo*; pro WILHELMO hæreditas à *MARIA* Matre, *EGMONDANO* Avunculo, & Ordinibus Patriæ ultrò conceſſa; inveſtitura à *SIGISMVNDO Imp.* poſt obitum *REINOLDI ADOLPHO* data, Sacramentum ab Ordinibus præſtitum; Sententia ab *Imp.* & Imperio pro *Adolpho* Filio contra *ARNOLDVM* Patrem lata, ac denique jus ab *ADOLPHO* improli in *Gerardum* Fratris Filium, ab hoc in *GVILIELMVM* Filium, ac inde in *MARIAM* unicam hujus Filiam, & *VVILHELMI* Matrem devolutum: Denique de conſtantiſsimâ alternantis novercantiſque fortunæ inconſtantiâ, quæ CAROLO *Cæſari* ex *Africâ* per *Italiam* & *Germaniam* cum inſtructiſsimo exercitu reduci & victori propè *Venlonam* Anno 1543. Anno 1580. Confœderatis Provinciis. Anno 1672. *LVDOVICO Galliarum Regi*, ac biennio pòſt Fœderatis rurſum Ordinibus ceſsit Provinciam victorioſis ſemper armis obſequentem. Mirabamur viam ex tam prolixa & familiari Comitum diſſertatione adeò brevem, jamque tenebamus *Neviomagum* alteram quondam *Imperatorum* *Adeſt Neomagum.*

ex

ex decreto *CAROLI M.* Sedem à *VVILHEMO Rege Rom. OTTONI* 30. *Geldriæ Comiti* oppignoratam, clypeo aureo, bicipitque Aquila inſignem, immunem à *Moſæ* vectigalibus per par chirothecarum ex albo cervi corio cum duobus pondo piperis, *Leodium* quot annis miſſum; Eccleſiâ S. STEPHANO ſacrâ eminentem, Magiſtratu olim viginti quatuor virorum, & 200. S. *NICOLAI* ſociis, veluti totidem Tribunis plebis, nunc verò binis Conſulibus, 12. Scabinis, ac 32. Senatoribus ſtabilitam.

Varia Principis Quæſtiones. Vix curru digreſſus ad *VVaalim Princeps* circumſpicere, meminiſſe *Famiani Stradæ* ſæpius à ſe lecti, rogareque, quo ſtratagemate *Altapennius* Urbem Anno 1585. ad fidem *Regis Catholici* reduxiſſet? ubi *Schenckius* navibus eam aggreſſus & ingreſſus, ter victor, ter victus, foro & urbe pulſus, ac tandem *Waali* abſorptus? ubi *Amazones* & Heroinæ de hoſte à ſe pulſo triumphatrices? unde MAURITIUS *Princeps Auriacus* veluti Alphabetarius à *Mendoza Arragoniæ* Admiralio ad tyrocinium per contemptum remiſſus, viginti quatuor tormentis Alphabeto inſignitis docuiſſet urbem literas & obedientiam, probatiſſimo ſui in primis militiæ rudimentis progreſſus argumento? ubi captum Equitatus P*armenſis* vexillum? Cujus latus alterum ſignabat imago *Chriſti* & inſcriptio: HIC FORTIUM DIVIDET SPOLIA; alterum *Virgo Mater* cum *Infante* & epigraphe, *QVEM GENVI ADORO*? Ipſa ſe in aggeſtis depreſſiſque aggeribus adhuc monſtrabant Urbis à *Turenio* nuper captæ, & à *Belleſontio* poſt deſertæ veſtigia. Remiſ-

Digitized by Google

Remiſſi hinc poſt manuum oſculum honorati Congerrones ad ſuos; Nos per pontem *Waali* inſtratum, per aggerem juxta canalem 1608. eductum ac per *Rheni* pontem ingreſſi *Arenacum* ſeu *Arnhemium* ab Aquilæ domicilio dictum inclytumque à Senatu Provinciali. *Arnhemium.* Tantum ſupererat diei, ut ſpectaremus Urbem CAROLO AVDACI Anno 1473. CAROLO EGMONDANO Anno 1492, WILHELMO *Cliviæ Duci* Anno 1538, CAROLO V. Anno 1543. ac deinceps *Hiſpanis*, *Gallis* & *Hollandis* ultrò citroque traditam: *Rhenum* mœnibus proximum, ac medio ſupra milliari in *Iſalam* diviſum; viciniam à collibus, ſilvis, pratis, & ſcaturientibus aquis amœnam, unde *Arnhem* quaſi **angenehm** & diverbium, **Arnehm die Genöglist.** Vbi extat epitaphium, quod ipſe ſibi fecit *Jodocus Sasboutus Cancellarius*;

> *Siſte gradum.*
> *Quod es, ipſe fui;*
> *Fortaſſis eris cras, quod ſum,*
> *Cadaver putridum;*

Baſilicam Abbati quondam *Prumienſi*, nunc verò ipſi à *Naſſoviis* permiſſam Civitati; Curiam Præfecto, Cancellario & Senatu *Geldriæ* ornatam: Magiſtratumque binis Conſulibus, 12. Scabinis, ſex Gildarum Magiſtris ſeu Tribunis plebis, & 48. Civibus Juratis numeroſum. Varia condiebat cœnam ſermocinatio, de excluſis à templo *Variæ inter cœnam ſermocinationes.*

E Anno

Digitized by Google

Anno 1572. in feſto *Corporis Chriſti* Catholicis, iiſdemque poſt ſæculum Anno 1672. per *Gallos* eodem feſto in templum reſtitutis; de icone *Virginis Matris* ſupra templi fores 100. annis ſub muro ſanctè ſervatâ, à Senecione Catholico poſt urbem à *Gallis* captam piè detectâ, ac poſt horum abitum mox ab incolis contemptim ſublatâ: de marmoreâ *Ducis Geldriæ* genibus flexi ſtatuâ nuper ad aram, nunc rurſum ad ambonem inversâ: de operis non ita pridem egeſtis, aggeſtis & everſis. Nocturna deinceps quies indicebat ſilentium, & dies poſtera *Præſentatæ Virgini* ſacra maturabat iter.

Dum redeunt *Düſſeldorpinm* currus Ducales; vehunt Provinciales *Hoſpitem* jam incognitum per arenoſam ſterilemque *Vela-viam Rheno Iſalâque* clauſam, ac *Rhenam* plateâ, Curiâ, & *Palatinæ* Reginæ ELISABETHÆ palatio conſpicuam, *Ultrajectum*; ubi naves ſarcinis oneratæ eodem mane feliciter appulerant. Jucundum erat meminiſſe currus cum *Hero Rhenam* inter & *Amerongam* abſque damno everſi, frigoris in viâ à ſociis perpeſſi, & tempeſtatis in *Rheno* à Miniſtris ſuperatæ, quæ omnia lautior lætiorque (*à la place royale*) ſopivit veſper.

Ultrajectum.

Biduo curioſum tenuit oculum Vrbs ſub Epiſcopis & Archiepiſcopis religioſa, nobilis ſub *Hiſpanis*, ſub Fœderatis Ordinibus dives, & nuper ſub *Gallis* per biennium humilis. Plateis nihil nitidius, binis Alveis (*Vaert*) ab Ordinibus Anno 1604. & de *Meuroe Gracht* à Clero & Nobi-

Nobilitate olim per Vrbem ductis nihil commodius, nihil ſplendidius ædificiis, populo nil civilius, peregrinis *Italiæ, Galliæ* & Orientis mercibus, picturis, periſtromatiſque nihil rarius. Situs à quinquaginta Vrbibus per iter unius diei pœnè æqualiter diſſitus ad commercia opportuniſſimus. Sphæriſterium 1100. paſsibus longum, & 12. latum tiliis utrimque triplicatis umbroſum, luſuſque ibi malleorum (quem *mallè* vocant) & horti ſuburbani longe amœniſſimi. Metropolis hæc eſt Provinciæ nunc *Hollandis* Fœderatæ, Vrbes quatuor *Duroſtatum* ſeu *Wickam, Rhenam, Amersfordiam, Montfortium*, atque 70. pagos complectens; quam HENRICVS *Bavarus Epiſcopus* à Subditis irritatus, Ordinumque conſenſus à CLEMENTE *Septimo Papa*, & Imperio approbatus ceſſerat *CAROLO Quinto Imperatori*. SERGIVS *Papa* præfecit ei primum Epiſcopum S. WILLIBRORDVM Anno 690; primum verò Archiepiſcopum Anno 1561. PIVS quartus, qui ejuſdem jurisdictioni ſubdidit Epiſcopatus Harlemenſem in *Hollandia, Daventrienſem* in *Geldria*, in *Selandia Middelburgenſem*, & in *Friſia Leovvardienſem* ac *Groningenſem*. Avitam Majorum religionem evincunt Cathedralis S. MARTINI à 12. Præſulibus coram HENRICO 2. *Imp.* conſecrata, & ſolemniſſimo Equitum aurei velleris, ut chorus monſtrat, cœtu à CAROLO V. honorata; quatuor Collegiatæ *Salvatoris*, S. PETRI, S. IOANNIS, & S. MARIÆ, quarum hæc à FRI-

DERICO *Barbaroſſa* Imp. extructa notat in columna verſum.

Accipe poſteritas, quod poſt tua ſæcula narres
Taurinis cutibus fundo ſolidata columna eſt;

Bina SS. BERNARDI & NORBERTI Aſceteria, duæ Domus commendatoriæ, TEUTONICA altera, altera *Melitenſis*; Bibliotheca Canonicorum ad S. JOANNEM bis in ſeptimana literarum ſtudioſis patens: parietes habitu Eccleſiaſtico picti, & hinc inde inſcripti, SEPULTUS EST, ORATE PRO EO: lituræ verborum, ORATE PRO EO, ubique ferè à Novatoribus inductæ; Corpus BERNOLDI cum Calice, patenâ, annulo ac binis Pedi Epiſcopalis particulis nuper in S. PETRO repertum, ejuſque elogium verſu antiqui ſæculi hic adſcriptum.

Hic ſunt confoſſa BERNOLDI *Præſulis oſſa,*
Laudat eum gloſſa, dedit hic quia munera groſſa,
Præfuit hac ſorte: *ſunt ſede vacante* ſubortæ
Lites diſtortæ pro Præſule flente cohorte,
Venit *Rex* CONRAD, *ut pacem mox ibi ponat.*
Detque cohors tota Regi *de Præſule* vota.
Retro dimiſsâ pariturâ Conjuge Gislâ
Ooſterbeck villâ, propè BERNOLDUM *parit illa.*
Tunc ibi curatum, cui Rex *dat Pontificatum*
Ob nova portata, quod erat proles ſibi nata
Vrgenis BERNOLD, *Paſtor ſucceſſit,* ADELBOLD,

An-

Annis ſeptenis benè rexit, bis quoque denis.
HOLLAND *militiam junxit ad Eccleſiam.*
Sanctis BAPTISTÆ, PETRO, PAULO, LEBUINO
Quatuor Eccleſias condidit egregias.
1. *Quater attendas, decimo quartoque Kalendas*
Auguſti, ſemel M, *ſemel* L, *dum ſcandit ad arcem.*
Non mala mors ſubita, quam præceſſit bona vita.

Hic ego mecum; quantus olim Orthodoxæ fidei, fideliſque Vrbis ſplendor! quod decus! quæ majeſtas! nimium quantum illam nuperæ *Gallorum* flammæ foris, ac intus turbo turrem Cathedralem cum navi, aliiſque templis evertens deformavit! Suis meos gemitus interpellabant Perilluſtres viæ Comites quæſtiunculis, de flammis vix ſopitis, atrioreſne fuerint, quibus domus nuper profanæ, an quibus ſacræ recens imagines arſerunt? an non infamis cælitibus æquè ac terrigenis, ſepultis pariter ac vivis ſit rogus in ſtatuas ſibi erectas deſæviens? Cur iconibus *Sanctorum* tanto zelo ſublatis paſſim in templis ſuccedant Magnatum, Heroum, ac Literatorum Cenotaphia? Cur illi ſeu picti, ſeu ſculpti indoctæ plebis characteres ex locis ſacris potiùs, quam literati eorundem *Sanctorum* apices ex ſacro Evangeliorum codice expungantur? Quorſum ingratæ illæ vivorum hæredum in defunctos Parentes & Benefactores lituræ, ORATE PRO EO? Quid de Turri & navi Cathedralis Baſilicæ everſâ, & Aris, ac Choro Catholicorum uſui nuper decreto ſervatis? Quid de zelo Præconis non pridem

ante ex ambone imprecantis templis fulmen & tonitru potius, quàm Orthodoxos ritus reſtitutos? quid de domo Natali *Adriani Pontificis* heterodoxis inquilinis hactenus ſemper exitiosâ, & nunquam non Catholicis fortunatâ?

Curia Vitrajectina. His implicati propoſitionibus tranſibamus ad Curiam in qua primam ſedem tenet *Princeps Auriacus* malleolo ligneo ſilentiũ imperans Senatoribus, qui quot annis binos Conſules & Scabinos 12. numero duplicato deſignant, ut ex iis ſinguli à Præfecto Provinciæ eligantur: Sunt Quæſtores duo, alter ærarii, fabricæ alter; ſunt & Octoviri publicæ quietis Cuſtodes; eſt & Prætor Urbanus: Hæc de Vrbe.

De Provincia vix habeo quod addam, præter tres ejus Ordines, Eccleſiaſticum, Nobilem & Civilem: quatuor Mareſchallos, totidem Tetrarchiis præpoſitos; & Concilium Provinciale ex Præſide, Senatoribuſque quinque, Procuratore Generali, Graphiario, ac tribus Oppidanis conflatum.

Aderat jam hora profectioni decreta, quâ navigiis ternis per canalem amœnis utrimque hortis, pictis palatiolis, dumetis, arboribus, pagis, ac propugnaculis tam ornatum quàm munitum vehebamur, equiſque ſubinde mutatis trahebamur *Amſtelodamum*, celeberrimum totius Orbis Emporium, ac commune omnium commerciorum centrum.

Hæc illa eſt BATAVÆ non ultima gloria Gentis
Amnis (AMSTEL) *cui nomen, cui Catarcta* (DAM.) *dedit*

Statt

Stat Urbs tota in palis & paludibus, cujus vicinia ſolutis cataractis ad duas circum horas aquis innatat. De hac *Barlæus*

Invertas, ſit tota nemus, quo condita fundo eſt;
Quid valeat fraus, ſors, ars, mare, terra docet.

Quot hic plateæ, totidem pœnè canales, umbroſis hinc inde ulmis conſiti: quot domus; tot officinæ peregrinis patriiſque mercimoniis inſtructæ: quot homines; tot mercatores, propolæ, nautæ, artifices & opifices ex omni orbis plaga ad perpetuas huc nundinas evocati. Seu mare ſpectes, ſeu terram; is ubique omni horâ hominum naviumque affluxus eſt, & refluxus, ut in unâ Urbe advenam univerſum Mundum, & in Mundo reliquo unum pœnè *Amſtelodamum* diſperſum mireris. Oppidum muris Anno 1482. cinctum, in quam deinceps Anno 1585. & Anno 1614. excrevit Vrbem, opes, vires, & decus! Et Mulieres repulerunt Anno 1566. ab aris, ac templo ſacræ Hoſtiæ conſecrato *Hæ*reſin, cui tandem Anno 1578. etiam viri ſuccubuerunt. Non unus tot ſpectaculis par erat oculus, nec idem pluribus ſenſus. *Eius Deſcriptio.*

Placebant aliis Domus ætati teneriori formandæ, adoleſcentiori frenandæ, vitioſiori caſtigandæ, ac decrepitæ fovendæ ære publico inſtitutæ: Orphanotrophium, inquam, lino, lanâ, ſerico, variiſque Naumachiæ, Geographiæ, Aſtronomiæ, &c. artibus excultum: *Orphanotrophium.*

Xeno-

Digitized by Google

Xenodochium. *Ergaſterium.* *Erocomium.* *Chirontotrophium.*

Xenodochium Dei Annuo 27000. imp. cenſu opulentum : Ergaſterium, ſeu Colaſterium Dat Haſpel-Hauß/ fame, virgis, loris & cataſtis ad ſerram, rotam, malleum, & quotidiana inſani laboris penſa coactum : Erocomium dat Spin-Hauß in duas diviſum claſſes, quarum altera exercet proſtitutas Lenas ad colum & ſcuticam; altera ebrioſas, litigioſas & à viris profugas ad ſobriam & concordem diſciplinam : Chirontotrophium der Oudemannen und Oudefrawen binis ſeparatum domiciliis, quorum illud abſque ullâ Religionis differentiâ ſuam cuique ſexui habitationem, triclinium, locum & annonam ex publico ærario; vinum verò ex Oenopoliis habet deſignatum; iſtud ad S. GEORGIUM der Proſeners proprio ære pro ratâ ætatis plus minuſve ad dies vitæ emptum à ſexagenario circiter 2100. Florenis, 1100. flor. à ſeptuagenario. Eadem hic omni ſexui & religioni menſa, liberumque matrimonium; quod ſi inter domeſticos contrahatur; ſumptu novo opus non eſt : ſi cum extraneis; ſuum pro annis pretium jam eſt conſtitutum. Nec minor Noſocomiis ac Morocomiis nitor erat & ordo.

Pantapolium.

Commendabant alii Pantapolium ab exquiſitiſſimis *Indiarum* mercibus aromatiſque dives, ac toti *Europæ* ſufficiens : Tabernam arcis, armariis, thecis, ſcriniis, menſis, ſedilibuſque ex Braſilo & peregrino ligno artificioſiſſimè elaboratis pretioſam : Officinas pannorum ex lanâ *Anglicâ, Hiſpanâ*, ex lino P*olono, Flandro* & *Gallicano*;

ex

ex ſerico *Italo* & Orientali; ex auro *Peruano* & argento *Indico* mirâ arte hîc textorum ſuperbas: Burſam Mercatoriam & Chrimatiſterium, vel ut patrio magis loquar vocabulo *Bancam* Anno 1608. cœptam, omnis per reliquam *Europam* monetæ aut cuſtodem, aut indicem; ubi magno reliqui itineris compendio didicerant à Collybiſta ſtufferos *Hollandos* 50, *Brabantinos* 48, *Gallos* 60, & *ſous marquè* .l. ſignatos 48; octo Schillingos Belgicos, quatuor & medium Britannos, 90. Crucigeros, 24. Barres, tres libras Gallicas, octo medium ſeu Julios ſeu Paulos eſſe valorem Imperialis noſtratis. Iterum 12. d. eſſe Anglis Schillingum, quinque Schillingos coronam, & quatuor coronas libram ſterlingæ, decem vero Bajocos in Italia eſſe unum ſeu Julium ſeu Paulum, decem Paulos unum ſcutum; 30. Paulos Piſtolam Italicam, Hiſpanicam verò Paulos unum & triginta. *Banca.*

Prædicabat alius ex largiori Oenopolii cellâ redux ſolito lætior à ſe *Duſemundanum*, dulce in ore ex *Moſellâ*, ex *Rheno*, *Baccheracenſe*, & *Hochemium*; ex *Mæno Klingenbergicum*; *Vindaicum* ex *Campania*, ex *Languedocia Aromaticum*, *Frontigniacum* ex *Provincia*; *Alicantarum* ex *Hiſpania*, ex *Neapoli Lacrymam Chriſti & Græcum*; ex *Florentino Verdeam*, ex *Roma Albanum*, & *Toccainum* ex *Hungaria* jam prælibatum, ac vehementer ſe ad reliquum iter, ipſoſque fontes adeò dulces perſequendos inflammatum. *Oenopolium.*

Lammentabatur alius à Synagoga Judæorum, eorum-

que Cæremoniis ad nauſeam ſpectatis, à templis incultis, neglectis, & uſque ad ipſum Sanctorum nomen in profanum commutatis & reformatis, atque ex ſexcentis conventiculis hinc inde ſparſis reverſus tantam in una Vrbe Religionum confuſionem, cum ſit *unus Deus*, *unum baptiſma & una fides*, *ſine qua impoſſibile placere Deo*; eheu!

Religiones diverſæ.

Una fides cum ſit, quam nos docuêre Parentes;
Cur nunc tot fidibus luditur una Fides?

Ad æternam tot animarum ruinam ac perniciem? quod Urbi *Melitenſi* adſcripſit in expoſito à ſe ſigno Civis; id Religioni Orthodoxæ potius videbatur ſubſcribendum, **Minſt geacht/ meiſt verlohren.**

Naves.

Plures mirabantur in portu ſingulas Actuarias veluti totidem Vrbes alatas per mare auſtrale, ultro, citroque cum mercimoniis nunc allatis, nunc receptis in omnem orbem volitantes: Bellicas tanquam arces 70, 80, 90, 100. & pluribus machinis curulibus circummunitas: Armamentarium quà campeſtre, quà navale, & quidem in hoc ſpatio novem menſium ædificato quatuor contignationes funibus & armis, globis & velis, lucernis, rotis, & reliquo apparatu nautico inſtructiſſimas, altioreſque his ciſternas incendiis reſtinguendis deſtinatas, & ſpeculam Vrbis ac Maris vigilem cuſtodem; nec procul hinc Officinas fabriles, ligniarias, textrices, fuſorias, panificas, &c. Arſenali Veneto non minores, Naumachiæ

Armamentaria.

Officinæ.

chiæ perpetuò conſervandæ, ac promovendæ inſtitutas.

Vnus Princeps, Duxque caputque hujus interloquii ſtabat pro Curiâ octo millionibus abſolutâ, non tam perſuadebatur à ſumptuoſâ Architecturæ formâ, ſtatuis ære fuſis, ſphœris Cœli & Terræ in pavimento deſcriptis, rarâ picturarum elegantiâ, mirâ campanarum harmoniâ, pretioſorum lapidum marmorumque coronamentis, quibus rectè inſcripſeris. *Materiam ſuperabat opus*; quàm à ſapientiſſimâ æquitatis normâ, quâ Senatores 36. Scabini 9, Conſules 4, & Commiſſarii, Theſaurarii ac Rationarii ab illis conſtituti Vrbem, Mercaturam, & Mercatores providè moderantur. Viſi deinceps Canales Cæſaris & Dominorum magnificis & opulentis utrinque ſeu ædibus ſeu palatiis, pavimento nitido & æquali, arboribuſque explicatis amœniſſimi. De quibus inducor, ut credam, quod pòſt Pariſiis à primario Mercatore aſſerebatur, *plus ſcilicet commerciorum in unâ plateâ Amſterodami, quam in tota Civitate Pariſienſi.*

Curia.

Canales.

Vitæ denique & privatorum domus, marmoreis pavimentis, laminis, ſcalis, parietibus & culinis ſplendidiſſimæ. Fuit in his Dominus *Trippen* vir Conſularis, qui gratioſiſſimè præbiberet ſanitatem ejus, quiſquis tandem ſimulatâ perſonâ Comitatus tam Illuſtris Princeps adeſſet. Prodebat frons, oculi & vultus; quem habitus, modeſtia ac ſilentium tegebat, jamque omnium oculis, digitiſq; notatus cum magno ſui deſiderio apud civilem po-

Ædes privatorum.

 pulum

pulum relicto poſt ſextum ab adventu diem conſcendit navim viſurus *Harlemum* & *Leidam* : Agger intermedius, qui canalem ſecat, ſeparatque utrumque mare, Harlemenſe & Auſtrale, ſuo ſpectatorem prodigio tenuit tantiſper ſuſpenſum. Cedit huic Operi omnis antiquitas, miraturque Maris iis repagulis frenati divortium. *Vincit*, inquiebat ille, *vim virtus*. Quam ego gnomen pòſt Harlemenſi Organo reperi inſcriptam.

Agger Harlemenſis.

Harlemum.

Propè jam Vrbem quærebatur locus Obſidionis à Friderico Albani Filio Anno 1573. cœptæ, deſperatæ, calidiuſque redintegratæ poſt literas, quibus *Albanus* infirmum ſe advolaturum, aut ſi morbo præpediretur, evocaturum *Martem* ex *Hiſpania*, quæ fugitivi Filii partes ſuſtineret, non abſque ſtomacho aſſeruerat: Spectabantur Valla, per quæ juſſu *Friderici* injecta bina in Vrbem capita, quorum alteri inſcriptum; Caput Philippi Conjux, qui liberando Harlemo cum bis mille auxiliaribus advenit; alteri, caput Pictoris, qui Montenſem Vrbem *Gallis* prodidit. Par ut pari redderent Harlemenſes jam exacerbati eâdem revolvunt viâ dolium *Hiſpanis* undecim captis & obtruncatis repletum funeſtoque conſcriptum charactere, *Albano Harlemenſes, ne ob decimum nummum adhuc non ſolutum non perſequatur bellum; decem capita perſolvunt; ac pro uſurâ dilatæ ſolutionis undecimum ſuperaddunt.* Sic luditur in corio hoſtili & capitibus, dum ferrum ferro, ac iris iræ acuuntur. Triſte hoc ſpectaculum removit lætior Vrbis tam à typographia, ut

quidam

Digitized by Google

quidam volunt, inventâ, quàm à Damiatâ ſerratis Harlemenſium Navigiis Anno 1245. captâ, celebrioris, ingreſſus, & egreſſus, non leviter obſervatis circumfuſis pratis aquis Sparæ per Canales Pontibus 145. diviſis, Curiæ decore, Fori amplitudine, archietectura templi, frequentia Civium, frequentiſſimiſque telæ lineæ, & pannorum commerciis.

Leida, per plures nos horas poſtridie circumduxit, nunc ad plateas Rheni alveis, plantis arborum, ædiumque fabricis nitidiſſimas, nunc ad *Riſeburgum* illuſtre circinatu. Mœnium ambitu, fornicibus arcuatis, jucundo in ſubjectam Vrbem proſpectu, hortenſi labyrintho, ac ſymbolico frontiſpicio, cui hinc imminebat armatus Leo juxta decuſſatas claves cum epigraphe, *pugno pro Patria*; inde Leo ungue complexus gladium, in cujus cuſpide pileus cum inſcriptione, *Hæc libertatis ergò*; Hinc ad Vniverſitatem Viris linguarum, ſcientiarumque peritis ac ſtudioſis florentiſſimam; Bibliothecam raram; curioſam Anatomiam; Auguſta Templa S. *Petri*, & *S. Mariæ*, ubi & famoſus *Scaliger* ſepultus. Ac denique ad hortum medicū, peregrinis animalium exuviis, herbis, floribus, & arbuſculis tam patriis, quàm peregrinis jucundum, cui aptiſſimè inſcribebatur verſus, *Leida.* *Hortus Medicus.*

Præſentem monſtrat quælibet herba Deum.

Certis ille horis per diem patet magno ſtudioſorum emolumento, quos hic format Profeſſor ad virtutem cujuſque plantæ, & animalis propriam, & conſtringunt le-

ges de ingreſſu, morâ, egreſſu & ne floſculo quidẽ carpẽdo, deſcriptæ. Hanc *Leidam* dixit *Ptolomæus Lugdunum Batavorum*; Caput *Germanorum Antoninus* in ſuo itinerario; alii Ocellum *Hollandiæ* ob nitorem Vrbis, ſitus amœnam opportunitatem, Civium frequentiam, Artium mechanicarum, & maxime lanificii cultum, alii Matrem Heroum, qui Anno 1574. ad deditionem invitati reſponderunt; *Alimenta ſibi non defutura, dum lævum brachium reſtaret hoc eſuros, dextero ad libertatem tuendam reſervato*: nec malè tu hanc dixeris centrum reliquarum Vrbium, à quo *Harlemum*, *Gauda*, & *Roterodamum quinque*; *Amſtelodamum*, *Dordracum* & *Trajectum* ſeptem, *Delphi* tria, totidemque diſtat milliaria *Hagacomitis*, ubi ſubmiſſo ad navim curru expectatum *Advenam* horis pomeridianis excepit D. Allen *Sereniſſimi Ducis* Miniſter.

Leida encomium.

Libertatis amor.

Haga Comitis.

Fuit hæc ſive Urbs ſive Pagus quondam Sedes Comitum, unde & nomen habet; quæ nunc Fœderatorum Ordinum eſt caput. Non latuit diu in luce tam oculatâ ignotus *Hoſpes*, quem officioſis humaniſſimæ de felici adventu gratulationis votis mox prævenit *Georgius Fridericus Comes de VValdeck* Campi Mareſchallus, ſuum, & vel maximè *Principis Auriaci* ſenſum ſtudiumque in *Sereniſſimum Patrem* ejuſque *Primogenitum* prolixiùs teſtatus. Placuit vehementer viro, ac Duci Militari ſenſata Principis juvenis modeſtia, officioſiorque gratiarum actio, quâ iſtam gratioſè ambiebat animorum propen-

Gratulationes Magnatum.

ſionem,

ſionem, ac publicos honores eleganter deprecabatur. Suavior iſthæc illuſtriorque fama traxit poſtridie ad iteratas gratulationis vices MAVRITIVM *Naſſaviæ Principem*, CASIMIRVM *Naſſavium* equeſtris militiæ apud Confœderatos Imperatorem, Oratorem *Cæſareum, Suecicum, Brandeburgicum, Luneburgicum*; *Comitem Hornium*, iteratoque *Comitem VValdeckium*, qui curru ſuo abduxit Convivam ad prandium domi ſuæ adornatum, & pòſt ad familiarem HENRICI WILHELMI *Principis Auriaci* congreſſum, & expetitos honoris, & amoris amplexus. Profitebatur ille *Sereniſſimi Patris*, ſuum, ac Paternæ Domus ſtudium, in *Principem*, annis, rebus geſtis, ac glorioſâ famâ florentiſſimum; referebat ille ſuum in *Sereniſſimum Patrem*, Amicum Congerronem, ac Domum *Palatinam* zelum, quo ejus ſplendorem, fortunam, & quietem pro viribus ſemper eſſet tuiturus. Hunc ipſum ſenſum pluribus poſtridie argumentis confirmat, dum mutuas pridiani honoris vices reddit *Hoſpiti*, publicam fruſtra notitiam, viſitationem, & honorem omnem deprecanti. Nulla hic dies abiit ſine linea. Stabant in prima quot punctis, tot capitibus à nobis deſcripti Comites variis Provinciarum nunc incrementis, nunc decrementis. THEODORICVS I. SIGISBERTI *Aquitani* Filius rogatu JOANNIS VIII. *Papæ* à CAROLO CALVO *Rom. Imp & Rege Galliæ* creatus primus *Hollandiæ* Anno 873, & quinque annis pòſt à LVDOVICO *Rege Rom. Zelandiæ Comes. Crevit*

Oratorum.

Et Principis Auriaci.

Comites Provinciarum Belgii Fœderati, Theodoricus I.

THEO-

Theodoricus II. THEODORICVS 2. hujus Filius *Friſiæ* dominio. *Arnulphus.* ARNVLPHVS Patris ſucceſſor non jam *Regum Galliæ*, ſed OTTONIS 3. *Imp.* Feudatarius. Præfecit *Friſonibus* domitis *Theodoricus III.* THEODORICVS III. *Florentius.* FLORENTIVM Filium natu minorem, qui ab Ordinibus Patriæ in THEODORICI Quarti Fratris *Dordraci* cæſi locum evocatus, periit ex pugna feſſus, & ſub umbra requieſcens. *Theodoricus IV.* THEODORICVS *Theodoricus V.* Quintus poſt interregnum GERTRVDIS Matris, & Viduæ, ROBERTI Vitrici, & GODEFRIDI *Gibboſi* redit ad paternos Comitatus, recipitque à *Friſia* perpetui obſequii homagium. *Florentius II.* FLORENTIVS II. P*inguis*, juſtus, ſanctus, & pacificus. *Theodoricus VI.* THEODORICVS bellis cum *Friſia* & *Trajectenſi* Præſule geſtis clarus. *Florentius III.* FLORENTIVS III. Filiæ *Regis Scotiæ* Sponſus palmis Saracenis illuſtrior. *Guilielmus I. & II.* GVILIELMVS II. hujus Abnepos, GVILIELMI I. Nepos, & FLORENTII IV. Filius, Anno ætatis 20. *Rex Romanorum*, & Concilii *Hagæ Comitis* Fundator. *Joannes.* Deſiit in JOANNE hujus Nepote improli linea recta *Aquitanorum Ducum* per Annos 437. continuata, cœpitque in JOANNE *Comite Hannoniæ* titulo cognationis Maternæ lateralis, qui armatum vidit in aëre Equitem, & Mare abſque fluxu, & refluxu immotum. *Guilielmus III.* GVILIELMVS III. Patris Hæres tam pius; ut *Middelburgi* condat Canonicorum Collegium: tam juſtus; ut Præfectum ob vaccam pinguem ruſtico ſublatam, redditamque macilentam, extremo addicat ſupplicio: tam religioſus, ut in agone caveat, ne Filius

Clerum

Clerum, ullo unquam oneret tributo. GUILIELMUS IV. *Hiſpanorum* contra *Sarracenos* ſocius, victor *Trajectenſium*, & improlis. GVILIELMUS V. hujus Amitinus ex LVDOVICO *Bavaro Imp.* & MARGARETA tandem phreneticus. ADALBERTVS ab Ordinibus in locum Fratris adoptatus. JACOBA *Bavara* ex conſenſu Ordinum Hæres GVILIELMI VI. Patris & *Holandiæ, Selandiæ, Hannoniæ* & *Friſiæ*; Conjux JOANNIS *Brabantiæ Ducis* ceſſit improlis PHILIPPO *Burgundiæ Duci* ſuo Conſobrino. PHILIPPUS *Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Limburgi, Comes Flandriæ, Arteſiæ, Burgundiæ, Hannoniæ*, *Hollandiæ*, *Selandiæ*, *Namurci*, Dominus *Friſiæ, Salinarum, Mechliniæ*, ac vindex Ducatus *Luxemburgenſis* quà armis quà pretio. CAROLVS *bellicoſus*, de *Burgundia* in Regnum ampliandâ ſollicitus, everſor *Leodii*, in obſidione *Nancæana* ſublatus. MARIA unigenita & hæres, ex conſenſu Ordinum MAXIMILIANI *Auſtriaci* Sponſa, CAROLO LVDOVICI *Galliarum Regis* Filio excluſo. MAXIMILIANVS ultor injuriæ à *Gallis* illatæ, in *Morinorum* agris victor, ac dein *Imperator. Philippus II.* unigenitus, *Geldriæ* victor, & *Caſtellæ Rex*. CAROLVS V. anno ætatis 15. *Princeps Belgii, Rex Hiſpaniarum* anno 16. & anno 19. *Germaniæ*, anno 20. *Romanorum Imperator.* Dominus *Ultrajectinæ* & *Transiſelanæ* Ditionis CLEMENTIS VII. *Pontif.* HENRICI *Bavari Epiſcopi*, Ordinumque ceſſione *Friſiæ* 100000 florenorum pretio, *Geldriæ* & *Zutphaniæ*

Guiliel-mus IV.

Carolus V.

Philippus II. quà armis, quà nummis. PHILIPPVS II. *Rex Hiſpan.* Sponſus MARIÆ *Angliæ Reginæ*, *Gallorum* victor ad *Quintinopolim, & Grevelingam*, Conditor Univerſitatis *Duacenæ*, ultimus 17. Provinciarum Princeps, ab Ordinibus fœderatis anno 1581. excluſus.

Belgium fœderatū ex VII. Provinciis. Alteram nobis ducebat lineam Fœderatum *Belgium* ex ſeptem Provinciis; Ducatu, inquam, *Geldriæ*, cum annexa *Zutphania*, binis *Hollandiæ* & *Selandiæ* Comitatibus, & quatuor Dominiis *Ultrajectino*, *Friſiæ* occidentalis, *Tranſiſilano*, & *Groningano* compoſitum, figuratumque ante *Grôningæ* acceſſionem in moneta anno 1590. cuſâ, cujus altera pars ſex ſagittas, binis nexas manibus cum epigraphe, Deo Auxiliante: altera in codice quadrangulari columnam ſex brachiis fultam, cum ſubſcriptione, Hoc Fundamento Nitimur: ac in faſtigio referebat pileum, conſuetum libertatis ſymbolum, hoc circumſcriptum elogio, Hanc Tuemur, tum in leone gentilitio, unguibus faſciculum ſeptem telorum complexo; ac tandem recentiùs in ſeptemplici in Curiam *Amſtelodamenſem* introitu.

Initium hujus fœderis. Cœperat hoc fœdus anno 1579. *Ultrajecti*, legibus viginti quatuor formatum, arctiuſque *Hagæ Comitis* anno 1651. aliis duodecim firmatum: vacillârat ſuo adhuc capite deſtitutum, ut expreſſa in æreo nummo monſtrabat navis, inter fluctus abſque remis & velis, cum epigraphe, Incertum quo Fata trahent. Creverat *Profectus.* ſub electis in Gubernatores ſeu Præfectos, Principibus *Orangii*;

Orangii; GVILIELMO, MAVRITIO, FRIDERICO HENRICO, & GVILIELMO II. pluribus viciniæ *Flandriæ, Brabantiæque* urbibus, *Indiarumque* Regionibus in poteſtatem redactis, ac pace cum PHILIPPO *Hiſpaniarum Monarcha* anno 1648. *Monaſterii VVeſtphalorum* ſtabilitâ: ac denique ſolidatur opibus ex annuo ſingularum Provinciarum canone, prædâ militari, licentiæ (ut vocant) vectigalibus, & tributo urbium ſibi ſubjectarum comparatis; eâ tamen lege, ut ſi canon annuus (das genantes) ſit 100000. florenorum, ex his ſolvat *Hollandia* quinquaginta & ſeptem millia, *Friſia* undecim, novem *Selandia*; reliquæ verò quatuor Provinciæ viginti tria millia.

Tertiam concinnabant lineam aut datæ aut redditæ *Principi* MAVRITIO, *Principi Friſiæ*, Oratoribus externis, variiſque Comitibus ſalutationes, officioſa alloquia, ſpectatum armiluſtrium, ac viſa hinc inde foris & intus palatia, & domus magnificentiores.

Perficiebant quartam varii variorum Statuum conſeſſus; Ordines Generales Fœderati *Belgii* à Statibus cujuſque Provinciæ ex Nobilitate, Patriâ, Magiſtratu, Vrbiumque Primatibus annuatim miſſi bis, ter aut ſæpius pro neceſſitate *Hagam-Comitis*, ad bellum, pacem, fœdera, nervum pecuniarium, quietem ac ſalutem Reipub. decernendam. Concilium Status ex Deputatis cujuſque Provinciæ *Duodecimviris*, ex *Geldria* duobus, tribus ex *Hollandia*, ex *Selandia* duobus, totidem ex *Friſia*, atque *Concilium Statuum Generalium.*

ex Dominio *Ultrajectino, Tranſiſilano*, & *Groningo-Omlandicâ* ſingulis, quibus præeſt ſupremus Regionum Gubernator, aut ejus loco per vices viritim ſinguli ad Ordines Generales convocandos, eorum decreta exequenda, & ad obvia ſeu Fœderum ſeu belli negotia definienda. Comitia Provinciæ *Hollandiæ* conflata, tum ex Nobilibus 12. illuſtrioribus, qui primarium quidem, ſed unum tantùm habent votum, tum ex Vrbibus *Dordraco, Harlemo, Delphis, Lugduno, Amſtelodamo, Goudâ, Roterodamo, Gorichomio, Schidamo, Schoonhovia, Brilâ, Alcmariâ, Enckhusâ, Edamo, Monachodano, Medenelacâ, Purmerendâ*, quibus accedunt in gravioribus, de pace, bello, Fœderibus, ac Gubernatore conſultationibus *Woerda, Gertrudeberga, Naardenum, Mudenum, Aquæ veteres, Hueſda, Weſopium* Vrbes, quæ ſingulæ ſingula ferunt ſuffragia ordine jam recitato. Et quidem Ordines Generales dicuntur *Præpotentes* ſeu *Altipotentes*, **die Hochmögende**: Status ſingularum Regionum Nobiles Potentes **Edele Mögende**; *Hollandiæ* verò ac *Friſiæ* Occidentalis **Edele Grootmögende**. Hi omnes ſervant ſe, & ſuos ſubditos tributis tum extraordinariis, ut capitum, **het Hooftgeld**; caminorum **het Schoorſteen-Geld**, & nummi ducenteſimi, **de twee dertſte Penning**; tùm ordinariis ut ædium, ſervorum, ancillarum, vehiculorum, navium, carrucarum, agrorum, venditorum bonorum immobilium, chartæ ſignatæ, temerè litigantium, ſalis, cereviſiæ, vini, aceti, olei, butyri, frumenti, beſtia-

Comitia Hollandiæ.

Tituli Ordinũ.

Tributa extraordinaria.

Ordinaria.

beſtiarum, candelarum, ceſpitum, carbonum, tobaci, ſaponis, plumbi, lapidum, pannorum &c. quibus colligendis oculatiſſimi ubique invigilant exactores.

Quintam traxit circumvicina amœnitas; *Hunſelerdick Principis Auriaci* Palatium, cujus fabrica, ſupellex, hortus, vivarium & aviarium non minùs curioſum, quàm pretioſum *Loſduni* erectum monumentum Comitiſſæ MARGARITÆ uno partu effundenti 364 infantes, quorum maſculi in baptiſmo dicti Joannes & fœmellæ Eliſabethæ eodem cum Matre conduntur tumulo: via regiâ per montes arenoſos æquali pavimento, ac pulchrâ arborum ſerie *Schevelingam* ad mare productâ: areæ in- & extra Urbem umbroſo arboreto conſitæ: ſylvæ vocales, raræ in his ſtatuarum antiquitates, ornati utrinq; canales, & ſexcentæ aliæ oculorum illecebræ. Ultimam denique urbaniſſimæ humanitatis lineam abſolverunt gratioſis ſuis officiis Reduces plerſque ad *Hoſpitem* jam abiturientem, ultimumque vale, Comites, Legati, & Miniſtri. Nec pagus in orbe toto huic par eſt, nec paganis iſtis quicquam, aut cultius aut civilius.

Amœnitas vicinia Hagæ Comitis.

Partus prodigioſus.

Præmiſerat jam C. *Hornanus Delphos* Centurionem, qui adventantes mox ex navi circumduxit per utrumque armamentarium ingenti machinarum bellicarũ, & curulium apparatu plenum, tormentis Anno 1668. & 1669. fuſis inſcriptum erat *VIGILATE CONFIDENTES DEO*. Non minus dignum viſu in Eccleſia majori WILHELMI NASSAVII à *Burgundione* occiſi Cenotaphium

Armamentariũ

Digitized by Google

Cenotaphium Wilhelmi Naſſav. phium variis ſtatuis, columnis emblematíſque quà fuſum quà ſculptum. Jacet ſub conopæo marmorea extincti *Principis* ſtatua, ſtat alia ad ejuſdem frontem armata, ad pedes canis mœrore contabeſcens: Columnæ dexteræ inſcriptum, *TE VINDICE TUTA LIBERTAS*; Lævæ; *SÆVIS TRANQUILLUS IN UNDIS*: utrique laterali, *JE MAINTIENDRAY LA PIETE' ET JUSTICE*: ad latus dextrum ſtatua ex ære decôra pileo & epigraphe *AUREA LIBERTAS.* Hoc ſi placeat in templo; quid ni placeat in eodem, monumentum JESU CHRISTO Chriſtianæ libertatis Aſſertori erectum?

Roterodamum. Viſâ deinceps per tranſennam Urbe, canalibuſque ex *Moſa* in hanc derivatis pridie *Natalis Domini* ſub crepuſculum attigimus *Roterodamum* plateis, canalibus, pontibus, ædificiis, navigiis, commerciis, opibuſque vix ulli *Europæ* emporio ſecundum. Datus dies ſequens pietati, ac reverentiæ in *Natalem Domini*: poſtridianus S. STEPHANO *Proto-Martyri*, Orthodoxorum cœtui, *Domus Eraſmi.* Hoſpitalitati viri *Apoſtolici* per viginti annos hic exercitæ; ac Domui *Deſiderii Eraſmi* natali hoc conſcriptæ verſu,

Ædibus his ortus Mundum decoravit Eraſmus
Moribus antiquis, religione, Fide.

Epitaphium. Dignior ſanè ſtatuâ ſibi à contribulibus erectâ, digniórque Epitaphio ſibi facto.

Fatalis ſeries nobis invidit Eraſmum,
Sed Deſiderium tollere non potuit.

Si

Si mores antiqui, Religio ac Fides cum nato orti, cum adulto pariter in virum perfectum ac fortiorem avitæ Fidei, Religionis & morum antiquorum zelotem adoleviſſent. Allatum interea mandatum Ordinum *Hagâ Comitis* ad Concilium Admiralitatis hujatis de celoce ad *Illuſtriſſimum Herum* Noſtrum, *Antvverpiam* & *Bruxellas* transferendum. Hæc eum docuit occaſio, varia in tribus potiſſimùm Regionibus, Hollandiâ, *Selandiâ*, & *Friſiâ* boreali Admiralitatis Collegia; tria in *Hollandia*, *Ambſtelodamenſe*, *Roterodamenſe* & Hornanum: unum in *Selandia*, *Middelburgenſe*, ac unum in *Friſia Documenſe*: Singula hæc ex Senatoribus ſeptem, quatuor ſcilicet ex patria Provincia, ac tribus pro arbitrio Ordinum aliundè aſſumptis conflata ad majorem virium animorumque concordiam. Præſidem horum omnium Archithalaſſum, Vicarium (qui & Provinciarum ſupremus eſt Gubernator) & ejus loco Archithalaſſum Vicarium: Eam verò inter has proportionem; ut ſi quatuor naves claſſi ſubmittat *Ambſtelodamum*, jungat *Selandia* duas, duas *Friſia*, totidemque *Roterodamum* binis anchoris decuſſatis cum tribus P. P. P. id eſt pugno pro Patria inſignitum; Qui porro quantiq; à ſæculo hinc Heroes prodierint in maritimas expeditiones, marmoreæ etiam hic in Baſilica majori demonſtrant ſtatuæ, trophæa, & elogia, quibus illud Admirali Vicario *Wittenvvitts*, Anno 1659. in *Sunda* interempto dicatum ſubſcribo. *SIC REDEUNT QUOS HONOR ET VIRTUS REMITTUNT.*

Collegia Admiralitatis.

Earum Præſes.

Propoſitio.

Stabat

Stabat Celox jam parata, quam D. *Berckele* Præſes Admiralitatis promptiſſima voluntate huic viæ decreverat: Sonabant tubæ, affluebat Civis, notabátque digitis & applaudebat animis vocibúſque ei, quem incognitum, oculorum vultus oríſque gratia, ac machinarum curulium loquela faciebat cunctis manifeſtum. Sic abeunt quos favor, & amor Civium, Civitatumq; dimittunt.

Dordracum. Neſciebat *Dordracum* prima *Hollandiæ* Urbs privilegio ſtapulæ, cudendæ Monetæ, inaugurandi *Principis*, & mutuæ Fidei Ordines & *Principem* Sacramento colligandæ illuſtris; quem ſerus ad ſe veheret veſper; neſciiſſetque poſtridie, quem ſerenior à ſe Meridies avexiſſet, ni reducem ex Pavone, Curiâ, officinâ monetariâ, Templo, Domo Pugilum, ejúſque turri alternus campeſtris tubæ & æneatum machinarum applauſus ex navi prodidiſſet. Quiſque ſuum referebat ex Urbe ad Celocem ſymbolum, alius opportunum Urbis ſitum à *Moſæ, Walis, Lingæ* & *Mervæ* concurſu jam tum Anno 1549. deſcriptum.

Memorabilia.

Me Moſa & Walis, cum Lingâ Mervaque cingunt
Æternam Batavæ Virginis ecce Fidem!

Ecce Fidem! quã rumor de *Hiſpanis* nummũ decimũ exacturis ſparſus per *Boſſuviũ* Anno 1572. violavit: alius ſuave ſapienſque Curiæ regimen, quod Prætor, Conſul, Scabini novem, Senatores quinque, & Octoviri, utpote

pote Tribuni plebis adminiſtrant, unde & diverbium **Guede Luyden van achte.** Alius monſtratum ſibi ex turri aquarum diluvium quo Anno 1421. Agri, Pagique ſeptuaginta duo periiſſent: alius præpoſteram ſignorum, imaginumque permutationem, quæ ex templo magnifico, ejuſque arâ Anno 1566. tranſtulit imaginem myſteriis *Dominicæ Paſſionis* pictam, æſtimatamque decem imperialium millibus in Domum Pugilum, & in templum arma, vexilla & trophæa, Militum Pugilumq; oſſa & inſignia: Ultimus deniq; non poſtremam portæ, quâ digreſſi eramus, inſcriptionem, PAX CIVIVM ET CONCORDIA TVTISSIME VRBEM MVNIVNT. Hæc Argonautarum erat conſolatio, quos nox, anchoræ, arenæ & dies ſequens ob mare inquietiùs, **int Hollandts diep**, id eſt Hollandiæ profundo morabatur. Nec longiùs profecti trigeſimâ Decembris, ob ventos contrarios quam **in de zype** Inſulæ Stellæ conterminam, excurrunt in continentem plures cum *Jaſone* ſuo Aſſeclæ ad binas in ripa caſulas, totidem tormenta bellica, *Selandiæ* excubias, venationem & aucupium; quos non multò poſt cum capta præda, in navim repulit æſtus maris ſolito vehementior. Nox intempeſta æſtuanſque mare docuit inſomnes ORARE, poſtridie dum ventus contrarius luctatur cum navi anchoris firmatâ; ſævis immotus in undis *Heros* noſter luſtrat ac percurrit vicinam in tabulis Geographicis *Selandiam* ſeptem Inſulis diſcretam, valliſque, & aggeribus ex omni plagâ contra aſſul-

Suborta tempeſtas.

Selandia.

tus maris validè munitam. Monſtrabat hinc *Scaldiam*, ejuſque metropolim *Zuriczaam*; *Duvelandiam*, id eſt, territorium columbarũ quatuor leucis totidemque Dicaſteriis & plagis clauſam: *Tolam Tolâ* oppido & aggere S. MARTINI conſpicuam: inde *Walachriam* per decem leucas explicatam, ejuſque Urbes, ac portus *Middelburgum*, *Veriam*, & *Fliſſingam*; *Zuidbevelandiam*, & in hac *Borſalam*, *Romersvvaliam*, & *Gœſam* : *Nordbevelandiam*, & *Wolſersdicam*. Nihil iſthac peregrinandi ratione aut commodius aut compendioſius. Celox noſtra ternis tormentorum exploſionibus à lembo *Hollando* plenis velis, & ventis vecto ſalutata, unâ reſpondit. Tædium reliquæ diei, & noctis leniit luſus, oratio, & quies. Ipſis *Januarii Kalendis* poſt feſtivas Epibatarum exploſiones, ac fauſtas novi anni apprecationes ventis quidem uſi ſecundis; at in *Catena* (hoc freto huic arenoſo nomen eſt) validioribus jactati fluctibus, dum recitatus P*ſalmus* 45. DEVS NOSTER REFVGIVM ET VIRTVS, SONVERVNT ET TVRBATÆ SVNT AQVÆ EORVM. FLVMINIS IMPETVS LÆTIFICAT CIVITATEM DEI. DOMINVS VIRTVTVM NOBISCVM, SVSCEPTOR NOSTER DEVS JACOB. DOMINVS VIRTVTVM NOBISCVM.

In Catenê iterũ jactati

Ipſe P*rinceps* ſe ipſo jam animoſior hanc ſibi, ſuæ peregrinationi, ac reliquæ vitæ voluit teſſeram, ſc. naviculam ventis, undiſque jactatam, cujus velis, & remis inſcriberetur: DOMINVS VIRTVTVM NOBISCVM.

Electa à Princip e teſſera.

Et

Et documenta dabat, quâ natus Origine. Erat WILHELMI ATAVI, IN DEO SPES MEA. PHILIPPI LVDOVICI *Abavi*, CHRISTVS MEVM ASYLVM. WOLFFGANGI WILHELMI *Avi*; IN DEO CONSOLATIO MEA: PHILIPPI WILHELMI *Patris*; TANDEM GRADATIM; ELISABETHÆ AMELIÆ MAGDALENÆ *Matris*, AVITA VIRTVTE: ELEONORÆ *Aug. Rom. Imp.* & *Sororis*, FORTVNANTE DEO. Si umbo cordibus humanis ſeptus ac inſcriptio, AMOR OPTIMA CVSTODIA, placuit ante ſæculum CAROLO MAGNO *Amitino* peregrinanti: quid ni certior videatur JOANNI WILHELMO tutiorque in quacunque tandem fortunâ. Salus teſſeræ; DOMINVS VIRTVTVM NOBISCVM? Hic ſanè erat nobiſcum, dum cœlum paulatim ſerenius, tranquilliúſque mare eminus *Tolam*, *Zinczeam*, *Gœſam*, *Bergezomam*, *Lillo* caſtrum S. CRVCIS S. PHILIPPI, S. MARIÆ ISABELLÆ &c. ac ipſam tandem ſub noctem monſtraret *Antverpiã.*

Erat eò ſuavior in navi ſomnus, quò Urbi adeo deſideratæ propior. Applaudebant manè Epibatæ gratioſo ſuo, & noſtro *Hero* jam Vrbem ſubituro ex æneis machinis; ex argenteis aureiſque reſpondit Ille: uter, mugitus iſtarum, an harum tinnitus vectoribus remigibúſque gratior? Capiebat prima Vrbis facies, platearum nitor, domuum æqualitas, commoditas canalium, arearúmque frequentia, & amplitudo novos ſpectatores. Hos ipſos *Antverpia.*

Arx. multò magis rapiebat deinceps Arx *Scaldi*, foſſis, vallis, viis opertis, loricis ac quinque propugnaculis defenſa; Mœnia aggeribus, cortinis, lunulis, deambulacris, ac arboreto tam amœna, quàm munita: fora, Senatorum maximum, ac pulcherrimum Mercatorum: Baſilica *B. V.* turri 660. graduum, triginta tribus campanis, navi pictâ, portis, ſacellis, aris, marmore, argento, auro, & gemmis auguſta. Templum *Patrum Societatis* Jesu, pavimento ac muro marmoreo, columnis alabaſtrinis, pretioſis aris, picturis nobiliſſimis, raris ſculpturis, elegantiſſimis ſacellis, opulentâ ſupellectile, ac mirâ Architecturæ elegantiâ nulli ſecundum: Curia frontiſpicio, amplitudine, conclavibus, aulæis, picturis & periſtrematis nobilis; ac denique officinæ pictorum, trapezitarum, aulæorum &c. longe opulentiſſimæ. Quid mirer fuiſſe ſemper tottantóſque *Helenæ* hujus pulcherrimæ corrivales? ut *Scaldis* alluens fluxu & refluxu quotidie, ità illa ſæculo ſuperiori novis ſemper motibus in novos & fatales ſcopulos agitabatur. Quas in urbe turbas excitavit *Patera* à *Brederodio* Anno 1566. plebi ad libertatem ſe Duce tuendam propinata? quos in plebe motus Anno 1566. Mantica in nummiſmatis & pileis, ac bacilli in crucem commiſsi? Quas rapinas, cædes & flammas una cœna, quam famelici *Hiſpani Aloſto* evocati Anno 1577. jurârant nuſquam ſe niſi in captâ urbe ſumpturos? Quas *Gallorum* ſtrages ad *Chipdorpiam* portam unica *Alenzonii Principis* vox, *Eja Filii, Antverpia veſtra eſt*: quam malorum iliadem

Forum. *Baſilica.* *Templũ PP. Societatis.* *Curia.* *Varii motus excitati.*

frenatus

frenatus *Scaldis*, & tonans undique ex fulmineis machinis ALEXANDER *Farneſius*? Ex cineribus iſtis revixit *Antvverpia*, ut Phœnix ſeipsâ jam formoſior, fidelior ac fortunatior. Idem Locum tenens *Hiſpanus*, qui per arcem & valla humaniſsimè pridie duxerat *Hoſpitem* ſibi ignotum, rediit ad eundem jam notiorem poſtridie civiliſsimâ officiorum panegyri inurbanum ſuum errorem deprecatus. *Mechliniam* ſupremo Belgii Dicaſterio, pedo Archiepiſcopali, Provinciali Primatu, & annosâ famâ illuſtrem tranſierant currus noſtri, ante, quàm noſſemus communem *Belgarum* parœmiam, quâ illa pulchra dives *Antvverpia*, *Lovanium* ſapiens, grande *Gandavum*, *Brugæ* antiquæ, & *Bruxella* nobilis dictitatur. *Parœmia Belgarũ.*

Et verò, viſa eſt nobis hæc ipſa poſt nocturnam quietem longè nobiliſſima in Gubernatore Regio, ſupremâ Curiâ, Concilio ſecreto, patriâ Nobilitate, ac decade Provinciarum ſibi ſubditâ. Ex membris quantumvis injuriâ temporum non parùm mutilatis de capite ferto judicium. Sunt ea: Ducatus *Brabantiæ*, *Luxemburgi*, *Limburgi*, *Geldriæ*; Comitatus *Burgundiæ*, *Flandriæ*, *Arteſiæ*, *Hannoniæ*, *Namurci*. ANTWERPIA Marchionatus *Imperii*, & dynaſtia *Mechlinienſis*. Ex his quod *Belgio* & *Regi Catholico* poſt pacem cum Fœderatis Ordinibus *Monaſterii VVeſtphaliæ* & cum *Rege Chriſtianiſſimo* tum *Buzzæ* in *montibus Pyrenæis*, tum *Aquisgrani* concluſam, ac rurſùm hiſce annis diſſolutam ſupereſt, *Bruxella.*

 habet

habet ſuas leges, decreta & ſententias à Concilio privato; à ſuprema verò Curia rationes pacis & belli, Provinciarum Præſides, Urbium fortificationes, Chiliarchas, Tribunos, Legatos & Oratores. Incolis, ut myſterioſus placuit ſemper numerus ſeptenarius, in ſeptem Urbis ſuæ portis, in ſeptem Baſilicis, in ſeptem Familiis Patriciis, ac ſeptem Scabinis ex dicto Familiarum ſeptenario electis, ita novus & gratioſus *Advena* novum dierum ſeptenarium tribuit iiſdem & ſpectandis & illuſtrandis. Urbs nunc clivis aſſurgit, nunc vallibus æquatur, ſalit fontibus, *Renâ* fluit, frondet viridariis, ſylveſcit vivario, commerciis floret, navigat aquæ ductibus, ſplendet ædificiis, ac palatiis ſuperbit. Nobiliſſima hic verſabatur *Juliæ* juventus tùm linguæ Gallicæ, tùm palæſtræ equeſtris ſtudio, *Carolus Caſparus*, & *Damianus von der Leyen* Fratres, *VVernerus ab Harff*, *Franc. Theod. à Gimnich Beiſſel*, R*utgerus VVilhelmus von Veldbruck*. *VValrath D. de la Torre* aliique complures omnes Baronum titulo inſignes, qui *Principem* ſuum ſibi coævum illuſtri coronâ, comitatu, & obſequio paſſim ſtipabant & palam profitebantur. Vidit eum, & obſtupuit expertam agilemque in equis gyrandis, incitandis, ſiſtendis, & in omnes paſſus, ac gyros flectendis generoſitatem Hippodromus *Bruxellenſis*, ejuſque Rector *Cecati* hac in arte apud *Burgundos*, *Belgas* & *Germanos* celeberrimus. Vidit eum in ſancta GUDULA Eccleſia Principe Clerus major, ejuſque *Decanus*, ac veneratus eſt illam in Cœlites

Urbs deſcribitur.

Stipatur à variis ibidem Princeps.

Princeps in equeſtri Palæſtra agilis.

in S. Gudula erga SS. reliquias pius ac reverent.

Cœlites Cœlitumque ſacras reliquias pietatem, quâ in aurea Lipſano-theca tres ſacras hoſtias ſacrilegis *Hebræorum* puncturis adhuc cruentas, pretioſas poſt altare ſummum *ſanctæ* CRVCIS particulas, & in Sacrario plures *Dominicæ Coronæ ſpinas*, ac partem *Clavi* ſanctè reverebatur. Monſtrati deinceps nummi bini (*mouton à la roſe*) Francis dicti, quorum latus alterum exhibet juxta *Agnum* & *Crucem* characteres *IOH, Rex*, ac circumſcriptionem AGNUS DEI QUI TOLLIS PECCATA MUNDI, MISERERE NOBIS. Alterum, *crucem*, hac gnome circumſcriptam, XRS VINCIT: XRS REGNAT: XRS IMPERAT. Hi ex ſexaginta ſunt duo, quos *Jonathas* peſſimus fœnerator pro ſacratiſſimo hoſtiarum pignore ſolverat pejori uſurario *Joanni de Louvain*, de quo hi verſus extant in ſacello.

Bini nummi mouton à la Roſe.

Quiſquis ades, ſummi tangit quem cura Tonantis;
Dum properas; cœptum ſiſte viator iter.
Hæc tibi viva caro æterni
Sapientia Patris CHRISTVS *adeſt,*
Vivus panis & una ſalus
Invida Judæum, quem dum laniare laborat
Impietas, meritis ignibus ecce ruit.
Quare age Divinos hûic funde viator honores;
Funde DEO *dignas ſupplice mente preces.*

Gratiſſimus porrò erat argenteus à *Decano* abeunti ſpectatori donatus, cujus altera facies hoc chronographico deſcribebat ſacrilegum facinus:

Per-

perfoßVs DoMInVs treCentIs IVbILat annIs.

Altera miraculum:

TV es DeVs qVI facIs MIrabILIa.

Statuæ Imperatorum.

Occupationes Principis.

Mirè variatis urbs hæc ſcenis ſuum trahebat fallebatque gratiosè *Hoſpitem*, nunc Auguſtis RVDOLPHI I. ALBERTI I. FRIDERICI III. ALBERTI II. FRIDERICI IV. MAXIMILIANI I. FERDINANDI I. MAXIMILIANI II. RVDOLPHI II. MATTHIÆ, FERDINANDI II. & FERDINANDI III. ſtatuis veluti totidem in palatio regio *Auſtriacæ* Majeſtatis & gloriæ monumentis. Nunc Martiali PHILIPPI BONI, CAROLI V, *Ducis de Alba, Ducis Parmenſis*, *Archiducum* ALBERTI, ERNESTI, & LEOPOLDI apparatu, ac trophæis de FRANCISCO I. & hoſtili *Gallia* reportatis tam Cœnotaphio ADOLPHI *Clivenſis* & ANNÆ conjugis ex lapide lydio apud PP. *Dominicanos* erecto: nunc venatione hinnulorum, Damularum, & cervorum in vivario inter amœnas ſylvulas, jam piſcatione inter *Sirenes* aquis exilientibus vocales, jam Catadromis, ſphæriſteriis, & aquæ ductibus per ipſum, ut vocant, *Parcum* deductis, nunc ſolenni & circulari primæ nobilitatis in ſuperbis rhedis ſub veſperum curſu & occurſu; tandem etiam non ingrato Moloſſorum minora paſſim vehicula trahentium ſpectaculo. Nec ſuis defuit officiis *Societas JESV*, quæ *Sereniſſimos* in primogenito quotidiè cordatiſſimè excipiebat, ac gratiſſimis venerabatur

nerabatur ſtudiis, P*atrem* & *Avum*, utrumque verè Patrem ac plurium Collegiorum Domuumque Fundatorem & Benefactorem. Patebant gratioſiſſimo *Advenæ* in Collegio quot viri tot corda, in ſacello Panis Angelicus, in templo reliquiæ, ſupellex in ſacrario, in bibliotheca curioſa in vitris *Matheſis*, vitrum quo perduelles à Com. *Barlamontio Gheuſii* compellati animârunt ſe Anno 1566. ad manticam & rebellionem repetitis ad ſingulos hauſtus vocibus, VIVANT GHEUSII, atque etiam inter reliquos nummus, cujus altera facies referebat PHILIPPUM *Regem* cum epig. FIDELES REGI; altera *manticam* duarum manuum complexu interceptam cum inſcriptione, USQVE AD MANTICAM: pileus item *Thomæ Mori Angliæ* Cancellarii acerrimi libertatis Catholicæ defenſoris, ac ſedes, in qua CAROLVS Imperio & regnis ſeſe abdicavit, cujus elogium ſubjicio; Sta Archeologe, et quæ sim lege. CAROLI V. *Cæſaris, dum vixit fui: imò dum vitam toleravit podagræ doloribus acerbam, quod ſic affecto officium negârunt pedes, ſubivi, integram ſemper & invictam mentem in membris morbo victis, ſua ubivis ad officia ſtiti. Ob hæc Auguſti obſequia auguſtum donum ab* ALBERTO *Pio ſubindè habita, digniſſimo viro D. Joanni de Montfort, Aulæ Metatori ſupremo juſta ob merita in præmium ceſſi. Nunc verò Ampliſſimi Viri Domini Ant. de Fren Nepotis, ſummæque Brabantiæ Curiæ Senatoris docta hic inter volumina & ſcientias conſiſto munere nobili. Hic me illę*

Studia PP. Soc. Ieſu ibid.

Sella in qua ſe Carolus V. Imperator regnis ſuis abdicavit.

eſſe item volumen voluit, & tacitè loqui, etiam potentes infirmos reddi: Auguſtos anguſtiis premi; latè imperantes angi, Excelſos proſterni, ſumma ſceptra infima imperia pati, Divos humanis ſubjici, tum orbe volvi, qui volvunt orbem. Hæc diſce, qui ſapere affectas, & paria opperire.

Ita inter literatos ſapientiam, gloriam militarem inter armatos, inter Heroas & *Cæſares* magnanimitatem, religionem inter Clerum, mortalitatem inter mortales, ac inter *Belgas* humanitatem diſcebat Diſcipulus Magiſtris aut par aut major. Dives rubinis, adamantibus, ac lapidibus pretioſis menſa in palatio ſpirabat adhuc RVDOLPHVM primum ſui poſſeſſorem: tapetes auro texti in ſacello PHILIPPVM *Bonum*, Ordinemque velleris aurei ab eodem *Brugis* Anno 1430. ipſo nuptiarum cum ELISABETHA *Luſitaniæ Regina* die ad honorem DEI, B. V. & S. ANDREÆ inſtitutum: ac imago TRIVM REGVM in ara penicillum *Principem.* Hæc fuit hebdomas, quam ſuperbiſſimo equorum, phalerarum, armorum, veſtium, plumarum auri & argenti ornatu clauſit generoſiſſima *Juliæ* juventus, quæ *Principi* ſuo circumfuſa totam urbem extra ſe rapuit in abeuntis deſiderium, & obſequii tam illuſtris præconium. Ita poſt prandium & meridiem hi in equis, & iſti in curribus *Pariſios* uſque conductis extra Vrbem ad horam vecti ægrè tandem & non ſine tenero animorum ſenſu divellebantur, mille millies precati omnem cœptæ peregrinationi felicitatem renovato devo-

Bruxellis delatus honor Principi advenæ à Baronib⁹ Juliæ.

devotiſsimæ ſuæ in *Principem* ſibi tam carum fidei *ſacramento.*

Nec longiùs ille quàm HALLAM *Hannoniæ* oppidum à prodigioſa VIRGINE MATRE per 400. annos celebrem progreſſus, poſtridie in laterali templi majoris ſacello ad aram & ſtatuam opulentis Principum & Magnatum anathematis circumſeptam ſe, ſuumque iter in anathema MATRI ac DOMINÆ ſuæ ſupplex *ſervus* & *Filius* mancipabat. *M*orabatur tantiſper abitum & incitabat pietatem VIRGO MATER in ſtatua auro puro inductâ, quæ brachio altero puerulum auro coronatum, altero florem lilii inauratum & in pectore pyropum ſex grandioribus unionibus diſtinctum monſtrabat, morabantur & ſtimulabant *duodecim* APOSTOLI, ſtatuæ militares, cœleſtes *Genii* lampadéſque ex auro & argento à PHILIPPO BONO, CAROLO AVDACI, MAXIMILIANO, CAROLO V. ALBERTO & ISABELLA *Belgii Ducibus* donatæ; atque calamus *Juſti Lipſii* tot librorum ac lucubrationum ſcriptor argento celatus, & ab ipſo Authore DEIPARÆ *Patronæ* hoc conſecratus jambo. *Halla.* *Sacellum B.M.V.* *Calamus Juſti Lipſii.*

Hanc, DIVA, pennam interpretem mentis meæ,
Per alta ſpatia quæ volavit ætheris,
Per ima quæ volavit & terræ & maris;
Scientiæ, prudentiæ, Sapientiæ
Operata ſemper. Auſa quæ conſtantiam
Deſcribere & vulgare; quæ civilia,

Quæ militaria, atque Poliorcetica;
Quæ Roma magnitudinem adſtruxit tuam,
Variâque luce ſcripta priſci ſæculi
Affecit & perfudit: hanc pennam tibi
Nunc, Diva, meritò conſecravi Lipſius.
Nam Numine iſthæc inchoata ſunt tuo;
Et Numine iſthæc abſoluta ſunt tuo.
Porrò O benignitatis aura perpetim
Hæc ſpiret! & famæ fugacis in vicem,
Quam penna peperit, tu perenne gaudium
Vitamque, Diva, LIPSIO pares tuo.

PHILIPPVS CROYVS *Dux Areſchotti*, dum *Gheuſii* per nummos manticâ ſignatos in pileis diſtincti, ac poculo ligneo ex ædibus *Culemburgicis* propinato entheati furerent, *Hallam* profectus & ipſe effigiem hujus ſtatuæ nummis argenteis expreſſam pileo inſerüit, qui deinceps fuit fidelioribus *Regis Catholici* ſubditis character ac primus ſacrorum Medaliorum uſus à PIO V. Indulgentiarum privilegiis approbatus.

Unde primus medaliorum uſus.

Et nos in ſacris his numiſmatis fidelem deinceps VIRGINIS *Hallenſis* profeſsi ſervitutem, pranſique in *Braine* Comitatu, in *Soigny* oppido pernoctavimus, poſtridiè ingreſsi ſub meridiem *Montes Hannoniæ* Metropolim, cui præerat *Dux de Brabanſon.* Hic ſalutatus ex *Comite de Veldentz* per D. *de Veldbruck*, monituſque de videndæ Urbis deſiderio ita ſtatim ſubmiſit *Majorem* Virum perofficioſum, qui ex vallis foſſas, cataractas, inunda-

Montes Hannoniæ.

inundationes, muros, & Vrbem ſitu ac arte munitam; in baſilicâ marmoream fabricam ac contiguum Nobilium Virginum Collegium à B. GVALTRVDE *Duce Lotharinga* erectum, in foro ædes, officinas, *Saiarum*, ut vocant, textrinas, fluentem Trullam & ſalientes fontes, ac in Curia Regium totius Provinciæ Senatum digitis demonſtrabat. Cœnam condiebant applauſu ſuo tubicines & tympanotribæ.

Redux poſtridie Major accuſat ignorantiam heſternam, & neglectum officium, quod ipſe *Dux* tanto *Hoſpiti* ſub horam octavam redditurus veniret. Verum actæ *Duci* per Internuncium gratiæ, itúmque per planitiem ſatis cultam VALENCENAS aliàs *Gallis*, aliàs *Hiſpanis* fatales, celebres hodiedum à cœtu aurei velleris, quo CAROLVS AVDAX mutavit veſtem laneam equitum, quam dederat PHILIPPVS BONUS, in ſericam, & collare aureum; ex quo chalybs & ſilex ad eliciendum ignem pendulus hac adjectâ epigraphe *ANTE FERIT QVAM FLAMMA MICAT:* & in vellere, *PRETIVM NON VILE LABORIS.* Nec crepuſculum quo veniebat, neque diluculum, quo abibat patiebatur ut Ordinis ſub CAROLO V. & PHILIPPO II. & numero & nobilitate florentiſſimi Cliens ac Nepos & Filius *Equitum Sereniſſimorum* ſplendorem Urbis, munitionem vallorum, Curiæ amplitudinem, horologium motu planetarum admirabile & aquarum Canales arbitraretur. *Valencenæ.*

Cammeracum. Plus otii erat Cammeraci, per quod nos circumduxit Reverendiſſimus D. *De la Torre Juliacenſis* quondam pro *Rege Catholico Gubernatoris* Filius. Alluit illud *Scaldis*, ditat tela linea, auget ſubjectum Cameraceſium, minuit alternans imperii, *Gallorum* & *Hiſpanorum* fortuna, munit arce CAROLVS V. effert Archiepiſcopatu PHILIPPVS II. auget titulis *Archiepiſcopus, Princeps Imperii, Dux Cameracenſis* & *Comes Cameraceſii*, nobilitat Baſilica Metropolitana ejuſque pſalmodia & officium divinum, & ſacrat prodigioſa in ſtatua *Mater DEI & Virgo.* Dicto manè ad hujus aram ſacro, recitatoq; , quod Canonici Metropolitani nobiſcum alternabant, itinerario, *Decanus* ſuo & Capituli nomine precatus eſt optimè *Principi* fines *Belgii* Catholici mox egreſſuro.

Iter in Franciã. Perona Picardiæ. Eadem die ſubiimus, per campos fertiles & ſylvulas crebriores, ſalvi *Peronam* urbem *Picardiæ*, ante ſitu, paludibus, & Semona circumfuſam clavim *Franciæ* munitiſſimam, Curtus ad *Duanam*, ut vocant, ducti, ſed viſo ſalvo conductu nec luſtrati nec detenti: *Novus hoſpes* à tympanotribis ac Ludionibus ſalutatus: Metator Hoſpitiorum *Pariſios* præmiſſus, quem magnis deinceps paſſibus, vias planiores nacti, ſuperatis intra triduum oppidis *Roye*, *Gournay*, ponte S. MAXENTII, *Sylvanecto* & *Louire* in ſuburbio S. GERMANI ſub ſigno Vrbis *Byſantinæ* 13. *Kalendas Januarias* ipſo SS. FABIANI & SEBASTIANI die ſumus aſſecuti. Urbeculas *Roye inter Gournay* in *Cuvilliers* pago precib⁹ ac

lacrymis

lacrymis ruſticana, quod ſub pœn a 1000. florenorum nec vinum nec hoſpitium commodandi ſibi fas eſſet contra jus à *Rege* alteri elocatum; tandem evicerat, ut ſub horam noctis decimam per denſas tenebras & vias peſſimas in *Gournay* moveremus. Pont S. MAXENCE Urbecula terminus eſt *Franciæ* & *Picardiæ Aſiâ* fluvio diviſus. *Sylvanectum* Ducatus *Valeſii* Metropolis à ſylvis nexis dictum, eſt Epiſcopatu & Præfecturâ inſigne. Decanus Eccleſiæ majoris *Jean des Lions* arguto anagrammate expreſſus *Doyen* à *Senlis*. Primus *Valeſiorum Comes* CAROLVS PHILIPPI II. *Franciæ Regis* Filius; à quo per PHILIPPVM VI. ſtemma Regium *Valeſiorum* in *Galliis* uſque ad HENRICUM III. fuit propagatum, ac deinceps per HENRICVM IV. LUDOVICUM 13. & LUDOVICUM 14. *Borbonios* glorioſè continuatum. Pulcherrima hinc *Pariſios* excurrit planities in qua *D. Sereniſſimi Ducis* ac *Patris* Miniſter tribus ab urbe leucis curru excepit equitem, eumque duxit in Urbem & in domum jam pridem à ſe conductam. Tenuit nos primus nobiliſſimæ in *Europa* Urbis aſpectus, ædes ad lineam perpendicularem connexæ, frequens populus, ac lucernæ ad vigeſimum quemvis paſſum novæ & novæ ſuâ ubique luce in nocte diei vicariæ. Ipſe ego Ducalis Miniſtri ſocius in S. GERMANO Regio oppido & aulâ primus fui, Nuntii de adventu *Principis*, ejuſque devotiſſimâ in *Regem Chriſtianiſſimum* Obſervantiâ bajulus apud Illuſtriſſimum *D. Simonem Arnoldum de Pompone*;

Ingreditur Pariſios.

Præclara merita Regii Secretarii De Pompone.

pone, nunc primum *Regis* Secretarium, ac nuper ad *Regem Sueciæ* bis, & Fœderatos *Belgii* Ordines ſemel ſummâ cum poteſtate Legatum, Virum de Gallia ſua, de Septentrione catholica, ac de Republica literaria tam meritum, quàm omni apud eaſdem memoriâ, præconio & honore ob raras animi verè Chriſtiani dotes longè digniſſimum. Quam pridem debeo tanto Fidei zelatori, ac nequeo in marmore; eam in corde grato ſtatuam poſui ære quovis perenniorem, ego ſub potenti hujus patrocinio & prolixâ liberalitate per triennium apud *Holmienſes* in Metropoli *Sueciæ* Verbi Divini & ſacrorum functus miniſterio. Ille ſuum de adventu tam expectato gaudium teſtatus, pollicituſque omnem apud *Regem* operam nullis unquam defuit vel ſtudiis, vel officiis, quæ ad majorem in Domo Regiâ gratiam *Principi* juveni conciliandam deſiderarentur. Fuit inter primos Celſiſſimus *Princeps Ego à Fürſtenberg* Præſul *Argentinenſis, D. Vernovil, D. Courtin, D. Verjus, D. Du Pré* aliique nuper apud varios *Germaniæ Principes* Oratores, qui Regno, Vrbi ac ſibi multùm gratulati, explicabant *Regis Chriſtianiſſimi* deſiderium, Cognati tam ſibi cari, & videndi & complectendi. Dandum fuit aliquid quieti poſt iter longum ac hybernum, aliquid veſtimentis pro Comitatu apparandis, plus etiam Domui, Domeſticiſque ad certas vitæ & decôri leges informandis. Quâ vel tantillâ paucorum dierum morâ exarſit vehementer Illuſtris *Advena* in primum Sapientiſsimi Potentiſsimique

que *Monarchæ* conſpectum, reliquoſque cupiti pridem alloquii, debitæque ſemper obſervantiæ honores. Conſtabat *Regi* de repetitis hiſce votis, ac de tributis à Gubernatore *Trajectenſi* Ducatui *Juliæ* per Dominum *de Pompone*, qui Regiæ etiam interpres benevolentiæ diem & horam primo acceſſui à ſua *Majeſtate* decretam indicavit. Dux viæ, interloquii ſocius ac teſtis honoris dati & accepti ſolus erat Celſiſſimus *Princeps Argentoratenſis*, qui *quarto Kal. Januarias* curru ſuo eduxit *Pariſiis Principem* nobiliſſimo patriæ juventutis comitatu Illuſtrem, ad S. GERMANI oppidum, Aulam Regiam, regioſque favores & amplexus. Submiſſo mox ille poplite eminus revereri coronatum verticem, ambire manûs oſculum, gratulari triumphos famæ pares, precari annos, annorumque decades fortunatas, commendare Ducatum *Juliacum* victrici Clementiæ, ac denique mancipare ſe ſuoſque annos triumphatrici ſuæ Majeſtatis gloriæ. Rex gaudere primo generoſi Adoleſcentis aſpectu; amplexari Cognatum: Solus cum ſolo, & cum tecto tectus familiares miſcere ſermones, rogare plura de Parentibus Fratribuſque ſibi dilectis, liberare *Juliam* ab omni tributorum onere & metu per ordines *Trajectum* jam miſſos, ac ſpondere denique amicam viciniam, cognatos amores, perenneſque gratiarum vices. Par erat *Reginæ*, *Delphinii*, *Ducis Aurelianenſis*, ejuſque conjugis proximæ è Domo *Palatina* cognatæ humanitas, idemque Cardinalis *Bullionii* favor ac ſtudium. Appendix hodier-

Ex Urbe Pariſienſi, vectus eſt Hoſpes ad Regem in S. Germani: Salutationes mutuæ. Epulum, varia exercitia & Regis promiſſa.

næ ſolennitatis fuit convivium, à Mareſchallo *Gramontio* in ipſa Regiâ *Principi Hoſpiti* inter feſtivos tubarum tympanorumque applauſus adornatum, atque a Celſiſſimo *Argentinenſi*, Primoribus Aulæ & *Palatinis* noſtris coronatum. Poſt reditum ex S. GERMANO accuratius initæ rationes temporis, dies & horæ in Aulam, Curiam, Muſæum, Circum, Palæſtram, Choragium, ſphæromachiam & Theatrum diſtributæ: lectique viri in ſua quique facultate palmares, alii *Principem*, Nobilitatem alii, alii Ephebos formaturi. Diſpenſabat in his dierum horarumque legibus pro arbitrio, proque eâ quâ abundat humanitate Celſiſsimus *Argentinenſis*, qui ipſe ſuo curru circumducebat *Hoſpitem* nunc ad Primates *Galliæ*, ac familiarem utriuſque ſexus conſuetudinem, nunc ad Comœdias, Symphonias, bellaria, ſaltus & larvatos Magnatum cœtus, jam ad circulum (*au Circle*) cereaſque utriuſque Aulæ hinc *Galliæ* inde *Angliæ* ſtatuas, quæ R*eges*, R*eginas*, Regios Fratres, Sorores, Prolem proceresque non tam fingebant arte, quàm vivis lineamentis ſpirabant; nunc ad Palatium R*egium* & *Luxemburgicum*, utriuſque hortum & Hyppodromos, ſæpius ad prandium; ſubinde ad cœnam ab exquiſitis ferculis, aggeſtis bellariis, peregrinis patriiſque liquoribus, ſuperbis machinis, trium horarum Comœdiâ, Harmoniâ Muſicâ, larvato ſaltatorum ſaltatricumque choro planè Regiam & obſtupeſcendam. Sumptuoſa hæc quidem via eſt, ſed multum compendioſa, quæ in mutuam notitiam, familia-

miliaritatem & amicitiam ducit ſubitò *Principes*, *Duces*, & Magnates. Suæ jam tribuebantur horæ muſis; ſuæ D. *de Pleſſi* Hippodromo Regio, & ſuæ Chorago, Pugili, & Sphæromacho, quas tamen rapiebant ſecum quot ſeptimanis dies in S. GERMANO Aulæ Regiæ, & matutino *Regis* ſeſe veſtientis obſequio conſecrati. Nulla natio veneratur ita ſuperſtitiosè ſolis ortum, ut primum *Regis* ſui manè piè *Gallia*. Excurrunt quotidie *Pariſini* turmatim quà rhedis, quà equis in ſole orto *Monarcham* ſuum contemplaturi. Et vidiſſe ſat eſt: nec eſt, qui triſtior ab illo domum recedat, ſerenior hinc familiorque uſque & uſque adventanti *Principi* ejus erat oculus & ſermo; officioſiorque ſemper Aulæ Procerumque Hoſpitalitas. Apertius nullibi quàm in explicata Procerum fronte legitur Regiæ benevolentiæ character. Ex *Rege* Proceres, & ex Proceribus *Regem* noveramus. Hoc verò LUDOVICO maximo ſingulare, quod in uno cernas noſcaſque Majores omnes, & in univerſis horum faſtis unum legas Nepotem, breve avitæ potentiæ gloriæque compendium. Bibliothecâ opus non eſt, nec voluminibus, cui aliquando tranſeunti pons BEATÆ VIRGINIS *Sequanæ* inſtratus patuit, atque ædes, hujus utrinque effigie *Regum*, ſymboliſque ſub glorioſiſſimum LUDOVICI 14. & MARIÆ THERESIÆ *Auſtriacæ Neoſponſorum* ingreſſum pictæ loquuntur. Singulis *Regum* figuris lemmatiſque addo numiſma cuique proprium, ad ærarium ſcientiæ abſcondito hoc theſauro locupletandum &

Regem in majoribus melius agnoſcendum.

Origo Regum Franciæ per longam ſeriem.

PHARAMVNDVS *Rex* primus à *Francis Germaniæ* populis *Albim* inter & *Rhenum* Anno 420. electus, author legis *Salicæ* ſive à *Sala* fluvio, ſive à *Saliis* id eſt ſapientibus, ſive à ſale (ratione dictæ, quà feminæ à ſucceſſione regni excluduntur. Lemma ejus, *Imperium ſine fine dedi*: Inſigne gladius ſceptrum & volumen Legis ſalicæ: Nummus effigie PHARAMVNDI clypeo ſublati, cinctiſque haſtis ſignatus cum epig. *Unus omnium votis*, Fid. exerc.

CLODIO *Capillatus* PHARAMVNDI Filius, conditor Legis *de capillis* in ſignum libertatis alendis, Victor *Galliæ Scaldim* inter & *Somonam*, cæſus ab *Aëtio Romano* in *Arteſia*, mortuus *Cameraci* Anno ætatis 49. ſepultus Anno 448. Lemma, *Romæ vix ceſſimus uni*: Inſigne; *Aquila Romana* ſiſtens gladium & ſceptrum *Francicum*: Nummus; in quo *Rex* habitu militari, capillis lauro religatis, vaſallo pileum dat, dextraque monſtrat epig. Ut *Coma inton. liberi ſit capit. decus*, ac infra, *Libertas*.

MEROVEVS CLODIONIS ſive Filius, ſive Cognatus, author lineæ *Merovingianæ*, ATTILÆ *Hunnorum Regis* prope *Chalon* victor, *Aureliæ Pariſiorumque* domitor, à quo *Francia* nomen habet, mortuus anno 458. Lemma, *Nobis Attila ceſſit*: Nummus; in quo exercitus fugat exercitum cum inſcript. ATTILA *& Hun. ad Catalau. fugat*: Inſigne; *Aquila Romana* ſub ſceptro & gladio *Francico*.

CHIL-

CHILDERICVS hujus Filius ſcuto ſuorum elatus & in R*egem* electus, pulſus regno in *Thuringiam* ob adulteria, reſtitutus poſt miſſam ab amiciſſimo *Guienans* diviſi ante abitum aurei partem, cujus alteram ſecum exul abſtulerat in ſignum Regni cum *Rege* rurſùm uniendi: Victor ODOACRI *Saxonum Regis*, regnum Ducatu *Andegavenſi* auxit. Lemma; *Redii virtute decorus*: Inſigne; aureus ipſum inter & *Guiemans* diviſus: Nummus; in quo binæ manus ex nubibus tenent annulum diviſum, ſub quo tres coronæ, & binæ ſub his dexteræ implicatæ cum epigr. *Mutus multò certior eſt nuncius*, ac infra *Amic. Fid.* mortuus poſt regimen 24. annorum *Tornaci*, ex cujus tumulo plures non ita pridem aurei miſſi *Pariſios.*

CLODOVÆVS CHILDERICI Filius, per CLOTILDEM conjugem de Fide edoctus, Victor hoſtium ope Divinâ prope *Tolbiacum* anno 496. *Rhemis* à S. REMIGIO baptizatus, unctus in *Regem* ampullâ cœlitus miſsâ, ALARICI *Gothorum Regis* à ſe occiſi prope *Pictavos* triumphator, ab ANASTASIO Imp. aureâ coronâ & purpureo paludamento *Conſtantinopoli* miſſo donatus cum titulo Conſulis & Patricii; *Pariſiis* fixit ſedem, *Romam* miſit Coronam, quæ hodiedum dicitur Regnum. Quatuor auctus Filiis, quorum CLODOMIRUS *Rex Aureliæ*, CHILDEBERTVS *Rex Pariſienſis*, CLOTARIVS *Rex de Soiſſon*, THEODORICVS major natu ex illegitimo thoro R*ex Auſtraſiæ*. Quot &

quantæ hinc turbæ! Lemma : *Salus mihi Conjuge parta eſt.* Inſigne; ampullâ cœlitùs miſſa: Nummus, in quo Rex ante baptiſterium ſupplex cum epig. *Devictis hoſtibus, & ampliatâ religione.*

CHILDEBERTVS Rex *Pariſiorum*, Victor AMALARICI Regis *Viſigothorum, Hiſpaniæ* invaſor, orbus prole maſculâ mortuus anno 558. ſepultus in Abbatia S. VINCENTII, quæ nunc dicitur S. GERMANI. Lemma, *Armatus terror Iberi*: Nummus, in quo Reges Lanceâ confligunt, cum epig. *cæſo* AMALARICO & *profligat: Arianis.* Inſigne. flammei gladii quatuor coronis implexi.

CLOTARIVS Fratris ſucceſſor, excluſis Filiabus, trium annorum Rex, domat in *Thuringia Saxones*: *Chramnum* Filium rebellem cum uxore & liberis in tugurio comburit: Sepelitur *Sueſſione* ad S. MEDARDVM. Lemma; *Vincit amor patriæ*: Nummus; in quo Turris cum epig. S. MEDARDO *ædes poſitæ*, ac infra *Sueſſ. Civ.* Inſigne; *duo Captivi ſub trophæo.*

CHEREBERTVS Patris ſucceſſor, orbus maſculis, repudiator conjugis, ac malæ vitæ Rex poſt annum nonum moritur anno 570. Lemma, *Themidi Muſarum nomina junxi*: Nummus; in quo porta regia ſupra tentorium clauſa cum epig. *Otio & quieti Principis*, ac infra, *Securitas*: Inſigne; *Bubo.*

CHILPERICVS excluſis CHEREBERTI filiabus Fratris Succeſſor, repudiat Conjugem, perimit tres proles

proles, Miniſtros, Prælatos &c. inſtinctu *Fradegondis* ex infima plebe Pellicis; cujus inſidiis & ipſe ex venatione redux periit per rivalem anno Regni 14. Lemma, *Infauſtis avibus rexi*: Nummus; in quo manus implicatæ cum Lauro Cornucopiæ ac epig. *Concordia*; Inſigne; *Medæa circumvolitans in Dracone*: quæ Figura *Fradegondis* CHILPERICVM circumducentis.

CLOTARIVS II. quartum natus menſem Succeſſor Patris, in cunis exercitui jam pugnaturo præpoſitus, hæres regni *Arelianenſis*, *Auſtraſiæ* & *Burgundiæ*, *Saxonum Hiſpanorumque* domitor, *Brunehaudam* Matris *Fradegondis* ſororem caudæ equinæ alligatam tollit: regnat 44. annis: ſepelitur in S. GERMANO. Lemma, *De ſpinis roſa nata fui*: Nummus; in quo Rex ſedi verſatili inſidens, ſiniſtrâ ſceptrum, & dextrâ veniam ſpondet cum epig. *Pax & tranquillitas Gall.* Inſigne; *Angelus Tutelaris exterminans duas Harpyas*, *Fredegondem* ſcilicet & *Brunehaudam*.

DAGOBERTVS I. Patris Hæres, Fundator Abbatiæ S. DIONYSII, Pater S. IRMINÆ Abbatiſſæ *Trevir.* expulſor *Judæorum*; domitor *Gaſconum*, *Britannorum*, *Hunnorum*, & *Slavorum*, hæres ARIBERTI *Regis Auſtraſiæ*, per *Pepinum* majorem Domus & *Arnoldum Epiſcopum Metenſem* à concubinis abſtractus, mortuus anno ætatis 42. & ſepultus in Abbatia S. DIONYSII. Lemma; *Multi poſt bella triumphi*: Nummus; in quo Juſtitia præfert dexterâ bilancem, ſiniſtrâ gladium

dium cum epig. *Ut unicuique quod ſuum* : Inſigne, *Abbatia S. Dionyſii à ſe fundata.*

CLODOVÆVS II. Patris ſucceſſor anno ætatis 11. Mater imperat tempore minorennitatis, educatur mollius, diſtribuit theſauros tempore famis in pauperes, ac ipſum etiam (quo Pater texerat Eccleſiam S. DIONYSII) argentum: Floruit regnum ſub Miniſtris: hinc lemma, *Vigili ſtant regna Miniſtro*: Nummus, in quo Abbas panes egenis diſtribuens cum epig. *Eccleſiæ opes inopum dapes*: & infra, *Sacra annona*: Inſigne: *Pluvia in terram ſiccam decidua.*

CLOTARIVS III. Patris anno ætatis 4. & 5. ſucceſſor, cujus Mater inſolentiâ Majoris *Ebroini* compulſa in Abbatiam de Chelles à ſe fundatam didicit veriſſimum diverbium, *Malheur à tout eſtat, dont le Roy, ſoit par foibleſſe de ſon aage, ſoit par molleſſe des plaiſirs, eſt incapable de gouverner.* Lemma; *Dulcem mihi malo quietem*: Nummus; in quo Rex audit ſubditos litigantes cum epig. *Quieti ac felicitati temporum* : Inſigne; *Furia armata pugione ac tæda.*

CHILDERICVS II. *Rex Auſtraſiæ* Fratris ſucceſſor THEODORICVM Fratrem & *Ebroinum*, de quo ſuprà, compellit in monaſterium; ipſe ferus ac luxurioſus à venatione redux perimitur 3. anno à *Bodile* Miniſtro per mandatum regium virgis cæſo. Lemma; *Clauſtro diſcluſimus hoſtes.* Nummus; in quo duæ medietates ſceptri cum duabus medietatibus Lilii coronâ cinctæ & epig.

epig. *ut duo unum componant:* Inſigne; tœda ardens & gladius decuſſatim cum capite *M*eduſæ.

THEODORICVS I. ex monaſterio S. DIONYSII retractus, ſucceſſor Fratris, Fundator Abbatiæ S. VASTI *Attrebati*, ubi & ſepultus anno regni 24. Protector Ebroini viri ſanguinolenti. Lemma: *Donis auximus aras.* Nummus; in quo Fortuna calcat *Saturnum* cum epig. *cedat meliori Fortunæ adverſum tempus.* Inſigne; *Funeſtus in nocte cometa, quo* EBROINVS *notatur.*

CLODOVÆVS III. Patris ſucceſſor, cœlebs, nimium fidens *Pepino* miniſtro, uſurpatori regni, ac *Suevorum Saxonumque* domitori. Lemma: *Socio confidimus uni.* Nummus; in quo Rex ſupinus intuetur ſolem cum epig. *Secura quies ſub Sole ſereno.* Inſigne; *Hemerocallis Flos unius diei.*

CHILDEBERTVS II. Fratris ſucceſſor, fruſtrà conatur ſtabilire ſuam authoritatem contra regni Magnates. Lemma: *Pius idem ac omnibus æquus.* Nummus; in quo palma, cujus ramus alter erectus; ſupinus alter, cum epig. *uno avulſo non deficit alter.* Inſigne; *Avis luctans in pertica.*

DAGOBERTVS Succeſſor Patris à Pepino Majore monſtratus populo, mox in Gynecæo, reconditus rexit IV. annis, vincit *Pepinus* RADBODVM Ducem *Friſiæ*, eamque facit Catholicam, vincit *Pepinum Alpais*, ex qua ſuſcepit CAROLVM MARTELLVM, quæ ſe-

Digitized by Google

cunda eſt linea R*egum* : & CHILDEBRANDVM, qui tertiæ lineæ eſt radix. Lemma : *Brevis mihi gloria regni.* Nummus ; in quo Rex ſupinus ſolem intuetur cum epigra. *Mecumque voluto eventus belli varios.* Inſigne ; *Veſpertilio.*

CHILPERICVS II. Princeps ſanguinis à R*aynfroy* CAROLI MARTELLI æmulo ex monaſterio ad regnum eductus, regit 5.annis, moritur *Noviodum.* Lemma, *Clauſtris fero ſceptra relictis.* Nummus, in quo Rex alterâ tenet, alteram libro Evangeliorum imponit cum epig. *è luce in lucem eductus.* Inſigne ; *Sol ſub nubecula volitante.*

THEODORICVS II. DAGOBERTI II. Filius, in gynecæo educatus molliter, tractus ex monaſterio à CAROLO MARTELLO, qui Regis loco gubernavit regnum, ſtravit prope *Turones* ALBERAMVM Regem & 175000. *Sarracenorum,* nec perdidit de ſuis niſi 500. ſtabilit Fidem apud devictos *Friſones*, ac poſt mortem Regis per interregnum ſex annorum molitur aliud regimen. Lemma : *Nos aliquod nomenque decusque geſſimus.* Num. in quo volitans victoria ſuper equitem ad portam civitatis cum epig. *Abderamo & Sarr. in agro Turon. devictis* Inſigne ; *Trophæum Sarracenorum.*

CHILDERICVS III. ultimus ex proſapia MOROVÆI, ſex annis poſt mortem ſeu Patris, ſeu Cognati coronatus ; poſt nonum annum compulſus in monaſterium, mortuus Ratisbonæ in Abbatia S. EMMERANI.

MERANI, in quo deſierunt *Merovingiani*, penes quos regnum fuerat annis 333. Lemma. *Regnum mutabile ſenſi:* Num. in quo ſupplex in habitu religioſo cœlum reſpicit cum epig. *Domine neque regnum meum ex hoc mundo.* Inſigne; *Lignum à Jove ranis pro Rege datum.*

PEPINUS CAROLI MARTELLI Filius minor natu, à *Francis* primùm *Dux*, tum & *Rex* CHILDERICO depoſito electus, *Sueſſione* coronatus, à S. BONIFACIO *Archiepiſcopo Moguntino* & Legato *Papæ* conſecratus *Carolovingianæ* lineæ primus Rex *Saxonum* domitor, unit Coronæ *Aquitaniam*, ZACHARIAM *Papam* liberat à Lombardis, STEPHANUM *Papam* in ditionibus ſuis firmat, claves ſuarum ditionum mittit ad ſepulchrum Domini. Lemma. *Meruit regnare vocatus.* Nummus: in quo epig. *Num pacem bellúmve requiras.* Inſigne; *Gladius ſuſtinens coronam & claves* PETRI.

CAROLUS MAGNUS Patris ſucceſſor *Noviodunì* anno 768. Rex natus, Imperator Occidentis, *Romæ* coronatus, domat *Aquitanos*, *Gaſcones*, *Saxones*, *Lombardos* ac ſepelitur *Aquiſgrani.* lemma; *Conſilio major qui magnus in armis.* Num. in cujus altera facie ADRIANUS *Pontifex*, in altera CAROLUS, Evangelio manum imponens, & circum ſcriptio, *Tecum ſicut cum Petro, tecum ſicut cum Gallia.* Nec alter hic nummus prætereundus, in quo Angelus & Aquila in curru tracti à bove & leone cum epig. *Ut quatuor hæc unum conſtituant.* Quod de

quatuor Evangeliis intelligendum. Inſigne ; *Aquila ſupra trophæa hoſtium volitans.*

LVDOVICVS. I. Patris in regno & imperio ſucceſſor anno 804. recipit HARALDUM *Daniæ* Regem ad baptiſmum *Moguntiæ* : confirmat dominium temporale *Pontifici* : creat LOTHARIUM Regem *Italiæ* & Imperii ſocium, PEPINUM *Aquitaniæ*, LUDOVICUM *Boiorum*, & CAROLUM *Franciæ*. Ingrati Filii bis Patrem & Matrem compellunt ad monaſterium, tonſumque Fratrem CAROLUM in *Prumienſi* Abbatia collocant. Lemma : *Bis cado, biſque reſurgo.* ſcil. Ope ſubditorum bis ex monaſterio retractus, mortuus tandem prope *Moguntiam*, ac ſepultus *Metis*. Tres ejus nummos reperio; primus repræſentat *Imperatorem Pontifici* obvium cum epig. *Benedictus, qui venit in nomine Domini*; Alter Regem ad cœlum ſupplicem cum epig. *Hic nos in ſceptra reponet :* Tertius *Ligarin* fluvium ſupinum cum epig. *Vias tuas edoce me Domine.* Inſigne ; *Pelicanus , cujus ſanguinem bibunt pulli, ita Ludovici Patris Filii.*

CAROLVS II. *Calvus*, ſucceſſor Patris, Fratriſque LOTHARII poſt maximos Fratrum motus, redux ex *Italia* veneno periit, ac ſepelitur in S. DIONYSIO. *Lem. Pugnare & vincere doctus.* Nummus : in quo tribus ſceptris tres Coronæ impoſitæ, cum epig. ut fines Imperii bellorum civilium finis. Inſigne ; tres *dracones* (tres fratres) *ſe devorantes.*

LUDOVICVS II. *Blæſus*, Patris ſucceſſor, à JOANNE VIII. in

VIII.in *Galliam* profugo coronatus, mortuus anno ſecundo Compendii. Lemma: *per tot diſcrimina regno.* Inſigne *arundo ventis agitata.*

LVDOVICVS VI. & CAROLOMANNVS Patris ſucceſſores; mortuo LVDOVICO ſolus regnat frater, vincitque *Normannos* prope *Peronam*, ſepelitur in S. DIONYSIO. Lemma: *rara hæc concordia Fratrum.* Nummus in quo duo ab Epiſcopo coronati cum epigraphe: *una ſalus ambobus erit.*

CAROLVS *Craſſus* Imperator poſt mortem LVDOVICI & CAROLOMANNI ad regnum evocatus, poſt inciſionem venæ capite ſemper debilis: Lemma: *Imperio regnoque potens.* Nummus, in quo Rex propè fortunæ rotam cum epigraphe, *in magnis voluiſſe ſat eſt.* Inſigne; *palma ventis everſa.*

ODO tempore minorennitatis CAROLI *Simplicis* ſternit 19. *Nortmannorum* ad portas *Pariſienſes*, reddit poſt decimum annum Coronam CAROLO legitimo hæredi, moritur in *Picardia*, ſepelitur in S.DIONYSIO. Lemma; *ſumma petit livor.* Nummus, in quo litera *Pythagorica* C$\overset{R}{Y}$X cum corona quernea & laurea ac epigraphe: *accepto, ſed ablègato imperio.* Inſigne; *Leo pede altero præferens coronam lauream,* altero *calcans auream.*

CAROLVS ſimplex LVDOVICI *Blæſi* poſthumus ODONE cedente Anno 898. Rex, ſubigit *Lotharingiam*, nimium tribuens Miniſtris; quorum *Haganon* æquo potentior traxit populi odium in CAROLVM,

 qnem

quem is rebellis tandem in carcerem ſex annorum compulit,ubi etiam periit. Lemma : *quo nec ſincerior alter.* Inſigne ; *Agnus ad victimam.*

RVDOLPHVS Dux *Burgundiæ* à Populo ſurrogatus CAROLO incarcerato, Vaſallus ejus *Aquitaniæ* Dux *Guilielmus* vermibus conſumptus. Lemma : *ſummo dulcius unum ſtare loco.* Nummus : Regi equiti pronus Dux pedes cum epigraphe : *Aquitanis in gratiam receptis.* Inſigne ; *duo Lupi* (Rudolphus & Herbertus) *agno inhiantes.*

LVDOVICVS *ultra Marinus* à ſubditis ex *Anglia* poſt mortem RVDOLPHI revocatus, CAROLI *Simplicis* unigenitus, à *Danis Rhotomagi* captus, in venatione læſus moritur. Lemma : *terris me reddidit æquor.* Nummus: in quo Rex ex acie fugiens radium cœli intuetur cum epigraphe : *Una ſalus certam cœli ſperare ſalutem*: Infra; *R.I.P.V. redit in præcordia virtus.* Inſigne; *navis ventis & undis agitata.*

LOTHARIVS Patris ſucceſſor obtentam *Normanniam* contra PICHARDVM, *Lotharingiam* contra CAROLVM Fratrem ab OTTONE Imp. inveſtitum ſuis odioſus. Lemma: *Regnum extendimus armis.* Inſigne; *larva cum his tædis decuſſatis.*

LVDOVICVS V. *piger* LOTHARII filius ac ultimus ex linea *Carolina* Rex, ſub tutela HVGONIS *Capeti*, cui adhuc vivus ceſſit regnum ex Statuum conſenſu, ac finiit lineam *Carolinam* poſt An. 236. Lemma:

terris

terris hunc tantum oſtenderunt fata. Nummus: in quo LOTHARIVS & LVDOVICVS ſimul ſceptrum tenent cum epig. *unâ concordes ſede morantur.* Inſigne; *rota Fortunæ unam coronam conterens, elevans alteram.*

HVGO *Capetus Novioduni* electus, unctus *Rhemis*, cepit CAROLVM *Lotharingiæ* Ducem captivum: per Gubernatores Provinciarum ſe ſtabilit in regno: ROBERTVM Filium in regni ſocium admittit. Lemma: *in melius novus innovo regnum.* Nummus: in quo Rex genuflexus & epigraphe: *exoptate venis.* Inſigne; *corona ſupra duos ramos lauri.*

ROBERTVS Patre vivo coronatus, excommunicatus ob cognatam & Commatrem ductam in uxorem, *Godefridus* Comes *Ardennas* ab Imperatore & ab ipſo *Lotharingiæ* Dux, HVGO Filius ejus juſſu Anno ætatis 18. *Compendii* coronatus, & Anno ætatis 28. mortuus. Lemma: *Omnigenæ virtutis alumnus.* Nummus; unus in quo Matrona frenans Leonem cum epigraphe: *dum leve ſit; non ferre recuſo*; quod de *Burgundiâ* ſubdita dictum: alter, in quo HENRICVS Imp. & ROBERTVS REX cum vaſis aureis & epig. *nunc & muneribus certant.* Inſigne; *Liber, Crux*, & *ſceptrum oculatum.*

HENRICVS ante mortem Patris conſecratus, à Matre & Fratre natu minore fugitivus in *Normanniam*, ab iiſdem in integrum reſtitutus, *Normanniæ* tandem Dominus. Lemma: *belli paciſque peritus.* Inſigne, *trophæum.*

PHI-

Digitized by Google

PHILIPPVS Anno ætatis ſeptimo coronatus ante mortem Patris, à BALDOVINO *Flandriæ* Comite & Tutore optimè educatus, excommunicatus, quod repudiatâ conjuge ſuâ uteretur alienâ. Lemma: *læta dedi primordia regni.* Nummus;in quo *Pontifex, Rex* & *Filius*, cum epigraphe: *Summo genitor natuſque Parenti.* Inſigne; *Labarum & vexilla duo Crucis.*

LVDOVICVS Patris ſucceſſor, *Aureliæ* unctus, hoſtis *Angliæ*, cujus Regem HENRICVM provocat ad duellum. Lemma: *par cuicunque periclo.* Nummi duo; alter monſtrat LVDOVICVM ferientem eum, qui frenum equi tenebat, cum epigraphe: *nec capti potuêre capi*: alter inſcribebatur; *nec falſo ſanguine victor.*

LVDOVICUS VII. ab INNOCENTIO II. conſecratus, vaſtat *Campaniam*, quod hujus Dux *Pontifici* adhæreret: motus pœnitentiâ & zelo S. BERNARDI duxit exercitum contra infideles. Repudiat Reginam ALIENOR Gugennæ & *Pictaviæ* Dominam, quam Rex *Angliæ* HENRICUS ducit, unde maxima inter utrumque regnum bella. Lemma: *Solymas aſſertor claſſe petivi.* Nummus: Rex & Regina genuflexi coram *Pontifice* cum epigraphe: *Omnis qui ſe humiliat exaltabitur.* Inſigne; *Vexilla liliata in trophæis Turcicis.*

PHILIPPUS II. Succeſſor Patris, ab aucto regno Auguſtus, *Deus-dedit* à natali diu deſiderato: blaſphemos & Judæos excludit regno: recipit homagium à Rege *Angliæ* de Provinciis, quas in *Galliis* poſſidebat.

Saraceno-

Saracenorum victor, regno interdictus ob repudiatam conjugem, adimit *Anglis Normanniam, Andegavum, Pictaviam,* & *Gugennam*, ædificat Eccleſiam *B.V.* Metropolitanam *Pariſienſem*, Palatium *Lovre* dictum, arcem in ſylva *Vincennes*. Lemma; *Auguſti refero cognomine Dives.* Nummus: in quo Rex donat Nobilibus gladium contra *Albigenſes* cum epig. *diſce puer virtutem ex me, verumque laborem.*

LVDOVICVS VIII. dictus à fortitudine Leo, Patris ſucceſſor, victor *Languedociæ*, Rex *Angliæ* coronatus, *Albigenſium* domitor, abſtraxit ab *Anglia Rupellas, l'aunis, Petigord* & *Limoſin* : cepit *Avenionem* & omnia uſque ad portas *Toloſanas.* Lemma: *metuendus in hæreſin ultor:* Nummus: in quo Leo oculis & caudâ erectâ cum epig. non *furit, ſed indomitus.* Inſigne; *cor liliis conſitum.*

LVDOVICVS IX. *Sanctus*, BLANCÆ Filius, Patris ſucceſſor, victor *Saracenorum*, victuſque; captus ac redemptus ducentis millibus aureorum; reſtituit Anglis, quæ Pater ademerat reſervatâ ſolâ *Normanniâ*, Fundator Capellæ Sanctæ *Pariſiis*, in qua caput Sancti vidimus: fundavit 100. cœcos, *Les quinze vingt*, dictos : lemma; *decus addite cœlo.* Nummus: in quo Rex ante coronam ſpineam flexus cum epig. *Hæc Regis Regum toto pretioſior auro.*

PHILIPPVS III. *Audax*, Patris ſucceſſor, unit coronæ Provinciam *Toleſanam*, recipit ab EDOARDO *Angliæ* Rege homagium : Tutor JOANNÆ *Reginæ*

Navarræ: ſub hoc cantantur Anno 1282. veſperæ *Siculæ*, moritur *Perpiniani*. Lemma: *quàm forti pectore & armis!* Nummus: in quo velata juſtitia tenet bilancem alterâ, alterâ gladium cum epig. *hic ſtabit æternumque ſedebit*. Inſigne; *decem lilia*.

PHILIPPVS IV. *Pulcher* à forma dictus, Patris ſucceſſor, *Navarræ* Rex ob conjugem, Parlamenti *Pariſienſis*, ejuſque Palatii conditor, adimit *Guyennam Anglis*, quod Rex EDVARDVS ad Parlamentum citatus non comparuerit, expugnat *Douvreſium*, Comitem *Flandriæ* capit, Comitatus *Luſignac, Angouleſme*, & *de la Marche* unit coronæ: à BONIFACIO excommunicatus ob tributa Eccleſiaſticis impoſita, regnumq; ALBERTO *Auſtriaco* collatũ: abſolutus à ſequentibus Pontificibus, ex conſenſu CLEMENTIS VI. *Pontif.* delet *Templarios*; quorũ Magiſter cum præcipuis combuſtus *Pariſiis* citavit intra annum *Regem* & *Pontificem* ad ſupremum Tribunal, uterque mortuus comparuit. Maxima bonorum pars data *Melitenſibus*. Lemma: *forti cum conjuge fortis*. Nummus: in quo altare ardens aquis è nube per manum expreſſis ſopitur cum epig. *Fictæ pietatis extinctori acerrimo.*

LVDOVICVS X. Patris ſucceſſor, Rex *Navarræ*, à *Flandris* victus, *Judæorum* revocator, *Hutin* dictus à moroſitate, quæ vix ullum ad acceſſum admittebat. Lemma: *Aſpera ſemper amans*. Inſigne; *lilia inſignibus Navarræ ornata.*

PHILIP-

PHILIPPVS V. dictus à ſtatura *Longus*, Fratris ſucceſſor, poſt mortem JOANNIS *poſthumi* LVDOVICI, in cujus ſepultura Rex declaratus, regno *Navarræ* JOANNÆ LVDOVICI Filiæ relicto malè audit ob Miniſtrorum avaritiam, qui decimas beneficiorum exigebant: expellit Judæos de puteis infectis ſuſpectos. Lemma: *imperio pollens tractare ſereno.* Nummus: in quo Rex manum porrigit cadenti cum epig. *ut onere libera priſtinum recuperet decus.*

CAROLVS IV. *Pulcher* à forma dictus, Fratris ſucceſſor, acer vindex injuſtitiæ. Obtulit illi *Pontifex* imperium excommunicato LUDOVICO *Bavaro*, ſed Principes *Germaniæ* obſtiterunt. Lemma: *extra formoſus* & *intra.* Nummus: in quo bini ad pedes Regis Leones cum epig. *poſt geminos fratres ad regni jura vocatus.*

PHILIPPUS VI. *Valois* CAROLI VALESII Filius Cognati ex lineâ paternâ ſucceſſor juxta Legem *ſalicam*, *Rhemis* in feſto *Pentecoſtes* unctus, *Flandrorum* prope *Caſſel* victor, ob privilegia Eccleſiæ defenſa dictus *verus Catholicus*: ab *Imperatore*, *Anglis*, *Flandriſque* Confœderatis victus, *Caletum* captum: accipit à *Rege Majorico* Ducatum *Roſſilion*, unit *Campaniam* & *Brié* Coronæ: *Delphinatum* ea lege habet ab HUMBERTO, ut Primogenitus vocetur *Dauphin*: primus induxit vectigalia ſalis, hinc ab *Anglis* Rex legis *ſalicæ* dictus. Lemma: *ramo avulſo non deficit alter.* Nummus: *Spiritus S.* ſupra Regem inauguratum volitans cum epig. *dum complerentur*

Digitized by Google

dies Pentecoſtes M. CCC. XXVIII. Inſigne ; *S. Michaël tenens alterâ manu crucem liliatam, alterâ ſcutum tribus liliis pictum.*

JOANNES II. Patris ſucceſſor, Ordinis *ſtellati*, cujus ſymbolum eſt ſtella cum inſcript. *monſtrant Regibus aſtra viam*: author plectit Magnates *Navarræis* hoſtibus amicos, cœſus Anno 1356. Captuſque ab *Anglis*, liberatus iterumque redux *Lundini* moritur. Lemma: vici, *quanquam victus*. Nummus : in quo Rex pedes imperat militiæ cum epig. *Decus & tutamen in armis.*

CAROLUS V. *Sapiens*, Patris ſucceſſor, *Navarræ* victor, *Caſtiliæ* domitor, *Anglicanæ* claſſis prope *Rupellas* triumphator veneno perit. Lemma: *immanes potui ſuperare procellas*. Nummus: in quo Rex DEO ſupplex, coronâ & ſceptro in quadro poſitis cum epig. *& vos oretis, dum ſupplex Numen adorem.* Inſigne ; *lilia coronata cum ſceptro in manu juſtitiæ.*

CAROLUS VI. *amabilis*, Patris ſucceſſor, phreneticus, cœſus ab *Anglis*, tumultuatus populus ob tributa à Tutore ejus *Duce Andegavenſi* impoſita. Lemma: *Bonus omnibus, Optimus Urbi.* Nummus : in quo Rex condonans factioſis cum epig. *Do veniam factis, ſed ne peccaveris ultra.* infra, *Oblivio.*

CAROLVS VII. ſucceſſor Patris HENRICI VI. uſurpatoris expulſor, ope Virginis *Aurelianenſis Joannæ d'Are* pulſis *Anglis* in regnum reſtitutus, capta puella ab *Anglis Rhotomagi* comburitur: ipſe ex mœrore mortuus ob

obrebellem Filium LUDOVICUM: lemma, *Cælum ſub Virgine fauſtum.* Nummi bini, alter regio ſatellitio ſignatus cum epig. *Præſidium noſtrum ſemper eſt in Domino*: alter, Carolo & Virgine *Aurelianenſi* ſupplicibus notatus cum epig. *à Domino factum eſt iſtud.*

LVDOVICVS XI. Succeſſor Patris, *Helvetiis* confœderatus, à Magnatibus & Civibus ad pacem coactus, Author Ordinis S. MICHAELIS Anno 1469. cujus habitus eſt torquis aureus cochleis intextus cum epig. *Immenſi tremor Oceani.* Nemo hinc excluditur niſi per hæreſin, crimen læſæ Majeſtatis, ac turpem fugam: non eliguntur niſi ſorte miſſis in pelvim chartulis. Formula admiſſionis hæc eſt, *l' ordre te tient pour frere & compagnon. c' eſt pourquoy il te donne ce collier, plaise à Dieu que tu le porte long temps.* S. FRANCISCUS *de Paula* ex *Calabria* evocatus eum diſponit ad mortem. lemma: *Prudenti callidus arte.* Nummi bini, alter ſignatus alato milite cum epig. *XRS vincit. XRS regnat, XRS imperat*: alter fortuna, quæ rotæ inſidens duos ante ſe agit, ac duos poſt ſe trahit, cum epig. *hos volentes, iſtos nolentes.*

CAROLVS VIII. Succeſſor Patris, minorennis ob tutores rebellionem paſſus, remiſsâ MAXIMILIANI Filiâ duxit hæredem *Britanniæ*: unit Provinciam Coronæ: *Romæ* inveſtitur Regno *Siciliæ* & coronatur Imp. *Conſtantinopolitanus*: potitur his regnis & *Neapoli*: coactus tandem à Confœderatis, Imperatore, Rege *Hiſp.* & Principibus redire in *Galliam*, ubi apoplexiâ mortuus.

Lemma: *Viam gaudens feciſſe ruinâ.* Nummus: in quo triumphans in *Pariſios* ingreſſus cum epig. *Ingentemque animo Gallis promittit Achillem.*

LVDOVICVS XII. Princeps ſanguinis ſuccedit improli Filius CAROLI *Ducis Aurel.* & MARIÆ *Clivenſis*, de inimicis jam Rex dicere ſolitus, *que le Roy de France n'epouſoit point les querelles du Duc d'Orleans:* exuit LVDOVICVM SFORTIAM Ducatu *Mediolanenſi*, quem ſibi ab Avia VALENTINA debitum arrogavit: Dividit cum FERDINANDO *Rege Caſtiliæ* Regnum *Neapolitanum*, quod totum eidem cedit ob matrimonium cum Nepte contractum. Parcus in tributis exigendis quia fuit, hinc pater patriæ dictus. Lem. viditque Parentem *Gallia*. Num. in quo examen apum cum epig. *Non utitur aculeo Rex, cui paremus.*

FRANCISCVS. I. primus Princeps ſanguinis ſuccedit improli, capit Mediolanum cœſis hoſtibus; redit *Pontifex* ad fœdus ſtabilitis pactis de beneficiis Eccleſiaſticis per Regem conferendis: CAROLVS V. huic in Imperio prælatus cauſa æmulationis: Mater Regis cauſa defectionis *Borbonii* Gubernatoris *Mediolan.* unde urbis perditio: cæſus captuſque ad *Paviam*, dum ingrederetur chorum *Carthuſiæ*, canebatur à Religioſis, *Bonum mihi Domine, quoniam humiliaſti me. Pater ſcientiarum dictus.* Lemma: *in Hectora ſolus Achilles.* Nummi varii; alius, in quo Angelus defert Regi Coronam cum epig. *Ut te Rege recepto temperet à lacrymis.* Alius; in quo

quo globus cœleſtis & terreſtris cum epig. *Unus non ſufficit orbis*. Alius;in quo *Salamandra* in flammis cum litera F. & inſcript. *Magna opera Domini. Extinguo, nutrior.*

HENRICVS II. Patris ſucceſſor, ob CATHARINAM *de Medicis* Conjugem, Hæres *Avergniæ, Bourboniæ & Lauragetorum, Anglorum* expulſor ex *Bolonia, Proteſtantium Germanorum* protector, capit *Metas, Tullum, Verdunum, Theonis-villam, Caletum*; cœſus ad S. QVINTINVM. Pax Matrimonio ELISABETHÆ Sororis Regiæ cum PHILIPPO *Hiſp R. Cameraci* facta: raſa domus, ubi Rex mortuus ex vulnere oculi in haſtiludio. Lemma: *Omnia impia lege repreſſit*. Nummi varii: alius, in quo luna creſcens cum epig. *Dum totum compleat orbem*. Alius, in quo fama globo inſiſtit cum epig. *Sua circuit orbem fama*. Alius; in quo ante Regem laureatus, poſt Regem trophæa cum epig. *Majora ſequentur.*

FRANCISCVS II. Succeſſor Patris, deſponſatus MARIÆ *Stuartæ*, ab hoc *Guiſius* per Parlamentum declaratus *Dux* Exercituum, & *Cardinalis* Frater Præſes negotiorum, hinc bella gravia cum LUD. *Condæo* & *Antonio Rege Navarræ* Reformatorum Ducibus. Lemma. *Ætas brevis*, aptaque *Regno*. Nummorum alius in quo tria lilia, ſupra quæ Sol ecclypſans Lunam cum epig. *Inter ecclypſes exorior*. Alius; in quo gladius coronatus duas ſphæras ſeparans cum epig. *Unus non ſufficit orbis*.

CA-

CAROLVS IX. Succeſſor Fratris, ſub hoc cantatum matutinum S. BARTHOLOMÆI, quo edita maxima *Hugonotiorum* ubique ſtrages, plurima bella civilia. Lem. *Juſtitiam pietas acuit.* Nummorum alius, in quo Rex duas ſuſtinet columnas, quarum alteri affixus liber *Evangeliorum*, alteri Sceptrum & Corona cum epig. *Non me ſtante ruent*: alius; in quo Cervus halitu trahens ſerpentes ex terra cum epig. *Nullis fraus tuta latebris*: alius; in quo globus tribus orbis partibus, totidemque liliis deſcriptus cum epig. *Nil niſi conſilio.* Alius; in quo quatuor coronæ, quernea, laurea, muralis & Oleagina ſibi implexæ cum epig. *Cunctæ uni, ſua cuique.*

HENRICVS III. *Dux* exercitus regii, Rex *Poloniæ*, Succeſſor Fratris, Conditor Ordinis S. SPIRITVS Anno 1579. 1. *Januarii*: horum equitum pallium nigrum liliis conſperſum, torques aureus cum Cruce, in qua columba. Sub hoc liga Catholica ſub *Guiſio*; Acatholica ſub Rege *Navarræ* : *Pariſiis à Guiſio* excluſus, *Blæſii Guiſius* cum Fratre plexus: obſidens *Pariſios*, à *S. Clou* per Religioſum cultro Rex peremptus. lemma: *Externæ patriam præpono Coronæ.* Nummorum alius, in quo Sol oriens ex hemiſphærio cum epig. *Externo portat ſua lumina mundo*; alius, in quo duæ coronæ, quibus tertia ſupereminet cum epig. *Manet ultima cælo.*

HENRICVS IV. *Borbonius* Rex *Navarræ*. Succeſſor Cognati ex linea paterna & ipſe in curru *Pariſiis* confoſſus. lemma: *Ferro mea regna redemi.* Ex ſymbolis & numiſ-

Digitized by Google

numiſmatis agnoſce Heroem. Alius; in quo Calvaria ſerpente circumvoluta cum epig. *te nunquam timui.* Alius; in quo *Hercules* necans *Cerberum* ac Nummus: X II. & epig. *non numerus noſtris*: alius; in quo *H*, cujus medium tranſit gladius, & hunc duo ſceptra decuſſatim cum epig. *duo protegit unus.* Alius; in quo porta, IV. columnis nixa & totidem *H.* deſcripta cum epig. *aggrediar & ingrediar:* Alius; in quo ex junctis manibus naſcitur lilium afflatu *Spiritus S.* cum epig. *magni ſpes altera regni:* Alius; in quo malogranati aperti grana cum epig. *tot vota meorum.*

LVDOVICVS XIII. Succeſſor Patris, Miniſter ejus *Cardinalis Richelieu*, expugnat *Rupellam*, cœdit *Sabaudum*, Ducem de *Nevers* ſtatuit Ducem *Mantuæ* à *Cæſarianis* mox captæ ; Regis Frater in Fratrem ſurgit odio *Richelieu* nimium potentis: invaſus *Lotharingus* ob fœdus cum *Duce Aurelianenſi*, bellum *Hiſpanis* illatum ob captum Electorem *Trevirenſem*, captum *Heſdinum*, *Perpinianum*, & *Roſſilion*: cœſi ad *Theonis Villam Galli*; Lemma: *Fidei & regni expulit hoſtes.* Symbolum ; clava Herculis cum epig. *erit hæc quoque cognita monſtris.* Nummus: 1. Luna creſcens cum epig. *plus croiſt* ; *plus luit.* 2. Lilium inter plures flores rore irrigatum cum epig. *ex omnibus unum.* 3. Haſtæ colligatæ cum epig. *Gallorum in cuſpide fines.* 4. Virgo texit ſolvitque fila implicata cum epig. *dabit Deus his quoque finem.* 5. Limax cochlea egreſſus calcatur cum epig. *eſto domi.*

N Pons

Pons Pariſienſis. Pons iſte *Pariſienſis* quantò pictâ *ſtoa Athenienſis* porticu ſapientior! totus peripateticus eſt & ambulatorius, in confertiſſima curruum hominumque turba ; unde diſcurrendo, conſultando, ac cum primis *Galliæ* tam togatæ quàm armatæ Magiſtris philoſophando redibat JOANNES WILHELMVS ſemper major doctiorque in ſole LVDOVICI XIV. ſymbolo. *Nec pluribus impar.* Enim verò par ille Avis Atavíſque univerſis, ſi non major; quem vidiſſe & audiiſſe, erat didiciſſe, noſſe, & ſapuiſſe.

Conſtitutio Status regni Franciæ. Prima coronatæ *Galliæ* axiomata. Horum primum eſt arcaniſſimum ſecretum veluti cuniculus foris luculento *Flandriæ*, *Hollandiæ*, & *Germaniæ* incendio fumans anté, quàm vel domi in ipſa Gallia ſcintillans : alterum, leges immoti animi tam ſtabiles executione, quàm intentione faciles, quæ patent in duellis Nobilium abrogatis; armis pediſſequorum ſublatis; Mendicis aut in Noſocomium, aut in Colaſterium compactis ; nocturnis per totam Urbem lucernis, plateis Urbis quotidie expurgatis, ac negotiis Regni per ſe ipſum adminiſtratis. *Regis celebritas à comitate.* Tertium, facilis ſubditorum ad ſe acceſſus, mira in iis audiendis comitas, ac humaniſſima expeditaque in reſponſis ac ſententiis æquitas. *à Juſtitia.* Sic *Rex eſt opus Dei*, ut inquiebat Numenius Stoicus, & *Lex eſt opus Regis, Juſtitia opus legis, & felicitas opus Juſtitiæ.* IV. Horror *à pœnis in impios* blaſphemiæ & graves in blaſphemos pœnæ, quam enim ſperet Rex fidem ab injurio & in Deum perjuro? V.

Summa

Digitized by Google

Summa in conſiliis quotidie frequentandis aſſiduitas: regere enim & non regi; præſumptionis eſt: regi & non regere; infirmitatis: regere pariter imperio & regi conſilio; perfectæ virtutis. VI. Zelus religionis in Orthodoxis ad quævis regni munia evehendis, removendiſque ab Aula & militia Heterodoxis:in portis *Pariſienſibus*, Oratoriis, alibíve paſſim deſcriptus, *une foy*, *une Loy*,*une Roy*. una fides,una lex, unus Rex. Et ſanè quis neſciat jacturam Religionis, jacturam Regionis? VII. Pietas & Amor in Matrem viduam, Fratrem & Cognatos, ſiquidem non *è peggior lite, che trà ſangue è ſangue.* VIII. Sapiens fœderum cum *Anglis* contra *Hollandos*, cum *Helvetis*, contra *Hiſpanos*, & cum *Suecis* contra *Germanos* electio ac pro ratione ſtatus obſervatio. IX. Omnem ſibi uni reſervare gratiam conferendi officia & beneficia, Magiſtratibus verò & Gubernatoribus cuncta odioſa, pœnas & ſupplicia. X. Gubernatores & Campi-Mareſchallos per Intendentes & cohortes non ſubjectas tenere ſemper ſpem inter & metum. Hoc eſt *fidere paucis, & parum*; quod commendat verſus:

à judiciis *à zelo Fidei,* *à pietate in parentes.* *à fœderibus.* *à benignitate.* *à Providentia.*

Fide parùm, multumque vide; nam fidere multum
Et vidiſſe parum; Maxima damna parit.

XI. Sagax peritaque belli adminiſtrandi ratio, quà tempore pacis exercitus ad *Galliæ* limites ſemper excubat: Tribuni, Vicarii, Chiliarchæ, aliique Officiales refor-

Ab adminiſtratione belli.

N 2 mati

mati prætorianis aluntur ſtipendiis, Vrbes finitimæ copioſâ muniuntur annonâ & armamentariis; Claſſis navigiis Mavortiis *Tolonæ*, *Maſſiliæ*, *&* *Rochefortiæ* multiplicatur. Ex hac ſcaturigine terni fluxêre fluuntque hodiedum torrentes, de quibus SEBASTIANO Regi *Luſitaniæ* contra Barbaros ituro aliquando Tribunus, unus virorum, alter commeatuum, ac tertius pecuniarum, quibus *Hollandiam* primùm, tùm *Germaniam*, atque etiam *Belgium*, *Siciliam* ſimul & *Cataloniam* inundatam ſcimus. XII. Promovet commercia ſocietatibus duabus: alterâ ad *Indos* Orientales; ad Occidentales alterâ: utramque auget privilegiis, milite, navibus, millionibuſque per decem annos abſque ullo cenſu ſubminiſtratis, reſervato ſibi ſoli omni damno & jacturæ periculo. XIII. Exauctorata turba Miniſtrorum, Quæſtorum, Præfectorum, Secretariorum & vel maximè adulatorum, qui ſunt veluti excreſcentiæ carneæ, luxuriantes rami, ſpongiæ ac ſanguiſugæ Regnorum & Regionum. XIV. Rationes œconomiæ ut minimum in ſeptimana ſemel accuratiùs examinatæ, nihil probare niſi propriâ manu ſubſignatum; nihil ſubſignare niſi benè præmeditatum: redimere bona Regni aliis oppignorata aut alienata: moderari ac minuere exactiones & tributa, evocare opifices, artifices & negotiatores, iiſque ſufficere abſque lucro aurum & argentum. *Nec enim tam magnus eſt, qui magnos multoſque habet Magnates; quàm qui magnos auri & argenti Magnetes.* XV. Sapientiſſimus.

à Commerciis.

Ab electione adulatorum.

à Circumſpectione.

ſimus denique Conſiliariorum delectus, cautuſque eorum uſus. In cauſis quidem privatorum ſequitur Aſſeſſorum Judicumq; pluralitatem: in negotiis verò Regni & Statûs rationum pondus, memor LUDOVICI IV. ſui Anteceſſoris ejuſque effati; *Multorum manus, paucorum conſilium*: vel potiùs *Vegetii* monentis; *Quid verò fieri debeat: tractato cum multis: Quid verò facturus ſis, cum pauciſſimis & fideliſſimis, vel potiù tu ipſe tecum*. Ita ſanè LUDOICUS vel ipſe ſecum, vel certè cum paucis, id eſt, quatuor viris de potioribus Regni ſui Regnorumque externorum momentis ſagaciſſimè ratiocinatur. Quatuor viri hi ſunt quatuor ſtatûs Secretarii veluti totidem rotæ currus, & Aurigæ *Chriſtianiſſimi, Marchio de Louvois* belli; *D. de Pompone* Pacis ac fœderum; *D. Colbert* ærarii Miniſter ac *Marchio de Chateau neuf*; quorum ſinguli trimeſtre ſuum ſuaſque in quadripartita *Gallia* habent Provincias, de quibus omni die referunt manè ad Regem, & de Regis voluntate poſt ad Provincias ſibi commiſſas. Quantùm horum notitia, congreſſus, officioſiorq; ultrò citroque ſalutatio maturabat *Principis* juvenis judicium; tantùm acuebat ſtimulabatq; generoſam indolẽ crebrior ad aulam reditus, familiarior Regis conſuetudo, inſcriptumq; Regio Trophæo lemma *Conſiliis armiſque potens*. de conſiliis quid dicam? & his & armis potuit ſemper pacem, ac Pace Monaſterienſi anno 1648. utramque *Alſatiam*, Comitatum *Ferrette*, *Briſacum*, *Metas*, *Tullum*, & *Verdunũ*; *Pyrenaeâ* anno 1659. *Atrebatum*,

Ab electione Conſiliariorum.

à Conſiliis & armis.

trebatum, Heſdinū, Bapalmum, Mariæburgū, Philippi-villā, Theonis-villā, Montismedium, Rocroyā, aliasque Præpoſituras & Urbes: *Aquenſi* an.1668. *Carolopolim, Athim, Duacum, Tornacum, Audenardam, Inſulas, Cortracum, Armenterium* cum ditionibus earumque territoriis & Epiſcopatibus. Quibus quantiſque conſiliis armiſque præſens geratur bellum; quidque utriſque potuerit in hanc horam; quotidianæ fuſiùs recitant Ephœmerides. Quoties Rex prodibat vel ad legionum ſuarum armiluſtrium, vel ad venationem cervorum, equis canibuſque incitatam; Regii alternis vehebant equi Curſorem laterонem, cui deinceps verbo Regio facta eſt poteſtas venationis in planitie S. DIONYSII per excubitores ſemper Regios cuſtodita; & equeſtris exercitii in Hippodromo equiſque Regiis. Quoties Regia Domus vel choreis ſe oblectare, vel luſui privato indulgere, vel Comœdiis publicis intereſſe; aderat ſpectator oculis, vultu, nutu, verbiſque Regiis ſemper honoratus. Quoties vel ipſe DELPHINVS Eques ſectari lepores, aut liberiorem ruri captare auram; aut in vicinis campis & ſylvis laxare animum; ſocium voluit, invitavitque *Coævum*, qui aſcendenti equum deſcendentique famulas officiosè manus commodabat. *Dux Aurelianenſis* in omni ubique cœtu in Cognatum ſummè humanus; Ipſa Ducis Conjux *Palatina* nunc ad chorum & choreas trahebat *Palatinum*, nunc *Palatinus Palatinam* Ducis Filiam magnâ ſpectatorum gratiâ, nunc alternis & gratioſâ etiam ſpectatri-

Regis & Magnatum Galliarum in advenam humanitas.

ſtatricum invidiâ *Hoſpitem* Menſâ lautâ excepit ad S. GERMANVM; ſæpius LVDOVICVS de *Lorraine* Comes d' *Armagnac* ſupremus ſtabuli Præfectus, & Marchio de *SoyeCourt* Magnus Venationis Præſes: *Pariſiis* ſubinde Dux *de Chaunes Britanniæ* Gubernator: quandoque etiam Comes de *Seaux*, quæ in externum ſtudia alii Primores Regni ſuis certatim officiis æmulabantur. *Princeps* CONDÆVS, *Dux Anguinius*, VC. *Turrenius*, *Dux de ville roy*, *Princeps de Liſabonne* ex mutuo ſæpiùs congreſſu, alterniſque dati & accepti honoris vicibus & notiores & familiariores. Et ſuus honor Illuſtriori ſexui M. de *Mompenſier* M. *de Guiſe*, M. *de Anguien*, M. *la Palatine*, M. *de Avergne &c.* eſt tributus, gaudendo cum gaudentibus ac cum lugentibus ſublatam in parvulo & unico *Guiſio* ſpem in veſte pulla lugubrique lugendo. Paribus mutuæ obſervantiæ ſtudiis certatum cum CLEMENTIS IX. *Angliæ, Succiæ, Daniæ* aliiſque Principum ac Rerumpublicarum Oratoribus.

Acceſſerant interea *Duſſeldorpio* cum gratiſſimis de incolumi *Sereniſſimorum* Parentum, Fratrum & Sororum proſperitate nuntiis D. *Stratman* Grammatejus, & D. *Philippus Chriſtophorus* L. B. *de Neſſelrath* Satrapa & Conſiliarius. Ille; ut Legatione apud Regem jam notum fungeretur: iſte; ut Comes *Principem* in *Angliam*, exteraſque regiones ſequeretur. Dum ille curru avectus Regio per D. *Bonoeil* Cœremoniarum introductorem Regi, ſuiſque vacat negotiis; *Princeps* Aulæ jam notior *Novi Comites accedunt Principi.*

ſtudet

Princeps luſtrat penitiùs Aulam. ſtudet curioſius ejuſdem Dignitatibus, Dicaſteriis, Collegiis, Archi- & Epiſcopatibus & Provinciis. Et quidem dignitate in Domo Regia primus erat Magnus *Eleemoſynarius* ab anno 1671. 10. Dcembris *Cardinalis de Bouillon*, ſupremus Regiorum Ordinum, ſacrorum in palatio, Collegiorum S. GERVASII & *Navarræ*, ac Noſocomii centum cœcorum Præſes; & hoc honoris eſt ſolſtitium. *Officia Aulæ.* II. Magnus Præfectus *Princeps* CONDÆVS, ejuſque ſucceſſor *Dux* ANGVINIVS; cui ſubſunt Pincerna, Artocopus, Pocillator, Miniſtri menſæ cum culina & cella, ac 36. Nobiles. III. Magnus Camerarius Dux *de Bouillon*, primus Cubiculi ac Cubiculariorum, & quidquid huc ſpectat, Præſes. IV. Summus Hippocomus Com. *d'Armagnac*, Præſes Hippodamorum, Epheborum, Equorum, curruum ac dependentium officiorum &c. Quatuor Capitanei Prætorianæ Cuſtodiæ, Præfecti Cœremoniarum, Redituum, venationis accipitrum &c. *Duces* ac *Pares Franciæ* Eccleſiaſtici ſex, totidemque ſæculares. Varia hinc *Clerus.* *Galliæ* hodiernæ diviſio nunc in *Clerum* ex Archi-Epiſcopis ſeptendecim, centum ſex Epiſcopis, ſeptingentis quinquaginta Abbatibus & ducentis Abbatiſſis compoſitum; quorum nominatio juxta pacta *Pontificum* eſt *Gubernatores Provinciarum.* penes ſolum Regem. Nunc in duodecim Provinciarum Gubernatores ſcil. *Franciæ, Burgundiæ, Normandiæ, Guinæ, Britanniæ, Campaniæ, Languedociæ, Picardiæ,* *Parlamenta.* *Delphinatûs, Provinciæ, Lugduni, & Aureliæ.* Nunc

in Par-

in Parlamenta, *Pariſienſe, Rhotomagenſe, Rhemenſe, Divionenſe, Burdigalenſe, Grationopolitanum, Tholoſanum & Aquenſe* : Nunc in Collegia Rationum, *Pariſienſe, Rhotomagenſe, Rhemenſe, Divionenſe, Nantenſe, Montiſpelienſe, Grationopolitanum, Aquenſe & Blæſenſe* : Nunc in Vniverſitates, *Pariſienſem, Toloſanam, Burdigalenſem, Pictavienſem, Aurelianenſem, Bourgenſem, Andegavenſem, Cadomenſem, Montiſpelienſem, Rhemenſem, Valencenā, Aquenſem & Avenionenſem* : Ac denique in diſtrictus recipiendis tributis, exactionibus ſubſiſtentiiſq; circumſcriptos, *Pariſienſem* 1902. Parœciarum, *Aurelianenſem*, 1148. Parœc. *Moulinenſem* 1170. *P. Alenzonianum* 1276. *P. Cabilonenſem Chalon* 2294. *P. Sueſſionenſem* 1088. *P. Rhotomagenſem* 1623. *P. Cadomenſem* Caen 1008. *P. Limovicenſem* de *Limoges* 1268. *P. Pictavienſem.* 1164. P. *Bourgenſem* 566. P. *Avergnienſem*, 827. P. *Burdigalenſem* 2995. P *Montauban* 951. P. *Ambianenſem Turrenienſem*, 1539. P. *Lugdunenſem* 865. P. *Nantenſem*, cui tota ſolvit *Britannia. Montiſpelienſem* 1466. P. *Tholoſanum* 1013. P. *Divionenſem* 1761. P. *Grationopolitanum* 64. P. & *Aquenſem* 644. P. Hoc pratum illud graminoſum eſt, quod LVDOVICVS XI. dicebat reſicile toties, quoties fœniſecæ videretur : hæ FRANCISCI I. *Chryſomallæ* oves aureo vellere opimæ, toties tonſiles, quoties Paſtori placuerit, ſuccreſcente ſemper lanâ in tonſuræ damnum. Hic nervus eſt perpetuæ militiæ ad utrumque ſemper & ad bellum & ad pacem paratæ. Prima hujus

Collegia.

Vniverſitates.

Diſtrictus varii.

Mareſchalli. capita ſunt *Mareſchalli Franciæ* ſacramento Fidei obſtricti ſoli Regi, quorum functio ſuſpendi poteſt, at tolli dignitas ſine vita non poteſt, numero ſunt tot, quot Rex creat. Poſt hos *Colonelli Generales Campi-Mareſchalli* &c. *Campi-Mareſchalli.* Quatuor cohortes Prætorianæ, quarum prima *Scotorum*, tres reliquæ *Francorum*, *Helvetorum* una & una Satellitum ac 50. Cuſtodes Portæ. Et hi omnes ſpectant ad interiores Regiæ excubias: ad exteriores verò pertinent binæ cohortes equitum: velitum altera; altera Cataphractorum. Singulæ ducentorum capitum, binæ Legiones Peditum, altera Gallorum: ex 20. Cohortibus, *Cohortes variæ.* quarum ſingulæ numerant 150. capita, *Helvetorum* altera ex decem cohortibus compoſita: His accedunt binæ cohortes Muſquetariorum 500. & binæ ducentorum Nobilium cohortes. Cohortes tam Cataphractorũ quàm Velitum *Reginæ, Delphini, Ducis Aurelianenſis, & Principum* ſanguinis; qui ipſi ſunt primi harum Capitanei. Legiones equitum levis armaturæ novem habent cohortes; Phalanx ſeu Brigada, ut vocant, quinque aut ſex legiones. Annumerantur equitatui duæ legiones deſultoriorum. Peditatus præter Legiones *Regis* & *Delphini* diviſus eſt in Veteranos & Novitios. Veteranæ à Provinciis nomen habent; quales ſunt *Picardiæ, Normanniæ, Pedemontii, Campaniæ, Navarræ, Maritimæ, Avergnniæ Rambure, Caſtelnau, Sault & Bandeville*, & hæ tempore etiam pacis aluntur exauctoratis pleriſque gregariis, Officialibuſque ſervatis. Novitiæ à Tribunis ſortiun-

ſortiuntur nomen, uti & illæ ex *Germanis, Scotis, Hybernis, Italis, Belgisque* ſcriptæ, quæ in Pace dimittuntur. Quis credat Galliam tantis ſtipendiorum diſpendiis quotidie ſe ipsà ditiorem? CAROLVS VII. duos *Francorum* milliones annuos è Regni vectigalibus colligebat; quinque LVDOVICVS XI. HENRICVS IV. unum & triginta. LVDOVICVS XIII. quinque & quadraginta. Fama jam eſt non inanis de annuo octoginta Millionum reditu. Et hi ſunt fructus cenſuum, vectigalium, Teloniorum ac Tributorum, qui ex frumento, vino, ſale, lino, mercibus, peregrinis, propriis, manufacturis, quæſtuoſisq; Publicanorum artibus in ærarium quotannis referuntur. *Vectigalia Regni.*

Sic propè ſic longè per curioſiſſimas *Galliæ* ambages circumducebant *Inquilinum* ſuum horæ ſucciſivæ, ac reducebant *Pariſios*: ſeque opportunè iterùm, iterumq; diſpertiebant in Urbem ædificiis, opibus, artibus, delitiis, commerciisq; florentiſſimam. Nihil hic planè, nihil, nec Vrbs, nec Regia, neque Rex extra audaciſſimas entheatæ plebis cenſuras; quæ metiendo, mentiendoque verſus, nullum novit ſeu laudis, ſeu vituperii modum. Canit ille: *Variæ Cenſura & laudis & vituperii.*

Par Vrbi Domus hæc; Vrbs Orbi: neutra triumphis
Et belli & Pacis Par, LVDOVICE; *tuis.*

Recinit iſte:

Par vati verſus, quia bis mentitur uterque;
Nam minor Vrbs orbe eſt, & minor Vrbe domus.

Si Vates mendax & verſus,uterque triumphis
Et Belli & Pacis par, LVDOVICE, *tuis.*

Nec illi, nec iſti concinit tertius; utroq; audacior.

Verbera tot verax habeat,quot millia mendax,
Sic quæ non meruit præmia,uterque feret.
Utraque ſi injuſta eſt merces, erit utraque juri
Et belli & pacis Par, LVDOVICE, *tuo.*

Quis horum vanior ſit, aut verior; tuum eſto judicium: ego ſic ſentio veriſſimum illud in his aliisque ſexcentis pontis novi commentis quotidie ſeu recitatis ſeu decantatis diverbium. *Libera gens, libera mens, liberrima lingua.* Tenuit ſanè per plures horas *Sereniſſimum Spectatorem* Auguſtum Regis palatium, ejuſque amplitudo, elegantia & varietas. Quadrum Vrbem verſùs necdum abſolutum; verſùs *Sequanam* excurrit pœnè ad horæ quadrantem ſuperbâ fabricâ, cujus contignatio prima eſt equile Regium altis fornicibus concameratum; Secunda verò deambulacrum ſpatioſiſſimum nullis vel columnis vel ſepimentis interruptum: hortum ubi reſpicit, ſurgit mirâ utrinque turrium papilionumq; ſymmetriâ, *Regis* & *Reginæ* conclavia, eorumq; atria multo ſplendent auro, aureiſque & gemmeis ſpeculorum ſuaviſsimè interlucentium limbis: Aulâ Legatis exterorum audiendis dicatâ, ejuſque ſcriniis, aulæis, & picturis nihil ſplendidius pretioſiuſve; Theatro ejuſque machinis, ſedilibus, penſilibuſque choris nihil ſumptuo-

Palatiū Regium Pariſiis & Noſocomia.

ptuo-

ptuoſius: Urbibus à Rege captis, earumque, & foſſarum, propugnaculorum, vallorum, murorum, hoſtiliumque acceſſuum, cuniculorum & expugnationum in ligno fictarum accuratiſsimâ delineatione nihil ad formandum in militia *Delphinum* compendioſius: Palatio toto, ſingulisq; cubiculis felici ſcriniarii manu effictis nihil artificioſius; Denique horto, quem vernaculo vocant idiomate *Thuillerie*, ejusq; deambulacris, fontibus, arboribus, amphitheatris ad quotidianas populi & Nobilitatis recreationes factis nihil amœnius. Ingens in domo Regiæ contiguâ theſaurus, lecti auro, argento, byſſo, ſerico, cortinis ſtragulisq;, filo aureo argenteoq; intertextis graves: diſci abaci, reliquusq; menſæ apparatus ex puro auro novem millionibus æſtimatus: menſæ, vaſa, lebetes, candelabra atque ex argento ſupellex immenſi valoris. Sedes, quâ Rex Legatos auditurus conſidet, gemmis, auro & argento dives; arma, gladii, haſtæ bombardæ & *Regum* FRANCISCI I. HENRICI III. HENRICI IV. LVDOVICI XIII. & LVDOVICI XIV. Captis nuper Urbibus excisæ omnigeno filo, colore vivo, variisque hiſtoriis picti. Horum alius exprimit mirâ artis elegantiâ expirantem ANANIAM & SAPHIRAM cum ſubſcripto verſu.

Quod retinet, præda eſt; pietas præpoſtera quod dat:
Securus poterat contribuiſſe nihil.
Sic pereat, quiſquis perjurâ aut fallere linguâ,
Sacrilegâ aut Superos vult ſpoliare manu.

Cruentus alius Cæſorum funeribus ac Epig. *hi fructus belli*. Alii aliis nitent figuris & emblematis, quibus texendis pingendiſque uti & in auro, argento, lapidibuſque pretioſis poliendis omnis artificum ars *aux Gobelins* inſudat. Verbo; explicat monſtratque Regis opes *Sol* & *Lemma*, quo thoraces ſatellitum, Machinas Curules, vaſa, orbes, portas, poſteſque paſſim legis inſcriptos, *Nec pluribus impar*. Et ſuus palatiis, hortis, fontibus, Cimmeliiſque *Aurelianenſi*, *Luxemburgico*, Senatorio, ſeu ut verbo utar notiori, Parlamentario Regio *à la place* Royale, Civico &c. ſplendor eſt ac pretium oculis noſtris non ita obiter uſurpatum; ſed una, *nec pluribus impar*, eſt Domus Regia; nec par; quia major univerſis. Eminent inter baſilicas 70. & plures Cathedralis VIRGINIS MATRIS 120. columnis, ſacellis 45. octo & viginti Regum ſtatuis, Hiſtoriis, utriuſque Teſtamenti ſculptis, ornatu pretioſo ac centenis aliquot hoſtium vexillis & trophæis; ſacellum prope Palatium *coronâ ſpineâ, arundine, ſpongiâ, ſudario, mappâ* cœnæ ultimæ & S. LUDOVICI Fundatoris ſui *capite*; Vallis gratiæ per ANNAM *Auſtriacam Regis* Matrem formâ rotundâ, pavimento ac parietibus marmoreis, nec non picturis ſymbolo A :/: ANNA LUDOVICI conjuge & arâ ſex nixâ columnis Regiâ coronâ tectis, cujus tabernaculo inſcriptum, *Qui creavit me, requievit in tabernaculo meo*; frontiſpicio; JESU NASCENTI, VIRGINIQVE MATRI: Templum S. GERMANI *Pratenſis* PP. *Benedictinorum*

Baſilicæ.

ſtatuâ

ſtatuâ Regis CASIMIRI ſui Abbatis Dalmaticâ induti ſceptro & coronâ rejectâ cum epig. PRÆSTAT UTRIQVE; ac S. ANTONII Domus Profeſſæ *Patrum Societatis* JESU, in quo *Princeps die Jovis ſancto* refectus *epulo Euchariſtico* ſequebatur cum candelâ Sacerdotem & *Venerabile* ad ſepulchrum optimo Chriſtiani *Principis* exemplo. Ita & inter Collegia ſtudiorum excellit Academia Regia literis manſuetioribus linguiſque Orientalibus *Sorbona* Doctoribus & Diſcipulis quatuor nationũ fabricâ & ſumptu *Card. Mazarini*, *munificentiâ Card* RICHELIEV non modice aucta; *Navarræum* alumnis, ac *Clarimontanum* florentiſſimâ *Gallicæ* nobilitatis juventute; quæ *Coævo Principi* nunc per Patres Collegii ad ſpectandas Machinas Mathematicas, ſyſtemata planetarum & bibliothecam, nunc ad comœdiam per Filium *Principis de Ligne* & Comitem, neſcio quem, invitato iterum iterumq; unâ voce per totam aream & vicinam plateã ſolenniſſimã acclamavit, *vivat, vivat, vivat, Princeps Neoburgicus*: inter Xenodochia Hoſpitale Dei primum eſt reditu & infirmorum numero; nitore & officiis Religioſorum *Fratrum miſericordiæ là charitè* in S. GERMANI ſuburbio: utrumque frequentatur magno Civium Magnatumque utriuſque ſexûs concurſu, ac piis in egenos infirmoſque ſtudiis. *Academia Regia.* *Hoſpitale DEI.*

Placuit in Palatio Senatorio ejuſque Cancellariâ Catalogus Secretariorum 240. dicaſteriorum ternio, Conclavia libellorum ſupplicum, Judicum conſeſſus, Advocato- *Palatiũ Senatorium.*

vocatorum ſeu diſputatio, ſeu Peroratio, ac copioſæ mercatorum officinæ. Inter Comœdias *Theſeus* theatro, machinis, ſaltibus, muſicâ, inſtrumentis, ſcenis, veſtimentis; Inter pontes pons novus arcubus quadro lapide ſtructis amplitudine & populi, rhedarumque frequentiâ; pons *B.V.*& Trapezitarum officinis & mercimoniis: Inter nundinas forum S. GERMANI à ſummis & imis de pretio nobiliſſimarum mercium aleâ colluſuris frequentatum uſque ad *Dominicam Palmarum*: Inter bibliothecas Regia, librorum copiâ & pretio, S. VICTORIS libris cuivis facultati neceſſariis per ſeptimanam cuivis ter apertis, & S. GENOVEFÆ curioſis raritatibus, maximè vero conchiliis, ſigillis Romanis, artificiis opticis, atque numiſmatis antiquis, eorumque libris quà ſcriptis quà impreſſis. Reperi hic in templo R*enatum Carteſium* ſepultum, quem ante annos decem *Holmiæ* in *Suecia* Actore Excellentiſſimo *D.Terlon Regis Chriſtianiſsimi* Legato videram effoſſum, virum Poſterorum memoriâ & epitaphio ſubſcripto dignisſimum.

Pons novus.

Forum S.Germani.

Bibliotheca Regia.

Renati Charteſii ſepultura & elogiũ.

Vir ſupra titulos omnium retrò *Philoſophorum*, Nobilis genere, *Armoricus* gente, *Turonicus* origine. In *Gallia Flexiæ* ſtuduit; in *Pannonia* miles meruit: in *Batavia* Philoſophus delituit; in *Sueciam* vocatus occubuit. Tanti viri pretioſas reliquias, *Galliarum* percelebris tunc Legatus *Petrus Chanut Chriſtinæ* ſapientisſimæ *Reginæ*, ſapientum amatrici invidere non potuit, nec vindicare Patriæ: ſed quibus licuit; cumulatas honoribus peregri-

næ

næ terræ mandavit invitus Anno DOMINI 1650. *menſe Februario* 10. ætatis 54. Tandem poſt decem & ſeptem annos in gratiam *Chriſtianiſſimi Regis* LUDOVICI XIV. Virorum inſignium Cultoris & Remuneratoris, procurante *Petro d' Albat*, ſepulchri pio & amico violatore Patriæ redditæ ſunt, & in iſto Urbis & artium culmine poſitæ ſunt, ut qui vivus apud exteros otium & famam quæſierat; mortuus apud ſuos cum laude quieſceret, ſuis & exteris in exemplum & documentum futurus. *I nunc viator, & divinitatis immortalitatiſque animæ maximum & clarum aſſertorem aut jam crede felicem, aut precibus redde.* Non procul hinc leges alterum pari conjugum amantiſsimo inſcriptum. *Epitaphium Conjugũ Amantiſſimorũ.*

Cor jacet hic unum, vivos, devinxit amantes:
Unus amor tumulo; pulvis & unus ineſt.
Unica mens conſtans illis, atque una voluntas:
Quod prior hic petiit, promptior illa dedit.
Prima uxor functa eſt lachrymas fundente marito
Exanimo: in vivo vitaque morſque fuit.
Uniti in CHRISTO vixêre, & CHRISTUS in illis:
In cœlis animæ, ſpiritus unus, erunt.

Quàm raræ hæ aves in terra noſtra, cui *omne par eſt impar*! pleriſque inſcribas illud à S. HIERONYMO in ſepulchro viſum ac poſteritati relictum. *Hoſpes, miraculum! hic* (ſcilicet in ſepulchro) *Vir & uxor non litigant!*

Nihil jam videbatur intra & extra Urbem præter *turrim ſpeculatoriam* Regiâ fabricâ & 150. gradibus ſublimem; amœnam Carthuſiæ ſolitudinem, Palatium *au*

Turris ſpeculatoria.

Bois de Vincennes, ac Domum invalidorum peregrinæ curioſitati reliquum, cui abundè etiam factum eſt ſatis *ſpectatâ au Bois de Vincennes Ferarum* luctâ in theatro, catenæ ferreæ Urbis *Pariſienſis*, ſeditioſæ in arce in Monaſterio S. FRANCISCI DE PAVLA religioſi *Les bons hommes* dicti, venatio denique & Aucupium primæ nobilitatis in vicina ſylva & dumetis. Et Regiâ ſurgit munificentiâ Domus invalidorum ſeu mutilatorum militum, cujus primum quadrum quatuor contignationum CAROLI M. S. MAVRITII, S. LVDOVICI, S. VICTORIS, à ſeptingentis jam incolebatur, quibus menſa communis, ac ſingulis pro quavis refectione libra panis, parum carnis, ac octava pars menſuræ vini datur. Nulli hinc patet exitus niſi bis in ſeptimana cum ſchediaſmate. Fervebat opus ſecundi, tertiiq; quadri decem millibus ſerviturum. Sic recipit ſervatq; pietas, quos *Mars* ferocior aut mutilat, aut repudiat. Quod ſi privato etiam ſenſui quandoque aliquid eſt indulgendum, fateor non modicè me affectum Collegio S. BARBARÆ à SS. IGNATIO & FRANCISCO XAVERIO olim frequentato, monte Martyrum à primis *Societatis* JESU *decem-viris* eorumq; votis religioſiore, ac rivo in gelida hyeme ab immerſo S. IGNATII corpore ad extinguendas impuri amoris faces conſecrato. Fateor quoque teneriorem pietatis ſenſum in tenebris hebdomade ſanctâ tùm à religioſo Virginum de *Aſſumptione*, tùm *Vallis gratiæ* aſceterio piè religioſeque decantatis

Collegiũ S. Barbaræ.

cantatis. Venerabar etiam illud ſcientiarum omnium addiſcendarum compendium, quod amœna *Gallia* ſuo nuper DELPHINO in aleis & in chartis ſuggeſſit, didicitque à S. HIERONYMO Orbis Chriſtiani Magiſtro *ep. 7. ad Lætam*, *Fiant ei literæ vel buxeæ vel eburneæ; & ſuis nominibus appellentur. Ludat in eis, ut & ludus ipſe eruditio ſit, & non ſolum teneat ordinem literarum; ſed & ipſe crebrò ordo inter ſe turbetur, & mediis ultima, primis media miſceantur ut eas non ſono tantum, ſed & viſu noverit.* Denique *Lutetiam* amabam in *Lutetia* perditam, luteamque extra ſe quotidie elatam ſono tintinnabuli prævio, curruque ſordibus ubique colligendis mox ſucceſſivo. Hæc enimverò LVDOVICI XIV. Regis de Urbe ac regno ſuo meritiſsimi gloria eſt, eritque apud Poſteros immortalis.

Necdum abibamus Urbe; & tamen abibamus quot hebdomadis in viciniam, Regiis Ducalibuſq; ædificiis circum ſeptam. Nunc ad S. GERMANVM oppidum ab arce Regiâ, ſalubri aëre & amœno in monte ſitu juxta Sequanam nobile. Fundator arcis CAROLVS V. FRANCISCVS I. reſtaurator: HENRICVS IV. augmentator. Fabrica ex latere coctо paſsim F.F.F.F. ſignata: conclavia ſexaginta tria. Porticus ſymbolo HENRICI IV. conſcripta, *duo protegit unus*, unus ſcilicet HENRICVS duo Regna *Gall.* & *Nav.* Regium ad portam ſacellum: area ovalis: hanc prope duorum milliarum vivarium. Hinc ad S. CLODOVÆVM S. *Oppidū S. Germani.*

P 2 CLOU

CLOU duabus ab Urbe *Pariſienſi* leucis; ubi in templo monumentum corde HENRICI III. depoſito inclytum, cui ſupra imminent binæ coronæ cum epig. *manet ultima cælo*; infra; inciſum epitaphium D. O. M. *æternæque memoriæ* HENRICI III. *Gal. & Pol. Regis. Aſta viator, & dole Regum vicem. Cor Regis iſto conditur ſub marmore, qui jura Gallis, jura Sarmatis dedit. Tectus cucullo hunc ſuſtulit ſicarius. Abi viator & dole Regum vicem; quod ei optaveris, tibi veniat.* Programma Sicarii; *Frere Jacques Clement*: Anagramma; *C'eſt l'enfer, qui m'a creé.* Nec hinc procul Domus & hortus PHILIPPI Fratris Regii, conclavibus, aulæis, ſpeculis, ſylvis, dumetis, collibus, fontibus, arboribus, varioque in præterfluentem *Sequanam* fertilemque planitiem proſpectu amœniſsimus. Coronatum nullibi altiùs ſurgit lilium, quàm hic ex fonte, ejuſque quinque ſyphonibus, aquas figurâ liliatâ proceræ arboris inſtar ejaculantibus: inde *Madritum* à FRANCISCO I. primo ab urbe lapide extructum, ut à jurejurando ſe ipſum de reditu *Madritenſi* in *Hiſpaniam abſolveret*, de FRANCISCO ad *Ticinum* capto canit Chronoſticon.

Mirus fons.

arMa aqVILæ VInCVnt LILIa CeLſa trVCIS

De cœſo exercitu diſtichon.

Gallus habet cantum, barbam, calcaria, criſtam,
Sub pedibus Gallum ſed Jovis ales habet.

Jam in *Goneſſe* & *Vanves* victos pane & butyro opimos, unde FRANCISCVS I. reſpondit CAROLO V.

tot

Digitized by Google

tot Regnorum titulis prolixo, FRANCISCVS D. G. *Rex Galliarum*, *Galliarum*, *Galliarum &c.* Dominus *de eVanves* & *Goneſſe*. Tum ad S. Maurum arcem à FRANCISCO I. ædificatam, ab HENRICO IV. *Duci* CONDÆO datam, atque nunc à Duce LVDOVICO CONDÆO poſſeſſam : ubi pectoralis adhuc viſitur FRANCISCI I. ſtatua cum inſcriptione.

Ut vivas, valeaſque, forum vitabis, & Urbem;
Nec res à ſomno, nec revocabit Amor.

Aliàs ad *montem Martyrum à* S. DIONYSIO ejuſque Sociis hic plexis ſic dictum. Monaſterium Virginum ſub regula S. BENEDICTI cœpit Anno 1134. LVDOVICI VI. & ADELHEIDIS conjugis beneficentiâ. Copioſus hinc effertur gypſus *Pariſios*; unde natum diverbium, *il y a plus de mont Martre à Paris, que de Paris à mont-Martre.* Sæpius ad S. DIONYSIVM baſilicâ à DAGOBERTO ſtructâ, reliquiis S. DIONYSII Regum Mauſolæis, & auri, argenti, lapidum pretioſorum ac ſupellectilis ſacræ theſauro celeberrimum. Abbas juriſdictione *Pariſienſi* exemptus, & Conſiliarius Parlamenti, quod ſe Authore & Actore LVDOVICVS II. argenteum templi tectum in pauperes fame ſeminectos diſpensârit.

Subinde per dies aliquot excurſum longiùs in *Fontainebleau* arcem Regiam ab aquis vivis iſthic ſcaturiẽtibus *quaſi belleau*, dictam. Domunculam in amœniſſimo hoc ſylvarum receſſu rogarat CLAVDIA FRANCISCI I. *Fontainebleau Arx Regia.*

CI I. filia Venatrix viſo ad fontem limpidiſsimum cane ſitibundo; arcem promiſit cœpitque Pater, ac tandem Anno 1609. HENRICVS Nepos abſolvit. ſunt in ea conclavia 1700. Aviarium 270. paſsibus longum, cujus dexteram ornant bini Genii roſas inter & coronas cum inſcriptione.

-- Tot populos victor juſto Rex Marte ſubegit;
Regius iſte tenet quot ſibi carcer aves.

His totidem ex ſiniſtra reſpondent cum pſittaco & verſu:

Qui janum clauſit, volucres hic ſponte recluſas
Detinet; æternum quæ ſua facta canant.

Hypethia Cervorum omnes cenſet cum ſuo diſtrictu Regis Domus & arces, rubetque etiamnum præcipiti Reginæ CHRISTINÆ manu. Feneſtræ in Xiſto CAROLI IX. variis pictæ doctæq; emblematis ac ſententiis. *Hunc ventus, ſed me ſpes fovet-puro ardet & uno.* Alius truncum removet è via cum epig. *perrumpe obſtacula lentè.* Hippocrates cum epig. *tutum ſecreta ſilere. Cupido* quærens lapillos cum epig. *pretioſior ipſe capillis.* Examen apum cum epig. *Plebis Amor Regis Cuſtodia.* Manus è nubibus cum epig. *Cor Regis in manu Dei. Juſtitia* & *Religio* cum epig. *Animos alligat æquos. Gallia concors,* cum epig. *hoc fœdere lilia florent.* Ignis ventilatus cum epig. *Agitatus creſco.* Puer favum rapiens cum epig. *Comitantur furta dolores. Rex floret ab armis. Vigilantia regna tuetur. Arcani Cuſtodia fidi. Ortus occaſibus æquat.*

Feneſtræ in Xiſto Caroli IX.

Varia Emblemata.

Obſe-

Obſequium nihil impedit umbræ. Caſus hærebit in omnes. In ſplendore tuo labor & quies. Mox toto radiabit in orbe. Mea clauditur hic ſpes. Innocuo non uritur igni. Vitreo hoc CAROLI *noni* Commentario, quid aut ſuccinctius aut ſolidius? Conclave Regis multo nitet auro, pictiſque prodit ſymbolis ſecretiores animi ſenſus in Caduceo Mercurii cum clava & epig. *erit hac quoque cognita monſtris*: in ſole attrahente vapores & epig. *in rorem & fulmina*; In clava *Herculis* contra Hydram armata & epig. *Hæc meta laborum.* Contiguus huic Regis thalamus à capto quondam per *D. de Vitry* Mareſchallo Bironio notior, in quo picta *Cybele* cum epig. *non potes invita Cereris eſſe gener*? *Proſerpina* cum epig. *Roganda, non rapienda fuit*: Genius *Galliæ* cum epig. *Agitur pars tertia mundi*: *Satyri, Tartara quid ceſſant*? Cubiculum DELPHINI natale ornat Phœnix cum pullis & epig. *natos & noſtra tuemur*: Aulam comicam caminus ex marmore, HENRICVS IV. eques & *Gabrielle* ejus amaſia cum inſcriptione, HENRICVS IV. *Francorum* & *Navarræ* Rex, bellator, victor, triumphator, bello civili confecto, Regno recuperato reſtauratoq;, pace domi foriſque conſtitutâ Regiis penatibus regali ſumptu focũ extruxit Anno 1599. Choragium fornix octogonis figuris, literiſque H. C. in adjecto lemmate explicatis *donec totum impleat orbem* C. C. (ſemiluna HENRICI IV. ſymbolum) deſcriptus: ſacellum verſus

Im-

Imperio, Natiſque potens & conjuge felix
Altâ Pace ſacrum decorat Rex inclytus ædem,
Æternum ut Pietas Auguſtâ ſplendeat Aulâ.

Frontiſpicium ſacelli effatum divinum DEVM *timete* & *Regem honorificate*: ſuperliminare acroama, *Clamavit omnis populus & ait, vivat Rex* 1. *Reg.* 10. Liminare ſententia à SPIRITV S. dictata, *Adorate Deum* & *deinde Regem*: Alam â FRANCISCO I. ſtructam litera F. pictæ fabellæ, & *Salamandra* in igne cum epig. *Nutriſco & extinguo.* Muros & quadra ſtatuæ, quà ære, quà marmore artificioſæ : atrium gradus *eſcalier du cheval blanc*, ſeu *fer à cheval* dicti à forma ſoleæ equinæ, erectique in memoriam equi generoſi in puteum propè lapſi fortiterque eluctati. Hortum pomus Citriæ, fons ex artificiali rupe ſeptem rivulis ſaliens, Canalis 1500. paſſuum, fontes in ſubjectas pelves deflui, aliique ſyphunculis ſexaginta duobus in altum ſubſilientes; ac denique ſpecies anatum, quas vocant *Les corps mourants*; quæ collo tantiſper conſtricto remotoque ab oculis velo in aquas immiſſæ plures referunt piſces, ſæpiuſque remiſſæ jucundiſſimam exhibent piſcaturam, dum Piſcator remoto collari partem prædæ iiſdem cedit. Ab hac piſcatione invitavit duxitque *Principem* horis pomeridianis ad venationem Regius miniſter. Poſtridie pari eandem fervore proſecutus propius à graviori abſuit periculo, dum fiſtula ferrea in cervum ſoluta diſſilit in partes, parcitque venatori de ſymbolo alias aſſumpto tibi gratulanti, *Dominus virtutum nobiſcum.* Pran-

Princeps in venatione ſervatus à periculo vitæ.

Pranſus cum ſuis *Meloduni* oppidi per *Sequanam* tripartiti *Herus* perrexit in *Veau* Domum à D. *Fouquet* fortunæ alternantis ludibrio, Regiâ pœnè magnificentiâ ædificatam. Claudunt aream clathri ferrei, hinc equile concameratum ſuavi echone vocale, inde domicilia famulorum & officinæ. Domus eminet turri altâ, biniſque ſurgit papilionibus. Suis conclavia ſplendent picturis & emblematis. Nunc ſciuro ſupra aquilam cum epig. *Quò non aſcendet*? Nunc ſenecione cum Genio & epig. *non niſi grandia canto*; Nunc *Apolline* & epig. *brevi complector ſingula cantu*; Nunc *Diogene* cum epig. *irridens cuſpide figo*. Et ſuis hortus abundat ac triumphat aquis, quæ 1700. fiſtulis exilientes mille exhibent figuras & delitias. Hæſit animo meo ſæpius ſciurus ſupra Aquilam ejuſque inſcriptio. Quò non aſcendet? & exaltatus Fouquetyus dixique ingemiſcendo eidem ad perpetuos carceres jam condemnato. Quò non deſcendet? ſic *tolluntur in altum* *ut lapſu graviore ruant*. Et ſic millenæ illæ faces aut extinguuntur aut conſumuntur etiam cum fætore, quas ... Fortunæ jam malæ Faber Regi Hoſpiti *Veau* in *Fontaineblau* ſub ſeram noctem reduci fatali luxu accenderat. Pernoctatum Corbolii Sequanâ diviſi, deſtituti muris in bellis civilibus, & à piſcibus cancriſque celebrati. ...que ita poſtridie reditum Pariſios ruminando in via ...ncors Regiorum ſymbolorum ſtudium; globum Cæ...em & Terreſtrem FRANCISCI I. cum epig. *Unus* ...*cit orbis*. *Solem* CAROLI *noni* cum epig. *Mox toto*

Domus D. Fouquet.

Fortunæ ludus.

Reditus Pariſios.

Varia ſymbola.

Q *radia-*

radiabit in Orbe. Lunam creſcentem HENRICI IV. cum epig. *dum totum compleat Orbem.* & : *agitur pars tertia mundi.* Haſtas LVDOVICI XIII. cum epig. *Gallorum in cuſpide fines :* & ſolem LVDOVICI XIV. cum epig. *nec pluribus impar.* Quid iſtâ, ſeu Planetarum ſeu Stellularum in tam amœno circuitu, peregrinatione aut curioſius aut jucundius? Non fugiebant, ſed ambiebant ſolem nullibi, quàm in *Verſailles* auge ſuâ formoſiorem, nullibique Epigraphe paſſim hic ſcriptâ, *Nec pluribus impar*, digniorem. Eſt domus hæc in centro elevatiori humilioris vallis, continuatis undequaque collibus coronatæ, modicis cœpta initiis à LVDOVICO XIII. maximiſq; à LVDOVICO XIV. ad glorioſam Parentis, ac immortalem ſui memoriam dilatata ſpatiis & aucta incrementis. *Pariſiis* quâ deſcendis, excurrunt lineâ rectâ terni Xyſti quatuor ulmorum ordinibus ſepti ad campum Regium ; ubi concurrunt laterales utrinque viæ pari arboreti faſtu ad Auguſtiorem Domus Regiæ elegantiam. Prodigium eſt, quod in fundo ſterili & arenoſo Domus una novas quotidie & novas veluti parturiat ipſis etiam Principibus, Proceribus, ac primis Aulæ Miniſtris, ob ſitum, formam, ac venuſtam commoditatem non indignas. Surgunt altius in quatuor ſemilunaris atrii angulis totidem papiliones officiorum Curatoribus addicti : Ipſa Regia clauditur cancellis ferreis, ornatiſque hinc & inde per columnas, porticus, ſtatuaſque frontiſpiciis. Cernis in ſupremis utriuſque alæ apicibus

Deſcriptio Regiæ domûs in Verſailles.

apicibus ſtatuas duodecim, quarum ſex ad ſiniſtram; *Ceres*, *Pomona* & *Flora* Terram: Aquâ *Neptunus*, *Thetis*, & *Galatea*: totidem ad dextram, *Juno*, *Iris*, & *Zephyrus* Aerem, Ignem *Vulcanus*, *Sterops*, & *Brontes*, notant, ſignantq; in quatuor his elementis officinas carnium, fructuum, liquorum, piſcium, volatilium à ſe repletas, earumque Inquilinos, Cupedinarios, Pincernas, Pocillatores, Dapiferos, reliquoſque, qui Regiæ menſæ & guſtui famulantur. Pavimentum interioris Curiæ teſſulatum, columnarum baſes epyſtilia & ſcapi, ſalientes in atrio, ſclarioque fontes, eorumque pelves, malluvia, & gutturnia quanto variantur marmore! quantâ ſcalæ, teſtitudines, procætia, cameræ, conclavia, periſtylia, atria, aulæ, ſtatuæ & picturæ conſtant materiæ artis & operis ſymetriâ! quis marmor *Pyrenæum*, *Borbonicum*, *Breſchianum*, & *Languedocianum*, ejuſque fibras, venas, & corpus tantâ colorum gratiâ in ipſis tinctum Galliæ viſceribus? quis genios ſeu ære fuſos ſeu tectos auro? quis maſſas auri argentiq; ſeu facti, ſeu infecti, cumulos lapidum pretioſorum, gemmarum acervos, adamantes 18. à C. *Mazarino* Coronæ relictos, armillarum cimmeliorumq; pretium enarret? Facies Baſilicæ quà aream aquatilem reſpicit, ternis excurrit ſeu pergulis, ſeu Menianis; quaternis hæ ſingulæ ſurgunt columnis, quibus inſiſtunt menſes anni duodecim, ac ſubjacent Genii ludis cuique menſi propriis aſſueti. Quà hortum florum ſpectat, nitet *Flora*, *Zephyrique* amaſii, *Hyacinthi* & *Cly-*

tiæ amici,*amaſiæque* ſolis figuris;Geniiſq; in hortos,flores &Coronas ſeu effuſis,collectis.Quà pomæriũ contingit; quaternis gaudet pomorum fructuumq; Præſidibus, *Pomonâ*, cjuſq; amaſio *Vertumno*, *Nymphâ Heſperidum*, Cum pomu aureâ, & cum cornu copiæ *Amaltheâ*: colludunt infra pueruli arbuſculis plantandis, carpendis fructibus, texendiſq; corollis gratioſi. Quà imminet theatro & Comædiis; cernis ſupra *Thaliam* Comædam, *Momum* Mimum, *Terpſichoren* ſaltatricem civilem, & *Pana* ſaltatorem ruſticum; ac infra, Genios larvis, ſaltibus, variiſque jocis tripudiantes. Specum artificialem verſus,quam *Grottam* vocant,ſtat Echo in rupem verſa, *Narciſſus* ejus Amaſius, *Thetis* & *Galatea* Nympha: aſſiſtunt Genii aquis nunc jactandis, nunc jaciendis luſitantes. His oppiſiti bini *Draſtri* fluminum, totidemque fontium *Nymphæ* triumphis Marinis ſuperbæ. Supra cænaculum *Ceres* & *Bacchus* menſæ; *Comus* conviviorum, & Genius hilaritatis præſides; juxta quos Genii, poculis, patenis & tripudiis diſſoluti,*Satyriq́ue Sirenes,Bacchideſq́ue* effuſiores. Eſt iſthæc artis, artificumque extra omne faſtidium prolixitas; Eſt illa opum operumq́ue ſupra omnem invidiam copia & varietas. Ars fuerit, an ingenioſior in hortum, ejuſque fontes; quis dixerit? Profana quidquid Poëſis commenta eſt hactenus in pulverulenta *Muſarum* arena; ſuis id figuris aut plumbo aut ære fuſis pleriſque etiam auro circumductis,ſtat, ſalit,pluit, fluitque aquis. Hic *Sirene* & *Triton* ſtipati *Ge-*

nii

niis & *Delphinis*: Iſtic Palatium *Thetis*, & *Apollo* manus pedeſq; à *Nymphis* lotus, ac equi ſolis à Tritonibus paſti: illic *Tritones* ac *Sirenes* Coronæ bajuli: alibi Cancri, *Delphini* & *Tritones* in Pyramidem ſublimes: alibi *Diana* ſpectatores ſui tranſmutans in ranas & buffones. Hinc per Xiſtum totum *Tritones* parvuli cum conchis, cochleis & cocaliis; Genii variis ornati fructibus; Amores cum corbe florum. Gratiæ oneratæ fructibus; Infantes cum fiſtulis, tibiis, & tympano, tres *Satyri* cum corbe fructuum; treſque Semi-Pueri, omnes ærei & inaurati. Hos prope Draco evibrans in altum aquas, circa quem natitant *Delphini* & *Cygni* Amorum *Geniorumque* bajuli; quorum alii arcus & ſagittas in Draconem expediunt: alii vultu manibus tecto fugitivi trepidant. Nihil iſthoc proſpectu per has ſtatuas & fontes ad lineam opticam ſalientes jucundius. Quatuor anni partes in totidē fontibus, ſtatuis, pelvibuſque magnā artis elegantiā ſylvulam ejuſque quadrum ambiunt. Refert æſtatem *Ceres* ſpicis, manipuliſque, quos ſecant colliguntq; *Genii* factis tot ſyphunculis, quot culmis reſectis; *Autumnum Bacchus* botris & racemis per Pueros collectis, aquiſq; paſſim per vulneratam vitem, palmitemq; ſparſis: *Flora* roſis liliiſq; carptis vernum tempus, tot imbribus irrigatum, quot caulibus tigniſq; mutilatum: *Hyemem Saturnus* ſtiriis, nivibuſq; congelatus. Saliunt in vicinis ſylvis fontium alius in formam Papilionis, in Cunaſum alius, alius in Paludem per ramos arboris, fictas arundines,

Cygnos ovis incubantes, menſas tabulaſque marmoreas, ac florum calathos; alius in Amphiteatrum, in quo *Genii Cygnorum*, accipitrum, cancrorum, aviumque colluſores omnis generis formas induunt. Spectatorem harum ego te malim delitiarum quàm Lectorem, ne tædium compendioſa pariat prolixitas. Prætereo figuras alias, ipſumque etiam *Labyrinthum* triginta octo fontibus totidem *Æſopi* fabulas doctè commentatum. Hic enimvero ludus eſt literarius, ubi ludendo Magiſter & Diſcipulus diſcit ac docet, quidquid erudita ſapuit antiquitas. Hoc quod fluit ex his fontibus, agitur molendinis ventorum, tum alternis equis per tubos plumbeos in turrim 144. ex ferro gradibus altam, ac per canales ſubterraneos Regio planè ſumptu ducitur ad ſuas ſcaturigines. Et ſic ſponte ac ultro refluit, variis munificentiæ, liberalitatis, juſtitiæque rivis, quidquid tot machinis per milites, mercatores, ad Miniſtros, artifices, operarios, pauperes, per ampliores vectigalium, telonionum, canonumque tubos attractum fuit in ſupremum ærarium. Ex bonis horis quæ ſupererant datæ ſunt jucundiſſimæ in vicino canali navigationi celoci 24. tormentis bellicis veluti totidem literis ſonoræ, ruſticationi Regiæ in villa, quam vocant *menagerie*; hortenſibuſque ſenſuum & animi in florentiſſimo *Tuſculo*, quod *Trianon* dicitur, oblectamentis. Salierunt fontes univerſi, applauſeruntque Principi jam abiturienti, qui *Kalendis Maiis* ad Regem admiſſus, actis pro Regiâ in ſe ſuoſ-

que

quebenevolentiâ, gratiis, commendatis Regio favori Provinciis patriis, repetitis perpetuæ in ſuam Majeſtatem Obſervantiæ ſtudiis modeſtè ac pereleganter petiit licentiam abeundi in *Britanniam*. Rex ingenuâ iſthac Principis Cognati modeſtiâ tenerè affectus; tectus capite cum tecto humaniùs, prolixiuſque converſatus; propenſam ſuam in Domum *Neoburgicam* teſtatus voluntatem Regioſque favores ſæpius pollicitus, precabatur tandem inter gratioſos amplexus dilecto *Hoſpiti* omnem viarum, Regionum, mariumque felicitatem. Par erat REGINÆ ac DELPHINI votum & deſiderium, quo exceperunt dimiſeruntque cum luculentis gratioſiſſimæ voluntatis argumentis *Principem* ſibi carum. Supremum deinceps dictum vale *Duci Aurelianenſi*, ejuſque Conjugi *Palatinæ*, Proceribus Regni, Exterorum Legatis, Regiis Miniſtris, ac Domicellis Principibus: repetitumque ab iiſdem, maximè vero à *Principe* CONDÆO quantumvis pedibus debili, M. *Villeroy Regis* quondam Moderatore, *Nuntio Apoſtolico*, *Principe* LISABON, aliiſque Legatis, *Principibus* & *Comitibus* ad Domum Principalem confluentibus ultimi honoris ac fauſtæ apprecationis ſtudium; quod Rex miſſo per DD. *Bonoeil* & *Ginau* congiario à propria imagine & duodecade adamantum pretioſiſſimo veluti ſupremo clementiſſimæ ſuæ benevolentiæ ſigillo conſignabat.

Valedicit Regi, à quo donis honoratur.

Ita equis jam conductis diſceſſum *Pariſiis*, relictis ... iſſim apud inferiores Aulæ Miniſtros liberioris indolis,

Diſceditur Pariſiis.

lis,adoleſcentioriſq; liberalitatis veſtigiis. A latere cui familiariùs jam aſſueverat per nuperā *in Fontainebleau* excurſionem, vix divelli potuit Comes *Cônigsmarckius* *Principi* Coævus, eique à ſuavi indole, maturo judicio, officiiſque gratioſis perdilectus. Continuus per quatuor leucas imber non ſeparabat, quos tandem in *Louvon* vico & prandio frugali poſt ultimos honoris & amoris complexus diviſit Cœlum jam ſerenius. Planior dein via per campos uberes, cæduamque ſylvam ternis quadriviis lineâ rectâ in idem centrum coeuntibus amœnam duxit in *Chantilly Principis* CONDÆI domum quaternis turribus æreaque C. *Montmorencii* equitis ſtatuâ illuſtrem. Oeconomus tam inexſpectati *Hoſpitis* adventu attonitus, ita ſtatim equos, rhedas, cœnam, ac totam arcem officioſiſſimè defert; actæ pro cœna & nocturno hoſpitio gratiæ: rhedæ & equi acceptati ad ſpectandum fluentem ex grandiori malluvio Canalem 30. pedibus latum, ductaſque inde per totum hortum fontes quinque paſſim ſyphunculis in formam lilii ſalientes; pomærium citrium, ſepes caprifolio, ejuſque floribus intertextas; umbroſam ſylvulam, & domum ad campeſtres delitias compoſitam. Dies jam inclinatus longioris impatiens moræ ſub ſerum citatis reduxit equis ad ſuos *Principem* in *Beaumont* oppido Comitatus *Bellovacenſis* ad præterfluentem *Aſiam.*

Suburbana domus Principis Condæi.

Dictum poſtridie ſacrum in caſtro ruinoſo, ex quo jucundiſſimus in ſubjectam planitiem proſpectus, itum-

tumque per lapideum *Aſiæ* pontem, vias arenoſas, agros multo ſilice ac modicis hinc inde colliculis inæquales *Belluacum*: ornant Urbem hanc foris colles vitiferi, campi fertiles, nemoroſa ambulacra, ac *Thara* & *Tharina* rivi circumfluentes; intus verò *Baſilica* S. PETRI, Collegiatæ 5. Parœciæ plures, forum ſpatioſum, rivus per canalem influens, Inſula Epiſcopalis, Paris *Franciæ* dignitate ſublimis, & ſexus muliebris prærogativâ in ſupplicatione & ſacrificii oblatione ex decreto LUDOVICI XI. donatus, quod CAROLUM *Burgundiæ Ducem* viris fugientibus ipſæ armatæ à portâ jam captâ glorioſè excluſiſſent, earumque una plus quàm *Amazon* vexillum hoſti ereptum VIRGINI MATRI MARIÆ anathema ſuſpendiſſet. Bellatrices hæ verè *Bellovacenſes* bis viris, ſuis ſcilicet fugitivis, ac *Burgundis* viriliter repulſis fortiores! dictum in Cathedrali ſacrum, viſumque *Caput* S. MATTHÆI, *brachium* S. CANDIDI, ac dives Eccleſiæ ſupellex; ventumque novem leucarum ſpatio in *Poix* Pagum cum caſtro & 14. vicinis Pagis *Duci* de *Crecqui* ſubditum: paſti poſtridie in *Airaine* pago fluentis copioſo equi: *Somona* non tam latus quàm profundus prope arcem *Crecquianam* tranſitus: *Abbatis villa* ſeu *Abavilla Ponti-vienſis* Comitatûs Metropolis *Somonæ* hic majoribus frequentatæ navigiis incubâ, Collegiatâ S. WULFFRAMNI Baſilicâ Gothico opere ſtructâ nobilis; Philoſophiâ à P. P. *Dominicanis*, muſiſq; manſuetioribus per Sacerdotes ſæculares doctis celebris, ſuiſq; muris,

Belluacum.

Mulieres Bellovacenſes Amazones.

Poix Pagus.

Abbatis villa.

vallis, & propugnaculis neglectim culta. Urbs nota à peritis armorum fabris, ac major, quàm ditior, ſub crepuſculum ac diluculum ſequentis diei curioſiùs luſtrata: repaſti in *Bernats* pago ad rivum equi. Monſtratus in *Neupont* ad fluvium *la Canche* ſalvus Regis Conductus, atque ſic eâdem propè horâ, quâ ſub Colonello S.ANDRE Legio deſultoria, ingreſſi ſumus *Monſtreul Pontivii* oppidum ſpatio bidui in *Poix* & in *Bomay* binis vicibus ſoluti diſſiliit ſclopeti minoris nunc catulus, nunc tubus in manu *Principis* illæſi, iterum iterumque ſymbolum ſibi fortunatum experti DOMINVS VIRTVTVM NOBISCVM. Actæ poſtridie DEO Servatori gratiæ ad aram in rimoſo *Patrum Benedictinorum* ſacello, ac dein viſa mœnia ruinoſæ in colle Urbis, valla arboribus conſita, arx Urbi imminens, Porta *Pariſienſis* triplici cincta vallo, & *Caletana* ſuburbio humiliori, alluente fluvio, valliſque & ſemilunis circumſepta.

Moſtreul oppidum.

Principis à ſclopis periculū.

Hinc per valles nemoroſas, monteſque ſabuloſos itum *Boloniam, Boloneſii* caput. Pars ejus inferior, vicus mari alluitur; ſuperior cingitur muro alto & profundis foſſis: neutra ob vicinos montes & apertum mare ſat munitur; Eccleſiam Cathedralem pergulamque in hac marmoreis columnis fultam habet ſuperior, inferior S. NICOLAVM noſtris uſibus viciniorem. Una placuit putei inſcriptio, *Un Dieu, un Roy, une Foy, une Loy.* Quâ quidem unione nihil ad ſoſpitandum ſeu Regnum, ſeu imperium eſt potentius. Et hæc *Galliæ* eſt

Bolonia.

Galliæ felicitas in quatuor literis.

felicitas

felicitas,quæ tres quatuorve non tantum novit literas D, F, L, R, quas barbaræ atheæque grandi ſuo malo ignorant nationes: ſed eaſdem etiam ſacratiſſimo unitatis vinculo veluti in unam ſyllabam copulavit; quod hactenus nullæ gentes quantumvis cultæ ſeu arte ſeu *marte* potuerunt.

Caletum jam erat in deſiderio, quod ſuperiori ſæculo *Anglis*, *Hiſpanis*, & *Gallis* campus fuit *Martius* ſanguineis toties fluentis irrigatus. Quis tot victrices palmas, fataleſque Cypreſſos in loco paluſtri & arenoſo cretas ſomniaſſet? quâ Urbem accedebamus propiùs, aut ſtagnum erat, aut amnis, aut ſabulum à vicino fortalitio propugnatum. Binis utrinque tormentis, pulſatis tympanis,armatiſque excubiis ad portam ſalutatur *Advena*, cui *Dux Charron* Gubernator decretam à ſe Domum per Majorem ſummâ mox civilitate offert. Nec diu poſt miſſus. D. de *Wachtendungh* Aulæ Præfectus, qui actis Gubernatori pro honore & Domo gratiis teſtaretur reciprocum *Heri* ſui deſiderium reddendi vices honoris & obſervantiæ, quâ ſe præventum ſentiret. Aderat jam ipſe cum D. *Wachtendungio* reduce Gubernator Perilluſtri Officialium coronâ cinctus, fitque ei obvius ad primam portam *Princeps*: ingreſſi ſimul domum; ille gratulari expectatum pridem adventum, prædicare *Regis* ſui in domum *Palatinam* ſtudium, ſuam profiteri obſervantiam, ac invitare ad frugalem cœnam: Iſte repetitis breviter pro honore publico, oblatâ domo, muni-

Caletum.

Princeps excipitur Ad portam.

Humanitas Ducis Charron.

ficentiâ Regiâ, ac nimiâ *Ducis* erga ſe benevolentiâ gratiis hoſpitali ſe ejus voluntati in prandio ſequentis diei ſpopondit pariturum. Auditus dein D. *Stampfard Sereniſſimi* Patris in *Anglia* Miniſter, & Capitaneus Celocis à *Rege* miſſæ; atque utriuſque voto factum ſatis: ſalutatus domi ſuæ Gubernator: petita ſub veſperum teſſera militaris, dataque à *Principe*: dictum poſtridie in Parochia *B. V.* ſacrum, luſtratum vallum ternis ſuggeſtibus ſublime, ac portus arenis, turri Risbano, ac ternis propugnaculis munitus: pranſi cum DVCE CHARRON *Princeps*, D. de *Wachtendungh* & D. *Goldſtein*, dum & navis *Gallica* ab *Hollanda* in conſpectu noſtro poſt levem velitationem caperetur. Interea ventus ſub ſerum mutatus accelerabat cœnam & abitum, venitque Dux *Charron* ſub cœna benè precaturus *Principi*, & hic ad Ducem poſt cœnam eidem gratioſè valedicturus.

Iter in Angliã.

Solvit cũ Anglicana celoce tormentis applaudentibus.

Reducem excepit multiplicato tormentorum applauſu Celox *Anglicana*, ventis undiſq; propitiis. Et nox, & mare licet tranquillum ſuadebant orationem, movebantque quæſtiones de *Hiſpana* claſſe in hoc freto Anno 1588. turpiter profligatâ, de opinione *Galliæ* à *Britannia* per hoc fretum diviſæ, de acu magnetica inviæ per mare viæ duce, de polis, ventis, ac ſtellis, primis artis nauticæ elementis, ac de tabulis hydrographicis accuratiſſimis ſyrtium, rupium, arenarumque paſsim latitantium indicibus. Somnus inde lenis & brevis nullam ſenſit maris nauſeam.

Dies

Digitized by Google

Dies ſequens jam tum monſtrabat porcos Marinos navi & vectoribus obvios & in feſtivum chorum circumnatitantes, *Thamiſina* primum *Angliæ* flumen, cultam utrinque ejus ripam, pagos, vicos, ac portum *Margard*, juxta quem geminatæ in cœna tormentorum exploſiones quietem nocturnam indixerunt. Repetiti poſtridie in celoce inter pocula tormentorum applauſus; dum *Graveſendam*, ubi clades non parva ſuperiori bello ab *Hollandis* claſſi *Anglicanæ* illata fuit, prætervecti ex *Greenwich* minoribus navigiis *Londinum* ac rhedis ad littus jam paratis tandem 21. *Maij* ſub horam noctis undecimam duceremur ad Domum exſpectatiſſimo *Hoſpiti* ſplendidè adornatam. Sic placuit agnatæ modeſtiæ, quæ publicos honores à Regia ſua *Majeſtate* decretos modeſtiſsimè fuerat deprecata. Et ſuas honor amat latebras, ut umbram lux & concham margaritum. Nec tamen diu latuit, quem mox Regius foris currus, Regia domi ſupellex, Regiuſq; ubiq; favor circumvehebat ac demonſtrabat. Adveniſſe *Principē* ſalvū ſignificavit poſtridie Legatis exterorū D. de *Goldſtein* & D. de *Neſſelrath* ex *Erishoven*: *Principi* ROBERTO, *Duci* de MONMOVTH, *Duci* d' ORMOND, *Carlington*, & D. *Wilhelm Sohm* D. de *Wachtendungh* Aulæ Præfectus, & D. *Stampffard* Ducis in hac Aula Reſidens. Actum deinceps de maturando ad *Regem*, *Reginam*, *Ducem Eboracenſem*, ejuſq; *Conjugem* acceſſu. Hic ut primum Aulæ innotuit; adfuit miſſus à Rege D. *Conventus*

Londinū appulſus. 21. Maij.

tus domi foriſque ab officiis, legationibuſque magnâ laude adminiſtratis clarus: nec diu poſt D. *Arlington* de *Rege* Regnoque meritiſsimus; uterque ſummum Regis gaudium de adventu deſiderati pridem *Hoſpitis* ejuſque videndi ac complectendi deſiderium teſtatus, uterque etiam ſuam totiuſque *Angliæ* in Domum *Palatino-Neoburgicam Sereniſſ. Ducē Patrem*, tantiq; Patris Filium profeſſus obſervantiam. Nec dilatum ultra votum, quo *Princeps* Aulam, & Aula *Principem* ambiebat. Advolabat ille 8. *Kal. Maij Duce* C. *Arlington* ad demiſſum Regiæ dexteræ oſculum; ruebat in amantiſsimos perdilecti *Advenæ* complexus. Recitabat ille fideliſsimum Patris ſui, ſuæque Domus in Regiam *Majeſtatem* ſtudium, devotionem, & obſequium; repetebat Rex amiciſsimum *Sereniſſimi Ducis* in exilio quondam ſuo meritum, perpetuumq; ſuum in Domum tam amicam debitum: Rogabat ille potentes ſuæ *Majeſtatis* in acceptato Pacis bellique adeo noxii arbitrio favores; addicebat Rex primam Ducatibus Paternis ſibi, ſuiſque fore curam de Provinciis Amici integerrimi ſervandis, tuendis & in integrum reſtituendis. Conſecrabat denique ille ſe, ſuamque fidem & facultates devotiſsimo ſervitio, Clementi tutelæ, ac Felicitati Regiæ: Rex Aulam ſuam & fortunam referre in amicam benevolentiæ aliàs expertæ vindictam, expoſtulare de honoribus decretis non acceptatis, complecti Hoſpitem ut Filium, & in Filio *Patrem* alterum ſe, ac tandem ipſe gratioſâ manu ducere ad *Reginam.*

Gaudiū Regis de adventu Hoſpitis: certamina honorum Regiæ gratitudinis: conteſtatio erga Domum Ducalē.

gnam. Nullum hæc humanitatis officium oblita, multùm paſſim commendabat modeſtam *Germani Principis* urbanitatem, generoſam animi indolem, ac morum & verborum venuſtatem. Hinc ductus per vivarium Regium à C. *Arlington* ad *Ducem* de *Jorck*, & ab hoc ad *Duciſſam*: rediit ſub ſeram noctem gratus honoris ubiq; ſibi delati, permiſſique ab aula favoris encomiaſtes. *Princeps* ROBERTVS *Palatinus* & Cognatus in lecto ſalutatus poſt multas dexteræ tergiverſationes, quàm *Principes* ſanguinis domi etiam ſuæ negant Exteris ex Patrio decreto. Miſſus interim à *Rege* Comes *Rocheſter*, Comes *Duras* à Duce *de Jorck*, *à Duciſſa de Jorck* Mareſchallus ejuſdem & D.*duWal* ex Legatione *Modenenſi in Angliam* nobiſcum redux; qui adventum officiosè gratulati uberiùs explicârunt gratioſiſſimam *Regis*, *Reginæ*, ac Regni in tam carum *Hoſpitem* voluntatem. Et verò luculentum fuit illud ſummæ benevolentiæ argumentum; quod ipſe *Rex* hortaretur Proceres ad quodvis Honoris officium, atque etiam ad rationes ſibi ſuggerendas, quibus Primogenito *Ducis* ſibi familiariſsimi probaret, evinceretque perpetuam Germanæ in adverſa aliàs fortuna benevolentiæ memoriam. Nec dies fuit deinceps, quo non eſſet vel in vivario exteriori, quod *Haidparck* patrio vocant idiomate, vel in interiori *Jamesparck* dicto, vel in circulo Regio familiarior aut ſalutatio, aut cum *Rege*, *Regina*, & *Duce de Jorck* ſermocinatio. Exemplum Regis imperio potentius æmulabantur Proceres

Regni,

Regni, Regumque externorum ac *Principum* Miniſtri. Confluebant ad primas ſalutationes nunc Legati *Gallus*, *Hiſpanus*, *Luſitanus*, *Suecus*, *Danus*, *Venetus*, *Hollandus*, *Brandeburgicus*, & *Mutinenſis*, Nunc Magnates indigenæ, *Princeps* ROBERTVS, *Dux d'Ormond*, de *Lauderdale*, VREX SCOTIÆ, Mareſchallus regni *Hovvard*, Dux in *Norfolck*, Comes *d' Oſſory*, C. *Pavv*, M. *Berckly*, M. *Stafford*, *aliique* Marchiones, Comites, Miniſtri, & Viri illuſtres, in quibus præcipua *Britanniæ* Nobilitas colebatur. Par ſingulis per plures dies redditum mutui honoris officium, adhibitiq; ex his quotidie novi & novi ad menſam Principalem Convivæ quà ſpontanei quà invitati. Nec minus *Anglia*, quàm *Gallia* mirabatur illuſtrem & ſelectum *Principis* Comitatum, vixque credere potuit tot & tam gratioſos vix Comites in patriis, hæreditariiſque ejus Provinciis aut inventos, aut aſſumptos. Mareſchallus Regni binis felix Filiis, proſapiâ, peritiâ, opibus, humanitate, togâ & ſago nulli impar ubique ſibi vendicabat honorati obſequii primas.

Haidpare locus amœniſſimus.

Quotidiè ibatur curru Regio ſub horam quintam pomeridianam extrà Vrbem, vivarium *Haidpare* dictum, quò omnis utriuſque ſexus, Nobilitas, centenis indies curribus confluit ad mutuas in repetito ſæpiùs curruum gyro ſalutationes, ac veſpertinas confabulationes. Ne pulveres creent moleſtiam, cautum eſt charris Regio ſumptu conſtitutis, quibus circumvehuntur plauſtra,

anthleaq;

anthleæq; ad vias ſerotinâ pluviâ coſpergendas: At quis caveat ſatis vertiginoſas flammas & amores ex pulveribus quantumvis ſopitis & circulari iſto ambitu ſuſcitatos?

Varia oblectamenta. Inde redibatur ſubinde ad communem ſummorum, imorumq; in horto S. JACOBI *Iámesparck* deambulationem: ſubindè ac ſæpiùs ad circulum à *Rege, Regina, Principibus*, Magnatibuſque ad horam noctis decimam & undecimam in Aula continuatum. Hæc ſtoa eſt & Academus, ubi ſpectando, ridendo, confabulandoque faciliùs, quàm philoſophando dicitur character cuique claſſi & Familiæ proprius. Eſt inter *Principes* ſanguinis Primus JACOBVS *Dux* de *Jorck Regis* Frater 14. Octob. Anno 1633. natus, veſte ductus muliebri Anno 1648. ex tumultuoſa *Anglia* in *Hollandiam* primùm ad Sororem, tum ad Matrem in *Galliam*; Hac excluſus pactis *Regem* inter & *Cromvvelium* Anno 1655. initis, & in *Belgio* à JOANNE *Auſtriaco* receptus, denique Anno 1660. cum *Rege* redux in *Angliam*, ac triumphatus de claſſe *Hollanda*, cœſoque *Opdamio* Anno 1665. Archithalaſſus. Huic proximus GVILIELMVS HENRICVS *Princeps Auriacus*, ex MARIA *Regis* ſorore octo diebus poſt GVILIELMI *Naſſavii* Patris mortem natus. Propè hunc CAROLVS LVDOVICVS Elector *Palatinus* & ROBERTVS hujus Frater ex ELISABETHA Regis Amitâ nati: remotiores EDVARDI *Palatini* Filiæ, quarum altera Duci *d'Enguien*, Duci JOAN- *Princeps ſanguinis*

Digitized by Google

NI FRIDERICO *Hannoverano* nupta altera ; ELISABETHA Abbatiſſa *Herwordienſis* , LUDOVICA Abbatiſſa de *Maubuiſſon* , & SOPHIA ERNESTI AUGUSTI *Oſnabrugenſis* Conjux, Electoris *Palatini* Sorores ſuo quævis ordine ſucceſſionis Regiæ capaces.

Miniſtri Regni. Miniſtri Regni *Principibus* ſanguinis propiores ſunt ſupremus Cancellarius, Præfectus ærarii, Cuſtos ſigilli privati, Archithalaſſus, ſupremus Camerarius, Magnus Comes ſtabuli, & Magnus Mareſchallus. *Nobilitas major* Nobilitas major, Duces, Marchiones, Comites, Vice-Comites, & Barones ſive nati ſive creati : *Nobilitas minor.* Minor, Equites aurati, Balneares, Vexilliferi, Armigeri & nobiles à Rege renunciati. Nulla inter hos de virtute majorum, ſed de meritis propriis concertatio ; tantique quivis eſt aliis, quanti ſibi fuerit; unuſque omnium cum *Juvenali* ſenſus;

Malo Pater tibi ſit THERSITES ; dummodo tu ſis
Aeacidæ ſimilis, Vulcaniaque arma capeſſas:
Quàm te THERSITÆ ſimilem producat ACHILLES.

Populi ad ludicra propenſio Neque alia erat Civium populique faciliùs cognoſcendi ratio. Frequens ille confluit ad Comœdos ac Tragœdos, ad veſpertinas in *Jâmesparck* ſub ulmis quercubuſque in- & extra ſphœriſterium juxta canalem aviariumque deambulationes, quotidianas in campo *Lincomenſi* & *Leceſtrenſi* luctas & cœſtus conſuetam *Feriæ ſecundæ* ſymphoniam, *Ludicra ſpectacula.* trans *Tamiſanum* hortum à ſaltu **der Springarten** nuncupatum, gladiatorum & laniſtarum

ſtarum Palæſtram, æſtuantes Gallorum gallinaceorum inter ſe, canumque cum Tauris, Lupis, & Urſis dimicantium arenas; areaſque plano ceſpite ad ſphœromachiam compoſitas. Non tam ludicris hiſce Princeps afficiebatur ſpectaculis; quàm illo ſpectatorum concurſu, ardore, ſponſionibus, ſpe, metu & applauſu. Canat nunc *Florus* ADRIANO Imperatori in *Britanniam* abituro;

Ego nolo Cæſar eſſe,
Ambulâre per Britannos,
Schyticas pati pruinas;

Dicemus nos cum ADRIANO, quotquot novimus toto

Diviſos orbe Britannos.
Ego nolo Florus eſſe
Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas
Culices pati rotundos.

Spectator erat *Princeps* in hortis humani, ſerii in joco, in foro ſagacis, in cæſtu furioſi, in lucta robuſti, & in orcheſtra prodigi ac faſtuoſi: erat idem & ſpectaculum uno omnium ſenſu & conſenſu approbatum. Quin etiam Actor per Ducem D. ORMVND invitatus ad venationem quartâ *Junii* à Rege ad ſe tam honorandum, quàm recreandum indictam. Manè cum nobilitate ſua ad Aulam vectus, humaniſſimè à ſua *Majeſtate* *Venatio jucunda.* exceptus,

S 2

exceptus, ductuſque inter Ducem de JORCK, P. ROBERTVM, D. d'ORMVND & D. de *Monmouth* ad Celocem Regiam. Adverſo dein *Thamiſi* cum propius ab arce *Hamptocon*, ejuſque circumvicinis ſylvis abeſſent; ſuum ſinguli conſcendunt equum ſcenæ facturi initium. Rex, ut vidit equum *Principis*, ejuſq; frenum peregrinæ manui inaſſuetum; poſitâ tantiſper perſonâ ſuo deſcendit, tectus cum tecto agit, monſtratque canes formâ, robore, ac celeritate nobiles. Dum equus aliter & commodiùs frenatur. Incitati dein equi, inflata cornua, ſoluti canes, agitatæ feræ, nemus omne curſu, latratu, ſaltu clamoribuſque complent. Unus omnium ictu petebatur per avia & devia, capiebaturque tandem cervus; medius poſtridie dono miſſus. Præludium hoc erat Baſilicæ menſæ, cujus caput *Rex*, Dux *de* JORCK dextera, ſiniſtra *Princeps* ROBERTVS, cor JOANNES WILHELMVS, ac ſuo deinceps ordine ſocii Venatores Convivæ. Rege nihil gratioſius, qui repetitis in ſanitatem, proſperitatemq; *Ducis Neoburgici*, ſibi Amiciſſimi, poculis identidem conſtantiſſimam ejus in ſe exulem ac derelictum fidem & munificentiam prædicabat. Proceribus nihil humanius, qui unis omnes oculis, cordibuſq; in eundem deſtinati à Rege honoris ſcopum collimabant: Convivis nil frugalius, qui non tam verbis quàm factis peregrinos docebant legem patriam.

Angli frugales.

Ecce Britannorum mos eſt laudabilis iſte;
Ut bibat arbitrio pocula quiſque ſuo.

Hono-

Honorati ſicConvivæ cumRege, Regiiſq; Proceribus eâdem navi ſub ſerum reduces mirùm ſapidiſſimas iſtius diei commendabant delitias, quarum guſtus duraret in menſes & annos : Frequentabat deinceps Aulam quotidie; ſubinde manè, quandoque ſub meridiem, ac ſæpius veſperi gratus ſemper Hoſpes & Congerro. Placebatq; ex picturis in conclavi Regio MAGDALENA pœnitens cum inſcriptione, *orbata ab orbe, deſerta in deſertum fugit* S. MARIA MAGDALENA : *hic flendo ducitur ævum.* Ex medaliis antiquis aureum magnitudine tres æquans imperiales, cujus pars altera ſignabatur icone viri & fœminæ cum epig. ANTONINVS PIVS : altera curru triumphali & epig. *æternitas.* Ex Numiſmatis novis alterum effigie Regis CAROLI II. & navi velis explicatis notatum cum epig. *Pro talibus auſis,* & hoc viris in mari benè meritis eſt præmium : Alterum ejuſdem Regis ex una parte ſtringit gladium cum epig. DIEU & *mon droit* : ex adverſa monſtrat manum cum oliva & epig. *Beati pacifici* : Et hoc viris ad dignitatem evectis eſt ornamentum. Ex emblematis arbor à geniis ultro citroque commeantibus cuſtodita cum epig. *terras aſtraque reviſit*; Et hæc eſt Regis nuper à *Cromvellianis* profugi cuſtos & ſervatrix. Ex Mathematicis inſtrumentum cryſtallinum horologio ſimile in gnome *Mercuriali* aſcendente ſerenitatis; in deſcendente pluviæ poſtridie futuræ præſagum. Ex machinis illa, quæ Regi in lecto decumbenti monſtrat ventos, eorumque

Aula Londin. Pictura.

Numiſmata.

Emblemata.

Inſtrumenta Mathematica.

Machinæ.

Digitized by Google

mutationes. Non diſtant longius *Withalia* & *Weſt Mo-* *naſterium* Regia Regiumque Mauſolæum, breviorque ac facilior Regis ex illa ad iſtud eſt tranſitus, quàm Regum ex iſto ad illam reditus; Fuerunt hi aliquando quatuor Marium Domini, nunc in ſolis arenis pulveribuſque ſparſis ſuperſtites. Ingreſſus Princeps Duce M. *Hovvard* Magni Mareſchalli Filio baſilicam à S. EDOARDO Regiâ munificentiâ extructam, dotatam, ac DEO ad honorem S. PETRI Anno 1066. in feſto SS. INOCENTVM dedicatam; Cujus Clerus talari & lino, ut Hujates, Decanus ſerico & ſuperpelliceo veſtitus cantabat veſperas tono Catholico, vernaculâ linguâ, Ceremoniis genuflexionum, complicatarum in oratione manuum, oculorumque ad modeſtiam compoſitorum in hodiernum diem ſanctè obſervatis ſolemnes. Sacrarium erat veluti lararium ſimulacris Regum, oſſibuſque & pulveribus venerandum. *Corpus* S. EDOARDI ab ALEXANDRO III. *Pontifice* in *Sanctorum* faſtos relati, qui Eccleſiam hanc viris religioſis S. BENEDICTI dicarat, à S. THOMA Archiepiſcopo coram HENRICO III. Rege elevatum Anno 1163. ex pulveribus in feretrum ſpirat etiamnum virginitatem, in throno & thoro Regio ſanctè obſervatam, quam tumba binis notat voculis *ſurſum corda.* Quieſcit hic & MATHILDIS Regina, HENRICI I. uxor, Regis *Scotiæ* Filia, EDOARDO ſanctitate morum, ita & tumbæ ſocietate conjunctior, de qua cecinit Huntindonus.

Mauſo-leaRegū.

Baſilica S.Edoardi.

Proſpera

Proſpera non lætam fecêre; nec aſpera triſtem:
Aſpera riſus ei, proſpera terror erant,
Non decor effecit fragilem, nec ſceptra ſuperbam:
Sola petens humilis; ſola pudica decens.
Maij prima dies noſtrarum nocte dierum
Raptam, perpetuâ fecit in eſſe die.

Nec alium loculis ſuis locum voluit HENRICVS III. Baſilicæ hujus Reſtaurator, Divinis adeò addictus, ut tres quotidiè Miſſas cum cantu audiret. Huic cùm S. LVDOVICVS Rex *Galliarum* aliquando diceret, non ſemper miſſis, ſed frequentiùs ſacris concionibus vacandum eſſe: urbaniſſimè ille; *Malle ſe amicum ſuũ ſæpius videre, quàm de eo loquentem, licet bona dicentem audire.* Fervent etiamnum hic cineres EDVARDI in Scotos adeò inflammati, ut jam moriturus vellet cadaver in exercitu circumlatum, dum *Scotia* ſubjugaretur, ratus vinci non poſſe *Anglos*, quàm diu oſſa ſua ſecum haberent. Prope hunc EDVARDVS III. de profligatis captiſq; JOANNE *Galliarum*, ac DAVIDE *Scotiæ* Regibus olim triumphans; Mutati in Judiciis idiomatis *Gallici* in *Anglicum* author, ac inter lacrymas pœnitentiæ Chriſtianæ & oſcula *Crucifixi* piè repetita expirans vix & ne vix quidem ſuis cohæret oſſibus. *Henrici III. Pietas erga ſacrificium Miſſæ.*

HENRICVS IV. *Weſtmonaſterienſis* Abbatis Domeſticus in cubiculo *Jeruſalem* dicto infirmus, jam tum omnem ſpem vitæ poſuit, quod aliquando ex vaticinio didiciſſet; Jeruſalem ſibi fore fatalem. Si fatis fides, *Sepulchrum Henrici VII. &c.*

Fata

Fata hunc illi deſtinârunt tumulum.

HENRICVS VII. plenus dierum & meritorum in Clathris hîc ferreis ac ſepulchro æneo elevato Regiis animi dotibus etiamnum ſublimior.

MARIA HENRICI VIII. & CATHARINÆ *Hiſpanæ* Filia hæres Regni, EDUARDO Fratre in hoc ſacrarium elato, Heroina verè Chriſtiana, Religionis Orthodoxæ zelotes, PHILIPPI *Hiſpaniarum* Regis Conjux, ex aqua intercute contabeſcens in pulveribus hic ſuis ſuperſtes.

ELISABETHA HENRICI VIII. & ANNÆ BOLENÆ Filia, MARIÆ ſoror & hæres, *Eccleſiæ Anglicanæ* caput, Catholicorum hoſtis, Hæreſis tam in *Gallia*, quàm *Belgio* protectrix. Fallax in adamante ſciſſo ad MARIAM STUARTAM miſſo, ac recepto ab eadem fallacior de quo *Bucchanus* cecinit;

Non me materies facit ſuperbum
Quod ferro inſuperabilis, quod igni
Non candor maculâ carens, nitoris
Non lux perſpicui, nec ars Magiſtri
Qui formam dedit hanc, datam loquaci
Circum-veſtiit eleganter auro;
Sed quod cor Dominæ meæ figurâ
Tam certâ exprimo, pectore ut recluſo
Cor ſi luminibus queat videri;
Cor non lumina certius viderent.
Sic conſtantia firma cordi utrique,
Sic candor macula carens, nitoris

Sic

Sic lux perſpicui, nihil doli intus
Celans. Omnia denique æqua præter
Unam duritiem. Dein ſecundus
Hic gradus mihi ſortis eſt fa-ventis,
Talem Heroida, quod videre ſperem,
Qualem ſpes mihi nulla erat videndi
Antiquâ Dominâ ſemel relictâ.
O ſi ſors mihi faxit, utriuſque
Nectam ut corda adamantinâ catenâ!
Quam nec ſuſpicio, æmulatióve
Livórve aut odium, aut ſenecta ſolvet:
Tam beatior omnibus lapillis;
Tam ſim clarior omnibus lapillis;
Tam ſim carior omnibus lapillis;
Quàm ſum durior omnibus lapillis.

Anno ætatis 70. & Regni 45. erepta vivis non renuit Majorum tumulum, quorum religionem ejurarat. Sic mors tandem ſociat; quos vita, religio & tempus maximo ſeparatat intervallo. Auguſtus planè, imò anguſtus in his loculis Regum Reginarumque circulus; cujus ſilentio nihil eloquentius. Ex ſuis nos feretris compellabant ſinguli, qui tacebant univerſi, etiamnum in epitaphio HENRICI II. Regis in Abbatia *Fontis Ebrardi* tumulati vocales.

Cui ſatis ad votum non eſſent omnia terræ
Climata; terra modò ſufficit octo pedum.

Sufficit hic tumulus, cui non ſuffecerat orbis:
Res bre-vis eſt ampla, cui ſuit ampla bre-vis.

Sermocinatio de initiis Hæreſeos Anglicanæ.

Hinc cum alto digreſſi ſuſpirio abruptoque reſponſo, *erimus quandoque quod eſtis*, liberius aliquantò ſermocinabantur de Maria & Eliſabetha, earumque in ſubjectam *Angliam* imperio. Compati alii temporibus iſtis à ſexu muliebri ejuſque infirmitate, varietate, & affectuum impotentiâ vehementiſſimè agitatis; recitareq; ex *Plutarcho*; *Naturæ prævaricatio eſt à muliere gubernari*: ridere alii lepidiſſimum ſenaculum, ſive mulierũ ſenatũ ab effœminato HELIOGABOLO Anno Chriſti 222 inſtitutum; in quo non alia niſi de legibus Matrimonialibus Senatus Conſulta: quæ, quo veſtitu incederent; quæ ad cujus oſculum veniret; quæ pileato, quæ equo ſaginario, quæ aſino veherentur. Tribuere nonnemo exultando pluſculum ſexui, authoritatique ſapientiſsimi PLATONIS l. 5. de Rep. *Sunt enim mulieres multæ multis viris ad multa præſtantiores.* Reponere alius ingemiſcendo *Tacitum* de invictis cæterùm *Germanis*, *Fœmina dominatur*: in tantum non modo à libertate, ſed etiam à ſervitute degenerant. Sed date Illuſtriſsimi Congerrones ac ſuaviſsimi diſceptatores date *Jabelem*, *Deboram*, *Juditham*, *Placidiam*, *Pulcheriam*! verbo; reſuſcitate ex Mauſolæo jam viſo aut MATHILDEM, aut MARIAM; & reddam ego illi ſceptrum & coronam. De reliquo repeto verſum Γυναικὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρι *Mulieris ornatus eſt ſilentium*, & *non Imperium*. Sileat Mulier in Eccleſia:

Fœminarum breve Compendium.

ſia; ſileat in Imperio & dicaſterio; memor ſe coſtam viri, & non caput, neque liguam : Mulierem audiit nemo quin effœminaretur aut infatuaretur. Rectè *Propertius; nulla diu fœmina pondus habet.*

Abrupit hanc diſceptationem, abſtulitque omnem propè ſenſum feralis ille ante *Withaliam* (Palatium Regium) locus; qui paſſus infame theatrum, ſacrilegos Judices, furioſam plebem, audacem dexteram, cruentamque Regio CAROLI I. *Principis* optimi ſanguine ſecurim. *Obſtupuêre omnes, ſteteruntque comæ, & vox faucibus hæſit* ad infandum iſtud Anni 1649. Regicidium. Hinc itum quantocyus animi gratia ad Paradiſum, qui Adamum & Evam, ſerpentem, aves, quadrupedes eorumque voces, volatum, inceſſum, ac omnem motum mira varietate & elegantiâ repræſentat. Nil intereſt qua viâ, ſive ex honorato feretro, ſive ab infami trabe ad Paradiſum tranſeas.

— — — — Sic triſtia lætis
Miſcentur, mutantque vices dolor, atque voluptas.

Dum Regina per D. *Corterey* Magiſtrum Ceremoniarum invitat ad natalem CAROLI II. *Britanniorum* Regis ſolennius 8. *Junii* celebrandum. Comparuit manè in Aula *Princeps* ornatiſsimâ Patriæ Nobilitatis coronâ cinctus, precatuſque Regi fortunatiſsimum ſydus in ipſo meridie ac natali ſupra natalem domum viſum, longævum ejus curſum, ſereniorem poſt triſtem decen- *Invitatur Princeps à Regina.*

nalis exilii Ecclypſin ortum, ac influentias magna *Britanniæ* ac orbi *Chriſtiano* uſque & uſque benigniores. Ratum habuit Rex votum, complexus in *Filio Patrem* ſibi in utraque fortuna amiciſſimum, iterumq́ue gratiosè ad ſerotinam ſolennitatem evocavit. Meridies

Prandiū cū Rege. apud D. D. *Ormund* magnum Aulæ Præfectum prandio baſilicè apparato feſtivus ; veſper ſaltibus choreiſq́ue regiis tripudians, quo Rex Duciſſam de JORCK, Dux de JORCK *Principem* Filiam natu majorem, JOANNES WILHELMVS Filiam ſecundo genitam ducebat, reducebatq́ue in chorum *Joannem Wilhelmum* primùm Princeps MARIA Filia natu major Ducis de *Jorck*, tum Princeps ANNA ſoror; dein ipſa Dux *de* JORCK, & tandem D. PORTSMVTH; non indecorum inter has Nymphas choragum ;

Urbis Applauſus. Urbs tota feſtivis ardebat ignibus, pyramiſq́ue tribus aſſurgens tabulatis juſſu Principis ante ædes, quas colebat, ſuis coruſca flammis frequentiſſimum excivit populum ad ignes miſſiles, continuas exploſiones, ludicra ſpectacula, & mille Regis benè nati, meliuſq́ue in Regnum ſuum reducis, *Principiſq́ue Regi* ſuo devoti acclamationes. Excitarat jam pridem ſui deſiderium Turris *Londinenſis*, arx Urbi & *Thamiſi* tuendo imminens, Regum quondam Palatium nunc etiam carcer, ærarium, armamentarium, archivium, Gazophylacium, ac publica Magnatum cuſtodia. Armati ad portam optime cuſtoditam exceperunt *Principem* Regii ſatellites, qui unus diſcincto

pro

Digitized by Google

pro antiqua conſuetudine toto Comitatu gladiatus præiit ad *Trium-Viros* Monetales auri, argenti ac æris flatores, eorumque officinas; quarum prima monſtrabat aurum & argentum aquâ forti in arenas ſolutum, altera liquatum & in lamellas formatum, tertia igni expurgatum & ſub machina rotatili in tenuiſsimas lamellas monetæ aptas diductum: dein rotundâ ſuccifum formâ, & ad bilancem ponderatum: quarta limatum ad juſtum pondus: quinta ſub prælo ſignatum, non ſine myſterio paucis noto, quo Nummi rotunditas notatur ad cavendam omnem circumciſionem. Eadem planè argenti liquandi, fundendi, diducendi ac ſignandi eſt ratio. Æs in *Suecia* ſuccifum hic tantùm conſignatur.

Officina Trium-Virorum Monetalium.

Morati tantiſper *Principem* officioſo manuum oſculo tres advocati à Domo inferiori in turrim iteratò miſsi ob cauſam Parlamentarii inferioris ad domum ſuperiorem delatam. Viſæ deinceps in armamentario machinæ curules ab *Hiſpana* PHILIPPI II. claſſe, *Gallis*, *Hollandiſque* interceptæ; quarum una lignea hanc habebat inſcriptionem, *Marte quid opus*, *ubi Minerva non deeſt?* Cataphracturæ HENRICI IV. EDVARDI III. HENRICI V. VI. VII. VIII. CAROLI I. apparatuſq; bellicus duodecim millibus Equitum, Peditumq; triginta millibus armandis ſufficiens. Hinc itum ad Gazophylacium; in quo Corona Regia adamantibus, lapidibuſq; pretioſis gravis, duo ſceptra adamante & carbunculo ſummi pretii oculata, pomum Regium, aureaque

Luſtrata officina turris Londinenſis, & Gazophylacium.

ampulla, ex qua Rex ungi ſolet, in formam columbæ compoſita. In archivio patet Index Fœderum belli & pacis, victoriarum, Jurium, Legum, Privilegiorum, limitum, agrorum, ſylvarum, cauſarum, &c. quotidie per plures diei horas, quæ à ſtudioſo lectore ſunt obſervandæ. Purpuravit húnc carcerem HENRICVS VI. duodennis PARISIIS in templo B. V. Rex *Franciæ* coronatus, legitimus Rex *Angliæ*, clarus vitæ ſanctimoniâ, & miraculis, ab EDVARDO uſurpatore huic bis incluſus turri, ac in eadem ultra decennium commoratus. Tantum in Regem ſuum auſus facinus RICHARDVS Comes *Glocestriæ* EDVARDI Tyranni emiſſarius. Nimium vicinus carcer & Curia, Purpura, Regis & purpuratus Regicida. Non ſic feroces in ſuis extra arcem caveis reperimus Leones & Leopardos; nec Pontem tam efferatis fluentis refluentiſque quotidie *Thamaſis* fluctibus unquam impetitum. Stat ille etiamnum ab Anno 1209. novendecim ſolidatus arcubus, octingentos longus, latus triginta, ſexaginta altus pedes officinis Mercatorum frequens & opulentus. Surrexit Collegium Mercatorum, quam vocant burſam, ex cineribus longè ſuperbius in quadrũ areâ, porticu, columnis, gradibus, cellis arcuatis, tecto plumbeo, quatuor turriculis, ac ducentis & amplius Propolarum officinis admirandum ſtat fabrica 50000. *ſterlingarum* libris partim per Senatũ Vrbis, partim per ſericarios ſubminiſtratis, ac reddit cum uſura 4000. libras annuũ locationis cenſũ. Spectaba-

Carcer Henrici VI.

Collegiũ Mercatorum.

ctabamus in turri An. 1670. perfectâ campanas decem, ſingulas binis pulſatas malleis ad ſuaviſſimâ Muſicæ harmoniâ; ex turri Urbē in ſemilunâ orbiculatâ, ad *Thamiſim* per horas propè duas, per duas & amplius leucas Anglicanas campos versùs & agros explicatâ. Domui huic mercaturæ à Mercatoribus erecta alia, quàm quæ ad ingreſſum, egreſſumque legitur, non eſt inſcriptio aptior, *dum ſpiro*; *ſpero*. Sic ex quovis quodvis lucellū. Sed quid locuſta in pinnaculo crucis Chriſtianæ corrivalis? Ventoſa iſthoc verſatiliſq; Fortunæ, an vertiginoſæ totieſque jam mutatæ religionis ludibrium? Metropolitana S. PAVLI ſuis etiamnum cineribus ruderibuſque Anno 1666. ſemiuſtis tumulata jam novam ſui in idea mille & ducentis *Jacobis* factâ oſtentabat ſpem & Majeſtatem, quam æs ingens jam collectum ac majus deinceps colligendum ſpondet incineratâ longè Auguſtiorem. Maximum Urbis nobiliſſimæ ornamentum ſunt campi areæque *Lincolns, Innefields, Southampton, Buildings*, *S. James fields, Hattongarden & Co-vent-garden*, pulcherrimo ædium dicam, an Palatiorum quadro circumcinctæ. Verſatur oculis etiamnum & animo horologium ſolare in *Con-vent-garden* Columnæ intermediæ appictum cum epig. adjecta, ſupra; *ſenſim ſine ſenſu*: ad latus *ſeptentrionale*; *tempora mutantur* : & ad *occidentale*; *pereunt & imputantur*. Inſcribi templo à *Presbyterianis* hic ædificato nil potuit verius, nec quicquam religioſius; *à momento pendet æternitas. Gaudent alternis Camœnæ*; hilariiſ-

hilariiſque apud Legatum *Luſitanum* , & *M. Berckly* ſummo menſarum apparatu celebratis moroſæ horæ; quas peregrinus hauſtus *de Coffé* & *Thee* modicè ſobrieque rurſum diluebat.

Quæ Oxonii delata Principi: viſa prius Windſorâ.

Non latebat *Regem* neque D. *d' Ormund* ſupremum *Oxonienſis* Univerſitatis Cancellarium deſiderium *Oxonii*, quò *Princeps* jam pridem ferebatur: parati jam bini cum ſejugis currus, qui conducti, pauci ex Comitatu adlecti viæ ſocii datâ à Rege licentiâ, quam D. *d' Ormund* optabat tantiſper dilatam, dum Univerſitas moneretur de *Hoſpite Regi, Angliæque* tam caro honorificentiſſimè recipiendo. Deprecatus modeſtè honorē *Princeps* iterq; *10. Junii* ſummo ingreſſus ſilentio venit ſub ſecundam pomeridianam *Windſoram* à S. Eduardo Rege Abbati *Weſtmonaſterienſi* quidem olim dicatam; ſed à GVILIELMO I. per ceſſionem *Wackendunc* & *Ferings* Regiæ poſtmodum poſſeſſioni vindicatam. Novis hanc auxit decoravitq; ædificiis HENRICVS I. vicinis pratis, amœnis ſylvis *Thamiſique* in Orbem circumflexo plurimum delectatus, ac in Normania ad obſequium reducta tandem piè defunctus; cujus epitaphium *Rhotomagi* pòſt inventum his adſcribo.

Oxoniū.

HENRICVS, cujus celebrat vox publica nomen;
Hoc pro parte jacent membra ſepulta loco.
Quem neque viventem capiebat terra; nec unus
Defunctum potuit conſepelire locus.

In

In tria partitus, ſua jura quibuſque reſignat
Partibus, illuſtrans ſic tria Regna tribus.
Spiritui Cœlum; cordi cerebroque dicata eſt
Neuſtria; quod dederat Anglia, corpus habet.
Hinc Patres, animumque trahens; ſed forte apud illos
Editus: hic gladium, ſceptra gerebat ibi.
Quem decedentem cum nox extrema Novembris
Solviſſet: ſecuit prima Decembris eum.

Auctior nunc, ornatiorque Regiis CAROLI II. impenſis arx, juſſu *Principis* ROBERTI Gubernatoris adornârat ſplendidè *Hoſpiti Cognato* Aulam, cœnam & lectum; feſtivæ ſonabant ad primum Urbis ingreſſum campanæ, confluebat populus, monſtrabatque digitis, *hic eſt*. Tantum ſupererat diei quod Domui intus ac foris ſpectandæ ſat eſſet. Arx editiori ſita colle, amœno cincta deambulacro, pavimento ſtrata ex contuſis conchyliis indurato, rotundâ ſublimis turri, plumbeo plana ſolari, Regiis auguſta conclavibus, Reginæ ſacello ſacra, Aulâ Equitum Periſcelidos illuſtris; armamentario, tormentis, ex ferro nova recens arte temperato fuſis, quibus inſcriptum inveni Anno 1671. *Thomas Chichely*, armatum quà pedeſtri quà equeſtri, & machinis bellicis ab *Hollanda* nuper claſſe interceptis munita, ſpatioſo ferarum explicata vivario, ſphæriſterio ex ceſpite plano ad conſuetam *Anglis* recreationem (*La Boule*) dictam compoſito perjucunda. Templo arcem inter & portas nil illuſtrius. Conditor hujus EDOARDVS III. poſt victos captoſ- *Ordo Periſcelidos.*

captoſque *Franciæ Scotiæque* Reges, uti & Author Equitum *Gartery* ſive *Periſcelidos* ſub glorioſi *Martyris* S. GEORGII patrocinio. Volunt alii equeſtrem hunc ordinem ſic dictum à periſcelide Regia iu teſſeram militarem feliciſſimè ad pugnam *Creſſiacam* datâ. Alii à Periſcelide JOANNÆ *Comitiſſæ Sarisburiæ* inter ſaltandum deciduâ atque à Rege ſublevatâ. Cœruleo ille ſubligari aureis literis Gallicè conſcripto *Hony ſoit, qui mal y penſe*, ſubſtringit ſiniſtram tibiam, ſolennioribuſque inaugurationis feſtis geſtat chlamydem ſcuto albo rubrâ cruce S. GEORGII pictam, & colare ex eadem crurali faſcia ſæpius iteratâ & roſis alternatim rubris ac albis, *Lancaſtriæ* & *Eboracenſis* familiæ ſymbolis diſtinctum. Celebrantur hic *Garteriani* Collegii ſolennia die S. GEORGIO Equitum Tutelari ſacrâ, vexillis armiſque Gentilitiis in Choro ſupra ſubſellia ſuſpenſis. Fornix Navis inſignibus equitum & roſis pictus. Equites numero erant viginti quinque, primus Rex ipſe CAROLVS II. ſecundus Rex *Sueciæ*, tertius Rex *Daniæ*, quartus Dux de *Jorck*, quintus Elector *Palatinus*, ſextus Elector *Brandeburgicus*, ſeptimus Elector *Saxoniæ*, octavus Princeps ROBERTVS, nonus Dux d' ORMVND, ac deinceps reliqui omnes primæ nobilitatis & virtutis Heroes. Stallis tituli ſingulorum adſcripti; Canonici divino addicti officio duodecim; Pauperes Equites Periſcelidos Regio alti ſumptu octodecim. HENRICVS VIII. potentiſſimus *Lutheri* Apoſtatæ ac ſacrilegarum ejus nuptiarum

Aliqua de Henrico VIII. Rege Angliæ.

ptiarũ quà linguâ quà calamo Antagoniſta, Defenſor Fidei à LEONE X. compellatus, tantus pro CLEMENTE VII captivo zelotes, infeliciſsimo tandem fato ob negatum à *Sede Apoſtolica* cum CATHARINA *Hiſpana* legitima Conjuge divortium acerrimus Orthodoxorum hoſtis, primum Eccleſiæ *Anglicanæ* Caput medio in choro, Regiis in exuviis, ac pulverulentis ſuis in induviis pridem perditus, rurſumq́ue in funeſta CAROLI I. ſucceſſoris capite imminuti ſepulturâ repertus. Sunt, qui aſſerant exclamaſſe in templo militem, ſeu pede, ſeu haſtâ humi fixâ, *primum hic Eccleſiæ caput ſepultum; hic ultimus ſine capite ſepeliatur.* Ut ut ſit gemit *Anglia, caput meum doleo,* myſterio certe non vacat, quod, quo loco conditus fuerat, qui primus nomen capitis Eccleſiæ *Anglicanæ* præſumpſerat; eodem conderetur ſucceſſor *Acephalos*, extremam à *Cromvvello* vim paſſus, cujus Anteceſſor per *Cromvvellum* primam Eccleſiæ Orthodoxæ vim intentârat, *per quæ quis peccat; per hæc an non puniatur? Qui ſtat, videat ne cadat, eò profundiùs quò altiùs.*

Notanda circa ejus ſepulturam.

Famem jam obſonârat curioſitas deterſura horrorem in arce Regiâ, quam in ſepulcro Regum incuſſerat. Cœnatum lautè, ſanè potatum, dormitum ſuaviter, iterumq; poſtridie jentatum ſplendidè: repetita ſæpius P. *Roberti* in vexillo explicato inſcriptio *Conſtanter* & *ſincerè*.

Atque ſic actis per Miniſtros *Principi* ROBERTO

gratiis inter Campanarum civiumque applauſus, per fertiliſſimam planitiem paſtis in Henden equis diceſſum *Oxonium* celeberrimum Muſarum ſeveriorum Emporium. Vix Urbem ac diverſorium *S* ANGELI hac epigraphe *à cœlo tutus*, honorati, ingreſſus *Princeps*; & ecce; Vice Cancellarius, treſque primi Facultatum Doctores à quatuor Bidellis ſceptrigeris deducti facundiſſimè gratulantur ſibi ſuiſque Muſis fortunatam tanti *Hoſpitis* inter Muſas à teneris educari, & cum iiſdem creti præſentiam; rogantque enixè; ut honores, quos *Oxonium* tam improviſâ inexpectati adventûs gratiâ præventum ſubitâ & nocturnâ pararet operâ, gratioſo, quo dotatus eſſet affectu, poſtridie acceptaret. Actæ ab ipſo *Principe* gratiæ pro honore tam inexpectato, quem ipſe famâ Florentiſſimæ in *Europa* Univerſitatis excitûs veniret redditum,& non ambitum. Adſunt mane, (quæ erat dies duodecima *Junii*) Vice-Cancellarius, ac bini Collegiorum, ædis CHRISTI & omnium animarum Præſides cum Bidellis quatuor & quinque curribus, quibus eductus *Princeps*, ejuſque Comitatus inter gratulantes Campanarum totâ Urbe compulſationes primum ad ædem CHRISTI, Collegium omnium nobiliſſimum, à THOMA WOLSÆO *Cardinali Eboracenſi* cœptum, & ab HENRICO VIII. ſumptu ac dote Regiâ abſolutum. Quocunque incedebamus, ad primum quadri ampliſsimi limen,ad gradus lapideos,triclinium, menſam,& ad poſticam, obvia canebat juventus verſu nunc

Oxonienſis Univerſitas. Juventus accinit Advenæ Principi.

Ædes Chriſti Collegiũ celeberrimum.

nunc *Epico*, nunc *Elegiaco* mille laudes, applauſus, felicitates & gratias *Principi* juventutis, Muſarum delitio, *Primogenitoque Ducis* de *Rege* ſuo exule, ac univerſa Anglia meritiſsimi.

Jam nihil (ô Superi!) querimur: jam gaudia toto
Ferre ſinu licet, & paſſis admittere velis!
Salvus ades nobis (Prænobilis Advena) plauſus
Accipis, atque tuis dignaris adeſſe Triumphis;
Et tarda anticipas ſacro Comitia vultu.
Talis ſepoſito perluſtrat fulmine terras
Omnipotens, placido ſic annuit ore, penates
Quando humiles ſubit, & ſummo deſcendere ſuevit
Æthere, nec ſemper mortalem temnere ſortem
Aſpectu recreans, toties quem terruit Orbem.
Te quamvis omni volitantem audivimus ore,
Et ſolum latè ſolita eſt deferre per Orbem
Fama tuum Nomen (linguarum millia nam tu
Impleſti ſolus) Tantoque à Patre creatum
Novimus; haud tantum ſumus auſi fingere, quantum
Princeps te aſpicimus, ſuperaſque avidiſſima vota.
Te non degeneres artes, non otia frangunt,
Quin etiam mediâ meditaris pace triumphos
Providus, & doctis deſignas prælia chartis.
Perge precor; Duce magne, tuo ſub Numine tutus,
Quo te cunque rapit laudum generoſa cupido,
Qua vadis te fida comes comitetur euntem
Fortuna omnipotens, certâ & victoria pennâ.

Digitized by Google

Gaudia tu ſolus poteras qui tanta dediſſe:
Sic ſolus poſſis abiens temerare triumphos.

Cùm menſa æthiopum regali ſplendida luxu
Allicit ad lautas Numina cuncta dapes:
Plebs mirata ſuo cunctatur credere voto,
Convivaſque ſtupet ſe meruiſſe DEOS.
Te majore capit fælix Academia plauſu,
Vel potius tantum non capit illa Deum.
Laxat jo paries, plaudit ſe janua totam;
Prælatam & cœlo ſe ſtupet eſſe tuo.
Ingredere ô portas hoſpes digniſſime, cælum
Nam quacunque venis tu facis ipſe tuum.

Vſque adeone fides perjuris nulla tabellis?
Errorumque gravi mole laborat Atlas?
Hoc erat, à noſtro quod vani TEVTONAS orbe
Diviſos toto diximus eſſe mari;
Implevit Britonum propior Germania terras
Huc AQVILAM, atque JOVEM tranſtulit illa ſuū.
Hoccine, regales olim mentita triumphos
Privatum toties Fama vocavit iter?
Defendi nullâ poteris, NEOBVRGICE larvâ:
Accerſita tuum nec premet umbra jubar.
Dii bene! *quod calami, primo Germania prælo*
Correxit tardas ingenioſa moras,
Omen in invento eſt: nam gens quam repperit, arti
Materiam ſemper præbuit illa ſuæ.

Æter-

Æternis mandanda typis, chartæque perenni
Geſta feret populus, Te redeunte, tuus.
Qui cùm luſtratas exacto imitamine gentes
Implebis, ſolus non imitandus eris.

Quidquid Romanæ reſtat virtutis in orbe;
(In ſe pars cujus maxima viva manet)
Hoc ſibi, cum populo pariter, Germania quærit,
Auſoniâ, quæ te Cæſare, major erit.
Quæ ſuſtentabant Urbem periêre volucres,
Auguſto palmam nullaque portat avis
Sed tu vivis adhuc, Cæſar celeberrime, dextra
Defendens Romam, Romæ Aquilaſque, tuâ.
Et cùm te nequeat Roma ipſa relinquere; noſtram
Verè Romanam tu facis eſſe togam.

Mirabar ego venas Muſæi hujus tam faciles, uberes, atque ſine omni memoriæ alliſione adeo ſuaviter & copiosè fluentes. Falſuſne fuerit vates, an veridicus, qui Fundationem hanc ex corraſis variorum Monaſteriorum bonis factam augurabatur non fore diuturnam

Non ſtabit illa domus multis fundata ruinis:
Aut ruet, aut alter raptor habebit eam.

Tuum eſto judicium: ego ſic exiſtimo, pronuntiatum illud contra WOLSÆVM primum operis tanti Authorem (*Egregium opus! Cardinalis iſte inſtituit Collegium & abſolvit popinam*) planè calumnioſum. Templum

plum Epiſcopale *ædi* CHRISTI vicinum multâ nitet gratiâ ac ſententioſis monumentis, quorum primus ad dexteram.

Naſcitur omnis homo peccato mortuus, una
Poſt cineres virtus vivere ſola facit

Alter ex ſiniſtra reſpondet verſus

Vita parat mortem, mors venæ janua vitæ.
M*ors* CHRISTI *nobis vita, ſaluſque fuit.*

Alterum in columna binas inter porticus reperi Epitaphium. *Paucis notus, paucioribus ignotus. Hic jacet DEMOCRITVS junior, cui vitam dedit & mortem Melancholia.* Et tertium de *Thoma Thoroton* ſacrum habet acumen.

Hic jacet, hic vixit, didicit, profecit, obivit;
Qui potuit famæ dicere, non morior.

Collegiū S. Joannis Baptiſtæ. Rhedis hic iterum conſcenſis itum ad Collegium S. JOANNIS BAPTISTÆ à *Thoma Wihte* cive ac Senatore *Londinenſi* novis ædificiis ac latifundiis dotatum. Rara in hujus archivio imago pectoralis CAROLI I. non aliis ductibus, lineiſque, quàm toto DAVIDIS *pſalterio* in vultu, capillis, barbâ, collari, pectore deſcripto picta. Felix *Princeps* quem pingit ac format ſive cum pedo, ſive cum ſceptro, ſive in throno, ſive in theatro, ſive in exilio ſive in palatio vivus DAVIDIS, nunc pœnitentis,

nitentis, nunc exultantis, nunc pugnantis, nunc pſallentis ac ſemper in DEO ſuo firmi character. Delere hunc non poteſt cruenta Tyranni ſica, ſi error obſtinatus, ac præpoſterus propriæ voluntatis zelus non deformet. Circumſcriptio Rege Chriſtiano planè digna, *Chriſto auſpice regno.*

Gradus hinc factus ad Collegium novum à GUILIELMO *Wiccam* Epiſcopo *Wintonienſi* excitatum, cujus olim Profeſſor *Thomas Baſtard* hoc de uxoribus per vices ductis reliquit metrum.

Terra mihi variis ducta eſt ætatibus uxor,
Hæc juveni: illa viro: tertia nupta ſeni.
Prima eſt propter opus teneris mihi juncta ſub annis:
Altera propter opes: tertia propter opem.

Prodiit hinc *Ovvenus* alter ſæculi hujus *Martialis*, cui in Eccleſia *Londinenſi* S. Pauli ſepulto Epiſcopus *Lincolienſis* hoc ſcripſit epitaphium.

Parva tibi ſtatua eſt, quia parva ſtatura: ſupellex
Parva; volat parvus magna per ora liber.
Sed non parvus honor; non parva eſt gloria; quippe
Ingenio haud quidquam eſt majus in orbe tuo.
Parva domus texit, templum ſed grande, Poëtæ
Tum verè vitam, cum moriuntur, agunt.

Fueritne libellus ejus juſtâ cenſurâ notatus ob verſum.

An PETRUS Romæ fuerit ſub judice lis eſt;
SIMONEM Romæ nemo fuiſſe negat.

An ob aculeos minùs caſtos, magis virulentos, non eſt

X hujus

hujus fori. Tenuit ſpectatorem curioſa tantiſper ſepulcrorum lectio, quorum illud Sacellano *de Foſſa* canebat leſſum.

Hic jacet in Foſſa, Foſſa qui nomen habebat:
Et tumulum, multos qui tumulavit, habet.
Exiit è vita, cum Februus exiit: annum
Si cupis & morbum ſcire, dabit MeDICVs.

Iſtud *Hugoni LLoydo* Juris-Conſulto Viro Macilento.

LLoydus ad æthereas (neque mirum) tranſiit umbras,
Scilicet in vivis dum fuit, umbra fuit.
Oſſea diſſeruit, dictavit, ſcripſit imago,
Oſſea WINCAMICAM rexit imago ſcholam.
Perdere nil poterat lucratus morte quietem;
Sic prope non moritur, qui ſtudet ante mori.

Hoc *Antonio Aylvvorth* Medico Celeberrimo.

Hoſpes ſiſte gradum, numeroſum perlege funus,
Hic jacet HIPPOCRATES, hic AVICENNA jacet.
Oſſa DIOSCORIDIS ſunt hic, ſunt oſſa GALENI
Et ſimul Aylvvorthum contegit iſte lapis.
An tot congeſtos tumulum miraris in unum?
At mirare magis, nempe tot unus erat.
Qui tamen in vita ſimplex, ut dicere poſſis,
Quod neque plus ulli, nec minus artis erat.

Collegiũ S. Mariæ Magdalenæ.

Poſt eruditas Doctorum ex ſepulcrali cathedra paræneſes proceſſum longiùs ad Collegium S. MARIÆ MAGDA-

MAGDALENÆ, à *Guilielmo Wainflet* Epiſcopo Wintonienſi erectum, amœno ad aquas & prata ſitu, magnificâ quadri fabricâ, ſpatioſis circumquaque ambulacris, variiſque hieroglyphicorum argumentis. Adoleverunt in hac ſchola *Reginaldus Polus* Regiâ natus proſapiâ, Archiepiſcopus *Cantuarienſis*, ac *Thomas Volſæus* Regni Cancellarius, & Archiepiſcopus *Eboracenſis*, qui & quanti ex Diſcipulis Magiſtri! uterque Cardinalis, uterque Patriæ Pater & avitæ religionis aſſertor uterque, de fortunis & capite uterque periclitatus in divortio HENRICI VIII. cum CATHARINA *Hiſpana* ac novo Eccleſiæ *Anglicanæ* capite conſtanter improbato.

Ingreſſi dein Collegium *Mertonenſe* à *Gualtero Merton* Epiſcopo *Roffenſi*, ejuſque munificentiâ locupletius, quod in marmore albo & nigro JOANNIS *Carle* CAROLI II. Præceptoris deſcribebat elogium his quæ ſubjicio verbis. *Amice, ſi, quis hic ſepultus eſt, roges? ille; qui nec meruit unquam; nec, quod majus eſt, habuit inimicum. Qui potuit in aula vivere & mundum ſpernere &c.* Aliud hic poſitum *Thomæ Bodley* Fundatoris publicæ Bibliothecæ monumentum, quod virum togatum libris umbilico tenus immerſum, ornatis artium liberalium ſymbolis geniiſque illuſtrat cum epigraphe ab Angelo demonſtratâ, *non delebo nomen ejus de libro vitæ. Fisherus* magnus ille hiſtoricus, qui templum acceperat lateritium, reliquit marmoreum, graviſſimis hinc inde ſententiis conſcriptum: Major erat prolixiorque cum vivis

quàm cum mortuis ſermocinatio; motaque Doctoribus quæſtio de Religione, quam primi vetuſtiſſimæ *Oxonienſis* Univerſitatis Conditores ac recentiores horum Collegiorum Fundatores & Profeſſores, Reges item ac Populus per tot ſæcula profeſſi; Quis Regum intra vel extra Regnum ante HENRICVM VIII. Eccleſiæ ſe caput dictitarit? an non quot capita tot deinceps fuerint ſententiæ, cùm libellus authoritate HENRICI editus Anno 1536. ſex Fidei præcipiat articulos, *Tranſſubſtantiationem in Euchariſtia, communionem ſub una ſpecie, cœlibatum Sacerdotum, obſervationem votorum Caſtitatis & viduitatis, Miſſas privatas, & confeſſionem auricularem*; quos pleroſque imò omnes EDVARDVS & ELISABETHA eodem ſupremi capitis titulo uſi, ac Archi-Epiſcopi, Epiſcopi & Clerus univerſus in Synodo *Londinenſi* Anno 1563. & in convocatione utriuſque domûs Anno 1571. novis & novis articulis planè abregarunt; frequentatæ horis antemeridianis tot Gymnades; auditi tam variarum artium ſcientiarumque Profeſſores, repetitæ toties ea cum laude diſceptationes merebantur lauream, quam Univerſitas Nobiliſsima *Principi* literarum literatorumque amantiſsimo, uno omnium calculo decreverat. Domi dum prandemus invitant togati bini & bini artium liberalium Baccalaurei ac Magiſterii Candidati ſingula Collegia & Collegas ad honores pomeridianos ab Univerſitate deferendos. Redeunt ſub horam tertiam pomeridianam deputati ab univerſitate

Invitatus Princeps ad Univerſitatē.

tate Doctores, abducuntq; Principē Juventutis ſuis rhedis & Bidellis ad Univerſitatē, & primùm quidem ad curioſam Anatomiam, tum per Aulam grandem ad celebrem bibliothecam à *Thoma Bodley* donatam: poſt ſpectatis obiter ſortılegâ magnetis acu, libro ac virgâ nigromanticâ, rhytmis ad honorem S. GEORGII & S. CHRISTOPHORI compoſitis, reconditoriâ Calendarii aurei perpetui thecâ, Numiſmatis Regiis, quorum alterum exprimebat Regem CAROLVM & REGINAM junctis manibus cum epig. *Juſtitia & pax oſculatæ ſunt*; alterum ſolem cum epig. *Sol rediens orbem*, *ſic Rex illuminat Vrbem*, ſcil. CAROLVS I. ex *Scotia* redux, per confertiſſimam ſtudioſorum turbam ad Aulam Academicam. Princeps exemplo magni *Ducis Hetruriæ*, *Principis Auriaci*, aliorumque Ducum ac Principum ratum habuit ſapientiſſimæ Univerſitatis ſuffragium ac decretum. Frequentiſsimus erat ex omni facultate in Aula conſeſſus cū cappis & caputiis coccineis, & pileis gradui conſuetis; frequentiorq; ex omni Collegio togatę juventutis confluxus. Ducebatur *Princeps* inter Doctores medius à Bidellis quatuor, aſſurgente utrinq; & adgeniculante tam ex ſubſelliis quàm ſedilibus & ſcamnis florentiſsimâ Univerſitatis coronâ & Vice-Cancellarium loco editiore conſidentem. Hic Doctorum primus latero recitatis Ducis Patris in Regem, Regni Proceres, & univerſam *Angliam* ſtudiis, ac commemoratis literati *Principis* in Rempublicam literariam meritis laureatum

vovet rogatq́ue diadema. Vice-Cancellarius repetitis breviter *Principis* in *Germania, Gallia, Angliaq́ue* laudatiſsimi encomiis mox eum 12. *Junii* Anno 1676. trabeâ, pileoq́ue ornat; ſibi ſuæque Univerſitati gratulatus plurimum de membro tam nobili & ſenſato in corpus ſuum cooptato. Gratiæ à *Principe* redditæ, Vice-Cancellario, Univerſitati ejuſq́ue membris quàm breves tam nervoſæ & diſertæ. Aſſurgit inde ex medio Doctorum conſeſſu Orator, excurritq́ue prolixiùs in fauſtam præſentis diei ſolennitatem, quâ data ſit facultas Univerſitati *Oxonienſi* videndi, complectendi & efferendi *Primogenitum Ducis* in *Regem* ſuum à propriis ſubditis, atque ipſis etiam amitinis, aliiſq́ue Regio ſanguine & affinitate conjunctiſtimis minus piè excluſum tam amici, benefici & fidelis, cui ut Regis & Salvatoris ſui Servatori *Anglia* & Univerſitas omnem ſuam deberet fortunam ac longævam precaretur proſperitatem. Fluebat hæc Oratio tam ſapido verborum ſenſu, & tam pathetico animorum motu, ut plerique Auditorum oculi piis ſtillarent lacrimis. Tota dein panegyris pleno ſe impetu effundebat in pietatem, modeſtiam, magnanimitatem, ſapientiam, Fortitudinem, humanitatem, aliaſq́ue magnorum Heroum dotes, quas frons explicata, vivaces oculi, vultus gravis, lacertoſum pectus, reliquique oris & corporis characteres in JOANNE WILHELMO aut demonſtrarent aut pollicerentur. Peroratio abiturum mille beatæ vitæ, proſperæ peregrinatio-

Gratulatio Univerſitatis

X nis,

nis, fortunatæ patriæ, ſoſpitiſq; proſapiæ votis proſequebatur. Ipſum panegyris exemplar ſubjicio.

Panegyris in laudem Principis.

S*Onantibus undique armis, divulſoque atque diſrupto immanibus diſcordiis toto ferè terrarum Orbe, fervente non minus in generoſis veſtris venis ſanguine, quàm in* Germania *bello, quòd fulgidum tuum enſem vaginatum cernimus; quòd certas victoriarum ſpes, curamque & gloriam imminentium triumphorum potuiſti aliquantiſper deponere, ut ſub umbra & lauru pacatiorum artium pauliſper conquieſceres, earumque inviſeres ſcientiarum ſedes, quarum omnes in dicendo ſimul atque ſcribendo vires, rerum magnarum benè geſtarum amplitudine confeſtim occupaveris, in divino quidem veſtro animo* (Princeps Illuſtriſſime) *heroicas illas ac Principe dignas virtutes cum ſumma manſuetudine atque ſingulari humanitate comparatas oſtendit: nos vero omnes adeò beneficii magnitudine percellit; & in reponendis gratiis, tamque Auguſto* Hoſpite *excipiendo, idem optandus eſſet in loquendo ardor atque facilitas, ac ſit ea, quâ Tu in agendo omnium laudes atque admirationem ſoles promereri. Quanquam verò creſcentibus veſtris meritis vix ulla inveniri aut excogitari par poteſt Oratio, portas tamen & corda latè pandimus, omnemque litterarum ſimul ac literatorum pompam tibi in obſequium explicamus, ad illuſtre illud ac ſplendidum nomen tuum ambitioſè aſſurgimus, Veſtramque* Excellentiam *iiſdem auſpiciis, quibus* Roma *olim juvenile illud miraculum,* Scipionem, *ſalutamus;*

mus, tanquam aliquid ſcilicet à Diis immortalibus inſolito dono Terris datum, divinum Adoleſcentem non ultra annos tantùm, ſed ultra omnium fidem audentem atque agentem, magniſque ſe quotidie argumentis probantem, & præſentis ætatis ſpem, atque futuræ ornamentum. Si enim ex initiis de eventu judicare poſſumus, quas inaudita de Te divinandi cauſas in eximio illo vultu Tuo intueor? præclarum illud os gloriam totum ſpirat atque Triumphos, utque ſolida illud jam de victis animis; de victis olim corporibus fulminea manus trophæa ſtatuet. Prævideo Neoburgenſis *nominis famam non* Rheno *neque* Danubio, *ſed nec* Oceano *poſſe contineri. Per omnes terras atque oras latè evagabitur, nec alios, quàm quos Natura, limites agnoſcet: ineunte enim adoleſcentiâ ad quamcunque* Regionem *tendis; eam famâ Tui primò imples; mox generoſo per vultum lucente animo percellis, Orbemque* Tu, *ut ſol, dum circuis, etiam illuſtras, vimque vegetam novoſque ſpiritus circumquaque circumfundis: ſoli mærent invidi ſenes canitiem ſuam atque oſtentatam toties ſapientiam à junioribus quidem tuis, ſed magè prudentibus conſiliis poſſe ſuperari. Et quidem non alia Proles à tanto Parente vitam debuit derivaſſe, qui in bello ſemper fulmen, in pace ſemper oraculum evaſit. Qui ſceptris, ſummis par, ceteras omnes quas in ſe continet* Regias *virtutes, adeò eximiâ munificentiâ illuſtravit, inſigni comitate perpolivit, ut quem clari natales in ſuos Dominum, eundem propriæ virtutes humano generi amicum effecêre. Teſtis eſt tam notæ liberalitatis ante alios, ille in multa*

multa miracula natus, à pluribus in ſuorum ſalutem reſervatus, cælorum cura CAROLVS, qui cum iniquitate crudeliſſimorum Parricidarum omnibus Dominii inſignibus ſpoliatus, ſolâ fere Divinitatis conſcientiâ conſervatus ſuſtentatuſque in exteris Regionibus verſaretur; longas Parentis *Veſtri manus, atque largum animum eſt expertus, viditque in* Germano Principe *neque aliter forſan, quàm ut ſolent eſſe ſumma omnia nato, quod in intima Gallica conſanguinitate deſideraret. Quæ omnia tam magnifica cùm ſint; ab illius cœleſti tantum ore* (Qui etiam in lingua Rex eſt) *recitari dignè poſſunt, neque ab extemporaneo aliquo Oratore tangi deberent; niſi ut cognoſceres, nullos eſſe à conſortio politicorum hominum tam remotos, qui neſcirent Te in Dominatrice illa familia, tanquam in cælo primum ſydus effulgere, cui vel potentiſſimi* Reges *ſolent devinciri.*

Tantus ergò & tanto ortus cùm ſis, quàm largam nobis ſuperbiendi materiam, magnus HOSPES *ſuppeditas? Tuâ videris præſentiâ efficere, ut omnium oculi novâ quaſi luce effundantur, iſtique glorioſiſſimi jam parietes (dum Te continent) non cum illuſtriſſimis tantum fabricis, verùm etiam cum ſacris ferè audent contendere : quippe* Diis *proximus* Princeps *dum hoc in loco generoſos vultus erigis; florenti illâ juventute atque facie verus videris inter MVSAS PHOEBVS: in hoc certè vero par quod non hoc tantùm, ſed laxum etiam mundi ſpatium objectum eſt benevolentiæ atque potentiæ tuæ.*

Digitized by Google

Solent Plerique Principes *vel in flore ætatis otio ac mollitie fluere, eaſque ſæpè exercere artes, à quibus non proprii tantum, verum etiam Reipublicæ nervi poſſunt circumcidi*; Tu *verò vel in vere tuo inflammari atque accendi videris laboris amore, claramque obſervando aperis ad immortalitatem viam. Videre velis ut* Homericus *ille* Ulyſſes *multorum mores, quanquam à nullis veſtri poſſunt corrigi: videre cupis Urbes, neque credes in* Neoburgo *omnes poſſideri, inter quas has Tibi noſtras* Athenas *placere poſſe exiſtimamus, ſi ab alto illo faſtigio ac cælo tuo pauliſper deſcendas: ſi* Neoburgi *obliviſci aliquantiſper poſſis, neque eam animi magnitudinem, quam in rebus Tuis ſoles, ſed illam humilitatem quam in noſtris debes, velis exercere; deprime Celſum Te, ingenteſque illos ſpiritus contrahe; ut parvis, hoc eſt, Academicis rebus Te poſſis immiſcere: hic quoque* Pallas *eſt; ſit primus iſte Tuus pacis triumphus; perque Theatra, porticus, Scholas Togatorum plauſu atque gratulationibus te vehi patiare. nullas hic (quibus tantopere* Principes *delectari ſolent) ad* mathematicum *acumen munitiones induſtriè elaborari cernes: non muros minantia vexilla adumbrant. Invicta ratio atque fortis innocentia ubique ſpargitur; nihil hic poteſt bellum ſpirare: animos habes; defixiſque omnium in Te mentibus etiam linguarum prælia obmuteſcunt: ſola iſta ab innocentiſſima cauſa fluet honeſta contentio: quis internos præſentis Tui vultûs imaginem oculis avidiùs haurire, quis abſentis virtutes effuſiùs eloquio poſſit celebrare.*

Reci-

Ordo ſeſſionis.

R, Ecitatâ Oratione tam illuſtri præibant Bidelli quatuor cum ſuis ſceptris : Cingebat latus Vice-Cancellarius : ſequebatur Coccineus Facultatum Cœtus ; claudebatque agmen togata trium ut minus millium Academicorum phalanx ; quos omnes excipiebat Amphitheatrum, à GILBERTO Archiepiſcopo *Cantuarienſi* ſummâ magnificentiâ nuper ædificatum, *Vice-Cancellarium* quidem ſedili, *Principem* ſede pegmateque pulvino, tapetibuſque ſtrato : Comitatum & Doctores primo ſubſelliorum Ordine, medio & infimo Licentiatos, Magiſtros & Baccalaureos, odeis Domicellas ; ſuis denique locis alumnos Collegiorum in nullo adhuc gradu conſtitutos. Tenuit per horulam Muſica ſuavi vocum, inſtrumentorumque harmoniâ laudes JOANNIS WILHELMI ; gratulationes Vniverſitatis, apprecationeſque ſpectatorum doctè modulata. Nec injucundum erat ſpectaculum ſtudioſæ juventutis in togis ; quorum primæ Nobilitatis utuntur colore, quo volunt : reliqui omnes nigro ; necdum promoti pileolis rotundis, quibus noſtris olim Canonici uſi, promoti vero elatioribus, quorum poſtremitates tegunt occiput, ac ſupremitates clauduntur quadro cum plumula. Sic habitus & pileus ſingulos in ſuas diſtribuit claſſes.

Juventutis ſtudioſæ Ordinatio.

Varia luſtrantur.

Ex Aula educti in turrim plumbo tectam ſpectabamus amœnum Vrbis ſitum, Regionem fertilem & opimam, planam arvis, excultam pratis ; colles crebris obſeſſos ſylvis, *Iſima* ad *Dorcheſtram* cum *Thama* confluen-

fluentem, dictuſque *Thamiſim*: ſuggeſtus *Cromvvelli* & caſtrorum aggeres. Ex turri digreſſis in Cellam monſtrabatur Typus ac Typographia Vniverſitatis, necnon murus raræ antiquitatis monumentis aſſurgens: In Vniverſitate ab ÆLFREDO ceptâ & finitâ à GVILIEMO *Dûnelmenſi* JACOBVS VI. CAROLI II. avus ex ſolio librum buccinatrici famæ offerens cum epig. *Hæc habeo quæ ſcripſi*; alterum *Oxonienſi* Vniverſitati cum epig. *Hæc habeo quæ dedi.* in Conopæo autem Regis; *Beati pacifici.* in Collegii *Exonienſis* ſacello tres lapides candidi epitaphio trium fratrum parvulorum conſcripti, quorum primus, hoc ſignabatur verſu.

Infans, quid loquitur, quæris? lege, tu morieris.

Secundus iſto.

Quàm ſubitò, quàm certò, experto crede Roberto.

Tertius illo;

Hic jacet in pannis, Patris optima gemma Joannis.

In ſacello Collegii *Reginenſis* à PHILIPPA EDVARDI III. Conjuge fundati ſculptus in lamina ænea vir genu flexus cum epig. *Te ſequar.* ſupra caput ELIAS in cœlum raptus, cum verſu

Ignis & efflantes purgarunt aera venti:
Tranſitus in cœlum promptior inde patet.

Tandem

Tandem itum ad Collegium *omnium animarum* ab HENRICO *Chycheley* Archiepiſcopo Cantuarienſi extructum amœno ad prata ſitu, horto, ſeptis, arboribuſque culto; ac ſacello inter reliquas imagines propè aram S. FRANCISCI roſarium verſantis icone ornato. Quietum in horto ſub viridi tantiſper: inde familiarior natus in merenda ſermo de poculis, quorum ſingula ſinguli donant Collegio Convictores; de *Duce Glioceſtriæ* & ELISABETHA *Principe* CAROLI II. fratre & ſorore à *Cromvvello* hic captis, ac proſcriptis ab Vniverſitate pleriſque Doctoribus; de Nummo *Crumvvellianæ* crudelitatis Anno 1643. cuſo Indice; cujus altera facies monſtrabat Cippum cum epig. *P. M. C.* (*piæ memoriæ*) Academia *Oxonienſis*; altera inſcriptionem, DEO, ECCLESIÆ, PRINCIPI VICTIMA; de viris Pontificibus, Apoſtolicis ab ELEVTHERIO GREGORIO M. aliiſque *Romanæ* ſedis, qui primum Orthodoxæ Fidei lumen in *Britanniam* intulerunt: de ſanctis inquilinis, ALBANO, DVNSTANO, LVCIO, EDMVNDO, EDOARDO, OSWALDO, PATRICIO, SIGEBERTO, aliiſque ſexcentis; qui vitæ ſanctimoniâ ortam Fidei lucem per plura ſæcula ad ſuos poſteros propagârunt: de *Apoſtolis* ex *Anglia* in *Germaniam* miſſis, BONIFACIO, BVRCHARDO, LVDGERO, SWIBERTO, WILLEBRORDO, WINIBALDO, aliiſque permultis, qui Germanos Majores noſtros primùm ad veræ Fidei leges erudierunt. Denique de ratione,

Collegiũ omnium animarũ.

De variis ſermocinatio

ne, quâ fieri potuit, ut *Anglia* adeo à ſe ipſa & fide per Doctores ad ſe miſſos acceptâ per Majores tot ſæculis tam ſanctè conſervatâ, ac per *Anglos* tanto zelo apud exteros propagatâ degeneraret. Hei unicum HENRICI VIII. cum CATHARINA legitima Conjuge divortium fuit primum & nunquam ſatis deploratum Eccleſiæ *Anglicanæ* cum *Romana* divortium! Quæ gravior, Religionis an Regionis jactura? Et quid juvat Regio quā deſerit Religio? *quos Deus conjunxit homo non ſeparet*; ne à DEO DEIQVE *Eccleſia* ſeparetur.

Redierunt poſtridie Vice-Cancellarius, Præſes ÆDIS CHRISTI, & *omnium animarum*, ac bene precati *Principi* obtulerunt Hiſtoriam Vniverſitatis *Oxonienſis*, & *Oxoniam* illuſtratam, ejuſque ſcenographiam in teſſeram, ac perpetuæ ſuæ in abſentem obſervantiæ pignus: quibus *Princeps: quod cecinit vates ſcholæ veſtræ notiſſimus, minuit* Præſentia famam; *id bonâ ejus veniâ hodie corrigo, auxit* Præſentia famam; *quâ Oxonium veſtrum vicinam* Germaniam *&* Europam *complevit univerſam.* Hoc ſi vidiſſe ſat eſt, *quantò ſatiùs & ſalutaſſe & frequentaſſe & audiſſe! ſpectavi heri Collegiorum veſtrorum fabricas: ſpecto etiamnum vivos in vobis eorundem lapides. Vos unis heri votis in meos conſpiraſtis honores, & meis ego ſtudiis hanc veſtram benevolentiam ſemper complectar, efferamque mecum ad Regem veſtrum, per* Europam *reliquam, ac in Patrias tandem Provincias gratam ſemper veſtri memoriam in volumine dato lecturus*

Principis ad Oxonienſes Reſponſio

ctурus & conſervaturus. Tempus non patiebatur, ut Collegium SS. TRINITATIS, Collegium *JESU & cetera, quæ numero ſunt ſedecim & Aulæ octo, luſtraremus, eò jam ſapientiores, quò inter ſapientes verſatiores.* Beati quella Citta, *che ha Principe*, Chiſa. *Doctrina ſi in plebejo eſt argentum; ſi in Nobili aurum; quid ni gemma ſit in Principe? Non dedecoravit pileos Ducales ALBERTI IV.* Ducis Bavariæ, *ARNOLDI* D. Geldriæ, *JOANNIS* Ducis Megapolitani, *& HERMANNI* Principis Haſſiæ *pileus ſeu Magiſtralis ſeu Doctoralis. Mutilus eſt* Princeps *qui præcipit & non percipit; Nec integer ille qui concordem vocum, ſed qui animorum tenet harmoniam: Non tam ſciat regulas bonæ definitionis, quàm leges ſapientis gubernationis: calleat libros* Lipſii *politicos potiùs, quàm ARISTOTELIS* Analyticos, *ſciatque tractare parciùs objectum contributionis, quàm diſputare prolixè de objecto attributionis.*

Hora jam decima 14. Junii ſumpto ſeu jentaculo ſeu prandio urgebat abitum, ac veſpertina quinta ducebat in *Wiklam* oppidum inter feſtivos Campanarum oppidanorumq; applauſus. Poſt cœnam ut egreſſus ad ſphæromachiam colliculo vicinam, globis apud *Anglos* uſitatis luſurus cum ſuis *Princeps*; totum effudit ſe oppidum ad ſpectaculum, & victori ſive victo Campanæ ſemper applauſerunt. Pranſus poſtridie in *Uxbridge* viſo eminus comitatu *Buckingamenſi* ſalvus & incolumis rediit *Londinum*. Dictæ 16. Junii *Regi, Principi* ROBERTO, ac Duci *d' Ormund* Vniverſitatis *Oxonienſis* Cancellario

Oxonio revertitur Londinum. Agit gratias Regi &c.

cellario gratiæ pro cumulatis *Oxonii*, acceptis in *Windſohr*, redditiſq; paſſim via honoribus; miſſuſque à *Rege* C. *Arlington*, qui ſuum ſignificaret abitum in *Windſohr*, offerretq; comitaturo, ejuſq; Aulæ hoſpitium. Ipſe etiam Rex evocatâ hodie utrâque in Aulam ſuam domo facundè & paternè ad mutuam ejus concordiam Regno tam neceſſariam in iſtis exterorum belligerantium tumultibus hortabatur. Vnum utriuſq; partis ſilentium ſopitas in cinere pollicebatur favillas, quæ intra biduum in luculentas erupêre flammas; dum Domus inferior violentâ manu retrahit in turrim *Londinenſem*, quos ſuperior authoritate ſuâ non ita pridem inde abſtraxerat.

Rex in Windſohr quò & Princeps invitatur.

Rex gravius periculoſiuſq; prohibiturus incendium utrique Domui indicit diem 20. *Junii*, horam octavam matutinam & Curiam ſuperioris Domûs in Palatio pervetuſto prope *Weſtmonaſterium*, quò venit & *Princeps* à binis Filiis magni Mareſchalli *Hovvardt* ductus cum toto Comitatu. Rex paludamento, ſceptro, ac coronâ ornatus conſidebat ſub conopæo: à dextera ſedes vacua aliàs *Regi Scotiæ*, nunc *Principi Galliæ Regis* Primogenito debita; à Læva Dux de *Jorck*; Hunc inter & *Regem* à tergo ſtabat *Princeps*, cui Dux *Eboracenſis* familiariſſimè ritus omnes & actus explicabat. Aſſidebant à dextera in ſubſelliis Archiepiſcopi *Cantuarienſis* & *Eboracenſis*, Epiſcopus *Londinenſis*, reliquiq; ordine ſuæ conſecrationis: à ſiniſtra Miniſtri Regni, Duces, Marchiones & Comites ordine creationis; in primo ſcamno lanco tranſ

Controverſia inter Parlamentũ ſuper- & inferius.

Princeps intereſt Parlamento cũ Rege.

tranſverſo erant Vice-Comites, Barones in ſequentibus; Cuſtos magni ſigilli inſidebat primo ſacco laneo ad latus conopæi; reliquis Judices Conſiliarii, Secretarii ſtatûs, quibus nullũ eſt jus ſuffragii, ſed ſola facultas reſpondẽdi,explicandi ac diſſolvendi cauſas ſecundũ leges patrias: reliqui omnes coccineâ veſtiuntur trabeâ, certis interdiſtinctâ fimbriis, quib⁹ Duces,Marchiones,Comites, Vice-Comites & Barones inter ſe diſtinguuntur. Admiſſa tum Domus inferior,quæ nullo dignitatis ordine ſervato, nec ullo veſtium diſcrimine turmatim ingreſſa ſtabat apertis ante ſeptum capitibus. Imperato mox ſilentio, lectiſque tribus quatuorve articulis à Parlamento propoſitis & à Rege confirmatis,Rex *Anglicè* utramque allocutus domum, proteſtatuſque de inteſtinis acerbioribuſque indies utriuſque Domûs odiis pro poteſtate, quâ valet, Regiâ, diſtulit Comitia in decimam tertiam *Octobris*, & ita ſinguli in ſuam ſe recepêre *Regionem*,controverſiis per Regem aut ſublatis, aut dilatis. Porro magnum eſt diſcrimen inter *Parlamentum translatum*, *prolongatum* & *diſſolutum*. Si translatum eſt; pergunt iidem à die & in loco conſtituto in cauſis cæptis Comitiales: ſi prolongatum; redeunt iidem actibus prioribus planè annullatis: ſi diſſolutum; redire nequeunt iidem niſi denuo à Provinciis electi. Horum autem omnium poteſtas eſt penes ſolum Regem, cujus etiam ſolius eſt quadraginta diebus ante litteris ad ſingulos Majoris Nobilitatis, ſive Eccleſiaſticos, ſive laicos, uti & ad ſingulos

Diſcrimen inter Parlamentum translatũm, prolongatũ, diſſolutum.

Provinciales datis invitare ad generalem ſenatum, mandando Eccleſiaſticis in fide & dilectione, ac laicis per fidem & fœdus. De numero Comitialium ſi quæras; ſunt in domo ſuperiori, Principes ſanguinis, Duces ſeptem, tres Marchiones, Comites quinquaginta ſex, novem Vice-Comites, ſexaginta ſeptem Barones, Archiepiſcopi duo, Epiſcopi viginti quatuor, univerſi vix unquam ultra centum vel propter minorennitatem, vel valetudinem, vel externum Regis obſequium. In Domo Inferiori imprimis duo Equites à ſingulis Provinciis (quarum ſunt quadraginta) electi, tum bini Cives à ſingulis Urbibus, quarum ſunt viginti quinque, excepto *Londino*, quod quatuor Cives ſuppeditat, à quinque portubus Barones ſedecim; à binis Univerſitatibus quatuor Deputati: à centum ſexaginta octo oppidis trecenti triginta oppidani: Denique à duodecim Comitatibus *Galliæ* Equites duodecim & totidem municipes, qui tamen variis diſtenti impedimentis nunquam omnes comparent.

Numerus Comitialiũ.

In ſenaculo ſuperiori pro ſe prius ſinguli, deinde pro illis etiam, quorum vices repræſentant, conſenſum vel diſſenſum exprimunt, *Placet*; *non placet*: in inferiori explicant ſe per voces *Ovys & nons.*

Ritus conſultandi in Regni Anglicani Convẽtibus.

Equites verò municipeſque in inferius evocati conclave, rogatique cujus Provinciæ, Urbis aut oppidi ſint; ita ſtatim eligunt Comitiorum Rogatorem, qui ſive per Regem, ſive per Cancellarium confirmatus rogat, ut conclave inferius ſuis confirmetur privilegiis dicendi libere

berè ſententiam, mulctandi reos ſive verbo, ſive facto, adeundi liberè Regem & Barones, ubi neceſſitas poſtularit; cui à Cancellario verbis Regiis reſpondetur. Agitantur in utroque hoc conclavi non ſolum quæſtiones à Rege propoſitæ, ſed etiam à quovis alio per ſcriptum motæ. De legibus novis condendis, antiquis abrogandis, ſpuriis legitimandis, commutandis privatorum poſſeſſionibus, variandis ponderibus & menſuris, conſtituendis Regni ſucceſſoribus, indicendis vectigalibus, & in capita tributis, ac ſanctionibus Eccleſiaſticis corroborandis. Si quid vim legis habiturum proponatur; recitatur primum ex ſcripto: diſceptatur dein à Deputatis in utramque partem; proponitur tum in Domo Superiori per *Cuſtodem ſigilli*; in Inferiori per Oratorem, ſi legem talem velint vel non? major pars ſi velit ex Nobilitate prima; inſcribitur pergameno *Soit baillè aux communes*; Contra inſcribit Domus inferior, *Soit baillè aux ſeigneurs*; Quod ſi conveniant inter ſe; adſcribitur vel *Les communes ont aſſenter*: vel *Les ſegneurs ont aſſentes*, ſi differant; conciliantur per Commiſſarios. His voluntas Regis ſi accedat, legis habet vigorem. Cæterùm omnes & ſinguli utriuſque domus deputati eundo, morando & ad propria redeundo, uti & familiæ eorum ſunt ab omni manutentione, incarceratione, aliiſque corporis & fortunarum ſuarum incommodis exempti.

Quò propior jam inſtabat ex *Anglia* diſceſſus noſter, eò cumulabantur quotidie majores honorum cenſus.

Digitized by Google

Spectat Princeps in Thamaſi cũ Rege Caeremonias, dum nova navis injiceretur flumini.

Rex ſuâ cum celoce abducit ſecum in *Green-vvick* ad ſpectandas cæremonias, quibus nova navis *Thamiſi* imponebatur inter ſolennes Nautarum & tormentorum exploſiones: per viam ubique curulibus ſalutati machinis, & oblata in navi Reginæ vina & fructus *Luſitani.* Regina feſtas inſtituit honori ejus choreas, ad quas major *Angliæ* Nobilitas, magnâ utriuſque ſexus frequentiâ & *Princeps* cum illuſtri ſua familia ſummis mutuæ obſervantiæ ſtudiis ſub veſperum confluebat. Magnates *Angliæ* Dux *d'Ormund*, M. *Elsberey*, *Major Vrbis*, *M. Wilhelmſohn*, aliique plures baſilicis eum honorant epulis. *Mareſchallus Hovvardt* ac bini ejus Filii, C. *Paw*, M. *Stafford* quotidianis certabant, ſeque ipſos triumphabant officiis. *Rex* ipſe & *Dux* de *Jorck* dignati ſunt feſto S. JOANNIS BAPTISTÆ domum & cœnam *Principis*; *Principe* ROBERTO, D. de MONMUTH, D. d'ORMUND, *Mareſchallo Hovvard, C. Oſſery, B. de Wachtendungh, B. de Goldſtein, B. de Neſſelrath ex Ereſhoven, B. de Veldbruck, B. de Roſvvurm*, *ac C. de Schellart* coronatam. Mappulam liquore odoriſero madentem deferebat Regi ad lavandum *Princeps*, *Duci de Jorck* Dominus de *Wachtendungh*, P. *Roberto D. de Neſſelrath* & ſic deinceps ſinguli ſingulis ſerviebant Convivis. Cœnatum ab hora nona veſpertina ad quartam matutinam; certatumque mirâ convivarum gratiâ. Complexus *Rex Principem* ſæpius, & in illo abſentem Patrem, cujus ſuavis erat recordatio. Honoratis dum a-

Choreas habet Regina.

Rex cum fratre Duce cœnati apud Principẽ.

lii

Digitized by Google

lii ſuccumbunt poculis: *Princeps Regem* ad Aulam proſecutus, quas debuit pro tanto in ſe favore ac tantâ Regiæ Majeſtatis dignatione gratias egit nunquam intermorituras; rediitque domum poſt ſolitas preces non ad nocturnam, ſed matutinam quietem DEO & *Regi* gratioſus. JOANNES *eſt nomen ejus*; cui peregrinanti canebat vivebatque devotiſſimo eâ ipsâ die affectu vates. *Gratiæ aguntur Regiâ Principe.*

Gratia ſi ducat; Comitetur, & uſque ſequatur:
Gratia ſi Princeps; Duxque, Comeſque viæ.
JOANNES tibi nomen erit; ſemperque manebit:
Et Comes, & Princeps, Dux quoque magnus erit.

Hinc cœpit interſtitium aliquot dierum per defluxionem quæ *Herum* noſtrum domi tenuit, exercuitque tantiſper in genealogia Regis, Nobilitatis ſylloge, Provinciarum tabulis, Dicaſteriorum normâ, Regni cenſibus, felicitate plebis, mercatorum opulentiâ, potentiâ terreſtri & maritimâ, ac trium Regnorum in JACOBO VI. & CAROLO II. unione, fluminum commoditate, quæ ſingula ejuſmodi ſunt, ut integris vix deſcribi queant Commentariis. Curioſa nos interim excivit Pietas ad Monaſterium *Patrum* S. PETRI d' ALCANTARA ſat frequens, ejuſque ſacellum Regiâ munificentiâ cultum, Palatioque *Reginæ Somerſet* vicinum. Inde ad ſacellum S. JACOBI Palatio *Ducis Eboracenſis* conjunctum; tum ad carceres & *campum martium* (ſic locum ſupplicii Tyburne dictum compel- *Monaſterium S. Petri.* *Campus Martius.*

lare libet) quàm ignominioſum ab infami reorum ſupplicio, tam illuſtrem à glorioſo tot Orthodoxorum Martyrio. De reliquis Oratoriis DEO ſacris & hinc inde per Civitatem magnâ Sacerdotum cautelâ ſparſis præter famam ſcimus nihil. Noſtrum patuit quotidie horis antemeridianis ab octava ad duodecimam, in quo Sacerdotes quaterni indies faciebant ad aram, ac Dominicis & Feſtis ſermo ad *Principem*, Domeſticos & præſentes germano idiomate habebatur.

Vegetior ex nupera defluxiuncula *Princeps* ultimum dixit vale Oratoribus Regum, Rerump. ac Principum, Regni Magnatibus ac primæ Nobilitatis Domicellis. Certârunt hi viciſſim paribus ultimi honoris in abiturientem officiis; Ipſeque etiam *Dux de Jorck* ſuis prævenit votis profeſſus immutabilem ſuæ in Sereniſſimam Domum *Neoburgicam* voluntatis fidem & amicitiam. *Princeps* pulchro rubore ſuffuſus, ac proteſtatus de inſperata gratia, quá ſe domi ſuæ præventum & doleret & gauderet, totum ſe prodigæ illi humanitati conſecrabat. A diit dein Regem paucis comitatus; retulitque ornatiſſimas pro multiplicatis Regiæ ſuæ Majeſtatis in ſe, Patrem, ac totam familiam beneficiis gratias; quas decreto Regiæ manus oſculo ac ſacroſancto perpetuæ in ſuam Majeſtatem fidei & obſequii ſacramento confirmabat. Rex ſuaviter expoſtulans de nimia *Principis* ſibi perquam cari modeſtia (quâ decretos à ſe honores ſemper declinaſſet) repetitis Sereniſſimi *Ducis Patris* in ſe, ſuiſque

Valedicit Regi Princeps & donis honoratur.

ſuiſque in Eundem ac totam proſapiam ſtudiis, affectu pluſquam paterno dilectum complexus *hoſpitem*, precatuſque Peregrinationem reliquam fortunatam, ac fortunatiorem ad ſuos poſtliminio reditum, Regios ſuos favores annulo & adamante digitis ſuis extracto, atque in digitum *Principis* inſerto conſignabat. Adamas ſummi pretii & in auro venuſtior, at in manu Regis digitoque Principis pretioſiſſimus ac venuſtiſſimus, in quo Regias dotes quotidie circumfert ac contemplatur.

Oſculatus dein dexteram *Reginæ*, *Ducis*, ac *Duciſſæ* de *Jorck*, ſalutatiſque MARIA & ANNA *Ducis Eboracenſis* filiabus, ac Principe ROBERTO, iter in ſequentem indixit diem; quâ pars ſecundo *Thamiſi* cum impedimentis: pars ſecum viâ terreſtri pergeret *Dubrim* ſive Douvreſium. *Dux d' Ormund* ſub horam noctis undecimam Regis nomine, ac D. *Du-v-vall* juſſu Ducis *Eboracenſis*, poſteroque die plurimi ex Legatis Proceribuſque *Angliæ* rediêre omnes honoris numeros officioſiſſimè completuri.

Ita tertiâ *Julii* curru Regio per confertum populum eduxit *Principem Londino* magnus Regni Mareſchallus *D. Cortelet* Magiſter Cæremoniarum, bini Mareſchalli Filii magno ſuæ Serenitatis deſiderio apud *Londinenſes* relicto. Tulerat idem *D. Cortelet* annulum à Rege Illuſtriſſimo D. Baroni de *Wachtendungh* Aulæ Præfecto donatum, receperatque ille, Filius aliique Miniſtri Regii honorariũ in manibus *D. Stampfford* Reſidentis noſtri

Evehitur Londino Princeps curru Regio.

Poſtrema Principis in Miniſtros Regios liberalitas.

ſtri depoſitum. Tranſeundo ſpectabamus turrim, ejuſque ſcalam Cochlearem in memoriam incendii Anno 1666. ibi cœpti ædificatam. Frontiſpicium erat illuſtre ſtatuis *Londini* gementis, Regis ſpectantis, Muſarum lugentium, libertatis pileatæ, ac catenatæ invidiæ cum epig. *Non aliunde libertas.*

Venit Rocheſtriam, ducitur ad naves bellicas.

Extra Urbem remiſſus currus Regis, itumque tribus ſejugis *Roſſam Rocheſter.* Urbs hæc ſecunda eſt Provinciæ *Cantii*, *Med-v-veago* fluvio rapaci aſſita, arcuato ponte juncta continenti, arctata in convalle, in colle & ſuburbiis explicatior, nec tam muris quàm caſtro munita, Eccleſiâ cathedrali eminens. *Hoſpes* à tympanotribis ſalutatus. Lecti à magno Regni Mareſchallo Ordines Regis ad Officiales claſſis dati de *Principe* ad naves bellicas omni obſervantia circumducendo; exceptus *Princeps*, Mareſchallus, Filius ejus major, ac D. de *Wachtendungh* ſcaphâ primâ, cujus remiges decem, omnes vel Capitanei, vel his proximi, ac ſinguli catenis argenteis decori nulli niſi Regi & Duci *Eboracenſi* hoc honoris præſtant officium. Secundæ ſcaphæ ſolus Nauclerus torque argenteâ ornatus noſtram vehebat Nobilitatem; tertia Ephebos, cubicularios, & pediſſequos. Ita ſecundo promoti fluvio ſpectabamus commodiſſimum claſſis *Anglicanæ* navale & naves bellicas pannis rubris & vexillis explicatis triumphantes. In conſpectum arcis

Subit prætoriã

Abnar ut venit Argonauta, undecim machinæ curules ex arce eminus applauſerunt. Subjimus dein Pretoriam

riam 200. pedes longam, quinquaginta latam, pulcherrimis in puppi conclavibus ac in prora, cubiculis & culinâ diſcretam, centum ac decem tormentis armatam, cacabi ſunt inſtar ahenorum, quibus apud noſtrates decoquitur cereviſia. His caro pro mille & amplius perſonis paratur, juſculum per epiſtomia deducitur, danturque indies militibus in caput binæ libræ carnis. Lucerna puppis quinque noſtrum ſimul cepit. Digreſſi inde quinis ſalutamur machinis majoribus, ſcilicet *numero gaudent impare Angli* & applaudunt: par requirunt auxilium, eoque magis & majus, quò exploſiones pares ſæpius repetuntur. Conſcendimus dein navim *Ducis Eboracenſis* primæ vix ſecundam: iterumque ſalutati ſpectatis eminus reliquis, revehimur domum ad prandium & iter accelerandum. Pranſi comparatis hic ocreis æſtati aptis, argenteaque per M. Mareſchallum aucti ſinguli fibulâ, quâ mappæ ex collo ſuſpenduntur, liquoribuſque pretioſis ac odoriferis Princeps ab eodem donatus movemus per planos fertileſq; campos *Cantuariam*, aliàs *Doroberniam*, *Cantii* Metropolim, Archiepiſcoporum ſedem, fluviis irriguam, vicinam mari, ſuis opulentam agris & pratis, ædificiis ſuperbam, & fabricâ Eccleſiæ Metropolitanæ omnium in *Anglia* primam. AVGVSTINVS ex primis *Angliæ Apoſtolis* à GREGORIO M. miſsis, ejuſq; Succeſſores ſex Fidei morumq; ſanctitate clari LAVRENTIVS, MELLITVS, JVSTVS, HONORIVS, DEVS DEDIT & THEODOSIVS in

In pratoria navi lucerna miræ magnitudinis.

Appellit Cantuariam.

Digitized by Google

porticu templi *Apoſtolorum* PETRI & PAVLI hoc verſu marmori inſcripto quondam honorati,

Septem ſunt Angli primates & Proto Patres:
Septem Rectores: ſeptem cœloque Triones:
Septem Ciſternæ vitæ; ſeptemque Lucernæ:
Et ſeptem palmæ Regni, ſeptemque coronæ:
Septem ſunt ſtellæ; quas hæc tenet area cellæ.

Baſilica Cantuarienſ. in qua Princeps excipitur.

Nunc in ejuſdem ruderibus, fœdis ruinis, ac ingratâ Poſterorum oblivione ſepeliuntur. S. THOMAS horum poſt plura ſæcula ſucceſſor à Majorum & juſtorum ſemitâ nunquam devius Præſul, proprio ſanguine purpuratus ſtimulabat deſiderium Baſilicæ glorioſo ſuo Martyrio conſecratæ. Suffecerat in hac HENRICVS VIII. Monachis Decanum, Archi-Diaconum, Præbendarios duodecim & verbi divini ſex præcones. Hi longiùs ſenſim progreſſi non titulos mutarunt, ſed Religionem. Archiepiſcopus Regni primas, ſolus ex Epiſcopis officio cœlebs: Decanus & Clerus à binis Bidellis talari veſtitis ductus brevi oratiunculâ excepit *Principem* ad primam immunitatis Eccleſiaſticæ portam; duxitque in templum ternis turribus, bino columnarum ordine, ſede Archiepiſcopali, duplici choro per lapideos gradus ſublimi, HENRICI IV. Regis, & EDVARDI *Walliæ Principis* ſepulchris, & cryptâ ſententiis ſcripturæ undique conſcriptâ auguſtum. Nos venerati prope altare ſummum *ſanctam victimam*, lapideſque ejus *ſanguine*

con

conſperſos, gradus, ex quibus *ſacrum corpus* prope cryptam fuit præcipitatum, ac denique in choro ſepulchrum; ex quo poſt quadringẽtos annos HENRICVS VIII. oſſa viri ſancti igni, ac ſacros cineres ventis præcipiti nimis ſententiâ adjudicavit. Hinc quod præter trium *Poëtarum* leſſum efferrem non erat. quorum primus.

Pro Chriſti *ſponsâ, Chriſti ſub tempore, CHRISTI*
In templo, CHRISTI verus amator obit.

Alter:

Quinta dies natalis erat; flos orbis, ab orbe
Carpitur; & fructus incipit eſſe Poli.

Tertius denique,

Quis moritur? Præſul: cur? pro grege: qualiter? enſe.
Quando? Natali: quis locus? ara Dei.

Habitæ Decano & Canonicis pro comitatu gratiæ, rhediſque ante Eccleſiam paratis itum ad Dominum *Brims*, qui miſsâ *Cantuariam* duodecim librarum trutâ, fructibuſque & vino, ad arcem ſuam ſeſqui horâ diſtantem humaniſſimè invitârat. Viſa domus elegans, amœnum vivariũ, cultus hortus, ac datæ aliquot horæ piſcationi trutarũ, deambulationi, hoſpitalitati tam officioſæ; ac ita ventum per vias declives *Dubrim* ſeu *Douvreſium*, ubi providâ Mareſchalli diſpoſitione cervi, hinnulique *Douvreſium.*

porticu templi *Apoſtolorum* PETRI & PAVLI hoc verſu marmori inſcripto quondam honorati,

> *Septem ſunt Angli primates & Proto Patres:*
> *Septem Rectores: ſeptem cœloque Triones:*
> *Septem Ciſternæ vitæ; ſeptemque Lucernæ:*
> *Et ſeptem palmæ Regni, ſeptemque coronæ:*
> *Septem ſunt ſtellæ; quas hæc tenet area cellæ.*

Baſilica Cantuarienſ. in qua Princeps excipitur.

Nunc in ejuſdem ruderibus, fœdis ruinis, ac ingratâ Poſterorum oblivione ſepeliuntur. S. THOMAS horum poſt plura ſæcula ſucceſſor à Majorum & juſtorum ſemitâ nunquam devius Præſul, proprio ſanguine purpuratus ſtimulabat deſiderium Baſilicæ glorioſo ſuo Martyrio conſecratæ. Suffecerat in hac HENRICVS VIII. Monachis Decanum, Archi-Diaconum, Præbendarios duodecim & verbi divini ſex præcones. Hi longiùs ſenſim progreſſi non titulos mutarunt, ſed Religionem. Archiepiſcopus Regni primas, ſolus ex Epiſcopis officio cœlebs: Decanus & Clerus à binis Bidellis talari veſtitis ductus brevi oratiunculâ excepit *Principem* ad primam immunitatis Eccleſiaſticæ portam; duxitque in templum ternis turribus, bino columnarum ordine, ſede Archiepiſcopali, duplici choro per lapideos gradus ſublimi, HENRICI IV. Regis, & EDVARDI *Walliæ Principis* ſepulchris, & cryptâ ſententiis ſcripturæ undique conſcriptâ auguſtum. Nos venerati prope altare ſummum *ſanctam victimam*, lapideſque ejus *ſanguine*

con

conſperſos, gradus, ex quibus *ſacrum corpus* prope cryptam fuit præcipitatum, ac denique in choro ſepulchrum; ex quo poſt quadringẽtos annos HENRICVS VIII. oſſa viri ſancti igni, ac ſacros cineres ventis præcipiti nimis ſententiâ adjudicavit. Hinc quod præter trium *Poëtarum* leſſum efferrem non erat. quorum primus.

Pro Chriſti *ſponsâ, Chriſti ſub tempore, CHRISTI*
In templo, CHRISTI verus amator obit.

Alter:

Quinta dies natalis erat; flos orbis, ab orbe
Carpitur; & fructus incipit eſſe Poli.

Tertius denique,

Quis moritur? Præſul: cur? pro grege: qualiter? enſe.
Quando? Natali: quis locus? ara Dei.

Habitæ Decano & Canonicis pro comitatu gratiæ, rhediſque ante Eccleſiam paratis itum ad Dominum *Brims*, qui miſsâ *Cantuariam* duodecim librarum trutâ, fructibuſque & vino, ad arcem ſuam ſeſqui horâ diſtantem humaniſſimè invitârat. Viſa domus elegans, amœnum vivariũ, cultus hortus, ac datæ aliquot horæ piſcationi trutarũ, deambulationi, hoſpitalitati tam officioſæ; ac ita ventum per vias declives *Dubrim* ſeu *Douvreſium*, ubi providâ Mareſchalli diſpoſitione cervi, hinnuliqúe *Douvreſium.*

Reditus in Galliã. *Hoſpitem* præſtolabantur. Vrbs hæc in medio cautium divortio ſita jam non tam portu nec munitione, quàm trajectu in *Galliam* celebratur. Arx rupi impoſita ſubjecto dominatur mari. Clavem hanc & repagulum *Angliæ* dixit *Matthæus Pariſienſis*, edixitque PHILIPPVS *Galliarum* Rex LVDOVICO Filio poſt plures Vrbes jam interceptas; quod in *Anglia* non habeat, ubi fidem figat, ſi *Doverenſe* caſtrum in poteſtatem non redegerit. Ex rupe oppoſita rudera cernis potiùs, quàm caſtrum.

Appulit celox Regia poſtridie cum reliquo Comitatu & impedimentis, ad quam prandio prius ſumpto ſcaphis deducebat *Principem* magnus Regni Mareſchallus, Bini ejus Filii, Gubernator *Doverenſis*, ac D. *Stampfordt*. Vt primùm ſubiêre celocem ſeptem inde tormentis ſalutatur quibus ex arce & fortalitiis viginti novem continuo boatu reſponderunt., dum longæva Regis ſanitas & felix ejus Regimen biberetur, iterum ex navi tria applauſêre tormenta. Hic Mareſchallus tandem vir cordatiſſimus, deque Comitatu toto meritiſſimus poſt ultimos non ſine ſtillantibus utrinque oculis amplexus, ac poſtremum vale cum utroque Filio Paternæ gloriæ & virtutis æmulo avulſus, quem *Princeps*, voce, poculo & oculis quo licuit, proſecutus, ultimùm ex celoce ſua ſolutis ſeptem tormentis voluit ſalutatum. *Fit valedictio.*

Nos per horas aliquot cum ventis & undis luctati, atque ſub veſperum ſecundam nacti auram, dormiendo ſuavius, manè cum refluxu maris tenuimus portum *Diepen-*

Digitized by Google

Diepenſem ob anguſtias periculoſum. Hora non fuit ab ingreſſu, quâ ventus in contrarium ſummâ vi mutatus, non ſine periculo nos in *Anglicanas* cautes rejeciſſet, niſi *Dominus virtutum nobiſcum* imperaſſet mari & ventis, dum portu *Doverenſi* abiremus & *Diepenſi* exciperemur. Sonuerunt ad ingreſſum portus tormenta celocis, eaq; ad egreſſum in Urbem reſonuêre. Fauſto *Anglicanis* numero *Urb* Regionis de *Caux* ſeu *Caletis*, prima *Dieppa Galliam* versùs binis ſurgit collibus: *Bethunâ* fluit amne ad plures leucas per æſtum maris intumeſcente, viret inde pratis, ſtagnat inde paludibus; at mare verſus & anguſtiis ſuis, collibus, fortalitiis & propugnaculis frenatur. Frequens in ea populus, plures in ebore eleganter elaborato artes & artifices, Publicani in luſtrandis ſarcinis adeo oculati, ut ne parcitum quidem reculis Nobilitatis ex *Anglia* elatis, earumque telonio. Terruit ad littus inſcriptio horologii ſolaris. *Appellit Portum Diepenſe.*

Quis ſcit, an extremam ſtylus hic tibi nunciet horam?

Placuit ſubſcriptum D. VIRGINI *in porta campeſtri* elogium, *Orbis & Urbis ſalus*: docuit feſtivus ignis, tormentorum & bombardarum fragor, nec non Campanarum compulſatio, *Limburgum* à *Rege Chriſtianiſſimo* captum. Gubernator lecto affixus per Filium gratulationum officia peregit. Poſtridie pars conſcenſis equis, pars conductis curribus unà cũ impedimentis pergebat per apertum fertilemq; agrum in *Fecamp* ab Abbatia nu- *Fecamp, ubi Principis Sereniſſimus Frater Abbas.*

per per *Regem Chriſtianiſſimum* Sereniſſimo Principi LVDOVICO JOANNIS WILHELMI Fratri tertio genito collatâ notiorem, quàm à portu arenis pœnè obſtructo. Tribus à *Dieppa* horis tres *Fecanenſes* obvii præviis debiti ſui obſequii formulis rogabant Gubernatoris, Abbatiæ & communitatis nomine, ut ſuâ ſe dignaretur præſentiâ, hoſpitio, & gratioſo convictu. Occurrit deinde Quæſtor D. *Bo-v-vart* viginti ſeptus equitibus gratulaturus adventum Sereniſsimi LVDOVICI Abbatis juſſu, ac domum, poteſtatem, & facultates omnes Sereniſsimo Fratri conſignaturus. Propius Urbem alii cum binis curribus equites exceperunt *Principem* non nihil complutum, ac per confertam oppidanorum turbam & armatos cives inter ſolennes campanarum, bombardarum, populi, ac Religioſorum Patrum applauſus deduxerunt in Domum Abbatialem. Abſtinuit templo, ad cujus fores Religioſi Patres *Congregationis* S. MAVRI cum Conopæo dalmaticis & pluvialibus præſtolabantur; abſtinuit & cœna magno ſumptu adornatâ, madidus ex pluvia, & ex via fatigatus. Poſtridiè fuit ſalutatus oratione eleganti primùm à Togatis Juſtitiæ Præſidibus, tùm à Patribus *Capucinis* ſex, deinde à Civibus, poſt à Clero, denique à Præſide Religioſæ Parthenonis, quibus ipſe *Princeps* non benignè minùs, quàm facundè idiomate *Gallico* reſpondit comparatâ apud omnes magni nominis famâ. Horâ undecimâ ipſe pedes inter ſatellites cum Gubernatore, Nobilitate

Honor in Principē Patrum Abbatiæ Fecanenſis.

bilitate & Primariis per frequentiſſimum populum progreſſus ad templi fores reperit Religioſos Pluvialibus indutos cum Cruce & umbella, ejuſque bajulis quatuor linteatis. R. P. Prior vir annis, meritis, variiſque in ordine officiis ſummâ cum laude adminiſtratis maturus, poſt elegantes ſui, ſuórumq; gratulationes enumerat omnes ſinguloſq; Palatinæ familiæ Abbates, interque illos Sereniſſimum LUDOVICUM à LUDOVICO *Chriſtianiſſimo*, Fortunâ bonâ, & DEO *Optimo* Aſceterio ſuo donatum, quem in Fratre Primogenito unis omnes votis, ac demisſisſimis ſtudiis agnoſcerent, colerent ac revererentur; hoc unum precati, ut ſub umbella ad aram Principem *Princeps* ſervos & Clientes ſuos ſequeretur. Acceptavit Religioſa vota *Princeps*, ſed umbellam renuit, utpote DEO in throno *Euchariſtico* præſenti conſecratam. Paruit tandem precibus, rationibuſque tanquàm minimus *Maximi* DEI ſervus, ſecutus Religioſos ſuavi vocum, animorumque harmoniâ ad aram pro Se, pro Sereniſsimo *Patre* ac *Fratre* Abbate ſupplices. Honoratæ poſt ſacrum à me dictum reliquiæ, honoratus *Sanguis* CHRISTI prodigioſus, data pauperibus eleemoſyna, & pranſa cum *Principe* Nobilitas, cui R. P. Prior cum tribus primariis Patribus officioſus aſſedit ſpectator, carnibus ex Regula non veſcens. Viſus poſt meridiem portus quindecim machinis curulibus triumphans, & à ſervato receptoque Anno 1651. poſt cladem de *Worcheſter*, & fugitivas ſex ſeptimanarum latebras

Portus Fecanenſis celebris. à variis Regum monumentis.

CA-

CAROLO II. Rege glorioſus. CAROLVS V. inter decumanos maris mediterranei fluctus animabat Nauclerum exclamans, *Fortunam Cæſaris vehis*! PHILIPPVS intrepidus cruentis in pugna *Creſſiaca* vulneribus, cum paucis *Ambianum* fugiens, rogatuſq; ſub noctem ad *Brojam* arcem, quis admitti vellet; *Fortuna* (inquiebat) *Franciæ.* Fortunam CAROLI II. Regis advexit ex *Schoram* & *Suſſexiâ* in ſcaphula Navicularius, de quo ſi *Fecanenſes* plus ſcire cupiant; en Fortuna *Angliæ*, & Filius CAROLI I. infami à ſubditis ſupplicio ſublati & HENRIETTÆ MARIÆ ſororis HENRICI IV. Regis *Franciæ*, Abnepos JACOBI V. *Catholiciſſimi* & MARIÆ STVARTÆ Martyrio coronatæ, centeſimus nonus Rex *Scotiæ*, quadrageſimus ſextus Rex *Angliæ* per Majores ſuos lineâ rectâ nobilitatus. HENRICVS I. auxerat *Angliam Normanniâ*, HENRICVS II. *Hiberniâ*, Ducatibus *Guiennenſi*, & *Andegavenſi*, ac Comitatu *Pictavienſi*, *Turenenſi*, & *Mainenſi*: EDVARDVS titulo *Franciæ*, *Scotia* remotiſſimiſque *Americæ* Provinciis JACOBVS VI. CAROLO II. *tria ſunt omnia*, *Anglia*, *Scotia*, & *Hibernia* cum ſuis novi orbis appendicibus; quin imò CAROLI ſunt Regiæ omnes Majorum dotes; quas in digitis ſuis & adamante ſibi per Regem dato gratâ centies legit, relegitq; memoriâ JOANNES WILHELMVS ſcilicet infractum in utraque fortuna robur, candorem nullis vindictæ maculis vitiatum, perſpicacem mentis aciem, politam naturâ caritatem, innube

nube animi jubar, ac prodigioſam gratiarum cœlaturam. Quantus in lapillo commentarius! quantum in digito, oculis, ſpirituque principali ornamentum. Acceſsère poſtridie cum Priore ſuo ejuſdem Abbatiæ Religioſi Nobiles non reformati; *Pariſiis* D. *Hees* Miniſter Ducis, & Comes *Königsmarckius* cum D. *Walter* Præfecto; miſſuſque ad portum Gratiæ Illuſtriſſimus D. B. *Goldſtein* acturus gratias Duci & Gubernatori *de S. Agnean*; qui ante dies quatuordecim ipſe præſens *Fecanenſibus* honores *Principi* delatos Regis nomine imperârat. Conſedit feſto translationis S. BENEDICTI in Sacro ſolenni & veſperis ſub baldachino *Princeps* conſuetis incenſi, *Evangelii*, & Pacis Cæremoniis honoratus, binâ tormentorum exploſione à Gubernatore exceptus, cum ſuis apud eundem pranſus, repetito ad ſingulos honoris hauſtus in ſanitatem Ducis *Patris*, Duciſſæ *Matris*, *Abbatis Fratris*, ac Sereniſſimæ familiæ *Neoburgicæ* tormentorum applauſu. Plures hinc dies dati equitationi, piſcationi, venationi, deambulationi, & hilariis, in amœna valle ſub viridi tentorio à Marchione de *S. Helene* lautè inſtitutis, nec tamen ſolitæ in DEUM pietati detractum quicquam. Parochus, oblato, qui mos hic eſt diebus Dominicis, pane conſecrato & aquâ benedictâ, precatus omnem à cœlo felicitatem: Patres *Benedictini* ſuavem accinuêre muſicam, brevemque, quam ſubjungo, Abbatiæ ſuæ recitârunt hiſtoriam.

Vacatur Venationi.

Hiſtoria Abbatiæ Fecanenſis.

Dux Anſegiſus cervo albo ductus ad Fecanenſem ſolitudinem,

dinem, in qua Waringus Lotharii *Regis Miniſter erigit ad honorem Sanctiſſimæ TRINITATIS Eccleſiam & ſacrum Parthenonem. Utraque impiis barbarorum incendiis vaſtatâ reſtituit* Wilhelmus *Dux Normanniæ tecto per mare conſtanti miraculosè allato. De titulo Eccleſiæ dum diſceptatur; en ſenecio templum ingreſſus cultellum aræ imponit & diſparet. Viſus cultellus, ejuſque inſcriptio, IN NOMINE SANCTÆ ET INDIVIDUÆ TRINITATIS titulum dat Eccleſiæ: & hodiedum in Crucifixo ſupra aram aſſervatur.* Primum hodierni templi lapidem poſuit RICHARDVS WILHELMI Filius, in quo Sacerdos repertas ſpecies *Euchariſticas in carnem & ſanguinem* mutatas coram RICHARDO & Præſulibus ad ſpectandum miraculum evocatis depoſuit. Poſſeſſores primi hujus Eccleſiæ fuêre Canonici; dein S. WILHELMVS Abbas & familia S. BENEDICTI: at nunc ſunt ejuſdem familiæ ex congregatione S. MAVRI. Vivunt illi ab omni Epiſcoporum jure exempti per BENEDICTVM *Papam*, ROBERTVM *Regem* & bullas ab Archiepiſcopis & Epiſcopis confirmatas. Dignus, qui omnium Sacerdotum cordibus inſcribatur, eſt verſus in ſacrario lectus.

Sacerdotis obligatio.

Sit ſapiens, ſanctus, caſtuſque, piuſque Sacerdos.
Quem tanto dignum Chriſtus honore facit.

Redierat D. *de Goldſtein* ex *portu Gratiæ*, quò invitabant gratioſiſſimæ Ducis *de S. Agnean* preces, ac celeberrima portus â FRANCISCO I. contra *Anglos* cæpti

&

& ab HENRICO ejus Filio munitionibus conſummati fama. Aderat 17. *Julii* Marchio *Raſſot* cum curru;alterum ſubmiſerat *M. Longueil Fecanenſis* Gubernator: erantque equi ſuis ſuperbi phaleris, quibus *Princeps*, C. *Kõnigsmarckius*, B. de *Wachtendungh*, B. de *Goldſtein*, B.de *Neſſelrath*,B.de *Veldbruck*,B. de *Roſwurm*, D. *Irſch*, Ephebi bini *Lierath* & *Zvveiffel*, cubicularii famulique abducerentur. Horâ à *Montvilliers* oppido binæ equitum turmæ & Orator, horâ ab *Harfleu*, ſeu *Honflorio* Oppidani equites & in oppido Senatus,in campo intermedio cives *portus Gratiæ*, Equites & duo currus *à D. de S. Aignean* miſſi, ac ita de loco in locum novæ ſemper cohortes & novi Oratores armatâ & ſolutâ Oratione excepêre, ac deduxere gratioſum *Hoſpitem* ad portas Urbis, unde Dux & Officiales Pedites *advenam* profundè ſalutatum per armatos utrinque cives ad domum Intendentis apparatam ſunt proſecuti. Mutuus hic Ducis, Gubernatoris, & Principis *Hoſpitis* complexus, mutua incolarum & advenarum congratulatio, ac breves utrinque honores dati & accepti paraphraſes; & ita ſua cuique quies in conclavi deſignato ad momentum permiſſa. Admiſſus mox Senatus Urbis ad manus oſculum & gratulationis officium, tum Clerus, ac dein D. *de S. Agnean* octo ſatellitibus totidemque bombardariis cinctus *Hoſpitem* à dextera eduxit ad arcem. Ad primum portæ ingreſſum ſonuêre omnia ex arce tormenta; reſonuêre ex celoce *Anglicana* in portu, feſtivumque ſonum pari

Invitatus Princeps ingreditur Portum Gratiæ. Qualis ille portus.

Excipitur à variis.

Digitized by Google

tono ex turri & propugnaculo continuârunt. Miles in areâ quadra ad limen Domûs, Duciſſa cum tribus filiabus, quiſque ad quodvis honoris officium obvius. Circumluſtrata prius arx, vallis, aquis & propugnaculis in quadro munita; area armatis denſa, arboribuſque circumſepta: utrumque armamentarium ſuo dives apparatu. Menſa dein Regia, ſymphonia delicata, Comœdia elegans, chori & choragi tenuerunt noctis medium; quando ipſe Dux *Principem* rhedâ ad ſuum reduxit hoſpitium, & Nobilitas patria Peregrinum. Miſſū poſtridie à *S*enatu vinum. Confluxêre ad ſurgendi horam Legatus à Duce miſſus, Intendens, Officiales belli, Nobiles, *P. Guardianus Capucinus*, tympanotribæ ac Ludiones, ac tandem ipſe Dux, qui cum denſo Nobilitatis agmine reduxit Hoſpitem adeò Honoratum ad arcem, Sacrum, ſymphoniam, menſam & chôreas, quas non abſque ſingultu interrupit ſol inclinans, redituſque in *Feſcamp* decretus. Emolliit utrinque deſiderium indictus ab utraque parte in vigeſimam ſecundam *Julii Fecaniæ* conventus. Abeuntem prævivere bini Gubernatoris currus, cohors equeſtris, machinarum curulium fragor, Nobilitas inquilina inter armatos utrinque cives. Abbatiſſa in *Mont-villiers* Mareſchalli de *Belleſond* cognata bellariis vino & mirâ religioſæ converſationis gratiâ diutius morata Principem; fecit; ut ante horam noctis undecimam in *Fecamp* non reverteremur.

Dum prandet JOANNES WILHELMVS nunc cum

cum RR. PP. S. BENEDICTI in proprio ipſorum triclinio, nunc apud RR. PP. *Capucinos*; venit currus multo auro variiſque pictis emblematis ex Anglia à M. Mareſchallo *Hovvart* dono miſſus, ac liquores rarâ arte ad refrigerandum ab eodem decocti. Servierunt hi *Montiſpelium* uſque gratæ tanti viri memoriæ; ille & in via & in patria poſt tot diſcrimina rerum ſuum monſtrat, prædicatque authorem. Venit & ex *portu Gratiæ* ſturio ſeu acipenſer à D. *de S. Agnean* humaniſſimis Donatoriis ad D. *de Wachtendungh* literis comitatus quarum exemplum ſubjicio. *Litera & donū D. de S. Agnean.*

Monſieur mon cher frere *du Havre le 19. Iuillet 1675.*

Un Poiſſon de la coſte de Fecamp, qui eſtoit encor en vie ce matin, va rendre ſon hommage à voſtre grand & aymable Prince, ie l'ay trouvé aſſez beau pour oſer prendre la liberté de le luy envoyer. Ce ſera touſiours pour luy renouveller la memoire du reſpect, & de la parfaite eſtime, que j'aurois touſiours pour ſon Alteſſe Sereniſſime, & le reſſentiment de toutes les bontés, dont il luy a plû de combler ma famille & moy au voyage, qu'il a bien voulu faire en cette place, vous proteſtant, Monſieur mon cher frere, que l' impatience d'eſtre à Dimanche en voſtre cour me donne peu de relaſche. Les Dames teſmoignent eſtre de meſme, & ne parlent plus, que de ſon Alteſſe de Nevvburgh, & de toute la belle & illuſtre Compagnie, qui ſuivit icy un Prince, qu'on ne ſçauroit aſſez louer, ny aſſez reconnoiſtre toutes ſes graces &c.

Digitized by Google

Verſus in laudem Principis.

Ejuſdem pœnè argumenti ad eundem datæ ſunt à Marchione de Bethune, miſſi ſunt & verſus ad honorem Principis in Abbatia muſicè nuper decantati.

Quale per campos, viridesque ſylvas
Saltitans cantat Philomela carmen;
Sol ubi terris placidi reduxit
Veris honores:
Tale promendum chelis arte carmen,
Cum tuum nobis, Neoburge, ſydus
Surgit; & noſtris meliore fato
Labitur oris.
Ut per obliquam radiante curru
Orbi tam Phœbus gradiens coruſcat
Syderum ſedes obit, & micanti
Lumine luſtrat.
Orbe ſic toto rutilante ſpargis
Alter ut Titan radios coronâ
Et peragratas refoves benigno
Lumine terras.
Luce Fiſcannum recreas beatâ
Fit Novus Gaudens Vetus *antè* Burgus,
Et Tui ſentit NEOBURGE, fauſtum
Nominis omen.

Quot reliquum erat diei, quindecim catelli venandis capiendiſque binis martibus conſumpsêre. Præluſêre poſtridie ludiones in prandio veſpertinæ cœnæ excipiendo Duci de *S. Agnean*, Duciſſæ, Filiabus ac Comitatui

tatui adornatæ: nec diu poſt ivit *Princeps* cum C. *Kônigsmarckio* in rheda *Anglicana*, & Nobilitas cum M. *Longueil* in *Gallicana* Illuſtri ſocietati obviam. Suâ ille rhedâ excepit Ducem de *S. Agnean*, ſuis alii alios & illuſtrem ſexum, ac duxerunt ad domos conſtitutas. *Principem* mox ſecutus Dux domi ſuæ ſalutavit, par eidem redditum officium, ac per armatos utrinque incolas ductus comitatus ad cœnam, quæ binis tormentorum exploſionibus identidem pocula & ſanitatem Regis *Chriſtianiſſimi*, *Reginæ*, *Delphini*; Ducis *Aurelianenſis* & Domus *Palatino-Neoburgicæ* promovebat: trahebat chorus chorum & ſaltus ſaltum ad horam noctis ſecundam, abſque ullo vel interſtititio, vel faſtidio, vel minimo, quod mireris, Ducis ſeptuagenarii incommodo. Itum poſtridie ad Sacrum ſuavi harmoniâ ſolenne, ad menſam, deambulationes, cœnam & chorum ſymphoniâ, verſibus, rhytmis, ſymbolis cantibuſque in multam noctem continuatum. Atque inde *Gratianopolitani* gratioſè in viam reducti, & biduo poſt inter feſtivos ignes, tormentorum bombardarumque applauſus miſsâ hinc inde liberali eleemoſynâ, acceptâ redditaque ultima Nobilitati Vicinæ, Abbatiæ, Gubernatori, reliquiſque Miniſtris ſalute diſceſſum equis & rhedis à Marchione de *S. Helene* ſubminiſtratis per ampliſſimam planitiem in *Bangh* pagum, unde pranſi *Rhotomagum Normanniæ* Metropolim ſupremâ *Parlamenti* curiâ & infulâ Archiepiſcopali decoratam ſub ſeptimam veſpertinam ingreſſi

Redit Fecam.

Epulis & choreis feſtivis dati dies aliquot.

Rhotomagum Normānia, multa ibi honoru obſequia, ſalutatus vario idiomate.

greſſi ſumus. Cœperunt ſalutationes à tubis, tympanis, & vario ſymphoniæ inſtrumentalis concentu. Vicarius Gubernatoris nomine adventum gratulatus rogat teſſeram pro nocturna Urbis cuſtodia. Ipſe Urbis Gubernator M. *Beveron* ab Intendente comitatus poſtridie præviis officioſæ humanitatis formulis invitat ad prandium. Senatus mittit vinum, ſonant tormenta & mortaria ad ingreſſum in arcem, reſonantque ad ſingula ſanitatum pocula: Veſpertinus Nobilitatis gyrus ſub umbroſo arboreto frequentatur: prandetur poſtridie apud *Principem* Senatus; aditur Comœdia Sereniſſimo *Advenæ* dicata, datur teſſera militaris, cœnæ ludiones viginti quatuor artis ſuæ peritiſſimi accinunt, ac denique applaudunt Muſæ *Rhotomagenſes* in horto Patrum *Societatis JESV* ſub frondoſa umbella, oratione quà ſolutâ quà ligatâ, *Græcè, Latinè, Italicè, Hiſpanicè, Gallicè, Germanicè*, & *Anglicè*; prolixus ſim ſi perſequar ſingulas; ingratus, ſi non injurius, panegyres ſi prætercam univerſas. Utramque & faſtidioſæ prolixitatis, ingratique ſilentii nomen diluet compendioſum, quod ſubjicio ſchema.

Panegyris ad laudem Principis.

Nominis tui ſplendor, & earum quibus Gentes jam plurimas in admirationem traduxiſti, virtutum fama, tuum ad nos adventum anteverterunt, Sereniſſime Princeps. Fruſtra incognitus ſperas, & obſcurus, Regiones, populos, imperia peragrare: tua te tenebras affectantem Majeſtas

Majeſtas prodit, ut obvolutum nubibus ſolem ſua lux venis ad ignotas tibi terras, ſed non ignotus venis; & cùm populorum conſuetudines non ante noveris, quàm inſpexeris ipſe per te; & quâ polles ſagacitate indagâris; nobis nec inſpectus jam agnoſceris tamen. Quod beatæ Gentes aliquot oculis uſurparunt ſuis; quod ſuſpexit Belgium, *admirata* Lutetia, Britannia *longum experta eſt, præclaras animi tui dotes, comitatem ſingularem, mores integerrimos, ſolertiam ingenii, facilem & expeditum omnium pene linguarum uſum ex illarum commendatione nationū jam novimus. Facit hæc tanta famæ celebritas, quâ omnibus æque populis notus es, & iis quos inviſiſti, & iis quos adiiſti nondum; ut pari te omnes ardore expetant, alter alteri te invideat, cunctantem ad ſe venire ſinguli deſideriis appellent, venientem lætitiâ incredibili excipiant, & abeuntem non minori mœrore proſequantur. Capiuntur omnes mirâ quadam ingenuitate, quæ & in omni facto & in benigno oris aſpectu eluceſcit: admirantur in ætate nondum adulta virtutum omnium non ſemina, ſed fructus uberrimos, maturitatem prudentiæ, judiciorum gravitatem, moderationem affectuum: prædicant celſitatem animi: laudant mentis celeres & acutos motus. Celebrant etiam corporis in omni exercitiorum genere induſtriæ conjunctam dignitatem: palam & audacter pronuntiant talem Te & iis dotibus inſtructum, qualem eſſe & quibus ornari decebat eum; qui ex nocilißima* Europæ *proſapia ſatus; qui genus jactare poteſt Imperatorum, Regum & Electorum ſacri Imperii feraciſſimum; qui ſanguinis cognatio-*

Digitized by Google

ne Reges *ferè omnes proximè attingit; qui in ſinu Patris educatus, & ab eo inſtitutus eſt* Principe,*(ſi quis alius) apto & factorum exemplis poſteros incitare, & conſiliorum prudentiâ informare. Dum te* Europam *nobilis & digna* Principe *curioſitas circumducit; minus eſt, quod in exteris Gentibus obſerves, & admireris, quàm quod iiſdem ſpectandum præbes. Verum inter multa unum in primis ſtupent, quod ubique novus & Hoſpes, nuſquam tamen exterus merito dicendus ſis. Ubi te ſuo ſingulæ ſermone loquentem audiunt, ſuum te fatentur & agnoſcunt: Ubi, quocumque alio tam facilè utentem, & te toti debitum orbi, & tibi totum orbem debitum dicunt. Nos neſcii, quo potiùs velis & ames ſermone ſalutari; cùm omnes æque familiares habeas, multis multorum in te populorum ſtudia linguis exprimemus.*

Quantus ades toti merito ſpectabilis orbi!
Quantus & attonitas rapis in ſpectacula Gentes!
Illuſtrine Patrum Princeps *à ſanguine major;*
An meritis, culto ingenio, virtute ſevera,
Et quod non aliis pariat maturior ætas
Nomine? bis quatuor ſuetum per ſæcula, Regum
Quidquid ubique fuit, lætis imponere Regnis
Aut ſociare genus, ſceptris te millibus unum
Deſtinat; inque omnes ſpondet tibi jura coronas.
Nota Palatinæ *cui nondum gloria ſtirpis*
Imperio? quibus & ſoliis non venit ab iſta
Gente decus? per longum Orbis Germanicus uni
Paruit, & primâ ſi nunc non ſede locatur,

Parte

Parte aditus quacumque tenet, quæ ſuſa per omnes
Imperii fines, ampliſſima Regna tuetur:
Finibus aſt egreſſa ſuis gens inclyta, quas non
Auguſtas gentes proprio inſignivit honore!
I; ſequere; & quocunque tuus te nobilis ardor
Luſtrandi populos, viſendi ignota locorum
Intulerit, nullas venies peregrinus in oras:
Quæque ſuum te Regna petunt: te vindicat omnis
Aula ſibi, & generi cognata Suecia veſtro,
Cui ve tuam debes Auguſta Polonia *Matrem;*
Anglia, *quam pelagi toties impunè potentem,*
Aſſeruit vano victor ROBERTVS ab hoſte;
Ante alias ſed noſtra tamen te Gallia *poſcit.*
Gallia *quæ generis paſſim veſtigia tanti*
Multa tenet: crebro circum jam Principe *fervet*
Borbonidum *domus alta: auguſto fœdere juncta,*
In quibus hæ geminæ ſtirpes, non omine vano
Heroas ſpondent, illuſtria nomina quondam,
Enguineis *dignos, CONDÆIS atque PHILIPPIS*
Sed Te ſi Generis commendat ſplendor avitus,
Et genus illuſtras; ſi vera eſt fama; viciſſim
Magnis Major avis, diſperſas colligis unus
Virtutes & jam teneris promittis ab annis,
Quæ matura olim virtus miracula pandet:
Cumque redux natale ſolum, patriamque reviſes;
Non tam annis Genitor cernet quàm dotibus auctum:
Speſque ſuas gaudens, ſuperataque vota videbit.

Ce neſt pas ſeulement au troſne, au diadême,
Qu'on reconnoit les Roys.
Sans poſſeder encor l'authorite ſuprême;
Sans eſtre encore Roy, vous en avez les droits.

Charmer les eſtrangers par ſa mûre ſageſſe:
Ne trouver point de cœur, quo'n ne puiſſe gaigner:
Se commander ſoy meſme en ſa tendre jeuneſſe,
Neſt ce pas la Regner?

Lunge dal lido natio
Vadan gli altri frà popoli lontany
Spinti dal curioſo deſio
Cercando ſpettacoli nuovi e ſtrani
Mà tù, chiaro ſangue di tanti eroi
Riporti vanto maggiore,
Che ſe vieni trà noi,
Vieni ſpettacolo, non ſpettatore.

Cernis ut aſſiduo volvuntur ſidera motu:
Nec rapidos curſus excipit ulla quies?
Scilicet: innumeris gaudent ſe oſtendere terris;
Et plures populos luce beare ſuâ;
Sic, varias, tua cùm virtus te debeat Orbi;
In commune bonum cogit adire plagas:
Perque ſuos dum alii quærunt ſpectacula curſus;
Spectandus populis tu *magis ipſe venis.*
Nec ſpectare ullum toto tibi contigit Orbe,
Quod te ſpectari dignius eſſet opus.

Quien

Quien, ama, laocio ſidad,
Jamas, ve, nies admirada
Solicite, tu cuydado.
El, luſtres autumocedad
Corre, bucla, yſinparar
Viſita, latierratodâ.
Ymita, al ſol, que la dora
En ambito. Sircular.
Nohalle., la ymbidia lugar
De oprovio, ny de baldon
Pereſca la emulation
Pareſca tu claridad
Y pues ta perſona oy
Biene a honrar nueſtro oriſonte
Sera de elicona monte
Yaſy tepodra alabor
Troſno te, offrete el aplauſo
Noes mucho. pues conſidera
En tu noble ſangre tantos
Como la fama celebra
My toſca pluma ſcnor
Mil para bienes tediera
Mas temè quedar corrida
Pormal cortada opornecia

Feliciores togatæ *Palladis*, quàm armatæ clientes; Tulerunt illi perorando plauſum omnes; iſtorum unus pedem perdidit baliſtam exonerando: jacturam, ut potuit,

Digitized by Google

argento miſſo liberalis *Principis* compenſavit humanitas. Integrum nos triduū morata Urbs ampla, elegans, dives mercatrix, aſſita *Sequanæ* ponte navali, lapidibuſqu ſtrato, ſuburbio S. SEVERI trans *Sequanam* auctior vicinis ſeptentrionem versùs collibus: ſuburbanis paſcuis, & umbroſis deambulacris amœna: munita aliâ monaſterio S. CATHARINÆ in caſtrum verſo; antiquo verſus *Caletenſe* ſuburbium palatio & arce ad *Caletenſem* portam inteſtinis nuper Angliciſque bellis ſemidiruta. Templum VIRGINI MATRI ſacrum tribus eminet turribus, S. ROMANI, *Pyramide*, & *butyraceâ* ſic dictâ à butyro per *Georgium Amboſium* in Quadrageſima indulto exactis à quovis edente ſex nummis, qui fabricæ iſti ſervierunt. Viſâ hic campana, quâ major non eſt in *Gallia*, tredecim pedes alta, lata triginta duos, 40000. libris gravis, à Cardinali GEORGIO *Ambois* *Georgia Amboiſana* baptizata, cui inſcriptum legimus rhytmum.

Campana memorabilis,

Je ſuis nommée George *d'* Amboiſe,
Qui plus de trentes ix mille poiſe,
Et qui bien me petera
Quarante mille il trouvera.

Supplex ad celebrem DEIPARÆ ſtatuam LVDOVICVS Rex & Dux cū ſuſpirio. *Suſcipe preces Virgo benigna.* Epitaphiū *Cardinalis Ambroſii* in ſacello prope chorū viſu dignum. Cedit huic proximè templum S. OVENTII

Templū S. Oven-tii.

TII undecim utrinque columnis elegans à CLOTARIO Rege conditum, in quo ſtatua B. V. DES VERTUS, *confrairie de Noſtre Dame de delivrance*; & binæ feneſtræ ſibi appoſitæ ac roſis pictæ; altera à Magiſtro, à Diſcipulo altera: hic à Magiſtro ob æmulationem occiſus; ille laqueo ſuffocatus, uterque prope chorum ſepultus. Plura in Vrbe Palatia, Curiæ & officinæ viſæ obiter. Varios Vrbs & Regio ſuperioribus ſæculis experta fortunæ æſtus, ſub GVILIELMO II. ac Duce VII. ejuſque ſucceſſoribus imperans *Angliæ*; ſub PHILIPPO II. Auguſto ſubdita; tumultuata ob exactiones Anno 1381. electo in Regem Mercatore Craſſo, nunc ſub *Hugonottis*; nunc ſub Liga *Catholica*: Antonio Regi Navarræ fatalis, HENRICO IV. *Hugonottæ* hoſtis, ac eidem *Catholico* fidelis; magnis deinceps crevit commerciorum incrementis. Conductis hic equis rhediſque notum in ſuperiorē *Normanniam* ſiccerâ & frumento abundantiorem, quàm vino & vitibus; ſuperatoque propter flexus arcuatos ſemel iterumque *Sequanâ*, *Ponte-Arcæ* & *Louviers* oppidis pernoctatum in pago Aquing.

Itum poſtridie per *Eburonicenſem Normanniæ* ſuperioris Comitatum *Duci* BVLLIONIO pro Sedano à Rege datum per *Grooſæuure* pagum, *Eburonicum Eureux* Epiſcopatu & *Audurâ* amne clarum, in *Breux*, ſeu *Dorcas* ſuperioris *Belſiæ la Beauſſe* Urbem & comitatum. Elegans hoc oppidum, ad pedem collis arce muniti, & fluvium *Ebrum*, tam celebre nunc à novaculis & cultris quàm olim

Grooſæuure pagus.

olim à *Druidum* conventu. Unde digreſſi ſummo manè attigimus *Carnutum Chartres*; à quo Regio *Chartrain* nomen habet. Vrbs partim in planitie, partim in collibus, frequens ædificiis & populo, mœnibus & vallis potens, ab obſidione *Hugonottorum* Anno 1567. fortiter toleratâ, à Pace mox concluſa & ſolenni HENRICI IV. inauguratione illuſtris, & nobiliſſima à ſtatua B. V. *in Dorcenſi portâ* per *Hugonottas* obſidentes ſclopetorum ictibus toties impetitâ, & nunquam læſâ. Templum Epiſcopale B. V. ſacrum turribus ternis, columnis, choro, ſtatuis, ſaxiſque artificiosè elaboratis planè Auguſtum, auguſtiorque crypta à prodigioſa DEIPARÆ ſtatua, quæ trecentis ante Natalem annis (ut creditur) inventa hanc habet inſcriptionem. *Virgini parituræ.* Plurimæ hanc ornant lampades argenteæ, & ſuis eam *Princeps* cum comitatu votis coluit. Veneratus idem Reliquias S. PIATI pro ſerenitate expoſitas recitatis ex appenſa tabella precibus; *O quam glorioſus es Martyr Chriſti Piate: novus ut ſol fulges in conſpectu Domini; pro cujus nomine conſtanter ſubjiſti ſupplicium, ſemper interpella pro nobis omnibus.* Lecto dein, ac piè repetito verſu imagini B. V. ſubſcripto,

Carnutũ Vrbs.

Carnuti miraculoſa ſtatua B. M. V.

Te Matrem Pietatis opem, te clamitat Orbis;
Subvenias famulis, O benedicta, tuis!

Dum fruſtra præſtolamur claves Reliquiarii & Theſauri nullibi repertas; dumque ad rhedas & equos jam accinctos

cinctos revertimur: Curſor *Pariſiis* miſſus funeſtas M. *Turenii* in velitatione occiſi Epiſcopo, Clero *Carnotenſi* indicit exequias. Incredibile eſt, quam acerbo Nuncius hic luctu Urbem *Belſiam* ac univerſam compleri *Galliam*; quæ ubique tanto Heroi, ſuo Servatori, & Patri Patriæ magno pietatis ſenſu parentavit. Paſſim habitus ille Campi-Ductor aut primus, aut nulli in EUROPA ſecundus, tam æſtimatus ab hoſte, quàm à ſuis amatus. Vitam in morte ac pompâ ejus funebri *Pariſiis* celebratâ habes; Natalem in fonte ſaliente & Epigraphe, *Oriens ex alto*: Familiam in ſtipite Heliotropii aureis foliis coronato & Epig. *Celſæ ſtirpis honos*: Pueritiam in aquila juniore ſenioris æmula Epig. *Et Pater excitat.* Adoleſcentiam in igne miſſili accenſo & Epig. *Incandeſcit eundo*: Virilem ætatem in elephante armatis gravi & epig. *Nec me labor iſte gravabit*: Militiam in Echino: & epig. *omnis mihi vita ſub armis*: expeditiones militares in bombo diſſoluto & epig. *Et magnas territat urbes*: Prudentiam in ariete & epig. *Vis in capite eſt*: Integritatem in magnete & epig. *Non trahitur auro*: Converſionem ad fidem Catholicam in vapore ſurſum per ſolem illuſtrato & epig. *Quæſivit cœlo lucem*: Cultum Divinum in Heliotropio ad ſolem verſo & epig. *Sanctum ſydus adorat*: Exemplum in Aquila prævia & ep. *Monſtrat tolerare labores*: Fidem in Regem in ſolari & epig. *Obſervata ſequor veſtigia:* Stratagemata in cuniculo muris ſuppoſito & epig. *Negatâ tentat iter viâ*: Senſatam cun-

Mors Tourein affertur Carnutũ.

Ejuſdem Toureinii vita & mors emblematicè celebrata per Galliam.

ctationem in Horologio manu & clavi retracto & epig. *Cunctando reſtituit*: Imperatoriam dignitatem in Rege apum & epig. *Pro ſtimulo exemplum eſt*: Senium vegetum in arbore fructifera & epigr. *Non anni domuêre.* Mortem in collapſo Coloſſo & epig. *Quis fuerit nunc ſcire licet*: Lugentem *Galliam* in iride & epig. *Deſinit in lacrymas*: ac denique famam in papavere abſque foliis coronato & epig. *Non omnis moriar:* Et hæc Heroum ſors quæ lugubres, inter ovantes palmas plantat cupreſſos, eaſque generoſo ut plurimùm ſanguine rigat & nobilitat.

Belſia Regis frumentaria. Nos iter proſecuti in Voues per *Belſiam* Regionem frumentariam ad granarium *Pariſiorum*, de qua fontibus, pratis, ſylvis vitibuſque deſtituta cecinit nonnemo:

BELSIA *triſte ſolum; cui deſunt bis tria ſolùm;*
Fontes, prata, nemus, lapides, arbuſta, racemus.

Intrat Aurelianum. Poſtridie tandem venimus *Aureliam*, olim *Genabum* Ducatus *Aurelianenſis* Metropolim. Urbem hinc *Liger* vario fluxu alluit, inde vitifer collis, ager ferax, & amœnæ hortos inter & vineas ambiunt deambulationes: agger munit terreus & murus turribus rotundis circumſeptus: ornat linguæ nitor & juriſprudentiæ ſtudium. Hanc Rex FRANCISCVS primam Regni ſui Vrbem cenſuit, dicere ſolitus ORBEM LUTETIAM. Hanc cum ſubjecta Provincia deſtinavit edicto perpetuo CAROLVS V. Rex in Filii Regii ſecundo geniti apennagium. Prima, quæ ſummo in advenam poſt auditum Sacrum effuſa applauſu,

Digitized by Google

plauſu, fuit *Aurelianenſis* in Collegio *Societatis* JESV juventus. Cœpit hic jubilus à pictis ſymbolis verſibuſque per Nobiliores Scholares recitatis. Horum primus ab inferiore Muſa exorſus ſic canebat: *Excipitur à juventute Collegii Soc. Jeſu.*

Audiit & doctæ dedit hæc quoque carmina Muſæ
Infima Muſa, putans quod tibi nota foret.
Quid peregrinaris? nullâ peregrinus in Urbe
Eſſe potes, patrium nactus ubique ſolum.
Ignotus nulli, ignota eſt tibi Natio nulla;
Quâ te cunque rogem, tu dare voce potes.
Tu nova ſolus habes, ſolus viſenda: quid omnes
Cura tibi populos tanta videre fuit.
Tu Patriam PRINCEPS, *ſi quando reviſeris aulam;*
Cuncta erit ad limen Gens peregrina tuum.

Alter ſolem in zodiaco decurrentem hâc coronabat epigraphe & jam ſubjecto jambo *Luſtrat & illuſtrat.*

Dum Phœbus orbem luſtrat; illuſtrat ſimul,
Utrumque melius, O PRINCEPS *facis.*

Tertius in picta ludebat arbore & adjecto lemmate, Juvenis quam grandia præſtat.

Ut magni tenerâ pendent ex arbore fructus;
Luxriatque prius malis, quàm frondibus arbos:
HEROS *ſic nobis primævo flore juventæ*
Cepiſti, quà finis erat, primordia Princeps.
Vix meruêre ſenes, JUVENIS QUAM GRANDIA PRÆSTAS.

Quartus urbaniſſimâ exultabat elegiâ.

Ut GENABUM *Ligeris* NEOBURGUM *accedere ſenſit,*
Exiliit trepidus; rumor in Urbe fuit.
Te ſpectator amat, laudat, veneratur, adorat,
Turba ruit; laudem dat tibi quiſque ſuam.
Dignus hic eſt cingi Regum diademate vertex,
Purpuraque hos humeros, ſceptra manuſque decent
Heroas, BAVAROSQUE, PALATINOSQUE *quot unus*
O PRINCEPS *oculis, unus & ore refers?*
Deſino mirari. Vincit præſentia famam;
Te meritò tantum fama per ora tulit.
Dicitur & multis, aliorum nuncia falſa
Quæ ſolet eſſe, tui nuncia vera fuit.

Monſtrabat alius coronam Ducalem liliis ornatam, cui inſcribebat: Ornant non onerant:

Lilia ne grave ſit propriæ implicuiſſe Coronæ:
Hæc ornant, Princeps, Lilia non onerant.

Plectebat alius denique Coronam liliatam adjectâ epigraphe: Creſcit utrinque decus.

Suum eſt Coronæ, liliis ſuum eſt decus.
Junge ſimul, PRINCEPS, *creſcit utrimque decus.*

Solenniſſimus hinc reliquæ juventutis applauſus ex Collegio proſequebatur abeuntes repetitis millies votis, *Vivat Princeps Neoburgicus!*

Nec

Digitized by Google

Nec ſuis deerat partibus *Natio Germanica* binis comitata Bidellis, quæ per advocatum gratulata adventum & precata omnem felicitatem ſuæ ſuum *Principem* Matriculæ adſcripſit, accepto pro Nationis Bibliotheca donario. Maximum verò Ornamentum acceſſit ex literis à Rege gratiosè datis, quas demiſſiſsimâ accepit reverentiâ, & poſt profundum oſculum aperuit.

Aurelani inſcribitur matricalæ Nationis Germanica.

Mon Couſin, j'ay receu avec plaiſir par le lettre, que vous m'avez eſcritte, les teſmoignages de voſtre affection pour moy, & vous ne devez pas douſez de celle, que je conſerve pour voſtre maiſon, & pour vous en particulier. Je verray touſiours avec ſatisfaction les occaſions de vous en donner des marques, & de vous faire connoiſtre le fondament certain, que vous devez faire ſur mon amitié; ſur ce je prie Dieu, qu'il vous aiſt mon Couſin à ſa ſaincte & digne garde. Eſcrit à Verſailles ce 29. jour de Juillet 1675.

Litera Regis Verſellis ad Principem allata.

LOVIS.

Afferebat idem faſciculus alias à M. *Louvois*, & à M. de *Pompone* Regiis Miniſtris aliàs ſuæ in *peregrinantem* obſervantiæ teſtes. Notior jam Vrbi *Princeps* Vrbem luſtrabat & templum S. CRVCIS Epiſcopale barbaro HVGONOTTARVM furore Anno 1562. dirutum, & Chriſtianâ HENRICI IV. liberalitate rurſum cœptum. Nec ſaxis tunc parcitum, nec oſsibus LV-

Templũ S. Crucis

Digitized by Google

DOVICI XI. ſacræ ædis Conditoris; nec cordi FRANCISCI II. ante biennium hic tumulato; quæ impiis abſumpta flammis, ruinam unius diei Regiæ tot annorum impenſæ necdum reſtaurârunt. Opus magnificum magnificentiorem & extremam expectat manum. Curia Epiſcopalis, ejuſque hortus planè elegans. Canis portæ impoſitus cum epigraphe: *il piu fidele Paſtorem bonum decet & docet.* Cœmiterium huic vicinum beneficio LVDOVICI XII. & FRANCISCI. I. in quadro & binis ſacellis S. SPIRITVS & S. LAZARI amplum, opimum & viſu dignum digniuſque crebrâ memoriâ epitaphium.

Par ou tu paſse, j'ay paſſé;
Et par ou j'ay paſſe, tu paſſera:
Au monde, come toy, j'ay eſté;
Mort come moy, tu ſera.

Hiſtoria puellæ Aurelianenſis. Pons *Ligari* illuſtris ſtatuis B. VIRGINIS *Salvatorem* ex CRVCE depoſitum ſinu complexæ; CAROLI VII. Regis Cataphracti hinc genuflexi, ac inde Puellæ *Aurelianenſis* ſupplicis gladio calcaribuſque armatæ. JOANNA hæc fuit *Jacobi Darcii* & *Iſabellæ Valteriæ* Filia, ex pago *Dam-Remigio* ad *Moſam Lotharinga*, Paſtrix ovium, cœlitus ad animandum *Carolum* VII. ſolvendam obſidionem *Aurelianenſem* & inaugurandum *Rhemis* Regem miſſa, armata gladio quinque crucibus liliiſque utrinque ſignato; auctorata ſub vexillo candido ſa-

do ſacratiſſimis nominibus JESV & MARIA, imagine CHRISTI CRVCIFIXI & VIRGINIS ab *Angelo* ſalutatæ picto, Anglorum victrix, & ſervatrix *Galliæ*, quæ à *Burgundis* ad Compendium *Picardiæ* oppidum intercepta, *Anglis* vendita, & ab iiſdem *Rothomagi* tandem combuſta, immortale ſibi, ſuis & ſexui hoc virtutis fortitudiniſque meruit compendium. Neutra deinceps Natio ſuos jactet viros in puella peregrina aut victa aut victrix.

Plerique ob præſentes bellorum motus diffluxerant *Germani* ex florentiſſima *Juriſprudentiæ* Academia à PHILIPPO *pulchro* Rege Anno 1312. inſtitutâ. Pauculi, qui ſupererant, ſuum adhuc habebant Procuratorem, Aſſeſſores, Bibliothecarios, Leges, Privilegia & Matriculam ab anno 1444. in certas Principum, Comitum Baronum, Nobilium & ignobilium quà *Germanorum* quà *Hollandorum* claſſes diſtributam; quam manu ſua & ſymbolo, DOMINVS VIRTVTVM NOBISCVM, ipſe *Princeps* illuſtravit. Acceſſerant alii nuper viginti octo ex legione *Anicanâ* diurni & nocturni turris rotundi *Ligeri* vicinæ, carceriſque cuſtodes, quibus ſtramen lectus, panis & aqua victus, & omnis libertas una in ſuperiori turri deambulatio. Et hos miſsâ per me eleemoſynâ ſat liberali recreavit *Princeps*. Sexta dein *Auguſti* dum Miles Regius pergit in *Britanniam* inteſtinis motibus turbatam: Nos in duas diviſi turmas, alii adverſo *Ligari* rectà, ſecundo alii per ambages pergebamus, *Lugduni* denuò

denuò conventuri. *Princeps*, D. de *Wachtendungh*, D. de *Goldſtein*, D. de *Neſſelrath*, D. de *la Baune*, Doctor *Preis*, *Egelhoff* & *Zweiffel* Ephebi, uterque à cubiculis, *Rutgerus* coquus, pauculique famuli binis prætervecti navibus *Meur* & *Baugeney* oppidum ponte ſternens *Ligerim* pernoctavimus in S. Die *vico* à S. DEODATO ſic nuncupato. Commodius ad *Ligerim* vix ullibi reperimus hoſpitium, nullibi vinum melius. Excurſum hinc poſtridie ſummo manè citatis equis in *Chambor* arcem Regiam unâ leucâ diſſitam, quæ quaternis ſurgit turribus, totidemque papilionibus; in quorum medio lapidei gradus turriculâ ſublimantur. Solare omnes ambit turres. Conditor Fabricæ fuit FRANCISCVS I. ex captivitate redux, ut monſtrat. Paſſim litera F coronata, & ſalamandrâ FRANCISCI ſymbolo. Opus eſt duodecim annorum à mille octingentis operariis necdum abſolutum. Vivarium ſeptem leucarum ſuis cingitur muris, & abundat phaſianis, damulis, cervis & apris. Mox reduces ad Sacrum venerabamur annulum S. DEODATI, cujus lapis ſervit leniendis oculorum doloribus Atque ita inter vitiferas, frugiferasque ripas defluebamus ſobrii *Bleſas* primam *Bleſenſis* comitatûs Urbem. Et *Bleſenſis* juventus *Aurelianenſis* æmula primas honoris ſibi vendicabat in pomu punica, quam Sereniſſimo *Hoſpiti* vix pranſo à P. *Turny* in Collegium *Societatis JESV* inducto adornârat in Lemmate adſcripto, *Nata Coronis & verſibus.* quos ſubjicio,

Chambor arx Regia.

Bleſenſes Muſæ gratulata Hoſpiti.

Tout

Tout le fruit, que cét arbre porte,
Eſt touſiours un fruit couronné.
Le Beau ſang, dont vous eſtes né,
Porte auſſy Monſeigneur des fruits de
cette ſorte.

Ce ſont les belles deſtinées
De vos ayeuls
De pouvoir conter ſeuls
Plus de cent teſtes couronnées
Nata coronis.

WILHELMI *genus inclytum intuere,*
Quam tibi offero floridam, ſimulque
Gratis fructibus arborem refertam
Quod mirêre, ſinu quod illa fundit
Fructus, conſpicuos facit corona.
*Hæc,*PRINCEPS,*Generis Domuſque viva eſt*
Imago NEOBVRGICÆ : *quot illa*
Tot Tantoſque viros, Coronis
Aut cinctos tulit; aut pares ferendis
Nata Coronis.

Grand Prince, voſtre nom, voſtre eſprit, voſtre cœur
Marquend, je ne ſcay quoy dans voſtre deſtinée,
Qui nous fait eſperer, come un tros grand bonheur
Qu'on un jour on vous verra teſte Couronnée.

Prince, qui faites en vous aſſemblage
Des plus belles vertus, qui forment les vainqueurs;

Ee *L'ont*

L'ont pout aſſez deſia voir ſur voſtre viſage,
Que vous ſerez un jour maiſtre de tous les cœurs.

Prince en qui tout eſt grand, & tout incomparable:
Le ſeul nom de NEWBOVRG *ne peut eſtre nommé;*
Le ſang, l'eſprit, le cœur en eſtant ſi aymable,
Qui ne ſoit auſſy toſt & l'aymant & l'ayme.

Spectabantur inter hos applauſus Collegium, & inter feſtivos nobiliſſimæ juventutis clamores vivat *Princeps Neoburgicus*, templum & altare ſumptu Regiæ Principis *Montpeſier* necdum perfectum, non procul hinc arx Regia extra Urbem in rupe à LVDOVICO XII. & FRANCISCO I. ædificata, ut ſtatuæ, verſus, & ſymbola in *Erinaceo* & *Salamandra* demonſtrant. Arci vicinus hortus Regius per porticum trecentos paſſus longam diviſus, & ſat neglectus. Hinc itum versùs RR. PP. Capucinos ad erectum colliculum, ex quo amœniſſimus in Urbem acclivem, vitiferos colles, triticeos agros, opacas ſylvas; fortiſſimam planitiem *Ligari* diviſam & ſex naves cum Regio milite ad *Britanniæ* motus componendos defluas erat proſpectus. Reditum per *Hyſtum* duplici utrinque arborum ordine umbroſum ad commodiſsimum ſuburbii hoſpitium juxta aquas, unde eminus ſalutata prodigioſa imago *B. V. Viennenſis* in ſuburbio Urbi per pontem lapideum conjuncto. Cœnatum in horto, nullibi hucuſque lautiùs, nec lætiùs, ſive humanitatem Hoſpitis, ſive ciborum delitias, ſive

PP. Capucini.

ſive vini ſpectes bonitatem. Ex Hyppodromo poſtridie itum ad ſacrum, & inde viſis eminus platearum in Vrbe anguſtiis Baſilicisque SALVATORIS & S. JACOBI ad *Naves*. Vix totâ *Galliâ* aut populus humanior, aut lingua elegantior, aut ſolum uberius, aut aër ſalubrior; qui tamen utrique *Guiſio* Anno 1588. fatalis fuit ſublato HENRICO Duce per ſicarios in conclavi Regio 23. Novembris & Fratre *Cardinali* poſtridie per Prætorianos, corporibus vivâ mox calce conſumptis, cremati oſsibus, cineribuſque in aerem diſperſis. Securitas & ſecuris quam exiguâ & funeſtâ terminentur differentiâ docuit tragicâ hac ſcena HENRICVS III. tunc demum ſe Regem gloriatus, didicitque mox nihil ſibi Regi ejus nominis *tertio* præter tria ſuſpiria, *obtinendi*, *amittendi*, & *retinendi* reliquum. Veriſsime cecinit ille. ***Populi Humanitas.*** ***Hen. III. in infelicitate vox digna.***

Suſpirant Reges ſub adepti pondere honoris?
Et tamen exoptant majus honoris onus,

Sub quo reſpirent nunquam, ſuſpirent ſemper, dum aſpirando expirent. Impulêre navim in flumen medium, ejuſque currum rapidiorem repetita hæc ſuſpiria, quæ prandium deinceps navale & cultæ utrinque ripæ ſopiebant.

Horâ poſt meridiem ſecundâ ſubimus *Ambociam* Turonenſis Ducatûs oppidum, Hoſpitium prope pontem; ſuburbium inſulare per pontem primum; per alterum Vrbem primariam, & arcem à CAROLO VIII. ***Amboica oppidum.*** ***Arx Caroli VIII.***

 ædifi-

Digitized by Google

ædificatam. Eſt hæc in rupe editiori baliſtis munita æneis, ſacello Regio & Collegio Canonicorum eminens, binis effoſſa puteis, ac binâ patens cochleâ, quâ currus ex ſubjecta Vrbe in ſupremam turrim trahi queunt. Præbuit hæc Reginæ Regiæque domui olim in bellis inteſtinis aſylum & nuper etiam arctam M. *Foucquet* cuſtodiam. Recordabatur ad ferratos ejus clathros nonnemo ſymboli in *Vau Fouquetii* domo à ſe aliquando viſi, quod erat ſciurus ſupra Aquilam cum epigraphe *Quò non aſcendet* ? repetiitque non ſine gemitu: *Quo non deſcendit*, Tantum fortunæ & famæ ac prope etiam vitæ paſſus in caveâ ferreâ præcipitium ? Cornua cervi in Ardeana, ut ajunt, capti, quæ in Collegiata aſſervantur ob enormem magnitudinem & ramos viginti omnem pœne excedunt fidem: ſuntque, qui artis malint, quàm Naturæ opus; Nos non tam arbitri, quàm ſpectatores opinioni communi nec ſubſcribimus nec derogamus. Moroſior domi Euclio, ac minor Hoſpitii commoditas poſtridie maturabat abitum *Turonas*, *Tours*, *Turonenſis* Ducatûs Metropolim pedo Archiepiſcopali inſignem. Applauſit Advenæ juventus & Collegium Societatis JESV dum poſt Sacrum templum novum in fundamentis luſtraretur. Marchio *d'Aniau* vir Regi carus, ſæpius ad Principes *Germanos* Legatus, ac Gubernator Provinciæ per P. *Lamſch* Collegii Rectorem de hoc adventu monitus ternis, abduxit *Hoſpitem* tam inexſpectatum curribus ad prandium, per Vrbem, templa,

Ingens cornu cervi.

Turonas adit.

Excipitur à Collegio Soc. Jeſu.

templa, mœnia ac tandem foras ad lautam iui *Veretz* cœnam. Regio hæc verè *Franciæ* hortus ac Pomarium, Pomariiq́ue hujus delitium *Veretz* Abbatis de *Fiate* domicilium aquis irriguis, hortis, fabricâ, periſtromatis, reliquaq́; ſupellectile quàm dives tam amœnum. Hoc pyrorum (*bon Chreſtien*) boni Chriſtiani Natale à S. MARTINO, ut quidam volunt, ſatum, quæ ſuavitate ſua & famâ univerſam compleverunt *Europam*. Primum Vrbis templum à S. MARTINO erectum ac S. GRATIANO ſacrum binis aſſurgit turribus, eminet architecturâ, ac horologio planetarum, lunæque creſcentis & decreſcentis indice nec non ſtatua VIRGINIS MATRIS prodigioſa decoratur. Proxima huic S. Martini Collegiata, ab omni juriſdictione Archiepiſcopali eximia; cujus Canonicus primus ipſe Rex. Cernitur in fornice antiquiſſima CHRISTI SALVATORIS quatuor clavis Cruci affixi imago; monſtratur non procul à porta meridiem versùs intra cancellos ferreos locus, ubi oſſa S. MARTINI ab *Hugonottis* cremata, hoc verſu circumſcriptus.

Turonẽſis Regionis laus.

Collegiata S. Martini.

Impia Relligio ſuriis agitata malignis
Oſſa viri ſancti hic igne cremanda dedit.

Ea temporis iſtius fuit rabies, ut cùm ligna oſſibus S. FRANCISCI de PAVLA ſubjecta flammas impias non conciperent, eas ligno *ſanctæ* CRVCIS veluti fomite incitarent. Quid furiæ infernales truculentius in

Hugonottarũ impietas in S. Crucem.

ſalvificam crucem & ſacra oſſa patrare potuiſſent ! O ſacros cineres ex pabulo tam ſacro concretos ! erat extra Vrbem in vallis magno ſumptu inchoatis jucundiſſima ſub arboribus ambulatio; unde ſpectabamus arcem Regiam, de qua LVDOVICVS II. dicere ſolitus, quomodo per hyemem poſſet quis in ea vivere, & quomodo per æſtatem in eadem mori: ac Religioſum S. FRANCISCI de PAVLA à LVDOVICO XI. ad vitam prolongandam ex *Calabriâ* evocati, non procul à ſepto *Pleſſiaco* aſceterium. Viſæ intra Vrbem officinæ ſericæ, quarum prima filis ex alabris centum in totidem girgillos beneficio rotæ ab una puella circumactæ ſimul ducendis occupatur; altera texendis varii coloris ac figuræ telis; ac tertia premendo ſub prælo per rotas preſſo ſerico leviter conſperſo, unde pannus exit undulatus. Maximæ Vrbi ex hoc opificio accrevêre olim divitiæ, quas artifices bellis ſuperioribus diſperſi, alibique recepti non parum imminuerunt. Reperit hic tandem Illuſtriſſimus Baro de *Goldſtein* à trimeſtri & amplius cum ardente febri luctatus in ſale chymico alexipharmacum, & ſanitatem. Incredibilis nobis viſa animi & corporis fortitudo, quæ morbo tam pertinaci, viæ tam moleſtæ, & æſtati tam ferventi par erat.

Officinæ ſericæ.

Baro de Goldſtein curat febrim in ſale chymico.

Decimâ Auguſti pars ſecunda vecta *Ligari* cum impedimentis; pars equis per apertiſſimam planitiem nucibus, pratis, fluviiſque *le Cher,* & *l'Indre* diſcretam: Pars cum *Principe* curru Marchionis *d'Aviau* in inſula & oppido

pido

pido *Bouchardi* reliquos aſſecuta & *Vigenna* (*Vienne*) navi ſuperato, per arenoſum & ſat fœcundum ſolum, venit in *Richelieu*, oppidum *Pictavia* confine. eſt hoc ab *Armando Richelieu* Cardinali & magno Regni Miniſtro ſub LVDOVICO XIII. conditum, domus omnes æquales & magnificæ, plateæ in modum crucis perpendiculares, bina fora, Eccleſia quadris lapidibus, biniſque turribus ſurgens in pyramides, incolæ à vectigali ſalis, telonio, exactionibuſque liberi Conditoris ſui beneficio, triginta ab urbe paſsibus explicat. Hinc ſe hortus canali aquæ clauſus, inde denſat ſe ſylvula ſphæriſterio circumſcripta. Hanc propius contingit atrium areâ quadrâ, rivulo irriguo, officinis Miniſtrorum, equorumque ſtabulis diſtinctum. Arx in quadro, Frontiſpicium porticu & ſtatuâ LVDOVICI XIII. illuſtre. utrumque latus turri quadrâ firmum; interior area duplici ſtatuarũ marmorearum ordine circum circa ſuperba: pectorales ſunt inferiores, ſuperiores integræ, ala ad ingreſſum dextera nitet conclavibus, limbis, trabibuſque inauratis, pretioſiſque picturis & periſtromatis: Conclave aliud refert pictas HENRICI IV. Reginæ, Magnatum, & Aulicorum ex una parte; ex altera LVDOVICI XIII. ANNÆ AVSTRIACÆ, & totius Aulæ in tabellis quadris imagines. Aliud Regis eruditis circumquaque pictum ſymbolis ac ſententiis. Docet Caminus plus quàm vitream Magnatum gratiam vel uno ſæpè momento minus obſervato comminutam in ſententia S. JACOBI

Oppidũ Richelieu

Arx nobilis.

Variæ inſcriptiones & ſymbola.

Qui

Qui in uno peccat; factus eſt omnium reus. Vocales ac literati hinc inde parietes multâ ſpectatorem tenent eruditione, ac ſecretiores pandunt Cardinalis ſapientiſſimi ſenſus. Ventilabrum igni oppoſitum cum epig. *Aliena meis præfero.* Horologium ſolare cum ep. *Nec momentũ ſine linea.* Tribulus utraq; manu comprehenſus cum ep. *Nimium preſſus pungit.* Vrtica cum epig. *Non urit niſi læſa.* Flores in ſpinis cum epig. *Ex omnibus unus.* Manus explicata profundens nummos cum epig. *Beatius dare, quàm accipere.* Rami Lauri & palmæ cum epig. *Erit altera merces.* Scopus in quem plures collimant cum epig. *Vltima meta.* Manus implicatæ cum epig. *In æternum.* Navis ſupra montem cum epig. *Pax, arca, ſalus.* Pulli alcyonis in nido ſuper fluctus cum epig. *Sic ſurgo in altum.* Navis in portu cum epig. *Nunc tuta.* Templa honoris & virtutis cum epig. *Virtutis honos præmium.* Oculus tubo optico vicinus cũ ep. *Eminus proſpicienti nihil novum.* Sol nubes penetrans cũ epig. *Obſcurior penetrat.* Pardus contra ſciurum in arbore cum epig. *Aut capio, aut quieſco.* Delphinus in fluctibus cum epig. *Statio tutiſſima nautis.* Manus binæ amplectuntur coronam auream cum epig. *Ex opere gloriam.* Sacrum nomen IHS ſupra cor alatum cum epig. *Alta ſed ſacra peto.* Laurus & palma juncta cum epig. *Non quæro ſed promereor.* Cervus ad dictamnum cum epig. *Hoc ſalutis.* Cypreſſus arbor funeſta cum epig. *Dulciora merui.* Herba depreſſa cum epig. *Heu cede prementi!* Echinus explicatis

plicatis aculeis cum epig. *Mea me virtute involvo.* Pluvia in manus lapſa cum epig. *à Jove tantùm.* Manus gladio laurum ambiens cum epig. *Etiam bello quærenda.* Fulmen circa turrim cum ep. *Sic adverſa probant.* Corona aurea ſuprà ſpineam cum epig. *Hac ad illam.*

Neminem pœniteat tantillæ in ſapientiſſimo hoc Muſæo moræ, quæ tot oraculis compendioſiſſimam Regnandi & vivendi tradit artem, omneque artis & artificis *Richeliani* prodit myſterium, apertius authorem ſuum commendat caminus vicini conclavis anagrammatiſsimo illuſtrior, ARMANDVS D. RICHELIUS, HERCVLES admirandus. HARMAND de RICHELIEV *Hurdi main* de HERCVLE. Hoc inter cubile & natale quo primas vir tantus hauſit auras & ſpiritus, mediat Oratorium ſacrificiis, precibuſque privatis dicatum. Ala ſiniſtra in oblongo xyſto pictas habet urbium obſidiones, conflictus clades & victorias, menſam ex lapide Porphyrio, & in vicina turri ſtatuas & picturas ab arte exquiſitas. Bibliotheca quæ eſt in turri oppoſita, in ſex diſtributa claſſes, quarum prima cenſet ſacra *Biblia, Concilia, SS. Patres* & *Interpretes*: ſecunda *Theologos Scholaſticos, Morales* & *Controverſiſtas*: tertia *Graphicos, Geographos* & *Mathematicos*: quarta: *Hiſtoricos Sacros* & *profanos*: quinta *Hiſtoricos externos*: ſexta denique *Philoſophos, Oratores, Poetas, Philologos*, & *Medicos*. Sacellum non procul à porta, planè venuſtum: Hortus fontibus, ſylvis, ambulacris, aliiſque deliciis abundans.

Caminus Anagrāmatiſmo celebris.

Nobilis Bibliotheca.

Digitized by Google

Armandi de Richelieu laus. Quæ ſingula prædicant ARMANDI Proſapiam, fortunam, pietatem, ſapientiam, ſagacitatem & inſignem animi moderationem. Debet *Gallia* conſiliis ejus ſuam felicitatem, ac miniſterio imperium ad *Inſubres*, *Belgas*, & *Germanos* dilatatum: Unde nec immeritò LVDOVICVS XIII. Anno 1626. erexit *Richeliam* Ditionem ejus paternam in Ducatum & Pariatum *Franciæ*, diplomate *Pariſiis* in *Senatu Parium* 5. *Septembris* promulgato.

Territorium Londinenſe. Audito *Princeps* in ſacello caſtri ſacro equis rhediſque properat per territorium *Loudonenſe*, aliquantulum refectus in *Fonteu-vault*, *Salmurium*, *Saumur*. Salutant *Advenam* ex monte jam deſcendentem repetita tormentorum mortariorumque ex vicina arce exploſiones; mox Regis Locumtenens, tum Senatus oblato vino ac cereis albis, ac tandem *Germani* Nobiles *Principem* Germanum ſibi gratulati. Urbs nitet mœnibus ex quadro lapide concinnis, imminet *Ligeri*, firmatur arce in monte ſitâ, templo & Gymnaſio *Hugonottarum* frequentatur, excellit Hyppodromo, quinque pontibus totidemque Inſulis & ſuburbiis conjungitur, ac claret miraculis *B. V. Ardillenſis*, vel ut alii *Argillienſis* in ſacello cœpto Anno 1534, ſub PAVLO III. & FRANCISCO I. ac intitulato *noſtre Dame de Pitié Miſericordiæ*. Sacrarium ædificavit Dux de *Vendoſme*: *Richelius* auxit alâ unâ ſacellum, altera M. *Abel* de *Servien* in Tractatibus *Monaſterienſibus* Regis Legatus: hujus epitaphio ſat magnifico hæc de *Auguſtina* conjuge inſerta legi.

Excipitur Princeps in urbe Saumur.

Dives

B. Virgo miraculoſa Ardillenſis. Vera conjugis epitaphiũ

Dives extitit & humilis: quàm rarum!
Juvenis erat & ſapiens: quàm mirum!
Caſta fuit & formoſa: quàm divinum!
Virgo nere didicit & latere: quid illo doctius? quid iſto lucidius?
Mulier parêre noverat & parere:
Quid uno ſanctius? quid felicius altero?
Mater familias patienter ſcivit agere & fortiter pati:
Nihil utroque divinius.
Vis omnia pauciſſimis?
Auguſtina fuit Abelis. Flos vernare
Deſiit; ut luceret aſtrum.

Saluberrimæ fluunt ſub navi templi aquæ, quarum virtus ex prodigioſa ſtatua accrevit. Calices, coronæ, lampades, Cruces, ſtatuæ, ciboria, candelabra, aliaque tam ex auro, quàm ex argento ſupellex, quibus ab Anno 1595. Reges, Reginæ, Principes ſanguinis, & Magnates hunc locum ditârunt, reparant cum fœnore theſaurum ab *Hugonottis* ſuperiori ſæculo impiè expilatum. Adierunt Anno 1614. Patres *Oratorii* de *JESV* ſub R. P. *Petro de Berulle* ſuo Generali primam hujus ſacelli poſſeſsionem ex mandato Regis per Parlamentum *Pariſienſe* Anno 1615. 23. Febr. confirmato, eamque magno zelo Domus DEI & V. MARIÆ nec minori animarum fructu tuentur. Princeps dum ſuæ in V. M. pietati vacat; Urbem luſtrat, & equos in Hyppodromo cum ſummo

ſpectatorum applauſu exercet; Turonibus appellit M. d'*Anieau* novis in ſubjecta ſibi Urbe honoribus cumulaturus *Hoſpitem*;quem magnificâ excepit, tenuitque in multam noctem cœnâ. Miſſis poſtridie impedimentis per aquam rhedâ *Anglicanâ* , equiſque per pontes *Salmurienſes* & Ducatum *Andega-venſem* delati in *Bauge* oppidum, ubi ſub idem tempus Muſquetarii Regis advenerant ituri contra *Britannos*, pranſique deinceps ferè per *Myricam* ſubimus *Flexiam* la *Fleche Ledo* navigabili,& à Natali HENRICI IV. Regis nobilitatam. Præter Collegium *Societatis JESV*, Gymnaſium, templum, & convictum vix aliud in urbe ſpectatu dignius. Excepit ad primam Domûs portam *Principem* R. P. de *Champs Franciæ* Provincialis, clarus libris ac jam Pariſiis notus, RectorCollegii,& Collegæ; duxeruntque per aream interiorem quæ ſolari nitet, cujus index ſagitta corpenetrans cum H. coronato & epigraphe: *fixa mihi cordi eſt; Fixa & Flexia, la Fleche & ſagitta* gratioſis ſynonimis alludunt ad corda HENRICI IV. & MARIÆ de *Medicis* apud ſe in pignus confirmatæ in Societatem gratiæ depoſitæ: aliud in eodem quadro, Sol ambit ſacrum nomen IHS cum epig.*Hoc cum Sole dies nunquam deficit*: in area Convictorum aliud, puncto terminat indicem cum epig. *Quàm breve punctum totam mundi rotam ſuſtinet*! aliud ſua elegans inſcriptione, *tardus humi, cœlo velox*. Xyſtus rivum in picturis monſtrat HENRICVM, ter de hoſte profligato triumphantem, centies

Flexia urbs. ubi Natus Henricus IV. Rex Galliæ.

Applauſus Muſarum & PP. Soc. JESV.

qua-

quadrageſies in minoribus prœliis velitem, ac trecentorum oppidorum expugnatorem. Templum pretioſum in corde HENRICI Regis & Reginæ MARIÆ de *Medicis* religioſè ſervat depoſitum, araque ſummâ ſplendet & organo. Collegium tribus excurrit quadris, quorum primum ſervit Patribus; Convictoribus alterum, tertium Scholis & Scholaſticis. Hortus tam Collegarum quàm Convictorum aquis, ſylvulis, ambulacris, ac ſphœriſteriis amplus & amœnus. Recreatus tam variis Regiæ in *Societatem* magnificentiæ ſpectaculis *Princeps*, victuſque Collegarum precibus, ac gratioſâ *R. P. de Champs* eloquentiâ nocturnam cœpit in Collegio, Regioque Conclavi quietem. Ductus poſtridie ad Aulam majorem ſpectavit in theatro pyramidem ſub inſigni ſublimem ac nobiliſſimam Juventutem, quæ *Græco, Latino, Gallico, Hiſpanico, Italico, Anglicoq;* metro in laudes Spectatoris, plauſus, & mille vota elegantiſſimè ſe effundens ſcutis ſuis & emblematis pyramidale faſtigium ac principale inſigne coronabat. Scenam clauſit parvulus gratioſiſſimè queſtus de continua Scholarum *ferularumque* tortura apud *Principem*, cujus utpotè coævi gratiâ autumnales ferias octiduò anticipandas ipſe cum ſociis ſperabat, ſpondebatque fore, ut à tam gravi quantocyus jugo liberi deinceps per totam *Galliam* laudes ſui Redemptoris cum ſumma Parentum & amicorum gratulatione declamarent. Plauſum tulit, abſtulitque gratiam Puer. Nos ad triclinium jentaculumque à Colle-

Collegiũ PP. Soc. Flexiæ.

Pueri feſtiva querela.

Ff 3 gis

ſpectatorum applauſu exercet; Turonibus appellit M. d'*Anieau* novis in ſubjecta ſibi Urbe honoribus cumulaturus *Hoſpitem*; quem magnificâ excepit, tenuitque in multam noctem cœnâ. Miſſis poſtridie impedimentis per aquam rhedâ *Anglicanâ*, equiſque per pontes *Salmurienſes* & Ducatum *Andegavenſem* delati in *Bauge* oppidum, ubi ſub idem tempus Muſquetarii Regis advenerant ituri contra *Britannos*, pranſique deinceps ferè per *Myricam* ſubimus *Flexiam* la *Fleche Ledo* navigabili, & à Natali HENRICI IV. Regis nobilitatam. Præter Collegium *Societatis JESV*, Gymnaſium, templum, & convictum vix aliud in urbe ſpectatu dignius. Excepit ad primam Domûs portam *Principem* R. P. de *Champs Franciæ* Provincialis, clarus libris ac jam Pariſiis notus, Rector Collegii, & Collegæ; duxeruntque per aream interiorem quæ ſolari nitet, cujus index ſagitta cor penetrans cum H. coronato & epigraphe: *fixa mihi cordi eſt; Fixa & Flexia, la Fleche & ſagitta* gratioſis ſynonimis alludunt ad corda HENRICI IV. & MARIÆ de *Medicis* apud ſe in pignus confirmatæ in Societatem gratiæ depoſitæ: aliud in eodem quadro, Sol ambit ſacrum nomen IHS cum epig. *Hoc cum Sole dies nunquam deficit*: in area Convictorum aliud, puncto terminat indicem cum epig. *Quàm breve punctum totam mundi rotam ſuſtinet!* aliud ſua elegans inſcriptione, *tardus humi, cælo velox.* Xyſtus rivum in picturis monſtrat HENRICVM, ter de hoſte profligato triumphantem, centies qua-

Flexia urbs. ubi Natus Henricus IV. Rex Galliæ.

Applauſus Muſarum & PP. Soc. JESV.

quadrageſies in minoribus prœliis velitem, ac trecentorum oppidorum expugnatorem. Templum pretioſum in corde HENRICI Regis & Reginæ MARIÆ de *Medicis* religiosè ſervat depoſitum, araque ſummâ ſplendet & organo. Collegium tribus excurrit quadris, quorum primum ſervit Patribus, Convictoribus alterum, tertium Scholis & Scholaſticis. Hortus tam Collegarum quàm Convictorum aquis, ſylvulis, ambulacris, ac ſphœriſteriis amplus & amœnus. Recreatus tam variis Regiæ in *Societatem* magnificentiæ ſpectaculis *Princeps*, victusque Collegarum precibus, ac gratiosâ *R. P. de Champs* eloquentiâ nocturnam cœpit in Collegio, Regioque Conclavi quietem. Ductus poſtridie ad Aulam majorem ſpectavit in theatro pyramidem ſub inſigni ſublimem ac nobiliſſimam Juventutem, quæ *Græco, Latino, Gallico, Hiſpanico, Italico, Anglicoq;* metro in laudes Spectatoris, plauſus, & mille vota elegantiſſimè ſe effundens ſcutis ſuis & emblematis pyramidale faſtigium ac principale inſigne coronabat. Scenam clauſit parvulus gratioſiſſimè queſtus de continua Scholarum *ferularumque* tortura apud *Principem*, cujus utpotè coævi gratiâ autumnales ferias octiduò anticipandas ipſe cum ſociis ſperabat, ſpondebatque fore, ut à tam gravi quantocyus jugo liberi deinceps per totam *Galliam* laudes ſui Redemptoris cum ſumma Parentum & amicorum gratulatione declamarent. Plauſum tulit, abſtulitque gratiam Puer. Nos ad triclinium jentaculumque à Collegis

Collegiū PP. Soc. Flexiæ.

Pueri feſtiva quarela.

 gis

Pernoctat peregrinus in Collegio PP. Soc. Jeſu.

gis paratum digreſſi diſcimus hanc domum Regiam à Rege Societati à novennali exilio in *Galliam* revocatæ donatam in publicum agnitæ & defenſæ contra calumniatores Innocentiæ teſtimonium, ac perpetuum Regiæ in *Societatem* benevolentiæ monumentum. Proſcripti quidem *Galliâ* fuere *Patres* decreto *Pariſienſi* ob manus *Joannis Caſtelli* ex ſcholis nuper dimiſſi ſacrilegè ſuæ Majeſtati illatas, ac vulnus ſacro ori, labiiſque ſceleſto cultro inflictum. Eſto ex ipſo *Societatis* gremio excuſſus, foret ſicarius; nunquid Proditoris *Judæ* ex ſchola Chriſti egreſſi culpam luet Magiſter aut Collegium Apoſtolicum? Sed quod & quale hoc *Patrum* crimen? Nec *Toloſanum*, nec *Burdigalenſe Parlamentum* reos cenſuit, aut unquam à ſe dimiſit, quorum cauſam ipſe HENRICUS poſt novem annos in ampliſsimo Principum, Antiſtitum, Procerumque cœtu retortis in Harlæum Præſidem *Pariſienſem* argumentis peregit eò potentiùs, quòd duo potiſſimum genera hominum, Religionis novæ ſectatores, & Eccleſiaſtici licentiâ morum arguendi eam criminarentur. Fortunatum exilium, quod tam glorioſum meruit Patrocinium! Sic ignis frigidâ excitandus: ſic ſolidanda erat mendacio veritas & aſtringenda diſtrahendo *Societas*. Proſecuti Collegæ *Hoſpitem*, corporibus animiſque millieſque benè precati abeunti poſt ultimum & glorioſum à *Sereniſſimo Peregrino* vale receptum oculis, quo licuit, ſequebantur. Nos vineas inter & agros per oppidum *Dureſail*, viſo ad

De ejecta & revocata in Gallias Soc. Jeſu.

præter-

præterfluentem *Ledum* horto M. *Marſiliac* tranſitoque per pontem fluvio viis deinceps planis, & propè Urbem aſperis, acclivibuſq; ſub ſerum ingreſſi *Andegavum, Angiens.* Metropolis hæc eſt Ducatus ſub LVDOVICO XI. Coronæ uniti, quem CAROLVS IX. HENRICO Fratri, poſtea *Poloniæ* & *Franciæ* Regi dedit in *Apennagium.* Alluit illam vel ſecat potius *Meduana* Fluvius, ornat Inſula Epiſcopalis, commendat Vniverſitas & Hyppodromus. Plateas habet anguſtas, acclives, foſſas humiles, muros ruinoſos, ac turres templorum ſublimes: unde natum de illa credo dicterium; *humilis Vrbs, turres altæ, meretrices opulentæ, ſtudioſi pauperes.* Regio abundat collibus, vino albo, & bono: frumento, paſcuis, ſylvis & fluentis. Marchio *d'Anieau* ſecundo vectus *Ligeri*, avideque hic gratum præſtolatus *Hoſpitem*, magnifico eum excipit prandio feſto VIRGINIS *in cœlum* ASSVMPTÆ, & generoſo donat equo: Vrbs offert vinum: Major urbis ſub veſperum pro excubiis teſſeram petit militarem. Cantatus horis pomeridianis in Eccleſia Cathedrali coram Epiſcopo Gubernatore & Magnatibus Hymnus Ambroſianus: exoneratæ Machinæ curules: accenſi ignes feſtivi; & de *Limburgo* nuper capto triumphatum. Placuit in Cathedrali epitaphium Epiſcopi.

Andegavum Metropolis.

De illo dicteria.

Excipitur Princeps.

Triumphus Andegavi de capto Limburgo Belgii.

Non parum vivit, qui benè vivit.
Quantula ſint hominum corpuſcula;
Mors ſola fatetur.

Actis ſub veſperum gratiis Marchioni d' *Anieau* pro

tam prolixâ humanitate, qua Peregrinum *Turonibus*, *Salmurii* & *Andegavi* exceperat, deduxeratque ad Provinciæ à Rege ſibi commendatæ fines; poſtridie binis per *Meduanam* ac vicinum *Ligerim* navigiis defluximus montes inter & colles in *Riviere* pagum ad domum ruſticanam, ubi Herus in Palliis, alii in ſtramine, in navi alii cubarunt. Experrecti ſolitò citiùs omnes ex molli ſtrato viris remiſque properabant *Nannetum* ſuperioris *Britanniæ* Metropolim. Horâ diei nonâ qua nos ſuburbium ingrediebamur, egrediebatur miles Regius *Redonum* ſeu *Rennam*, vulgò *Renes*; quam *Tuanus* ob ſenatum Provincialem Provinciæ caput appellat, & in citeriorem *Britanniam* ad ſeditiones plebis ſopiendas. Poſt meridiem acceſsit *M. Wardin* loci Gubernator poſt conſuetas gratulationum formulas trinis *Advenam* abducturus curribus ad arcem & cœnam; Senatus Urbicus ad ſua, ſuorumque civium officia deferenda, ac denique ſub noctem Major Vrbis ad teſſeram militarem nocturnis excubiis poſtulandam. Adfuit poſtridie rheda cum Nobili Gubernatore ad uſus miſſa, quâ Princeps eundem ſalutaturus ad arcem progrediebatur. Stabat miles in armis, & ad primum ingreſſum ſonuêre quinque machinæ majores. Itum hinc redditis primi honoris officiis ad ſacram in templo *Patrum Societatis JESU* Synaxin; reditumque ad arcem & prandium repetito ad hauſtus ſanitatum tormentorum adplauſu. Excurſum poſt meridiem per ſuburbium ad domum mercatoriam

Nannetum ſuperioris Britanniæ.

Excipitur Princeps.

Luſtrãtur varia

riam, officinam ſaccaream, & collem à *Patribus Capucinis* habitatum; unde jucundiſsimus in ſubjectum *Ligerim* & ſpatioſam viciniam eſt proſpectus. Reduces æneis ex navi ſalutati machinis. Urbs ſuburbio minor, plateas anguſtas habet & acclives, domos conjunctas, Eccleſiam Cathedralem, marmoreũ apud PP. *Carmelitas* FRANCISCI II. & ultimi BRITANNIÆ Ducis, MARGARITÆ Conjugis, & ANNÆ Filiæ CAROLO VIII. & LUDOVICO XII. Regibus nuptæ Mauſolæum, & caſtellum ad *Ligerim* validiſsimum. Urbs hæc erat olim primogeniti Ducis *Britanniæ* apennagium. Poſt cum Provincia ex Ordinum conſenſu Anno 1532. tranſiit ad FRANCISCUM I. & coronam *Franciæ*. Poſt dictum 20. *Aug.* in templo S. NICOLAI Sacrum, & accepto à *M. Wardin*, redditumque ultimum vale equis & rheda per pontem lapideum *Ligeri* ſex rivis defluo inſtratum, mediâque horâ & amplius longum, ac ſuburbiis interruptum, *Pictaviam* viâ ingreſſi aſperâ, pernoctavimus in S. GEORGE pago. Nec viæ poſtridie planiores, myricæ, ſylvæ & rupes etiam plures, ex quibus boves tandem extraxêre rhedam, quam equi nequibant. Pranſi in *Chantaulnay* pago à gabellis immuni ex gratia Regis Duci *Tremoville* ſeu *Tarante* conceſsâ, ac plerique vario viarum errore diſperſi ſub ſeram noctem convenêre rurſum in *S. Gemine* pago, & pervenêre per planitiem planè ſterilem & ſtagnantes paſſim paludes & elatos aggeres trajecto juxta *Maranum Surâ* 22. *Aug.* *Rupellam* Urbem

Urbis deſcriptio

Pons raræ longitudinis ſupra Ligerim.

Sanctoniæ in territorio *Alnetenſi* vinum toto tractu *Nannetum* inter & *Rupellam* tenue, ſolum petroſum, myricæ multæ, frequens boum in charris & agris uſus: pauper populus: communis calapodiorum uſus. Meſſis ut ſpicas carpit, ita ſub dio in campo vel in area eas excutit ſtramine poſt demeſſo & coacervato.

Rupella diruta. *Rupellas* in mediis quærebamus Rupellis rati ſuburbium, quod cor Vrbis erat; adeò nullum vel propugnaculorum, quibus Vrbs adverſus HENRICVM *Andegavenſem* ſteterat invicta; vel tredecim Caſtellorum, & aggeris maritimi, quibus rebellis hæreſis fuerat à LVDOVICO XIII. Anno 1628. domita, extat monumentum. Dignus LVDOVICVS, cui Vrbanus caneret epinicion, quod ſuccineremus.

Ergo LVDOVICE evincis virtute rebelles: (rupellas)
Fortis, cum Juſti nomine, nomen habe.

Mareſchallus de *Novailles* Gubernator *abire* Collegio *Societatis JESV* noluit antè, quàm *Principem* ex ejuſdem templo & ſacro reducem complecteretur. Hunc *Munita littora.* ſecum rhedâ abduxit ad prandium, ſemel iterumque miſſis, qui Nobilitatē ad idem evocarent. Digreſſi poſt meridiem ejuſdem curribus ſpectabamus Inſulam *Inſula Rhaa.* *Rhæam* leucis duabus latam, ac 12. circumſcriptam à fertilitate ſoli, vini & ſalis copia, incolis bellicoſis, & *Anglis Hollandiſque* ſæpius cum laude rejectis celeberrimam. Inde ad portum regreſſi cernebamus herbas à mari ejectas,

ctas, quæ agris vineiſque ſtercorandis ſerviunt; tum turrim ex quadris ſtructam lapidibus, in qua nocturni lucent ignes Navigantibus; deinde ſuperſtitem in extremis ripis aggerem à LVDOVICO XIII. eductum; tum littus muro ac tormentis munitum, ac binas turres ſibi vicinas; quarum altera S. NICOLAI, altera *Catena* ſic dicta, quod catenâ ferreâ à quinque cuſtodibus firmentur uniantur q; hæ turres, ac manè ab uno diſſolvâtur. Portus amplus, hunc propè porta *honoris* ſole Regis ſymbolo picta & epigraphe *Nec pluribus impar*, cui ſubſcriptum LVDOVICO XIV. Rege omnium Regum terrà mari que potentiſsimo feliciter regnante porta hæc à ſæculo impervia patuit Anno 1672. Ecclesia Collegiata cupro tecta, nullis fulta columnis latior, quàm longior, ceſſa ab Hæreſi victâ Orthodoxis. Hanc propius pyramis *Crucis, Rupellæ* captæ monumentum, ſub quo fons ſaliens in totam Urbem derivatur. Hoc variæ ornant inſcriptiones LVDOVICO XIII. ANNÆ Reginæ, Urbi captæ ac fonti propriæ; quarum unum alterumvè ſubjicio fragmentum; *ni periiſſent univerſi, perierant ſinguli, ara ſit tuta ratis &c.* Sacra ſynaxis nec hic nec ad *Ligerim* ſervatur in tabernaculis, ſed ſub conopæo ſerico & ſupra altare ſummum ex filo ſeu catenula ſuſpenſum, fortè ne humectetur. Nec cerei in altari, ſed ad latus, ne altare fœdent. Civitas à commerciis ſalis & vini dives, porticibus elegans ac populo frequens, cujus caput ac pedes (ut communi fertur adagio) *Catholici*, ſc. ſummi & imi;

Varia luſtrantur.

Modus in partibus Ligeris aſſervandi S. Euchariſtiam extra tabernac.

pectus verò & umbilicus; *Heterodoxus*. Plurimæ extra Vrbem vineæ & foſſæ, in quibus ſol ſerenior ſalſam maris aquam ſpatio tridui transfert in ſalem.

Pranſus cum Nobilibus *Princeps* 24. *Aug.* apud Mareſchallum, multiſque ab eodem cultus ſtudiis, poſt redditas gratiarum & honorum vices conductis jam equis & rhedis juxta littus maris per paludes ab *Hollandis* alveorum beneficio exſiccatas in *Rochefort* Vrbem, mœnibus, domibus, plateiſque ad lineam ductis non ita pridem inchoatam, cujus Intendens *Advenam* lautâ tractavit cœnâ. Plures poſtridie horas tenebat nobiliſſimum *Galliæ* ad ripam Charante fluvii arcti & profundi armamentarium. Singula magni illius ædificii conclavia nomen habent Navis, & omnem nauticum ejus apparatum. Ex nominibus adſcriptis diſce conclavium, naviumque numerum; Le *ſuperbe*, l' *ſans pareille*, le *conquerant*, le *S. LOVIS*, l' *excellent*, l' *aymable*, l' *aquilon*, le *bon*, le *more*, le *fendant*, le *tygre*, le *hazardeux*, le *Faucon*, le *jeu*, le *capricieux*, l' *eſſeviel*, le *Galand*, l' *aquilon*, l' *intrepide*, le *ſage*, le *fier*, le *fort*, l' *illuſtre*, l' *invincible*, le *Foudroyant*, le *ſouverain*, l' *orguieul*, l' *admirable*, le *grand*, le *belliceux*, le *fortune*, le *Prince*, le *courageux*, l' *Indien*, le *Brillant*, le *droit*, le *rondelle*. Quæ naves claſſem, & conclavia alam longam faciunt. Eſt ultra canalem officina malorum, quæ ex lignis *Norvegiæ*, *Livoniæ* & *Pyrenæorum* montium componuntur. Eſt cis eundem officina fabrilis anchoris cudendis erecta: ibat hinc ad

Rochefort, & apparatiſſimum armamẽtarium cum officinis.

Digitized by Google

ad navim le *Sou-verain*, unde redux ſpectator decem tormentis ſalutatus. Officina chordarũ, funiumq; inde aliquantò remotior 500. paſſibus lõga funes nauticos infra, ac ſupra chordas minores trahit, quas dom⁹ vicina tingit axungiâ. Penuarium Palatio ſimile furnos habet pro coquendis ſimul centum quintanis, quarum ſingulæ centum cenſent panum libras: magna hic copia farinæ, piſorum, fabarum, leguminum, vaſorumque pro capiendo vino carnibuſque ſaliendis. Visâ tandem domo fuſoriâ ejuſque caminis ubi funduntur; machiniſque ex quibus ſuſpenſa tormenta intus ac foris poliuntur; ſumpto domi jentaculo & prandio in *Carrilleſon*, ac trajecto per Pontem *Carentono*, per ericeta, ſylvulas & agros multo lapide conſperſos ſub horam ſextam ingreſsi ſumus *Sanctonas* in loco humili ad *Carentonum* flumen ſitas. Vrbs hæc Epiſcopalis *Sanctoniæ* caput, *Guiennæ* & *Aquitaniæ* non poſtrema, amphitheatro, aquæ ductibus ac ponte lapideo ſupra *Carentonum* aliiſque antiquitatum Romanarum ruderibus celebris. De Provincia notum eſt adagium, *ſi la France eſtoit un œuf, ſantonge en ſeroit le moyeuf* (ſi Gallia ovum, Sanctonia ovi vitellus. Vicinum Vrbi trans flumen ſpatioſiſsimum paſcuum. Cathedralis à CAROLO M. in figuram Y ædificata ad monſtrandum tot Eccleſias in *Gallia* ab Imperatore & Rege ante hanc exſtructas, quot literæ ante Y in alphabeto. Vt ut ſit, non tam obſervavi hanc ego in templo, quam in Vrbe *Burdigalim* verſus figuram. Vivit in hoc ſuoque epita-

Ingreditur Sanctonas.

Proverbium de Sanctonis.

phio etiamnum *Bernardus* de *Maſſes* Provinciæ delitium;

Exigua eſt, ſed *multa tegit, quam cernitis, urna,*
Corda ſimul aliis invia corporibus.
Nam qui Santonicæ gentis, dum vita maneret,
Corda unus tenuit omnia vincta ſuo;
Idem Sanctonibus moriens cor liquit;ut uno
Perpetuum maneant omnia corda loco.

Frontiſpicium portæ, quâ itur *Burdigalim*, ornat imago Regis à binis aliis ſtipata, quarum huic ſubſcriptum *un Dieu, une foy*: alteri: *un Roy, une Loy*: ac infrà.

Du plus grand Roy du Roys
Sa Sacrée Majeſté
Revenant des Bearn
Fit le premiere entrée.

Nos hinc per ſuburbiũ egreſſi pranſi in *Pons* oppido Ducis *Albret*, hoſpitati in *Petit-Noir*, pago, qui eſt dominio *Mirenbeau* ſubditus, per ſylvulas, ericeta, colliculos, valles, raros pagos, & diſperſas hinc inde domus tandem aſſecuti ſumus *Blaviam Blaye* oppidum ad *Goromnam*, non foſsâ & muro ſed copioſis vineis circumdatam. Arx vicina multùm munita oppidum tuetur & flumen 2200. paſſus latum, quo adverſo cum refluxu ſpatio quatuor horarum aſcendimus *Burdigalim, Bordeaux* celeberrimum *Aquitaniæ* emporium, de quo Auſonius patriâ *Burdigalenſis* rectè cecinit.

Blavia oppidum.

Burdigalim ingreſſus.

Burdigala eſt natale ſolum: clementia cæli

Mitis

Mitis ubi & rigua larga indulgentia terræ:
Ver longum; brumæque breves: juga frondea ſubſunt.

Borteaux quaſi *Bord d'eaux* id eſt ripa aquarum *portus Lunæ* dicitur à ſemi-luna, quam ad *Goronnam* præterfluentem refert. Hinc & inſignia ejus, *Luna creſcens, Lilia, mare,* & *Leo cubans* cum inſcriptione,

Lilia ſola regunt lunam, undas, caſtra, leonem.

Æſtus maris patitur in novilunio majores, æquales in plenilunio. Urbs habet in circuitu ulnas 5280. in longitudine 9005. Inſulam Archiepiſcopalem, Majorem & juratos Præſides, centum Senatores Regios, quos vocant *Parlamentarios,* Collegiatas duas, Parœcias 12. tria *Societatis JESU* domicilia, Univerſitatem dictam Gymnaſium *Aquitanicum,* foſſas ſiccas, & muros ruinoſos. Tenuit domi *Principem* moleſta tuſſis cum multorũ deſiderio, quod indies ſperato, ac per plures dies dilato *Advenæ* ſui aſpectu acuebatur. Nullum *Societas JESU* in ſe paſſa deſiderare officium, quo *Filio Ducis* tam bene de ſe meriti, ejuſque malo præſens adhiberetur remedium. Jam ſanior primo ſui aſpectu dignatus fuit Tyrocinium *Societatis,* cujus Rector P. *Caſapas* vir doctus & religioſus poſtridie bellariis fructibuſque & verſibus iteratam hanc gratiam devotiſſimè recepit. Verſus recitabant tres Tyrones *Pictavii* auctorati, poſtridiè religioſo donandi habitu, binis ſinguli diſtichis ſua vota complexi.

Ejus deſcriptio.

Excipitur à PP. Societatis JESU in Collegio.

I. Te

I. *Te propius Princeps, ſolio admovêre Poloni;*
At diadema tibi promeruiſſe ſat eſt.
Scilicet haud opus eſt, dent ut ſuffragia Regnum;
Et Rex & meritis ipſe corona tibi es.

II. *Quo-fers-cunque pedem, Princeps comitantur euntem*
Relligio, Charitas, Pallas, Apollo, Themis.
Mox *Bellona* viam *ſataget tibi ſternere palmis;*
Marte triumphalis nempe viator eris.

III. *Victorem plauſu te ponè ſequemur ovantem;*
Ipſe tuis famulis mixtus Ephebus ero.
Nam qui inter JESV ſocios ſe dedicat aſtris;
Princeps Magne, tuis ſe dicat obſequiis.

Gratioſus ſenex R. P. Præpoſitus domus Profeſſæ.

R. P. *Adam Vir* ſcriptis clarus, charitate eximius, ſenex amœnus, ac domûs Profeſſæ Præpoſitus ubique Dux & viæ comes ſuis prævenerat bellariis Novitiatum, ac mirâ verborum gratiâ gratiam comparârat ſingularem. Salutavit eâdem die *Princeps* in tranſitu Archiepiſcopum: Ducem & Mareſchallum *d'Albret* non reperit, nec Principem Senatus. Ipſe mox Mareſchallus adfuit de incivili ſua ignorantia, & officio à ſe non reddito proteſtatus, quem errorem poſtridiano ſe prandio geminatis ſinceriſsimæ voluntatis ſtudiis correcturum gatioſiſsimè præfabatur. Rediit poſtridiè Dux *Hoſpitem* ad ſacrum abducturus; ſed præierat ille ad Collegium *Societatis*. Cujus Rector & Collegæ omni eum circumduxerunt

Excipitur in domo Profeſſa.

duxerunt obſervantiâ, ad ſacellum domeſticum & Sacrum, ad paratum lautè jentaculum, & ad verſus à Nobilitate *Burdigalenſi* acclamatos atque hic ſubſcriptos:

Quid Muſa ſpectas? nunquid APOLLINEM?
Nunquid GRADIVUM? CASTALIUM probat
SUADA Numen, quâ vel ipſos
Frænigerâ trahit aure Reges.
In præliis ſe ſæpius hic tamen
MARTEM probabit; dum vel acinace
Longâve formidandus haſtâ
Ducet agens celeres maniplos.
Utrumque reddet. MARS in APPOLLINE,
In MARTE APOLLO conſociabitur;
In pace APOLLO; MARS in armis
Conſilioque, manuque pollens.
Dicêre, Princeps. Sic benè concinet
Cum Pace bellum; jureque duplici
Lauris coronatus micabit
Martis honor, columenque PINDI.

Te decus ut proprium GERMANIA ſuſpicit, almo
Quem geſtit natum ſuſtinuiſſe ſinu.
Optat amicitiæ hæredem, fideique paternæ
Gallia, & æterno fœdere ſtringit amans.
In te alium jam nunc gens LOYOLÆA *Parentem*
Sentit, & officii vivit ubique memor.

Hh *O utinam*

O utinam pateat tibi Cor interprete linguâ;
Inciſa hic, Princeps, tu benefacta leges.

Prince, l'appuy de Rome, *& l'amour de la France,*
Sur qui le ciel jaloux prodiguant ſes bontez
A verſez les attraits de tant de qualites,
Que la moindre à nos yeux eſt ta haute naiſſance.
C'eſt air de Majeſté, qui regne en ton viſage,
Et ces charmes ſecrets, qui te gaignent les cœurs,
Ces vertus, ces appas, ne ſont pas des faveurs,
Qu'à d'autres, come à toy le ciel donne en partage.
L'*un admire dans toy le modele achevé*
D'un Prince vigilant, d'un Heros elevé
Et l'autre d'un guerrier; le cœur & la ſageſſe.
Et tous ſurpris de voir tant de charmes unis
Sans borne & ſans meſure, accuſe leur foibleſſe,
De ne pouvoir t'offrir des reſpects infinis

Multa ſigna honorum à Nobilitate Burdigalenſe

His ornatus delectatuſque devotiſſimæ in *Se, Sereniſſimamque Domum* ſuam obſervantiæ ſtudiis vix domum redux abducitur ad ſplendidisſimum Ducis *d'Albret* convivium, & nobilisſimam Nobilitatis *Burdigalenſis* Coronam: hinc ab ipſo Duce ad arcem Trompette :/: Tubam, urbem inter & ſuburbium in quadro quaternis turribus rotundis, vaſto muro, profundis foſſis, cortinis, ſemilunis, & G*oronnâ* alluente defenſam, quâ ſuas jam ſæpius Urbs paſſa lunas & plebis æſtus frenatur; Et hinc ad *Carthuſiam* à Cardinali de *Sourdis* magnificè exſtructam,

ſtructam, dum Gubernator Arcis M. *de Montagu* ducit *Principem à la Tour*, quo nobilisſimus ſexus ad ſpectandum confluxerat: quæſivit eum domi Archiepiſcopus curru duorum equorum, quem Clericus eques cum cruce argentea præibat; & Dux *d'Albret* nobili ſtipatus comitatu; at ſerius à M. *Montagu* quinis reductus curribus teſſeram, quam Dux petiit, militarem pro arce & urbe dedit in verbo LVDOVICVS. Eccleſia Metropolitana S. ANDREÆ ſacra aliquantò obſcurior, eſt in hoc ſacellum DEIPARÆ ſacrum, ſupra quam *Conſolatrix afflictorum*, & infrà, *Salus infirmorum*: de turri cecinit *M. de Lurbe*;

Rogatus Dux pro teſſera militari danda à Gubernatore.

Bis quadram quicunque oculis turrim aſpicis æquis;
Mille quadringentis quadraginta labentibus annis
Fælici cœptam auſpicio, nonaſque ſecundo
Octobris. Tantum certò ſcito eſſe profundam,
Fons propè proſiliens quantum tenet. Hûic quoq; primus
Subjecit lapidem PETRVS *Archi-Præſul in Vrbem*
BVRDIGALÆ, *cujus plebs collætetur in ævum.*

Epitaphium Antonii de *Sanſſac* Achiepiſcopi marmori inciſum, & chartâ hâc & memoriâ Chriſtianâ dignum:

Vitæ bene actæ mors beata.
Mortalis incola Cælitum Colonus fio.
Non eſt vivere vita, ſed mori:
Vivere deſino & mori deſinam.

Extat aliud in templo S. THERESIÆ ex marmore monumentum, in quo mors Coronas, tiaras, & ſceptra ligonibus æquat cum epig. *Tantus in tantulo jacet tumulo! qui duorum Regum vota virtute & famâ implevit &c.* Ita mortuos inter & mortales verſati diebus quinque, aucti honoribus, vino de *Grave*, quod hic optimum, recreati ſæpius non abſque deſiderio Urbis à Nobilitate opibus & mercatu vini famoſiſſimæ. Urbem egreſſi 2. Septemb. viâ arenoſâ vineis utrinque ad muros cultâ, dumetis deinceps ſterili, pranſi in *Caſtres* pago, viâ deinceps agris vineiſque interdiſtinctâ: ſub veſperum venimus *in Langom* oppidum, *Garonnæ* fluxu refluxuque terminatum. Luctati poſtridiè cum arena, ſterilique montium valliumque aſcenſu & deſcenſu, prandebamus à *Chnappau Rouge in Amidon* & pernoctabamus in *Caſtell jaloux Vaſconiæ* oppidi Suburbio, & hoſpitio, quod ſuâ commoditate, vini bonitate, hortulanorum avium copiâ, aliiſque lautitiis ſolum iſtud arenoſum, noſtramque expectationem longè ſuperabat. Hinc difficilis planè per nemoroſum montem, arenas pœnè continuas, æſtum ſolis ſterileſque myricas via uno tractu in *Nerac*, ſeu *Neracum* Ducatus *Labretani* & *Aquitaniæ* inferioris oppidum, quod hodie paret Duci de *Bovillon*, arce vivario, & umbroſis ambulacris non poſtremum. Nec facilior erat ſequentis diei per colles & valles vineis, agris & bobus bene cultas in Provinciam & Vrbem *Aginnenſem* per *Garonnam* tranſitus. Salutârunt

Vinũ de Grave.

Iter in Langon oppidum.

Per Caſtelljaloux oppidum.

Per Neracum oppidũ.

Venit Agennas.

Adve-

Ad-venam Patres ex *Societate* quatuor; ſed dies jam inclinatus, ut in Collegio rursùm ſalutarentur non patiebatur. Suis illi nos verſibus ac ſymbolis proſecuti elegantisſimè ſuos in Sereniſſimum *Peregrinantem* animi ſenſus expreſſerunt, quâ *Gallicè*, quà *Latinè*. *Excipitur à Muſis ſymbolicis Soc. Jeſu.*

Symb. I. *Sol oriens* cum epig. *Luce viam ſignat.*

Illuſtre voyageur j'epans de ma carriere
La joye & les bienfaits,
Et tout le monde voit, que par tout, ou je rais,
Je laiſſe en mon chemin des traces de lumiere.

Symb. II. *Fluvius decurrens* cum epig. *Creſcit eundo.*

J'honore de mon cours les Bourgs & les cités,
Je ne m'egare pas dans les les lieux eſcartés
Et dans ma glorieuſe Courſe:
Je marche & je m'avance à pas de conquerant;
Et plus je marche, & plus je devien grand.

Symb. III. *Fluvius grandis & placidus* cum epig. *Ingens & placidus.*

Que ſon cours eſt majeſtueux!
Mais il n'a rien de faſtueux:
Les demarches en ſont tranquilles:
Il ſuit paiſiblement la main, qui le conduit;
Et comblant de threſor la campagne & les villes
Plus il a de grandenr; & moins il fait de bruit.

Digitized by Google

Symb. IV. *Rivulus ſaliens* cum epig. *Auſſi haut que ſa ſource.*

Je deſcens d'un ſommet, qui s' approche des cieux,
D' ou je prends en naiſſant une'eſtonnante courte;
M*ais bientoſt mes eſtans fieus & victorieux*
M*e fairont remonter auſſi haut, que ma ſource.*

Symb. V. *Sub nube.* cum epig. *Qui latet ille patet.*

Dum Titan latet, invito ſe lumine prodit;
Inque latens denſâ nube latere nequit.
Dum patet ille polo, latet in caligine clara
Inque patens rutila luce latere nequit.
Nec lumen tegitur, nec virtus tota pateſcit,
Qui latet, ille patet: qui patet, ille latet.
Sic oculi, ſic ora micant, dum condere, Princeps,
Niteris: at virtus, quæ patet, ipſa latet.
Multa patent, ſed plura latent, patet inclyta forma
Principis; at virtus, tota patere nequit.
Sic quoque vires ſolis, crineſque imitatus & ora,
Qui latet, ille patet; qui patet ille latet.

In Idem Lemma

Avec tant de pompeux & de charmants appas
Il paroiſt & ne paroiſt pas.
Quand ſe beautes ſont apperceues.
Mille rares vertus demeurent inconnües;

Et

Et tout riche, qu'il eſt de mille grands threſors:
Il en a plus dedans, qu'il n'en brille au dehors.

In Inſignia *Principis*

I'ay le courage & l'addreſſe
La valeur & la ſageſſe,
La gloire, la grandeur, & la felicité.
Je ſuis touſiours couronné.
Mais ma haute deſtineé
Me vient de ma pieté.

Nil muſis his *Aginnenſibus* gratioſius, quibus Vrbem *Agen* ad montes vitiferos in Provinçia pulchra, pingui, fertili, & planiſsimâ totius *Aquitaniæ* eminus ex pago la *Magiſtere* & nocturno hoſpitio gratulabamur.

Campo deinceps plano, fertili, arboribus conſito, & ad lævam vitiferis montibus coronato itum in *Muſart* ultimum *Vaſconiæ* & *Aquitaniæ* oppidum, trajectuſque poſt prandium prope pontem ſaxeum bellis inteſtinis everſum *Garonna*; ventumque in *Languedociam* Provinciam *Galliæ* & maximam & pulcherrimam, perque agros vineis interſitos in *Montiget* oppiduli ſuburbium. Noctem dimidiabat minor Hoſpitis, Hoſpitiique commoditas, quam ſeptima Septembris agrorum planitie, ubertate vinearum, vitiferis hinc inde montibus, lautâ in S. GEORGE pago mensâ, maturo in civitatem *Toloſanam* ingreſſu, & commodiori ſupplevit domicilio.

Venit in Languedociam Provinciam Galliæ.

Primus hic fuit feſto NATÆ VIRGINIS ad Domum Profeſſam *Societatis JESV*, ejuſque templum egreſſus,

Toloſa.

egreſſus, ac poſt meridiem Urbis ad mœnia circuitus. Foſſas aut nullas habet aut exiles; muros lateritios, turribus ad trigeſimum quemvis paſſum diſcretos, pontem novum eleganti fabricâ ſub moderno Rege *Garonnæ* inſtratum; trans pontem ad ſiniſtram ambulacrum quaternâ arborum ſerie umbroſum, ad dexteram ſuburbium: Cis pontem officinas ære publico ſplendide ædificatas, pictaſque Octovirum, civiumque nominibus & inſigniis. Urbs hæc frequens populo, Nobilitate illuſtris, celebris Univerſitate, Infulâ Archiepiſcopali inſignis, inter tres *Languedocii* Seneſchallias Princeps, ac Senatu Regio ſeu *Parlamento* clara. Senatorum ſunt centum & viginti, quorum Princeps nec Gubernatori, nec ulli Principi ſanguinis cedit. Hos ponè Octoviri quot annis à *Parlamento* electi Urbis Præſides: in quorũ Curiam nulli armato, ne quidem gladiato patet aditus; Status patriæ ex duobus Archiepiſcopis, *Narbonnenſi* & *Toloſano*, viginti duobus Epiſcopis, Baronibus & Civibus compoſiti. Templum Metropolitanum S. SATVRNINO ſacrum argenteis abundat tumbis & ſimulachris, & Reliquiis PHILIPPI & JACOBI, SIMONIS & JVDÆ, S. BARNABÆ, S. GEORGII, S. HILARII, *Spinâ* CHRISTI, *Lapide* S. STEPHANI, aliiſque in- & extra cryptam innumeris, unde verſus templi foribus inſcriptus;

Nemo gladiatus Curiam intrare permittitur.

Cetera ſi luſtres alienæ climata terræ;
Non eſt in toto ſanctior Orbe locus.

Mona-

Monaſterium *Patrum Dominicanorum* ab ipſo S. DOMINICO extructum, in cujus Eccleſia magnificum S. THOMÆ *Aquinatis* monumentum arâ utrinque clauſum. Aræ inferiori inſcriptus verſus, *Monaſterium exſtructum ab ipſo S. Dominico.*

Virgo Deum portans legem implet & ornat utramque,
Doctrinâ THOMAS, fulcit utramque ſuâ. *Monumentũ in Eccleſia S. Thom. Aquin.*

Superiori alter;

Nixus Evangelii ſolio Cherubinus Aquinas
Vitalem ignito protegit enſe cibum.

Caput S. THOMÆ in ſacrario; in periſtylio imago B. V. cum PVERVLO & epig. *Impera & impetra.* Viſa apud *Franciſcanos* in cavea plurimorum cadaverum oſſa nervis & pellibus integra. Hæc ſoli exſiccativi virtus creditur. *Carthuſia* extra Vrbem nobili ſurgit fabricâ in cujus frontiſpicio lege verſum viro Religioſo dignum. *Carthuſia.*

Omnia dum refugit, ſeſe dum neſcit & odit;
Seque DEVMQVE timens omnia ſolus habet.

Fornix templi omnes Ordinum monſtrat Fundatores, triclinium hinc Cardinales ſui Ordinis, inde Epiſcopos; Sacellum pœnitentium à picturis ſtatuiſque elegantiſſimum. Patres Societatis tres cenſent Domos, *Profeſſam*, *Collegium* & *Novitiatum.* Certarunt omnes debitis Princi, i ſui Amantiſſimo ſtudiis & obſequiis, illi bellariis lautitiiſque inſtruendis, ornandis verſibus *Excipitur Toloſa à PP. Societat.*

ſibus iſti, reliqui millenis ad Deum pro longæva incolumitate votis & fauſtis apprecationibus. Hi primi fuêre & noviſsimi, primuſq; & noviſſimus R. P. Texier Domus Profeſſæ Præpoſitus, ſcriptis clarus, ac humanitate religiosâ eximius; qui abeunti ſuo ſuorũq; nomine precatus Cœlites viæ Comites, vitæ Cuſtodes, gratiæ Tutores & Gloriæ conſervatores. Spectabamus non procul ab Vrbe alveũ Regio plane ſumptu à Ludovico XIV. hinc ad mare mediterraneum *Narbonam* inter & *Beziers* deductum, magno mercaturæ compendio, ſublatis longæ circa *Hiſpaniam* navigationis ambagibus. Canalis jam effoſſus, inducti undique fluvii, paratæ cataractæ, captum navigiis minoribus experimentum. Novum ſæculi hujus erit prodigium, ſi operæ cœptæ ſtet pretium, & *Garumna* mari hoc alveo uniatur. Via in *Bel-veſer* oppidum commoda, ad dexteram montes, ad lævam ager planus & fertilis; Prima *Caſtri-Arrii Chaſtellnau d'Arry* à clade exercitus *Aurelianenſis* & HENRICO Duce *Monmorancio* decem vulneribus ſaucio, capto, capiteque imminuto celebrati nocturna ſtatio. Seſqui abhinc horâ reſervatorium aquæ pro Canali amplum, variſque firmum cataractis. Solum paſſim arenoſum, & modici utrinque colles: pranſum in *Alzonne* vico, hinc ad dexteram montes *Pyrenæi* nivibus candicantes: ad lævam ager ſabuloſus & montes nullâ arbore conſpicui: altera ſtatio *Carcaſſonæ*, Vrbis amplæ, geminæ & *Arace* fluvio diviſæ, prima plateis ferè ad perpendiculum ductis, officinis,

Canalis ad conjungendum mediterraneum à Lud. 14. deductus

nis, fabricis, commodis muris, Regiæque miniſtris illuſtrior; ſecunda in colle arce ruinosâ, muris duplicatis, Eccleſia Epiſcopali, & jucundo in montes Pyrenæos & viciniam raris vineis, nullisque arboribus conſitam circumſpectu ſublimior. Viæ hinc præruptæ, aſperæ & arenoſæ in *Luſignac* vicum ſuburbio anguſtiorem. Frequens in campis olivetum, via deinceps planior, arenoſum ſolum, utrinque montes herbis & roſmarino redolentes. *Narbona* tertia erat ſtatio, Vrbs Archiepiſcopalis, *Arace* fluvio ſecta, foſſis ſiccis & profundis muris, vallis propugnaculiſque firma; olivis; vitibus & agris in planitie abundans; Metropolitanâ, Curiâ Archiepiſcopali & monumentis antiquis nulli ſecunda. Hanc Cicero dixit ſpeculum ac propugnaculum *Italiæ*; Plinius *Coloniam Decumanorum*. binis inde leucis, via plana, agri fertiles, Canalis *Tolosâ* ductus, & necdum abſolutus, fortè ob locorum inæqualitatem nec abſolvendus, vicinum mare mediterraneum: Mons unius horæ ſpatio ſuperatus: vitifera planities, umbroſum olivetum; Urbs *Biterrenſis*, *Beſiers* Epiſcopalis, acclivis, frequens, abundans, olivetis vineiſque coronata, ac bis terra dicta ob annonæ copiam. Quarta ſtatio in S. *Uberii* oppido, agro ubere planitieque fertili circumſito. Vicinus huic fluvius navi trajectus continuata olearum, vitium, agrorumque non procul à mari in *Gigan* pagum ac montem Peſſulanum *Montpelier* ſeries. Probabant omnes paradoxon in ſolari tabernæ ruſticanæ appicto, cum epig.

Luſignac vicus

Narbona Urbs.

Ejus elogium.

Fames horam docet, non hora famem, Magiſtra Diſcipula immaniorem.

Iter per plana camporū uſque ad montem Peſſulanum.

Monſpelium, ſeu *Mons Peſſulanus*. Urbs in colle ſita, ad quam ducit lapideum mediæ horæ pavimentum, aëre temperata ſano, vineis cincta & olivetis, Epiſcopali fulgens infulâ, tribus ſubſidiorum, Computorum & Quæſtorum elata Curiis, arte florens medicâ, mercaturâ dives, arce foris munitâ & plateis intus anguſtior. Inſigne ejus ex una parte Virgo ſinu complexa parvulum cum epig. *Virgo Mater Natum ora, ut nos juvet omni horâ:* ex altera parte Urbs acclivis cum epig. *Sigillum* 12. *Conſulum Montiſpli: Puerum* cum *Matre* potentiores nuper expunxerant *Hugonottæ*, ſed injuriam ſolenni pompâ & magno in *V.M.* zelo vindicârunt *Catholici*; dum ipſo CONCEPTÆ VIRGINIS die icones expunctas ſuo reſtituunt ſigillo. Volunt Hujates *Simonem Leproſum* cum *Lazaro*, ejuſque Sororibus *Maſiliam* delatum ac primum Urbis ſuæ Epiſcopum. Patres *Societatis* poſt Sacrum lautè parârant jentaculum, quod vix ſapuit lectâ vicini ſolaris epigraphe, *Nos etiam manet Occaſus:* qui minus terruit viſo apud PP. *Auguſtinianos* verſu *Cruci* ſubſcripto.

Traditio Hujatiū de Lazaro, ejus Sororibꝰ, & Simone leproſo.

Solare.

Pharmaca ſunt non vulnera ſunt, tua vulnera Chriſte,
Nam ſanas plagis vulnera noſtra tuis.

Solaria.

Conventus Patrum de *Obſervantia* variis pictis ſolaribus, quorum primo inſcriptum, *Ora, appropinquat hora:* alteri, cujus ſtylus ſub CRUCE manibus ſtipatâ; *His tuta ſub*

ta ſub manibus: Tertiò *è parla, è tace l'ombra fugace*; Quartò, in cujus ſtylo luna deſignans HENRICVM IV. *Fallimur umbris, docemur umbris.* Quintò, in cujus centro Sol notans LVDOVICVM XIV. cum epig. *Non niſi cœleſti radio.*

Arx Urbe diſtat ad bombardæ ictum, in quadrum extructa; ſemilunis, vallis & cortinis munita, & *Sacello* D. V. inclyta. Vnum hic CAROLO V. reſtabat tormentum majus cum epig. *Plus outre.* Schola medica planè non reſpondet famæ: Aula Diſputationis theatrum Anatomicum & conclave Cancellariis ab Anno 1100. longo ordine pictis illuſtrius. Hortus Regius extra muros laureatis virens ſepibus, mediciſque herbis, plantis & arboribus abundans. Circumduxit *Principem* facultatis medicæ Cancellarius, monſtravitque primo certam ſpeciem aloes, quæ ſingulis ſæculis cum grandi ſonitu protrudit truncum, qui intra octiduum in ſat grandem excreſcat arborem: tum Salmonium, ejuſque fructum inſtar ericii aut caſtaneæ aculeatum, cujus grana cum juſculo ſumpta alios reddunt triſtes, lœtos alios, audaces, timidos, ridiculos juxta ſumentis complexionem, eóſque tandem ſopiunt: deinde herbas certis inter areolas numeris in lapides, & in libello ſignatas magno diſcentium compendio. Urbe hac nihil amœnius, incolis nil humanius, territorio nil fertilius, herbiſq; medicis nil efficacius. Hinc fumi odoriferi, pulveres, panni

Arx Monſpelii.

Hortus Regius.

Species Aloes notabilis.

Salmonii vis mira.

Elogium Urbis & populi.

infumati, chirothecæ redolentes, quibus recino Epitaphium non procul *Oxonio* repertum.

Hic jacet in tumba roſa mundi, & non roſa munda:
Non redolet; ſed olet, quæ redolere ſolent.

Hinc etiam panes longæ vitæ, *alkermes*, ros ſolis, angelica, & potus artificiales in reliquam Europam ſummâ copiâ & nimiis efferuntur impenſis. Ex vinis generoſius non eſt, nec ſapidius *Frontigniaco*, quatuor hinc horis creto, & *Perpiniano ramos altos* nuncupato.

Vinum præſtans.

Suburbano & Hortenſi firmiores jentaculo, Princeps lecticâ, reliqui equis (præmiſſo ob vias præruptas & difficiles *Ad-venionem* curru) pranſi in *Lunel*, vineas inter & oliveta venimus *Nemauſum Niſmes* à lanificio, mercaturâ & monumentis antiquis celebrem. Hoſpitati in ſuburbio à *Luxembourg*, viſitabamus poſtridie Eccleſiam Cathedralem & ante hanc puteum CRVCIFIXO ſublimem, in quem Anno 1566. fuêre Canonici, Religioſi, Conſules & Cives ab hæterodoxis implacabili odio præcipitati. Prætorium vulgò de *Capdueil* ſummo ſtructum artificio, latera ejus decem fulta columnis, frons ſex, totidemq; poſticum. Salit non procul ab Urbe fons ab incolis æſtimatus: hunc prope in monte *Pharus*, Amphiteatrum ſtatuis foris elegans; intus viginti adhuc conſiſtens gradibus, quorum ſinguli mille capiunt Aſſeſſores. Campus Martius ædificiis completus. Gothi binas amphitheatro addiderunt turres ut tota fabrica ſerviret

Nemauſum ſeu Niſmes.

Mira capacitas amphitheatri.

ſerviret munitioni; Et ſuam hic habet Synagogam *Calviniſmus* per *Languedociam* & *Aquitaniam* miſſis ex *Montalbano Montauban* Gymnaſio Præconibus conſervatus. Hinc viâ planâ per campos ſaxoſos tum intra montes, tum inter fruticeta & paludes, brachium *Rhodani* navigio, ipſum vero *Rhodanum* per pontem navalem transgreſſi tenebamus *Arelatum Arles* Regiis olim inſignibus, ac nunc Archiepiſcopali infulâ decorum. Vrbs hæc Provinciæ *Provence* magnâ illuſtris Nobilitate, fabricis magnifica, plateis nitida, humilis muris, foſſis carens, & à vectigali ſalis, reliquiſq; oneribus eximia. Curia recens ex quadro lapide in ſplendidiſſimum exſurgit quadrum, in cujus oſtio verſus S. TROPHIMVM hæc legitur inſcriptio. *Aſſurgente* LVDOVICI *magni gloriâ ſupra depreſſas GERMANORVM Aquilas ſurrexit harum ædium ſuperior pars curis & vigilantiâ* Anno 1674. Viſum hic delubrum DIANÆ voce humanâ alias reddens oracula, cui tres quot annis infantes immolabantur. Vicinum Curiæ Metropolitanum S. TROPHINO ab *Apoſtolis* ad prædicandum Evangelium miſſo ſacrum, & *capite* S. STEPHANI *Proto-Martyris* ditatum. Campi elyſii extra muros plurimis ſarcophagis, quibuſdam etiam marmoreis, *Rolandi*, Ducis *Sabaudi*, *aliiſque* conſpicui. Monaſterium ac templum Minimorum his vicinum aram ſummam ex marmoreis ſtatuis hic repertis habet pretioſam: templum S. PETRI hoc eminet verſu:

Arelatũ.

Arelatũ nobile nova Curia inſcriptio.

Varia Arelati monumenta.

Si CHRI-

Si CHRISTVS DEVS eſt; & PETRVS Claviger ejus;
Jam (niſi per Petrum*) nemo videbit eum.*

Ambiunt Vrbem tum *Rhodanus*, tum vineæ & oleæ ad perpendiculum plantatæ, inde in S. MARTIN, ubi pranſi, & *Salonam*, uſque nil niſi lapis lapidi ſine glutine compaginatus, aſperæq; ad dexteram & ſiniſtram rupes. *Salona Salon* Vrbs Dominum agnoſcit Archiepiſcopum *Arelatenſem*, vivis abundat fontibus, munitur arce, cingiturque irriguis aquis, amœnis paſcuis, vineis, & oliveto. Sunt in templo *Franciſcanorum* ſtatuæ B. V. CRVCIFIXI in ſinu MATRIS, JOSEPH *de Arimathea*, MARIÆ SALOMÆ & MARIÆ JACOBI ex alabaſtro tranſparente elegantes. Eſt & ſepulcrum cum epitaphio *Michaëlis Noſtradami* Aſtrologi nominatiſſimi; qui, ne conculcaretur mortuus à ruſticis, quod hi ſæpius ob mala auguria fuerant minati vivo; in pariete templi ſepeliri voluit.

Salona Vrbs.

Cur Michael Noſtradamus voluerit ſepeliri in pariete.

Viæ poſtridianæ ad horam vineis cinctæ & oleis, inde rupes quandoque parvulâ vineâ culta, pranſi in *Griſſon* tabernâ à Marchione de *Marignac* ædificatâ, ex qua annuum mille librarum percipit ſenſum; mediâ diſtat horâ *La Pene* oppidum in vertice rupis, cujus utrinque vallis oleis vernat, & amygdalis, una inde & continua rupes multo thymiamate, lavendolaque redolens paſcendis capreis aptior, quam viatoribus, duxit 21. *Septembris* in conſpectum *Maſſiliæ* ipſamque Vrbem & portum totius *Galliæ* nobiliſſimum.

Vrbs

Vrbs terrâ patens, vitiferis oliferiſque rupibus ac *Maſſilia.* millenis hinc inde ſparſis munitur & ornatur ædiculis; Suburbium Vrbe pulchrius magnificis utrinque domibus & perpendiculari nitet plateâ; Vrbem inter & ſuburbium *Arſenale* officinis fabrilibus, lanificiis, textrinibus *Arſenale* mancipiorum veſtiariis, ac porticum 260. paſſuum torquendis funibus deſtinatâ dilatatur. Armamentarium ſuam cuique Triremi miniſtrat armaturam ex conclavibus proprio cujuſque nomine ſignatis, quæ ſunt, *Armamentarium.* *Royale, Patronne, Dauphine, France, Souveraine,* S. LOVYS, *Perle, Hardie, Madame, Couronné, Renommé, Princeſſe, Favorite, Invincible, Grande, Reine.* Atrium ſervit triremibus conficiendis, quarum una jam perfecta coram *Principe* benedicebatur Sacro in ea lecto, repetitis ſub elevatione camerarum exploſionibus, apertâ dein cataractâ & aquis ad eam excipiendam intromiſſis. Viſa dein obiter Arſenalis Noſocomia, itum ad triremem Regiam multo foris auro radiantem, quæ *Advenam* uno ſalutabat tormento, ac quaternis abeuntem proſequebatur. Navale amplum & ſecurum hinc Urbe acclivi & populosâ: plateis anguſtis, Eccleſia Epiſcopali, pulchris ædificiis, ac Curiâ marmoreis columnis fultâ, Auſtrali inde colle, Caſtro de NOSTRE DAME *de* LA GARDE. & S. NICOLAI, Abbatia S. VICTORIS, Armamentario, ac Gubernatoris domicilo ambitur. Portus binis *Portus.* arctatur turribus, cateniſque clauſis aut ſolutis patet & obſeratur, eminus ab inſulis *Promegues* ſat defenſus.

Kk Abba-

Variæ Reliquiæ

Abbatia S. VICTORIS gaudet ejuſdem Sancti, & S. CASSIANI *Capite*, *digito* S. MARIÆ MAGDALENÆ, *Cruce* S. ANDREÆ, quatuor ex ſeptem Dormientibus, *Spelunca* S. MARIÆ MAGDALENÆ, aliiſque Reliquiis, quas debito cultu venerabamur. Binas Patres *Societatis* habent Reſidentias, quæ Incolis, Accolis, Advenis, ac ſtudio Matheſcos potiſſimum deſerviunt. Frequens hic uſus fundibulæ apud juniores; ac luſus globorum, qui omnes in globum minorem veluti metam collimantur, apud adultos frequentior. Urbs hæc *Phocænſium Græcorum* in *Aſia* minore *Colonia*, unde *Lucano* & *Silio* dicta *Phocais*; alteræ quondam *Athenæ*, Patria *Eumenidis* & *Pythiæ*, *Taciti* ſchola, & Emporium toto orbe celeberrimum. Unde difficili rursùm aſcenſu itum quinque horarum ſpatio aquas *Sextias Aix*, Infulâ Archiepiſcopali, & Senatu ſeu *Parlamento* Provinciali inſignes. Tres in palatio turres, à SEXTIO *Conſule Romano* ædificatæ: unde dicta *trium Urbium Civitas*; & poſt, *Aquæ Sextiæ* ab aquis frigidis & calidis per eundem *Sextium* in uſum balneorum deductis. Vrbs foſſas non habet, muros mediocres, magnificas domos, plateas pulchras, ſpatioſam aream, Nobiles multos ac Cives honeſtos. Dictum Sacrum in Eccleſia SALVATORIS Archiepiſcopali ad aram DE NOSTRE DAME *de l'aſperance* Spei prodigioſam; viſa in ſacrario argentea tumba S. MYRTII, tres *Spinæ Coronæ* CHRISTI in phiala vitrea, *Semicranium* S. VRSULÆ, *Mythra* S. FRAN-

Uſus globorũ frequens.

Elogium Urbis.

Unde dicta 3. Urbium Civitas.

S. FRANCISCI SALESII & S. LVDOVICI Archi-Epiſcopi *Toloſani.* Eſt in eadem Baſilica ſacellum, in quo S. MAXIMINVS ultimam S. MARIÆ MAGDALENÆ præbuit ſynaxim; fœminæ ab hujus ingreſſu prohibentur datâ curioſitatis ſuæ pœna, in muliercula hic, ut ajunt excœcatâ. Eccleſia VISITATÆ VIRGINIS elegans: Oratorium in Collegio *Societatis JESV* multo auro, ſtatuis marmoreis & picturis raris pretioſum: Templum, apud Patres *Oratorios* elegans, elegantiuſque prope hoc Oratorium: Denique & Muſæum apud Civem privatum numiſmatis Cæſarum in auro & argento, picturis, medaliis, diaſtris, conchyliisque viſu digniſſimum. Egreſſi ſub horam ſeptimam Vrbe ſpectabamus ex vicino monte vallem & planitiem vineis, oleiſque cultam. Viæ deinceps & agri paſſim lapidoſi, plurimæ hinc inde rupes, diſperſæ paſſim domus. Sub horam decimam ingreſſi *Lambeſe* oppidum, pranſique; per ventum vehementem volitantes arenas, ſolumque ſaxoſum & ſabuloſum ac navigio per *Duranzam* ſive *Druentiam* fluvium Provinciæ conterminum tranſvecti in Comitatum *Avenionenſem*, nactique campos moris, vineis, pratiſq; amœniores: pernoctabamus ante caballionem *Cavaillon* Vrbeculam Pontificiam Eccleſiâ Epiſcopali, *Vrſulinâ* & *Carmelitiſſâ* ornatam. Incolæ ſub parvo, ſed ſub ſuo, ſub ſua quiſque vite & ficu ab omni vectigali, tributo & milite præſidiali immunis in anguſtis plateis, exiguiſque ædibus commoratur. *Judæi Gal-*

Reliquiæ variæ apud aquas Sextias.

Comitatus Avenionenſis.

Cavaillō urbecula Pontificia.

Judæi Galliis excluſi hic tamẽ morantur.

liis excluſi flavis notati pileis ſuam hic etiam habent ſynagogam & commerciorum privilegium. Plurimus ex his viis montibusque *Lugdunum* versùs aſpirat roſmarinus, thymiama, lavendola & buxus; apertaque hinc nos planities monte interciſa vineas inter, oleas & agros per ventum validum duxit intra tres horas *Avenionem*, ventoſam, & ſine vento, ut communi fertur adagio venenoſam. Comitatum *Avenionenſem*, qui & veniſſe dicitur, à JOANNA Regina *Neapolitana* CAROLI *Calabriæ* Ducis Filiâ, CLEMENTI VI. alii ajunt venditum, alii donatum. Urbs ſæculo decimo tertio per ſeptuaginta annos & amplius tutum ſemper *Pontificibus* à *Roma* exulantibus aſylum; de quo *Ægidius* Cardinalis *Viterbienſis*: *ſi Urbis & Romanarum Eccleſiarum ruinam inſpicias; hoc exilii tempus noctem dixeris; ſi mores ſanctitatemque Pontificum; diem appellandum exiſtimabis; adeò exilium ipsâ Patriâ illuſtrius.* Metropolitana VIRGINIS DEIPARÆ de beneficiis in collo multo graduum aſcenſu, defunctis hic BENEDICTI & JOANNIS 22. ſepulcris, argenteâ in arâ Principe tumbâ, aliisque pietatis antiquitatisque monumentis ſublimis. Proximum huic Vice-Legati palatium hac inſcriptione decorum.

Venit Avenionē.

Urbs hæc Aſylum Pontificum.

ALEXANDRO VII. PONTIF. MAX.

Vrbem *Avenionem* expiato clementiſsimè crimine, priſtinæ libertati reſtituit, ad eamque magis in priſtinum ſtabiliendam communivit Anno 1666. FLAVIO CHISIO

Digitized by Google

CHISIO Cardinale Legato mandante, LAVRENTIO LOMELINO Prolegato exequente. Officinæ monetariæ, cujus uſus eſt nullus, ex oppoſito inſcriptum; PAVLVS V. PONTIFEX MAX. *has ædes auro, argento & ære feriundo extruxit.* Collegiata S. PETRI à PAVLO V. fundata, puro nitens auro: Sacellum D. MATRI *de bonne adventure & de bonnes nouvelles* in templo PP *Auguſtinianorum* conſecratum: *Sacellum Pœnitentium* S. JOANNI BAPTISTÆ ſacrum cum epig. *Facite fructum dignum pœnitentiæ*: templum PP. *Cœleſtinorum* multâ elegantiâ, *Corpore* S. PETRI de *Luxemburgo* ejuſque *capite* inclytum, uti & corpore *Benedicti* Paſtoris, de quo refert *Spondanus* ad annum CHRISTI 1177. *Paſtorem Materni gregis apud Amilatum annos natum duodecim, ternâ* Dei *voce juſſum, iret faceretque pontem in* Rhodano. *Puer tandem voci obſecutus, nactuſque comitem in via Angelum Paſtoris habitu veſtitum, & trium horarum ſpatio iter tridui emenſus, in conferta hominum turba exclamat, miſſum ſe à* DEO, *ut pontem* Rhodano *inſternat. Ductus juſſu Epiſcopi puer ad Præpoſitum Urbis petit operæ meditatæ ſubſidium: cui ille; en tibi ſaxum ingens in atrio meo; ſuſtolle in humeros, habebis fortaſſis, unde tui pontis queas aliqua fundamenta ponere, cùm te id poſſe intelligam. Puer, feram, inquit, ſaxum. Tulit enim verò ſuis humeris, cui pares triginta non erant viri, ſpectante Epiſcopo & Urbe, futurum tantæ molis fundamentum, ac corrogato incolarum ſumptu perfecit opus injuriâ temporum*

De puero Paſtore, & prodigioſo extructo ponte Rhodani.

 ac flu-

ac fluminis rapacitate non nihil fatiſcens. Qui mari & ventis ſolo imperat nutu, quid ni infirmâ & agreſti etiam Pueri manu impetuoſiorem frenet Rhodanū? Superat templum, *Collegiū Soc. Jeſu.* Collegium *Societatis JESV*, & Gymnaſium per porticum intermedium munificâ Vrbis licentiâ conjunctum; ex cujus demum turricula Vrbem amplam, *Rhodano* alluenti proximam pannorum byſsique tincturâ divitem, circumſitiſque agris opulentam arbitrati, expertique ſummam *Minimæ Societatis* humanitatem. Poſt ſumptum prandium movimus per vites hinc inde conſitas, *Comitatus Arauſionenſis.* ſolumque lapidoſum odoriferis herbis redolens in Comitatum *Arauſionenſem Orenge* ejuſq; Metropolim Auraſionem per Fiſcum nuper Comiti d' *Auvergne* à Rege adjudicatam ſuſpenſo tantiſper & non ſublato propter præſentes bellorum motus Principis *Auriaci* militiæ *Hollandiæ* Imperatoris jure à magna avia LOYSA *Caſparis Colignii Galliæ Admirali* Filiâ per hæreditatem obtento. Urbs ſuis viduata munitionibus & arx cum ſuis everſa propugnaculis. Senatus ex *Catholicis* & *Hugonottis* compoſitus, cujus Præſes alternis *Catholicus*; *Canonici*, *Urbs Arauſium.* *Carmelitæ*, *Dominicani*, & *Franciſcani* Urbis Incolæ ſolvũt vel Præconi, vel Academiæ heterodoxæ ob retractas decimas certum quotannis cenſum. Viſitur etiamnum magnifica fabrica prope montem à Romanis excitata. Ambitus Regionis 25. leucarum *Gallicarum*, annuum quadraginta millium librarum ſolvit reditum. *Fidum ſummis Pontificibus.* Habita Anno 441. ſub LEONE, Anno 462. ſub HILARIO &

Anno

Digitized by Google

Anno 526. ſub FELICE Pontificibus Concilia à loco dicta Arauſicana avitam incolis & accolis *Hugonottis* monſtrant & probant fidem, debitamque *Papæ Vicario* CHRISTI, & *Epiſcopo Epiſcoporum* obſervantiam.

Via hinc petroſa, ad dexteram montes, planities moris & amygdalis plantata ad ſiniſtram, bina terræ Pontificiæ oppida, Pons *S. Spiritûs* novendecim arcubus & pavimento nitidiſſimo inſtratus ſubter fluenti *Rhodano*, pranſum in *Pierrelattes* Delphinatus oppido: rupes inde difficiles, quas amœna excipit planities ducitque per torrentem in *Montelimar* Principis *Monacenſis* oppidum à Mercatura frequens. Continui poſtridie montes, viæ & agri petroſi, pranſum in *Laurial*, & *Valentiæ* pernoctatum. Urbs hæc Epiſcopalis, Curiâ, Academiâ & *Jacobo Cujacio* Doctore, ac robore indigenarum celebris, ubi cum debita reverentia acceptæ lectæque literæ à DELPHINO datæ cum inſcriptione, *A mon Couſin Monſieur le Prince de Neuburgh*

S. Spiritus Pons ſuper Rhodanum.

Valentia.

Redduntur Principi literæ à Delphino.

Mon Couſin.

J'ay eu beacoup de ioye d'apprendre de vos novelles par la lettre, que j'ay receve de vous; & voir, qu'apres avoir fait un agreable voyage en Angleterre; vous allés encor en faire un autre en Italie, que je vous ſouhaite fort heureux. Vous pouvez croire, que je n'en ay pas en pas eu moins de nouvelles aſſeurances, que vous m'avez données de voſtre amitié. J'en fais tout le cas, qu'elle merite, & je vous aſſure,

que

que je vous temoigneray celle, que i'ay pour vous, toutes les fois, que i'auray lieu de vous en donner des marques. Cependant je prie Dieu, mon Couſin, qu'il vous ait en ſa ſainte & digne garde. Ecrit à Verſailles ce 5. Aouſt. 1675.

Voſtre bon Couſin.

LOVIS.

Plurimum his crevit fomentis in *Delphinatu* concepta pridem *Principis* in *Delphinum* obſervantia: didicitque Provinciam hanc ab HVMBERTO Duce improli donatam PHILIPPO VALESIO Regi Anno 1345. eâ lege, ut *Franciæ* Primogenitus diceretur *Delphinus*, ac *Delphinatûs* inſignia retineret, primumque hoc titulo inſignitum CAROLVM PHILIPPI ex JOANNE Filio Nepotem.

Superatus 30. Septembris Pontone *Iſara* fluvius rapax & profundus, itumque per ſolum ſaxoſum Nucum, Amygdalorum, Caſtanearumque ferax, juxta præcipitem *Rhodanum* inter montes utriuſq; ripæ ſteriles *Tournonio*; ubi unum ex primis *Toloſanæ* Provinciæ, *Societatis JESV* Collegiis, ad alterum Rhodani littus relicto, pranſum ſub ſigno *Leonis* aurei ante portas Urbeculæ S. VALLIER, cœnatum in *Peage* pago; ventumque 1. Octobris horis matutinis *Viennam* ac ſerotinis tandem *Lugdunum* ad reliquum comitatum expectato pridem *Sereniſſimi ſui Heri* adventu ſummè exhilaratum. Vienna,

Viennā venit & Lugdunum.

na, Straboni Allobrogum Metropolis, Auſonio Alpina, Archiepiſcopali & Ducali fulget dignitate:ſtat infra Urbem Pyramis quatuor nixa columnis,quod ARCHELAI Fratris HERODIS dicitur ſepulchrum: ſuprà ad portam *Lugdunenſem* turris *Pontii Pilati*, ex qua in Rhodanum creditur præcipitatus: intrà, aſylum reorum quaternis ſurgens columnis:Eccleſia Metropolitana D. MAVRITIO ſacra lapideis ſublimis gradibus,in cujus periſtylio ante ſacellum D. VIRGINIS ſacellum S. PHILIPPÆ, à qua viginti mortui perhibentur reſuſcitati:*Scutum* & *caput* S. MAVRITII ſecundo *Rhodano* miraculosè huc translatum. *templum B.V.* olim prætorium: utrumque domicilium in quo Concilia *Viennenſia* celebrata: & abrogatus per CLEMENTEM V.&PHILIPPVM pulchrum *Templariorum* ordo:templum SERVATORIS à ſtabilito hic per CLEMENTEM V. feſto CORPORIS CHRISTI cum octava illuſtre: Collegium *Societatis JESV* in colle ſitum, ex quo bini Patres monſtrarunt primùm; ac dein per totam circumduxerunt Urbem: & hæc paucarum fuit horarum curioſitas, quam fertilior poſt planities & amœniſsimus *Lugduni* Urbis Nobiliſsimæ ac *Lugdunenſis* territorii aſpectus plurimùm irritavit. Vrbs hæc *Europæ* cor & centrum, imò & delitium circuitu ſuô, flumina, montes, valles, hortos, vineas,ſylvulas,prata,palatia, & omnem complectitur fortunam. Hanc *Plinius* dixit ornamentum Provinciarum: de cujus ſitu & copia hos poſtea in Curia legi verſus.

Pyramis viſenda.
Turris Pilati.
Abrogatus per Clementem V. Templariorum Ordo.
Ibid. Feſtum Corporis Chriſti ſtabilitum.
Lugdunum Galliarum paradiſus Europæ.

Digitized by Google

Flumineis Rhodanus quo ſe fugat incitus undis.
Quoque pigro dubitet, flumine mitis Arar:
Lugdunum jacet, antiquo novus orbis in orbe,
Lugdunumque vetus Orbis in Orbe novo.
Quod nolis, alibi quæras; hic quære quod optas;
Aut hic, aut nuſquam vincere vota potes.
Lugduni, quodcunque poteſt dare mundus, habebis:
Plura petas, hæc Urbs & tibi plura dabit.

Pons Rhodano inſtratus, quo Urbem 1. Octobris ingreſſi & 12. ejuſdem egreſſi ſumus, firmus ex lapide, turri ſeu ſpeculâ in medio excelſus, octingentos paſſus longus, ac novendecim arcubus ſolidatus: Pons *Araris* inferior ligneus & ſuperior lapideus. Areâ *La belle Cour* dictâ nihil explicatius, nihil ſpatioſis ejus ambulacris ſub umbroſâ ulmo amœnius, ac nihil fabricis in oblongum quadrum lineâ ferè perpendiculari diſpoſitis elegantius. Hac fruebamur aurâ aream hanc inter & *Ararim* hoſpitati. Matutinæ ſerviebat pietati templum S. JOSEPHI, ejuſque Collegium fabricâ & horto elegans, nec procul diſsitum, quo Patres *Societatis JESU* abſolutis *Theologiæ* ſtudiis in tertia probatione excoluntur: Veſpertinæ recreationi Comœdia, Deambulatio & Symphonia nunc in area, nunc in *Arari* per plures ſubinde horas ſuaviſsime concertans: interpolatæ exercitationi vicinus Hyppodromus, ac generoſiſsimi equi cum ſummo ſpectatorum applauſu mirâ gratiâ in ſuos gyros flexi & reflexi: Quotidianæ curioſitati curioſiſsimum

ſiſsimum *M. Servier* Muſæum variis ſympathiæ & antipathiæ machinis, horologiis, ſpeculis, bellicisſque inſtrumentis & artificiis admirandum; pulcherrimus ex *Carthuſia* in monte ſita, in ſubjectam Vrbem proſpectus; Horologium Eccleſiæ Archiepiſcopalis, in quo *Gallus* ter cantat antè, quàm ſonet horam; & GABRIEL egreſſus ſalutat VIRGINEM, cui benedicit æternus PATER, & SPIRITVS S. ſuperveniens imminet, dum campanile ſuis accinit modulis: ac denique Curiâ novâ & ſuperbâ ſurgens ſub LVDOVICO XIV. ad forum fabricâ, variis inſcripta ſententiis, & contentioſis Cauſidicorum clamoribus reſonans honori acceptæ à *Camillo* de *Neufville* Archiepiſcopo & Gubernatore Provinciæ, redditæque eidem extra Vrbem viſitationes. Nundinationi panni filo aureo, argenteo ſericoque ducti, ligulæ, lemniſci, aliæq; merces raræ & pretioſæ: ſapientiæ Collegium Lugdunenſe *Societatis JESV* SS. TRINITATI ſacrum, ab Vrbe *Lugdunenſi* ſumptu liberali extructum & fundatum, ac variis artium, ſcientiarum, Provinciarum ſymbolis, emblematis, & inſigniis pictum: Denique *Miſericordiæ* & *Charitati* Hoſpitale, cui nomen eſt *Charitas*, tenuit ad primum portæ interioris ingreſſum elegans S. BERNARDI effatum, *Deus Charitas eſt: quid pretioſius? qui manet in caritate in DEO manet; quid ſecurius? & DEVS in eo, quid jucundius?* Habet domus novem quadra, ac mille ducentos triginta duos domeſticos. Domum inferiorem incolunt

Ante ſonum horæ, cantat ter Gallus

Hoſpitale Lugdunenſe alit 1232. homines.

lunt Parvuli & adoleſcentes, Puellæ ſuperiorem, utrobique bene nati ab expoſititiis & illegitimis diſcreti, omnes in ſerico aut opificiis, quidam etiam in ſtudiis occupati. Ante annum ætatis ſeptimum admittitur nemo; poſt vigeſimum quintum ii, qui vel ſtuduerunt, vel opificium non didicêre, dimittuntur. Habent operarii ſuum quadrum, in quo rotæ majores duæ, quarum una tres, quatuor altera circumagit, quibus ſericum ex alabris in girgillas magno ducitur compendio. Novies indies in tribus furnis pinſitur panis, ter mille libris quotidie, ſexcentis ſeu bovinæ, ſeu vervecinæ, & viginti quinque ſalis, domi foriſque in egenos diſpenſatis. Excurrit panis quot anns ad 25000. & ad 20000. Imperiales vinum. Puellæ majores acceptâ dote elocantur Matrimonio; ſuâ eæ *Principem* honorabant muſicâ. Domus hæc accuratiſsimis per ſuos Præſides gubernatur legibus, omnesque ſuâ liberalitate â plateis & templis ad ſe trahit mendicos. Hæc opulentiſſimæ Urbis & emporii nobiliſsimi eſt uſura, quâ DEO fœneratur. Suas hinc quiſque merces in lana, lino, ſerico, plumis, pileis, lemniſcis, aliiſque corporis efferebat ornamentis, ego præter libros, quorum facilis hic mercatus, quicquid ex templo ſuffuratus ſapientiæ ac *Societatis JESU* Collegio circumtuli, Lectori reddo & ſapientiæ, quam in tres diviſam claſſes in pictis totidem alis didici. Primas ſibi vendicat *Grammatica* minor ſtaturâ, habitu nigricans, vario literarum limbo prætexta, coronata junco ſeu papyro, & clavi dives aureâ. Symbolum medalio appictum arcula Typogra-

Maximi ſumptus in pane & carnibus.

Artes liberales, aliaque ſcientiæ cum ſymbolis.

phiæ literis plena cum epig. *Quid multa niſi ordinatæ?* Hanc propè eruditio *Criticam*, *Philologam*, & *Mythologã* complexa, vultu torvior, manu alterâ librum, alterâ tenens bacillum; habitu caſtanei caloris, ad cujus pedes imagines *Deorum* & corroſæ chartæ, ſtatuæ & inſcriptiones, numiſmata antiqua ex urnis ſparſa cum epig. *Auget pretium ipſa vetuſtas.* Coſmographia terreo aqueoque veſtita cultu, quæ notatur Geo- & Hydrographia, redimita pinnis, alterâ tenens globum terreſtrem, circulum alterâ decuſſatis pedibus quibus terræ aquæque mixtura ſignificatur. Hiſtoriæ veſtis candida, pallium cœruleum, ſymbolum fax extinctas accendens cum epig. *Extinctos luci reddo.* *Poëſi* veſtis florida, corona laurea, cothurni in tragœdiis uſitati, ſymbolum cythara cum epig. *Ex varietate concentus.* *Rhetorica* habitu florens, coronata roſis, Caduceũ in dextera, in lævâ ſtringens corda catenata Symb. Horologium rotatũ cum campanula matutina & epig. *Meditata ex tempore dicit.* *Geometricæ* veſtitus cinericius, palliũ viride, ſceptrũ baculus Jacobinus, ſymbolum radius ſolaris per foramen quadrum rotundam vibrans in terra lucem cum epig. *Mutat quadrata rotundis.* *Arithmetices* veſtis numeris ac notis Muſicis diſtincta, ſymbolum Pyramis, in cujus capite unitas in infinitum ſe explicans cum epig. *Creſcit eundo.* Aſtronomiæ color cæruleus ſtellis inauratus, corona ſolaris, Aſtrolabium in manu, à pedibus globus cœleſtis, ſymbolum tubus opticus cum epig. *Cœli abdita pandit.* *Arithmetica.* *Aſtronomia.*

Philoſo-phia. Philoſophiæ moralis veſtis candida, pallium flavum, in manu regula & frenum, aves circum, quarum *apes* docent *Monarchiam, Oeconomiam hirundo, Paſſer monaſticam ſolitudinem, Aquila pietatem in* DEVM, *Ciconia eandem in Parentes, Pelicanus amorem Parentum in filios, Turtur amorem conjugalem, felicem mortē Cygnus, & ſanctā vitam avis Paradiſi.* Phyſica. *Phyſica* elementorum coloribus varia, cincta floribus, & ornata gemmis, ſymbolum *Sol oriens* cum epig. *Naturam explicat omnem.* Logica. *Logica* triangulo redimita cum manu clauſa & epig. *Stricta validior.* Theolo-gia Sacra *Theologia ſacra* ſymbolum Stella matutina cum epig. *Teſtimonium perhibet de lumine.* Singuli S. *Scripturæ* libri ſuis expreſſi hieroglyphicis. Theolo-gia Scho-laſtica. *Theologia ſcholaſtica* igneo veſtita colore, flammeum vibrans gladium, ſymbolum ejus ſolare cum epig. *Cæleſtia monſtrat in umbra.* Hæc ipſa ſapientia hiſce meis gaviſa furtis ſuadebat gratitudinem in arbore nominibus Præpoſiti, Mercatorum, & Scabinorum Mecœnatum ſignatâ & epig. *Dum creſcit, nomina creſcunt.* Collegium ex incendio pulchrius in vaſe fictili per ignem excocto & epig. *Dopo il fuoco piu bello*: Magiſtros & Doctores in ſtellis cœlo fixis & epig. *Cælo hærent, lucentque ſolo.* Conſtantem laborem in apibus & alveari, ac epig. *Dulcis & aſſiduus labor.* Juventutem à teneris benè educatam in pullis aquilæ ſoli expoſitis & epig. *A teneris luce imbuit.* Obſervantiam Superiorum in examine apum Regem circumvolitante & epig. *Regis in obſequium*

Digitized by Google

obſequium formantur. Communem omnibus inſtructionem in manu herbas & flores æqualiter irrigante & epig. *A tous egalement.* Invictam animi patientiam in libro ſub prælo & malleo ac epig. *Tunſionibus & preſſuris.* Lectionem librorum cautam in arbore fructibus ornatâ & fimo circũdatâ cum ep. *Et fructus de fæce trahit.* Vtilitatem ſtudiorum in malogranato patenti & epig. *In ſemine fructus.* Inſtructionem in floribus neglectis, & ep. *Si cultura deeſt; langueſcunt.* Totam denique ſapientiam in horologio capſulæ incluſo & epig. *Artem celat.*

Et his expilatæ ſapientiæ ſpoliis meæ ornabantur ſarcinæ, dum reliquæ multiplicatis mercium centenariis onerata hinc partim rectà *Neoburgum*, partim mulis *Turinum* & *Romam* præmitterentur. Illuſtriſſimus Baro de *Neſſelrath* ex *Erishoven* à *Sereniſſimo Duce* revocatus *Duſſeldorpium*, ad alterum ab Vrbe lapidem proſecutus *Principem* dimiſſus, tandem non abſque magno ſui tam apud *Herum*, quàm totum Comitatum relicto deſiderio; quod prudens ejus ſuavitas, ſuavis prudentia, aliæq; dotes planè ſingulares excitârant. Nos equis muliſque *Romam* uſque conductis, per pontem Rhodani, viâ primùm planâ, tum acclivi, declivi, ſterili & aſpera ſub veſperum in *Artaz* pagum progreſſi, ac poſtridie in *la Frette* pago & amœna valle pranſi, ſuperato dein monte & lapidosâ planitie nocturni in *Moyran* oppido hoſpites, inter præruptos montes, via petroſa per vitiferam vallem 14. *Octob.* ingrediebamur *Gratianopolim*. Hæc Delphinatûs in- ***Gratianopolim.***

tûs inferioris Metropolis, ſedes *Parlamenti*, in fœcundo ſita agro, *Iſarâ* fluvio diviſa, ac binis pontibus, altero lapideo, navali altero juncta. Hanc alluit Draco rapax, alveique impatiens, ornat ſpatioſum ambulacrum, muniunt vicini Montes, Urbs ſubjecta primùm ex monaſterio VISITATÆ VIRGINIS viſa; tùm & ex Collegio *Societatis JESU* novo & eleganti; & ita actæ Gubernatori Provinciæ utpote Regis Vicario gratiæ pro gratiis, honoribusque totâ *Galliâ* receptis, dictumque ſupremum amœniſſimæ *Galliæ* vale.

15. Octob. in duas diviſi turmas: quarum alteram & nobiliorē ducebat *Princeps* per difficiles montiū anfractus & juga aſpera ad *Carthuſiam Majorem*; alteram Baro de *Goldſtein* per continuam pœnè vallem in *Montmelian Sabaudiæ* oppidum, ibamus utrinque ſimul arenoſos *Gallicæ* vanitatis, præcipitantiæ, levitatis & inconſtantiæ pulveres excuſſuri; & memori ſimul ſemper animo conſervaturi ſummam Nationis iſtius in Reges ſuos Fidem, indefeſſas Nobilitatis in Hyppodromo, Palæſtrâ, ſaltu, & armis exercitationes, inexplebilem tam togatæ, quàm ſagatæ *Galliæ* in revolvendis Doctorum libris & ſcrutandis Naturæ, artis, omniumque Nationum ſecretis curioſitatem, ſuavem morum & ſermonum elegantiam, liberaliſsimam teneræ juventutis educationem, ac ſobrietatem in vino maximè *Germanis* noſtris nunquam ſatis deprædicandam.

Iter in Sabaudiam.

Mores Galliæ.

Quæ primum terrebant in aſcenſu horrida incultæ rupis

rupis præcipitia;& prope *Carthuſiam* altiſſimis vernantiū montiū jugis circumſeſſā maximè recreabant. Primum in illam ingreſſum arctant coëuntes binæ rupes, veluti totidem ſeu columnæ, ſeu coloſſi, ſeu potiùs turres ab ipſa natura in munimentum ſublimi præcipitio erectæ, & modico interfluentis rivi divortio ſeparatæ. Has inter fauces imminens rivo domus, ejuſque Cuſtos Frater Laicus. Via dein circa montem acclivis, magno ſumptu & multâ operâ per mediam circiter horam ad ipſum ducta Aſceterium, poſitis ad portam & more armis, remiſſiſque ad vicinum pagum equis, inducti primùm ab obviis Patre *Procuratore* & P. *Præfecto* Peregrinorum ad hauſtum; tum ad Capitulum Generale, in quo Patres *Germani* primum habent ſcamnum, proprium ambitum, ac privilegium, ingrediendi cum equis ad primam portam Monaſterii: tùm quòd S. BRVNO fuerit *Germanus*: tum quòd *Germani* ſemper hanc ſolitudinem voluerunt ſtabilem ſui Generalis ſedem. Picta in hoc Capitulo converſio S BRVNONIS viſo auditoque advocati *Pariſienſis* ex tumulo erecti judicio DEI ſevero; pictæ & ſeptem ſtellæ ab HVGONE Epiſcopo *Gratianopolitano* viſæ: inter quas veluti totidem planetas ipſe in eadem ſolitudine luxit *Hugo* Anno 1086. cucullô glorioſior quàm infulâ. Cenſet domus hæc propter nimium frigus ex loco primo in inferiorem ac planiorem intervallo ſemihoræ tranſlata Religioſos quà Patres quà Laicos centum triginta. Habent Fratres officinas ſuas à

Carthuſiæ majoris conſtitutio.

Excipitur ibidē.

domo ſeparatas: Patres Cellas ſuas in binis ambitibus benè longis, Eccleſiam parvam & commodum triclinium: Conclave Generalis à moderno ſecundi elegans; & clauſum à biduo defuncti, in cujus laudem dixerat hac ipſa die ad Patres Vicarius funebrem, cujus argumentum hoc verſu complexus fuit.

Chriſtus in affectu; prudentia ſemper in actu;
In calamo gravitas; & mel in ore fuit.

Suave regimen in ſolari. Suave Superiorum regimen monſtrabat in ſolari epigraphe, ſtylo *regit omnia ſolus*: non virgâ ferreâ, nec baculo injurioſo, nec imperioſis faſcibus. Regio tandem *Princeps* exceptus cubiculo, cœnâ bonâ, vino optimo, & totus ejus comitatus lautè habitus. Poſtridie per mediam horam continuo aſcenſu ducti lucernâ ad ſtationem S. BRVNONIS, nunc ſacello eleganti honoratam; ubi ***Memorabilia circa Carthuſiam.*** ad eandem, in qua ille, dixi aram, cui inſcriptum, *Ecce elongavi fugiens & manſi in ſolitudine.* Eſt ad latus *Evangelii* imago S. BRVNONIS quam Pater *Bernardinus Cappucinus* pingi voluit habitu *Capuccini*; ſed ſequens dies deterſis coloribus oſtendit *S.* BRVNONEM. Hinc poti ex fonte S. BRVNONI quotidiano & regreſſi ad ſacellum B. VIRGINIS à *Caſalibus* ſic dictum, quod per Caſas primi *Carthuſiani* in ſylva, montibuſque vicinis diſperſi huc ad Officium Divinum convenirent. Apparuit hic S. PETRVS Patribus, qui ob frigus acre & horridam ſolitudinem meditabantur abitum, hortatus eos

ad

adconſtantiam & cultum VIRGINIS MATRIS;quod ipſum votiva tabula ante fores Eccleſiæ ſuâ monſtrat inſcriptione *Votum Ave* MARIA; quæ prima Officii B. VIRGINIS quotidie recitandi eſt Origo. Sacellum intùs *Litaniis B. V.* eſt conſcriptum additis ternis titulis, *Mater ſingularis Carthuſianorum O. P. N. Mater ſingularis Novitiorum O. P. N. Mater ſingularis Religioſorum omnium O. P. N.* *Cultus B. V.*

Reverſus inde ad jentaculum *Princeps*, viſis in choro libris manu ſcriptis, quorum omnium hæc fere erat inſcriptio, *Inſignia Sanctorum, charitas, afflictio, ariditas, contemptus, dolor, paupertas*; redditis nobilium ad portam armis & conſcenſis equis cum devotiſsimis Religioſi Aſceterii ſtudiis ac mille votis abibat per avia & devia ad fines *Sabaudiæ* ſeſqui leuca diſsitos; tum per præcipites trium horarum montes ac relicto ad ſiniſtram *Chamberiaco Chamberi Sabaudiæ* Metropoli, per vineas & planitiem in ſuburbium *Montmelianum* arce & Urbe in colle ſitâ, *Arvâq; ſeu l'arch* fluvio aſsitâ defenſum. Pontone poſtridie *Arvam* translati poſt ſuperatum vicinum montem viam nacti planam pranſi in *Aygebelle* pago, reduceſque ad *Iſaram*, montoſaſque ejus ripas fertili quandoque agro aut paſcuo, vitiferiſque ornatas collibus, hoſpitati in *La chambre* vico continuatâ tum juxta S. JOANNEM de *Muriane* Urbem Epiſcopalem in S. MICHAEL viâ aſperâ aſperiorique per grande præcipitium in S. ANDRE ſemper ad *Iſaram* deinde per *Bre-* *Inſignia Sanctorum.* *Montmelianū oppidum Sabaudia.*

Digitized by Google

vauldt ac præruptos montes ad *Iſaram* ſæpius reverſi, pranſique in *Laſnebourg* conſcenſis mulis ductiſque nobiſcum ex *Laſnebourg* bajulis ac ſedilibus evaſimus in montem ſenis *Alpinum* unâ leucâ altum, ſeſqui longum, & duabus fere *Pedemontium* versùs profundum. Eſt in planitie montis hoſpitale peregrinis fovendis deſtinatum, *La poſte*, diſperſæ & in hyeme deſertæ Paſtorum & Piſcatorum caſæ ; lacus continuis ſcaturiens aquis, fluenſque per Ferrora, *Gallis* la *Ferriere* primum *Pedemontii* oppidum in medio deſcenſu montis conſitum, variiſque hinc inde rivis auctus, & tandem prope *Taurinum* à *Pado* abſorptus. Quà mons *Senis* deſcendit, ſedem quiſque ſuam conſcendit à binis bajulis ex rupe in rupem caprearum inſtar ſalientibus per ſemitas, ruinas & horrida præcipitia ad duas prope horas uſque in *Novaloſa*, *Gallis Neuvalais* abſque ullo fallentis veſtigii indicio portatus. Conſtituti in mercedem bajulis ſingulis 20. *Soubs* ſeu ſolidi *Gallici*, quibus *Princeps* addidit imperialem, ac reliqui medium in operæ fideliter navatæ pretium. Hinc plana & ſaxoſa juxta *Doriam* fluvium via, quæ paulatim ſeſe explicat in fertiliores utrinque campos & vineas uberiores. Ex nocturno ſerius ob diem feſtum egreſſi hoſpitio ſubſtitimus in *Vighana* oppido arce in colle ſitâ conſpicuo, poſtridie *Turinum Pedemontii* Metropolim tempeſtivè ſubituri. Hæc tridui ſpatio ſeſe totam exhibuit, effuditque in majorem Sereniſſimi *Advenæ* notitiam, novas gratulationes, & multiplica-

Turinum Metropolis Pedemontii.

tos

tos honores & amores. Miſſus ſtatim à Duciſſa vidua Magiſter Ceremoniarum, qui adventum gratulatus ad domum à Principe Regia apparatam gratiſſimum invitaret *Hoſpitem*, & Cognatum. Hic actis pro iſta civilitate gratiis modeſtè rogare Duciſſam, ut ſibi incognito, ac per triduum in Urbe ſubſtituro domum, in qua eſſet, commodam: ambitioni ſuæ gratioſum ad ſe acceſſum, manuum oſcula, ac ſerviendi facultatem; curioſitati verò reliquam permitteret Aulam, Urbem, arcem, Regiasque fabricas toti *Europæ* notas. Rediit à Principe Regiâ miſſus, qui de honore domus non admiſſo ſuaviter proteſtâtus, ingentem attulit perdicum, attagenum, caponum, Turdorum, Phaſianorum, Gallorum Indicorum, Pullorum ac Piſcium copiam, Salmonem, Vervecinam, Vitulinam; vinum rubrum & album, utrumque copioſum & delicatum, ac denique glaciem optimum æſtuantis ſitis temperamentum. Nullum in Urbe forum videbatur tot volantibus aquatilibuſque abundans, eratque hæc non dierum ſed hebdomadum annona & commeatus. Stitit poſtridie Magiſter Ceremoniarum cum Legato *Luſitano* occupatus Comitem à Duce vidua nominatum, & currum ſex equorum, qui *Principis* deſerviret voluntati. Ivit ille primùm ad templum *Societatis*, fabricâ ornatu & organo illuſtre, tum ad Collegium & Bibliothecam, quæ in tabula monſtrabat Ducem CAROLUM EMMANUELEM recens defunctum & Duciſſam ab *Amadæis Sabaudiæ* ſeu Comiti-

Excipitur Princeps varius.

Inviſit Collegiũ Societatis JESU.

bus ſeu Principibus circumcinctos. Hæc ipſa tabula pe, anguſtum, quaſi acus, foramen ac vitrum octogonum perſpecta referebat Ducem modernum decennem cum epig. *Omnes in unum*. Eadem tabula inverſo octogono nil præter crucem albam in fundo rubro, quod eſt inſigne Ducis, repræſentabat; idem octogonum aliter inverſum elegantem objiciebat tapetem. Et hæc artis, oculorumque ludibria paſcunt acuuntque animum. Itum hinc extra Urbem ad arcem *Pentagonam* ab EMMANVELE PHILIBERTO munitam: in quâ ſtagno mille equis ſimul potandis pari nihil rarius; binis poſt meridiem curribus vecti ad campeſtrem venationis domum, alteram & ſylveſtrem *Dianæ* Regiam variis tabularum parergis, *Italiciſque* ſymbolorum inſcriptioniqus eruditam. Atrium ejus ſtatuis pyramidibuſque coronatum habet ad latus S. HVBERTI ſacellum *Reliquiis* S. MARINÆ illuſtre: in media area malluvium & in hoc cervum æneum canibus venatoribuſque cinctum, ad primos gradus quatuor moriones pomuum citriorum bajulos, & aream iiſdem citriis circumquaque plantatam: Domus interior cenſet in picturis omnem *Sabaudiæ* familiam venationi accinctam. Aula Regia monſtrat in ſolo *Jovem*, pharetratam *Dianam*, ſodales *Nymphas*, quarum aliæ frenant in curru cervos; aliæ moloſſos vertagos & odoratores canes; aliæ aurea argenteaque ferunt retia; circa quam tabulam quatuor venationum differentiæ ſuo exprimuntur emblemate. Aucupium Nympha

Stagnū rarum.

Variæ pictura in Aula.

Emblemata.

pha accipitrem cucullatum geſtante in pugno quam aves circumvolitant cum epig. *Cio che l'occhio non vede, il cor non brama: Quod oculus non videt; cor non appetit.* Piſcatus Nympha, quæ inſidens ſcopulo arundinem tenet dextrâ, & hamatili ſetâ in aquam dimiſsâ, lævaque ori appoſitâ imperat ſilentium cum ep. *Sperare & tacere.* Venatio major cervo per indaginem à *Nymphis* impedito, & cornibus in canes feroci cum epig. *Deſperato timor, devien furore*: Venatio minor vulpe ad ſcrobem per muſtelam territâ & per laqueum capta cum epig. *Di male in peggio; minora vitans, maxima* incurrit mala.

Tabulæ decem in laquearibus decem *Dianæ* geſta referunt ad vitam & mores aulicos, quarum prima adultera *Caliſto* virginem mentita in urſam verſa cum epig. *O non prometti, O non mancar di fede.* II. *Actæon* viſâ in balneo *Dianâ* nudâ in cervum mutatus & à canibus laceratus cum epig. *Chi voul troppo veder, vede il ſuo male.* III. *Orion* jactabundus immiſſo per *Dianam* ſcorpio, ejuſque aculeo inflatus & necatus cum epig. *Baſta un piccol nemico è gran vendetta.* IV. *Britomartis Dianæ* Comes à rictu leonis per *Dianæ* invocatæ telum erepta cum epig. *Fidum reperiet, qui Deo eſt fidus, Deum,* V. Aureas ex *Dianæ* templo patenas ſuffurata, jaculis confoſſa & in mare projecta cum epig. *Patenas rapuit ut pelagum bibat.* VI. *Diana* pro *Troja*: *Juno* contra *Trojam*: *Juppiter* ſpectator cum epig. *Hic vult; Hic non vult; altus diſcrimina ſpectat.* VII. *Diana Cenchris* filiam pro ferâ configens *Tabula Emblematica in mores Aulicos.*

figens & deflens cum epig. *Errare nolens, errat aliquando tamen.* VIII. *Ampelus Dianam* conviciis irritans, phalerato vectus equo à *Diana* in furias acto rapitur in præceps cum epig. *Cio che mi fa ſuperbo, e il mio caſtigo.* IX. Leo *Bacchum Dianæ* inimicum pampineâ ſub umbra dormitantem invaſurus venabulo *Dianæ* perimitur cum epig. *Soccorre eneo al nemico un cor gentile* :/: Succurrit etiam inimico ſincerus animus. X. *Diana* occultato reti Tygrim implicans cum epig. *Melior pulcher dolus, quàm vis aperta.*

Conclavia. 4. exprimũt Dianam Venatricem: I. Ad Aquilonem

Conclavia in quatuor Domûs Angulis concamerata exprimunt quadruplicem venatricis *Dianæ* poteſtatem: & quidem primum ad *Aquilonem*, *Æthercam*, I. ferreo ſclopo, cujus cani *Cupido* in gruem volitantem exploſurus inſcribit, *Pice fier di un can che latra, e un can che tace* :/: *latrante cane tacens eſt pejor.* 2. Agnini cordis ſimulachro, quo *Cupido* auceps accipitrem ex arbore ad pedicas revocat cum epig. *Un finto cor la liberta mi toglie: cor fictum captivitatem mihi parit.* 3. Turdo per fiſtulam decepto, & per viſcum irretito cum epig. *Quanto più mi dibatto, più m'intrico* :/: *quo me magis explico, magis me implico.* 4. Arcu contento, quo *Cupido* cœli avem figit cum epig. *Aſtra penetrant tela, quid prodeſt fuga?*

2. Ad Aquilonem

Alterum ad Aquilonem conclave refert aquatilem venationem, quâ *Cupido* piſcatur 1. Naſſa cujus facilis ingreſſus, & egreſſus nullus cum epig. *Chi voule uſcir non entri.* 2. Hamo cum eſca in aquam immiſſo cum epig.

epig. *Amo l'eſca, non l'amo, eſcam amo non hamum.* 3. Conto, quo turbans piſcinam anguillas capit cum epig. *Nel torbido.* IV. Sparſa in aquis medicatâ fruge cum epig. *Troppo amaro ſarà rio, che ſi dolce.* Conclave angulare ad *Auſtrum Terrenam* exhibet quatuor amoris ſymbolis: *3. Angulare ad Auſtrū.* 1. Plagis inter dumoſas anguſtias collocatis cum epig. *Seſe implicabit qui ſibi minimum timet.* 2. Cane odoratore ad explanandam feram dimiſſo, & vertago loris conſtricto, dum fera prodit cum epig. *Alter feram prodit, alter capit* 3. Fruſtulo carnis ad curvatam arborem alligato, quo lupi ad ſcrobem frondibus opertam trahuntur, cum epig. *Perche pera, chi aſpera,* (*ut pereat qui aſpirat.*) 4. Aureo telo quo cervas capit cum epig. *Da ſimil dardo ogni gran fiera è preſa, ſternuntur iſto maximæ telo feræ)* Alterum *Auſtrale* cubile pingit infernam quatuor amoris ſymbolis, *4. Similiter Auſtrale.* primo, quo *Cupido* aſſidet rivulo dextrâ reticulum, lœvâ binas gerens faces; quibus excitos è latebris captat cancros cum epig. *Me, luce geminâ, cæcus ad mortem trahit.* Altero, quo *Cupido* noctu veſpertiliones accenſâ face aucupatur cum epig. *Dum perfruatur oculus alæ exardeant.* Tertio quo *Cupido* vulpem capturus alteri foveæ oſtiolo laqueum prætendit; alteri fumiferam facem immittit cum epig. *Per fuggir dalle fiamme, entre ne lacci (fugiendo flammas intro laqueum.)* Quarto quo *Cupido* ligat dormientem in ſubterraneo cubili urſum cum epig. *Timere debet cuncta, qui nihil timet.* Nec dies nec *Varia Pictura.* reliquæ horti deliciæ, theatrum ſedilibus, ſtatuiſque

marmoreis auguſtum, binæ utrinque turres politis intus ſpeculis veſtitæ, fontes equis, ſatyris, menſis conchyliis, tubiſque paſſim occultatis cryſtallinas ejaculati aquas, phaſiani, aves & feræ hoç eodem vivario concluſo permittebant, ut ſingulas curioſiſſimæ hujus domus picturas, fabulas, hiſtorias, emblemata & inſcriptiones proſequerer. Satis ſit aliquod ſedulæ curioſitatis dediſſe ſpecimen, ejuſque retuliſſe fructum in patriam. *Fabrica Valor.* Fabrica hæc dicitur Duci ſtetiſſe duobus imperialium millionibus, ex quo pretio æſtima opus. Si tanti venationis domus ; quanti ipſum Ducis Palatium Regiâ CAROLI EMMANVELIS magnificentiâ, ac mille ſculpturæ, picturæ, *Poëſis* & hiſtoriæ commentis Auguſtum ! *Amedei ſtatua.* unam ex tot equeſtrem victoris *Amedei* ſuſpexi ſtatuam ære fuſili in marmoreo equo, ſummo utriuſque artis miraculo conſidentem cum hac inſcriptione,

D. Victoris Ame Dei
Bellicam Fortitudinem
Atque inflexum Juſtitiæ rigorem
Metallo expreſſum vides.
Totum animum videres:
Si velox ingenium, flexilemque clementiam
Exprimere Metallum poſſet.

Nec oculus ſpectandis, nec calamus ſcribendis interioris Aulæ ſymbolis, ſtatuis, inſcriptionibus, periſtromatis, aureis gemmeiſque divitiis ſufficiebat. Et hinc ſpecta-

ſpectatori *Principi* migrandum erat, unde non ita pridem ipſe Dux poſſeſſor emigrârat. Qui tot nuper fabricas, Hyppodromos, Academias, porticus 130. columnis fultas, marmoreas alas & templa in Urbe, in *Valentin*, in *Montcallieu*, aliiſque in locis meditabatur, in floridiſſima ſolum ætate conſummavit feretrum. Funus tantum plangebat pulla S. JOANNIS baſilica, Infula Archiepiſcopalis, ſtatuæ ad aram Principem quatuor cum ſuis ſubſcriptionibus, Magnificentia ſacra, Magnificentia militaris, Magnificentia Civilis, Magnificentia delitioſa; Statuæ Ducatuum & Comitatuum circa aram diſpoſitæ, ac Statuæ Urbium argentatæ per totam templi navim diſpoſitæ, lugubreſque in verſibus, picturis & emblematis magno ingenio concinnatis. Contiguum erat Baſilicæ ſacellum plane marmoreum *Sacræ* SINDONI aſſervandæ; quâ CHRISTVS in ſepulchro involutus, anticâ & poſticâ vivam ſui CORPORIS imaginem expreſſit, dedicatum. Hoc Cyprii regni ſpolium â MARGARITA CHARNIA Regii ſanguinis Matronâ ad affines Duces ſuos profugâ CAMBERII LVDOVICO & ANNÆ *Cypriæ Sabaudiæ* Ducibus Anno 1453. donatum. Binæ juxta palatium areæ ac magnificæ utrinque ædes, quæ ſummo Urbi ſunt ornamento, ducebant extra Urbem ad domum *Valentinam* à CHRISTIANA de *Franciâ* cœptam, & ipſum *Valentini* ſuburbani monumentum demonſtrat.

Funus recens mortui Ducis Pedemontii.

Sacellū.

Epitaphium.

Hic ubi Fluviorum Rex
Ferocitate depoſitâ placidè quieſcit:
CHRISTINA â FRANCIA
Sabaudiæ Duciſſa Cypri Regina
Tranquillum hoc ſuum delitium
Regalibus Filiorum otiis
Dedicavit
Anno MDCLX.

Domus illuſtris juxta Palatiū. Hæc domus multis aulæis & raris picturis elegans imminet fluvio *Pado*; horto pulchro & amplo dilatatur vivario, quadruplicique ulmorum ordine excurrit tum ad Urbem, tum ad Sacellum è diametro oppoſitum. Nihil *Princeps* vidiſſe ſe hactenus ratus, qui nondum viderat Ducem viduam, quam recens ex luctu dolor, & nata inde infirmitas domi in lecto cohibebat. Nec ille, nec iſta *Inviſit Ducem viduam.* diutinum morata deſiderium ultrà, atratum admiſit cognatum ad cognatam, qui luctu ſuo illius luctum leniret, Ducem Patrem in Duce Filio aſtante ſuperſtitem veneraretur, pro acceptis gratiis gratias redderet, votis ſuis vota Domûs Regiæ impleret, ac licentiam diſcedendi relicto in pignus perpetuæ ſuæ in Regiam Regumque Principem Fidei animo poſtularet. Erectior illa viſo audituque Principe Cognato, queri invidiſſe Superos Duci recens defuncto, ſibi, jam infirmæ ac Filio adhuc adoleſcentiori fortunam, quam *Hoſpes* tam exſpectatus ſecum per tot Provincias, Regumque Aulas circumferret; expoſtulare ſuaviùs de domo non admiſsâ, fidem amici-

amicitiamq; ſuam & Filii ſpondere, abiturumq; mille votis proſequi. Poſt ultimum gemiſcentis honoris oſculum admiſſus D. *de Wachtendungh* D. *Goldſtein*, & D. *Filiolus* *Ros-v-vurm* in pulla veſte omnes ad reverentiam Regiæ *Ducis Vidua.* Regioq; Principi debitam. Magnos ille in tantillo corpore alit ſpiritus, vultu elegans, celer mente, corpore agilis, de quo in tabula, & in parvo per anguſtum foramen viſo dictum ſupra, *Omnes in unum*, qui omnium hæres avitam gloriam & virtutem ſpebus de ſe conceptis jam adimpleret. Omnes inquam, AMEDEVS I. ab *Ejus Majores.* HENRICO III. *Veronæ Cauda* dictus ex eo, quod ab Imperatore ſolus ad aures admiſſus, eandem pro ſua cauda :/: Comitatu gratiam ambiret Marchio ab Imperatore renunciatus. AMEDEVS II. primus ab HENRICO V. Imp. *Sabaudiæ* Comes & Imperii Vaſallus accepit à CONRADO III. Imp. in Procerum conſeſſu gladium, perpetui vicariatûs per *Italiam* inſigne : de quo *Gebennenſium* victore hoc extat in Palatio elogium.

Ad aram hanc
Cruento ſubſtitit ferro AMEDEVS ſtator
Laureâ dignus & aureâ
Hoſtium triumphator & ſui.

AMEDEVS III. armis acquiſivit territoriũ de *Chablais Chablaſienſe* & vallem *Aoſtam d'oſte.* AMEDEVS IV. *Magnus* Matrimonio cum SYBILLA obtinuit *Breſſiam* & de *Baugy*, meritis ab HENRICO *Luxemb.* Imp.

titulum Principis Imperii, virtute à *Turcis* expulſis Inſulam *Rhodum*. Erectum huic in anathema ſcutum, & in ſcuto armorum trophæum, leonino ſpolio velatum cum epig. *Partum, virtute tuemur*. AMEDEVS V. viridis tum à veſtium nitore, tum à comitate morum appellatus, Ordine ANNVNCIATÆ VIRGINIS inſtituto, *Sabaudis* Nodis inſeruit ad perpetuandam AMEDEI *Magni* avi ſui memoriam, tetragrammaton *F. E. R. T.* id eſt. *Fortitudo ejus Rhodum tenuit*. Symbolum ejus exiguus amnis, rivulorum confluvio accreſcens cum epig. *Vires acquirit eundo*; cujus hoc exſtat in Aula præconium.

Meruit concolorem ſibi civicam
Viridis AMEDEVS:
Qui Græco Cæſari detracta vincula
Bulgaris impingens
Imperio Civem; Civibus Imperium ſervavit.

AMEDEVS VI. ruber, Ultronea *Nizza* ſeu *Nicæa* Urbis & *Nizzenſis* Provinciæ acceſſione auctior pro ſymbolo habuit agmen gruum, quarum Dux inſomnis uno ſtans pede, & altero complexa lapidem cum epig. *Vigilantiâ & conſilio*. AMEDEVS VII. pacificus primus *Sabaudiæ* Dux per SIGISMVNDVM Imperatorem, alter *Italiæ Galliæque Salomon* Anno ætatis 56. *Ripaliæ* Eremita, electus à Concilio *Baſileenſi Papa* & dictus FELIX V. quâ dignitate poſitâ, Cardinalis in ſuâ eremo obiit, cui Aula hoc poſuit anathema

E caſtris

E caſtris in clauſtra;
E ſolio in ſolitudinem di-vertens;
Incultâ in Eremo
Occultam pietatem colit AMEDEVS VII.
Sed notior dum latet;
Ad Triregnum vocatur; dum regnum fugit.

Hoc AMEDEORVM ſeptenario crevit in Regios tandem titulos *Sabaudiæ* Domus per CAROLOTTAM *Cypri* Reginam CAROLI *Sabaudi* conjugem, & confirmatam regni ab eadem jam moritura coram INNOCENTIO VIII. ceſſionem. Sic Deus amat AMEDEOS, ut omnes in unum Pupillum adhuc ſuperſtitem Majorum dotes, felicitas & gloria colliment, ac in ſera ejus poſteritate perennent. CAROLVS EMMANVEL pupilli abavus, cujus natale ſydus fuit ſagittarius & epig. *Opportunè*, Anno 1610. amore Pacis ex arbitrio CLEMENTIS VIII. ceſſit quidem HENRICO IV. *Galliarum* Regi Dominia, *Buſciam*, de *Baugey* & *Veromeis*: at aſſeruit ſuis poſteris Marchionatum *Suſæ*, opportuniſſimum *Pedemontii* munimentum. Et ita quantum decrevit terræ, tantum & plus accrevit ſecuritati. *Amedeorum progreſſus.*

Eramus viæ jam accincti; *Princeps*, ut cum ſuis moveret *Geuuâ*; D. *Ferdinandus Irch* ut cũ impedimẽtis, & aliquot famulis non ſat validis ſecundo *Pado* deflueret *Ferrariam*, ac inde præiret viâ Florentinâ Romam; quando Comes *Mauritius* primus Miniſter ſupremum honoris officium reddi-

redditurus acceſſit, & Marchio *Pavil* Guardiæ Colonellus, viæ ſe Comitem ſtitit, duxitque oſtenſo eminus monte aureo, vini, optimorumque fructuum feraciſſimo trans *Padum* in *Moncaliere* oppidum, arce Principali in colle ſita, & necdum perfecta nobilitatum, ac viâ deinceps obliquâ per planitiem in *Montà* Domum ſuam, variâ ſitûs, aeris, hortorum, vinearum, conclavium, & picturarum elegantiâ perjucundam: Optimum cœnam lautam condiebat vinum; ſed melior longè Marchionis animus, & affectus, qui poſtridie prolixiùs ſeſe effudit ſubmiſſo generoſiſſimo equo in fideliſsimæ ſuæ devotionis teſſeram. Remiſſus ille quidem primùm cum multis gratiis Marchioni tam bene de ſe merito, ſed famulus mox cum eodem redux evicit tandem, ut nobile donum in oppido S. DAMIANI acceptaret *Princeps*; cui deinceps equo iſto nihil fuit potius. Equitem & equum reliqua ſæpius in Hyppodromo ſuſpexit *Italia* ac ipſa poſt *Auſtria* & *Vienna*.

Marchionis Pavil in Principē animus.

Aſtam Urbem acclivem ſub horam ſecundam pomeridianam vix ingreſsi ſumus, quando Gubernator cum prima Nobilitate, & belli Officialibus venit ſalutaturus gratioſum *Advenam*; eumque ad cœnam & nocturnam quietem invitaturus. Stitit facunda iſthæc Gubernatoris humanitas equos, equiteſque, fecitque copiam viſendi domos magnificas, templum Cathedrale, arcem antiquam, aſsitos colles, & campos mellis, omniſque annonæ fœcundos. Hanc dotis nomine ceſsit

Excipitur à Gubernatore.

JOAN-

JOANNES *Galeatius* primus *Mediolanenſium* Dux Duci *Aurelianenſi*, FRANCISCVS I. CAROLO V. in pacis Anno 1529. *Cameraci* factæ, & CAROLVS V. gratuito dono EMMANVELI PHILIBERTO *Sabaudiæ* Duci, de qua extat verſus ſigillo patrio inſcriptus,

Aſta nitet mundo, Sancto Cuſtode ſecundo.

Hinc ſub dilucidum digreſſi, per fertiliſſimam Ducatûs *Mediolanenſis* planitiem; pranſi *Alexandriæ Bormiam* inter & *Tanarum* fluvios ſitæ, *Tanaro* à ſuburbio diviſæ, junctæque ponte lapideo, & *Hiſpano* communitæ præſidio: hoſpitati in *Novi* oppido *Genuenſi* frequenti & opulento: ingreſſi per montes vineis caſtaneiſque amœnos, juxta *Gavi* arcem in rupe ſitam ad firmandum, ubi neceſſe eſt, aditum; dicto in *Octage* Sacro; cujus ſacelli inſcriptio docuit nos viatores lectionem altâ deinceps mente repoſtam, *Omnia, quæ vidi, me docuère mori.* Superato monte *Apennino*, ex quo mare *Liguſticum* ſeu *Genuenſe*, ac Domus illi aſſitæ ſpectabantur; per vallem tandem plurimis hinc inde domibus, ad recreationem ſtructis conſpicuam, ſalvi tandem 27. Octobris tenebamus magnificum *Genuæ* ſuburbium; *Pharum* ſeu ſpeculam rupi innixam ac tandem Urbem, ad cujus portam pro more bombardæ etiam minores deponebantur. Referunt rogatum aliàs Nobilem, quid eſſet *Pedemontium*, reſpondiſſe, *eſſe Civitatem, quæ trecenta milliaria complectatur; Urbs ſi Pedemontium; Certè Ge-*

Iter per Ducatū Mediol.

Genuam venit.

Pedemonti Elogium

Digitized by Google

nua Palatium dici poteſt, & *debet*; *tantæ Urbi in vicinis bellis nunquam impar.* Spectabat hoc *Princeps* poſtridie eminus ex editiori horto Collegii *Societatis JESU* in forma homciycli partim acclive, partim declive, patens ad mare impetuoſo *Africo* clauſum per montes frigido *Aquiloni*, ac unâ Palatiorum ſerie continuatum. Stabat

Collegiũ. Collegium tum excisâ rupe, tum marmoreis columnis fultum; hortus in monte tribus ambulacrorum citriorum contignationibus ſublimis, ſchola, marmoreâ Reip. *Genuenſis* fabricâ ſuperbâ, & par ſumptu & elegantiâ templum, cujus erat inſcriptio, SS. HIERONYMO & FRANCISCO XAVERIO, FRANCISCVS MARIA Balbi Anno 1668.

Pallatiũ D.Balbi. Itum poſt menſam ad palatium *D. Balbi* columnis marmoreis, conclavibus, ſacellis, picturis, periſtromatis, fontibus, avibus inter ſalientes aquas cantillantibus, & ſexcentis aliis monilibus dives & curioſum; quod alterum ex oppoſito ſplendidâ ſuâ fabricâ, horto penſili, vitibus, pomis citriis, ſtatuis, picturis, ſymbolisque æmulabatur. Cautior hinc abii, doctus à larva, ejuſque epigraphe *Vera latent*: quietior à teſtitudine, ejuſque cochleâ & epig. *Sub parvo ſed meo*; animoſior à ſtaterâ & epig. *Pondere ſublevor.* Vtroque majus eſt palatium Ducis *Doriæ*, ac nulli, ſive artem ſpectes, ſive ſitum, ſive

Templũ Domûs Profeſſæ. opes, ſecundum. Viſum deinceps templum Domûs Profeſſæ marmoreum, chorus penſilis, qui Duci ſervit, planè inauratus, pretioſa in ſacrario ſupellex, manus

S.GEOR-

S. GEORGII & *quadraginta corpora Sanctorum* ſuis incluſa thecis;

Inde redituri domum, adiimus portum multo Reip. ære & arte amplum, ac munitum, ſed à vento Lybico ſeu Græco minus tutum. Hic muro ad Urbem clauditur, & murus lapideâ utrinque loricâ, ex qua triremes, carracas naves, & apertiſſimum mare proſpiciebamus. Nocturnis hic muſcis nihil inquietius, à quorum morſu plerique per plures dies videbantur quaſi à variolis puſtulati. *Templum ANNVNCIATÆ VIRGINIS* ingenti *Lommelinorum* ſumptu in Regiam planè crevit magnificentiam. In hoc cernis præter omnigenum & politum marmor, fornicem aureum, & aras tam materiâ, quam formâ ſuâ auguſtas. Acceſſerant interea *Illuſtriſſimi D. D. Spinola* & *Durazzo* à Reip. cum quinis curribus ad ſalutandum venerandumque *Principem* miſsi; qui publicos honores præſenti, & abituro triremem *Livornum* uſque obtulerunt. Actæ Legatis & Reip. pro honore gratiæ per *Principem*, quem illi cum comitatu poſt humaniſsimum mutuæ benevolentiæ interloquium ſuis rhedis duxerunt per Urbem, & ſuburbium ad palatium *Vincentii* Imperialis horto amplo, copioſis fontibus, ſylvis, vivariis, montibus, vallibus, & in ſubjectum mare proſpectu amœniſsimum.

Portus.

Templũ Annunciatæ Virginis.

Honoratur Princeps à D. D. Spinola.

Hinc pari ibatur pompâ per confertum populum ad baſilicam Metropolitanam marmoreis ſolidam columnis & D. LAVRENTIO ſacram. Frequens hic erat ſpe-

Baſilica Metropolitana.

ctator ad ſacellum S. JOANNIS BAPTISTÆ, à cujus ingreſſu fœmineus prohibetur ſexus. Lipſanotheca ſupra aram ternis reſeratur clavibus, quarum una aſſervatur à *Duce Doria, ab Archiepiſcopo* altera & tertia à Senatu. Ipſas præibant reliquias viri Nobiles ardentium cereorum bajuli, acceſſit dein *Princeps*, tum comitatus, poſt etiam plures Magnates, ad ſpectandos exoſculandoſque in capſula cineres S. JOANNIS BAPTISTÆ, ejuſque *os* cum *ſemidigito* ex *Myra Liciæ* Urbe Anno 1149. allatum. Miraculum hoc eſt perpetuum, quod elatæ hæ ad portum tempeſtuoſum reliquiæ ventis imperent & mari. Monſtratus dein vicino in ſacrario catinus ſmaragdinus ſexangulari figurâ, craſſitudine digitali, circuitu palmorum quatuor cum dimidio, & altitudine palmi unius, totus ſmaragdus, Nobiliſsimum ſeu Cæſareæ in *Paleſtina* captæ ſpolium, ſeu *Almeriæ Hiſpaniarum* Urbis donarium. Reductus ſub ſerum à Legatis *Princeps* didicit Ducem Reipublicæ unum, Aſſeſſores ſeu Senatores duodecim; illum omni biennio eligi à Nobilitate, iſtos ſingulis ſemeſtribus, eâ lege, ut tres Senatores ac duo Præfecti ærarii ſubrogentur, totidemque iiſdem officiis defungantur. Duces Officio abituri perpetuam adeunt ærarii præfecturam. Nobilitas partim antiqua, partim novitia in factiones *Adurniam* & *Fregoſiam* olim diviſa ab Anno 1528. alternat hos dignitatum gradus in hunc uſque diem. Reip. familiæ ſunt quatuor *Doreæ, Palla-vicini, Grimaldi* & *Fliſqui*: viginti aliæ his proxi-

Reliquiæ S. Joannis Baptiſtæ miraculoſæ.

Genuæ Status.

proximores, reliquæ recentiores. Debet *Roma Fliſquis* INNOCENTIVM V. & ADRIANVM V. Pontifices, & 30. Cardinales, ſe ſibi, ſuam debet libertatem, & Remp.bene conſtitutam *Genuam Andreæ* Auriæ, Civi ſuo Patri Patriæ & primo Duci Anno 1528. declarato: *Genua* debet *Chriſtophorum Columbum* novarum Inſularum repertorem *Hiſpania*, *Belgio Ambroſium* & *Fridericum Spinolas*, ac *Societatis JESV Joannem Paulum Olivam* ſuum Præpoſitum & Generalem adhuc ſuperſtitem. Ipſa *Liguriæ* Metropolis & Domina *Corſicæ* habet triremes ſeptem, binas bellicas & plures in Arſenali, ad fines ſuos quà mari, quà terra tuendos. Ipſa belligerantium partium Spectatrix potius quàm Actrix Duci ſuo alit præſidium *Helvetum* & *Germanum*. Infeſtiorem licet habuerit aliàs *Sabaudiam* ob limites, & *Galliam* propter excuſſum Regis ſui jugum, everſum *Caſteletum*, & *Hiſpanos* quibus *Genua* janua erat in Italiam; Nunquam tamen à CAROLO V. ejuſque Succeſſoribus induci potuit ut arcem ſeu munitionem ſibi cederet, capta tandem ab eodem ſagacius eſt hamo aureo, quo per commercia, annuoſque ex claſſe *Indica*, Regno *Neapolitano* & claſſe *Mediolanenſi* cenſus trahitur ſuaviter ac tenetur firmiter in fide integra, & conſtanti erga Regem *Hiſpaniarum* affectu. Dicterium ſit an diverbium, quod circumfertur de Genuenſibus *Montagne ſenza legna*, *Donne ſenza vergogna*, *Mare ſenza paſci*; neſcio: hoc ſcio; quod *Liguria* ſuppeditet nauticæ malos; Metropoli ſuæ vina op-

tima, mala citria *Galliæ Narbonenſi*, oleum *Italiæ, Hiſpaniæ* pecuniam, ſericum & holoſericum mercaturæ: Pontifices, Cardinales, Duces exercituum, Legatos Regum, Generales ordinum, alioſque Heroas purpurâ, mithrâ, togâ, & ſago illuſtres omni ſæculo & univerſæ *Europæ*. Delitias ſi quæras; Vicinus Urbi poſſidet in *Nervi* Paradiſus: autumnum ſimul & ver perpetuum, nunquam ſine florum gratia, nunquam ſine fructuum copia. Nullum hic cuiquam erat tædium niſi præproperi diſceſsûs; quo penè invitos ab Vrbe pulcherrima annus in hyemem jam inclinans abripiebat.

Deliciæ Genuenſes.

Principem duxerunt ad Sacrum 30. Octob. reduxeruntque ad jentaculum, vel potius prandium Illuſtriſſimi D.D. *Spinola* & *Durazzo* viri omni præconio majores, ac binis dein curribus ad triremem jam expeditam confluente Urbe ad ultimum Sereniſſimi abituri vale. Exceptus ad primum ingreſſum ille quatuor tormentorum exploſione, harmoniâ Ludionum, tubarum clangore, bellariorum, dulciariorum qui *Paſta de Genua* dicuntur, lautitiâ & ſapidiſsimo chocolate. Ferebamur intra portum, paſcebamurque jucundiſsimo Urbis in ſemilunam flexæ, portûs ampli, triremis armatæ, remigumque exercitatorum ſpectaculo. Ordines ſcamnorum ad dexteram erant 27. ad lœvam 25. in ſingulis remiges quinque, qui ad ſignum fiſtulæ nunc omnes, nunc imi, nunc primi, modò dextri, modò ſiniſtri, omnes ambidextri remis triremem aut vertebant aut propellebant. catenati

Excipitur à DD. de Spinola.

Jucundū ſpectaculum in portu.

iſt

iſtis mancipiis ſeu pretio emptis, ſeu culpâ damnatis, nihil eſt laborioſius, argutius nihil, nihil in exercitiis ad quodvis fiſtulæ ſignum accuratius. Naulum habuêre ii liberale pro tantilla opera ad littus prope *Pharum*, pro honore immenſas gratias quorumcunque officiorum vices, & æternam ſui memoriam Reſpub. & uterque ab eadem Legatus, qui ad rhedam à ſe conſtitutam, poſt ultimos devotiſsimæ ſuæ obſervantiæ favores comitati perſtitêre, dum currus ſex mulis tractus promoveret: Hoc vecti uſque ad pedem montis *Buckquet*, noſtris dein equis uſi, hoſpitati in *Orage*, in Novi pranſi, ac in fertiliſsimam Ducatus *Mediolanenſis* planitiem ingreſsi tranſibamus mœnia *Tortonæ* ſeu *Terdonæ* à tribus, ut ajunt, donis, ſeu miraculis in Vrbe factis denominatæ; quorum primum ſaxum ſtillans oleo, alterum fons in natali S. JOANNIS BAPTISTÆ quot annis ſcaturiens, tertium panis ſtillans ſanguinem. Arx in colle dominatur Vrbi, quæ novo ab *Hiſpanis* muro & vallo firmabatur.

Binis hinc abeſt horis Vaugerium, Voghera, oppidum, ex quo poſt nocturnam quietem viâ planâ, *Pado* ejuſque rivo per pontem mobilem ſuperato feſtinabamus *Paviam* ſeu *Papiam*. Eſt hæc cis & trans *Ticinum* *Teſino* flumen, à quo Vrbs etiam dicitur *Ticinum*, vallis, propugnaculis ac interfluo fluvio nō parum munita, ſuburbioque per pontem lateritium tecto clauſum, & *Joanne Galeatio* ædificatum juncta. Humiliores quidem in ea ædes;

Vaugerium oppidum.

Papia.

ædes; at ſua ſunt & palatia, & baſilicæ & monumenta, quæ pleroſque famâ ſuâ à menſa & prandio *à la Crocebianca* abſtrahebant. Duxerunt nos bini è *Societate* Patres ad marmoreum S. AVGVSTINI à LVITPRANDO Rege Anno 725. ex *Sardinia* huc tranſlati cœnotaphium variis vitæ à Sancto actæ, mortis, ſepulturæ, translationis & Sanctorum ejuſdem ævi *Patrum* ſtatuis eleganter elaboratum, & ad cryptam, in qua ſacra *oſſa* & prodigioſi *Cineres Auguſtianeum* ſpirant zelum, amorem & ſapientiam. Domiciliis contigui ſunt Canonici Regulares, ac Religioſi atrati ad ejuſdem Patris Regulam educati: idem utriſque templum lineâ per pavimentum navis ductâ, quam tranſire ad exercendam functionem neutris licet pœnâ anathematis in tranſgreſſorem conſtitutâ. Occaſionem tantæ ſeveritatis dedit contentio de *Sacro Corpore* à *Nigris* ad *Albos* transferendo orta & calidius utrinque exercita.

S. Auguſtini Cœnotaphiū.

Sepulchrum *Severini Boëtii*, viri Conſularis, ac libello de conſolatione ſcripto clariſsimi tenent in eadem Eccleſia Canonici Regulares: PP. *Franciſcani* tumulum *Baldi* celeberrimi Juris-Conſulti, de quo extat verſus Loctomi.

Sepulchrum Boetii & Baldi J. C.

Qui BALDUM Juri negat accendiſſe lucernam;
Ille poteſt medio ſole negare diem,

P.P. *Carmelitæ* in ſacello S. MARIÆ ad perticam acervos oſsium *Gallorum* ex vicinis, ut fama eſt, campis collectos

Collegiū.

collectos: Collegium à PIO V. pro 40. *Alexandrinis* liberaliter fundatum, alterumque à S. CAROLO *Borromæo* magnificentius pro totidem ſtudioſis erectum, fabricis ſuis marmoreiſque columnis Vrbem, ac ſtudiis Vniverſitatem faciunt celebriorem.

Hinc reduces conſcenſis quantocyus equis, propè arcem in quadro quadratis turribus munitam egreſsi Vrbe, non procul inde ſpectabamus in amæniſsima planitie fatalem *Galliæ* campum, in quo Anno 1525. cecidêre octo millia, capto ad *fluentum* FRANCISCO I. Rege, ductoque in vicinam *Carthuſiam*, templum & chorum; dum *Patres* decantarent ex *Pſalmo* 118. *Bonum mihi quia humiliaſti me ut diſcam juſtificationes tuas.* Eadem *Carthuſia* excepit *Principem* hoſpitem, ejuſdemque Nobilitatem domo ſplendidâ, lautâ cœnâ, & hoſpitio nocturno. Ipſum cubiculum nitebat picturis Imperatoris, Regis *Hiſpaniarum* &c. vario marmore, lecticâ inauratâ, ſtragulis ſericis, tribuſque, ut vocant, anticameris. Proximum huic variis pictum hiſtoriis & conſcriptum verſibus, quos ſuis hic nominibus ſubjicio: *In Carthuſia excipitur Princeps.*

Inſcriptiones variorũ Impp.

MARIÆ REGINÆ ANGLIÆ.

Regna Britannorum melior Patre Nata coegit
Pontificis veri ſubdere colla jugo.

ALAMUNDANO *Regi.*

Non fugat hos hoſtis; ſed CHRISTI fortior intus
Vis agit; Euphratis flumine ſponte mori.

EVDOXIÆ *Imper.*

Fers profugo meritas EVDOXIA Præſule pœnas,
Luxurianſque ſeges grandine tota perit.

ARSENIO *Nob. Rom.*

Dat mihi plura Nemus ſoli, quàm Cæſaris aula.

ELISABETHÆ *Filia Regis Vngariæ,*

Filia pauperibus Regis ſuccincta miniſtrat.

JVLIANO *Apoſtatæ Imp.*

Viciſti Galilæe; cado: tu callidus ultor
Accipe: de tanto vulnere ſigna refer.

THEODOSIO *Imp.*

Excluſum foribus ſacris AMBROSIVS *urget*
Vindictæ Regem crimina flere ſuæ.

AVERNIR *Indorum Regi.*

Corriget haud populos, niſi Rex ſe corrigat ipſum.

JOSAPHAT *Indiarum Regi.*

Fit Monachus deſerta petens, qui regna tenebat.

VALENTI *Imperatori Arriano,*

Qui Gotico certans refugit ſuccumbere ferro;
Occluſus Goticas non fugit ille faces.

THEO-

Digitized by Google

THEODOSIO *Imp.*

Spicula verſa ſuos fodiunt; THEODOSIVS *orans,*
Dum precibus flectit Numina magna ſuis.

JVDOCO JVDAELLI *Regis Fratri.*

Solus ego ſylvis regno: meliora tenebo;
Ditius eſt pauper clauſtrum; quàm Regia Fratris.

HENRICO *Galliarum Regi,*

Surgere cogit equum fruſtra vis Regia, ſi non
Pacificam dederit Civibus ante manum.

MAXENTIO *Imp.*

Dum Crucis inſidias MAXENTIVS *hoſtis alumno*
Inſtruit; inſidiis mergitur ipſe ſuis.

CONSTANTINO *Imp.*

Suſcipe; nunc age cœlo; formidabile ſignum,
Hoſtibus occurrens quo Duce victor eris.

Illuſtrem hanc Imperatorum Regumque quindenam claudo verſu ibidem lecto.

Deliciis Regum mihi cellula carior hæc eſt.

Quæ unâ nocte *Poeſin* ſimul & *Hiſtoriam* & in utraque timorem & amorem ſummi Dei docuit. Viſa manè domus duabus alis excurrens Hoſpitibus Illuſtrioribus ædificata, frontiſpicium templi marmoreis Impp. *Templũ* S. AVGVSTINI & AMBROSII fulgens ſtatuis, tem- *Carthuſia.*

 plum

plum ſex utrinque ſacellis elegans, ſacella marmoreis omnis coloris; ſuppedaneis, antipendiis, columnis & raris picturis ornata; Crux templi binis S. BRVNONIS & *SS. Reliquiarum* aris nitens; Sacrarium arâ eburneâ ex minimis figuris artificioſiſſimâ, cruce argenteâ à tribus vix viris portabili, thecis cryſtallinis, aureiſque in cryſtallo figuris, calicibus aureis gemmeiſque, argenteis candelabris, antipendiis acu pictis &c. planè dives: ara princeps ex vario marmore marmoreiſque figuris & columnis ſummo artificio concinnata; muri figuris ex vario marmore inter ſe commixto factis, veſtiti; Sedilia imaginibus *Apoſtolorum* & *Prophetarum* non picta; ſed ex ligno variegato inter ſe minutim compoſito pretioſa. Cœnotaphium *Joannis Galeatii à Wenceslao* Imp. in primum Ducem *Mediolanenſem* creati, & Fundatoris hujus *Carthuſiæ*, marmoreis Ducis Anno 1402. defuncti, LVDOVICI *Sfortiæ* Ducis ultimi *Med.* & BEATRICIS ejus Conjugis ac ſubjectâ inſcriptione decorum:

Cœnotaphium Fundatoris Carthuſiæ

Templa domi & HIEROSOLYMIS aras excitat:
Arces munimenta Regni ædificat:
PAPIÆ liberalium litterarum ſcholas extruit;
Finibus prolatis Dux Mediolanenſis à WENCESLAO *creatur,*
Præfecturam militarem à Patre accipit:
Imperio auſpice & ſuo hoſtiles exercitus debellat.
Joanni Geleazio Vice-Comiti Duci
Milanenſi primo ac priori ejus uxori
Carthuſiani memores gratique poſuére.

Ipſa

Templi Carthuſiani navis ab inſcriptionibus nobilis.

Ipſa templi navis variis micat picturis & ſententiis, S. BRVNONIS cum epig. *Fugiens te novi*; ROBERTI *Ciſtercienſis* cum epig. *Felix ſolitudo.* S. FRANCISCI cum epigraphe. *Amore langueo.* S. BERNARDI cum epig. *Latens beatur.* S. CHRYSOSTOMI cum *Cranio & Crucifixo* & epig. *Hoc Duce quid metuam?* S. HIERONYMI cum penna & libro & epig. *Et fecit & docuit.* S.DOMINICI cum cane & face & epig. *Et latrat & fulget.* Pavimentum, oſtia, & muri paſſim hoc charactere, *Grâ, Crâ* id eſt *Carthuſia Gratiarum*, notant hanc dictam *Carthuſiam* MARIÆ *gratiarum.* Templo contiguus hortus fontibus ubique per herbas ſaliens: binæ in bibliotheca ciſtæ marmoreis ſtatuis & figuris à *Germano* ſculptis elegantiſſimæ, pretioſa Conjugis JOANNIS *Galeacii* hæreditas. Ædiculæ PP. turritis caminis ſublimes; officinæ poliendi, ſecandique marmoris à ducentis jam annis per Patres & Nepotes artifices in hanc diem frequentatæ. Verè *Carthuſia* hic eſt gratiarum, quas ampliſsimæ quot ſeptimanis eleemoſynæ in pauperes diſperſæ, gratuita Peregrinorũ hoſpitalitas, ac decor domûs Dei quotidie Cœlo Cœnobioq; fœnerātur.

Carthuſia elogiũ.

Aderant jam equi ex vicino diverſorio adducti, & hora profectioni dicta, quæ poſt perſolutas Superioribus Religioſis per JOANNEM WILHELMVM gratias à ſacratiſsimo gratiarum domicilio per formoſa primùm prata ad hoſpitium & paratum ſeu jam jentaculum, ſeu prandium; & deinceps viâ Regiâ, foſsis utrinque pro-

ſundis & copioſis fluentis ſeptâ, nunc per prata ſalice ſque, nunc per agros longâ arborum vitiumque illis innexarum ſerie ad decimum quemvis paſſum interdiſtinctos, ubique per ſolum dives orizâ, fumento, & vino, ac omni rerum copiâ affluens nos deduxit 2. Nov. ipſo animarum die *Mediolanum Inſubrium* ſemper caput, ac nunc Ducatus Metropolis. De ipſo nominis etymo laboro minùs, ſive enim ab agro ſemper vernante *Germani* illud dicant *Meyland* quaſi *May ſolum*; ſive ab ipſo ſitu *Ticinum* inter & *Abduam* amnes *Celtæ*, *Mitland*, id eſt meditullium terræ, ſive à *Minerva* virgine ibi culta *Maeg de land* id eſt ſolum virginis, ſive ab apro ſemilanigero in primis Vrbis fundamentis reperto, aut nihil, aut certe parum addit, demitque nobibiliſsimæ Vrbis ſplendori. *P. Julius Cæſar* Rock V. Provincialis, *P. Joannes Petrus* Gramerius, & *P. Marcus Antonius* Boſsius omnes tres ex *Societate JESV Principem* pro ſuâ in Sereniſsimam Familiam Obſervantiâ venerati comitantur ad Regium portæ *Joviæ* caſtrum, quo nullum in *Europa* amplitudine, munimentis & fama eſt celebrius; Vrbs potius quàm arx videri poteſt, ob vicos, plateas, fora, operariaſque opificum tabernas. Quaterni ad ingreſſum pontes ſublicii, foſſæ latiſsimæ profundis aquis perfluæ, vaſtiſsima undequaque propugnacula, muri craſſiſsimi, meatus ſub aggeribus concamerati, circuitus tubis æneis ferreiſque munitiſsimus. Horum cenſentur univerſim ſex millia, quorum treceenti ſuis inſiſtunt rotis: portas interiores

Mediolanũ venit.

Mediolani ethymologia.

Caſtrum portæ Joviæ.

riores obſervant binæ enormis magnitudinis machinæ: binæ aliæ majores *Gallicis* inſigniuntur *Liliis* & epig. *Ratio ultima Regum.* Stabat ubique in armis miles, ipſe arcis Præfectus natione *Hiſpanus* circumducebat ad Prætorium, armamentarium, officinas, muros, aggeres, & propugnacula; monſtrabatque machinas tum ad *Ticinum* à FRANCISCO I. tum ab *Electore Saxone*, *Landgravio Haſſiæ*, & factione *Smalcaldica* interceptas: ſubinde etiam in auſpicaciſsimo Regii nominis Anagrammatiſmo.

CAROLO ſecundo Monarca delle Spagne
Penſo creſcendo commendare al Gallo

Sibi, ſuoque Regi futuras glorioſus augur ominabatur victorias. Claudebat ſcenam hanc aliquot cohortium in interiori area militaris exercitatio. Itum hinc ad S. VICTOREM, cujus templum aureâ, marmoreaq; radiat fabrica, ac cœnobium magnificis conclavibus ambitibuſq; ſpatioſis & in formam Crucis diſpoſitis. Ipſe *Generalis* cum PP. ſuis de *Oliveto* abeunti optimè precatus *Principi*, cui domum reduci Orator *Mutinenſis* explicuit ſummum Ducis ſui deſiderium complectendi expectatum pridem *Hoſpitem*, oblatis ſimul literis, quarum exemplum ſubjicio.

Ser^mo Sigr. mio Oſſ^mo.

Il deſiderio, ch' io di manifeſtare à V. A. la mia ſigle oſſervanza, è coſi vivo, che à pena poſſo laſciare, ch' ella ponga il piede *Litera Ducis Modenſis.*

il piede in Italia, per dargliene qualche atteſtato. Supplico io percio V. A. à compiacerſi di laſciarſi ſervire in queſta ſua caſa, & favorirla di ſua preſenza nel paſſaggio, ch'ella farà per queſte parti, aſſicurandola, che reputerò ſegnalata la gratia come unico mezo di ſodisfare alle infinite obligationi, che le profeſſo. Starò dunque attendendo della benignità di V. A. queſta per me particolare conſolatione accompagnata dall' altra de ſuoi bramati commendamenti, & le bacio per fine affette le mani di ſua A

Di Modena 15. *Agô.*1675.

AMS^{mo} Ser.

Franceſco.

Nihil his litteris civilius, nihil *Principe* Coætaneo gratioſius; cujus humaniſſimæ voluntati cum ſolatio pariturum ſe reſpondit Oratori coràm, & FRANCISCO per literas JOANNES WILHELMVS.

Veneratur Reliquias Caroli Borromæi. Aderat jam dies S. CAROLO BORROMÆO *Mediolanenſi Archiepiſcopo* & vere *Apoſtolo* ſacra; quâ in Baſilicâ NATÆ VIRGINIS, Metropolitanâ, ejuſque crypta & Cryſtallino ſarcophago, limbis aureis argenteiſque cœlato devotiſſimus reverebatur *Advena* & Cliens ſacrum integrumque *Corpus* habitu Archiepiſcopali indutum. Fecit ad aram abſente Archiepiſcopo Vicarius Generalis, nec alteri præter hunc & Archiepiſcopum dicendi hac die ad iſtam aram Sacri fit poteſtas. Contem-

E turri luſtrat Mediolanum.

Contemplati poſt ſacrum Summa cum reverentia ſacrum verticem, vultum, manus & pedes,iterumque potenti apud Deum Patrono ſupplices in ipſam turrim conſcendimus. Jucundiſſimus patebat inde in Urbem amplam & rotundam veluti amphitheatrum muris,foſſis & aquis circumſeptum, vicinam Regionem veluti paradiſum variis fluentis navigiis, mercibus & omni rerum copiâ Urbi affluentem, ac Urbes etiam diſſitas tam clientelares, quàm amicas proſpectus. In monte videbamur marmoreo: turris, tectum, fornix, muri, columnæ, aræ, frontiſpicium, nil niſi marmor erat politum & variegatum, quod Regiis periſtromatis, aureis argenteiſque laminis, ac reliquâ ſupellectile immenſi pretii veluti majori luce pœne offuſcabatur. Maximus erat religioſiſsimuſq; incolarum accolarumque ad *Patronum* ſuum concurſus,& perpetuus nummorum in ſubjectã ejus cryptam jactus. Ipſe Senatus ex Præſide, & octo Senatoribus *Italis*, tribuſq; *Hiſpanis* compoſitus inter ſatellites haſtatos medius ingrediebatur templum Sacro ſolemni interfuturus, dum Princeps egrederetur ad Collegium *Societatis* à S. CAROLO erectum, & fundatum, ad aram icone S. *Fundatoris* ſacram Synaxin B. ALOYSIO dantis illuſtrem, & ad ſacram faſciam ſerico non diſsimilem, qua B. VIRGO CHRISTVM, ut piè creditur,in Ægyptum tranſportavit. Tantum ſupererat temporis, ut revereremur templum S. AMBROSII, ejuſdemque portas THEODOSIO *Imperatori* quondam

Inviſit Collegiũ Soc. Jeſu.

Adit templum S. Ambroſii.

dam ob vindictam in Theſſalonicenſes acerbiùs exercitam à Sancto clauſas, ipſum ſacrum corpus Sanctos inter GERVASIVM & PROTASIVM ſub arâ principe, ſeu ſponte, ut quidam volunt, ſeu caſu receptum, ſerpentem æneum non MOYSIS, quem ab EZECHIA Rege comminutum ſcimus, ſed ſimillimam ejus effigiem, altare gemmis, laminiſque aureis pretioſum; ſacellum à Religioſis ſtructum in horto, ubi primùm AVGVSTINVS mox convertendus voces audiit, *Tolle, lege! Tolle, lege*, & ſacellum in quo AVGVSTINVS, *Alipius & Deodatus*, ab AMBROSIO baptizati, & hymnus *Ambroſianus* compoſitus, ut notat inſcriptio, *Te Deum laudamus, te Dominum confitemur*. Stabat tantiſper dubius Religioſos inter *Ciſtercienſes & Canonicos* hujus Eccleſiæ alternis Miniſtros ad portas *Princeps*, gratiorne Superis fuerit zelus & libertas AMBROSII arcētis THEODOSIVM & arguentis, dum exemplo DAVIDIS culpam ſuam extenuaret, *Qui ſecutus es errantem ſequere corrigentem*: an vero ſupplex THEODOSII pœnitentis gemitus ex Pſal. 110. *Adhæſit pavimento anima mea, vivifica me ſecundùm verbum tuum*? rari certe hoc ſæculo AMBROSII, rariores multo THEODOSII, & frequentiora ob immunitatem delicta. Dum ſilent muti in terra canes, tonet de cœlo *Angelus DEI, Tolle lege: Tolle lege*; ut legendo diſcant ſaltem cum AVGVSTINO ex PAVLO ad *Rom.* 13. *Non in commeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione,*

Sacellū, ubi converſus eſt S. Auguſtinus.

Pia Autoris adhortatio.

tione , ſed induimini Dominum Jeſum Chriſtum.

Hac ipsâ in Baſilicâ olim Reges *Italiæ* ac Cæſares ferreâ redimiti coronâ docebant ferro & armis imperium & acquirendum & conſervandum,quem morem à CAROLO MAGNO poſt captum DESIDERIVM *Longobardorum Regem* cenſent plerique inductum.Hinc reduces ad prandium jam paratum perjucunda tenebat ſermocinatio de tribus,quibus abſtinuiſſe ſe ſemper S. AMBROSIVS gloriabatur : ſcilicet ; quòd ipſe nulli unquam quæſierit uxorem : quòd nulli unquam ſuaſerit Aulam ; & quod invitatus nunquam acceſſerit ad convivium. *S.Ambroſii dignum dictum.*

Horæ pomeridianæ datæ ſunt viſendo *Principis* de *Ligne* Provinciæ Gubernatoris ab Urbe abſentis Palatio, ejuſque picturis, ſtatuis, periſtromatis, & cimmeliis; Noſocomio pergulis, quadro, columnis, porticibus, annuiſque cenſibus magnifico ; Muſæo Canonici Sottali à ſpeculis cauſticis, horologiis, numiſmatis,variiſque machinis & artificiis curſitantium, ſaltantium,equeſtriumque machinarum curioſo : Urbi ac ſuburbio,fabricis,officinis, foris, artibus, mercimoniis , fluviiſq; ornatiſſimo. Quicquid in cryſtallo artificioſum, in marmore elegans, in ſerico, ſericiſque tibilialibus, aut ſemiſericis venuſtum, in pannis & picturis rarum id unum ſuppetit *Mediolanum*; quod deſtruendo, *Italia* inſtrui poſſet univerſa ; ſcilicet artibus, opibus & Nobilitate , ut communi fertur adagio. Novercantem Urbs olim fortunam *Inviſitur Princeps de Ligne* *Mediolani laus à raritatibus.*

ſæpè deflevit, in Barbaris *Gothorum*, *Hunnorum*, & *Longobardorum* excidiis : Eadem novos ſæpius poſt ſortita Dominos *Galeatios*, *Sfortias*, LVDOVICVM XII. & FRANCISCVM I. *Galliarum* Reges, ceſsit tandem CAROLO V. Victori ejuſq; in *Hiſpania* Succeſſoribus, qui recinunt Anteceſſoribus ſuis illud *Lyrici.*

à fortunæ viciſſitudine.

Fortuna læto ſæva negotio, &
Ludum inſolentem ludere pertinax,
Tranſmutat incertos honores.
Nunc mihi; nunc aliis benigna.

Ab opibus.

Benigna ſanè, quæ ex uno Ducatu quot annis infert ærario octingenta millia ducatorum præter opes de quibus extat ſeu diverbium ſeu dicterium, *que l'officier de Sicile ronge, cel'uy de Naples Marge, & cel'uy de Milan devore.* Verum hoc non eſt unius, ſed omnium propè Nationum opprobrium, ut ſententioſi pronuntiârunt *Itali; Ogniun tira l'acqua al ſuo Molino, ogni Galeotto voga: à ſe tanquam ſibi & non Reipublicæ natus.* Inſatiabili huic hominum generi quod obtrudam, non reperio præter exuvias implacabilis mortis ante *Marinianum* ſeu *Melignianum* oppidum & ſacellum ſuſpenſas, quæ ſunt oſſa ſub purpurâ Cardinalitiâ cum epig. *Tyria tegit humus :* alia ſub triregno & habitu Pontificali cum epig. *Nunc ſumus qui ſummus eram* : alia ſub paludamento Cæſareo cum epig. *Rector Imperii perii*: alia denique ſub ſago, & galea cum epig. *invictus ictus ſub una.* Quas inter

Lemmata vanitatis.

ter

ter umbras minatur vacillante charactere manus, & epig. *Una manet, & monet omnes.*

Diſcedit Mediolano.

Huc nos poſt meridiem 5. *Novemb. Mediolano* digreſſos viâ planâ fluentis, pratis, orizâ, vitibus, frugibuſque utrinque cultâ veſper duxit. Alluit *Melignano* ſeu *Melinianum Lambrus* ab atrociſſima *Helvetos* inter & FRANCISCVM I. *Galliarum* Regem pugnâ, & capto poſt *Mediolano* celebris; unde viâ planâ fluentis per canales ſupra & infra deductis, vitibus, pratis, ſalicibuſque diſcretâ ventum in *Caſal* oppidum, ac inde *Pado* ſuperato *Placentiam* ſive à *Placentulo* conditore *Trojano*, ſive à *Peucentio* inſtauratore *Gallo*, ſive à *Placendo* dictam, ob amœnam loci ac rerum omnium copiam. Caſeos habet ex vicinis pratis toti *Europæ* notos, ſalem ex ſalſis fontibus candidiſſimum, ferri fodinas, venationis ſaltus, & Nobilitatis mercatus. Arx viſa non eſt per ſerum veſperum, quam PHILIPPVS Rex ceſſit OCTAVIO *Farneſio* PETRI ALOYSII Conditoris Filio. Vrbs elegans, munita, & ampla plateis ad perpendiculum ductis, ſuperbis ædificiis, Collegio & templo *Societatis* ſub diluculum obiter conſpecta ducebat viâ *Æmiliâ* in *Burgum* S.DONINI, ubi Sereniſsimum *Advenam* jam præſtolabantur ſubmiſsi à Duce *Parmenſi* Miniſtri, ac quaternis curribus ſejugis, traditiſque Comes *Siſſa* excipiebat literis, quarum hoc erat Argumentum.

Placentia unde dicta?

Ejus laus à Commercio.

Ab Elegantia.

Principē exſpectat Dux Parmenſ.

Ser^mo Sigm. M^io Oſſ^mo.

Litera Ducis Parmenſis.

Appena intendo il paſſaggio di V. A. per queſti miei ſtati che ſpediſco, il Conte di Siſſa Gentilho. della mia Camera à rappreſentarle il mio viviſsimo deſiderio che tengo di ſervirla in queſta ſua caſa. Priego dunque A. V. di farmine goder l'honore, e d'udire volontieri è piu diſtintamente dalla viva voce del Sodto Mio Cavallō eſibitore della preſente la premura ben grande, ch'io ho di paleſarle con le opere l'oſſervanza particolare, che profeſſo all V. A. alla quale bacio affeate le mani. Parma si. 7. Nov. 1675.

D. V. A.

Affetto Servitore
RANVCCIO FARNESE.

Excipitur à Duce Parm.

Submiſſi ab Aula muli excipiunt ſarcinas; honorati currus *Advenam* jam pranſum ejuſque Comitatum: ternis Pontem *Tarro* rhedis Dux RAINVTIVS JOANNEM WILHELMVM Principem. Poſt mutuos complexus eundem uterque ſubiit currum dexterâ ubique *Hoſpiti* fruſtrà reluctanti conceſsâ, atque ita viá pulcherrimâ vites inter & prata & agros continuâ elegantiſſimarum rhedarum ſerie, præeuntibuſque Prætorianis ſub veſperum ingreſſi *Parmam*, & palatium. Stabant ad limen Ephebi octo, formâ, ſtaturâ, veſtitu, moribuſque planè elegantes cum totidem facibus jam accenſis. Cingebant utrinque atrium, gradus & Aulam Cohortes ternæ, *Germana*, *Helveta*, & tertia ex Officialibus

ſelecta

ſelecta; Frequens præibat Nobilitas Senatus,& Clerus. Hos ponè ſequebatur ad dexteram *Ducis Princeps* per nobiliſſimam Miniſtrorum turbam nobileſque fabricas ad conclave auro, argento, cryſtallo, & holoſerico exornatum. Et ſuper omnia; vultus acceſsêre boni in quibus paſſim cordatiſſimam humaniſſimi Ducis in gratum *Hoſpitem* legebamus voluntatem. Quievit tantiſper *Viator* noſter, cœnavit poſteà, ipſumque eodem veſpere ſalutavit in ſuo conclavi Ducem, & Ducis Matrem, aureâ argenteaque ſupellectile nihil erat pretioſius, dapibus & vinis nihil ſumptuoſius, nil convivis & adminiſtris urbanius. Primus poſtridie aderat Ducis Frater officiis matutinis nocturnum præventurus *Hoſpitem*. Fratrem Dux Frater æmulatus eundem eduxit inter clangentes tubas & lateralem Prætorianorum cuſtodiam ad gratiſſimas ſui Hippodromi exercitationes, prodigioſum VIRGINIS MATRIS Sacellum, & Sacrum ſuavi muſicâ interſonans; Regium inde ſobrium & breve prandium; viſum tum eminus caſtrum munitum; *Parma Parmam* ſibi cognominem influens, plateæ largæ, ſplendida ædificia, theatrum Ducis, rotæ curruum argento circumductæ, Eccleſia Cathedralis, & Collegium Nobilium, cui par reliqua non vidit *Italia* nec *Germania*. Gratioſis illud crevit auſpiciis Domus *Parmenſis*, diſciplinâ domeſticâ ac numero Nobiliſſimorum Adoleſcentum undique ad hoc bonarum artium domicilium confluentium multiplicato. Stabant hi longo ordine ad portam

Excipitur à Ducis Fratre.

Excipitur à Collegio Nobiliū.

portam centum quinquaginta & plures, Nobiles omnes, veſtiti nigris; formâ moribuſque compti, qui ligatâ ſolutaq; oratione, manuum oſculis, & demisſis ſtudiis novum *Ad-venam* venerati fecêre viam, quâ *Dux Principem* ducebat per Domum, cujus ala alttera ſeparatis cubiculis, propriâ ſupellectile, culinâ, pharmacopolio, iiſque valet omnibus, quæ cuicunque ſerviunt infirmitati: altera cubilibus ſeparatur ſericis elegantisſimè inter ſe compoſitis, quibus Novitii recipiuntur & per dies duos commorantur, eorumque famuli in vicinia. Domus ſuperior ſuis diſcreta contuberniis, quorũ alia cenſent convictores duodecim, plures alia, alia pauciores, qui ſinguli ſuos habent lectos & receptus, ac univerſi Sacerdotem vitæ, morum & exercitationum ſive Præſidem, ſive Cenſorem: ſuum Collegio huic Oratorium, Theatrum, Hippodromus, & palæſtra, ubi domeſtici in ſaltu, armis, equis, cantu, inſtrumentis, linguis, *Theologiâ, Jure, Philoſophiâ* & omni facultate præclarè exercentur. Trahit multos hæc exercitiorum varietas cum ſuavi Patrum *Societatis JESV* præſidio conjuncta, accurata Nobilitatis in admittendis ratio, ac confirmata *Ducis* in iiſdem per ferias nunc venando, nunc equitando, nunc aliter gratiosè diſtrahendis conſuetudo. Certè Nobilitas nullibi tutior, nullibi cultior ac nullibi honoratior, quam ſuam gloriam glorioſisſimis debet Ducibus à PETRO ALOYSIO FARNESIO, OCTAVIO ejus Filio, & ALEXANDRO *Parmenſi*, ſummo

Hujus Collegii Ordinatio.

Duces Parmenſes hujus Coll. Auctores.

Belgii

Belgii Moderatore propagatis. Majoremne dederit *Italia*, an *Macedonia* ALEXANDRUM; quis decidat? Cecinit de illo Attrebati defuncto, ac Parmæ tenui funere, ut teſtamento caverat, & in habitu Capucini ſepulto, non inſcitè Vates: *Alexandri Parmenſis Epitaphiũ.*

FRANCIA quem metuit, BELGÆ coluêre fideles:
Martis honos, nullo conditur in tumulo.
Gloria quæ toto latè ſe fundit in orbe;
Orbem pro tumulo; non locus arctus habet.
Tot domitis tumulos; Victori BELGA triumphos
Erige; nam vivit gloria; non moritur.

Vivit enim verò avita iſthæc ALEXANDRI gloria in Nepote ſuperſtes: neque unquam honorata illius hoſpitalitas, dives magnificæ Aulæ ſobrietas, ſapiens exercitatorum Officialium in cuſtodiam delectus, & amica in literas, literatoſque propenſio in animis noſtris morietur. Hujates Caſei noſtro non egent elogio, neque oves præconio, de his jam pridem Martialis.

Velleribus primis APULIA: PARMA ſecundis
Nobilis; ALTINUM tertia laudat ovis.

Tandem ſigillavit omnes Urbis & Aulæ delitias *Parmenſis* pietas, & extrema civilitas: quâ ipſe *Dux Hoſpitem* viæ jam accinctum duxit in frequentisſima Miniſtrorum ſuorum coronâ ad Sacellum aulicum, & Sacrificium; tùm per armatam Cuſtodiam inter tubarum, tympanorumque ſonitus ad currum, ac deinceps extra

Urbem ad ultimos Ducatûs ſui limites; ubi *Mutinenſes* rhedæ adventantem *Hoſpitem* ſibi depoſcebant.

Valedicit Duci Parmenſi Princeps. Actæ pro tam cordatis officiis *Duci* in limitibus gratiæ nullo vel ætatis vel Provinciæ, vel gratitudinis termino unquam limitandæ: atq; poſt ultimos complexus & ſupremum vale conſecuti utrinq; currus. Vix horæ ſpatio pergebat *Princeps*, præclaras Ducis aulæ Vrbiſque alternans laudes; dum ALOYSIVS Princeps *Etenſis* & *Regii* Gubernator binis accelerat rhedis in obvios *Advenæ* amplexus, eumq; cum D. de *Wachtendungh*, & D. de *Goldſtein*, in ſuum abſtrahit currum, binis horis poſt dum propius ab Vrbe abeſſemus, interrupit amicam confabulationem feſtiva machinarum majorum ex vallis, propugnaculis, & caſtro ſalutatio: Populus in plateas effuſus, prodigioſa DEIPARÆ in templo PP. *Auguſtinianorum* imago, & prandium in Caſtro lautè apparatum. Finitâ menſâ, ſalutato in ſua Camera *Principe* ALOYSIO, eoque viæ Comite per Vrbem cultam & amœnam, fertile regiumque ſolum quinis ferebamur rhedis ad fines territorii *Reginenſis*, quod non ſine tenero animorum ſenſu utrumque ſuperavit & *Ductum* & *Ductorem*.

Excipitur à Principe Etenſi.

Excipitur à Principe Mutinenſi. Prætervecti inde *Ruberiam* caſtrum munitum, ad *Secchiæ* ripam obvium ſpectabamus FRANCISCVM *Mutinæ* Principem, Principibus RENALDO Patruo, CÆSARE & FORESTO ALOYSII Gubernatoris *Reginenſis* Fratribus, multâ nobilitate, cohorte Prætoriâ,

curri-

curribuſque quindecim ſtipatum. Exilientes ſuis utrinque quadrigis in ſuaviſſimos certatim ruerunt amplexus, FRANCISCVS & JOANNES WILHELMVS, ætate, formâ, ac principali indole florentiſſimi; idemque honoris & amoris officium pari animorum contentione à JOANNE WILHELMO, RENALDO, CÆSARE & FORESTO repetitum. Verſi intereà currus reſpiciebant *Mutinam*, explicatus in terra tapes conſcenſuros præſtolabatur quinque primos, ſuumque cuique locum decernebat honor tantus in honorante, quantus in honorato. Jam aureus cryſtallinusque vehebat currus *Heros* & *Heroas*; cernebatque ipſas *Gratias* ab illis nunc triumphatas nunc triumphantes. Qua in lucta rixati ſuaviter viâ & ſolo ubique verno *Mutinam* extra *Mutinam* vidimus; audiimuſque per horam mediam ex majoribus machinis circum circa tonantem, pſallentem & tripudiantem. Sic Vrbem ingreſſus & Palatium JOANNES WILHELMVS ducebatur a FRANCISCO per Prætorianos, Miniſtros, & Noblitatem in conclave planè Regium multo auro, argento, cryſtallo, ac periſtromatis coruſcans. Non quievit indefeſſus in *Hoſpite* quantumvis feſſo honor, qui moræ longioris impatiens reducebat ad FRANCISCVM JOANNEM WILHELMVM ſui ipſius, animique pro tot officiis grati interpretem, ac perpetuæ fidei amicitiæque ſponſorem. Redux à familiari hoc congreſſu audit Gubernatorem Vrbis miſſum, qui teſſeram roget militarem. Excuſatio- *Ingreditur Mutinam.*

ni modeſtæ cùm locus non reperiretur; *Hoſpes Princeps Principem Herum* in verbo à ſe petito honoraturus, dedit *Obediſco.* Sic *Par* parebat *Pari*; *Ducemque Dux* circumducebat poſtridie nunc ad Sacrum in templo Patrum *Societatis JESV* ſuavisſima tum vocum, tum inſtrumentorũ harmoniâ reſonans; & templũ *Theatinorũ* vario relucens marmore, nunc ad prandium Regiis dapũ & vinorum lautitiis inſtructum, nunc ad pomeridianam excurſionem plurimis ornatisſimisque Vrbanæ Nobilitatis quadrigis per Vrbis compita frequentatam.

Luſtratur Vrbs. Erat interea ocium ſpectandæ Vrbis fabricis, porticibus, plateiſque ſplendidæ: arce vallis & propugnaculis munitæ, alluente *Formigo* amne, hortis ſuburbanis, urbanis campis, ac denique vite, ficu & oleâ amœnæ. Sua eſt Eccleſiæ Cathedrali S. GEMINIANI, *PP. Benedictinorum, Auguſtinianorum, Diſcalceatorum* & S. GEORGII elegantia; quâ Fores Eccleſiæ Cathedralis in marmoreis ADÆ & EVÆ ſtatuis, reliquiſque artificum monumentis reliquas excellunt. Indictæ erant ſub veſperum choreæ, & poſtridie venatio: neutras conſtitutus profectioni dies, & vale poſt cœnam dictum admiſit.

Franciſcus Dux Mutin. FRANCISCVS *Mutinæ Regiique* Princeps & unicus Hæres 16. Martii annum decimum ſextum expleturus, ſuperabat ſtaturâ, maturitate, prudentiâ & facundiâ ætatem *Renaldus ejus Patruus.* RENALDVS ejus patruus ſuavisſimis moribus, eximiâ in ſublimioribus ſtudiis peritiâ, eloquentiâ naturali, ac ſingulari in Cœlites pietate præditus, merebatur

batur & cogitabat purpuram; CÆSAR & FORESTVS par nobile Fratrum, ſummam ſui ſpem in ſago & in toga concitabant. Et hæc erat glorioſa CÆSARIS *Eſtenſis* Poſteritas, Ducatu *Ferrarienſi* utpote feudo Eccleſiæ per CLEMENTEM VIII. poſt mortem ALPHONSI Patrui improlis Anno 1597. imminuta, & per MAXIMILIANVM & RVDOLPHVM Cæſares in *Mutina, Regiolepidi, Carporum* oppido, aliiſque Imperialis jurisdictionis Ditionibus conſervata. Hi omnes poſt auditum à *Principe* in S. GEORGIO Sacrum, ſumptumque obiter jentaculum proſequebantur non ſine dolore *Hoſpitem* tam citò à ſe avellendum quadrigis ſedecim, & cohorte Prætorianâ ad flumen *Panaro Modenenſis* territorii fines; Vnde poſt actas FRANCISCO Duci gratias, mutuasque arctioris in reliquam vitam amicitiæ ſponſiones, ac ultimos ejuſdem, reliquorumque Principum complexus pontone ad alteram translati ripam, remiſſo ad ipſum VRBANI VIII. fortalitium Ducis curru, viâ Æmiliâ & lutulentâ, conſcenſis equis tenebamus *Bononiam* ſub horam quartam, quâ equi ſoluti pleno curſu per Vrbem ad palmam aculeis ſellæ affixis incitabantur. Mirati ſæpe ingentes in *Parmenſi Mutinenſique* agro pontes, & exiles fluvios; ſed frequens & ſubita ex montibus *Apenninis* inundatio has facit & requirit operas. Sermonem dedit non ingratum Vrbem jam ingreſſuris ſolare ante Vrbem ejuſque inſcriptio, *Quod trahit; incertum: quod docet; ambiguum.* Certè ſive tracti

Cæſar & Foreſtus fratres.

Bononia.

ſive docti, errant ubique incerti & ambigui in ſole etiam meridionali & ipſa Fortunæ Auge ſpem inter & metum Aularum Rectores, & Miniſtri, *hodie aliquid*, *cras nihil.* Ipſa *Bononia* incertam hanc temporum, Principum in *Galeatiis*, *Bentivolis*, & *Gallis* ambiguitatem olim ſæpius experta, ſtat non tam ſupra firmam petram, quàm ſuper inquietum, ut ait *Æneas Sylvius* ep. 3. *Mercurium* ſub umbra *Apoſtolica* & ſuavi ejus jugo in mediis delitiis, *Rhenum* inter & *Sapinam* amnes ab ortu & occaſu influentes, juxta pingues *Apennini* oleas in vitiferis frugiferisq; campis æque incerta & ambigua, quam demum ſortem feræ horæ ſint vel tracturæ, vel docturæ. Hoſpitium erat in meditullio Civitatis & platea viæ *Æ*miliæ contigua. Cœpit poſtridiè viſitatio in foro ab ampliſſima S. PETRONII Vrbis Patroni Baſilicâ, arâ principe columnis per modum conopæi nixâ, & radio ſolari per orificium tecti in ſubjectam pavimenti lineam ad ſignandum tempus immiſſo; atque à vicino Univerſitatis à THEODOSIO *Juniore* reſtauratæ palatio; in quo *PP. Dominicani* Cathedram D. THOMÆ, SCOTI *Franciſcani*, alii aliàs, & *Juriſperiti* & *Medici*, & *Philoſophi* ſuas habent ſinguli. Doctores dum feriantur, vel ipſi parietes tot inſignibus, ſymbolis ſententiiſque conſcripti bonas artes profitentur; inde fortè diverbium, *Bononia docet.* Dictum apud Patres *Societatis* Sacrum, viſumque templum magnificum, & Collegium novum ſolidâ fabricâ inchoatum. Tyrocinium corundem,

Cathedra Doctorum.

dem, uti & Collegia Nobilium, ac Ignobilium iiſdem Patribus credita videre per temporis anguſtias non licuit. Corpus B. CATHARINÆ *Bononienſis* Anno 1463. defunctæ integrum & veluti ſuavi ſomno oppreſſum in Sacello *Clariſſarum* poſt meridiem venerati; miratique templum *Barnabitarum* elegans in columnis marmoreis, marmoreaque S. PAULI capite plexi ſtatuâ, & tabernaculo ex columnis achatis ſtructo, adibamus ſplendidum Canonicorum Regularium, quorum Generalis per *Italiam* vel hic vel *Venetiis* reſidet; ſplendidiuſq; & amplius *Franciſcanorum* cœnobium. Acceſſit ſub veſperum primò Filius tum Pater Comes *Quaranta Figlioli*, Vir primæ inter urbanos dignitatis, obtulitque domum, prandium ſequentis diei & currus, pro qua humanitate debitas ipſe *Princeps* dixit gratias, ductus poſtridie binis curribus à Filio Comitis ad templum S. DOMINICI, in cujus ara ſacra ipſius oſſa tymbo candidi marmoris marmoreis ſtatuis elaborato conduntur. Dixi Sacrum ad aram, ubi in tholo opulento aſſervatur ſacrum *Caput*, quod ipſum dein piè exoſculati, uti & ſpinam *Coronæ* CHRISTI à S. LVDOVICO donatam; ac librum ESDRÆ propriâ manu ſine punctis in albo corio deſcriptum. Claves ſacri hujus theſauri ſunt penes Primates Vrbis, & non Religioſos. Dives ſacrarii ſupellex: Chorus opere teſſelato elegans, Monaſterium, cella & triclinium peramplum ac copioſum: Sacellum in quo mortuus creditur Sanctus, tabulis teſtamentariis conſcriptum.

Reliquiæ & varia Monaſteria.

Comes Quarãta Figlioli offert domum Principi &c.

Templũ S. Dominici & rara ejus Reliquiæ.

Documenta S. Dominici.

ſcriptum.

Digitized by Google

ſcriptum. *Hæc ſunt, ô Filii, quæ vobis hæreditario jure relinquo. Caritatem habete, Paupertatem ſervate, noxia omnium fæminarnm conſortia vitate.* Dies non patiebatur,ut bibliothecam celeberrimam aliaque templi monumenta curioſius arbitraremur.Hinc itum ad Palatium *Legati Cardinalis*, à quo & aſſumptis ex Nobilium Ordine quadraginta aſſeſſoribus (*quos Confalioneros Juſtitiæ* vocant)Urbs regitur.Poſtico ejus inſcriptum,*Hac iter ad Muſas & Martis tecta &c.* ubi varia in Muſæis ſeparatis raritates concharum, conchyliorum,medaliorum & armorum. Sunt hic exuviæ Draconis tempore GREGORII XIII. hanc Provinciam depopulati; ſunt & manuſcripta *Ulyſſis Aldrovandi* cum adſcripto elogio,

Palatium Legati Cardinalis.

Exhibuit faciem genuinamPictor Ulyſſis:
Illius ingenium pingere quis poterit?

Monaſterium S. Michaelis & rarus ex eo proſpectus.

Eodem Duce, iiſdemque rhedis itum extra Urbem in montem ad pulcherrimum S. Michaelis Monaſterium Olivetanis habitatum. Jucundiſsimus inde in Urbem oneratæ navis ſimilem, & planitiem arboribus, domibuſque, *Mantuam*, *Veronam*, *Ferrariam* & *Lauretum* versùs undequaque cultam proſpectus. Celſiſsima in Vrbe turris Aſinellorum veluti navis jam dictæ malus; *Gariſenda* mirabili artificio planè inflexa. Non minus rapuit oculos, animoſque interior templi, ac Monaſterii facies, ſedilia & figuræ in iis opere teſſelato concinnatæ, Conclavia Hoſpitum inauratis tapetibus veſtita,

raber-

tabernaculum ex lapidibus pretioſis, picturæ intus & foris, ac denique hortus pomis aureis abundans. Non ſatiabatur oculus tam vario & amœno rerum omnium aſpectu, quo inſtans jam crepuſculum & acceleratus in Vrbem reditus privabat.

Comes *Quaranta figlioli*, quod per filium tota die, ipſe ſub ſerum detulit officium cum ſupremo vale ac devotiſſimis ſuis, ſuæque familiæ ſtudiis, quibus par redditum à JOANNE WILHELMO, relicto ſui, ſuæque humaniſſimæ in lingua *Italica* facundiæ ubique deſiderio. *Valedicit Comiti Quaranta &c.*

Nihil hanc Vrbem æque illuſtravit ac CAROLVS V. Imp. à CLEMENTE VII. Anno 1530. in Baſilica S. PETRONII aureâ coronâ redimitus, ac GREGORIVS XIII. ante HVGO *Don Campagnus* Patriâ *Bononienſis*, ac juris publici per octennium Profeſſor, qui ad Papalem electus thronum patriam ſuam Archiepiſcopali mitrâ & pedo nobilitavit. Paucas in *Italia* reperimus Vrbes plateis, porticibus & palatiis huic ſuperiores. *Bononia clara à Pontif. Imp. &c.*

Trahebat hinc quovis magnete potentius *Lauretana* Domus viâ Æmilia per continuatos ad 20. milliaria *Italica* hortos 14. *Novemb. Imolam* olim forum Cornelii, primùm *Flavinia* oppidum ſat amplum, ubi à Comite *Mazzio* de liliis ejuſque Filio vino & bellariis donati, ductique ad venerandum in templo *S Caſſiani* Epiſcopali elegantiſſimum ex cedro CRUCIFIXUM, à S. S. CASSIANI M. & CHRYSOLOGI hic nati

corpus, & in Eccleſia S. BERNARDI *Ptolomæi*, *velum* B. V. & *brachium* S. SIGISMUNDI Regis *Burgundiæ*, ac Monaſterium S. AVGVSTINI ſententiis Scripturæ & *SS. Patrum* conſcriptum. Hinc per Caſtellum *Boloniæ*, *Faventiâ* ſive *Faënza* oppido amplo, Foro *Livii* ſeu *Forli* Vrbe ſitu & rerum omnium copiâ præſtante; ubi dicto Sacro pranſi; Foro *Pompilii* vulgò *Forimpopli* arce & vallis munito venimus *Cæſenam* Vrbem ad pedes montis ſitam, arce montanâ defenſam, ſalientibus irriguam fontibus, magnam circuitu & incolis frequentatam, ubi ſapiebat etiamnum in cœna vinum *Cæſennate à Plinio* quondam commendatum. Poſtridie per *Rubiconem* fluvium non ita magnum *Italiæ* quondam & *Ciſalpinæ Galliæ* terminum à *Livio*, *Cæſare* & *Poëtis* toties memoratum per agros fertiles & vias lutulentas mare inter *Adriaticum* & montes tenebamus *Ariminum* ſive ab *Arimino* fluvio præterfluente, ſive ab armis per milites Romam reverſuros hic deponendis nuncupatum; quod tamen poſterius etymon improbant ii, qui lege cautum volunt armatis ex *Ciſalpina Gallia* redeuntibus, ut arma ultra *Rubiconem* non ferrent. Præter pontem per *Auguſtum* Imp. Arimino fluvio inſtratum, & binos in foro lapides, ubi C. JVLIVS CÆSAR dicitur exercitum Victorem ex Gallia reducem allocutus, & præter vaſtas ædium palatiorumque ruinas ex nupero terræ motu necdum reſtauratas vix quicquam viſum ob crepuſculum, quo accedebamus, & diluculum quo ad mare viâ planâ, &

Cæſena Vrbs.

Ariminum.

Catholica pagus.

nâ, & ſereno cœlo diſcedebamus in *Catholica* pagum maritimum, ubi ad confertum populum dixi Sacrum in Sacello, ante quod marmoreum extat monumentum cum ſubjecta inſcriptione: *Anno reparatæ ſalutis* CCCLIX. LIBERIO PONTIF. MAX. CONSTANTIO *Imp. cum hæreticorum fraudibus ingemiſcens, Orbis terrarum ſe* Arrianum *miratus eſt*, ex quadringentis Epiſcopis ad Sinodũ Ariminenſem convocatis perpauci Orthodoxi in hunc locum ventitantes, ut ſeorſim ab *Arrianis* Sacra facerent, & Catholica communione Catholicos impertirent, occaſionem præbuerunt, ut vicus ipſe *Catholica* nuncuparetur. Cujus nominis rationem, ac potius rei geſtæ memoriam *Cæſar Card. Baron.* annalibus Eccleſiaſticis inſeruit. FERDINANDVS Cardinalis *Spada* ad peregrinantium pietatem erudiendam, amoremque ſuum erga Patriam Provinciam teſtandum, hoc poſito marmore indicavit *Anno* 1637. *Hoc fuit Concilium Ariminenſe, quo plerique etiam Catholici Epiſcopi in fraudem ab Arrianis* inducti ſunt, *ut fuſius explicat queriturque S. HIERONYMVS adverſus Lucifer. Ingemuit totus Orbis & Arrianum ſe eſſe miratus eſt.* *De hoc Pago notanda.*

Sapiebant in taberna præ ferculis ſymbola ſolſequii cum epig. *Solem ſola ſequor*; horologii ſolaris cum epig. *Sol abit, ut vivat: tu moriturus abis.* Serpentis rodentis corvum à cervo capti cum epig. *Speſſo un guadagno ingordo e danno eſpreſſo :/: ſæpè lucrum perceptum eſt præſens damnum.* Et ſerpens arrodens, & ſol abiens, & ſolſequium *Iter Lanretum.*

 præiens

præiens LAVRETANÆ VIRGINIS acuebat deſiderium, accelerabatque iter viâ *Flaminiâ* inter montes vitis, oleæ, frumenti, ficuumque feraces per Ducatum *Vrbinatem Sedi Apoſtolicæ* à FRANCISCO MARIA à *Rovere* Duce octogenario improli Anno 1626. ceſſum, per *Piſaurum* ſeu *Peſaro* ab *Iſauro* amne dictum, Urbem maritimam, arce & mœnibus munitam, ædificiis & plateis ſplendidam, fructibus copioſam, incolis opulentam, & aere inſalubrem per mollem arenam maris Fanum, *Auguſto Juliam Faneſtrem*, *Tacito Fanum Fortunæ*, & vulgo dictum *Fano* Urbem maritimam & copioſam, cujus omnem pœne aſpectum ſerotinus adventus abituſq; matutinus ademit. Ita cœlo ſereno viâ arenoſâ & maritimâ ventum in *Seniglagiam* ſeu *Senegagliam*, aliàs *Seram*, portum maritimum, oppidum parvum muris, arce & *Miſo* fluvio contra Piratas ſat munitum; dictum in ſuburbio Sacrum, pranſum, ac viâ tum ad metam per ambages montis ſat lutulentâ itum *Anconam* emporium celebre inter fauces Montium in *Cumero* Promontorio concluſum, Marchiæ *Anconitanæ* Metropolim. Vrbs nitet ædificiis, floret mercimoniis, opibus abundat, vallis firmatur & propugnaculis, à Pontificio regitur Legato & trimeſtri *Anconitanæ* Nobilitatis Magiſtratu. Sapuit tam in cœna quàm in anticipato poſtridie prandio vinum, quod *Plinius* commendat, *Anconitanum*, non procul à *Suiolo* oppido cretum, quò per juga montium eluctati ex via ſalutabamus CRVCIFIXVM prodigioſum, de quo commu-

Fano Vrbs maritina.

Senigla-gia.

Ancona.

Digitized by Google

commune circumfertur diverbium, *qui è ſtato à Loreto, e non à ſoriolo; ha viſto la Madre, e non figliolo*, vel ut alii, *qui va a Loreto, e non a ſirolo, vede la Madre, e non il figliolo.*

Conſcenſis rursùm equis ut primum fanum *Lauretanum*, ejuſque auguſta Baſilica venit ſub conſpectum, mira rapuit animos omnium jam tum ſupplices pietas & exultatio, quæ in deſcenſu montis, planitie lūtulentâ, aſcenſu in vicum ſubitoque ad *Domum ſanctam* acceſſu miris creſcebat incrementis. Feci ego primum ad aram prodigioſæ Domûs ſacello marmoreo, marmoreiſque extrinſecus ſculpturis elegantiſſimis circumductæ 20. *Novembris*; preſſitque *Princeps*, totuſque Comitatus armis foris depoſitis, flexis poplitibus, fixis oſculis, teneroque interioris animi ſenſu & ſolatio parietes; inter quos nata adolevit ipſa VIRGO MATER, & VERBVM CARO FACTVM crevit annis, ſapientiâ & gratiâ *Matri Nutritioque* ſubditum: feneſtram, juxtà quam ſalutavit VIRGINEM GABRIEL Archangelus; Oratorium, in quo VIRGO *quindennis* ſalutata: Caminum, muros, lapidem ferramentis incluſum ab Epiſcopo mox infirmo piè ſublatum, & pientius reſtitutum; Campanulas cum ipſa Domo huc translatas; Crucifixum propè feneſtram ſæpius translatam, ac ſemper ad illam reducem, cedrinam ipſiuſmet Virginis imaginem, aram *Apoſtolorum* incluſam, tres ſcutellas quotidiano tantorum Hoſpitum uſu conſecratas. *Cranium* S. BARBARÆ & *Caput S.*

Lauretana Baſilica.

put S. GEREONIS. Perſtringit viſum interior lampadum, candelabrorum, laminarumq; ex auro, argentoque ſplendor, exteriusque ſculpti marmoris artificium. Quaternis ſacroſancta hæc domus patet oſtiis, quorum Meridionali aureo inſcriptum charactere: *Intrantes cum armis ſunt excommunicati, plenaria indulgenza.*

Nullus in Orbe locus prælucet ſanctior iſto:
Quàque cadit Titan; quàque reſurgit aquis.

Alteri Collaterali:

Sanctior hæc ædes quid ni ſacra Principe PETRO?
VERBUM *ubi* CONCEPTUM *Nataq;* VIRGO PARENS.

Septentrionali verò ſacrarium verſus.

Templa alibi poſuêre Patres; ſed ſanctiùs iſtud,
Angelicæ hic turmæ, VIRGO, DEUSQUE locant.

Huic Collaterali,

Intrantes cum armis ſunt excommuuicati.

Plenaria indulgenza.

Illotus timeat quicunque intrare Sacellum;
In terris nullum ſanctius orbis habet.

Stat ſacellum hoc ſacroſanctum in medio templo, quod quadro ſurgit ſaxo, magno ſumptu & magnificentia in ſublimem cupulam; frontiſpicium aureo ſignatur charactere, DEIPARÆ *Domus*, *ubi* VERBUM

CARO

CARO FACTUM. Confidet in atrio ſtatua SIXTI V. Pontificis ære fuſa, ad cujus latus leo ex eadem materia in uno ſtipite triplicem complexus florem cum epig. *Fundamenta ejus* : & ex oppoſito leo dormitans cum epig. *Nullus poterit ſuſcitare.*

Palatium Gubernatoris templo contiguum in cujus ſuperiore contignatione morantur *PP. Societatis JESU* viginti ex omni natione evocati, à ſupremo Pœnitentiariæ Præfecto ſelecti, & à ſignatura Apoſtolica approbati ad Confeſſiones quorumcunque Advenarum excipiendas. Officium divinum peragunt Canonici & Sacerdotes ſæculares ejuſdem palatii inquilini. Atrium ante fores Baſilicæ peramplum, in vico præter Inſtitores, Caupones & ſtabularios vix aliud hominum genus: Vicus colliculo, muris, propugnaculis, turribus, machinis bellicis, ac potiſſimo ALEXANDRI VI. JULII II. & SIXTI V. ſumptu munitus. Hac agrum *Picenum* gloriâ & felicitate beavit annus CHRISTI *Nati* 1294. quo *Unde*
ex *Dalmatia* trans *Adriaticum* ſinum per centum pœne *Lureta-*
millia paſſuum Domum *Nazaræam* in agrum *Reciniten-* *na domus dicta.*
ſem & ſylvam Matronæ piæ, cui *Lauretæ* nomen, *quarto Idus Decembris* tranſtulerunt cœlites. Hinc *Lauretana* Domus deinceps appellata eſt, licet paucis poſt menſibus inde ob latronum graſſationes in apertiorem tutioremque duorum Fratrum fundum, iterumque non diu pòſt ob avaram nimis Fratrum de oblatis donis eorumque emolumentis diſceptationem in præſentem locum,

veluti

veluti ſedem ſtabilem & mari *Adriatico* vicinam fuerit translata. Sic migravit Domus DEO dilecta ex loco in locum, ex apoſtatrice *Syriâ*, Civitate *Nazareth* & templo à S. HELENA circumdato cum arâ *Apoſtolorum* ſacrificiis dedicatâ, imagine *Crucifixi* ab iiſdem *Apoſtolis* erectâ, & cedrinâ B.V. imagine à S. LVCA expreſsâ Anno 1291. in *Dalmatiam* monticulumque leniter acclivem, & *Adriatico* mari imminentem: Sic tranſiit ex infideli *Dalmatiâ* tribus annis poſt in *Italiam* primarium ac ſolidiſſimum Chriſtianæ Religionis domicilium, docuitque ſuo tranſitu; quod *Angeli* SS. ſuis *Jerem.* 51. lamentis; *Curavimus Babylonem & non eſt ſanata: derelinquamus eam, & eamus unuſquiſque in terram ſuam*; & gemitus tutelarium *Hieroſolymæ* ante excidium auditi; *Migremus hinc, migremus hinc*, quarum tranſmigrationum cauſa non fuit alia præter impietatem inquilinorum, flagitioſorum ſcelera & Fratrum diſcordiam. Prodigioſum hunc tranſitum teſtatiſſimum faciunt antiqua locorum veſtigia, indubitata Scriptorum monumenta, quotidiana miraculorum teſtimonia, & continua omnium undique populorum peregrinatio, ut fuſiùs demonſtrat *Turſellinus* S. J. in hiſtoria *Lauretana*, & *Petrus Roſtius* ejuſdem *Societatis*. Solenniorem VIRGINIS Natalem, quæ eſt *Octavâ Septembris*, fecêre flammæ cœleſtes, eâ quot annis nocte ſupra Sacram domum uſque ad tempora PAVLI III. coruſcæ: Luxerunt cœleſtes tum faces foris; ardent nunc intus in ipſis quotidie Advenis divinio-

Cauſa cur hæc domus tranſlata.

diviniores, arſit enim verò ſacratioribus his flammis *Undecimâ Kalendas Decembris*, quæ VIRGINI in templo *Præſentatæ* Sacra erat, devotiſſimus in V. MATREM *Princeps*, ejuſque Comitatus; nemoque fuit, unum Lutheri errore adhuc imbutum ſi exceperis, qui diem illum totum Sacræ exomologeſi, Synaxi & VIRGINI *Præſentatæ*, ejuſque VNIGENITO non tribueret extremo omnes animæ ſuæ ſolatio, ut ſinguli poſtmodum profitebantur; atque ipſe etiam *Chriſtophorus* Hoſpitiorum metator Romæ dein faſſus, ſe in domo iſta Sacro quodam horrore & divinâ vi compulſum ad Religionem Orthodoxam amplectendam. Excludebantur poſt Sacrum Muſicè decantatum ex Sacra Camera omnes præter ipſos *Principis* Comites, Miniſtros & famulos, qui ſacrâ ex manu mea refecti Synaxi vix pranſi rediêre ad theſaurum ſacrarii in auro, argento, lapidibus pretioſis, ſuccino, cryſtallo, gemmis, aureaque, argenteâ & gemmeâ telâ ſpectandum. Placuit ex omnibus Aquila biceps adamantibus dives, & ab AUGUSTA LEOPOLDI I. & Imper. Matre in anathema ſubmiſſa; Cor item aureum à Sereniſſima Matre CAROLI II. Regis *Angliæ* donatum cum adjecta epig. *Quò cariùs, eò libentiùs.* Apparatus pro Sacrificio in ſuccino à Comite *Samoiſca* datus, & effigies VIRGINIS LAVRETANÆ cum Puero in unione vi naturæ expreſſa, ac *Litaniæ* ſummâ pietate ad honorem V. M. decantatæ. Nullum erat iſtius diei tœdium, quem unum omnes cen-

Pietas Principis in hac æde

Theſaurus ſacrarii.

Digitized by Google

ſebant vitæ à ſe poſt baptiſmum actæ & feliciſſimum & jucundiſſimum.

Iter Romam. Citatis hinc equis redibat *Romam*, unde conſtituto in habitationem palatio ante biduum obvius venerat D. *Irſch*; quem poſtridie repetitis ſub Sacro in ſacra Camera ad D. Matrem votis, comparataque ſacrorum munuſculorum centuria, lentiore paſſu ſecuti per montes & valles per *Recanatum* Urbem montanam in *Maceratam* acclivem, Cancellariatus Marchiæ, Epiſcopatu & Academiâ illuſtrem. Summo inde mane itum per oppidum *Tolentinum* à S. NICOLAO *Tolentino*, ejuſque ſacris oſſibus nobile, dictum in Sacello ad viam non procul à Caſtello *Belſortio* Sacrum; pranſum in *Carpignano* ad *Chiente* fluvium, juxta quem anguſtos inter montes & bina PAVLI V. & VRBANI VIII. monumenta pergebamus in *Sarravallem* à Valle Montibus *Apenninis* veluti ſerratâ dictum. Is erat adhuc animorum ardor ex pietate *Laureti* nuper conceptâ, idque illuſtriſſimorum inter ſe Baronum certamen, ut alter alteri ducentos ſolveret Imperiales, ſi quâ die Officium B. V. non recitaſſet. Religioſiorem *Principis* Germani, Germanæq; Nobilitatis peregrinationem vix vidit *Italia*.

Recanata Vrbs.

Tolentinum oppidum.

Sarravallis.

Pietas Principis & Comitum.

Ingreſſi poſtridie *Vmbriam* poſt viſam *Chiente* fluvii ſcaturiginem præteritumque ſtagnum amplum & poſt *Apenninos* præcipites quidem, at viâ commoda ſtratos, oleas inter & vites, ſpectabamus in amœna planitie *Fulginium* ſeu *Fuligno* fluviolo Finnâ diviſum, ternis in foro

Fulginiū.

Digitized by Google

foro Septemvirorum, Prætoris & Gubernatoris ſuperbum palatiis, tribus S. AUGUSTINI, S. DOMINICI & S. FRANCISCI celebre Monaſteriis, nitidiſque cultum plateis & ædificiis. Dicto ad S. JOANNEM BAPTISTAM Sacro, ſumptoque prandio, viâ planâ inter agros, vites & oleas, relicto ad lævam *Trevi* oppido, *Trebula à Martiali, à Virgilio Mutuſcâ* nuncupato (ubi tum viſitabat Diœceſanos ſuos Eminentiſſimus D. *Fachinetti* S. R. E. C. & Epiſcopus *Spoletanus*) ſubiimus *Spoletum Umbriæ* caput, invictum *Romæ* olim contra *Annibalem* propugnaculum, à Septemviris *Spoletinis* & 40. Senatoribus ſub Gubernatore Apoſtolico gubernatum. Senſimus in multiplicatis principalis cœnæ ferculis ac vinis generoſis ex aula ſubmiſſis prodigam in exteros Hoſpites Eminentiſſimi Cardinalis, licet abſentis, magnificentiam!, quam Miniſtri ejus, ac ipſe etiam poſt Romæ civiliſſimâ extenuabat tanti Hoſpitis ignorantiâ. Via hinc aſperior, aſcenſus & deſcenſus per Apenninum difficiles in *Sabiniam*, ejuſque primum oppidum *Terni* (*Interamnam* à Latinis dictam) quod inter ramos Naris fluminis veluti inter duos amnes ſit media. Tempus non patiebatur ut inſpiceremus antiquitates Urbis in marmoreis monumentis, exploraremuſque rapas triginta & quadraginta librarum à *Plinio* & *Pichio* commemoratas. *Interamnates* campi perpetuis fontium fluminumque rivis irrigui fidem faciunt terni, quaternive quot annis Fœnificii a *Plinio* aſſerti; Nos dicto ad *Spoletũ.*

S. JOANNEM Sacro pranſi viâ deinceps planâ vites inter & oleas hoſpitati *Narniæ* in aſpero & abrupto monte ſitæ, à *Nare* fluvio (de quo *Martialis*:

Narnia, ſulphureo quam gurgite candidus amnis
Circuit, ancipiti vix adeunda jugo,)

appellatæ: plateis acclivibus aſcenſu & deſcenſu difficilis, ac rerum omnium copia lautæ; ubi nihil præter rudera extant de ponte duorum inter ſe Montium contermino & à *Martiali* decantato.

Sed jam parce mihi, nec abutere Narnia Quinto;
Perpetuo liceat ſic tibi Ponte frui.

Viâ poſtridiè *Flaminiâ* proſecuti iter, *Ocricolum* oppidum, *Tyberimque* fluvium transgreſſi, pranſique in Urbe *Caſtellana*, aliàs *Feſcennia* in *Faliſcis* (unde & verſus *Feſcennini* allati) pernoctabamus in oppidulo *Ariniano*. Dicto hic Sacro movimus per colliculos & terram ferè incultam ad portam primam, quæ eſt in capite viæ *Flaminiæ*, ubi Illuſtriſſimus D. *Wernerus* L. B. de *Gimnich Julias* ab Eminentiſſimo C. *Landgravio Haſſiæ* miſſus cum binis ſex equorum rhedis, ac Reverendiſſimus D. *Petrus Perucci* Abbas & Sereniſſimi Ducis Patris Miniſter ac R. D. *Joannes Mocqui* Equeſtris Ordinis Melitenſis Sacerdos, & Prænobilis D. - - - *ab Irſch* adventantem *Principem* obſervantiſſimis votis, officiiſque exceperunt. Subſtitit hic tantiſper in hoſpitio, dum maxima

maxima pars Comitatus per pontem *Mulvium & portam Populi* præteriiſſet; ac ita tandem abſque ambitioſo ſtrepitu *quinto Calend. Decembris* modeſtè cum paucis in rheda per prata *Quinctia* relicto ad ſiniſtram ponte *Milvio* & *Tyberi* ingreſſus *Romam* per portam *S. Angeli*, & Palatium ab illuſtrisſima Familia Spadana prope Patres Oratores S. PHILIPPI Nerii conductum. *Romam ingreditur.*

Adfuit poſtridie horis antemeridianis R. P. *Carolus de Noyelle Societatis JESV* per *Germaniam* Asſiſtens, & pomeridianis Adm. R. P. *Joannes Paulus Oliva* ejuſdem *Societatis* Præpoſitus Generalis; uterq; devotisſimis ſtudiis veneratus in Serenisſimo *Nepote* & *Filio* Duces *Patrem* & *Avum*, plurium in binis, *Germaniæ* ſuperioris, ac *Rheni* inferioris Provinciis, Collegiorum, Reſidentiarum ac Misſionum Fundatores, Patronos ac verè Patres. Uterq; referebat omnes ſuas in Vrbe Domos, & Patres ad religioſum tanti *Hoſpitis* obſequium; *Princeps* viciſſim univerſam in utroque, altero ſupremo Capite, Aſſiſtente altero, *Societatem* innatâ amantisſimè complexus benevolentiâ, ex aſſe ſeſe hæredem paterni & aviti in *Societatem* animi & affectûs profeſſus, mille deinceps beavit gaudiis Domos & Patres, qui tam adultas gratiæ & naturæ dotes *Principi* Adoleſcenti in ſe ſingulos tam humano animitus gratulabantur. *Invifitur à RR. PP. Soc. JESV.*

Prævenit hac ipſa die Cardinalem de Haſſia Avunculum cognatis Officiis Princeps Purpuram piè exoſculatus; miſitque Dominum de *Wachtendungh* Aulæ Præ- *Inviſit Card de Haſſia Avunculum.*

ſectum ad Reginam *Sueciæ*, Abbatem *Perrucci*, ad Cardinalem *Barberinum* Decanum, C. Patronum *Altieri*, C. *Nitardum* Legatum *Hiſpaniæ*, Lègatum *Venetum*, & Principem *Colonna*; ac Baronem de *Goldſtein* ad Legatum Regis *Chriſtianiſſimi*, ſui in Urbem adventûs, ſuæque in Sedem *Apoſtolicam*, Collegium purpuratum, Coronas exteras, coronatamq; Remp. obſervantiæ interpretes. Remisêre illi & anticipavère plerique Patres Purpurati primas per Auditores ſuos & Internuntios gratulationes. Ipſe vero Cardinalis de *Haſſia* ſenis comitatus rhedis ut ſanguine proximus, ita officio primus *tertio Kalend. Decemb.* inviſit Cognatum *Advenam*; quem & multiplicatis vini, dapum, bellariorum & equi coluit donariis. Aderat jam *quinta Decembris* à CLEMENTE *Decimo Pontifice Maximo* decreta amantiſſimo Filii peregrè adventantis amplexui, ad quem ternis ille rhedis in *Quirinale* piiſſimo feſtinabat deſiderio. Obvius in ſcalis R. D. *Phebæus* Epiſcopus & Magiſter Ceremoniarum cum Prælatis variis ac Familiâ Palatinâ perquam honorificè excipiunt *Principem*, ac ita ſtatim inducunt ad Pontificem jam ſenem primo ejus aſpectu mirè exhilaratum. Properat ille abiicitque ſe ad pedes ſupremi in terris CHRISTI Vicarii, atque Sacrum Salvificæ CRVCIS in Sandalia expreſſæ oſculum exemplo Regum & Imperatorum; imo & ipſiuſmet regnorum omnium Monarchæ CHRISTI JESV ad pedes *Piſcatorum* in *ultima Cœna* provoluti, in Vicario ipſum ſanctè veneratus & exoſ-

Inducitur ad Pontificem.

& exoſculatus cum diligente & dilectâ *Mariâ Magiſtrum.* Ipſe Pontifex manu benigna, verbiſque blandis efferre procumbentem; deferre latus & ſedem, percunctari multa de Parentibus, Familia, Regnis & Provinciis jam luſtratis; ad quæ ſingula reſpondere ille paucis, profiteri ſuam, ſuorumq; Parentum, Fratrum & Sororum in *Romanam* Eccleſiam ac Supremum ejus Caput obſervantiam, fidem & obedientiam perpetuam; rogareque viciſſim & obteſtari gratiam *Apoſtolicam* & benedictionem. Pendebat Optimus Senex à Juvenis *Germani* peritâ idiomatis *Italici* facundiâ, evocabatque *Germanum* Comitatum ad conſueta pedum oſcula. Ter genu flexi & diſcincti acceſsêre, quotquot aderant, de ſingulis rogatus, & reſpondens accuratè ex ſedili ſuo *Princeps.* Confabulatus dein ſuaviùs ſolus cum ſolo paternam omnem addixit Sereniſſimæ *Domui*, & comprimis Sereniſſimis *Parentibus*, Fratribus, Sororibuſque gratiam & benedictionem, Serenitatis titulo ſemper affatus Principem. Hic actis profundè gratiis abiens totum ſe in manu & arbitrio Sanctiſsimi Parentis deponebat.

Excipitur ab eodem.

Inducuntur & comites Principis.

Salutatus in eodem palatio Eminentiſsimus ALTIERI Card. Patronus, rogatuſque, ut eâ, quâ apud ſuam Sanctitatem valeret gratiâ Clientem ſuum, ſuamque Domum Eccleſiæ *Romanæ* devotiſsimam foveret ſemper, & bearet. Poſtulatos ille favores nunc non tam verbis, quàm reipſa deinceps, ac repetitis ſæpius ſummæ humanitatis, & gratiæ *Apoſtolicæ* vicibus officiiſque cumu-

Inviſit Card. Altieri.

Card. Barberini. cumulavit. Nec minor erat Eminentiſsimi C. FRANCISCI BARBERINI *Patrum Purpuratorum* Decani in excipiendo poſt meridiem novo Hoſpite benevolentia. Venerat ille, in ſupremo Prælato totum ſimul Collegium ex. CC. Epiſcopis, Presbyteris & Diaconis compoſitum reveriturus; occurrebat iſte ſuo, ſuorumque nomine in obvios urbaniſsimi *Advenæ* amplexus hic & ubique ejuſdem honori, votis, ſtudiiſque gratificaturus.

Reginam Christinam. Viſa poſtridie Regina CHRISTINA in palatio plane Regio, Regiaque Magnificentiâ, & ſatellitio ſui ſemper ſimilis, quam flexo poplite, ſereno vultu, ac gratioſo alloquio ita cepit ut Sereniſsimum Ducem & Patrem in Filio ipſa agnoſceret & inſolito cultu ipſa veneraretur. Hinc quicquid ferè erat Procerum Magnatumque in Urbe; ſuis ſinguli officiis, gratulationibus, muneribuſque per Miniſtros inexſpectatum tanti *Advenæ* urbanitatem prævenêre.

Submittuntur eſculenta à Pontifice & Cardinalibus. Miſit Pontifex maximam altilium, bellariorum, & vinorum copiam, cujus profuſam in carum *Hoſpitem* munificentiam deinceps purpurati Proceres, Cardinales, FRANCISCVS BARBERINI, FACCHENETTI, CYBO, OTTOBONO, PIO, RAGGI, LITARD, VIDON, AZZOLINI, Car. BARBERINVS, CASSONETTA BASADONA, SPINOLA, NINI, NERLI, ALTIERI, MASSIMI, CARPEGNA, NITARDVS, GVASTALDI, COLONNA, SPADA, HOWERD, aliique complures crebris

bris Quadrupedum, altilium, piſcium], vinorum omniumque lautitiarum largitionibus æmulabantur. Ipſa etiam *Regina* equos, currus, & quidquid in ſua domi foret poteſtate, perquam amicè referebat ad *Principis* uſum & arbitrium. Plures tenuêre dies datæ receptæque gratulationum, viſitationum & officiorum vices longâ curruum & rhedarum ſerie, multoque *Palatinorum* Comitatu honoratæ. Ita *Purpurati* Eccleſiæ *Principes Principi* cœpere eſſe familiariores, & *Hic Illis* carior: didicitque hos *Cardinales* dictos, quod quaſi *Cardo* ſint *Eccleſiæ* in terra militantis hujuſque negotia in illo Patrum Conſcriptorum Senatu veluti cardine verſentur. *Cardinales unde dicti, & eorũ rigo.*

Cepêre ſub EVARISTO *Papa Diaconi ſeptem, à Concilio Romano, pòſt ſub SYLVESTRO dicti Cardinales: ſub STEPHANO IV. ſeptem Epiſcopi. Sub JOANNE VIII. ſeptuaginta, tot ſcilicet quot Moyſis ſupremi Legislatoris in antiqua lege Aſſeſſores; ac ſub ſequentibus ſæculis ſeptuaginta duo, tot, quot Diſcipuli CHRISTI. Decrevit his BONIFACIUS* III. *dignitatem in Urbe ſenatoriam. INNOCENTIUS* IV. *galerum rubrum, ac PAULUS* II. *veſtem coccineam. Penes hos tranquillior fuit à NICOLAO* II. *in hanc noſtram ætatem* Supremi *in Eccleſia Capitis electio; ita tamen ſi duæ partes præſentium ſuis ſuffragiis in eundem conſpirarent.*

Salutatus interea & Adm. R. P. *Joannes Paulus Oliva Societatis JESU* Præpoſitus Generalis ad S. ANDREAM, & R. P. *Carolus de Noyelle* ejuſdem *Societatis* *Inviſit Prapoſ. Generalẽ Soc. Jeſu.*

per *Germaniam* Aſsiſtens in Domo Profeſſa: actæq; utrique amantiſsimæ gratiæ pro honoribus à Sociis & Collegis ſibi hic & alibi delatis; & confirmatus verbo & fide filiali paternus & avitus in *Societatem* animus & affectus.

Inviſitur à variis. Varii quà *Itali* quà *Germani* Principes, Comites & Illuſtres Viri jam ambiebant JOANNIS WILHELMI notitiam & familiaritatem. Quorum ſuis non poſtremi erant officiis Princeps *Lockovvitz* & P. de *Liechtenſtein* ferè coævi; Illuſtriſsimi D.D. Zachetti duo germani Fratres, aliiq́ue quâm plurimi ex *Auſtria*, *Germania*, *Gallia* & *Anglia* Comites & Barones. Nec minus ipſe ambiebat admittebatque gratioſe literatorum Religioſorumq́ue virorum conſortium, fuitque illud R. P. *Solabata Diſcalceati* V. Generalis; R. P. *Provincialis*, P. *Rectoris* Collegii *Romani*, P. *Caprini* Rectoris Collegii ad S. Apollinarem, P. *Truchſeſii*, *P. Kircheri*, P. *Manderſcheid*, P. *Boſch* longè gratiſsimum. Frequentius verò ſanctiuſq; erat in Urbe & Anno ſancto cum Cœlitibus commercium. Primas ſummo jure ſibi vendicabant *Limina* APOSTOLORUM, S. MARIA *Major*, & S. JOANNES in *Laterano*.

Ejus Romæ Pietas in viſendis Eccl. Quotidiana pœne Sacra peragebantur *Alla chieſa nuova* apud PP. *Oratorios* in Sacello & ad Sacram Lipſanothecam S. PHILIPPI NEREI: Dominicis & Feſtis intererat plerumque Capellæ *Pontificiæ*; *epulo Euchariſtico* ut plurimum reficiebatur vel in *Vaticano* ejuſque cryptâ ſubterraneâ ad aram APOSTOLO-

RVM

RVM PETRI & PAVLI, vel in Domo Profeſsâ *Patrum Societatis JESV* in cubiculo nunc Sacello S. IGNATII. Trahebat ſubinde ad vicinam *Nationis Germanicæ* Eccleſiam *all' anima ſuperſtes* in Cognatis Cineribus & Illuſtri Cœnotaphio CAROLVS *quinto Idus Februarias* Anno 1575. defunctus; ſubinde ad S. APOLLINAREM MVSICÆ & Nationis patriæ amor: quandoque Feſtis & Dominicis ad Oratorium S.PHILIPPI NEREI Muſica veſpertina, terq; præſens Jubilæum ter ad S. PETRVM, S. PAVLVM, S. JOANNEM in *Laterano*, & S. MARIAM *Majorem* Baſilicas à CLEMENTE X. pro lucrandis Indulgentiis *Anni ſancti* nominatas. Nullus in-vel extra Vrbem locus erat ſacer, quò pietas non duceret & comitaretur curioſitas. Baſilicâ *Vaticanâ* S. PETRO ſacrâ nihil eſt Auguſtius. Longitudo ejus interior cenſet palmos Romanos octingentos, quadraginta quatuor, exterior mille quinquaginta quatuor: longitudo interior ſexcentos decem, exterior ſexcentos ſeptuaginta; altitudo turris & pinnaculi ſeptingentos viginti & unum; Ipſa navis lata centum & decem, columnæ latæ pedes duodecim; quos marmor, aurum, picturæ, opera (quæ vocant *Moſaica*) & ſtatuæ ſuis ubique illuſtrant ornamentis. Portæ metallinæ, in qua omnium Pontificum inſignia prodigioſo artificio exprimuntur, inſcriptus verſus. *Baſilica Vaticana.*

Sunt hæc EVGENII monumenta illuſtria quarti:
Excelſa hæc animi ſunt monumenta ſui.

Cupolæ interiori adſcriptum S. PETRI gloriæ SIXTVS PP. V. eandemque ambit verſus magno charactere ductus. *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam & tibi dabo claves Regni Cælorum.* Quatuor angulos quatuor tenent *Evangeliſtæ* operæ *Moſaico* elegantes. Eminet ad cornu Epiſtolæ Angelus marmore exciſus cum epig. *Lancea latus ejus aperuit*; cui ſubjicitur altera inſcriptio, *Longini lanceam*, *quam INNOCENTIVS VIII. Pont. Max. à BAJAZETE Turcarum Tyranno accepit; VRBANVS VIII. ſtatuâ adpoſitâ & Sacello ſubſtructo in exornatum conditorium tranſtulit.* Ad cornu Evangelii Angelus cum Cruce ANDREÆ & epig. *S. ANDREÆ caput, quod PIVS* II. *ex Achaia in Vaticanum apportandum curavit*; *VRBANVS* VIII. *novis his ornamentis decorandum*, ſacriſque ſtatuæ ac ſacelli honoribus coli voluit. Ad chori dexteram Angelus cum cruce & epig. *In hoc ſigno vinces*, cui ſubjecta inſcriptio. *Partem Crucis, quam HELENA Imperatrix Calvario in Vrbem advexit. VRBANVS* VIII. *Pontifex Max. è Seſſoriana baſilica deſumptum additis arâ & ſtatuâ hic in Vaticano conditorio collocavit.* Ad lævam Angelus cum velo & epig. *Velum tuum deprecantes.* SALVATORIS *imaginem* VERONICA *ſudario exceptam, ut loci majeſtas decenter cuſtodiret*, VRBANVS VIII. *Pont. Max. conditorium extruxit & ornavit anno Jubil.* 1625. *ſuæ ſingulis hiſce juncta in candido marmore ſtatuæ*, S. LONGINVS, S. ANDREAS, S. VERONICA, S. HELENA: Ipſa vero *Lancea*, particu-

Ejus quatuor Anguli.

Reliquiæ.

Digitized by Google

particulæ S. CRVCIS, *Velum* VERONICÆ ac columnæ à TITO VESPASIANO ex templo Salomonis transportatæ, eminus; cominus vero reliquiæ in ſacrario, & *Lignea ſedes* S. PETRI in ara, unde *Cathedræ* PETRI feſtivitas, viſæ & adoratæ; *Sepulcrũ* APOSTOLORVM nitet infra cryptâ & ſacello marmoreo; ſupra magnificâ arâ, lampadibus ſemper ardentibus & ſtatuis metallinis. Sacellum Venerabilis SACRAMENTI multo ſplendet auro, marmore & tabernaculo. Tabulæ marmoreæ aureo charactere ipſos referunt prodigioſæ hujus Baſilicæ Conditores, Ampliatores & Illuſtratores PAVLVM V. VRBANVM VIII. INNOCENTIVM X. ALEXANDRVM VII. CLEMENTEM IX. & CLEMENTEM X. Pavimentum Eccleſiæ *Conſtantinianæ* vix medietatem modernæ attingit, variis illud Pontificum & Cardinalium monumentis illuſtre, eſtque illud OTTONIS Imp. ex ſolido porphyrio. Sub pœna excommunicationis nulli huc patet fœminæ acceſſus niſi *Feria II. Pentecoſtes* quando ſub eadem pœna is ipſe viris eſt interdictus. Ipſe pinnaculi globus duodecim ex noſtris ſimul capiebat. *Tabulæ marmoreæ.*

Palatium Baſilicæ contiguum ſtat ſumptu PII IV. CLEMENTIS VIII. GREGORII XIII. PAVLI V. & VRBANI VIII. cenſetq́ue conclavia pœnè innumera. Placuit ex omnibus Aula CLEMENTIS VIII. ob marmor, picturas & fabricam, porticus tabulis Geographicis totius *Italiæ* in ipſis parietibus depicta; picturæ hinc *Palatium Baſilicæ.* *Aula Clementis VIII. Præ omnibus Illuſtrior.*

 inde

inde multâ arte illuſtres, hortus, fontes, ſtatuæ, armamentarium & vel maxime bibliotheca *Vaticana* à SIXTO V. Anno 1588. ædificata & exornata: de quo hic extat ibidem verſus.

Quæris cur totâ non ſit mendicus in Urbe?
Tecta parat SIXTUS, ſuppeditatque cibos.

Parem Orbis non habet nec vidit. *Heidelbergenſis* à MAXIMILIANO *Bavaro* huc miſſa minimum vix implet angulum: Manuſcriptis & antiquitatibus vel ex altero Orbe allatis nihil rarius aut pretioſius. Ipſi parietes aut!.. ribns ſymbolisque vocales monſtrant ſingularum Facultatum claſſes. Migrârunt hinc à multo jam tempore ob aërem minus ſalubrem Pontifices ad Palatium *Quirinale*; quò Feſtis & Dominicis *Princeps* ibat ad capellam, ut vocant, in Odæo ad hoc juſſu CLEMENTIS X. adornato à reliquis ſeparatus. Sedet hic Pontifex infra *Cornu Evangelii* in throno pluviali indutus; oſculantur ejus manum ſub *Kyrie eleyſon* Cardinales, coeunt hi in circulum ſub *Gloria in Excelſis, ſymbolo Conſtantinopolitano & Triſagio decantato.* Sunt ad *Cornu Epiſtolæ* in ſubſelliis Prælati, Generales Ordinum, & Procuratores Generalium: dicit poſt Evangelium obtentâ à *Papa* benedictione Orator verbis ad numerum contractis, ac promulgatis 10. annorum, totidemque quadragenarum Indulgentiis. Ipſe Pontifex deſcendit ſub elevatione ad medium ſupplex JESU CHRISTO in hoſtia conſecrata elevato. Vel hinc diſcant Heterodoxi

Ceremonia erga Pontificē ſub Miſſa

bucci-

Digitized by Google

Buccinatores à Filiis ſuis & cognatis ſpectatoribus oculatis *Papam* non eſſe hominem peccati & Filium perditionis qui 2. *ad Teſſ.* 2. *Extollatur ſupra omne, quod dicitur DEUS; aut quod colitur; ita ut in templo DEI ſedeat oſtendens ſe tanquam ſit Deus.* Hinc inquam id diſcant & figmentis ſuis calumnioſis erubeſcant. Fabellas Prælatorum ſi carpant, quis eas probat? & cur non potius religioſiſſimum ipſiuſmet Pontificis ſilentium venerantur? adeone Hoſpites & Peregrini in ſua Philoſophia hallucinantur ut Fidem inter & Fidelem non diſtinguant atque ab improbatis per nos ipſos morum nævis ad errores Fidei confictos argumententur? Fiant & ſint Filii pacis, quam mutuo ſibi complexu iidem Prælati poſt gemitus (*Agnus Dei qui tollis peccata mundi miſerere nobis*) ter repetitos, totidemque pectoris ſui inclinati tunſiones apprecantur.

Longior inde non eſt excurſio ad S. MARIAM *Majorem* in qua binis ſacellis ſibi oppoſitis, altero à SIXTO V. altero à PAVLO *V.* ædificatis nihil pulchrius, ſive marmor ſpectes, ſive aurũ, ſive artem, ſive artifices. Servatur in illo *Corpus* PII V. & ſub ara lapides, aſſeres, & fœnum præſepii *Dominici*; in iſto *imago* B. V. à LVCA picta & ſacrarium *Burgheſianum* argenteis 12. *Apoſtolorum* ſtatuis, cruce, candelabris ac reliquiariis *Martyrũ* & *Sanctorum* dives. Ipſum verò templi ſacrarium in tela aurea & argentea cujuſcunque coloris, aliâque ſacrâ ſupellectile nulli alteri concedit. Vicinus huic puteus admirabili quadam *S. Maria major.*

dam

dam ſuavitate & lento tractu emiſſam abſorbens vocem. Neque hinc abeſt longiùs *Scala Sancta* ex *Pilati* domo translata veſtigiis *pedum* & *ſanguinis* SALVATORIS ſacra; Baſilica Lateranenſis in qua, Capita SS. PETRI & PAVLI, menſam *ultimæ cœnæ*, *virgam Moyſis*, *Arcam Fœderis & columnas* à VESPASIANO Imp. *Solymâ* allatas piè reverebamur. Proximum huic eſt CONSTANTINI Imp. *Baptiſterium* & *Sacellum* S. JOANNIS BAPTISTÆ à quo prohibentur fœminæ, eò quòd per fœminam capite fuerit imminutus. Creduntur columnæ porphyriæ ex Domo *Pilati* translatæ, quarum uni inſederit *Gallus ter cantans* & monens PETRVM ad pœnitentiam. Pari ſpectabamus reverentià in S. PAVLO extra Urbem imaginem *Crucifixi* S. BRIGIDÆ viduæ congerulam; in S. PRAXEDE columnam, ad quam SERVATOR flagellis laniatus; in templo S. CRVCIS in *Hieruſalem, clavū CHRISTI, titulum Crucis*, tres grandiores ejus particulas, duas ex *Corona Spinas*, *trabem Crucis* boni latronis, *digitum* S. THOMÆ, & unum ex 30. *Argenteis* lilio & ſole ſignatum: In S. SYLVESTRO apud Moniales S. AUGVSTINI *Caput* S. JOANNIS BAPTISTÆ, & imaginem SALVATORIS Regi *Ideſſæ* miſſam: in S. AGNETE extra mœnia ſacrum ejus *Corpus* aræ principi quatuor columnis porphyriis nixæ incluſum: in marmoreo ejuſdem Sanctæ templo per Principem PAMPHILIVM ſtructo, ejuſq; crypta locum, ubi S. AGNES denudata propriis crinibus

Scala Sancta.

Baſilica Lateran.

Luſtrantur varia pia & rara.

S. Agnetis monumenta.

bus tecta; & locum, ubi veſtita ab Angelis: In S. LAVRENTIO extra Urbem tumulum SS. STEPHANI & LAVRENTII; *Lapidem*, in quo aſſatus S. LAVRENTIVS, depoſitus; *Corpus* S. CYRIACÆ, Cathedram ex porphyrio, ſmaragdo, & marmore; & inſcriptionem fornicis inauratæ. *Quàm clarificata eſt Hieroſolyma STEPHANO; tam illuſtris facta eſt Roma LAVRENTIO. In montorio* ſeu *monte aureo* veſtigia *Crucis*, ex qua S. PETRVS pependit, in terra fixæ. Apud *Patres Oratorios alla Chieſa* nova in ſacello ſub altari *Corpus* S. PHILIPPI NEREI: In *Pantheo* ſeu *alla rotunda* per BONIFACIVM IV. in Baſilicam D. VIRGINI & *omnibus Sanctis* ſacram mutato imaginem B. V. à S. LVCA pictam. In templo Domus Profeſſæ ſeu *al JESV* ſub ara *Lipſanothecam* S. IGNATII, & in ipſa Domu Cubiculum variis Sancti apparitionibus, ejuſdemque & S. FRANCISCI BORGIÆ morte illuſtre in Oratorium commutatum; prodigioſum S. FRANCISCI XAVERII *brachium* & *manum* adhuc integram. In *Collegio Romano* fluidum S. SVPERANTIÆ *Sanguinem*; ſub ara tumbam B. ALOYSII: Ad S. ANDREAM *Corpus* B. STANISLAI; In S. BIBIANA Sarcophagum ſacris ejus *Dafroſæ* Matris & *Demetriæ* ſororis *Corporibus* honoratum: ante templum *Gallorum* CRVCIFIXVM, cujus trabs tranſverſa refert tormenta bellica cum epig. *In hoc ſigno vinces.*: In Collegio *Maronitarum* Sacri SYRIACI Ceremonias. Apud Patres *Auguſtinianos tumbam* S. MONICÆ:

NICÆ: ad *S.* ANDREAM in *Valle* apud *Theatinos* monumenta PII II. & PII III. & Indulgentias *Feriæ II.* ab VRBANO VIII. pro defunctis datas : In *Inſula* tumulatum ſub ara *Corpus* S. BARTHOLOMÆI, & *Spinam Coronæ* CHRISTI: ad S. FRANCISCVM *de Ripâ* ſub ara *Corpus* B. LVDOVICÆ: Ad S. MARIAM trans *Tyberim* locum fontis, qui *Natali* DOMINI fluxit oleo; *Lapidem*, cui alligatus S. CYRIACUS in puteum demerſus fuit: ad S. CÆCILIAM ſepulchrum ejus marmoreum, lampades circumardentes, cryptam, balneum & locum Martyrii : Ad MINERVAM prodigioſam *B. V. imaginem*: In Eccleſia *Græcorum* ceremonias Sacrificii *Græci* conſuetas: Ad S. PETRVM *in vinculis* ejusdem vincula in Sacrario : In templo ſtatuam *Moyſis* à MICHAELE Angelo ſculptam: Ad S. MARTINUM *in monte* elegantiſſimum *Sepulcrum S.* SYLVESTRI, Pontificiamque ejus & *S.* MARTINI Pontif. coronam & thermas DOMITIANI Imp. in ſacellum B. VIRGINIS à *S.* SYLVESTRO conſecratas; ad aram cœli, ubi *Patres Franciſcani Recollectæ*, monumentum VIRGINIS cum *puero* in aureo circulo à *Sybilla* tempore AUGUSTI Imp. viſæ, & *S.* HELENÆ Imp. hic ſepultæ: In vicino *S.* JOSEPHI templo carcerem *SS.* PETRI & PAULI, ac fontem prodigioſè ſalientem, quo Cuſtodes carceris à *S.* PETRO baptizati : Ad *S.* MARTINAM V. & M. ejuſdem in crypta *Corpus*: Ad *S.* FRANCISCAM *Romanam veſtigia genuum S.* PETRI *in lapide*, dum ſuis ad DEUM precibus *Simonem Magum* volitan-

litantem ex aere præcipitaret, & in crypta *Corpus* S. FRANCISCÆ, marmoreamque ejus ſtatuam cum libro & inſcriptione, *Tenuiſti manum dexteram meam, & in voluntate tua me deduxiſti, & cum gloria me ſuſcepiſti Pſ.* 82. Ad S. JOANNEM BAPTISTAM *Florentiæ* Nationis Patronum; Ad S. CATHARINAM *Senenſem* in *monte Caballino;* & S. SIXTUM Eccleſias multo marmore & fabricâ pretioſas; Ad *Panis-Pernam* in crypta furnum in quo toſtus S. LAURENTIUS, cui adſcriptum in ara elogium; *è craticula ad coronam:* Ad S. PVDENTIANAM puteum, in quem illa congeſſit *oſſa* & *ſanguinem SS. Martyrum*, & in pede Altaris veſtigia cruentæ *Hoſtiæ* ex ara delapſæ, dum Sacerdos de vera & reali præſentia CHRISTI dubitaret: quatuor *Coronatos Martyres* & S. CLEMENTEM in ſuis templis; pedi altaris ad *Cornu Epiſtolæ* inſcriptus verſus.

Vicinum tibi probra tulit numeroſa theatrum
Hic tibi delatus probra rependit honor.

Cui reſpondet alius ad *Cornu Evangelii.*

Impius inſano tempſit ſub æquore Cæſar
Hic poſitis aris nunc pia Roma colit.

Qui in fornice circumſcriptus eſt, plus religionis quàm elegantiæ habet.

Eccleſiam Chriſti viti ſimilabimus iſti
De ligno Crucis, JACOBI dens, IGNATIIQVE

In ſupra ſcripti requieſcunt corpore CHRISTI,
Quem lex arentem; ſed crux facit eſſe virentem.

Ad SS. COSMAM & DAMIANVM eorundem *reliquias:* Ad S. SABINAM *Corpus* ejuſdẽ & ALEXANDRI Pont. in crypta, ac primum cubiculum S. DOMINICI in marmoreum ſacellum ſumptu CLEMENTIS Pont. mutatum, *lapidemque* à Dæmone ex tecto in orantem S. DOMINICVM projectum: Ad S. ALEXIVM *Corpus* in crypta cum epig. *Quærite virum Dei ut oret pro Roma*: imaginem B. V. quæ S. ALEXIO creditur locuta; & *Scalam*, ſub qua ſanctus in domo paterna latuit: Apud Patres *Capucinos Sepulchrum* B. FELICIS, & epitaphium Cardinalis Ant. *Barberini, Hic jacet pulvis, cinis & nihil.* In templo S. LAVRENTII in *Lucina* ſolennitatem B. V. de *Cappocavana* à Duce *Caëtana* quot annis habitam.

Roma moderna veteri comparata.

Aut nulla hactenus Natio aut *Roma* DEUM de ſua ſubſtantia, quam pœne totam prodegit in Domum DEI, eumque in Sanctis ſuis magnificandum. *Quæ fuêre illi aliquando arma iniquitatis peccato; nunc arma ſunt juſtitiæ Deo; & ſicut exhibuit membra ſua ſervire immunditiæ,* & *iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibet membra ſua ſervire juſtitiæ in ſanctificationem:* quod ſuis ad *Romanos c.*6. votis *Gentium Doctor* aſſecutus videtur. Si fuit hæc *Babylon magna Apoc.* 17. Mater *fornicationum & abominationum terræ, mulier ebria de ſanguine juſtorum* & de *ſanguine Martyrũ JESV* ſub DECIO, DOMITIANO, NERONE,

NE, DIOCLETIANO, aliiſque Tyrannis tam barbaro & cruento odio in *Sanctos DEI* effuſis; quid ni ſub CLEMENTE IX. CLEMENTE X. INNOCENTIO XI. Eorumque Anteceſſoribus Pontificibus tot & tantis pro domo DEI, cultu *Sanctorum*, ac morum caſtimonia zelotis ſit *Jeruſalem nova deſcendens de cælo*, Mater ſanctitatis, juſtitiæ, & caſtitatis; quando poſt Baſilicas, Templa, Oratoria, Aſceteria, Collegia, Sodalitia, Noſocomia, Orphonotrophia, DEO, *Sanctis*, *Martyribus*, *Caritati*, *Caſtitati*, & Pietati conſecravit?

Placet myſterioſum *Romæ* etymon per *Cornelium à Lapide* in c.17. *Apoc.* ingenioſè explicatum; *Hæreticis ergo quà curioſis; Roma eſt rima & rumor: quà vinolentis; rumen; quà ægris; rheuma* & *ruina; quà effæminatis; ruma* & *remora ſalutis. At fidelibus quà credentibus*; Roma eſt ῥῆμα & ῥῦμα id eſt, *oraculum & propugnaculum fidei*: *quà pænitentibus*; ῥάμμα, id eſt, *purgamentum & luſtramentum*; quà ſanctis; רָמָה *rama*, id eſt, *ſublimitas & celſitudo virtutis*: *quà piis & ſolitariis*; ῥύμη, id eſt, *vicus*, *eremus*, *& ſolitudo Cleri ac Religioſorum*; *quà ſanis* & *robuſtis*; ῥώμη, id eſt, *robur* & *fortitudo mentis & corporis*; *quà peregrinis*; ῥοπός, id eſt, *temo aurigantibus* & *remus navigantibus in cælum*; *ac denique Roma eſt amor*, *DEI ſcilicet & proximi per Anaſtrophen, quam verſus retro in ſe recurrens monſtrat*

Roma *etymon* *contra* *Hæreticos.*

Roma tibi ſubito motibus ibit amor.

Elogium Romæ præ ceteris Urbibus.

Complexus hæc paucis S. HIERONYMVS t. 3. l. 2. adverſus *Jovinianum. Urbs potens, Urbs Orbis Domina, Urbs Apoſtoli voce laudata interpretare vocabulum tuum. Roma aut fortitudinis nomen eſt apud Græcos; aut ſublimitatis juxta Hebræos. Serva quod diceris, virtus te excelſam faciat, non voluptas humilem &c.* Nolim ego quenquam tam ſpecioſâ Urbis etymologiâ circumventũ. Conferát ſe cujuſvis Nationis Metropoles Metropoli, *Holmia Suecorũ, Danorum Haffnia, Amſtelodamum Hollandorum, Londinum Angliæ, Germaniæ Hamburgum, Inſubriæ Geneva uni Romæ*: Peccant cum *Roma* omnes, & quæ cum eadem in *ſacco, cilicio*, & *jejunio* agunt pœnitentiam? Ipſe ego vidi non perfunctoriè omnes, ſed nullibi *decorem Domûs Dei* æquè ac *Romæ* dilectum; nullibi *Verbum DEI* ardentiore zelo prædicatum: nullibi tot opes in pauperes, Orphanos & Cultum divinum profuſas: nullibi tot Sanctorum veſtigia, Anathemata Religionis, ac Caritatis monumenta: nullibi tot ex utroque ſexu, DEO ejusque ſervitio mancipatos. *Ecce*, inquit *S. Aug. in Pſal.* 140. *Quod eſt nobile & præcipuum in mundo; Imperator venit Romam. Quò feſtinat? ad templum Imperatoris; an ad memoriam Piſcatoris? in Pſal.* 86. *Principes ad Urbem Romam quaſi caput Babylonis venerunt, inquit idem, non ierunt ad templum Imperatoris, ſed ad memoriam Piſcatoris*: Poſtea venerunt in hanc Civitatem & Oratores, venerunt enimvero & nobiſcum innumeri propè ex omni *Europæ* Orbe viatores ad *Jubilæum* & *Annum Sanctum* 1675. à CLE-

Jubilæum Clementis X.

Digitized by Google

CLEMENTE X. promulgatum. Quanto ubique ad limina *Apoſtolorum*, ſeptem Urbis Baſilicas, ſacra tribunalia, & menſam Euchariſticam confluxu! quo pietatis zelo! quo ſanctarum lacrymarum diluvio! quàm religioſâ jejunii & eleemoſynæ æmulatione! *Jubilæum* hoc ſive cum *Hebræis* à *Jobel*, id eſt, reductione & remiſſione; ſive cum *Latinis* à *Jubilo* & exultatione; ſive cum *Celtis* & *Germanis* à *Jou-vello* & *Cimmeliis* derives, annus erat *Judæis Lev.* 25. ex lege DEI *quinquageſimus*, fuitq; Chriſtianis non tam ex primæva BONIFACII VIII. inſtitutione, quàm Apoſtolicâ ejuſdem confirmatione Anno 1300. annus *Centeſimus*: pòſt ex ſanctione CLEMENTIS VI. Anno 1345. *Quinquageſimus*; ac denique ex conſtitutione PAVLI II. & SIXTI IV. Anno 1475. *Vigeſimus quintus*; ne ulla ætas ob arctiores vitæ terminos tanto Eccleſiæ theſauro ex meritis JESU CHRISTI & *Sanctorum* conflato, clavibuſque Petri & Succeſſorum Pontificum (*Matth.* 18.) credito defraudaretur. *Ejus ritus.* Promulgatur hic annus, ut vocant, aureus & gratiæ ipſo die *Aſcenſionis* è Porticu *Vaticana*. Incipit à veſperis *Natalis DOMINI* & reſeratâ portâ, quam dicunt, aureâ, eâdemque poſt decurſum annum denuò paribus Ceremoniis obſeratâ terminatur. Aperuit BONIFACIVS VIII. primam portam in Vaticano; cui alteram addidit in Baſilica *Lateranenſi* CLEMENS VI. ac PAVLVS II. tertiam & quartam in Eccleſiis S. MARIÆ *Majoris*, & S. PAVLI in via *Oſtienſi*. Clausêre pridie *Natalis DOMINI*

NI Anno 1675. tres ultimas totidem Cardinales à CLEMENTE X. denominati, *Vaticanam* ipſe Pontifex, cujus juſſu pegma ſub eodem porticu erectum, JOANNI WILHELMO, ex quo is ſpectabat primùm Miniſtros Diaconali, tum Patres Pœnitentiarios Sacerdotali, dein Prælatos, Epiſcopos & Cardinales Epiſcopali, ac tandem ipſum in lectica *Papam* habitu Pontificali, ex *Vaticano* per portam S. cum cereis ardentibus egreſſos, & conſidentes; feſtivas frequentiſſimi populi acclamationes; deſcendentem ex throno CLEMENTEM ad lapides & calcem prævio verſiculo *Adjutorium noſtrum*, benedicendam, primosque in porta lapides calce obliniendos, addito, ut dicebatur, viginti quinque aureorum, totidemque argenteorum ac æreorum marſupio. Fabricam proſecuti Patres Pœnitentiarii, Nobiles ex omni Ordine & Natione & noſtro etiam Comitatu, cui ultimam tandem manum murarii, latomique attulerunt; Pontifice verſiculum *Salvum fac populum tuum &c.* & orationem cum benedictione populo in forma Jubilæi datâ, recitante.

Princeps poſt noctis medium ſacra Synaxi ſub tertio Sacro in S. APOLLINARI refectus rediit horâ conſuetâ ad Capellam in *Vaticano* ſpectatum ſimul judicium univerſale à *Michaële Angelo* artificioſiſſimè pictum, & ſimul ſolennes Gladii Pileique conſecrati Ceremonias, quas *Stephanus Pichius* in ſuo *Hercule Prodicio* fuſius proſequitur. Miſit Pontifex ipſo *Purificatæ VIRGINIS* die *Sereniſſimo*

Pontifex mittit Principi ensem.

Sereniſſimo Spectatori in Capella per MagiſtrumCeremoniarum cereum benedictum, alterumque poſtridie variis pictum coloribus & à ſe conſecratum,per Illuſtriſſimum *D. Cavallo*, aptiſſimum *Chriſtiani Principis* ſymbolum, qui lucendo diu conſulendoque multum ſubditis tandem conſumatur. Lucebat enimverò JOANNES WILHELMVS foris & domi, aliis & ſibi, nec minùs alienâ, quàm propriâ creſcebat luce; dum horis matutinis inter lucidiſſimas *Romanæ* Sedis faces legendo, ſcribendo, ac ſermocinando aſſiduè verſaretur. Non attenderunt illæ in glorioſis ſuis monumentis etiamnum ſpirantes lucernam, ut ego eam ponerem ſub modio obliviosi ſilentii, ſed ſuper candelabrum glorioſæ ſemper memoriæ, ut luceat omnibus qui in domo ſunt *S. Matris Eccleſiæ*, ac per rimas iis etiam, qui extra hanc domum in tenebris & umbra mortis aut ſedent, aut circumvagantur. Colligam ego ruditer in arcto radios, quos ille calamo, Italicoque idiomate ſparſit fuſius & elegantius doctus à S. AVGVSTINO ep. 165.

Si ordo Epiſcoporum ſibi ſuccedentium conſiderandus eſt; quantò certiùs & verè ſalubriter ab ipſo PETRO numeramus; cui totius Eccleſiæ figuram gerenti DOMINUS ait, *SUPER HANC PETRAM &c. PETRO enim ſucceſſit LINUS, LINO CLEMENS, CLEMELTI ANACLETUS. In hoc ordine ſucceſſionis nullus Donatiſta Epiſcopus invenitur. In illum autem ordinem Epiſcoporum, qui ducitur ab ipſo PETRO uſque ad ANASTASIUM, qui* *S. Petrus primus Pontifex.*

nunc eandem Cathedram ſedet, etiamſi quis traditor per illa tempora ſubrepſiſſet; nihil præjudicaret Eccleſiæ. PETRVS *itaque primus primi ſæculi Pontifex, Princeps Apoſtolorum ſecundo* CLAVDII *Anno ad expugnandum Simonem Magum Romam venit; (Verba ſunt S. Hieronymi t. 1. ad Dextrum) ibique viginti quinque annis Cathedram ſacerdotalem tenuit uſque ad ultimum* NERONIS *annum; Evangelium* S. MARCO *Diſcipulo dictavit, præfuitque Concilio Act. 15. Hieroſolymitano, ſub* NERONE *Cruci confixus. Decrevit* ANACLETVS PETRVM & PAVLVM *ſimul Romæ paſſos, & præmittendam in literis ſalutem & Apoſtolicam benedictionem:* EVARISTVS *Matrimonium inceſtum, quod à Sacerdote & Parentibus non probatum & benedictum:* ALEXANDER I. *aquam benedictam, aquamque vino in Sacrificio miſcendam:* SIXTVS I. *Triſagion* SANCTVS, SANCTVS, SANCTVS *in Sacrificio, & vaſa ſacra à Profanis non tangenda:* TELESPHORVS *tres in die Natali Domini liturgias; Sacrum ante horam tertiam manè non dicendum; Patrinos in baptiſmo:* HYGINVS *epiſtolam I. S.* JOANNIS *ad Parthos ſcriptam:* PIVS I. *reſurrectionem Domini die Dominicâ celebrandam:* ANICETVS *Epiſcopos ab Epiſcopis ordinandos:* SOTER *ſacram in cœna Domini Communionem:* ELEVTHERIVS *nullas eſcas in ſe malas:* VICTOR I. *paſcha poſt decimam quartam lunam in die Dominica:* ZEPHYRINVS *Communionem Paſchalem laicis:* CALLISTVS *jejunium quatuor temporũ:* URBANVS I. *anathe-*

Ordinationes variorum Pontificũ.

anathema in violatores Eccleſiæ. PONTIANVS *venerandum Sacerdotium:* FABIANVS *Martyrologium, formam Chriſmatis & Chriſma die Jovis ſancto benedicendum, ter in anno ſcilicet Feſto Paſchatis, Pentecoſtes & Nativitatis menſam Euchariſticam frequentandam vitandoſq́ excommunicatos:* CORNELIVS *validum Hæreticorum baptiſmum, Novatumque & ejus ſectatores hæreticos:* STEPHANVS I. *infames ab Ordinibus arcendos.* DIONYSIVS *diœceſes, Parochias & Cœmeteria:* FELIX I. *miſſas ſuper tumulos Martyrum;* EVTYCHIANVS *benedictionem frugum in Altari, & Matrimonii Infidelium poſt baptiſmũ nullitatem:* CAJVS *ſervandos Ordinum gradus:* MARCELLVS *Concilium abſque authoritate Sedis Apoſtolicæ nullum.* EVSEBIVS *feſtum S.* CRVCIS; *Sacrificium in puro lineo per Epiſcopum conſecrato:* MILTIADES *jejunii Dominicalis inhibitionem: Marcus ſymbolum Nicænum in Miſſa.* DAMASVS *verſionem bibliorum S.* HIERONYMI *authenticam, & ſymbolum Conſtantinopolitanum in Sacrificio miſſa:* FERICIVS *Jovinianum in Priſcillianiſtas hæreticos:* ANASTASIVS *Evangelium ſtando in miſſa audiendum:* INNOCENTIVS I. *jejunium Sabbathinum & Canonem ſcripturæ:* ZOSYMVS *cereum Paſchalem:* BONIFACIVS I. *nocturnas ad ſepulchra Martyrum vigilias propter abuſus tollendas retentis earundem jejuniis:* CÆLESTINVS I. *Pſalterium, Antiphonas, Introitum, Gradus, Tractum, Offertorium, Communiones Orationes miſſæ inſerendas, & Pelagium*

lagium hæreticum: LEO MAGNVS *Sanctorum ſtatuas venerandas, ſanctum* Sacrificium, *Immaculatam Hoſtiam Canoni miſſæ adjiciendum* : HILARIVS *Synodos Nicænam, Epheſinam, & Chalcedonenſem approbatas*: GELASIVS *Canonem Bibliorum, conſecrationem* Sacerdotum *ſabbatho quatuor temporum, Collectas & Præfationes in miſſa, Proſas & Hymnos in Canticis*: SYMMACHVS *Gloria in excelſis Dominicis & Feſtis in miſſa dicendum* : HORMISDAS *ignes & rogos codicibus Manichæorum* : FELIX IV. *ſacra in locis ſacris dicenda* : JOANNES II. *Filium* DEI PATRI *æqualem*: AGAPITVS *duas in* CHRISTO *naturas, & proceſſionem circa templum Dominicis*: PELAGIVS I. *horas ſeptem Canonicas & Defunctorum ſuffragia*: PELAGIVS II. *novem in ſacrificio pro diverſitate Feſtorum Præfationes*: GREGORIVS MAGNVS *Introitum in miſſa, repetitum novies Kyrie eleyſon, Alleluja, Offertorium, Pſalmodias, dies rogationum* , *ſupplicationem in feſto S.* MARCI, *adorationem* CRVCIS *nudis pedibus die paraſceves*, DEVS *in adjutorium meum intende* : SABINIANVS *Campanas & tintinnabula*: BONIFACIVS IV. *Pantheon* B. VIRGINI *& SS. Martyribus*: BONIFACIVS V. *aras & Eccleſias reorum aſylum*: VITALIANVS *Cantum in Eccleſia, organa & inſtrumenta muſica*: LEO II. *pallia Archiepiſcopis*, *& quotidie baptizandi poteſtatem* : SERGIVS I. *Litanias quatuor feſtis B. V. & Agnus DEI in miſſa* : GREGORIVS II. *ſacras imagines colendas*: GREGORIVS III.

Matri-

Matrimonii inter primos quatuor gradus conſanguinitatis nullitatem : ADRIANVS *plumbum Bullis* : LEO III. *dies rogationum ante feſtum Aſcenſionis* . GREGORIVS IV. *Gallis & Germanis Feſtum omnium Sanctorum ante* 220. *annos jam inſtitutum*: SERGIVS I. *mutandum Pontifici jam electo nomen* : LEO IV. *Scholas Eccleſiæ vicinas. Verbo univerſum complexus Bullarium* S. HIERONYMVS *ep.* 2. *ad* DAMASVM *Papam*, *cum Succeſſore Piſcatoris & Diſcipulo Crucis loquor. Ego nullum primum niſi* CHRISTVM *ſequens, Beatitudini tuæ*, *id eſt Cathedræ* PETRI *Communione conſocior. Super illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicunque extra hanc domum Agnum comederit*; *profanus eſt. Si quis in Arca Noë non fuerit*, *peribit regnante diluvio, quicunque tecum (Damaſo Papa) non colligit; ſpargit* : *hoc eſt*, *qui Chriſti non eſt*, *Anti-Chriſti eſt*, *Ego interim clamito*, *ſi quis Cathedræ jungitur*, *meus eſt. Hactenus Hieronymus* : quem ſtylo ſenſiſque ſuis longius proſequebatur JOANNES WILHELMVS ſacris eorundem Pontificum ſymbolis piè ſtimulatus. Nihil horum Magiſterio integrius, ſapientius nihil, nihil divinius.

Spirabat adhuc & dictabat ad calamum INNOCENTIVS III. GREGORIVS IX. VRBANVS IV. & CLEMENS IV. *Fac mecum Domine ſignum in bonum*: HONORIVS III. GREGORIVS X. *Perfice greſſus meos in ſemitis tuis*, *ut non moveantur veſtigia mea.* INNOCENTIVS IV. *Notas fac mihi Domine vias vitæ*: ALEXANDER IV. *Suſcipe Domine ſervum tuum in bonum*: *Symbola Pontificũ*

bonum: VRBANVS IV. *Virum non naſcendo, ſed virtute fieri nobilem*: INNOCENTIVS V. *Oculi mei ſemper ad Dominum*: JOANNES XXI. *Domine Deus meus dirige in conſpectu tuo vias meas*: NICOLAVS III. *Miſerere mei Deus, miſerere mei*: MARTINVS IV. *Portio mea Domine ſit in terra viventium*: HONORIVS IV. *Pars mea Deus in ſæcula*: PIVS II. *Protector noſter aſpice Deus, & reſpice in faciem CHRISTI tui*: PAVLVS II. *Benefac Domine bonis & rectis corde*: SIXTVS IV. *Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram*: INNOCENTIVS VIII. *Ego in innocentia mea ingreſſus ſum*: ALEXANDER VI. & LEO X. *Ad Dominum cum tribularer clamavi & exaudivit me*: JULIUS II. *Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo*: CLEMENS VII. *Domine refugium factus es nobis de generatione in generationem*: PAVLVS III. *Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis*: JULIUS III. *Vias tuas Domine demonſtra mihi*: PAVLVS IV. *Dominns mihi adjutor* ac idem moriturus, *Lætatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi, in Domum Domini ibimus*: PIVS IV. *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero*, idem moriturus, *Nunc dimittis ſervum tuum ſecundum verbum tuum in pace*: PIVS V. *Utinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas juſtificatio- tuas*, idem moriturus, *Quæſumus auctor omnium in hoc Paſchali gaudio, ab omni mortis impetu tuum defende populum*: GREGORIVS XIII. *Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis*; SIXTVS V. *De ventre Matris meæ tu*

es

Digitized by Google

es Protector meus : GREGORIVS XIV. *Dextera Domini exaltavit me.* & CLEMENS VIII. *Protector noſter aſpice Deus.*

Siſto tantiſper currentem JOANNIS WILHELMI calamum unanimi ſexcentorum triginta Epiſcoporum acclamatione poſt lectam in Concilio *Chalcedonenſi Act.* 2. LEONIS Papæ Epiſtolam, *Hæc Patrum fides*! *Hæc Apoſtolorum Fides*! *Omnes ita credimus.* PETRVS *per* LEONEM *ita locutus eſt. Apoſtoli ita docuerunt. Piè & vere* LEO *docuit.* Et quid ni etiam nos tot, tamque variis edocti ſymbolis majori etiam jubilo exclamemus, Hæc Patrum, Apoſtolorum & Pontificum Fides! DAVID Filius DAVID, & PETRVS ejus Vicarius per ſuos Succeſſores ita locutus eſt. Piè & verè INNOCENTII, JOANNES, PAULI, SIXTI, GREGORII & CLEMENTES docuerunt!

Nec ſonabant aliud in ſuis Medaliis, & Numiſmatis PAULUS IV. ubi armatus alterâ ſtringit gladium, bilancem tenet alterâ cum epig. *Diſcite juſtitiam moniti*: ADRIANUS VI. dum tiaræ Pontificiæ, clavibus ac libro aperto circumſcribit, *Spiritus Sapientiæ* : PIUS V. expreſſo in moneta ad Naupactum prælio & epig. *Dextera tua Domine* : CLEMENS VII. Cum patribus JOSEPHO ſupplicibus & epig. *Ego ſum Joſeph Frater veſter* : INNOCENTIUS X. ex una facie, & altera S. PETRUS cum clavibus & epig. *Ut theſauros anni ſanctioris tecum aperiam* : ALEXANDER VII. cujus altera pars refert

Numiſmata Pontificũ cum inſcriptionibus.

Digitized by Google

refert inſignia, bilancem altera cum epig. *Nec citra nec ultra*: CLEMENS IX. ex una, ex altera populus & Clerus DEO ſupplex cum epig. *Pace populis ſuis à Domino conceſſa*; ac denique CLEMENS X. cujus alius nummus refert quinque Sanctos à ſe in Sanctorum numerum relatos cum epig. *Solem nova ſydera nôrunt*: alius PETRVM CHRISTO ſtanti adgeniculantem cum epig. *Tu es Petrus*; *& ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam*. Tertius Pontificem coronatum & Cardinales mitratos ad *Portam Sanctam* cum epig. *Benedixit Filiis in te*: Quartus Angelum *Vaticano* ſupervolitantem cum epig. *Fluent ad eum omnes Gentes*: Quintus abundantiam in cornu copiæ & epig. *Ut abundantius habeant*: Sextus *Fidem* cum *Cruce*, cui innixus SPIRITVS S. & circumſcriptio: *Per me vita, extra me mors.* Septimus Patrem â Filia lactatum cum epig. *Vivificat & beat*: Octavus *Portam Sanctam* à Pontifice apertam cum epig. *Aperuit Dominus theſaurum ſuum.*: Nonus, portam clauſam cum epig. *Clauſis foribus veniet*, *& dabit Pacem.*

Hi aliique in auro, argento & ære nummi revocabant in memoriam ſtaterem juſſu *Magiſtri* à Piſcatore PETRO in ore piſcis *Mat.* 17. repertum, in quo S. AMBROSIUS prærogativam PETRI, ejuſque Succeſſorum prædicat & reveretur *l.* 5. *Hexam. c.* 6. Noli igitur, ô bone *Piſcis*, PETRI hamum timere. Non occidit, ſed conſecrat. Noli quaſi vilem te contemnere, quia vides corpus infirmum.

Epiphonema in nomen Petri Piſcatoris.

firmum. Habes in ore tuo, quod & pro PETRO, & pro CHRISTO offeras. Noli timere PETRI retia, cui dicit JESUS, *Duc in altum & laxate retia*; non enim in ſiniſtram partem mittit, ſed in dexteram ſicut juſſus à CHRISTO eſt. Noli timere ſinum ejus, quia dictum eſt ei: *Ex hoc eris homines vivificans.* Ideo miſit retia & complexus eſt STEPHANUM, qui de EVANGELIO primus aſcendit habens in ore ſuo *Staterem* juſtitiæ. Pro hoc *Piſce* ſtabat *Dominus* JESUS, ſciebat enim eſſe in ore ejus pretium ſui censûs. Denique glorioſo Martyrio & PETRI judicium atque doctrinam & Chriſti gratiam locuples aſſertor implevit. Huic ego ſtateri quàm adſcribam epigraphen, niſi illam ab oraculo Divino imperatam *Matt.* 17. *Pro me & pro te*? Quiſquis à CHRISTO ſupremo Pontifice PETRUM Vicarium ſeparat; ejuſq; claves aut negat aut controvertit: Evangelicum mutilat, vitiatque ſtaterem, atque ejus inſcriptionem, *Pro me & pro te*; de quo Lector conſulat, ſi plura velit, *S.* AUGUSTINUM *t.* 4. *qq. Evangel.* 9. 75. *S. HIERON. & S. CHRYSOST.*

Patiebantur & amabant ſacratiores hæ camœnæ ſuas alternas nunc in Hyppodromo ſive ad ripam trans *Tyberim*, ſive ad montem *Quirinalem* bis quot ſeptimanis frequentato non ſine concurſu *Romanæ* plebis, & Nobilitatis applauſu; nunc in umbroſis lauri, oleæ, pomuumq; citriarum & aurearum in- & extra Urbem ſylvis: nunc in apricis, ſalientibuſque *Vaticani*, *Quirinalis*, *Julii*, *Medicei*, *Farneſii*, *Pamecilu* ac *Juſtiniani* hortis: *Variæ oblectationes.*

nunc in aquæ ductibus, fontibuſque cis & trans *Tyberim* in campis, compitis, atriiſque multiplici ſtatuarnm, fabricarumque formâ amœnum ſcaturientibus; ſæpiùs in Academiis, *Muſicis*, *Philologis*, *Mythologiſque* à *Regina* CHRISTINA ad oblectandos Purpuratos Proceres, Epiſcopos & Prælatos inſtitutis: quandoque in ſcenis & theatris Nobiliſſimi ſtatuarii *Beuini*, Seminarii *Romani*, aliorumque Collegiorum rarâ Muſicâ, multiplici ſaltu, ponderoſis ſententiis, ingenioſis machinis, vario & ſuperbo ſchemate ad omnem elegantiam concinnatis: ſubinde etiam in larvatis pompoſiſque *Ante-Ineralium* Hilariis eâ lege permiſſis, ut omnis larvæ larvatorumque licentia Dominicis, Feſtis, horis matutinis & per noctem ſeveriſſimè interdicatur.

Princeps viſit Collegium Rom. & Excipitur.

Honoratus à *Regina Princeps* ſubmiſſis ante Academiam pretioſis vinis & liquoribus: ab Eminentiſſimo Cardinale *Landgravio Haſſiæ* ſumptuoſis prandiis; atque à variis Prælatis & Nobilibus *Romanis* exquiſito bellariorum apparatu, trigeſimam *Januarii* ſuæ in Collegio Romano *Societatis JESU* recreationi dicavit. Exilire Gymnas verſibus per claſſes à Nobiliſsima juventute acclamatis; geſtire Patres circumfuſi multiplicatis debitæ ſuæ in gratioſiſsimum *Hoſpitem* ſervitutis officiis mutuiſque de tanto tanti Patris Filio Paterni in Societatem ſuam animi hærede gratulationibus, explicare ſuum in ſacris vaſis, reliquiis Sanctorum, & ornamentis theſaurum Eccleſia, condire religioſam ſobriæ menſæ frugalitatem

litatem ſapientiſsimâ Panegyri Orator ; ſublevare ſaturum triclinii dapumque faſtidium Aula ſuavi vocum inſtrumentorumque harmoniâ , ac denique complere diem Matheſis curioſis tubis , politis vitris , doctis machinis , ac ingenioſiſsimis artis ſuæ ſpectaculis. Quidquid ego ex literata illius diei ſolennitate abſtuli ; oculis animisque lectoris fideli manu reſtituo.

ORATIO HABITA,

CUM

SERENISSIMUS

JOANNES WILHELMUS IGNATIUS

NEOBURGI, CLIVIÆ, JULIÆ, MONTIUM

PRINCEPS *&c.*

OBSEQUENTISSIME EXCEPTUS EST

IN COLLEGIO ROMANO SOC. JESV.

ALEXANDRVM *accepimus Sereniſſ.* PRINCEPS , *à nullo ſe beneficiis victum unquam fuiſſe , magnificè ſolitum prædicare. Eam nos Macedoni , qui prodigentiâ , & ſuperbiâ munerum par eſſe voluit fortunæ ſuæ , gloriationem permittimus : adeoque tuæ in nos beneficentiæ pretium*

 reddi

Digitized by Google

reddi non poſſe profitemur, nullam ut partem tuorum in nos meritorum non modò referendâ, ſed ne cogitandâ quidem gratiâ conſequi valeat tenuitas noſtra: & ob hoc ipſum, quod in præſentiâ æqui boniq́ue conſulit facilitas & clementia magnanimæ indolis tuæ, obſequii noſtri vectigal, præclarè iterùm de nobis meritus videaris. Quo enim, Patres, honore augentur, dum quinque Cæſarum Nepos, & ab iis fontibus proveniens, qui Cæſares tredecim, Uxores Cæſarum quinque, duos ſupra viginti Reges, R*eginas omninò quatuor & triginta dederunt Europæ, humaniſſimo nos alloquio ſæpè dignatus, hæc tecta ſubire nobiſq́ue adeſſe conviva non renuit? Idcircò cum pars ulla mutuæ voluntatis, quam re deſperamus, ne verbis quidem cumulatè reponi poſſit, non ego tuorum uberi commemoratione munerum tua tibi in nos beneficia faciam jucundiora. Sed neque id ipſum præſtabo, quod ſympoſia Sapientum, Gnoſſia* PLATONIS, *convivia* XENOPHONTIS *Attica*, DEIPHILI *Delphica*, CYRENAICI ARISTIPPI *Panathenæa conſueverunt, ut videlicet epulas condiam Heroum laudibus; quia neque temporis ad dicendum præſcripti anguſtiis definiri tuæ dotes poſſunt: neque illuſtri eas in ſole ſtatuendo egregii Principis modeſtia vulneranda eſt. Illorum igitur morem ſequutus, qui antequam regalis ædificii molem conſtruant, evanidis coloribus, niſi potius umbris tantummodò innuunt, quod opus moliuntur, indicabo veſtigia, quibus exaggerata laudatio poſſet inſiſtere, plura enumerando nomina, ob quæ commendari pro dignitate potes,*

Adoleſcen-

Adoleſcentes Principes ornaturi Rhetores, aut ab avis mutuantur, quæ redundent in filios, ornamenta; aut, quæ præclara minantur in poſterum, vernantes eorundem Juvenum recenſent prærogativas. Nos verò neque Proavorum laudibus Sereniſſimi JOANNIS WILHELMI IGNATII *gloriam amplificabimus, quia illorum ipſe radios hebetat claritate ſua: neque ob innumeras, quibus in præſentia floret ipſe, virtute, magnum illi ſplendorem adjiciemus; quia laudes, quas promeretur maximas, majori expectatione ſuſpendit.* PALATINÆ, BAVARIÆ, HASSIÆ, AUSTRIACÆ *quarum hic pulcherrimus fructus eſt, Regali & Cæſareâ ſtirpe præſtantium arborū efferā gloriam? Ex quibus illa ad* RICARDVM *Imperatorem; ad* LUDOVICUM Bavarum *altera præclarā originē refert: tertiæ, præter plurimos Reges, ipſi Divi ſunt inſiti, eademqua præ cæteris omnibus mortalibus fulgoribus* Hungariæ *Reginâ Divâ* ELISABETHA *meritò gloriatur: Ultima ſole clarior omne præconium recuſat? At quo me crimine obſtringam, ſi quidquam alienum ſuſpiciam in Principe, in quo nihil à fortuna ad virtutem transferre oportet? qui Proavos omnes ipſo vultu ſpirat? Qui licet Nobiliſſima* Europæ *Regna magnus hoſpes inviſat diſſimulatâ claritudine ſuâ; nullo tamen ſipario involvere poteſt inclytam lucem, quæ potius ipsâ moderatione oculos & admirationem omnium invitat: &, perinde ac promicans è larva fabularum animorum Regina veritas, ſub electro latitans apis ab arguto vate laudata, ſub nube deliteſcens, aut in eadem roſcidâ pictus ſol; ita ſine*

ſceptro, & diademate fulgurat principalis indoles tua. Ditionis quæ à majoribus accepta ſuberit æquiſſimo regimini tuo, amplitudo & gloria tibi conferet decus? Pluribus veterum regnis præſtare dicam Neoburgenſem, Clivienſem, Juliacenſem, Montenſem *Ducatus? Proximum dicam ſanguinis jus ad ſuccedendum Sereniſſimis Comiti* Palatino Rheni, *& utriuſque* Bavariæ *Duci? Tuos dicam Comitatus in* Veldentz, Sponheim, *in* Marchia, Ravensburgenſi, *Dominatum in* Ravenſtein, *aliaſque florentiſſimas, ditiſſimaſque Provincias, & amantiſſimas Principum optimorum? Sed hic, utcumque maximus, tuæ virtutis, & ſapientiæ Campus quàm anguſtus illius menti, & ingenio eſt, quem immenſis regnis temperandis plurimorum omina, & ſpes alacres deſtinabant? Profectò antequam Urbem præſentiâ tuâ decorares*, Sereniſſime Princeps, *plurimus in ore* Quiritum *eras, qui non abſurdo præſagio adoptandam in alia etiam Imperia principalem indolem tuam affirmabant, niſi Principem ſuo in ſinu egregium bellorum Ducem ipſi devinctiſſima* Polonia *quaſiviſſet. Quod argumentum eſt illius, quæ de mente Tuâ, cuivis Regnorum oneri pari, longè latèque fama diffundebatur, & præclaræ, quæ tua domus circumfluit, Gloriæ, ferè omnes Regnatrices* Europæ *familias neceſſitudine, & affinitate contingens; cum ad ſimilem fortunam è regalibus* Sueciæ *&* Galliæ *Domibus hucuſque Principes ſint adſciti. Prætermiſſis Heroibus innumeris illorum ſaltem è majoribus tuis, qui ad te propius pertinent, decora delibando, dicam à magnanimo Avo* WOLFGAN-

GO

GO WILHELMO, *auſu ſanctiſſimo, feliciſſimoque, poſt maxima ſuperata certamina, in univerſa* Neoburgenſi *ditione jugulatam hæreſis Hydram, & contra eandem in aliis Provinciis ſuſceptum bellum; fundatis arcibus* Religionis, *& comparatâ pugnantium pro eadem ſtrenuiſſimorum militum manu? Inſigne ab illo Catholicæ cauſæ collatum præſidium exequar verbis, dum primus ipſe ex magnis* Germaniæ *Principibus contra impiam, ſed infelici fato florentem honore ſummo eâ tempeſtate ſuperſtitionem prætulit facem, quam deinde ex illo non ſine incredibili* Vaticanæ *fidei Triumpho alii maximi Principes, & Sapientiſſimæ Reginæ ſuſceperunt? Aviæ Tuæ Sanctiſſimæ* MAGDALENÆ MAXIMILIANI Bavariæ *Ducis Sororis laudes perſtringam, quæ uſque adeo claritatis in pauperes, præter cæteras cæleſtes dotes, ardore inclaruit; ut dum larvati per Urbem incederent, Sereniſſima Princeps pauperis perſonam induta pro egentibus, ſuis deliciis, ſtipem mendicaret? Sed majorem fortaſſe contra hoſtium fidei errores, & coronata in aliis Principibus crimina gloriæ queſtum* Religio *facit in Sereniſſimi* JOANNIS WILHELMI *moribus, qui ſeveriſſimo cultu virtutis conſecrat Divino Numini ætatis florem, & Anno piaculari Præſtantiſsimus inter exteros* Principes, *qui* Romæ *non degerent, alios exemplo ſuo laceſſivit ad religioſiſſimè adoranda* Romana *templa, & regnantem in Urbe* Divinitatis Vicarium. P*aterna ſaltem, & Materna decora tibi laudi tribuam? Sapientiā illā excelſā* Sereniſſimi Ducis PHILIPPI WILHELMI, *Cæleſtis* Regis *cultum inſignem,*

ſignem, egregias imperandi artes, in omnia intentas magnanimas curas, in populos amorem, & , qua ipſius virtuti plaudere videntur Superi, felicitatem? Auguſtæ Parentis Tuæ Reli*gionem, qua hæreſim ante contrahendas cum Catholicæ fidei addictiſſimo Principe nuptias ejuravit : virilem prudentiam, qua Sereniſsimi* Cardinalis FRIDERICI de HASSIA *Patrui ſui dotes planè regias æmulatur : eximium pietatis cultum, quo Divæ* ELISABETHÆ LVDOVICO Haſſiæ & Thuringiæ Landgravio *nuptæ mores repræſentat? Sed aliud quodcumque laudum diadema recuſant Parentes Optimi, præter Filium, qui Gaudium, Corona, & Menſura votorum Parentibus eſt: qui uſque adeo præglorioſiſsimis Patrum exemplis inhæret, ut illorum propemodum deterat lucem, gravitate, conſtantiâ, ſenili prudentiâ, ex qua nihil fortunæ blandimenta decerpunt, & inſigni moderatione : quæ animi ornamenta in* Principe *Adoleſcente majorem admirationem exſuſcitant. Hinc magna Tibi à Majoribus gloria conciliari nequit, cum pulcherrimo Ipſe crimine illorum claritatem imminuas : perinde ac ſimili fulgentiſsimo ſcelere* Auroræ Matris *lucem* Sol filius *extinguit. Imò palmam ſoli videris eripere in concertatione Prænobilis culpæ, quia licet ex Auroræ ſinu naſci videatur ille ſiderum Cæſar; tamen, antequam noſtro idem exoriatur cœlo, Auroram ipſam generat flore vicini luminis ſui. At verè ipſe Maximis à Progenoribus in lucem editus, eorum aliquid gloriæ detrahis comparatione præſtanti. An verò Tuo plurimum adſtipulantur honori Tuæ ipſæ prærogativæ?*

Enim-

Digitized by Google

Enim-verò debitæ & ipſas præmio laudis ob plurima nomina fraudandas opinor. Quid enim in cœlum efferam pietatem illam, quâ ne latum quidem unguem à Parentum imperiis deflectens ſummo illos cultu, & amore proſequeris? Magna hinc illi ad gloriam referetur via, qui Parentes nactus ſit ſtudio & amore ſuaviſsimo ſe penitus eximiæ ſpei filio indulgentes? Quique ab inſigni, qua præſtat, prudentiâ, edocetur, Phaëtontes *Imperii fore Juvenes* Regios, *qui præſcriptam à Majoribus ſemitam non inſiſtunt? Quo nomine* CALIGVLAM TIBERIVS *Cæſar meritò appellavit. Ad laudes pertinere Tuas arbitrabor ardorem diſcendi, quo* Palladis *gremio innutritus, non otio & deliciis defluentem, ſed perpetuo excultam labore adoleſcentiam tranſegiſti? Quo, antequam ſexto decimo ætatis anno illuſtria itinera aggredereris,* Suadæ *regnum,* Muſarum *& ipſius* Naturæ *per* Philoſophiam *fontes adiviſti? Quo* Matheſis *cognitione non leviter tinctus? Quo præter* Germanicam *&* Latinam, Italicam *etiam &* Gallicam *linguas optimè calles, neque in* Hiſpanica *peregrinaris. At hoc multiplicis doctrinæ præſidium omninò comparandum* PRINCIPI *cenſuit* PLATO. *At ipſa, quos ſuis uberibus admovet, nimium jucundo nectare paſcit ſapientia; ut proinde parum ex eo tibi ad commendationem accedat, quod tanto delinitus illicio præſtitiſti. Nec abſimili planè de cauſa præteribo laudationis fontem, quem recludit ſitis nobiliſſima Regna inviſendi; quis enim ignorat, quanto ea Tibi, ut priſcis Sapientibus, compendio, & voluptati fuerit, dum acri & vividâ* Britannorum, *can-*

didâ & diligenti Belgarum, *alacri* Gallorũ *& Nobili,ſolerti & ſplendidâ* Italorum *indole,quas regiones ore illo Tuo Sereniſſimo illuſtraſti*, *has omnes* Germaniæ Tuæ, *Tibiq́ue præſertim à natura inditas perfeceris laudes*: *quas hauſta ab innumeris Urbibus prudentia* Homerici Ulyſſis, *à multiplicis metalli conjugio* Corinthii *pretium æris*, Glyceræ *pictura ab omni florum genere aptè conſurgens*, Horatianæ *apis* Dædaleum *opus à delibato* Tiburtini *viridarii rore*, Leuſidis Alcmena *ab* Agrigentinarum *Virginum lectiſſima venuſtate*, *à pluribus* Hermogenis *formis exortus elegantiæ decor adumbravit. Plurimum Tibi gloriæ quæſitum dicam à Nobiliſſimorum Aulicorum comitatu? Sed enim omninò is Maximo Principi debebatur*; *ideoque ſplendidè attolli oratione non poteſt.Sua enim non ſolùm in cælo peregrinantem* Jovem *minorum ſiderum agmina*, *ſed vos etiam,mortalia Numina profectò decent. Eorumdem ſaltem moderationem, pietatem*, *fidem ornabo*, *quæ aulam tuam conſtituunt virtutum omnium larem*, *ac Templum*? *Sed qui poſſint iidem integerrimis ſui* Principis *moribus non conformari*? *Habetis hoc cum Divinitate commune*, *mortalium Arbitri*, *ut veſtras aliis virtutes facili negotio inſeratis. Præterea cum religioſos viros*, *adoleſcentiæ inſtitutores Tuæ domi contineas*; *quid mirum*, *ſi eadem ſacræ domus imaginem refert*? *At hoc ipſum miris præconiis efferendum plurimi affirmabunt*, *quod diurnos*, *nocturnoſq́ue teſtes velis innocentiæ Tuæ Divino cultui addictos.* Ego *verò,quoniam ab ingratiſſimis modeſtiæ Tuæ laudibus omninò temperare decrevi*,

con-

Digitized by Google

confidentiſſimè dicam : decus hinc Tuum in excelſo & illuſtri apice minimè collocari ; cùm enim nihil velandum ſit in moribus Tuis , quos penitus inſpici Tibi perhonorificum eſt, Tuaque omnia arcana tutò ſubire fama poſſit ; nihil in illis inventura quod carpat : mirabimur , quod illorum optes religioſiſſimos Tuique amantiſſimos teſtes ? Neque verò magna in laude ponemus ipſum prodigioſum Tuæ vitæ candorem, quo ſapientior Ulyſſe, *dum Orbem Terræ luſtras, & Maria* Sirenum *cantibus aures ſubducis : fortior* Hercule *regna omnia ſuis trophæis illuſtrante*, Lernæam *ſuperbiæ* Hydram, Erimantium *probroſæ voluptatis Aprum*, Hemeæum *iræ Leonem extinguis. An enim ſummæ prudentiæ Princeps cum eodem* Hercule *inſanires in* Lydia, *& rejectis magnanimis exuviis* Gentilitii Leonis *tui jam debellata monſtra imbelli colo tribueres ulciſcenda : veluti perpeſsis ignavæ pacis mala* Quiritibus, *ſævior armis, ut inquit ille, luxuria incubuit , victumque orbem ulta fuit ? Magnam Tibi provenire gloriam dicam , quia cum omnium optimè conſilium ipſe Tibi præbere poſsis ; alios conſulere ſæpe non renuis ? Sed enim probè noſti* Jovem *ipſum , ut eſt in fabulis*, Meti, *quæ conſilium* Græcè *ſonat , nubere debuiſſe , antequam* Palladem , *hoc eſt ſapientiſsima , quæ magnorum Principum ex mente naſcuntur , decreta eniteretur. Quid quod, ut in orationis aditu profeſsi ſumus , quam materiam laudum res præbent maximæ , ſpes eandem majores ſubducunt. Quæ admiremur plurima, iiſdẽ Te, quibus olim alter in diverſo argumẽto* Auguſtũ, *alloquor verbis: Quæ in Te, in-*

quam, admiremur, habemus profectò plurima: quæ laudemus, expectamus. Gravis Tibi, *ut ait* Cicero, adverſaria conſtituta eſt, & parata, hæc ipſa incredibilis expectatio, quam tamen vinces: *Vt me proinde mihi crimini à vobis vertendum non cenſeam, Patres, ſi humaniſsimo noſtrique ſtudioſiſsimo* Principi *vicem ſaltem non exoluerim debitæ laudis; cum eam ipſe nimio, quod ingerit, laudationis argumento cohibeat. At ſaltem quali ſimus in numero, & loco benevolentiæ Tuæ extrema ſtatione complectar? Sed quid ego* Duſſeldorpienſia, Monaſterio Effliaca, Marcodurana, Juliacenſia, Neoburgenſia, *magnificentiſsimè nobis fundata Collegia? Quid duas in Ducatu* Montenſi, *alteram in Dominatu* Ravenſtenico, *quas dicimus, Miſsiones? Quid adhibitam ab Avo tuo noſtram operam, dum ad* Romana *ſacra tranſivit? Quid apud nos ſempor depoſitas à* Neoburgenſis *domûs* Principibus *animi labes? Quid lectos ex Ordine Noſtro Sacros Aulæ Oratores, quid morum formatores, literarum Magiſtros? Quid perpetuò nobis in* Germania, *imò in Univerſa* Europa *collatum Auguſtiſsimum patrocinium recenſebo, ut hac commemoratione refricem vulnus, quo exulceratur animus impar omninò gratiis referendis? Profectò hic ipſe triumphus humanitatis Tuæ, quæ perpetuo geſtiendi cauſam his ipſis parietibus præbebit, dum poſteris oſtendi poterit, quem locum inſederit* Sereniſſimus Neoburgi Princeps, *in quo vivunt omnium Proavorum Cæſarum, & Regum decora; penè ſuggerit de Te conquerendi non ignobilem cauſam, eò quod nimis excelsâ clementiâ*

vivere

vivere nos cogas ingratos. Supereſt, ut, quoniam DEO ſimillimis Principibus exhiberi gratiæ vectigal nequit, quin hac ipſa, quam non dedignantur excipere, officii, voluntatis, obſequii teſtificatione eorundem in nos munera conduplicentur, exoratus à nobis uterque preces, interque Sacra DEVS Optimus Maximus, *bonorum omnium elargitor, & conſervator, ad ſublime faſtigium virtutem evehat Tuam, à qua incolumitas, & tranquillitas, & dignitas florentiſſimarum Provinciarum ſpiritum & vitam hauriet immortalem.*

Prima Claſſis GRAMMATICÆ

Epigramma.

Jam teneris *Heliconis* aquas attingere labris
Fias & *Apollineo* eſt flectere verba ſono;
Arriſit *Phœbus*; non quem tamen edit Eoüs:
At nitet *Arctois*, qui mage *Phœbus* aquis,
Qui mundum placido percurris lumine *Princeps*:
Vnum hoc, ſi non & cætera ſolis habes.

Secunda GRAMMATICÆ *Claſſis*

Epigramma.

Senſit at attonito venturum ſtridula vultu
Grammatica; O *Princeps*! talia dicta dedit:
Tota mihi cum ſit ſcutica invidioſa ſupellex;
Atque *ſolœciſmus* barbara turba domûs:
Quid faciam? quæ dona feram? laudare nec auſim;
Non meus *Invicti* nomina caſus habet.

Aliud.

Hoc tibi parvum habeas munus: ſi grandia quæris,
 Sunt tibi *Danubio*, quas tuearis opes.
Fons *Helicon* parvus, nil fert, niſi carmina parva:
 Hæc tibi pro magno munere gratus habe.

Aliud.

O quæ compoſito fulges lætiſſima vultu
 Diva coruſcanti conſpicienda thoro,
Pande ſinum Æternum fortunatura merentem
 Principem Apollineos dum ſubit ille lares.
Palladis hæc ſunt vota. Petit ſua præmia virtus:
 Qui meret huic faveas Aurea diva: Fave.

Aliud.

Per te ſtent pueris quod bina *Lycea* colendis;
 Quà tua Lympha *Iſter*; qua tua, *Rhene* fluit,
Grates, quà *Tiberis* fluit unda, Puërtia ſolvit
 Magne tibi; & noſtrum credimus eſſe decus,
Nam pueri *Tiberim, Rhenumque, Iſtrumque* bibentes
 Ex uno CHRISTI *corpore membra ſumus.*

GRAMATICA.

Haud tibi, *Parrhaſia* venerabilis *Hoſpes* ab *Arcto*;
 Quem capiat vix *Roma*, hæc ſatis Aula patet,
Gramatici namque eſt ignobilis exhedra cudi:
 Nec *Muſis* habilis, nec potis alta loqui.

Qui

Quis digno ſatis ore canat, vel *Tullius*, ortum
Regibus Auguſtis Cæſareum Juvenem ?
Et *Maro*, ſi conetur, erit tibi laudibus impar.
Quid nos, quos nondum Ars iſta vel illa docet ?
Pergemus tamen in ſtudiis *Neoburgice Princeps*,
Sed Tirocinii tu ſcopus unus eris.
Da ſpatium, ut proſâ facundi, ut Carmine ſimus:
Spiritus in laudes, ibit uterque tuas.
Nunc tenues, humileſque infanti dicimus ore
Hoc tantum è *Rheno* nobilis *Hoſpes* Ave.

Aliud.

Gratia pro donis tibi reddita, quod modo *Gymnas*,
Per te noſtra vacat, χαῖρε, negemque vale ?

Aliud.

Δικτάδιαν παρά συ ὅτί παῖδες εχῦσι παλέστραν,
Δικτάδιας γλοτῖης συτε τέλεσμα ἔχε.

Suprema Claſſis GRAMATICÆ.

Cur *Latii* ingrederis fines Dux exterus idem,
Idem *Romano* Primus in Imperio ?
An quia juſſa ſequi dominæ veſtigia plantæ,
Barbaries *Latii* ſubjuga *Thybris* eat?
Sic eſt. Imperium redit in ſua regna *Latinum*.
In *Latium*: Regnum, Te veniente redit.
Sub tua jura fluunt, *Rhenus*, *Danubius*; ergò
Illi ſub *Tiberis*, Te duce, jura fluent.

Pro

Pro meritis igitur, *Latiis* mactata paleſtris,
Quæ cadet *Auſonio*, gratia digna Duce?
Per te barbaricæ domitor *Thybris* integer undæ
Sub te, ſub Laudes hoc fluatore tuas.

Aliud.

Gymnada *Pallas* adi, Quid non tua Regna reviſis?
Ad *Ducis* adventum *Gymnada Pallas* adi.
Principe *Romani* Imperii veniente, redire
Jam licet; â *Latio* ſi prius exul eras:
Haſtam fer tecum, atque Oleam: quæ munera tanti
Principis accipiat dextra, *Ducíſque* caput.
Ut *Dux*, ille colit pharetrati Inſignia Belli,
Ut *Princeps* Artes hic quoque Pacis amat.

HUMANITAS.

Epigrammata.

Excolit *Humanas* pueros hæc Claſſis in artes.
Atque homine ingenium dignius eſſe docet;
At niſi poſt longos licet hoc ſperare labores,
Vix formare homines Luſtra operoſa ſolent.
Præceptis via longa Breviſſima redditur uſu,
Proficit exemplo, qui docet ipſe ſuo.
Hinc properas *Princeps*, mea gaudia: Cerno Clientes
Exemplo *humanos* jam ſatis eſſe tuo.

Aliud

Digitized by Google

Aliud.

Humanas dubii longum ſperavimus artes;
Continuo vultus edocuêre tui:
Ergò Magiſterii fructus cape: *Gymnas* Alumni
Præceptor; te unum quod didicêre colunt.

Aliud.

Europæ luſtras, *Princeps,* dum Regna triumphis
Virtutum *Alcides* diceris eſſe pius.
Et *Patrii* exuviis munitum, atque ungue *Leonis*,
Te metuunt hoſtes, *Amphitrioniadem.*
Humano flagrare ſolent quæ in pectore monſtra,
Hercule magnanimo fortior interimis:
Terrores *Hemees, Erimanthi* fulmina peſtes,
Lerneas, pavida in tartara præcipitas.
Te nunquam auſa *Cypris* temerare ſuperbia victa,
Atque iræ fervor ſunt, *Aper, Hydra, Leo.*
Alcidem inſeruit victorem Fabula cœlo;
Te *Pindus* quondam dicet an eſſe *Jovem?*
Juveris Auguſtæ populos cum munere dextræ?
Martem? cum *Thracum* cornua contuderis?
Mercurium dicet facundia? ſed chorus omnis
Pieridum Phœbum Te volet eſſe ſuum.

I R I S

Pacem promittit in armis.

Epigramma.

Cum te Dia ſuo nutrix ſapientia lacte,
 Foverit; & docto Pallas amica ſinu:
Eoquium l mirata; putet cum Francica Tellus
 Noſtráque certatim dicere poſſe ſuum.
Cum Vatum affectes laurus: facis otia Muſis:
 Num tua ne celebrent nomina, forte times.
Iris ſic arcu, Pacem promittit in armis,
 Nec jacula, at ſolum nuncia pacis habet.
Te licet armato timeat Germania vultu
 Auguror! O tali pax redeunte redi.

Obſignavit eruditas has Oratoris, Collegii, & votorum tabulas Pharmacopolium domeſticum pretioſo liquorum, pulverum, pharmacorumque donario. Miratus *Princeps* ac venerati Comites actis *Provinciali* & *Rectori* gratiis tam profuſos Patrum in ſe animos; didicêre unum idemque univerſæ *Societatis* in *Sereniſſimam Domum Neoburgicam* cor & animam. Creſcebat interea fames ſpectaculorum ipsâ ſpectatorum ſatietate quotidie magis irritatâ. Rapiebat attonitos ſplendidiſſimus Palatiorum, *Bourgheſii*, *Farneſii*, *Florentini*, *Palæſtini*, aliorumque nitor, fabrica, ſtatuæ, fontes, picturæ, Nymphæa & Ceimeliarchia artè ſuâ & pretio: tenebat mole ſuâ quâ famulos noſtros & pediſſequos arcebat *Adriani* Mauſo-

Varia monumenta luſtrantur.

Mauſolæum, poſt *Belliſarii*, *Græcorum*, *Gothorum*, & *Nerſetis* munimentum atque ab Angelo ſupra idem tempore S. GREGORII *Magni* viſo, & Canticum *Regina cœli lætare alleluja* VIRGINI MATRI in ſignum ſopitæ ab eadem peſtilentiæ accinente, ejuſque ſacello in ſuprema turri erecto etiamnum dictum Caſtellum S. ANGELI, à CRESCENTIO *Nomentano* primùm, tum à BONIFACIO VIII. NICOLAO V. ALEXANDRO VI. PIO IV. Pontificibus, ac noviſſimè ab VRBANO VIII. quatuor propugnaculis in honorem quatuor *Evangeliſtarum*, novis vallis, foſsis, & armamentario auctius; diſtrahebat, hinc maturo Senatorum Concilio, inde religiosâ *Quiritum* pietate *Capitolium* olim tam nominatum, cujus ſiniſtram modò ſtipat ara cœli *Patrum Franciſcanorum* Cœnobium, in ruderibus *Jovis Feretrii* excitatum: dexteram Palatium marmoreis Heroum Pontificum ac Magnatum ſtatuis, picturis, Feſtis ac triumphis *Romanis* Auguſtum. Atrium verò ipſum ſublimes gradûs, eques *M. Aurelius Antoninus* vel ut alii *Lucius Verus*, cujus equus figurat jubâ ſuâ bubonem inſigne artificis, ad quod addendum ille compulſus miro jubæ artificio idem & celavit & propalavit. Sunt & hic Leones, Tigrides, aliæque Hydraulicæ artis machinæ, ac denique Satyricus mordaciſsimi *Paſquini* congerro & antagoniſta. Ex templo *Jovis Capitolini*, *Junonis monetæ*, *Cuſtodis*, *Fidei*, *Termini*, *Concordiæ*, *Tonantis*, *Libertatis*, *Mentis*, *Veneris*, *Carcere Tulliano*, *ſaxo Tar-* *Antiqua rudera vix apparent.*

pejo vix quiſquam præter nomen & informia rudera hic eſt reliquum. Evocabat nunc Conſiſtorium à *Patribus Purpuratis* atque ipſomet CLEMENTE X. frequens, in quo Eminentiſsimi ALBRITIVS, SPADA, & HOWART à Cardinalibus Diaconis inducti poſt oſcula pedum & manuum, complexum mutuum, hymnum *Ambroſianum* in ſacello decantatum, juramentum Decano Cardinali præſtitum, peractas preces aliaſque Ceremonias Pileo tandem rubro coronati; nunc ſolennis Pontificis lecticâ vecti ex *Quirinali* ad *Vaticanum* ſupplicatio; nunc ſolita Cardinalium in mulis, ac Nobilitatis eorumque Miniſtrorum in ſuperbis equis pompa, quâ C. MARSCHOTTUS ex *Hiſpania* non ita pridem redux inter duos medius ad *Quirinale* ductus, nunc etiam die Cinerum modeſta eorundem Patrum in mulis & habitu violaceo ad conſuetam in S. SABINA ſtationem proceſsio, ſive, ut vocant, *Cavalcada.* Levior deinceps defluxio iter Neapolitanum per biduum morata dedit ſpatium Eminentiſsimis CC. ALTIERI, & NITARDO, ut officioſis ſuis ad Pro-Regem & Oratorem *Apoſtolicum* literis adventurum *Principem* prævenirent. Hoc ipſo uſus ſeu opportuno ſive importuno dierum diſpendio Admodum R. P. *Joannes Paulus Oliva Societatis JESU* Præpoſitus Generalis iteratas dedit ad P. *Marcellum Nicaſtum* Præpoſitum Domûs Profeſſæ *Societatis JESU Neapolitanum* in hæc verba.

Iter Principis Neapolitanum prævie denunciatur.

Pax

Pax Chriſti.

Sa. V. R. *le premure, con le quali già incaricai la pianezza del ſeruitio da noi deuuto al Sereniſſimo Prencipe de Neoburgo, che nel ſuo paſſaggio à coteſta Metropoli ſi compiacerà di onerare con la ſua dimora coteſta caſa Profeßa. Jo all' incontro ben mi ricordo delle pronte offerte, con cui ella mi riſpoſe con riconoſcimento del grande ſplendore, che da oſpite ſi ſtraordinario prouiene à tutta la compagnia. Ora per l' eſecutione de noſtri ſi uniformi ſentimenti, le do auuiſo, che S. A. domane ſi pone in viaggio, & procuro per più vie di tras metterle queſta notitia, conſegnando à tel fine, miei fogli replicati al P. Confeſſore del S. Prencipe, onde ſia V.* R. *preuenuta per gli ultimi apparecchi neceſſarii nell' arriuo di ſi grande perſonaggio, e mi racè ne ſu S. Sacrif. Roma* 25. *Febr.* 1656.

Litera P. Prapoſiti Generalis Societat is JESV.

D. V. R.

Seruo in xto
Gio Paulo Oliua.

Pridie abitus, qui erat *Vigeſimus quintus Februarii* Cardinalis *Landgrauius* de *Haſſia* iter felix abiturienti precatus invitatusq́ue interfuit muſicæ à R. D. *Mocqui* ſupremo Sereniſſimæ *Neoburgicæ* Capellæ Rectore ſummâ artis elegantiâ compoſitæ & in Oratorio S. PHILIPPI NEREI ſuavisſimâ vocum inſtrumentorumque harmoniâ decantatæ. Dicto poſtridie apud eosdem *Patres* Sacro & itinerariocurru ſuo C. *Landgrauius* abeuntem duxit in viam ad alterum ab Urbe

Abeuntē Principē comitatur C.Landgravius.

Paratur abitus Neapolim. lapidem; unde paratus jam equus, comiteſque viæ Illuſtriſsimi DD. *Herm. L. B. de Wachtendungh* : *D. Theob. L. B. de Goldſtein*, *Wencesl. L. B. de Roſvvurm & Bertr. L. B. de Wachtendungh ex Binsfeld Aulæ Palatini*, *D. Petrus Perucci* Sereniſſimi *Ducis* in Curia *Romana* Miniſter & Conſiliarius, *P. Confeſſarius*, *D. Franciſcus Preis* Medicus, *D. Ferd. Irſch* Secretarius, *Joannes Arnol. L. B. de Lierath & Phil. Wilh. L. B. de Zvveiffel* Ephebi, *Adamus Glevvel*, *Hermannus Maas*, uterque à cubiculis; *Rutg. Roſ* culinæ adminiſter, paucique alii pediſſequi, reliquâ familiâ *Romæ* ad ſarcinas relictâ, *Principem* ſuum per Marinum vicum *Prim. Columnarum* proſecuti *Viletras* oppidum Epiſcopale & patriam Cardinalis GINETTI aliàs *Coloniæ Agrippinæ* legatione *Apoſtolicâ* præclarè functi. *C. Ginetti affectus* Hujus concives ſtatuam metallinam erexêre VRBANO VIII. quòd Civem ſuum in *Purpuratorum* Collegium adoptaſſet. Vivebat illa etiamnum in Illuſtriſſimo D. GINETTI Cognato & ſpirabat etiamnum hæres ac benevola in *Germanum Hoſpitem* magnificentia, quæ in ſubmiſſo vino generoſo, electuariis & bellariis atque nitore palatii, ſtatuarum pretio hortique delitiis ſuavius ſeſe explicabat. Pranſus poſtridie in *Sermonetta* ad radicem montis *Herus* noſter ſpectat non procul inde in ruderibus ſuis tres tabernas non tam à *Cicerone in ep. ad Atticum*; nec ità ab illata SEVERO Imperatori nece, quâm à primo S. PAVLI & R*omanorum* Fidelium occurſu *Act.* 27. poſteritati commendatas. Pergit hinc

Setiam

Setiam vulgò *Zezzam*, ad dexteram oleis, vitibuſque, de quibus cecinit *Martialis*, *Zezza.*

Pendula Pontinos, quæ ſpectat Setia campos;
Exiguâ vetulos miſit ab Urbe cados.

Ad ſiniſtram *Cinccio* promontorio continenti vadis paludibusque juncto; ſed multò magis fabuloſâ *Circe ſolis* Filiâ ejuſque poculo, quo *Ulyßis* ſocii in beſtias mutati, oblectatus. Vallis non inamœna *Piperni* oppidi in monte ſibi hoſpitium commodum, frugalem cœnam, ac nocturnam dedit quietem, docuitque *Privernantes* incolas & Majores fuiſſe, qui rogati à *Romanis*, quam vellent Pacem; reſponderint, perpetuam, ſi bona & honeſta foret; brevem, ſi turpis & infida. Felix hæc nobis in *Februo* fabarum & piſcium ac lino flore Regio; ſed miſera non jam in calceis, ſed in porcina ruſticanæ gentis ſoleâ, & corio viſa. Montes deinceps utrinque ſteriles explicant ſeſe ſenſim in amœnam planitiem hinc collibus aſperis, inde mari *Tyrrheno* terminatam. *Vallis oppi Piperni.* *Tarracina*, olim *Anxur ab imberbi Jove & Volscorum* populo celebris Urbs, ex ſaxoſa rupe in paludes prona ſub-citris & aurantiis adornat prandium, armigeri duodecim, & ſex, ut vocant, *Contrabanditæ* ſalvum conductum; continuum ſaxum & *Tarricinenſi* caute exciſum, eminentioresque ad decimum quemque pedem lapides equis vehiculoque aſcendendis deſtinati viam *Appiam* viarum omnium Reginam ab APPIO CLAVDIO factam *Tarracina.*

ctam à CALIGVLA quadro lapide & à TRAJANO lauru & lentiſco ſeptam; Latii Campaniæque terminos, cippi inſignibus Pontificiis & PHILIPPI II. Regis *Hiſp.* ſculpti & *Gargiliano* ſeu *Ligris* fluvius pontone ſuperatus, ac cœnam denique *Fondi* patrium SOTERIS Pontif. oppidum, de quo cecinit *Germanus* quidam.

Fondi oppidum.

Collibus hinc atque inde lacu, ſimul æquore cinctum,
CITRIA cui florent hortis, & littore myrthi,
HESPERIDVM decus & benè olentia culta Diones.

Oppidum hoc ceſſit FERDINANDVS Rex *Arragoniæ* PROSPERO COLONNA Duci ac militi meritiſſimo; idemque expilavit Anno 1534. Barbaroque exſcidit incendio *Barbaroſſa* famoſiſſimus *Turcarum* Archipirata à FRANCISCO I. in ſuppetias contra CAROLUM V. evocatus. *Caëta* Urbs in promontorio ſita, ejuſque Arx ſitu & operibus munitiſſima, ac mons immani hiatu per horrendum, ut piè creditur, ſub CHRISTO *paſſo* terræ motum ſciſſus non niſi eminus ex Mola ſeu Forniis ſpectatus. Amœna hinc planites & uber ad S. AGATHAM ac peramplum pagi iſtius hoſpitium: uberiorque & amœnior poſtridie *Capuam* versùs, cujus Archi-Epiſcopus D. MELTIVS ad tres horas obvius tribus ſejugis adventantem excepit *Hoſpitem*, ſummâq; duxit humanitate per novam *Capuam Vulturno* fluvio adſitam: iiſdemque, quibus *Neapolis*, gubernatam legibus, perantiquæ ad alterum lapidem diſſitæ, perque amphi-

Caeta Urbs.

Excipitur Princeps Ante Capuã.

amphitheatri, aquæ ductuum, porticuum, thermarum, marmorum, ædificiorumq; rudera ad palatium ſuum templo D. MARIÆ *Gratiarvm* vicinum. Campanæ Capuanæque ſapiebant in lautis menſæ Archiepiſcopalis ferculis, ac Falerno Maſſicoque delitiæ, quibus lætiores interſonabant Muſæ. Et has, & illas admirabili quadam verborum ſuavitate, ac novâ Germanæ planè ac penè temulentæ Hoſpitalitatis gratiâ condiebat Archi-Præſul.

Capua teſte *Floro l.1.Hiſt. Rom. c.* 16. caput Vrbium, quondam inter tres maximas *Romam*, *Carthaginemque* ipſa tertia; *altera Carthago*, ut voluit *Silius*; *altera Roma*, ut cecinit *Auſonius*; illa, ut placet *Livio*, *Italiæ* poſt cæſos ad *Cannas Romanos* caput, ſuis nunc ſepulta cineribus in tumulo ſuum luget ac damnat tumorem apud *Siliũ* l.8. *Capuæ Luus.*

CAPVA *heu rebus ſervare ſerenis*
Inconſulta modum, & parvo peritura tumore!

Infeſtam & fatalem ſenſit primum poſt ſecundum bellum Punicum R*omam*, tum GENSERICVM *Vandalorum* Regem: dein *Oſtrogothos* ac tandem *Longobardos.* Quot & quas ruinas una poſt ſe traxit infelix felicitas. Eadem *Campania* felix, quæ & terra laboris; ſcilicet felicitas & labor aptius arctiuſque inter ſe copulantur! Nec felix periit HANNIBAL, nec victor ejus miles, neque ipſa *Capua* niſi nimiæ felicitatis ignavo luxu & infelici felicis *Campaniæ* copia. *Ejus infelicitas ex felicitate.*

Ex his tantorum Heroum ſcopulis, accolarumque &

Digitized by Google

Valedicit Archiep. Capuano. incolarum buſto jam formoſiore & magis ſobrio ternis Hoſpitem proſecutus rhedis *Archi-Præſul* in mediis ſtellatis *Leborinique* agri campis ultimum tulit retulitque vale mille gratiis comitatum. Suis dein curribus ſuiſque ac ſuorum lætis congratulationibus ſuum *Principem* recipit duxitque *Aversâ* ex *Attelarum* cineribus ſuſcitatâ & ab *Attelanis* fabulis, id eſt, Satyricis jocis, ritibuſque celebri *Neapolim* ad Domum Profeſſam *Patrum Societatis* *Neapolim venit* *JESU* Nobiliſsimus D. *Maſcambrunus* Sereniſsimi Ducis Miniſter cum binis filiis ac reliquis Baroniæ *Rocca* *Excipitur à PP. Societatis JESU.* *Wilhelmianæ* adminiſtris. Incredibile eſt, quo animi deſiderio *Patres* canis & annis graves *Principem* Juvenem ad fores ſub ſerum veſperum præſtolati: quo ſolatio ad demiſſa manuum oſcula provoluti; & quibus gaudiis circumfuſi lenis alii facibus prærierint; latus ſtiparint alii; ac reliqui Illuſtrisſimo ſeſe Comitatui aſſociarint Impar quidem erat tanto, tamque expectato & caro *Hoſpiti* domicilium; at par Domeſticorum zelus, & pia voluntas. Officiosâ hi plerique cingebant coroná cœnam, ſinguli *Cœnat apud eoſdem.* ad minimos cœnantis nutus intentiſsimi. Plus illi oculis, vultu, fronte & gratiosâ *Hoſpitis* paſcebantur linguâ, quam ille epulis ad omnem lautitiam exquiſitis. Vidiſſe Nepotem Sereniſsimi WOLFFGANGI WILHELMI, ac Sereniſsimi PHILIPPI WILHELMI Primogenitum multis ſat erat ad diei illius & noctis felicitatem. Rediit *ſexto nonas Martii* ad matutinum obſequium cum primariis Patribus R. D. *Marcellus Nicaſtrius* Præpoſitus ſuam ſuorumq; Patrum & univerſæ *So*

cietatis in *Sereniſſimã Domum Palatino Neoburgicam* debitum ac votum prolixiùs explanatum. Adfuit & *P. Joſephus Blantius* Rector Collegii ſuâ ſuorumq; Collegarũ de fortunato adventu conſolationem profeſſus cum modeſta & faceta expoſtulatione; quod *Princeps Juvenis* ad *Senes* potius, quàm ad *Juvenes* ſuos & coævos divertiſſet: quorũ juſtis querelis facturus ſatis aliter nõ eſſet, quã gratioſiſſimâ ſuâ eos dignando & beando præſentiâ *quintâ Martii* in triclinio. Placuit jocus & dicta triclinio dies. Varii deinceps variorum *Principum*, ut & Baroniæ *Rocca Wilhelmianæ* Miniſtri; nec non Religioſorum Ordinum Præſides ad manum oſculum admiſsi diẽ iſtum tenuêre.

Rhedis poſtridie quaternis itum per Vrbem, ad mare, & circum muros: obſervatuſque non obiter ſitus inter amœnisſimos colles à Septentrione & Oriente, & maris ſinum à Meridie & Occidente in ſemilunam contractum: Plateæ ad perpendiculum rectæ, primariæ largiores, ſtrictiores reliquæ; fora ampla, ædes magnificæ, plurima palatia, fontes publici marmoreis hinc inde ſtatuis celati prope innumeri; tres arces planè munitæ, Caſtellum novum formâ quadrangulari ac foſsâ duplici à CAROLO I. Rege ædificatum & ab ALPHONSO novis operibus auctum; *Caſtrum Ovi* ab ovali forma ſcopuli marinis undis innatantis ſic dictum; ac Caſtrum *Sante Remenſe* (*Caſtello de S. HEREMO*) in rupe à ROBERTO cœptum, à CAROLO V. ampliatum, & à PHILIPPO hujus Filio prolatis mœnibus, *Luſtrat Urbem, mare &c.* *Caſtrum Ovi.* *Frenum Caroli V.*

 Caſtellis

Caſtellis & propugnaculis Vrbi conjunctum. Hoc enimverò eſt frenum (*Briglia*; ſic patrio dicitur idiomate) quo CAROLVS V. ex *Africa* redux indomitum equum, qui eſt *Neapoleos* ſymbolum, frenavit. Cœlum verò nullibi clementius, nec ager varietate florum, fructuum, aquarum ac prodigiorum ullibi abundantior. Hinc paradiſus *Italiæ*, *Muſarum Parnaſſus*, literarum, Literatorumq; *Virgilii*, *Livii*, *Horatii*, *Statii*, *Claudiani*, *Senecæ*, aliorumque Illuſtrium Virorum ſtatio, Nobilitatis delitium, ac Fortunæ in Ducibus Regibúſque alternantis ſpectaculum & theatrum ſemper fuit. Hoc uſurpavit MANFREDVS FRID. Imperatoris Nothus ſublato per venenum CONRADO Anno 1254. Hoc & utroque *Siciliæ* Regno CAROLVM *Andegavenſem* LVDOVICI *Sancti* Fratrem inauguravit CLEMENS IV. à *Neapolitanis* interpellatus, ſervato Sedi Apoſtolicæ 40. millium aureorum vectigali. Hoc ſuum Patrimonium CONRADINVS CONRADI Nepos *Sueviæ* ac numeroſiſſimi Dux exercitus ad *Fucinum Lacum* Anno 1268 cæſus, ex annulo Piſcatori dato ſub veſte prope *Aſturam Frangipanum* oppidum agnitus, atque ex fuga in Metropolim tractus poſt integri prope anni carcerem ſuo tandem, ac Cognato FRIDERICI Ducis *Auſtriæ* ſanguine Anno 1269. purpuravit. Horret etiamnum ad tragicũ hoc facinus Vrbs & Orbis, qui in funeſto ſupplicii cãpo non procul à PP. *Carmelitis* & in Sacello ab ELISABETHA *Bavara* CONRADINI Matre erecto utriq; pie

Laus Neapoleos.

Conradini & Friderici occaſus.

piè parentat. Vix tenuit lacrymas JOANNES WILHELMVS viſâ in monumento ſuperſtite adeò funeſtæ Tragœdiæ ſcenâ,qua CONRADINVS Caput FRIDERICI *Auſtrii* ſecuri jam reciſum,ſuis ipſe manibus, oſculis, complexibus,lacrymis & lamentis ad omnem commiſerationem palpabat,idem mox conjectâ in circumſtantes chirothecâ veluti Regiæ hæreditatis Regnorumque ſuorum arrhâ ad *Petrum Arragonium* Affinem deferendâ luiturus ſupplicium. Ita par hoc nobile adoleſcentum tandem ſuſtulit maleſana in foro victoria ; quos exlex Mars in cruento campo ſervârat. Labem hinc contractam nec plexus mox carnifex (ne de hoc ſupplicio gloriari unquam poſſet) nec Proto-Notarius Regni ſententiæ in cæſos latæ Lector ſubitò confoſſus; nec *Siculæ* veſperæ ab infanda *Gallorum* per totam *Siciliam* internecione Anno 1252. celebres hactenus expiarunt.

. Variis deinceps Regnum hoc agitatum motibus, ac per *Gallos* & *Arragones* pœnè diſcerptum inclinantibus Pontificibus nunc in Duces Andegavenſes, nunc in Reges *Arragoniæ*. JOANNES *Andegavenſis* RENATI à JOANNA *Siciliæ* Regina in hæredem adoptati duxit Anno 1495. validam *Genuâ* claſſem , hæreditatem ſuam ſibi vendicaturus ominoſâ in vexillis gnome: *Fuit homo miſſus à DEO, cui nomen erat* JOANNES : Oppoſuit adventanti claſſi FERDINANDUS per PIUM II. Regno inveſtitus ſe, ſuoſque nec vanum in vexillis ſym- *Motus hujus regni Neapolit.*

Succeſſio Regum. bolum; *In propria venit & ſui eum non receperunt*; excluſis tandem *Caſtro ovo* totoque regno *Gallis*. CAROLVS VIII. intra menſes quatuordecim & vicit Regnum, & perdidit. LVDOVICVS XII. *Galliæ*; FERDINANDVS *Hiſpaniæ* Rex Anno 1501. illud diviſerunt, ſervatâ *Hiſpanis* Apuliâ & *Calabriâ*, ac ceſsâ *Gallis Neapoli*, reliquiſque Provinciis, quas fugatis inde ſeu dolo, ſeu vi Conſalvi Anno 1504. *Gallis* JULIUS II. Anno 1510. con- *Provinciæ hujus regni duodecim* firmavit Regi FERDINANDO. Duodecim hodiedum cenſentur Provinciæ, *Campania Felix* ſeu *Terra laboris*, *Aprutiũ* Citerius & *Aprutium* ulterius; *Capitaneatus*, *Principatus* Citerior & ulterior, *Baſilicata*, *Calabria*, ſuperior & inferior; Tractus *Barenſis*, *Tarẽtina* Regio, & comi- *Oppida 1563.* tatus Moliſſe. Hiſce Provinciis accenſentur mille quingenta & ſexaginta tria oppida, viginti Archiepiſcopatus, centum atque ſeptem Epiſcopatus. Hæc nobiliſſima *Italiæ* portio, quam CAROLVS V. Anno 1519. annuo ſeptem millium aureorum & equi candidi cenſu in feſto SS. PETRI & PAVLI perſolvendo ſibi ſuiſque poſteris vindicavit. Plura dies iſta non patiebatur.

Itum *quartâ Martii* curru & equis per quatuor pœnè *Mons Veſuvius* millia paſſuum ad montem *Veſuvium*, quàm ſulphureis incendiis deformem intus, tam amœnum foris excultis vineis, vinoque Græco hinc copioſiſſimè elato. Appellàrunt hunc veteres à favillis *Veſvium*; Summanum à ſumma vini nobiliſſimi atque optimorum fructuum abundantiâ. Propius radicem montis per ſaxa, ſaxeaſque glebas

glebas (quas ſæculis jam præteritis ſæpiûs evomuit) ubi perventum; totus comitatus exemplo *Principis* pedes per denſos cineres in ſupremum verticem eluctatus ſubjectam non ſine horrore ſpectavit voraginem tanquam ingentis Amphitheatri caveam & in hac puteum perpetuò fumantem ac repetitis per intervalla veluti ſclopetorum exploſionibus tonantem. Plurimum ubique ſulphur, ac circumcirca fumus, ignis & ſpiracula. Tartarea iſthæc non tenuit diutius nos ſpecies, quæ vi æſtus ac vaporis aliàs C. *Plinium* hiſtoriæ naturalis ſcriptorem, curioſum ſui obſervatorem ad *Herculaneum* portum ſuffocavit: ſuiſque cineribus *Romam*, *Africam* & Ægyptum tempore TITI VESPASIANI conſperſit. Facilis inde citusque deſcenſus monſtravit ſcrobes, alveosque; quibus Anno 1631. 15. *Dembris* & Anno 1632. *menſe Februario* poſt flammas, tonitrua & rupes ad centum milliaria jactas ſeptem rivis igneis fluxit, quos ab Urbe in mare deflexit ac tandem ſtitit *Corpus* S. JANUARII publicâ ſupplicatione foras elatum.

Salutarunt reducem *Nuntius Apoſtolicus* perofficiosè ſubmiſſis magnâ copiâ volatilibus, vinô & electuariis, Comes de *Starrenbergh* ex *Sicilia* rediturus in *Auſtriam*; Nobiles Germani, & quini Patres *Carmelitæ Diſcalceati*. Expectabat dies ſequens *Principem* in Collegio *Societatis JESU* convivam, excipiebatque per Collegas obvios, & Perilluſtrem juventutem verſibus ad primam atrii portam recitatis. Adoratus primum in templo B. ALOYSII

à Variis ſalutatur Redux Princeps.

Excipitur à PP. Societatis JESU.

DEUS

DEUS ſub *Sacris ſpeciebus* abſconditus: viſus dein in ampulla vitrea ſanguis S.FRANCISCI XAVERII *Goâ* elatus, & *Sanctorum Corpora* ſuis ornata lipſanothecis. Ex ſitu Collegii *Aloyſiani* eminentiori gratiſſimus in Urbem, mare ac circum vicinas Inſulas proſpectus; Bibliotheca altera voluminibus Externorum, Domeſticorũ, & *Societatis* libris referta altera: Sacellum elegans *Virgini modeſtiſſimæ* ſacrum in ala, quâ *Juniores* poſt tyrocinium certis adhuc annis ſeparantur à Collegis: Cubiculum Patris MARCELLI MASTRILLI prodigiosè per S. XAVERIVM viſum ſanati in Oratorium multâ elegantiâ converſum, in quo Sacro exquiſita Muſica: viſus pòſt malleus, quo *Caput* P. MARCELLI ex caſu ad mortem lœſum; literæ, quibus *Goæ* devovit ſe victimam S. XAVERIO; veſtis globo tormenti læſa & non perforata; ac machæra ſacrum *Caput* reſecans.

Cubiculum P. Marcelli Maſtrilli & Reliquiæ.

Ductus hinc Hoſpes ad cubile aureis, ſericiſque periſtromatis ſuperbum, & triclinium non tam calentibus ferculis, quàm inflammatis circum circa cordibus inſtructũ. Juſſus aſſedit *Convivæ* Rector Collegii, Præpoſitus Domûs Profeſſæ & nonnulli ex Comitatu, reliqui ex eodem laterales tenuere menſas. Quot Patres erant ſeu *Theologiæ*, ſeu *Philoſophiæ* Doctores & Profeſſores; tot fuêre linguæ oratione nunc ligatâ, nunc ſolutâ in laudes *Sereniſſimi Hoſpitis* ex cathedra facundæ. *Neapolitanas*, amice Lector, arbitrare *Muſas*, quàm ſuaves noſtris nuper auribus; tam gratas tuis etiamnum in ſubjecto argumento oculis.

AD

AD SERENISSIMVM

D. D. JOANNEM,

WILHELMUM, JOSEPHUM, IGNATIUM,

SERENISSIMORVM PRINCIPVM,

PHILIPPI WILHELMI,

COMITIS PALATINI RHENI,

BAVARIÆ, JULIÆ, CLIVIÆ, MONTIVM DUCIS, COMITIS IN VELDENTZ Sponhemii, Marchiæ, Ravenſpurgi, Mœrs, Domini in Ravenſtein, &c.

ET

ELISABETHÆ AMÆLIÆ,

LANDGRAVIÆ HASSIÆ,

COMITIS IN CAZZENELENBOGEN, DIETZ, ZIEGENHAIN, NIDDA ISEN-BURG, ET BUDINGEN, FILIUM

CUM

EXCIPERETVR

A COLLEGIO NEAPOLITANO SOCIETATIS IESU

ANNO MDCLXXVI.

Digitized by Google

EPIGRAMMATA,

Quibus in ipſo Atrii Veſtibulo exceptus eſt.

Has tibi; fortunanda dicat Tritonia ſedes,
Cujus ab auguſto promicat ore jubar.
Quem facis ore diem, longè formoſior exit;
Quam ſolet Eoo, qui levat amne caput.
Geſtiat hunc memori Siren adamante notare;
Geſtiat hunc faſtis addere fama ſuis.

DOMINUS JOANNES BAPTISTA
Capycius Minutulus Dux Valentini.

Noſtra ſubi auguſtis ingens natalibus HEROS
Limina luminibus nobilitanda tuis.
Diſſimules licet obducto velamine frontem:
Auget nativum non tegit umbra jubar
O ades; & totam radios diffunde per ædem:
Par domus Heroi eſt; Te tamen illa minor.

DOMINUS ALOYSIUS
Capycius Galeota
Filius Domini Regentis
Galeota
Ducis Sancti Angeli.

Inter prandendum vario linguarum Idiomate, quia uno pro dignitate non poterat, laudatus eſt.

Hebraic

Digitized by Google

Hebraica Linguarum Princeps
PRINCIPI SERENISSIMO

Noſtræ Familiæ nuſquam Hoſpiti;

Ubiq ue Tutelari Amantiſſimo

ac Munificentiſſimo;

Hîç unanimi, licet variâ conſenſione vocum

Venerabunda gratulabatur.

Et concordi Linguarum diſſidio

Salutem, ac Fauſtitatem præibat

Subinde dicturis.

Verùm cùm ad manum non eſſent characteres Hebraici cum punctis Lectorem curioſum ad manuſcripta remittimus.

Digitized by Google

Επειδὴ ταύτην τὴν οἰκίαν ἐτίμησας, ὦ Ἄρχων Εὐδιώτατε, δὸς ἡμῖν τοὺς παλαιοὺς ἕλληνας ἐν τῷ παρέντι μιμεῖσθαι ἐπαινεῖν ἰωθότας ἐν τοῖς συμποσίαις τῶν Ηρώων τὰς ἀρετὰς σὺ μὲν γαρ ὑπὸ τῶν πάντων ἐπαινεῖσθαι ἀξιώτατος ὢν τυγχάνεις, ἡμεῖς δὲ ὕμνος τὸ σοῦ περὶ παντὸς ἐπαινεῖν ὀφειλέται. Ὅσοι μὲν οὖν τὴν εὐγενίαν οἰκίας τῆς σῆς ἐγκωμιάξουσιν, ἐξ ἧς ὥσπερ ἐξ ἵππου τοῦ τρωοῦ τοσσι μονάρχαι καὶ αὐτοκράτωρες, τόσοι βασιλεῖσ, ἄρχοντες, τόση πεφύκασιν, ἢ δυνασίασ, ἢ πόλεισ, ἢ κώρασ, ἢ βασιλείασ, τιμήματα, φοροὺς καὶ πλούτους καλὸν μὲν ἐγχώμιον ἐπιχειρσῶσιν, ὁυμὲν περὶγελὸ κράτισον εὐγενίας τῆς σῆς διατρίβουσιν. μεγάλα γὰρ ταῦτα, ἀλλά μείξονα τούτων. διόπερ ἡμεῖς ἐν σοὶ θαυμάξομεν καὶ τὰ πλεῖσαμὲν, ὅπερ ἐν τῷ ἡμονῷ εὐγενεσάτῳ, καὶ πλουσιωτάτῳ, καὶ νεωτάτῳ, μάλισα δὲ πρὸσ τὸ παρὸν, ὅταν ἡ κακία πάντα ταράττει καὶ καταςρέφει θαυμασίωτατον τυγχάνει, σωφροσύνην δηλαδὴ, δίκαιοσίνην, εὐσέβειαν καὶ θρησνείαν. ἐπιβλετ ταύτην τοῦτο ἐν τῶν οὐρανῶν ὦ ἐν ἁγίοισ Ἕνρικος καὶ γονεγοῦντα ἀναγκαίω ὕπουσ τοῦ σοῦ. καὶ καιρέτον πρὸσ τὸ παρὸν ἔτι τοὶς δυνάςας τάσ δυνασίας μετά τῆς ἁγιότητος συξευγνύναι. χαῖρε νυμφίε, χαῖρε νέον φῶς.

DIxi, Serenisſime Princeps, *veterum* GRÆCORVM *morem nos in præſens imitari, quos in epulis Illuſtrium virorum laudes celebraviſſe accepimus; par enim eſt,* Altitudinem Tuam *omnium Gentium literis atq; linguis celebrari, par etiam nos omnes, quos innumerabilibus, iiſque maximis vel honoribus, vel beneficiis tibi habes devinctiſſimos Altitudini tuæ ſi minus referenda gratia, ac prædicanda, & agenda pro viribus ſatisfacere. Quotquot verò* Princeps Ampliſsime *Familiæ Tuæ amplitudinem, ex qua tanquã ex* Equo Trojano, *tot Duces, Reges, Cæſares prodiêre, ſummis laudibus proſequitur, non tam mihi Te, quam tua celebrare videntur; magna illa quidem, ſed ſunt alia majora,* Nam

Nam Genus,& Proavos, & quæ non fecimus ipſi,
Vix ea noſtra voco.

Miramur igitur in Altitudine Tua Sereniſsima *quod in Principe Potentiſſimo, Digniſſimo, Nobiliſſimo, in hac præſertim ætate, nemo non jure optimo miretur, morum innocentiam, Religionem, pietatem. Intendent in te oculos Divi* HENRICVS, *&* GONEGVNDA *gentiles tui, & jam ex animo gaudeant nondum penitus inclinaſſe aurea illa ſæcula, in quibus nihil antiquius erat Principibus, quam pietatem cum dignitate, cum Religione majeſtatem, amplitudinem ſummam cum morum innocentia conjungere.*

BREVIS PRO TEMPORE, BREVISSIMA *PRÆ MERITIS ORATIO PANEGYRICA DICTA* Sereniſſimo Principi JOANNI GUILIELMO Ducis Neoburgenſis Filio dum Collegium Neapolitanum Societatis JESU viſeret, & in ejuſdem triclinio diſcumbens pro ſuggeſtu à PP. multarum Gentium linguis laudaretur.

INter tot Gentium linguas, quibus vel amor in Te noſter (Hoſpes maxime, Sereniſſime Princeps) ſua erga Te ſtudia voluit aperire; vel ſama ad tuas laudes, quarum tamen adhuc mole laborat; ſuus Latino idiomati debetur locus; non tamen, quod in Latio ſumus, ſed quòd nulla linguarum longè latèque diffuſam laudum tuarum gloriam circumferre poteſt melius illâ, quæ non unius Provinciæ, aut Regionis, ſed jam

Orbis totius facta eſt civis. Quid quod germaniſſima eſt veſtra hæc lingua Germani, *ad quos Latinũ cum Imperio ſermonem virtus & fortuna viſæ ſunt traduxiſſe.* Hoc autem *habet hodierna luce latina lingua præcipuum, quod dum aliarum ſenſa interpretatur, & cum aliis Te laudat & ſola: & repetitis Latino ſermone laudibus, quamvis in Tui commendatione vox diverſa ſonet populorum, vox ſit tamen una, omnes aliarum laudes comprehendens. Quò minus debet illa queri, quàm reliquæ, ſed certè queri, quod lingua ad eloquendum nata, in tam avaras temporis anguſtias conjectam ſe videat, ac tam exiguis definiatur dicendi terminis, ubi tam latus gloriæ patet campus. Intereà cùm laudes tuas enumerare omnes non poſſim; paucas non debeam; multas curſim excitabo, faciamque quod magni pictores ſolent, qui miro figuræ compendio, inuſitatæ magnitudinis corpora ità interdum delineant, ut multò ſignificent plus, quàm exprimunt paucisque contendam oſtendere in Te uno tot Majorum tuorum intueri nos poſſe expreſſam ad vivum imaginem.*

Qua tempeſtate POMPEII, *ac* CÆSARIS *arma toto terrarum orbe perſtrepentia, verè ferream fecerant illam ætatem (quo quidem tempore ipſe* MARS, *& cum ipſo* MARTE *victoria ſtetit à* CÆSARE) *ſpectaturæ* CATONEM *facilè extorrem, & ab oppreſſa patria peregrinum, convulſæ è ſedibus ſuis Civitates confluxiſſe feruntur, quòd in uno ampliſſimo Senatore, Romanum Senatum univerſum putarent coram intueri, ac tot eximiæ* Reipublicæ *capita ex uno vultu cognoſcere. Enimvero Te noſtras Provincias luſtrante,*

ſtrante,

ſtrante, dum ardet bello GERMANIA, *id nobis quoque* ITALIS *dixerim accidiſſe: undique omnes confluimus, ſpectandi avidi in* TE VNO *exemplum magnorum Heroum, vivam imaginem* CAROLI MAGNI Cæſaris *ter augusti, & inclyti, Familiæ tuæ, ac tot Heroum, è quibus cum vultu ducis originem, facilè anteſignani (quem cum nomino, bellorum fulmen, ac terræ* MARTEM, *Imperii columen,* HERCVLEM *Religionis, Sectariorum clavam, Barbarorum perniciem exiſtimo nominaſſe) in Te ſpirantis effigiem* LVDOVICI, HENRICI *caſtiſſimi vultum, conſpectum* RVPERTI, *tot denique majorum tuorum ora, quorum gloria coit omnis in unum, in uno Te rediviva; tot* Germaniæ *lumina tuo ſpiritu excitata; tot imagines auguſtæ Familiæ tuis animatas moribus, & à candore tuo jam non fumoſas, nec propterea minùs illuſtres : in quam profectò Familiam,* DEVS *immortalis tanta congeſſit & naturæ bona, & ornamenta virtutis, ut duodecies, eòque amplius cum* AVGVSTIS, *ſepties cum* AVSTRIACIS, *bis cum* HVNGARIÆ *Regibus, ter cum Regibus* GALLIÆ, BOHEMIÆ, DANIÆ, *conſanguinitate conjuncta, ipſi* SVECIÆ *Regem dederit, ac novum populum proſeminârit Heroum: ex qua à magnis Attavis in magnum Nepotem transmiſſa dignitas, nihil dignitatis amiſit: Tu quippe* Germaniæ *tuæ reddis renaſcentes avos, nepos, hæres, æmulator illorum gloriæ: in Te ſe illorum juventus, in Te virtus transfudit, in tuas venas permanavit illorum ſanguis, & in viſceribus tuis illorum decus inhæſit: in tuo vultu bellaces una, ac pios illo-*

rum

Digitized by Google

rum vultus ſapiens natura ſignavit, ut quos coram adſpicere non poſſumus, liberè in imagine cerneremus. Dixerit de CÆSARE SYLLA, *id eſt de Clementiſſ. apprimè crudelis, & vir fortiſſimus de fortiore, PLVRES CÆSARI MARIOS INESSE: de Te nos profecto dicemus, plures Sereniſſ.* GVILIELMO *Cæſares ineſſe Atavos, quos ille redivivos Orbi reſtituit, nec patitur deſiderari, ut progenie ſic gloria ſemper ſuperſtite. Neque enim forma tantum in Te majorum* GVILIELME, *ſed etiam animi magnitudo, ſtudia gloriæ, fortitudo, prudentia, comitas, pietas Atavorum, quorum famam, & amplitudinem ſuſtines, ſeſe oculis Gentium repreſentant, ut videatur profectò nobis unuſquiſque Tuorum poſſe de Te veriſſimè affirmare.*

Hæc mea progenies, nec me mea fallit imago.

Tibi eadem poſita ſunt incunabula vitæ, & rudimenta virtutis: Tu in ipſo ingreſſu florentioris ætatis, dum alii cupiditatibus ſerviunt, ad Orbis peragrationem animum revocas, non tam ut undique morum documenta decerpas; quàm ut ubique imprimas veſtigia gloriæ: ſuperas juga Alpium, ut illi montes ediſcant eſſe in Te aliquid ſua magnitudine majus: flumina abjecta tranas, ut ſciamus Te in illo diſcrimne adoleſcentiæ lubrico, ubi cæteri, ut non cadant, titubant, bene firmaſſe veſtigia: quæ ſtudia prætextatorum annorum tanquam in flore, ſignificant quanti fructus induſtriæ ſint futuri. Ut proinde mirari deſinam, ſi Te quoque ut Parentem tuum, iſtâ ætate Viri Principes ad ſolium, ſceptrum-

que

Digitized by Google

que Polonum *provehendum putârint; non enim ſolâ ampliſſimæ Familiæ ſtirpe illud judicium nitebatur, ſed generi addebat virtus ſuffragium: eras annis acerbus, Regno maturus: genus præſtiterat, ut deceret; indoles ut oporteret Te Principem fieri. Atque hæc ſumma laudum tuarum ſit, hoc ſilendorum luculentiſſimum argumentum: quod facilè probabitur iis, qui volent animadvertere, quàm difficilè ſit inter viros Principes eminere, atque inter illos eſſe ſpectabilem, qui ſpectantur ut maximè ab univerſis. Scirpi atque virgulta vincuntur facilè vel ab arbuſculis humilioribus; at ſi qua arbor ſit, quæ emineat inter cupreſſos, hæc enimvero laus ingentis faſtigii, atque eximiæ magnitudinis eſt. Quod ſi virtuti, ſi generi non ſubſcripſit eventus, id ego de Te uſurpaverim, quod* MAXIMVS *de* CATONE, *cui Conſulatum, cui Præturam Populus* ROMANVS *jugavit: non Prætura tunc, inquit*, CATONI, *ſed* CATO Præturæ negatus eſt: *non Tibi jam, inquam, Regnum, ſed Tu Regno negatus es. Si quid tamen, ex ipſa oris auguſti ſpecie, qua magnus Hoſpes hanc domum imples, ſi quid licet ex moribus integerrimis augurari, fidenter dico, Te magnis ereptum eſſe, ut ad majora reſervareris. Tu intereà perge ingredi quà cœpiſti; ſequere impetū animi ad maxima nati; nec Te virtutis tuæ, nec magnam fortunam magnæ virtutis comitem ſuorum munerum pœnitebit. Sed jam ne ulteriùs dicendo progrediar, definitis admoneor dicendi terminis, effigie quam promiſeram, vix laudibus exiguis adumbrata: cætera quæ lingua exprimere non valuit auguſtæ imaginis*

 orna-

Digitized by Google

ornamenta, in tuo vultu melius, ac fidelius expreſſa legemus dixi.

Non dee l'Italia, Sereniſſimo Principe, invidiare altrui la lode di eſſere con la ſua lingua à piè di un perſonaggio che fa pretioſa la ſervitu e ſublima fino à Cielo gli oſſequy. Spettatrice fortunatiſſima de' voſtri meriti che ergon teatro da ſe non ſoſtiene trattādoſi dè voſtri encomi eſſer mutola. Queſta nobil parte del mundo che vanta Cigni in ogni ſuo clima, Fiori di Eloquenza in ogni ſuo prato, ſirene in ogni ſuo lido, à fronte di un argomento, che puo ſtoncare Arpino ed Atene ſi recherebbe ad onta il tacere. Jo per me deſtinato interprete del ſuo cuore per non condurre le penne incerate tanto vicino al ſole penſai gran tempo piegare i vanni della facondia e adorare la voſtra luce con un ſilentio chiuſo nè ſuoi ſtupori. Ma in oſſervare le attrattive di un volto che è tutto magnetiſmo di amore, di un portamento alto ſi, e alto al ſommo ma non punto altiero, di una gradevole auverenza in nulla inferiore al grado, accuſai con l' occhio il penſiere, e correſſi con la viſta la mente. Et hora riverente ammiratore della dimeſtichezza con cui l' Altezza Voſtra à noi ſi adima approvo l' accuſa, e la correttione con nuovo argomento raffreno. Che però ad eſprimere i voti di queſta caſa delegati alla voce di un ſolo, poſto giù ogni timore ingeritomi dalla Maeſtà che nella voſtra fronte, come nel ſuo maggior ceggio riſiede mi oppidio all ardire che la Modeſtia emola, chi l' crederebbe! di ſi gran Maeſtà opportunamente mi ſomminiſtra

E egl.

E egli aculeo affiſſo alle labbra de' Lodattori dalle api ò per meglio dire dalle Veſpe ſatiriche nell' orditura de' vanti. La Proſapia non eſſer preggio, non eſſer minio il ſangue. La lode dicon coſtoro è figli-vola unigenita della virtu: queſta è frutto di arbitrio, non arbore di caſato, è un bene caſtrenſe che ſi procaccia nel campo co' ſudori alla fronte, è con le cicatrici al petto, non un patrimonio di oro inſenſato che viene all' huomo non da altra miniera, che dalla ſua mano: è un regno non ereditario, ma electi-vo, che ſi acquiſta con l' urne de' voti, non con le vene del ſangue. A che dunque teſſer lungo catalogo di gentilitie pompe ove ſi ha à lodare l' Indi-viduo, non la ſpecie il Nato non l' Antinato? Coſi fatto aculeo ſtimo ancor io eſſere aſſai piu verace, che mordace: ove la pianta che è figli-vola di ſel-va nobile non fa cedro con cedro, ma traligna in cipreſſo: ove il Diſcendentè dalle ſue fumoſe imagini altro non trahe che il colore, che perde in nero. Se ciò non accade è ſomma lode del fiume ha-ver na-vigabili anche le fonti, è ſommo vanto del raggio ha-ver dal Cielo l' origine. Si ſi che il ſangue heroico tratto da Maggiori da Maſſimi ove non prende nuo-va qualità dal Canale, non ſi rimane otioſo entro le vene, ma ſer-ve à' Nipoti di ſprone al fianco di ſpecchio alla fronte di dolce fiamma alle fibre per aggiunger grido à grido, fama à fama ſeme di nuo-va gloria all' antica ſemenza degli andati honor. Poſſo dunque ſenza perder di cuiſta ciò che ſiete ne' voſtri fatti tener dietro à cio che foſte ne voſtri faſti: au-vegnache al ſolo ri-volgerne i primi fogli opo, ſarebbe interdire al diſcorſo la meta, la fuga al

 tempo.

tempo. Qui ſi che non ha luogo luſinga e ſe ha fede la fede, e ſe chiaror l' Evidenza ogni Iperbole è fuor d' Iperbole. Il Neoburgo fertile in infinito e più oltre di Eroi che ſi reca à ſomma gloria l' eſſer cielo di queſto ſole. La Baviera è l' Palatinato, dove altreſi ſpande rigoglioſi i ſuoi rami ſcettro ſi ampio, moſtrano al mondo che ad inalzar l' egregia ſtirpe han coſpirato tutti e ne i Potentati maſſimi dell' Univerſo cioè Natura con le ſue doti Fortuna con i ſuoi doni. Virtù con le ſue armi e con le ſue mani. Sò bene io che le corone antiche, e moderne dell' Ungheria della Baviera della ſuetia della Dania della Spagne ſtimano ſtelle de' loro cerchi le gemme di parentela incaſtratevi à gira col glutino del voſtro ſangue. Non paga di ciò la Polonia dopo haver. Spoſato à veſtro Padre la figliuola del ſuo gran ſigismondo figliuola aſſai più di virtù, che di vena ha tentato più volte di coronar la propria corona con freggiarne la voſtra auguſtiſſima chioma. L' Imperial diadema oltre l' haver per fabro, e ciò in più voti, il voſtro cenno oltre l' haver inneſtato ſette e ſette volte allo ſcettro. Ceſareo la voſtra ſtirpe, il cui il minor vanto fù la porpora, e 'l men maeſtevole, il dirò pure, fù la Maeſtà. Che dirò poi dell' Aquile Auſtriache che tante volte han chieſte & han depoſte le lor piume nel voſtro nido? l' haver poſſeduto nel diſcorrimento di octant otto anni l' Olanda la Friſia la Zelanda: Il diſcender per dritto filo da' Roberti da Rodolfi, dal Lodovici

vici da Duchi di Giuliers, vocaboli, di cui ogni nome è panegirico intiero: l' annoverare nè rami del voſtro albero S. Arrigo il grande conſorte, ma ſenza letto, di S. Gunegunda l' intatta: lo ſpiegare un indice per poco non diſſi ſenza Alfa ed Omega di titoli ſagri e profani; di palme ſempre feconde; di allori lempre verdi; di porpore non mai magagnate da l' arme; di ſcettri non mai roſi da tarlo; di corone non mai macchiate da ruggine, ſono preggi non patritii, ma plebei di voſtra caſa in cui le maraviglie paſſano anche per uſanza e i prodigii ſono per la frequenza ſenza prodigio. Ed ò ſe foſſe lecito à i voſtri Anteceſſori ritorcere dietro uno ſeguardo all' Erede delle loro grandi Anime, anzi che dè loro grandi titoli come diſcordanti per altro e nel clima, e nel genio ſarebbero uniformi in riconoſcere la loro imagine impreſſa con impreſſione ſi viva nel voſtro volto, che ne avanza anche l' idea. Cias cun di loro di genio maggiore del maſſimo migliore dell' ottimo, e per cio non agevole ad acquetare l' acceſa brama ritroverebbe in voi ſatia quell honeſtißima voglia di ſopravivere à ſuoi funerali, di fiorir dopo le ceneri, e d' eſſer poſtumo à ſe ſteſſo. Bullareſte ſenza alcun dubio ò fortunati Heroi nel vedere in un nipote edificato in opera, ciò, che da Voi fa diviſato in modello, e nè ſuoi ſtami ancor giovanili eſſere ultima mano ciò, che nelle voſtre tele condotte à fine fù ſbozo. Ma quel che à Voi ſi niega, à noi vedere non e tolto, che leggẽdo nell' hiſtorie

le voſtre glorie à volumi poſſiamo foglio per foglio anzi riga per riga adattarle a queſta ultima ſtampa. E qual dote fù mai per l'addietro oſſervata in ſi generoſa proſapia, che nell'Altezza voſtra non ſia anzi originale che copia? La voſtra indole canuta di ſenno, anzi la chioma ; generoſa di cuore anzi la tromba fecundá virtu anzi la ſpeme ; fertille di palme anzi la meſſe, non promette all' arte militare in un ſol Duce un eſercito, à gli intereſſi del Mondo Cattolico, in un ſol Principe un altare di refugio à tutti gli altari? Queſta indole apponto notificata alla Polonia, fè ſi ch' ella ſopra ogni voto ambiſſe di eſſer voſtra, ſicura che ſarebbe ſtato il medeſimo il ſervirvi e l' proſperarſi. Queſta altreſi ammirata da tutta Roma per altro avezza à diſpreggiar l' ammirabile fè ſi che l' Altezza voſtra non duraſce maggior fatiga ad acqueſtera i vi il cegvito di tutti i cuori che à manifeſtare ſe ſteſſa. Queſta ſarà ch' l' voſtro nome ſia à ſuo tempo pregio di ogni penna ſuono di ogni tromba ; ſegno di ogni marmo ; anima di ogni inſegna. Potrei ben io tirare ad una ad una le linee che in voi ſono è parallele è concentriche à quelle de' Voſtri Maggiori, ma ſon ſicuro che offenderei in cio la voſtra modeſtia che ama anzi il lodevole che la lode ed è equalemẽto: ſdegnoſa e degna de' proprii vanti. Siami pur lecito in queſta mezzo atomo di tempo il congratularmi con eſſo meco, con la mia Compania: con queſta caſa. Gioiſco in veder berſaglio del mio dire il centro de' cuori. Tripudia queſta Ordine à voi ſi caro in vedenſi ſtranamente : favorito dalla Voſtra Benevolenza che ſolo eſorbita ne' favori. E queſte ſtanze

ſtanze da che degnaſte di portar per eſſer un ſi grand Oſpite vider entrarui al medeſimo tempo l' allegrezza e la felicità. E potè mai l' ambitione di queſte mura fingerſi non che prometterſi di poter chiudere dentro le loro anguſtie una ſtella di prima grandezza che ſola fa Cielo? Era à noi più che nota la fama de' beneficii co' quali la voſtra ſtirpe ma dato Cena e polſo colore e ſangue à tutto il corpo del voſtro Ordine. Sapeva ciaſcuno queſta e quanto magnifiche noſtre Caſe riconoſcono dalla voſtra Munificenza anche i fondamenti. Dalla voſtra Munificenza dico non ad altro inteſa che ad edificare il Cielo in terra ed à traſpiãtar la terra nel Cielo. Sapeva qual gloria rechi alla Campania nel Palatinato nella Baviera, nella Germania il voſtro patrocinio di cui anche l' ombra è luce. Ma queſte erano chi nol ſa notitie tramandate per fogli, coneſciute per Interpreti degl' Interpreti ci ſpingeuano ad havere in ira la noſtra Italia, come diviſa da ũ clima, in cui ogni aura è per noi fiato di favore, influenza di gloria. Pure la voſtra grãde Anima, che come il ſole fa la viſita dell' Univerſo ſia ſupplito à ſi dura diviſione e ſi è degnata di far paleſe anche â queſta parte di Cielo quãto alla gran caſa di Neoburgo ſia à cuore ed à tenero cuore la Compa: Noi dunq; ſopraſatti dallo ſtùpore e ſorpreſi dal godimento di una ſorte ſi lieta veneriamo unitamente: l' A.V. e rimettiamo à faſti di queſta Caſa la luce di un giorno la cui memoria anche à Poſteri de' noſtri Poſteri ſarà ſenza ſera. E con ciò l' Altezza Voſtra viva à le glorioſa cioè à le, d' ſſa, felice à ſuoi ſtati più felice all' Impero, feliciſſima alla Chieſa, alla mia Compa: à noi, à noſtri Poſteri eternalmente cariſſima.

Δῶρον

Digitized by Google

Δῶρον θεοῦ κάλλιστον ϗ τιμηέστατον εἰς
    Ἀστῆρες κόσμῳ πέμποσιν οὐρανόθεν.

Ἐσθλὸν τοῖς λαοῖς σιςάντες τὸν βασιλῆα,
    Ἀζόμενόν τε θεὸν, εὐσεβίησε φίλον.

Εὐδικίην φιλέοντα, στυγοῦντα δὲ πάγκακον ἔργον,
    χρώμενον ὀρθοτάτοις τὸν παρὰ πάντα χρόνον.

Δὴ τότε λαμπρά τε φύλλα φύει πολυάνθεμος ὥρη
    Ἠρὸς, ὅτ᾽ αἶπ᾽ αὐγὴ αὔξεται ἠελίου.

χάρματα πλεῖςα φέρει πολυφλοίσβου κῦμα θαλάσσης,
    Ἀἴππιος κ᾽ αὐτὸς ὄυρος ἐν εὐφροσύνῃ.

Ὄμμα δικαιοσύνης, ζωῆς φῶς, γέαν ἀνασζει,
    Εἰρήνη πάντας ἀπτολέμους κρατεῖ.

Λοίπει δ᾽ ἀμπλακίη κέρσον, ϗ νῶτα θαλάσσης
    χρυσείαν δώσει οὐρανὸς ἡλικίαν.

Ὢ πόποι, ἠστεροπῆσιν ὅλη περιλάμπεται αἶα,
    Οὐκοῦν ἀνθρώποις κρέσμετε δαιμονίοις.

Ἀθάνατον τοῦτον, ϗ ζώοιν ἤματα πάντα
    Δώκατε, ϗ κόσμου πλείονα μοῖραν ἔχειν.

Αἵρεσις, ἣ θνητοὺς κτείνει ϗ πάντα ταράττει,
    Οὕνεκα τοῦ μεγάλαις ἔλπισι τέυμα φέρῃ.

Numina mortales miſerantia, Numina terris
  Si qua fa-vent, melius nil Moderante pio
Concedunt: Duce quo Pietas caput efferat, & quo
  Maturent celerem crimina pulſa fugam.

Tunc

Digitized by Google

Tunc ver perpetuo pingit viridantia riſu
Gramina, tunc campis ridet amica Venus.
Ipſi tunc montes, ipſæ tunc æquoris undæ,
Ipſaque agunt feſtos tunc ſata læta dies.
Nam ſua jura tenent leges, Rectumque Fideſque,
Et ſceleri tellus, & negat æquor iter.
Dii Patrii! vobis ſi ſunt mortalia curæ:
Nec nos in ſtygias devorat Orcus aquas.
Hunc Orbi Juvenem *concedite: ſit ſatis ô, quod*
Fluxit comixta ſanguine Rhenus *aquâ.*
Illum felices permittite Neſtoris *annos*
Ducere, & æterna ſtamina longa colo.
Et face Threicium, *ferroque fugare tyrannum,*
Et Lutere *tuam barbare perfidiam.*
Hæreſis *hoc meritas ſolvens ſub vindice pœnas,*
Vulnus, quod nobis intulit, ipſa ferat.

Auſpicaciſſimus hic nobis dies, Sereniſſime Princeps, & verè Sereniſſimus, quo tua ſe ad noſtri humilitatem tecti abjecit, penè prodiga Majeſtatis humanitas; humaniores Muſas excivit ad Tui commendationem nominis quod terrarum orbem meritis ac fama peragravit. Pro Herois virtute præclariſſimâ heroicum carmen Poëſis jubet aſſurgere. ne metuas adulatricem; quæ in Te laudando non niſi mendacium deſideravit.

Dum reflua circum ludunt Sebethides acta;
Sebethus non dives aquæ, ſed dives amoris

Attonito ſimilis ripæ conſedit. & ora
Miratur greſſuſque tuos & amabile lumen,
Indolis Heroæ ſpecimen; non dulce micantem
Majeſtatem animi; atque auguſtum Principis inſtar.
Exiluit crineſque alga meliore colorans,
Fatidicam inſueto concuſſit numine mentem.
Huc ades O WILHELME meis allabere votis,
Spe major, famâ melior, comitantur euntem
Quem nexæ manibus Charites, Pietaſque Decorque
Et Favor, & placido aſpirans Clementia vultu
Salve ingens Virtute Heros; quem Gloria Cælo
Inſerit, & meritos dudum fortunet honores.
Fortunam Tecum ipſe vehis; Fortunaque Virtus
Eſt tua; quam non crine tenes flavente; ſed hauſtam
Pectore magnanimo: quam vel Tybris ipſe vel Iſter
Iſaraque & Mænus vocali gurgite juncto
Non poſſit celebrare ſatis. Nam flore juventæ
Non tibi cura leves jaculo configere damas
Subdita quà ſaltus erexit Cliuia; vel quà
Delicium Domini ſervat Grienavia cervos.
Ah cupiit fruſtra nemorum tibi tendere dulces
Inſidias Rorefelda: atque oculis molita theatrum
Nequicquam cupiit Beſithea: deſpicit oras
Teutonicas Virtus patriæ non inſcia laudis.
Et tantum non orbe minor. Te ſubditus orbis
Poſcit Magne Heros; quidquid telluris obibis
(Nec verò Alcides tantum telluris obivit)

Imperio

Imperio preſſere Tui. tua ſcilicet ora
Eſt quamcunque petes Atavûm quò ſe intulit olim
Vivida vis; age nunc propriis metire triumphis;
Quà fluit Heſperidum Tybris regnator aquarum
Et ſeſe immittit Romanis arcibus; & quà
Aureus Eridanus gemino per pinguia vultu
Culta fluit, Tameſiſque celer, Rhodanuſque bicornis.
Verum ubi (nec mora longa) Ducem te poſcet in hoſtes
Juppiter Auſtriacus, dum fulmine conteret Arcton.
Rumpe moras; cape dura manu, Puer arma. Gradivo
Par ſimilisque venis. criſtas enſemque remittit
Armipotens; galeamque ferox cum Gorgone Pallas.
I mete victrices Tibi quas aut Viſtula lauros
Irrigat, aut Sueco turbatus ſanguine Rhenus.
Auſpice te pleno Tyberis primum influet Iſtro.
Auſpice te Boreæ extremo damnata ſub axe
Stagna petat; vel Lethæis ſeſe obruat undis
Vislebi impietas: nec Tanto vindice tentet
Romuleos iterum Patres in bella ciere.
Jam currus video inverſos clypeoſque cruentis
Permixtos galeis; & non felicibus haſtis,
Armaque deviſtoſque duces jam ſæva queruntur.
Atque ululant circum ſemeſa cadavera manes.
Portitor ipſe Charon furiis nova tranſtra parabit;
Pallentique vado vecturam funera cymbam.
Perge potes. Certus devicto ex hoſte triumphus
Te manet. Ah clypeum Bavaræque inſignia gentis

Ne fruſtra rugire ſinas. Inſtiget anhelo
Affectare domos ſtellantes pectore; quo Te
Stemma vocat; cælo patrios auctvre Leones
Vix ea: cum tacito vitreum caput abdidit amne.

Caſtellana.

LA oblagaciones que tenemos à V. A. y à coda ſu caſa Sereniſſimo Senor, ſon tan relevantes, que para ſignificarlas fuera breve ſa eloquencia de Tullio, quanto mas ſa pobreza de mi abilidad. Y ſiendo V. A. merecedor de aplauſos ſoberanas, Tanto por ſu Real ſangre, quanto por ſu Grandeza, y criſtiandad, no ſe que atrevimiento es el mio, pue Arrogante Faeton quiero volar à la cumbre de tan ſubido Imperio para precipitarme en la grandeza de tanto merecimiento. Solo me conceda V. A. Dezir ſo mucho que nueſtra religion deve à eſſa gran Generoſidad: tanto de buemas obras, como de ſu Real protecion para en algo ſatisfacer ſo mucho que ſe reconoce obligada eſta caſa. Y para colmo de ſus dichas Goza oy mecy feſtivos anuncia, teniendo à V. A. per huſped, favor tan grande, que ſiempre ſerà corta ſu alabanza; Doscoſas ſuplica à V. A. que ſon el perdon de la cortedad en el regalo, y que V. A. reciba ſa bien venida que en nombre de toda ſa communidad ſe offreſco. Cuios pies beſo Vmilde.

Illyrica ſic explicata habe.

Illud in more poſitum eſt apud Illyrios, Sereniſſime Princeps, ut inter epularum luxum, cantu ad militarem ferociam compoſito, claſſicisque, quam fidibus aptiori Heroas bello nobiles exornent, ne ſua auribus quoque, animiſq; deſint bellaria:

laria: Liceat hic mihi patrium ſequi morem; & quandò omnem laudum tuarum cenſum ad calculos revocare non vacat, quæ vel ipſo primæ ætatis exordio, fortunæ ultra, Lucinæq; fines, ampliſſima dilatarunt pomæria; integrum mihi ſaltẽ ſit eaſdẽ Illyrica oratione delibatas, Lyricis numeris carptim, leviterque percurrere.

Ode.

Non uſitato fœdere buccinas
Aptare nervis, ac lituos Lyræ,
Phœboque Bellonam, & canoro
Tela juvat ſociare Plectro,
Auguſte Princeps; nam neque bellicis
Imbellis auſim pendere barbiti
Tributa faſtis, nec jocoſo
Magna licet celebrare cantu.
Te nuper oris è Patriis Honor
Benè auſpicatâ dum vehit orbitâ
Portæſus armorum tumultum
Mars, gravidas necibus ſagittas,
Arcumque rupit, dein habilem ſuper
Innixus haſtam, conſtitit, alveo
Quà Rhenus errat flexuoſo,
Teque poculis, animiſque longè
Secutus; I; quà per medias, ait
Te læva raptant Numina laureas,
Agitque deteſtata opimos,
Vincla animi malè blanda luxus;

 Diuque

Diuque avitis neſcia ſedibus
Latere virtus: I; faciles rape
Urbiſque, Syrenumque amores,
Regna Getis meliore fato
Rapture victis, auſpicio priùs
Gens martiali nobilis, Hoſpitem
Effuſa ſpectabit frequenti,
Scipiadæ geminum theatro.
Deín laureatis victor inhoſpiti
Luſtrabit Hebri Regna Curulibus,
Hanc Cæſar, ut primum ſerenâ
Poſt domiti ſpolia ampla Rheni
Componet Orbem pace: ferocior,
Novaſque captans, Te duce, adoreas
Germana pubes, fauſtior,
Biſtonias, fera monſtra turmas
Fugabit auſu. Quæque ſuum Herculem
Si jactat ætas, Te nemorum furor,
Lernæa te lues timebit
Hydra, ſui licet inter ipſas
Fœcunda clades: Jam Tibi pullulat
Riganda tabo laurea; jam tuis
Præludit Eurotas triumphis,
Nec Tanais cupidas domari
Moratur undas. Jam Scythici procul,
Jo triumphe, victor Jo, adſonant
Colles, PALLATINÆQUE LAURI
Iſmarias premit umbra ſylvas.

EN CETTE HERANQUE SE MONSTRE LA joye du College Napolitain de la Compagnie de JESUS d'avoir receu *l'Alteſſe Sereniſſime* du Prince de Neoburg.

V*Ous croyrez avec beaucoup de raiſon*, Prince Sereniſſime, *que je ſois monté icy non pour autre, que pour parler de vous, Je cognois bien que ce ſeroit mon devoir; mais je confeſſe pourtant, que ce n'eſt pas le motif. Je laiſſe à toutes les autres bouches de publier vos lovanges, d'exalter vos vertus, pource qu'il me ſemble impoſſible de povuoir en un moment abbreger le grand nombre des tres auguſtes qualités, qui ornent voſtre eſprit, Comment pourray je parler de la ſplendeur de voſtre lignée, de la valeur, que vous avez herité de vos Ant ceſtres, ſi quand ſeulement je conſidere la grandeur de voſtre maiſon je ſuis contraint à teſmoyner avec ce* Poëte, *lequel parlan d'un autre tres grand Prince dit*

Quand je penſe a voſtre grandeur
O que mont ſort a des malheur!
Car mémes de nouveaux Orphees
Ne pourrojent en flattant le lieux
Dire ſi bien qu'elle
Ne merite encor mieux.

Digitized by Google

Je dis donc que le motif qui m'a portè juy c'eſt pour vous donner des marques de la joye de noſtre maiſon, qui ne s'eſtimera jamais petite puisqu'lle a eu l'honneur de recevoir un ſi grand Prince, & pour publier le deſir, que nous avons de rendre hommages a tants de qualitès eminentes, que nous voyons reluir en vous. Bien heureux nos yeux, qui ont le bonheur de voir r'enſermès presque toutes les plus illuſtres qualitès, qui ſont diſperſez entre toutes les autres Princes du monde. Nous admirons en voſtre auguſte Perſonne toutes les vertus qui ont accõpli les grãdsHeros de l'antiquitè. Et pour eſſayer de faire en trois mots voſtre panegyriq; nous pourrõs dire de voſtreAlteſſe, qu'avec l'ame de CESAR poſſedant la fortune d'ALEXANDRE, elle a encore la bonne mine, & la jeuneſſe d'ACHILLES. Toutes vos belles qualites, Prince Sereniſſime, ſont autant de marques du bonheur de vos eſtats, & je ne les peus conſiderer ſans publier par tout; Heureux les Peuples. qui vivent ſous vos loys: Heureux ſont ceux, qui vous reconoiſſent pour Prince; & plus heureux encore ceux qui vous ont tout enſemble & pour Prince, & pour Maiſtre. Ce qui m'oblige d'adreſſer mes voeux au Ciel pour la continuation de vos proſperitès, puiſq'elles ſont ſi grandes, qu'elles ne le peuvent accroiſtre.

Quamvis inter epulas Sereniſſimus Princeps benigniſſimas præſtitit aures aliarum linguarum obſequiis, videlicet Oſcæ, Hibernicæ, Anglicæ, Hiſpanicæ, Luſitanicæ; necnon præſtitiſſet Arabicæ, Syriacæ, Chaldaicæ, Scoticæ,

Scoticæ, Turcicæ, Perſicæ, Belgicæ, Samariticæ, Armenicæ, aliarumque multa parantium, ſi per temporis licuiſſet anguſtias; nihilominus, quoniam ea omnia omninò paucis penſum perſolvere ſuum debuêre; ne patientiâ *Principi Sereniſſimi* ultra duas horas, eoque amplius abuteremur; idcirco lucem hanc aſpicere erubeſcunt. Teutonica demum lingua ſui Principis laudes carptim ſaltem, curſimque delibaſſet, niſi audaciæ inurendam ſibi notam timuiſſet, *quod geſtum faceret ſpectante Roſcio.*

Par MVSIS APOLLO plectro & voce variâ eaſdem canebat laudes, ſuisque numeris & metris Principales mulcebat aures. *Gratias* nullibi repereris aut vocaliores, aut officioſiores, à quarum choro ſub diem jam inclinatam gratioſiſſimus non ſine deſiderio divulſus *Hoſpes* ſenis redibat ſejugis. *Romani* poſtridie Marchiones, *Zacchetti*, *Caprara*, & quini alii advenæ *Advenam* ſalutatum denis proſecuti curribus ad templum S. PAVLI anathematis S. CAETANO Patrum *Theatinorum* Fundatori affixis circumveſtitum; ad templum APOSTOLORVM ab iiſdem Patribus *Theatinis* cultum & marmoreo Card. PHILOMARINI cœnotaphio, tapetibus aureo filo, acuque Phrygiâ pretioſis, ac tabernaculo triginta millium ſcutorum exornatum; ad Metropolitanam S. JANVARIO Urbis Patrono ſacram, ejuſque ſanctuarium, Aris ſeptem, quadraginta duabus ex vario marmore columnis, & portâ ære fusâ viginti millibus ſcutorum æſtimatâ auguſtum. Monſtratus hic in am-

Viſuntur Eccleſiæ Principes

Metropolitana S. Januarius, & ejuſdem ſanguis miraculoſus.

ampulla cryſtallina ſanguis Sancti JANVARII concretus ac planè exſiccatus, allatum dein præviis cereis Sacrum *Caput*; hoc in cornu *Evangelii*, ille in cornu *Epiſtolæ* repoſitus, poſt modicas preces ſtillare primum, tum fluere, ac tandem inſtar recentis muſti in vaſe ſuo ebullire, Spectatoribus ad quotidianum hoc prodigium attonitis, atque in genua ad DEVM in glorioſo ſuo *Epiſcopo* & *Martyre* laudandum provolutis. Interea feci ad aram ſacrum Caput inter & ſanguinem liquefactum medius, durus hei nimium ſilex, ſi totus in venis ſanguis ad divinos hos ignes non efferbuerit. adrepsêre poſt Sacrum *Princeps*, Marchiones, Comites, Nobiles, ac præſens Populus ad Religioſum prodigioſi in ampulla ſanguinis oſculum, ac rediêre pleni fide, ſpiritu & ſolatio.

Inviſit Nuntiũ Apoſtolicum ProRegem. &c.

Salutatus poſt meridiem *Nuntius Apoſtolicus* eâ, quâ oportuit, veneratione, honoratusque in Legato ſupremus CHRISTI in terris Vicarius, qui Clientem *Sedis Apoſtolicæ* adeò zeloſum novis ſub veſperum coluit, honoravitque lautiis; quod ipſum reddidit officium Princeps Vidua in Cœnobio Monialium ad S. SEBASTIANVM, quod templum marmore rotundum eſt & auro, viſitata. Nec latuit ultra Pro Regem Princeps incognitâ, diſſimulatâque perſonâ ultrò citroque Urbem perluſtrans. Mittit ille Ducem DEL ISOLA, qui peramanter adventum gratulatus, Palatium, currus, equos, caſtra, armamentaria, militem, ſeque, ſuaque officia amico deferat arbitrio. Redditæ mox per Legatum, tum etiam

Excipitur.

iam per Illuſtriſſimum D. *Maſcamburum* Pro-Regi grates pro humanitate, quæ alienæ ignoti advenæ tribueret voluntati, quod Regiæ ac ſuæ deberetur dignitati; adjectâ etiam formulâ qua devotiſsimæ ſuæ in *Regem Catholicum* obſervantiæ, ſuiſque in Pro-Regem ſtudiis defuturum nihil unquam præter vires polliceretur.

Poſtridie dicto in Domo Profeſsâ Sacro ad aram S. XAVERII, venerati thaumaturgam ejus imaginem, quæ nuperam Urbis peſtilentiam pallore, ſudore oculiſque & vultu novas quotidie & lugubres formas mutato præſagierat, properabamus equis rhediſque *Puteolos* ſive à puteorum frequentia, ſive ab aquarum ſalientium putore ſulphureo ſic nuncupatos. Stitit primùm curioſos tantiſper ſpectatores altero ab Urbe lapide ad ipſas *Pauſilypi* montis fauces ſepulcrum P VIRGILII *Maronis* Poëtarum Principis *Brunduſio* ut voluerat, huc translati, tum & ipſe Mons Pauſilypus pulcherrimis circum circa cultus vineis, villis hinc inde habitatus, atque ad paſſus octingentos & ſexaginta per imas radices, intimaque viſcera ſic pertuſus, ut per fodinam, quam SENECA dixit, nunc cryptam *Neapolitanam*, nunc *Carcerem longum* & *obſcurum*, pateat via pedes duodecim alta, totidemque lata, modico per crepidinem lumine immiſſo, ſacello in media rupe exciſo, lampadeque ad tabulam VIRGINIS MATRIS perpetuum accenſa; Mox & conſueti ultrò citroque commeantium clamores ex Urbe advenarum *Alla montagna* ; reducum ad illam,

Diſceditur Puteolos.

Sepulchrum P. Virgilii Poetæ.

Mons Pauſilypus.

Digitized by Google

Relinquuntur tantiſper Puteoli.

Areaſulphuraria.

Alla marina. Sic itum deinceps juxta litus maris relicto ad ſiniſtram amphitheatro ſemidiruto, & Urbe *Puteolanâ* ad aream Sulphurariam, à Strabone Forum VULCANI, ab aliis campum *Phlegræum* & à nonnullis *Ergaſtulum Gygantum*, & malarum mentium exiſtimatum. Ovatæ area figuræ, ſulphureâ paſsim flavet arenâ; ubi ſcrobium aliæ calentes magnâ vehementiâ exhalant fumos, âliæ continuo flammæ crepitu ſtrepunt, fervent aliæ aquis, ipſæ rupes circumcirca ejecto albent cinere. Caminos *Tartari* crederes tria hic ſpiracula, quæ oppoſitos à nobis lapides ſummâ vi ita ſtatim rejecêre, chartamque bacillis admotam calefecêre quidem, ſed non conſumpſerunt. Elatæ hinc aliquot à nobis excocti ſulphuris particulæ, ex quibus Parthenoni *Neapolitanæ* annuus trecentorum ſcutorum reditus accreſcit. Non procul inde ſalutati in aſceterio ſuo Patres *Capucini*, quorum templum nunquam non calet ab ignibus ſubterraneis. Servant hi religioſè lapidem, in quo S. JANVARIVS Capite fuit imminutus, prodigioſo glorioſi *Martyris ſanguine* ſignatum. Fuit Pro-Rex, qui raſas inde arenulas, Sacro *Capiti Neapoli* admoveret, ſolitumq; in ſanguine ita ſtatim ebulliente miraculum veneraretur. De marmorea ejuſdem Sancti ſtatua hic visâ referunt annales, quod à *Sarracenis* mutilata naſo in mare abjecto refici nec arte, nec vi unquam potuerit, præciſus ille ter Piſcatorum retibus extractus, terque inſtar lapidis rejectus, dum puer clamat, hunc eſſe Sancti JANVARII naſum,

Lapis quo S. Januarius fuit capite imminutus.

Statua ejuſdem marmorea.

ſum, allatus tandem ſponte & novo ſtatim miraculo Capiti coaluit. Buffones bini in facie ejuſdem ſtatuæ, alter verſus aurem dextram, alter verſus ſiniſtram portenderunt totidem vicibus Urbis luem Epidemicam Vrbi *Neapolitanæ* propè exitialem. Defloruerant ſeptimâ Martii pridem in horto pyri & pomus, creverantque fructus in aliquam jam craſſitiem, fundus quia totus ſulphureus, ciſternâ opus uni columnæ innixâ, quæ ſeptem ſcutorum conſtat millibus. Nec ſic ſtationem hanc tueri poſſunt per æſtatem ob nimios æſtus Religioſi Patres. Hinc conſcenſis in portu *Puteolano* navigiis, prætervecti pilas tredecim veluti totidem turres ipſo mari eminentiores ſubiimus tandem *Bajas* ab *Hiſpano* nunc munitas, quas CAJVS CALIGVLA quidem teſte *Suetonio* per tria millia & ſexcentos fere paſſus ponte navali & aggere terreno in formam Viæ *Appiæ* compoſito, ætas verò illo antiquior arcubus, fornicibus, ac pavimento lateritio, copulârat litori *Puteolano*. Præbuit moles iſta olim Inquilinis perjucundæ deambulationis commoditatem, refricatque etiamnum Peregrinis triſtem tyrannis à CALIGVLA in amicos ſubditosque *depontanos* exercitæ memoriam. Non tenuit nos diutius Mons *Miſenus*, ejusque cryptæ, cavernæ & promontorium, â VIRGILIO, aliisque Scriptoribus toties decantatum. Viſa obiter ſub monte PISCINA MIRABILIS columnis quadraginta octo in quatuor dodecades diſtributis, muris contra percolationem aquarum providè ſeratis, teſtu-

Bajæ veteres.

Mons Miſenus.

Piſcina mirabilis

dine ad hauriendas aquas patulâ, ac pavimento ſummâ ubique diligentiâ conſtipato. Hoc opus ſitne LICINII LVCVLLI, an NERONIS: moroſior in arroſis ſcrutetur tabulis antiquarius, dum nos vicinum NE-

Carcer Neronis.

RONIS *Carcerem* octoginta cellulis diſcretum; balnea

Balnea Gaurana.

Gaurana ad litus maris calida & aquea, ac in ipſo Monte ſicca & perpetuum fumantia; rudera Palatiorum LV-

Rudera Palatiorum Variorum.

CULLI, MARII, CÆSARIS, NERONIS &c. *Falernum* vino ſuo ſat commendatum, ac Montem inter *Gauri* radices & mare Anno 1538. prævio terræ motu, unà

Mons Falernus.

ſubito nocte in altitudinem mille paſſuum & amplius erectum; *Cumas* ſuis pridem ruinis tumulatas, & lacum

Cumæ lacus Avernus.

Avernum, ſive *Paludem Acheruſiam* non ſine ſtupore perluſtramus. Reduces ex mediâ viâ ad ſiniſtram tantisper nos traxit *Antrum Caninum* hinc mente inde *Agnano*

Antrum Caninũ

ſtagno concluſum: ſpecus eſt perexigua, vix ſex pedes alta, totidemq́ue lata, nec multò longior. Vapor ejus intra duos à terra palmos adeò venenatus, ut candelam, faces, animalia, ac homines breviſſimo ſopiat, perimatque intervallo. Columba antro vix illata, immiſſusq́ue in idem Canis jam expiraturi, ut primùm vicino immergebantur lacui, mox reſpirare, tum vacillare greſſu, ac planè tandem ad ſe redire; eadem in antrum remiſſa, relictaq; aliquantò diutius planè fuit emortua. Mira ſanè hæc Mortis & Vitæ in antro & ſtagno eſt vicinia, non niſi quindecim diſtans paſſus.

Horæ antemeridianæ diei ſequentis, quæ erat Dominica,

Digitized by Google

nica, datæ ſacris; pomeridianæ *Collegio Adoleſcentum Nobilium* à Patribus *Societatis JESV* adminiſtrato, quod ſuo numero (octoginta erant) delectu, applauſu, emblematis, cantu, ſaltu, pugilatu, equeſtribuſque exercitiis mirè affecit *Principem Coævum*. Nuſquam reperimus Nobilitatem Scholaſticam exercitatiorem. Clauſit diem miſſo per duodecim bajulos apro, binis cervis, leporibus, perdicibus, vino & bellariis Legatus Apoſtolicus. *Septimo Idus Martias* dixi in Parthenone Virginum ad S. JOANNEM BAPTISTAM Sacrum de *Decollatione* ejuſdem; ut, ajunt, votivum coram *Sanguine* Sancti in ampulla vitrea concreto, ſolutus ille in ſtillam ſub finem Sacrificii à me peracti, fluidior ſub ſecundo, ac ſub cœpto tertio totus veluti ex venis recens ebulliens, manifeſto miraculo, quod ſummo gaudio *Principem Sancto* ſibi *Cognomini* devotiſſimũ, omneſq; ejus Comites & Spectatores ad pium traxit oſculum, & perpetuam clientelã. Mirabilis Deus in Sãctis ſuis, & mirabilior in hoc, quod facer ille ſanguis in ara expoſitus nunc ſub primo, nunc ſub ſecundo, nunc ſub tertio, nunc ſub ſubſequentibus Sacrificiis fluat; ſubinde etiam totus ſiſtat, maneatq; concretus. Quid ad hæc cœli, cœlitumque prodigia Novatores & Sectarii tot oculatis quotidie teſtibus convicti? In pretio nobis erat & veneratione apud Patres *Dominicanos* ſuperſtes D. THOMÆ *Doctoris Angelici* cella tot tamq; divinis illuſtris commentariis; at in majori viſus ipſe *Crucifixus* THOMÆ congerulus dictator & aſſertor, *Bene*

Collegii Nobilium in Principẽ Officia.

Sanguis S. Joannis Baptiſtæ prodigioſus.

D. Thomæ Aquin Cella & Crucifixus miraculoſus.

ne ſcripſiſti de me Thoma. Paſcebatur in domo DEI animus; in ſtabulo, Hippodromoque Regio equorum elegantiâ, valore, & agilitate oculus. Tenuit poſt meridiem amplitudo *Cœnobii Montis Oliveti* ab octoginta Viris Religioſis culta; Baſilicæ SS. TRINITATIS aurea ubique facies, pictæ in cupula cum ſuis emblematis octo Beatitudines, ac tabernaculum gemmis, unionibus, aliisque lapidibus pretioſis planè ſpecioſum; ac *Carthuſia* in Monte infra Caſtrum pœnè tota marmorea. Viſa hæc nobis veluti parva civitas ſupra montem poſita, ſuis ita illuſtris clauſtris, ut viſa ab omnibus neminem pœnè videat, & abſque proſpectu deſpiciat Urbem majoribus ſæpè fluctibus, quàm ipſum mare agitatum. abſcondi non potuit, quâ in *Sereniſſimum Hoſpitem* abundabat, religioſa Hoſpitalitas & officioſa caritas. Fluebant fontes aquâ, vino cella, totaque Domus uno confluebat impetu ad gratioſum *Hoſpitis* ſui obſequium. Præſtolabatur interim domi reducem ex Urbe *Principem* Dux DEL ISOLA, Pro-Regis Internuntius, Regiæque in miſſis donariis voluntatis interpres. Complebât atrium, ipſamque Domum Vitelli, Verveces, Galli Indici, Capones, Gallinæ, Columbæ, Perdices, turdi, attagines, dulciaria, tria vaſa vini Græci, totidemque de *Lacrima*, Caſei, Piſces, ſenæ bellariorum ciſtæ, faces, cerei, fructus, ac omnis generis lautitiæ, quæ ſuo numero integras officinas, ac amplas, delitioſaſque nobis nundinas repræſentabant. Gratia Regis, Pro-Regiſque honor merx erat

Cœnobiũ montis Oliveti. Baſilica SS. Trinitatis. Carthuſia & ejus in Principem Hoſpitalitas.

Redux à Pro-Regis Internuntio donariis colitur.

erat Nundinatori noſtro quovis alio mercatu potior.

Dictum poſtridie Sacrum ad VIRGINEM ANNVNTIATAM, cujus baldachinus auro viginti millium ſcutorum dives, tabernaculum, candelabra, lampades, thuribula, ac thronus argento; aureo, argenteo, ſericoque filo tapetes; inſculptum omnibus idem Symbolum, A. G. P. id eſt, *Ave gratia plena.* Adminiſtratur templum ab Eccleſiaſticis & viginti quatuor Clericis. Domus, quæ eſt inſtar perampli municipii, ejuſque reditus ducentorum millium & amplius ſcutorum annue, à Gubernatore Nobili quot annis electo & à quinque Plebeis. Eminent inter reliquias *Cranium* S. BARBARÆ, S. URSULÆ, *digitus* S. JOANNIS BAPTISTÆ, & duo *Infantum Innocentum* ab HERODE in *Bethlehem* occiſorum corpuſcula ſuâ adhuc cute tecta, quorum alterum in pectore, in capite alterum gravi hiat vulnere. Inter Inquilinos aliquot millia pauperum, ſenes, debiles, infirmi, orphani, expoſititii in ſuas ſinguli diviſi claſſes, variiſque occupati ac culti exercitiis pro ætate, viribus & ſingulorum indole atque ingenio. Præclarum ſanè iſthoc eſt Chriſtianæ Pietatis inſtitutum, omni ætati, Ordini ac Conditioni ſemper profuturum. Nec minùs illud Divinæ Clementiæ & Juſtitiæ argumentum, in ſuperſtite apud Patres *Carmelitas* CRVCIFIXO & tormenti globo, cui ille in obſidione Vrbis ab ALPHONSO *Arragonum* Rege cœpta Anno 1438. ceſſit inclinato tantiſper & ſalvo capite, coronâ verò

Virginis Annunciatæ Templũ.

Ejus adminiſtratio.

Reliquiæ.

Fundatio pauperũ.

Crucifixus & tormenti globus miraculoſus.

Digitized by Google

ſpineâ ſublatâ, raſisque verticis capillis, luit poſtridie PETRVS ALPHONSI Frater eâ ipsâ horâ facinus ictu pilæ tormentariæ ex eadem turre exploſæ ſublatus, in quam pridie ipſe machinam curulem exonerârat. Novos hic omni horâ ex Religioſis Domeſticis VIRGINI MATRI ante iconem à S. LUCA pictam pro quacunque neceſſitate habes ſupplices & Oratores; cerniſque in ipſo ubique Monaſterio veſtigia Populi nuper contra Proregem, & Hiſpanos Duce N. N. lanione tumultuantis atque Plebis in vicino caſtro, *Carmine* nuncupato, armatæ, tangit rem obiter verſus in feneſtra reparata expreſſus,

Ipſe pius Pro-Rex hoc Pignoranda refecit,
Circum circa Miles, Frater eT intus, opus.

Nec cenſor ſum, nec interpres hujus qualiſcunque metri, cujus totum acumen eſt in *T* intus, quod Prioris tunc erat nomen. Dedit hâc ipsâ tandẽ die in vicino foro latrociniorum pœnas famoſiſſimus Banditarum & infelix Felice in rotam actus. Tota Civitas ad ſui quondam Civis concurrit ſupplicium, cujus ſpectatores aderant ex omni Ordine Religioſi. Placuêre præ omnibus Sodales *Miſericordiæ* ſacco induti, binique ac bini reum ad ipſam rotam ultimumque vitæ momentum voce, lacrymis, ſuſpiriis, precibuſque proſecuti; atque ipſos jam plexi in primo gradu Cognatos mox liberali quinquaginta ſcutorum eleemoſynâ pro pio ſuo more conſo-

Supplicium famoſiſſimi latronis.

conſolati. Fraternitati huic quod aptius tribuam lemma & ſymbolum, quàm ſolare in tyrocinio *Societatis JESU* ante dies paucos obſervatum cum inſcriptione,

Metimur tempus ſonitu, undâ, pulvere & umbrâ:
Nam ſonus & lachrymæ, pulvis & umbra ſumus.

Felix ille, quiſquis dies ſuos & horas ſic emenſus pergit ad æternitatem!

Princeps dicto Urbi Nobili, Nobiliſſimiſque ejus Inquilinis vale, ac relictâ largâ *Domui Profeſſæ* Eleemoſyná, majoreque ſui apud omnes deſiderio, *quarto Idus Martias* digreſſus Neapoli, receptuſque ab *Archi-Epiſcopo Capuano* in finibus territorii humaniſſimè curribus, ac magnifico domi prandio. Dignus faſtis noſtris Præſul, quem ſecum comitemque cum equis, curribuſque ſuis traxit per octo milliaria in *Calby* oppidum benevolentiſſima *Principis* obſervantia, expreſſi ultimo complexu teneri animorum motus. Obvii inde Equites, Pediteſque duxêre in *Theano* ad Epiſcopum Virum annis, moribuſque canum. Poſt primos mutui honoris congreſſus maluit JOANNES WILHELMVS nocturnam præ cœna lauta quietem, quem poſterâ die poſt ſylveſtre, anfractuoſumque quatuor milliarium iter excepêre flexis poplitibus, oſculis manuum, pedum & ocrearum, ac feſtivâ bombardarum exploſione ſubditi ex *Baronia Rocco-Wilhelmianâ* à Gubernatore, Præfecto ærarii, aliiſque Miniſtris in obvium

Diſcedit Neapoli.

Excipitur ab Archiepiſcopo Capuano.

à ſubditis Baroniæ Rocco Wilhelmianæ.

Digitized by Google

Domini ſui obſequium educti. Pranſum in via media, apertoque campo. Novi deinceps ſubditorum quà Equitum, quà Peditum Manipuli bis, terve *Principem* feſtivo bombardarum, acclamationumque applauſu ſalutarunt, ac bini etiam Religioſi Patres cum famulitio equis delapſi ad manuum oſculum *Sereniſſimum Advenam* invitant ac per confertam & exultabundam ſubditorum S. JOANNIS *Larico* turbam in oppidum S. GERMANI, & in montem *Caſsinum*, celeberrimum *Occidentis* aſceterium à S. BENEDICTO Anno 1129. cœptum, ac florens per plura ſæcula Summorum Pontificum, variorumque Eccleſiæ Antiſtitum Seminarium. Remittuntur ad ſuos ſubditi, Princeps ſubit equis per duo milliaria Italica montem; præſtolatur Abbas cum ſuis Religioſis ad primam portam *Hoſpitem*, ſequitur Comitatus poſitis priùs armis ad Eccleſiam, *Venerabile* SACRAMENTVM, cœnobium, conclavia & cœnam, cui Vicarius & aliquot Patres ad quodvis prompti obſequium aſtitêre. Adeſt poſtridie Abbas, ducitque ad Eccleſiam, & cryptam *Corporum* S. BENEDICTI & S. SCHOLASTICÆ Sororis cuſtodem. Viſæ cultæque poſt dictum hic Sacrum Reliquiæ in ſacrario, *Tres Spinæ* DOMINI, pars S. CRVCIS, *Digitus* JONÆ *Prophetæ*, ſcriptura S. JOANNIS BAPTISTÆ, SS. APOSTOLORVM, *Spongia* cum *Sanguine* S. STEPHANI, aliæque quamplurimæ à BENEDICTO Papa Anno 1023. donatæ, pòſtquàm ipſe præſens ſpectaſſet

à Religioſis PP. in oppido S. Germani.

Et in monte Caſſino.

Luſtrantur SS. Reliquiæ.

Digitized by Google

ſpectaſſet HENRICVM Imperatorem tribus lapillis, acutiſſimiſque calculi doloribus liberatum. Viſæ poſt mortem *Sancti* ſacro prius viatico in Eccleſia muniti propè aram ſummam ardentes lampades, ac vir humana ſpecie auguſtior auditus, *Hæc eſt via, quâ dilectus Domini* BENEDICTVS *in cælum aſcendit.* Cubiculum ejus verſum in Oratorium, per cujus feneſtram vidit *Sanctus* animam S. SCHOLASTICÆ Sororis & S. GERNI ad cœlos evolantem. Monaſterium, quater à *Gothis*, *Sarracenis*, aliiſque vaſtatum ſtat ex ſuis ruinis, cineribuſque formoſius in concamerata fabrica, ſpatioſis ambitibus, amplis conclavibus, Bibliotheca, Triclinio, Culina, Pharmacopolio, Tyrocinio, & amplo Noſocomio. Eximia ejus in Peregrinos & Infirmos caritas, & magna in Fundatores & Benefactores gratitudo, quos ſingulos in ſuis ſtatuis ante Eccleſiam in periſtylio erectis veneratur. Stipât fores binæ S. BENEDICTI; huic ſubſcriptum, BENEDICTVS FRVCTVS VENTRIS TVI; iſti ex *Libro Judicum*, *Benedictus Filius meus;* utramque longo ordine ſequuntur Pontifices & Imperatores, quorum diplomata & beneficentiam perantiquum monſtrat Archivium. Reditus poſterioribus ſæculis multum imminuti, potiſſimi etiamnum ſunt in ſubjecta planitie, Calabria, Apulia & viginti tribus oppidis ſibi ſubjectis. Actæ poſt prandium Abbati pro munificentia grates, atque ab eodem pro honore *Principi* redditæ, quem ipſe cum Religioſis ad portam

Cubiculũ modo Oratorium.

Monaſterii conſtitutio.

proſecutus. Hic pedes difficili deſcenſu ut venit in Urbem, conſcendit poſt modicam in quadra Patrum *Caſſinenſium* domo refocillationem equos, ivitque medius inter armatos, gratulabundoſque ſubditos in *Roccam* *Wilhelmi* præcipiti rupi acclivem. Applauſit oppidum *Aquino* S. THOMÆ *Aquinatis* Patria campanis & bombardis; feſtivis circum circa Montes ignibus. Rocca Wilhelmiani obviis facibus miſſilibus ignium artificiis, explicatis vexillis, accenſis ante fores luminibus, triumphalibus per plateas arcubus, roſmarino, lauru, citro, malogranato coronatis, jucundo exploſionum, campanarum, & acclamationum per montes & valles reboatu, ac linteato Clero cum baldachino ante Collegiatam in gratulationes effuſo. Domus ſericis holoſericiſque veſtita pannis, cœna lauta, grata Muſica, Officiales Miniſtri, Populus Spectator, exploſiones ad primum *Principis* hauſtum octo, quas gratioſa deinceps vetuit modeſtia. Ductus poſtridie ſub conopæo à Canonicis decem & quatuor Vicariis inter decantatum ab iiſdem hymnum *Ambroſianum* ad pulpitum & thronum in choro exornatum. Aſtitêre utrinque Canonici; Sacro intercinuêre Muſici; repetitæ ter, id eſt, ad primum ingreſſum, ſub *Elevatione* & ſub digreſſum exploſiones. Auditus poſt meridiem ex ſede altiori Dynaſtiæ Orator ſolatii, gaudii, ſpeique à ſubditis de optatiſſimo *Heri ſui* adventu conceptæ interpres; cui, uti & circumſtanti Populo ad votum ab ipſo JOANNE WILHELMO gratioſè reſponſum. Ipſe mox ad interius Conclave redux

Oppidū Aquino.

Excipitur à ſubditis Baronia Rocca-Wilhelmiana.

Rarum Principis in ſubditos exemplum.

redux raro hujus ævi & illius ætatis exemplo admittit ſingulos, audit omnes, ſupplicesſque recipit libellos nec unico à ſe ſinè conſolatione dimiſſo; dum DD. de *Wachtendungh*, *Perucci*, *Maſcambruno*, & *Irſch* rationes inſpiciunt, examinantque ærarii rationes. Mille Inquilini beati lætitiis, variis plateæ & vocales arcus ſententiis (*Veni Domine*, & *noli tardare, currite omnes*, & *videte, quod nunquam vidiſtis.* Surge & *lætare, O Rocca, quia ſi in tenebris fuiſti, ecce lumen tuum venit*) ſerusque tandem veſper & nox cordatiſſimis illuſtris erat flammis, & figuris. *Rarus ſubdutorũ in Principum affectus.*

Princeps à Clero quotidie ad portam exceptus, ad aram ductus, honoratus Muſicâ, veneratusque S. CLINI Abbatis *Caſſinenſis* reliquias maximam diei partem dabat audiendis ſubditis, rationibusque ærarii examinandis, reliquas verò horas luſtrando Monti Auri, vitibus, & olivis conſito, Venationi & Piſcationi. Valles fruměto, vino montes, utriq; oleo ſat copioſi, quibus, aliiſq; muneribus *Herum* ſuum colebant Incolæ. Votis tandem ſubditorum ſupplicibuſque libellis factum ſatis *Decimo tertio Kal. Martias*. Data Collegiatæ ſcuta quinquaginta, totidem reliquis Dynaſtiæ Eccleſiis, Pauperibus ſingulis modius tritici, tertia crediti pars Debitoribus, Reis Venia, Patria exulibus, & egenis quibuſcunque frumentum commodatum; Verbo, *tranſiit benefaciendo.*

Poſt quintam ab adventu diem aviti ſymboli Hæres ac

ac *Herus* mille ſubditorum benedictionibus, votis, lacrimiſque deductus, nec leviter ultimâ lugubrique perorantis vel potius gementis Civis commotus apoſtrophe, *Et nos orphanos relinquis*! Par erat in Monticelli ad molâ, FRANCESCA, S. OLIVA, PRIO & S. JOANNE in Carico ejuſdem Dynaſtiæ oppidis & vicis ſub adventum exultatio: par in diſceſſu mœror; ac par in univerſos JOANNIS WILHELMI beneficentia. Triũphabant maximè in JOANNE ſuo S. JOANNIS inquilini Equites & Pedites ſub vexillis ad primum ab Urbe lapidem obvii. Solutis ad primam portam magno numero & fragore Cameris, accinentibus in tranſitu muſicis Inſtrumentis: Malogranatis & *Lauris* per plateas plantatis: fontibus Vini hinc inde apertis, & clero Linteato, & populo inter ſolennes Campanarum applauſus & hymnum *Ambroſianum* DEO pro *Principe* ſub Baldachino ſupplicabundo. Maximus inde omnis ſexus & ætatis ad oſcula manuum, pedum, pilei, chlamidiſque concurſus, & in piis lacrymis conſolatio. Arx Caſtri abducto per Fratres S. THOMA *Aquinate*, ejuſdemque glorioſâ de obtruſa pellice Victoriâ, Angelicâ caſtitatis Zonâ, & Sororibus ad idem ſanctitatis inſtitutum perſuaſis inclyta. Supellex templi ex tela aurea dono Sereniſsimi *Ducis* PHILIPPI WILHELMI planè elegans.

Inquilinorum S. Joannis affectus.

Arx à factis S. Thomæ Aquinatis illuſtris.

Piſcationi indultum aliquid, totum Subditorum querelis & poſtulatis Hinc alterâ poſt adventum die in diſceſſu lacrimæ, quibus Incolæ *Dominum* & *Patrem ſuum* ad

Lirim

rim ſeu *Gorgiliano* flumen proſecuti, flexiſque genibus, junctis manibus, ac mille votis omnem abeunti per Pontonem precati proſperitatem. Sic itum in *Latium*, *Campaniamque* Romanam armatos inter ſubditos. Remiſſi hi prope *Ciprano* oppidum Pontificium Viris, ignibus, fragoribuſq; ad obſequium *Advenæ* armatum Nec minùs officioſum fuit *Froſinone* ſeu *Fruſinum* HORMISDÆ & SYLVERII Pontificum Patria, ſubmiſſo Equitum peditumque manipulo, ac vino & bellariis ad *Hoſpitem* ſuum in ſuburbio refocillandum. Hoc propè novum ſurgit ſacellum S. MARIÆ ad *Nives* prodigioſæ ſacrum unde *Virgine Matre* prius ſalutatâ ſub veſperum venimus *Anagniam Hernicorum* oppidum in monte ſitum à nuptiis ANTONII & CLEOPATRÆ, quatuorque Pontificibus INNOCENTIO III. GREGORIO IX. ALEXANDRO IV. & BONIFACIO VIII. multiſque Cardinalibus, Epiſcopis & Viris claris hic genitis illuſtre, quibus accinit illud Virgilii: *Quos dives Anagnia paſcit.* Pranſi in ſuburbio *Valmontonii* ad pedem Montis non procul à Palatio Principis PAMPHILII: dicto in monte ante apud Patres de *Obſervantia* Sacro relictâ ad dexteram *Preneſte* Palæſtinorum *Principum* Sede ſubiimus *Fraſcatam* ſeu *Freſcati* oppidum ſapidiſſimis delitiis circumſitum. Spectamus ante cœnam vicina Principum BOURGHESII, PAMPHILII & COLONNÆ Palatia, hortos, & Fontes ad omnem delitioſæ amœnitatis artem compoſitos; ſublimes, ut vocant,

Iter in Campaniam Romanam.

Oppidũ Ciprano.

Anagnia oppidũ Hernicorum.

Fraſcata ſeu Freſcati oppidum.

Organũ Hydraulum. *Caſcadas* ſeu aquarum lapſus, organum hydraulum non follibus,ſed aquis ad varium concentum muſices agitatum,accinentes in *Parnaſſo Muſas*, ac venatorum cornua & clamores de villis *Marianâ*, *Lucullianâ*, *Murenianâ*, *Tuſculanâ*, *Purcianâ* vix quidquam præter nomen in his peregrinatur delitiis: Viſo poſtridie Caſtello S. GANDVLPHI Pontificum Tuſculo, lacum *Albanum* inter & planitiem *Romanam*, quam utramq; amnis culti montis deſpicit ſupercilio, luſtrato Monaſterio & horto Patrum Capucinorum prope Rizza,fontibus, vineis, ſylvis,variâ herbarum copiâ, nec non & ſtationibus ad pietatem factis ampliato, dicto apud *Patres Vallis Umbroſæ* ad miraculoſam *D. V.* aram ſacro,relegimus iter per *Rizza oppidum.* *Rizza* oppidum à porris, braſſicâ & vicino nemore quondam celebre. Propior trium *Curiatiorum* & duorum *Horatiorum* in *Romanis* Faſtis Heroum fortiſsimorum *Alba.* tumulum,eſt *Alba* ab *alba ſue* cum triginta ſuculis *Æneæ* in *Italiam* adventanti viſâ nomen ſortita teſte Virgilio.

Alba ſolo recubans, albi circum ubera nati:
Hic locus urbis erit. Requies ea certa laborum.

Quot porcellos,tot turres habuit potens olim *Romæ* æmula, nunc Principi Savelli ſubdita, in ſuis quietior anguſtiis,& glorioſior vinis. Pranſa hic cum *Principe* ſuo *Cardinalis Pii in Principẽ affectus.* obvia ex Urbe Nobilitas *Palatina* rediit *vigeſimâ tertiâ Martii* equis & quaternis curribus à Cardinale PIO Nationis *Germanicæ* Protectore jam declarato ad alterum ab

ab Urbe lapidem miſsis. Fuêre hi ipſi deinceps currus, equi, & viri ex Eminentiſsimi voluntate ſemper ad quemvis Sereniſsimi nutum. Quievit is tantiſper domi poſt iter longius auctâ per Illuſtriſsimum D. Baronem de *Walrath* ex patriis Ducatibus adventantem familiâ. Longiorem quieſcenti non dedit moram ſolennis, ut vocant, *Cavalcada*, quâ CLEMENS X. *Octavo Kal. Martias* quæ dies VIRGINI ANNUNTIATÆ ſacra eſt, vehebatur ad S. MARIAM ſupra *Minervã*, quod jam eſt templum & Monaſterium R. R. Patrum *Dominicanorũ*; & turba aliquot centenarum Puellarum nubilium, quas finito ibidẽ ſacro præter ducati eleemoſynam Pontifex dotabat burſâ & ſyngraphâ quinquaginta, ſexaginta, centum, & ducentorum ſcutorum, die nuptiarum, aut cœptæ vitæ religioſæ perſolvendâ. Horas pomeridianas diviſêre Cardinales, PIO, de *Haſſia*, NITARDVS, *Howvart*, Principes *Saxo Gotha*, *Locovvitz*, *Liechtenſtein* aliiq; Comites & Magnates de felici reditu amicè gratulati. Diſpertiti deinde pauculi, qui *Romæ* nobis ſupererant dies accuratè in occupationes quà ſacras, quà profanas. Viſitatæ prævià ad *Limina* APOSTOLORVM & in crypta SS. PETRI & PAVLI ſacrà ſynaxi, octo Baſilicæ privilegiatæ, S. PAVLI trifontes S. PAVLI ad tertium plexi capitis ſaltum perpetuo ſcaturientes miraculo, ANNVNCIATÆ VIRGINIS, S. SEBASTIANI, S. JOANNIS in *Laterano*, *S. Crucis* in *Hieruſalem*, S. LAVRENTII ante portam, & S. MARIÆ *Majoris*, ubi ipſe

Solennis Cavalcada.

Cardinalium viſitationes.

Inviſuntur Sacra Eccleſia.

Cardin Patronus ALTIERI excipiebat Confeſſiones, utpote Pænitentiariorum Primas. Inſcriptum tumulo S. SEBASTIANI elogium S. SEBASTIANO CHRISTI militi & Martyri, Eccleſiæ Defenſori, Propulſori Peſtilitatis. Baſilica ejus in via *Appia*, ſtrata marmore, tecta lapide, cryptâ quadraginta ſex Beatorum Pontificum, & ſexaginta quatuor millium Martyrum, ac *Plantis pedum* DOMINI, dum S. PETRO occurreret, in marmore expreſsis inſignis; cui vicinior eſt Eccleſia S. MARIÆ *delle piante*; id eſt plantarum, ſeu, *Quò vadis?* quærit ad cornu *Evangelii* S. PETRVS, *Domine quò vadis*? cui ille ex oppoſito latere, *Venio Romam iterum crucifigi.* Frequentatæ pari in Deum Cœliteſque pietate ad S. LAVRENTIVM; ante portam S. AGNETEM in via *Nomentana*, ad S. SEBASTIANVM in via *Appiâ*, & trans *Tyberim* ad S. PONTIANVM Catacumbæ, erutæque hic quadringentis ab ingreſſu paſsibus Sereniſsimi manu ex tumulo S. SAGITTI oſſa ſignata marmore, cui palma, columba & epigraphe inſculpta, *M D.* (*Martyr Dei*) SAGITTI *tumulus depoſitus eſt in Pace*: nec procul hinc aliæ duorum Martyrum reliquiæ phialâ ſanguinis notatæ. Tenuit hic labor tres propè horas, quibus per meatus ſubterraneos accenſis cereis circumducti. Præeſt his aliiſque cœmiteriis ſacriſque oſsibus vel palmâ & lauru decuſſatâ, aut vaſculo ſanguineo, aut ſigno ☧ id eſt *Pro Chriſto* ſignatis Cardinalis CARPEGNA, ne fraudi aut dolo locus pateat.

Specta-

Spectatæ *quarto nonas Apriles*, *Cœna* DOMINI ſolennes in *Vaticano* Ceremoniæ, promulgatum abjecto in aream extinctoque cœreo poſt Bullam *Cœnæ* lectam in tranſgreſſores anathema, loti ab ipſo Pontifice jam decrepito tredecim Sacerdotum pedes, datus præter veſtem candidam nummus aureus & argenteus cum epig. *Exemplum dedi vobis*; cibus in menſa ab eodem ſubminiſtratus: ac deniqùe menſa Cardinalium Pontificis inſignibus, & patinis ſedecim cum ſtatuis myſteriorum CHRISTI ex ſimila & ſaccaro confectis, ſobriiſque ferculis adornata. Pias ciebat lacrimas provolutus ad pauperum pedes venerandus ſenecio ipſe vix conſiſtens pedibus. Nec minùs pium erat in Noſocomio S. SPIRITVS ſpectaculum. Incolæ quà ſani, quà infirmi 2200. Puellæ lanâ & lino in clauſtro exercitæ; infirmi in ſuas diſtributi claſſes; Medicorum plurimi nec pauciores miniſtri ſuis ſinguli donati ſtipendiis; Nitor ubique magnus, & major in omnes caritas cenſu ducentorum millium ſcutorum dives, Intercalaris ſubinde erat Chriſtianæ pietatis erudita & Gentilis antiquitas quæ ſuis nunc ruinis & fabricis, nunc ſtatuis pyramidibusque circumducebat. Obeliſci triumphatæ quondam *Ægypti* ſpolia, triumphantisque *Romæ* trophæa, nunc veluti totidem ſunt glorioſæ CRVCIS labara & triumphi, nec ita patriis & obſcuris placent ænigmatis, quàm latinis & expreſsis authoritate ſive SIXTI V. ſive INNOCENTII X. ſententiis, verſibuſque Poëtæ non vulgaris poſtliminio adſcriptis. Horum

Caremonia Cœnæ Domini.

Noſocomium S. Spiritûs.

Sacra Crux honorata in veterum obeliſcis.

Digitized by Google

1. In cāpo Vaticano. rum primus TIBERII Cæſaris in campum *Vaticanum* à SIXTO V. Anno 1586. translatus in quadro baſis habet inſcriptiones; & quidem orientem verſus, *Ecce Crux Domini, Fugite partes adverſæ, vicit Leo de tribu Juda:* verſus ſeptentrionem, SIXTVS V. P. M. *Cruci invictæ Obeliſcum Vaticanum ab impurâ ſuperſtitione expiatum juſtius & felicius conſecravit* Anno M.D.LXXXVI. Pont. II. ad occidentem; *Chriſtus vincit. Chriſtus regnat. Chriſtus imperat. Chriſtus ab omni malo plebem ſuam defendat.* Denique ad Meridiem; SIXTVS V. P. M. *Obeliſcum Vaticanum DIS Gentium impio cultu dicatum ad Apoſtolorum limina operoſo labore tranſtulit Anno M.D.LXXXVII. Pontificatus III.* Subjicio plauſum Vatis,

Ecce Cruci excelſæ nunc ſubjiciuntur honores
Induperatorum munere SIXTE tuo,
Dum transfers Montes Montalte è monte reciſos,
Illud SIXTE facis, quod facit ipſa fides.

2. Ad S. Mariam Majorē. Alter ad S. MARIAM *Majorem* ſuis ſeipſum explicat elogiis baſi quadræ inſcriptis. SIXTVS V. Pontif. Max. *Obeliſcum* Ægypto *advectum* AVGVSTO *in ejus Mauſoleo Dicatum, everſum deinde & in plures confractum partes in via ad* S. ROCHVM *jacentem, in priſtinam faciem reſtituit, & ſalutiferæ Cruci felicius hic erigi juſſit* Anno M. D. LXXXVII. Pont. III. CHRISTVS *per invictam Crucem Populo Pacem præbeat, qui* Auguſti *Pace in Præſepi naſci voluit.* CHRISTI DEI *in æternum viven-*

tis

tis cunabula lætiſſime colo, qui mortui ſepulchro AVGVSTI *triſtis ſervieram,* CHRISTVM *Dominum, quem* Auguſtus *de* VIRGINE *naſciturum vivens adoravit, ſeque deinceps Dominum dici vetuit, adoro.* Alluſit ingenioſè obeliſco, SIXTO, ipſiique S. MARIÆ *Majoris* Baſiſilicæ Vates,

Maxima majori ſi quis ſuperaddere tentet,
An non immenſum conſtituetur opus?
Major eras quondam ſanctiſſima Virginis ædes;
Sed nunc, O quantò, dic mihi, major eris.
Maxima mortali fas eſt dicaris ab omni,
Pontifice à Sixto Maximo adaucta tuo.
Te Sixtus ſpecioſo obelo, pulchroque ſacello
Auget, prô Sixto gloria quanta manet?

Et tertius ad S. IOANNEM *Lateranenſem Æ*gyptiacis ſe prodit hieroglyphicis, latiniſque in baſi ſententiis, SIXTVS V. *Pont. Max. Obeliſcum hunc ſpecie eximiâ, temporum calamitate fractum Circi Max. ruinis, humo, limoque altè demerſum multâ impensâ extraxit; hunc in locum magno labore tranſtulit, formæque priſtinæ accuratè reſtitutum Cruci invictiſſimæ dicavit* A. M.D.LXXXVIII. Pont. III. Fl. CONSTANTINVS *Max. Aug. Chriſtianæ Fidei Vindex & Aſſertor Obeliſcum ab Ægyptio* Rege impuro voto Soli *dedicatum, ſedibus avulſum ſuis, per Nilum transferri Alexandriam juſſit, ut novam Romam ab ſe tunc conditam eo decoraret monumento.* CONSTANTINVS *3. Ad S. Joannem Lateranenſem.*

NVS *per Crucem Victor à* S. SYLVESTRO *hic baptizatus* Crucis *gloriam propagavit.* FL. CONSTANTIVS *Aug.* Conſtantini *Aug. F. Obeliſcum à Patre ſuo loco motum, diuque Alexandriæ jacentem, trecentorum remigum impoſitum navi mirandæ vaſtitatis per mare Tiberimque magnis Romam molibus convectum in Circo Max. ponendum S.P.E.R.D.*

SIXTO *applaudit opus verſu,*

Semper ego SIXTI ſervabo nomen in orbe,
Semper ero SIXTI gloria, ſemper honos.

4. Ad S. Mariam del Populo. Quartus ad S. MARIAM *del Populo Niliacis* plenus formis & figuris has in quadra quoq; baſi habet inſcriptiones. *IMP.Cæſar DIVI* F.Auguſtus *Pont.Max. Imp. XII. Coſ. XI. TRIB. POT. XIV. Ægypto in Poteſtatem Populi Romani redactâ* SOLI *Donum dedit* SIXTVS V. *Pont. Max. Obeliſcum hunc Cæſ. Aug. SOLI in Circo Max. Ritu dicatum impio, miſerandâ ruinâ fractum, obrutumque erui, transferri, formæ ſuæ reddi, Crucique invictiſſ. dedicari juſſit Anno M. D. LXXXIX. Pont. IV. Ante ſacram illius ædem auguſtior, lætiorque ſurgo, cujus ex utero Virginali, Aug. imperante Sol Juſtitiæ exortus eſt.* Huic idem piè accinuit Vates,

Flumine fons vario ſurgit, vigileſque leones
Incuſtoditas non patiuntur aquas,
Cernis ut apparent obeliſco deſuper alto
Signa ſalutiferæ conſpicienda Crucis.

Ingrede-

Digitized by Google

Ingredere, ut feſſa optato dum fonte Viator
Membra lavas, animum Crux veneranda lavet.

SIXTINA has quatuor in ſublimi vertice machinas coronat ſtella, & hanc glorioſum CRVCIS & CRVCIFIXI labarum, illuſtre SIXTI trophæum. Alterum idem ſtatuit S. PAVLO *Gentium Doctori* in columna *Antoninâ* centum ſexaginta pedes altâ & rebus ab ANTONINO geſtis eleganter ſculptâ, cum ſubjecta epigraphe, SIXTVS V. *Pont. Max. Columnam hanc ab omni impietate expurgatam S.* PAVLO *Apoſtolo æneâ ejus ſtatuâ inauratâ in ſummo vertice poſitâ DD. Anno M. D. LXXXIX. Pont. IV.* Ipſum opus authori gratum hos reddit verſus; *Trophæũ S. Paulo erectum.*

Quæ fueram Antonine *tuis devota triumphis,*
Nunc SIXTI & PAVLI ſacra columna feror.
Saucia vulneribus vix languida membra regebam;
Squallebat fœdo corpus anile ſitu.
Ruderibus tamen ut purgat minitantibus Vrbem,
SIXTVS ſpem vitæ reddidit ipſe meæ.
Reddidit & juſſit ſpargentem gentibus olim
Dogmata ſacrato vertice ferre virum.
Hinc, Antonini vario licet ipſa labore
Sim cochlis, PAVLI ſum magne SIXTE tui.

Par eſt S. PETRI *Apoſtolorum* Principis in columna TRAJANI Imp. cochleari, 140. pedes & 173. gradus cum 44. feneſtris altâ, pulcherrimiſque belli in *Dacia* geſti figuris ſculptâ monumentum. Accedunt his bini *Item S. Petro.*

Obeliſci *Ægyptiacis* inſigniti characteribus, ab INNOCENTIO X. operâ *Laurentii Bernini* ex Hippodromo *Caracallæ* in *Circum Agonalem*, qui Campus *di Navona* modò dicitur, ſupra fontem ſtatuis *Nili, Rheni, Danubii* & *Gangis* ſtratum translati, quorum pleniorem dat notitiam inſcriptio. INNOCENTIVS X. *Pont. Max. Niliacis ænigmatibus exaratum lapidem amnibus ſubterlabentibus impoſuit, ut ſalubrem ſpatiantibus amœnitatem, ſitientibus potum, meditantibus eſcam magnificè largiretur.* INNOCENTIUS X. *Pont. Max. Natali Domo Pamphiliâ opere cultuque amplificatâ, liberataque importunis ædificiis Forum Urbis ſignificaret celeberrimu, multiplici Majeſtatis incremento nobilitavit. Neſcia Ægyptiorum monſtra innocens æra ponit Columba. Quæ Pacis oleam geſtans & virtutum lilus redimita Obeliſcum pro trophæo ſibi ſtatuens* Romæ triumphat. *Ab Imp.* ANT. CARACALLA *Romam advectum cum inter circi Caſtrenſis rudera diu jacuiſſet,* INNOCENTIVS X. *P. O. M. ad fontis forique ornatum tranſtulit, inſtauravit, erexit A. Sal. M D. C. L. I. Pont. VII.*

Ita tandem ſuperſtitionem triumphat Veritas, Gentilemque *Romam Chriſtiana.* Certat hæc cum illa imò ipſa ſecum hodiedum in Coloſſis, ſtatuis & ſtatuariis. Utra victrix, illa in binis Gigantibus freno binos equos in marmore à *Phidiâ* & *Praxitele* factos moderatis ad *montem Quirinalem*, ac iſta poſt *Vaticanum* in LVDOVICO XIV. Rege *Galliarum* Equite per *Berninum* ex una rupe marmorea recens exciſum, aliorum ſit judicium.

Artem

Artem ſanè & antiquitatem omnem ſuperant in villa *Burgheſii Curtius* cum equo præceps, *Æneas Anchiſes* bajulus, *Seneca* balneo ſuffocatus, & plures aliæ hinc inde per vineas & hortos diſperſæ. Jam verò quid referam de auguſtis *Deorum* delubris; *amphitheatro* CLAVDII in campo *Martio*, *Curiis* HOSTILII, POMPEI, SALIORVM, & ANTONINI PII; arcu triumphali AVGVSTI, VESPASIANI, CONSTANTINI, SEPTIMII SEVERI, GRATIANI, & DOMITIANI? quid de thermis *Diocletianis, Antonianis, Veſpaſianis, Conſtantinianis, Novatianis, Neronianis, Trajanis & Aurelianis*? quid de *Circo* Maximo, *Flaminio, Floræ, Neronis?* quid de theatris POMPEII *Magni*, MARCELLI, & amphitheatro VESPASIANI ſeu Coloſſeo 87. millium ſpectatorum capace? quid de Heroum, & Magnatum Palatiis villis & hortis? Hæc curioſus tantiſper Lector miretur & menſuret ſive in ruderibus, ſive in ære; dum *Princeps* animi cauſa rhedulis, quas *Galli LesChaiſesVollãtes* vocãt, excurrit *Tibur* 18. milliaribus *Italicis Româ* diſtans. Audito in Cathedrali Sacro, veneratus imaginem VIRGINIS MATRIS à S. LVCA pictam, pranſus, & miratus præcipitem Anienis fluvii ex ſublimi lapſum, lectosque inde lapillos in dulciarias veluti Amigdalorum, ſaccarique condituras formatos, ibat ad Prætorium & hortos ab *Hippolyto Ateſtino* ſeu *Eſtenſi* juxta clivum montis octingentis ſcutorum millibus & amplius ad omnem fontium, pergularum, antrorum, ſylvarum, labyrin-

Variorũ monumentorũ brevis inductio.

Excurrit Princeps Tibur.

Anio fluvius.

Pratoriũ & Horti ab Hippolyto Aeſtino facti.

Digitized by Google

thorum, ſtatuarumque artem factos, atque à Domo *Modenenſi* hodiedum poſſeſſos. Prætorium par Regio Palatio in complanato colle; cui à dextris horti ſecreti, marmoreique fontium crateres ſedecim; ſphæriſterium, aliaque exercitiorum nobilium loca à ſiniſtris; in medio *Janus quadrifrons* quaternis tubis ſcaturiens. Propylæum marmoreis exornatum ſtatuis. Hoc antè eſt fons *Ledæ*, & collis in quatuor areas totidemque hortos complanatus, in quos tergeminus utrinque & in medio deſcenſus patet & aſcenſus fiſtulis aquarum ad quemvis lapideæ ſcalæ gradum reconditis. Horti ſinguli in ſuos diſtincti hemicyclos, exedras & areolas: ambulacra frondibus concamerata. Quocumque te vertas, rivi ſunt, lacus, ſpelæa & fontes *Thetidis*, *Æſculapii*, *Arethuſæ*, *Pandoræ*, *Pomonæ*, *Floræ*, *Pegaſi*, *Veneris* & *Bacchi*, *Aniènis* & *Herculanei*, *Albuneæ* & *Melicertæ*, *Sybillæ Tiburtinæ* & *Dianæ Nemorenſis*, *Romæ* Bellatricis Montibus ſuis, templis, theatris & obeliſcis circumornatæ *Neptuni Tritonis* volucrum draconum &c. quibus quantumvis cautus irroreris. Nulla harum deliciarum ſatietas, quibus gratiſſimâ varietate conditor omne abſtulit faſtidium.

Hinc volucres fontesque ſacri, ſylvæque virentes
Nunc ſimul Hyppoliti nomen ad aſtra ferunt.
Et quoties molli levis crepat aura ſuſurro:
Hyppolitum toties fonsque domusque canat.

Redit Romam. Moram hic non patiebatur longiorem deſtinatus in Urbem

Urbem reditus, ſequentiumque dierum ratio in ſuas horas accuratè diſpertita. Ipſam Aulam non tango *Apoſtolicam*, nec *Collegium Cardinalium* paſſim à Scriptoribus ſæpius, prolixiusque diſceptatum. Eſt hoc in varias ſapientiſſimè diviſum Congregationes, ut omnium ac ſingulorum neceſſitati, commodis, quieti, & ſaluti providè conſuleretur.

Collegiũ Cardinalium.

Congregatio ſacri officii bis quot ſeptimanis à 12. ut minimum Cardinalibus, variisq; Prælatis & Theologis diebus Mercurii apud *PP. Dominicanos* in *Minerva*, *Jovis* corã *Pontifice*, proſpicit hæreſi & ſacræ *Inquiſitioni*:

Congregatio S. Officii.

cauſis Epiſcoporum & Regularium:

Epiſcoporum & Regularium.

Congregatio ſacri *Concilii* diebus *Sabbathinis*, vel *Jovis* ad libitum interpretandis definiendisque quæſtionibus ex *Concilio Tridentino* propoſitis;

Sacri Concilii.

Immunitati Eccleſiaſticæ diebus Martis Congregatio ejuſdem Immunitatis ab URBANO VIII. inſtituta: *Congregatio ſtatus* bono Publico:

Status.

Congregatio de propaganda Fide die *Lunæ* ſemel in menſe Fidei tuendæ, augendæ & ubique prædicandæ:

De propaganda fide.

Congregatio Rituum ſemel in menſe cæremoniis, præcedentiis, & Canonizationi *Sanctorum*.

Rituum.

Sic Congregatio alia Aquis, Fluminibus, ac Pontibus; aliæ Fontibus Plateis; libris imprimendis, corrigendis & prohibendis; Monetæ; bono regimini; promovendis Epiſcopis; negotiis denique conſiſtorialibus.

Variæ aliæ.

Rota præſunt duodecim Prælati, *Germanus*, *Gallus*, duo *Hiſpani*, *Bononienſis*, *Ferrarienſis*, *Venetus*, *Florentinus*, *Mediolanenſis* & tres *Romani*, ad quos referuntur omnes, omnium Provinciarum

Rota.

Digitized by Google

de beneficiis Eccleſiaſticis diſceptationes. Mitto reliqua tribunalia, Curias, Curiales, Judices, Aſſeſſores & Miniſtros ad *Ferias ſeptimanæ ſanctæ* & *Paſchales*, quibus JOANNES WILHELMVS ab aliis remotus curis ante meridiem Capellam *Pontificiam*, ac poſt meridiem S. APOLLINAREM & Collegium Germanicum aſſiduè raro exẽplo frequentabat, accepit ipſo *Feſto Paſchatis* poſt cantatum in Vaticano Sacrum datam frequentiſsimo in areâ Populo ſolennem à CLEMENTE X. benedictionem inter feſtivos ex Caſtello S. ANGELI tormentorum in Vaticano exploſionum applauſus, dixitque ex horis pomeridianis ſupremum Eminentiſsimo *Cardinali* FRIDERICO LANDGRAVIO *de Haßia* poſtridie *Viennam* abituro vale, & ipſe propediem per longiores *Italiæ* ambages ſubſecuturus. Nonis Aprilis in Sacello S. IGNATII ſacrâ refectus Synaxi, auditoque ibidem poſtridie Sacro, ſuâ ſecum rhedâ duxit R. P. *Carolum de Noyelle* Aſsiſtentem *Societatis JESV* per *Germaniam*, & R. P. *Cataneum* ejuſdem *Societatis* Secretarium ad vineam propè S. Sabinam. Venit illuc ex S. ANDREA Adm. R. P. *Joannes Paulus Oliva Societatis JESV* Præpoſitus à Sereniſſimo WILHELMO peramanter invitatus & R. P. Durazzo ex Illuſtriſſimo D. Fratre *Genuenſi* notus & carus, Illuſtriſſimus D. *Emmerichs* D. Auditor Rotæ cum P. *Euſebio Truchſess* & P. *Zoll*, *ex Domo Profeſſa* P. *Joſephus Fotius* V. Præpoſitus, P. *Cobler*, P. *Boſch*, P. *Muck*; ex *Collegio Romano* P. *Carolus*

Accipit à Clemente X. Benedictionẽ.

Valedicit Cardinali Friderico Landgr. de Haſſia.

Excipit epulo primarios è Societate Patres.

lus Paladino Rector, P. *Kircher*, P. *Cotignes*; ex *Collegio Germanico* P. *Adamus Pleickner*, & P. *Burgravver*, ex *Anglicano* P. *Tirillus* Provinciæ Procurator cum Socio; P. *Lesle* Rector ex *Collegio Scotico*, aliique complures. Alios excuſabat ætas, nonnullos infirmitas à menſa verè principali, neminem ab amplo & Germano *Principis* corde & affectu. Stetêre Patres primùm, dein & circumſedêre ſumptuosâ Miſſuum, Dapum, obſoniorum, Bellariorumq; & vinorum magnificentiâ, attoniti, nec minus familiari *Conviva* humaniſſimi vultu, colloquio, & dignatione obſtupefacti. Plures poſt menſam *Italicis, Germanicisque* ferculis veluti teſſulatam horas tenuerunt truſilli & amœna per hortum deambulatio. Gratioſius nullibi ſenium inter & Juventam, Honorem & Religionem, Delicias & Sobrietatem Familiaritatem & reverentiam commercium; quod ingratus finiit veſper ſingulis oblato curru ad ſuam ſtationem remiſsis. Comites accepti iſta die Honoris Gratiæ perſtant etiamnum, perſtabuntque ſemper in *Romanis Societatis JESV* domiciliis vocales.

Pergit ad ultimum Pedum Oſculum

Quinto tandem *Idus Aprilis* quinis itum curribus ad ultimùm *Pedum Oſculum*. præiit ſolus *Princeps*, aſſeditque ſub conopæo CLEMENTI X. *Altezzæ* ſeu *Serenitatis* nomine ſemper compellatus, dum ſinguli ſuo ordine ad *Sanctiſſimi Patris* pedes provocati ultimam acciperent benedictionem, & ordinarias, extraordinariaſque ut vocant, *Indulgentias*, in ducentos diſtribuendas. Precatus

Valedicit ſummo Antiſtiti.

tus tandem *Pontifex* in ultimo, teneroque amplexu *Principi*, totique *Domui Palatino-Neoburgicæ* omnem à Supremo DEO proſperitatem, pollicituſque *Sedis Apoſtolicæ* gratiam & favorem, mille idem Sereniſsimis Parentitibus, Fratribus, Sororibusque impertivit benedictiones.

Cardinalibus.

Vale dein dictum Eminentiſsimis CC. ALTIERI Patrono, CARPEGNA Datario Palatii *Quirinalis* Inquilinis, C. FRANCISCO BARBARINI Decano, *Reginæ Chriſtinæ*, C. NERLI, C. *Nitardo* &c.

Principibus variis. Præpoſito Soc. &c.

Principibus *Saxoni Gotho*, *Lockovvitz*, & de *Liechtenſtein*, Admodum R. P. *Joanni Paulo Oliva Societatis Generali*, R. P. *Carolo de Noyelles* ejuſdem Aſsiſtenti, *Domui Profeſſæ*, *Collegio* Romano, *Collegio Germanico* & *Scalæ Sanctæ*, quam cum toto Comitatu ſupplex poſt tot vices ſingulos exoſculatus gradus conſcendit ad oratorium hoc ſignatum verſu,

Non eſt in toto ſanctior Orbe locus,

In Vicino Sacello *Epulo Euchariſtico* ad iter confirmatus.

Donantur donis Romanis à Summo Pontifice.

Redierunt ſalutati omnes iter fauſtum, omnemque deinceps felicitatem precaturi, miſitque *Pontifex* roſaria ex lapidibus pretioſis cum numiſmatis aureis pro Sereniſsimis *Ducibus* Patre & Matre, ac pro Illuſtri Comitatu Nummos aureos;

Cardinalibus. Præpoſito Societatis &c.

Cardinalis ALTIERI Cereos benedictos, & reliquias auro argentoque celatas; C. CARPEGNA *Corpora* SS. SAGITTI, S. JOANNIS M. S. ÆMILIANÆ variasque ſingulis ex Comitatu

reliquias

Digitized by Google

reliquias; C. Maſsimi *Corpus* S. Fauſti ; C. PIO *Romanas* magno numero chirothecas; C. NITARDVS *Hiſpanas* multi pretii merces; quas *Romæ* gratias Generalis & Aſsiſtens communicatis *Societatis JESV* meritis pergameno & capſulâ argenteâ concluſerunt.

Dives tanto Eccleſiæ Theſauro auctuſque tam fortunato Cœlitum comitatu movit JOANNES WILHELMVS *Româ decimo ſexto Kal. Majas* audito ad S. PHILIPPI NEREI tumbam Sacro, recitato itinerario, ac Principe LOCKOWITZ, P. de *Liechtenſtein*, & Illuſtriſſimis Comitibus & Baronibus qui magno abiturum numero præſtolabantur, poſtremum ad *portam del popule* ſalutatis. *Diſcedit Roma.*

Magnum reliquit *Princeps Romæ* ſui deſiderium, & Illuſtris Comitatus perpetuam ſui memoriam. Urbs quantumvis ſagax & oculata reperit in aula hac *Germana* nihil præter exactum ordinem, moratam diſciplinam, frugalem ſobrietatem, urbanam civilitatem, Chriſtianam pietatem, Germanum candorem, & illuſtrem ſplendorem. Hinc non tam profana aula quàm ſacra Domus *Romanis* viſa de qua repeti poſſet illud;

Intret in hanc aulam qui volet eſſe pius.

Idem qui *Lugduno Galliarum Romam* duxerat, ſuis eundem equis *Româ* reduxit *Paduam Joannes Baptiſtien Turinus* vir honeſtus viarumque, hoſpitiorum & equorum gnarus. Hæſit altius epigraphe ſolari ad dictam por-

tam inſcripta, *De populo populo*, ita ſane tacitæ furtim horæ accedunt, Cariſſimos quoſque optimosque ex populo depopulaturæ, neminemque tranſituræ. Pranſus in *Baccano* altera ab Urbe poſta pernoctat *Viator* noſter in urbecula *Monteroſeo* ſeu *Monteroſi*. Item poſtridie per *Ronciglionem* Ducatûs caſtri Pontificem inter & Ducem *Parmenſem* caſtri oppidum, dictumque obtentâ ab Epiſcopo licentiâ Sacrum *Viterbii* ad aram ſummam propè ſepulchrum S. ROSÆ, cujus *Corpus* pœnè incorruptum venerati, ſacrisque Sanctæ cingulis per Religioſas *Franciſcanas* donati, luſtravimus Urbem ad pedem montis cymini longè & præcipitis loco plano, irriguo & vitifero ſitam inteſtinis *Urſinorum* & *Columnarum* odiis ſæpius vaſtatam, delectam plurium Pontificum ſedem, *Romanæque ſedis* patrimonium.

Mons Faliſcorũ. Pranſi hic per fœcundam imus planitiem juxta mœnia montis Faliſcorum ſeu montis Fiaſcone, viſo in declivi S. FLAVIANI Eccleſiâ ad ſummæ aræ Cancellos Epitaphio millies à peregrinis decantato, *Eſt, Eſt, Eſt, & propter nimium Eſt, hîc Joannes Vuckius Dominus meus mortuus eſt.* Recreati liquidiſsima, hac *Vucky* optimi *Germani* noſtri memoriâ locique vino muſcatello, quam ſobriis ſano & ſapido, tam noxio helluonibus & virulento. Cœnamus *Bolſenæ* ad lacum *Vulſinũ* triginta milliaria Italica & Inſulam à *Franciſcanis* habitatam ſuo ſinu complexum.

Epitaphium lepidum Vucky Germani.

Aquapendens. Prima ſequentis diei erat *Aquapendens* ſeu *Aquapendente*

dente oblongum & in monte poſitum Territorii Orivetani oppidum *Hieronymi Fabricii* celebris apud *Patavinos* Anatomici patria, cujus hoc extat elogium.

Martia Fabritio jactat ſe nomine Roma;
Pendula Fabritios tu quoque gignis aqua.

Difficilis admodum & præceps hinc per pavimentum lapidibus ſtratum via ad pontem GREGORIO XIII. *Prili* ſeu *Paliæ* limitaneo Status Eccleſiaſtici & *Florentini* amni inſtratum atque hoc illuſtrem verſu

Omnia, dic, *læta eveniant, & fauſta, viator;*
Gregorio, tutum qui tibi fecit iter.

Deliciati in ponte centino taberna collatis ex *Bolſena* ſeu Vulſino lacu piſcibus inter montes ſemper aſperos, difficili planè acceſſu magno etiam *Wer.* ab *Hompech* Ephebi à feroci equo in præcipitium pœne excuſsi periculo, movimus *Radicofanum* cui arx in monte præceps imminet, & fons ſumptu *Ferdinandi Medices* viatorum uſui propè diverſorium ſaliens. Nec frigida hæc, nec vinum, neque ſapida utriusque mixtio diutius nos morata, qui diei æſtum gratiori vini *Politiani* & nocturnæ quietis refrigerio temperaturi ad tabernam *Scala* Monti *Politiano* appoſitam properabamus. Primum hinc oppidum erat Tornieri; alterum *Bonconventum*. Hoc quam fatale HENRICO VII. *Aquiſgrani* Anno 1309. coronâ argenteâ, *Mediolani* Anno 1310. ferreâ, aureâ *Romæ* An-

Pons Centinis.

Radicofanum.

Bonconventum.

no 1312. redimito, ejusdemque fatis tam auſpicatum JOANNI WILHELMO, genioque ejusdem *Natalitio*, cui poſt Sacrum in prandio ſtrenuè more patrio ab Illuſtri Comitatu in *Trebiano*, & *Apiano* vinis longè ſapidiſſimis litatum. Non minus ſolennis fuit diei iſtius & loci anniverſarius proximo anno *Duſſeldorpii*, dum decimâ nonâ *Aprilis*, quæ erat *Paſcha*, annum ætatis *Decimum nonum* JOANNES WILHELMVS compleret ita accinente Vate.

Paſcha quod hoc? decimi quænam conventio noni
Cum decimo nono? menſis, an annus adeſt?
Dum benè conveniunt, Princeps, tibi menſis & annus,
Quis BONCONVENTUM Te rediiſſe neget?
Sic redeant anni, redeat ſic gratia menſis;
Sic redeas decies multiplicando novem.

Sena ſeu Siena Urbs.

Reliquas diei iſtius in aviis & deviis moleſtias ſopivit *Sena* ſeu *Siena* Urbium pulcherrima edita, ſita loco cis *Arbian*, lateribus propter montis dorſum anguſtior, cui colles & valles hortis intermediis amœnæ, cœlum benignum, uber ſolum, aquæ ſalubres, humani Incolæ, idioma elegans, Archiepiſcopalis à PIO II. dignitas, *Concilium* CXXX. Epiſcoporum ſub NICOLAO II. P. M. Collegium *Societatis JESU* à FRANCISCO MENDOZA Card. Anno 1555. cœptum jamque propius confectum: Academia Juriſperitis *Italis, Germanâ* Nobilitate & multis privilegiis illuſtris. ALEXANDER

Celebris à Pontificibus, Conciliis, Privilegiis &c.

DER III. PIUS II. PIUS III. PAVLVS V. & ALEXANDER VII. Cives & ſummi Pontifices, *Cælites patrii* S. CATHARINA ſacratiſſimis CHRISTI *Vulnerum ſtigmatis* inſignita, S. BERNARDINVS Præconio Sacri Nominis JESU eximius, & S. JOANNES *Columbinus Jeſuatorum* fundator, ac denique Xenodochium *de Scala* à Sutore cœptum, ac jam octingentorum millium Ducatorum cenſu auctum. Miſit poſtridie binos Auditor, qui eſt & Gubernator, currus, quibus itum ad Metropolitanam foris & intus muro ac pavimento marmoreo, alabaſtino, & Porphyrio maximè in choro, ac binis ſacellis altero S. JOANNIS BAPTISTÆ, brachioque dextero à PIO II. donato, altero B. VIRGINIS per ALEXANDRVM VII. ædificato politam. Extat in Navi epitaphium, *à Xenodochio de Scala.*

Huc properate viri, ſalebroſum ſcandite montem;
Pulchra laboris erunt præmia, Palma, Quies.

Inde ad Forum quaſi penſile, in medio declive, acclive è lateribus inſtar amphitheatri, ex quo videas ſingulas in foro merces, mercatores & mercatrices. Proximùm huic Vrbis eſt theatrum tribus conclavium contignationibus ex lapide utrinque aſſurgens cum inſigni Magni Ducis *Florentini*, quinis ſcilicet pilis & ep. *In otio negotium;* Horologium turris exterioris hoc inſcriptum lemmate, *Ingens momentum.* Exoſculati tandem apud Patres *Dominicanos* poſt dictum ad aram Sa- *à foro quaſi penſili.*

à capite S.Catharinæ Senenſis.

crum S.CATHARINÆ *Senenſis* Caput binâ clave, quarum altera eſt penes Civitatem, penes Patres altera reſeratum, Vrbs VIRGINI MATRI ſemper adeò devota, ut in proverbium abierit, *Sena vetus Civitas Virginis.* Quam portam Româ ſubis, eâ iconi VIRGINIS hoc ſubjicit votum,

Perpetuò Senam reſpice Virgo, tuam.

Quâ *Florentiam* egrederis, refert ASSUMPTAM VIRGINEM cum epig. *Monſtra te eſſe Matrem.* Singulari hæc fuit culta pietate à S. BERNARDINO, cujus in vicino marmore veſtigium, *Aſſumpſi te à juventute in ſponſam mihi.*

à moderatione tranquilla.

Stetit hæc Reſpublica diu ſuis gaviſa legibus, & contenta terminis juxtâ Scaligerum:

Abſtinui & victam colui ſub pace quietem,
Summaque judicii maxima, Nolle, fuit,
Quotnam oblita ſui, quæ regna aliena petebant?
Ut mea ſint, pro me ſit potuiſſe ſatis.

Vaticinium de ea.

Vacillavit Anno 1552. *Hiſpanis* ope *Gallorum* ejectis, eorumque arce funditus everſâ: Ceſſit tandem poſt profligatos anno 1554. *Gallos, Cæſareis* & anno 1555. per PHILIPPUM *Hiſp. Regem, Coſmo Mediceo* victoriæ contra *Gallos* nuper obtentæ Authori. Et ſic perſtat *Siena* hodiedum magno *Duci Hetruriæ* ſubjecta, ſive vero ſive ficto vaticinio, fore *Sienam* tunc demum in poteſtate *Floren-*

Digitized by Google

Florentinorum,dum hi ex ſuis ergaſtulis leonem centum & unius annorum emiſſuri. Pranſus hic JOANNES WILHELMVS,coenat in *Poggio Bonzi* urbeculâ à tobaco ejuſque pretio notâ. Senſit hic *Marquardus Ign. Egloff* Ephebus ab *Hero* jam cubituro digreſſus per oſtium obliquum in profundum præceps *Dominum virtutum ſecum*, qui ſe ab ulteriori in cellam tres vix paſſus diſſitam lapſu, & à præſentiſſimo collifragio tum conſervavit. Rectâ hinc abiit Illuſtriſſimus D.PERUCCI magno *Duci Hetruriæ* ſignificaturus tranſitum JOANNIS WILHELMI,viſis prius *Piſis, Livorno, Lucâ & Piſtoriâ*. Princeps ad ſiniſtrâ in perpetuo quaſi horto vitibus, arboribus, agriſque interdiſtincto per viginti milliaria progreſſus ad diverſorium *à la Scala*,reliquum diem dedit venationi. Amœna æquè via duxit nos poſtridie per 20. milliaria *Piſam Arno* fluvio navigibili diviſam, terniſque rurſum junctam pontibus. Dictum apud Patres *Carmelitas* Sacrum, pranſum, itumque per fertilem planitiem, amœnamque ſylvam *Livornum*. Tenuit curioſos *Advenas* poſtridiè portus nulli à nobis viſo ſecundus, navium capaciſſimus, contra mare æquè ac quemvis hoſtem repagulis,propugnaculis,muriſque defenſus, platearum amplitudo, ſplendor domuum, Mercatura dives, Præſidium Germanicum,prodigioſa in vicino monte Nero *B. V. Imago*,& ſuave *Ducis* nil præter decimas exigentis imperium.

Poggio Ponzi urbecula.

Piſa.

Digreditur Livornum.

Portus celebrer.

Mors *Imperatricis* ituris jam ad Sacrum Imperium ut pri-

primũ innotuit, feci juſſu *Principis* in Eccleſia majori B.V. pro Auguſta anima ad aram. Spectata Urbs poſt meridiẽ ex turricula Domus Mercatorum D. *Hambloch*, & D. *Braſſart*, qui ſuum ſibi ſuæque inter Exteros Domui Principem mirificè gratulati, omnes *Italiæ*, *Hollandiæ* & *Germaniæ* delitias officioſiſsimè explicarunt, ad *Principis* ſui guſtum, & avidiſsimam anhelantis Comitatûs orexin. Rediêre omnes patriis cibis & vinis lætiores ſub veſperum,

Redit Piſam.

poſtridie horis antemeridianis *Piſam*. Poſt ſacrum apud P. *Carmelitas* dictum, frugaleque prandium rhedis jam conſtitutis itum ad templum Equitum S.

Templũ equitum S. Stephani.

STEPHANI multis labaris *Turcarum* ſpoliis exornatum, ac vicinum ejuſdem domicilium utrumque amplis dotatum reditibus: tribuit Equitibus Cruce rubrâ aureâque ornatis prætextâ ſub PIO IV. Anno 1554. COSMVS Dux *Florentiæ* Conditor Ordinis Regulam S. BENEDICTI & caſtitatem ſaltem conjugalem profeſsi ad honorem S. STEPHANI Patroni & Epiſcopi o pidi *Marciani*, in cujus feſto ipſe *Quarto nonas Auguſti* copias Strozzianas prope maria triumphârat. Metropolitana Archiepiſcopali nunc mitrâ fulgens ex ſpoliis

Celebris à variis monumentis.

Sarracenorum relatis candido parioque ædificata marmore, porphyreticis atque ex ſerpentino marmore nitet columnis 88. marmoreiſque *Gamalielis Nicodemi* & *Abdiæ Hieroſolymis* huc translati & HENRICI VII. Imp. monumentis. Fabula eſt hunc Imperatorem venenatâ poſt ſacram ſynaxim ablutione ſublatum, ut fuſius oſtendit

Spon-

Digitized by Google

Spondanus Anno 1313. licet fidem humanam non excedat malitia juxta metrum in *Anglia* repertum

Toxicatur à profanis
Ille potus; ille panis,
Per quem perit toxicum.

Proximum huic ſepulcretum (qui & *Campus ſanctus*) raris in periſtylio picturis, monumentis defunctorum ac *terrâ ſanctâ* quinquaginta triremibus elatâ celebre. Campanile templo non contiguum, ſed vicinum, totum marmoreum & ſingulari *Joannis* ab *Oenipонte Germani* artificio cochleare & planè inclinatum, fabricâ *Bononienſi* Aſinellorum turri non diſsimile per ſeptem cubitos à recta declinat linea perpetuam minitans ruinam; de qua *Ille*: *Et hortis Medicis.*

Alterum miraculum videre Piſæ
Ubi imperii celſitas
Amedei quarti modeſtia
Fruſtra interpellavit.
Plus eſt Principem nolle extolli,
Quàm turrim inclinari.

Baptiſterium formâ ovali auguſtum. Hortus medicus herbis, plantis, citris, & malogranatis, rariſsimisque fructibus abundans cum Epig. *Hic Argus eſto, non Briareus*, quâ ingreſſuris ſpectandi, ſed non carpendi ſit facultas.

Digitized by Google

Fuêre *Piſani* aliquando *Troës* GELASIO II. CALLISTO II. & INNOCENTIO II. in patrocinium receptis, EVGENIO III. concive & variis Conciliis Conciliabulisque clari. Fuêre *Sardiniâ*, *Chartagine*; *Balearibus* Inſulis Regibusque earum captis, P*anormo Sarracenis* erepto, totque roſtratis navibus, quot P*atritiorum* Domibus potentes;

Urbs olim lacera. At fuère poſt cladem quadraginta novem triremium & duodecim, vel ut alii, ſedecim millium virorum à *Genuenſibus* Anno 1284. *Ad exile*, quodammodo (ut loquitur *Jovius*) *reducti piſum.*

Hanc juſti DEI vindictam experti poſteri quorum majores complices & adjutores Architalaſsi *Entii* FRIDERICI II. Imp. *Nothi* ante quadraginta tres annos in profliganda ad eandem planè inſulam *Meloniam* claſſe *Genuenſi* prælatisque à GREGORIO IX. ad Concilium vocatis intercipiendis rogatus ab ENTIO FRIDERICUS, iis, quid fieri vellet? faceto riſit ſarcaſmo,

Omnes Prælati Papa mandante vocati,
Et tres Legati veniant huc uſque vocati.

Sub Coſmo Duce Hetruriæ refloruit. Urbs tandem lacera venit mortuo *Galeatio* in poteſtatem *Florentinorum*, debetque reſtoreſcentem ſuam fortunam & ſplendorem COSMO Duci *Hetruriæ*, ejusque glorioſis Succeſſoribus. Hinc per exiguam planitiem ad præruptum delati montem Territorii *Piſani* & Reipublicæ *Lucenſis* limitem, lentoque inde deſcenſu, viâ viti-

bus

bus, agriſque jucundiſſimâ effuſis extra domos colonis, applaudentibus ubique campanis tandem tenuimus *Lucam Thuſciæ, Italiæque* delitium altiſſimis eminus undequaque ſeptum ac cuſtoditum montibus. Stabat armatus ad portam ſub explicato vexillo, tympaniſque reſonantibus Civis, frequens excurrebat populus in campos, valla & plateas, Nobiles & Magnates utriusque ſexus erant in Curiis, feneſtris & Cancellis, primi & non vani affinitatis cum *Cæſare* brevi contrahendæ augures. Diverſorium vix ſubierat *Princeps*; & ecce ſex Legati à Repub. miſsi, qui præviis urbaniſsimæ de felici adventu gratulationis officiis *Sereniſſimum Advenam* invitant, ſuiſque rhedis cum toto Comitatu abducunt ad Palatiũ *Illuſtriſſimi Domini Franciotti* fabricâ, picturis, ac periſtromatis planè magnificum. Excuſavit à cœna ampla ſe *Princeps*, quietis poſt iter & diei æſtum appetentior: reliqui ſumptuosâ Reip. magnificentia uſi liberalius. Ibat poſtridie feſto S. MARCI ſolenniſſima Cleri, Religioſorum ac Populi ſupplicatio per Urbis compita; duxêre *Hoſpitem* Deputati, Illuſtriſſimus D. FRANCIOTTI, ac quini alii in vicinum Monaſterium ac templum S. GIONETTO ad Sacrum, cui ſuavi vocum concentu intercinuêre Virgines Religioſæ. Hinc rhedis octo itum ad prodigioſum SALVATORIS *Sanguinem* in vitrea ampulla apud Patres *Olivetanos*, adorandum. Viſus poſt in Cathedrali S. MARTINI *Crucifixus*, quem *vultum ſanctum vocant*, à *Nicodemo* factus: hic dubius, quo cum

Luca Urbs.

Deducitur à Cive primò.

Deinde à ſex Legatis ad Palatium Franciotti.

Sanguis Chriſti prodigioſus.

Crucifixus S. Martini Prodigioſus.

vultu effingeret, cum mox artifice Angeli manu reperit efformatum. Veritas ſi conſtat Hiſtoriæ, manifeſto *quatuor* CHRISTI *clavos* probat argumento.

Canonici ſedecim ſingulari *Sedis Apoſtolicæ* privilegio mithrati omnes, Epiſcopus pallio & cruce Archi-Epiſcopali decorus. Pranſus ſplendidiſſimo Reip. ſumptu *Hoſpes* cum quinis Deputatis, totidem vehebatur carpentis ad valla Urbis undecim propugnaculis, pulcherrimo arboreto nec minus amœno in apertos campos proſpectu & elegantiſsimis inclyti ſexûs rhedis coronata. Inde ad chorum & choreas in domo Senatoris ad *Hoſpitem* recreandum inſtitutas; in quibus ipſe ſuas etiam partes egit magno Illuſtriſsimæ Nobilitatis applauſu. Audiit poſtridie apud Patres *Auguſtinianos* dictum à me Sacrum in ſacello B. V. à *Lapide*, quem aleator rebus ſuis perditis in iconem muro appictam impiè jecit. Parvulus ex dextera in ſiniſtram tranſiliens, ne ictu læderetur; læſa B. VIRGINIS *imago* propè *mammillam* fluxit ſanguine in ampulla vitrea demonſtrato, cujus veſtigia etiamnum in muro & imagine cernuntur. Conſtitit aliquamdiu ad latus dexterum blaſphemus in aperta terræ fovea medius; at pœnâ cælitus illatâ nihilo melior, flammis tandem & abyſſo periit infelix. Verſus Iconi ſuperſcriptus,

Sacrum B. V. à Lapide.

Ut ſummi mea Luca tibi dem pignus amoris,

Subſcriptus eidem alter ex *Pſal.* 9.

Increpaſti Gentes & periit impius.

Patet

Patet hodiedum fovea, ab incolis *Porta Inferni* di-ᴄta, ad decem planè cubitos, in quam alias funis octingentorum clathrorum immiſſus fundum non reperit. Hiſtoriam adſcriptus refert verſus, *Porta inferni.*

Proluat ut culpam, dat Virgo ſanguinis undam;
At cadit; ignorans impius eſſe piam.

Sex inde curribus itum ad armamentarium quadraginta millibus virorum armandis, Vrbique & Statui defendendo par. Urbs ubique ſui ſimilis, in tres diviſa partes, SALVATORIS, S. MARTINI, S. PAVLINI; electi ex ſingulis terni & per vices Confalonerius, qui caput eſt Reipub. ſupremum faciunt Magiſtratum. Confalonerius dicitur Excellentiſsimus; Illuſtriſsimi novem Aſſeſſores, Reſpublica Excellentiſsima, cujus ſymbolum eſt LIBERTAS. Agitur quot annis ſolenniſsimè feſtum LIBERTATIS *Dominicâ in Albis* Sacrificio Miſſæ per Epiſcopum cantato, factâque Deo in gratiarum actionem ſupplicatione pro conſervatâ hactenus libertate, quàm à CAROLO IV. Imp. viginti quinque millibus aureorum redemerunt Perſtat ſub tutela Ducatûs *Mediolanenſis*, mittitque binos, dum novus creatur Imperator, Legatos. Simul eſſe nequeunt in eodem Senatu Pater & Filius, aut duo Fratres, vel quini conſanguinei. Prohibitæ omnibus gemmæ, aureæ, argenteæ, ſericæque dentales: nulla Sororum eſt cum Fratribus in hæreditate æqualitas, ſolâ illæ contentæ legitimâ: Lites

Armamentarium. *Luca.* *Urbis celebritas.* *Ab Aſſeſſoribus.* *à libertate.* *Imparcialitate.* *Juſtitia.*

Mmm 3 omnes

Senatoribus. omnes intra triennium definitæ: Senatores centum viginti, ex quibus octodecim Conſilio Colloquii, ærario ſex, Rotæ tres, Mercaturæ novem, totidem Abundantiæ ſeu Annonæ, alios rei militari, ſanitati & Maleferiatis alii præficiuntur. *Decemviris.* Porrò reſident ſemper, etiam per noctem Decemviri in Curia, nec niſi tribus per vices hinc egrediendi eſt facultas, quò melius, promptiusque bono publico proſpiciatur. *Variorũ ſummorum Pontificum beneficiis.* Hanc ALEXANDER II. Anno 1070. *Baſilicâ* S. MARTINI à ſe conſecratâ, LVCIVS III. ſuo Natali, & URBANVS VI. Anno 1386. enſe & pileo ipſa *Natalis Domini* nocte à ſe conſecrato & Pagnanus Dominicanus hic natus verſione S. Scripturæ nobilitavit. De hac Scaliger.

Luca potens opibus, felix concordibus armis,
Cui veneranda fides, mens pia, pura manus.
Iratis igitur dum ſervit Hetruria fatis,
Virtutis merito libera ſola fuit.

Urbanitate. Complementum extremæ urbanitatis magnificentiſſimum fuit prandium, poſt quod ampliſſimas Civiliſſimæ Reipub. per Deputatos egit gratias *Princeps*, gratam ſemper honoris ſibi præſtiti memoriam pollicitus, *Valedicit.* ultimumque dixit vale, id unum precatus, ne ſe ultra extra domum & Urbem proſequerentur. *Iter in ſtatum Florentinum & Piſtoriã.* Conſcenſis ita equis pergebat per Populum in plateas, mœnia & campos longè lateque effuſum, perque planitiem vitibus, frumento, arboribusque cultam in *Statum Florentinum*

parvo

Digitized by Google

parvo rivo ſeparatum, & *Piſtoiam* vel *Piſtorium* ſive à *Piſtorum* frequentia, ſive à *Catilina* hic ultimum victo Reip. *Romanæ* peſte ſic nuncupatum. Pernoctavit ante Urbem, quaternis poſtridie rhedis ab Illuſtriſſimo D. MARCHETTI Canonico, ejusque Patre, Fratre & binis S. STEPHANI Equitibus in Urbem & templum B. VIRGINIS ab *Humilitate* ductus. Viſa poſt Sacrum à me dictum *Humillimæ* VIRGINIS imago duplici obducta velo, quæ tempore belli & Peſtis ſæpius ſudavit ſanguinem, non in Parvulum, ſed circum circa defluentem. Supplex ad hanc ibat in ſacco & cilicio Populus ex Cathedrali pro obtinenda pluvia, quam eodem nos die in via *Florentina* experti ſumus copioſam. Non procul hinc Collegium ac templum *Societatis JESV* ſumptu Illuſtriſſimæ Familiæ *Roſpiglioſi* & Benefactorum perfectum, ac arâ Principe marmoreâ per CLEMENTEM IX. Patriæ ſuæ ac *Romanæ Sedis* gloriam illuſtre. Inſcriptum horologio, *Quâ non putatis.* Viſa dein Cathedralis & junctum S. JACOBI *Compoſtellani* Sacellum, cujus ara & antipendiũ argenteis laminis, figurisq; dives, ditiusque SANGVINE DOMINI, *Ligno* S. CRVCIS, particulis *Virginei veli, capite* S. JACOBI, Reliquiis S. BARTHOLOMÆI, aliorumq; oratorium. Annuus hujus cenſus 14000. ſcutorũ in Pauperes, pauperũ dotes, aliaq; Pietatis opera à Præſidibus ex Magiſtratu lectis diſtribuitur. Aſſervatur in capſula ſigillum Impp. FRIDERICI & CAROLI IV. ſuo diplomate deſtitutum, addito verſu, *Roma*

Excipitur ab Illuſtriſſimo D. Marchetti Canonico.

Templũ & imago B.V. ab Humilitate *miraculoſa.*

Sacellum S. Jacobi Compoſtell.

Celebre à variis reliquiis.

Cenſu in pauperes.

Sigillo variorum Impp.

Roma caput mundi regit Orbis frena rotundi.

Corpore B. Attonis roſis conſperſo. Sacello huic proximum è Beati *Attonis* decimi noni Epiſcopi patria *Luſitani corpus*, conſperſum roſis, quæ partui ſerviunt facilitando. Inſcriptio lamellæ argenteæ, epigraphe ATTO *dirige actus*. Honorata tum in templo *Imagine B.V. à lecto.* Parthenonis S. BENEDICTI imago B. V. *à lecto* cælitus impreſſa muro, quæ noctu Paralyticum affata, *Tolle grabatum tuum & ambula*. Aræ ad dexteram inſcriptum, *Per quam vita*; aræ ſummæ, *Per quam ſalus*; aræ ad ſiniſtram, *Per quam redemptio*. Lectus ſanati Paralytici ſerico, holoſericoq; circumductus. Ex horto tandem Abbatis *Roſpiglioſi* cultiſſimo redit Sereniſſimus *Spectator* uvis, vino, bellariisq; ab Illuſtriſsimo D. *Marchetti* do-*Piſtoria breve Compendium.* natus. Urbs hæc inteſtinis Alborum primùm & Nigrorum, tum etiam Panzaticorum & Cancellariorum odiis pœnè exciſa omnium prima ex Hetruria *Florentinæ* ceſſit Poteſtati, ſervata hodiedum antiquâ ſigilli inſcriptione, *Quæ volo, tantillo Piſtoria cælo ſigillo.* Via poſt prandium vites inter & agros, ditiſsimamq; planitiem novem hinc inde milliaribus Italicis explicatam duxit *Iter Florentium.* nos aliquantulum complutos *Florentiam* nobiliſsimam *Hetruriæ* Metropolim, *Arno* fluvio interſectam. Ternis ad portam curribus excepit *Advenam* D. PERUCCI, *Excipitur à Duce Florent.* duxitque ad Palatium à *magno Duce* ſplendidè adornatum. Submiſsâ mox ex aula altilium, vini, bellariorum, eduliorum famulorumque ad cœnam lautè inſtruendam copiâ. Salutavit poſtridie Illuſtriſsimus D. Baro *de*

Wachten-

Wachtendunck Heri nomine *Magnum Ducem*, eique actis pro illuſtri & liberali hoſpitio gratiis explicuit adveniſſe *Principem* ſuum magno ineundæ notitiæ, contrahendæque per mutuum congreſſum amicitiæ; ſpectandæque Aulæ & Urbis ſapientiſsimis legibus, virisque paſsim celebratæ deſiderio. *Dux Principem* ſibi pergratum, ſuumque videndi illius & complectendi deſiderium oſtendit, ſejugis quatuor ita ſtatim ad obſequium miſsis. His itum ad Metropolitanam S. MARIÆ *Floridæ* intus & foris vario marmore magnoque artificio incruſtatam. Dictum ad aram Principem rotundis ſeptam cancellis Sacrum ubi *Concilium Florentinum à Latinis & Græcis Patribus* præſente *Joanne Palæologo* Imp. Orientis *cum Patriarcha Conſtantinopolitano* ſub EVGENIO IV. magno utriusque Eccleſiæ bono, ac ſtabilitâ animorum unione eſt celebratum. Templum obſcuritate ſuâ auguſtius, longum eſt 400. pedes, 104. latum, centum quadraginta altũ. Cupula ſeu teſtudo octogona inſtar hemiſphærii centum quinquaginta quatuor aſſurgens ulnis excedit artem & omnem propè ſenſum ſuo faſtigio, ac turriculâ ſex & triginta ulnarum altá, quam *Perganenam* vocant, ſibi impoſitâ. Auguſtus ille fornix ultimum judicium nobiliſsimo Vaſarii & Zucchari penicillo pictum habet; Templum tribus intus circumitur ambulacris ac foris pergulâ marmoreâ. Turris marmorea à templo remota centũ & quadraginta quatuor ſublimis ulnis. Rara in hac ex triplici marmore, albo, nigro & rubeo ſculptura, raræq;

Metropolitana S. Mariæ Floridæ.

Celebris à Concilio Florentino.

à ſtructura.

Statuis.

Digitized by Google

Collegio Canonicorum Nobil.

Arnulphi, Jotti & Brunelleſchi maximorum artificum ſtatuæ. Archi-Epiſcopali ornat eam dignitate MARTINVS V. Anno 1420. ac Illuſtri triginta ſeptem primæ fere Nobilitatis Canonicorum numero Collegium, florentiſſimum Epiſcoporum, Præſulumque ſeminarium. Modico hinc abeſt intervallo ſexangulare templum, *Marti* olim, nunc S. JOANNI BAPTISTÆ, parvuliſque in lacu marmoreo baptizandis dedicatum. Itum hinc ad

Sacellum S. Laurenti Celeberrimum ab ædificio.

Sacellum S. LAVRENTII rotundum à FERDINANDO Magno *Hetruriæ* Duce III. iis ceptum initiis, iiſque hodiedum continuatum operis, ut *nonum Orbis miraculum* futurum videatur. Marmor, Jaſpis, lapis Lazarus & pretioſus tanto inter ſe commiſsi artificio, ut in una cruſta plures venas gratioſiſsimo Naturæ ductu hinc inde diffuſas arbitreris. Sunt circum circa ſingula Urbium *Florentinarum* inſignia politiſsimo marmori inſculpta; Hæc

Statuis Ducum.

loco editiori diſtinguunt ſtatuæ Ducum COSMI, FRANCISCI, FERDINANDI I. COSMI II. FERDINANDI II. totidemque ſarcophagi ſuis diſtant interſtitiis; ſingulæ ſubjectarum inſcriptionum literæ binis conſtant ſcutis, & quis neget caras hic literas, nimiumque pœnè illarum pretium? contigua huic ſacello

Collegiata contigua,

eſt Collegiata S. LAVRENTII jam olim à D. AMBROSIO conſecrata, atque pòſt à Sereniſsimis Mediceis in præſentem aucta ſplendorem. Lugebat illa panno nigro & Cœnotaphio Regio Imperatricem *Magni Ducis* Amitinam; nitebatque magnorum Ducum ſepulcris ac Biblio-

Digitized by Google

Bibliothecâ *Latinis, Græcis, Hebraicisque* manuſcriptis exquiſitâ. Viſus poſt meridiem Hortus Ducis Arno contiguus. Equile leonibus, urſis tygridibusque inſeſſum, & admirabilis Galeria quæ olim Reipub. fuit Curia. Picti in hujus fornice viri in quavis virtute, arte, ſcientiâ & Facultate Illuſtres; Marmoreæ maximo numero & arte ſtatuæ: in Pharmacopolio raræ merces, vaſa, formæ, & artes: in Theſauro armaria, menſæ, ſcrinia ex lapillis pretioſis; ampliſſima fuſi cuſique auri & argenti ſupellex, clavus ex tinctura chymica ſemiaureus, atque infinita alia ſuo pretio vix æſtimanda: armatura variarum nationum, haſtæ, cataphracturæ, & inter reliquas bombarda aurea in armamentario: In contignatione inferiori artifices octodecim ſinguli artis ſuæ peritiſſimi, qui novis quotidie operis & artificiis opulentiſſimam augent & ditant galeriam. Eduxerunt *Hoſpitem* poſtridie Marchio *Richardo* & *Guaſtone* Colonellus in *Anglia* notus extra Urbem viâ cypreſſis utrinque conſitum ad Villam Imperialem ab *Auſtriacis* Conditoribus ſic dictam, fabricâ, ſupellectile & horto gratioſam; reduxeruntque inde per concurſantem undique populum apud Patres *Auguſtinianos* VIRGINIS ANNVNCIATÆ prodigium. Pranſus quinis adiit curribus *Princeps Ducem* per hortum, & porticellam, qui *Hoſpiti* ceſſit manum, baldachinum & titulum *Serenitatis*, additis ſingularis obſervantiæ & amicitiæ argumentis. Par honor à Sereniſsima Matre viſitata receptus. Viſus poſt ſummi pretii ac raræ magnitudi-

Hortus Ducis Florent.

Inviſitur Dux Florent.

Luſtrantur varia.

gnitudinis ponderiſque adamas ex Indiis allatus; Palatium cubiculis lineâ rectâ diſpoſitis, picturis, periſtromatis, reliquâque ſupellectile Regium; ſtruthiones; vacca marina; hermaphroditus, cujus pars anterior aſinus, & cervus poſterior; plurimæ in horto ſtatuæ, ſylvulæ, ambulacra, Inſula fonte ſaliens, ac pertinax tandem leonum cum bove, earumque cum lupis, urſo, apro certamen. Florentia jure meritiſsimo inter reliquas *Italiæ* Urbes dicitur *La bella*; tribus clara Pontificibus LEONE X. CLEMENTE VII. & LEONE XI. plurimis intus & foris ornata Palatiis, plateis, hortis & aquis longè pulcherrima, *Alexandro* Mediceo CLEMENTIS VII. Nepoti, ac CAROLI V. Genero primo Duci Anno 1530. ſubdita, ac in COSMO I. ejuſque Succeſſoribus Anno *1569*. per PIUM V. *in Magni Ducis* titulo ſublimata. *Pridie Calendas Majas* tandem *Princeps* Regiâ à M. Duce habitus magnificentiâ, poſt Sacrum in Oratorio pretioſiſsimè apparato auditum pergit ad armamentarium, cujus prima pars haſtis; altera bombardis, gladiis & cataphracturis; tertia tormentis bellicis centum & triginta, nec non mortariis, quarta fundendis machinis bellicis, ac quinta tandem globis ferreis ſufficit octoginta millibus Peditum Equitumq; quadraginta armandis. Hoc ipſum armamentarium Caſtello ac ſenis munitum propugnaculis. Inde egreſsi Urbem, equiſq; vecti obvios habuit in aſcenſu *Apennini Viator* binos Fratres *Carolum Caſparum*, & *Damianum* L.B. **von der Leyen**

Florentiæ laus compendioſa.

Armamentarium.

Diſceſſus. Occurſus L.L. Baronum von der Leyen.

Leyen Principum Electorum *Trevirenſis* & *Moguntini* ex Fratre Nepotes. Summum, ſed breve utrinque erat tam inopinati occurſûs gaudium. Delapſi hi equis ad manuum oſculum, ille gratioſiſsimo utrumque ſtringens complexu, & hi & ille non ſine magno ſui deſiderio ab invicem divulſi. Pranſi nos aliquot jugis montium ſuperatis in humili vico al Ponto, comparatiſque in oppido *Scarpenia* multiplicis formæ cultellis & forficibus, per montes Apenninos perque avia & devia in anguſtam eluctati planitiem pernoctamus in oppido *Firenzuola.* Auditus in hiſce præcipitiis non ſemel verſus horologio *Florentino* apud PP. *Societatis* adſcriptus; *Iter per montes Apenninos Bononiam.*

Umbra parit, tumulatque dies, nox atra dierum
Umbra gradus, vitæ tempora. Vita quid eſt?

Dicto *Kalendis* Maii hic Sacro per continuam propè pluviam, perque ſylvas, montes, ſemitaſque lubricas & præcipites non ſine periculo, vicum *Pianora* aſſecuti prandemus & ſiccamur, ac ita cœlo deinceps ſereno, viâque planâ vitibus, hortiſque circumſeptâ, obvio ad primum ab Urbe lapidem cum rheda Illuſtriſſimo Comite *Quaranta Fioliolo* ſubimus *Bononiã.* Adfuit mox Orator *Mutinenſis* cũ literis, quibus *Princeps* FRANCISCUS *Principem* Româ reducem humaniſſimè invitabat ſpe moræ nuperâ longioris, cœptæque amicitiæ augendæ deſiderio; nec aliud *Princeps* RENALDUS ab octiduo JOANNEM WILHELMUM *Bononiæ* præſtolatus, *Excipitur Bononiæ.*

ſtolatus,

ſtolatus, atque octonis Oratorem mox ſecutus carpentis poſt primos complexus & gratulationes urgebat. Rediit ad hunc eodem veſpere JOANNES WILHELMUS amantiſſimas dicturus gratias pro tam cordatis Domûs *Mutinenſis* in ſe ſtudiis, ac luculentis ſinceriſsimæ benevolentiæ indiciis, quibus ex debito reſpondendis par ut voluntas eſſet, nulla ſupererat properanti juſſu Sereniſsimi Ducis & Patris in *Germaniam* facultas. Viam poſtridie amœniſsimam ingreſsi, pranſi Poggio tabernâ arci aquis, valliſque ſat munitæ oppoſitâ *Rheumque* tribus ab urbe milliaribus pontone trangreſſi, ſubiimus *Ferraram* ripæ *Padi* adſitam, & *Angelum*, amplum Ducis *Mutinenſis* diverſorium. Spectavit *Advenam* conductis mox rhedis circumvectum, Urbs elegans, plateæ rectæ, longæ & amplæ, ornatæ domus, Carthuſia elegans, Legati Cardinalis Palatium, atque arx Pontificis ſex Cohortibus, pluribus tormentis, boniſque vallis defenſa. Cultus poſtridie in templo Canonicorum Regularium ſanguis profanatæ ſacræ hoſtiæ per murum ante ſexcentos annos hinc inde ſparſus, ſalutati *Societatis* Patres novæ Domui ædificandæ intenti, viſum Urbis theatrum octo contignationibus hinc inde ſurgens, templum *Theatinorum*, & Cathedralis URBANI octavi tumulus. Cæſareo quondam Vrbs paruit imperio, dono HENRICI III. Imp. MATHILDI Comiti, ejuſdemque liberalitate *Pontifici Romano*, ac per plures deinceps annos familiæ *Ateſtinæ*, Rediit tandem

Iter Ferraram.

dem ALPHONSO II. ſine liberis extincto, excluſo Cæſare Agnato & *Notho*, licet teſtamento ALPHONSI tabulis in hæredem adoptato, Anno 1497. ad *Romanam Eccleſiam*, ejuſque ipſe CLEMENS VIII. auguſtâ pompâ cepit poſſeſsionem. Rem fuſius docet marmoreum ad Cathedralem monumentum, cui ſubdo *Cornelii Amathei* verſum nonnihil immutatum:

Jure tibi à ferro tribuit Ferraria nomen,
Hanc Bellona ferox, hanc fera bella juvant.
Ne mirere tamen, ſi poſt tot parta trophæa
Poſt celebres palmas ipſa quieſcat ovans.
CLEMENS irato Pacem revocavit Olympo
Et peperit terris otia grata ſuis.

Pranſi viâ planâ, fluvioque *Panapo* per pontonem ſuperato, deinceps aſcendimus per aggeres *Pado* oppoſitos in Ducatum *Mantuanum*, malè in *Sermido* vico hoſpitati, tranſiimus poſtridie in *Rever* Ponte, ut ajunt, volatili *Paduæ* & ex *Hoſtiglia* adverſæ ripæ adſitâ in continuum progreſsi hortum, dicto Sacro in *Governo*, ſumptoque propè Canalem, qui ducit *Mantuam*, prandio, poſt decem milliaria *Italica* eandem paludibus *Mancioque* fluvio immerſam per Pontem longum ingrediebamur. Adiit poſtridie *Ducem D. de Wachtendungh* Aulæ Præfectus de adventu ſui *Heri*, ejuſque deſideriis eundem allocutus. Hic ſuum de Nuncio tam grato teſtatus gaudium totam permittit Aulam & Vrbem *Hoſpiti*

Ducatus Mantuanus.

Mantua Excipitur.

ſpiti

ſpiti, ſibi ſuiſque longè cariſsimo. Ducti quaternis poſt rhedis ad Equile Ducis, & theatrum Equeſtribus ludis deſtinatum, reductique Domum cernimus ampliſsimo eum commeatu à Duce ſubmiſſo, volatilibus inquam, Vitulis, Capreolis, Agnis, Petaſonibus, linguis bovinis, bellariis, caſeis *Parmenſibus*, Aromatis, Vino ac Cereis repletam. Plurium hebdomadum erat annona & delitiæ. Excurſum horis pomeridianis in *Team* Villam Suburbanam à FRIDERICO in Ducem *Mantuanum* à Carolo V. Anno 1530. creatum ſuperbè extructam; in *Favoritam*, ut vocant, horto delitioſo cultoque Prætorio brevis horulæ ſpatio ab Vrbe remotam; per utrumque Pontem *Mautio*, lacuiq; inſtratum, quorum inferior præbuit *Cæſareis* obſidentibus Anno 1630. ſubitum in Vrbem aditum, eamque fœdæ per plures dies direptioni ſubjecit; alter duodecim Molendinis ſingulari duodecim *Apoſtolorum* Patrocinio ſubjectis utrinque circumvallatur, ſalutata in Parthenone *Franciſcana* S. URSVLÆ Mater Ducis, *Oenipontana*, ſacro induta habitu: adoratæ in Aulico S. BARBARÆ ſacello *Particulæ* S. CRVCIS, *Spinæ Domini*, *Caput* S. SYLVESTRI, *brachium* S. JOANNIS BAPTISTÆ, *digitus pedis* S. MAGDALENÆ, aliæq; Sanctorum & ſanctarum reliquiæ multis gemmis, auro & argento cœlatæ; nec non in templo *S. Andreæ* pretioſiſſimus *Sanguis* DOMINI in terra & ſpongiâ per S. LONGINVM *Centurionem* huc delatus. Pari *Spongiam* hanc CHRISTI *Sanguine*

Luſtrantur varia.

Tea villa.

Variæ reliquiæ.

Sanguis D.N. per Longinũ huc delatus.

guine imbutam religione veneratus eſt Anno 804. LEO III. *Româ* excitus famâ reperti hic theſauri à LONGINO, qui *Lanceâ latus Domini* aperuerat, primo *Mantuæ* Apoſtolo olim defoſſi. Extat de hac inventione ad latus *Portæ majoris* S. ANDREÆ ſequens inſcriptio.

Omnipotens Domine JESV,
Sanguis tui glorioſi
Hoc in templo locati
Honori & Reverentiæ
Gratum utinam Majeſtati
Tuæ, atque huic Vrbi
Propitiabile dicatum
Iſtud opus accipe, & ad
Vota id tibi offerentium
Reſpice Pietate tua
Clementiſſime Pater.

Venit & LEO *nonus Româ* ad hoc ſacrum pignus, partemque ejus ſecum cum ſumma veneratione retulit in *Lateranum.* PIVS II. Concilio hic à ſe inſtituto præſens graviſſimis podagræ doloribus in religioſo ſacri hujus *Sanguinis* conſpectu ſublevatur, dum ſupplex has fundit preces & verſus.

Si verus Sanguis Chriſti eſt, de pectore fuſus,
Et dignus latriâ; dira Podagra fuge.
At ſi membra diu poſſeſſa relinquere neſcis,
Vrgeat ah! ſaltem flamma, dolorque minus.

Porrò Cathedralis ſoli Pontifici per Diploma NICOLAI V. ſubdita, integroque adhuc S. ANSELMI Epiſcopi *Lucenſis* corpore inſignis in eam tandem, quæ videtur, Majeſtatem piâ Ducum, Civiumque liberalitate excrevit.

Honoratur Princeps à Duce.

Honor hujus diei erat veſper, quo *Dux Principem* in nobiliſsima Illuſtrium Virorum corona obviis excepit ulnis, ipſeque ad *Duciſſam* duxit datâ ubique dexterâ, tituloque *altezza.* Proteſtati hi de honoribus publicis recuſatis, deque præpropero deſideratiſsimi *Hoſpitis* vix viſi abitu; veneratus ille prolixam Aulæ in ſe, ſuosque benevolentiam, pollicitus perpetuam grati animi memoriam, precatusque tandem ſemper experti jam favoris cœptæque amicitiæ incrementum. Cecinerat olim *Virgilius* Vates Urbi & patriæ

Mantua væ miſeræ nimium vicina Cremonæ.

Marmirolum.

At quantò magis eam ipſam Cæſareis nuper ſpoliis pœnè attritam luxiſſet. Pax Anni 1631. Cæſarq; FERDINANDVS II. *Nivernenſi* reddens cum inveſtitura Urbem paulatim ſanarunt vulnus. Audito poſtridie Sacro, miſsisque ad varios Religioſos ex ſuperſtite annona donis, tranſitoque lacu quinque ab Urbe milliaribus declinabamus tantiſper ad villam *Marmirolum* à FRIDERICO primo *Mantuæ* Duce, magno ſumptu ædificatam. Salit in media ſylvula fons variis illuſtris ſtatuis, variæque utrinque ſyringes, & ſecretæ fiſtulæ ad ipſas

uſque

uſque Domûs portas. Palatium fabricâ, conclaviumque copiâ & elegantiâ par cuicunque Regi excipiendo. Horti circumcirca fructiferis arboribus, vitium pergulis, piſcinis, aquarumque ſcaturiginibus amœniſſimi. Necdum oculus viſu ſatiatus, & minus ſtomachus. Pranſum mox in pago *Guidizzolo*, ac pernoctatum in *Montechiaro* oppido paſcuis, agris, vitibus, amnibusque circumcincto, relictâ arce *Caſtilionæâ* B. ALOYSII natalitiâ in colle, & Urbe in valle ad dexteram relictâ, viâ hinc planâ per agros, vites & prata ventum ſub quartam à ſolis ortu horam BRIXIAM ſeu *Breſciam*, Urbem amplam, divitem, populoſam, â fiſtulis bombardarum, ſclopetorumque celebrem, atque arce in colle ſitâ, Venetoq; præſidio egregie communitam. Subſecutus unâ horâ *Dux de* BORNEVILLE iturus in *Catalauniam Hiſpanoq;* militi præfuturus ita ſtatim ſuis prævenit *Principem* officiis; redditum par eidem poſt meridiem. Dictum in ſacello *Gratiarum* D. VIRGINIS prodigioſo, cui præſunt Patres *Societatis*, Sacrum: *Princeps* vino, bellariis, ſclopetisque affabrè factis à Cognatis CAROLI *Sereniſſimo Duci* Patri à cubiculis donatus, ac ſenis circumductus carpentis per Urbem, juxta amnem *Gartiam*, ad templa *Dominicanorum*, Oratoriorum, Canonicorum Regularium rariſſimis picturis exornata, & Palatium Capitanei hoc conſpicuum verſu,

Guidizzolo.

Brixia.

> *Hic locus odit, amat, punit, conſervat, honorat,*
> *Nequitiem, Pacem crimina, jura, probos.*

Denique frequentatæ Armorum Officinæ, Nundinæque fiſtularum, ſclopetorumque à peregrinis noſtris celebratæ. Paruit Urbs alias Imperio, tum *Veronæ*, poſt *Mediolano*, ac nunc conſtanter *Venetis*, cui utpote pridem ſponſæ ejusdem Reip. accinuit *Baptiſta Mantuanus*,

Brixia magnorum genitrix animoſa Virorum
Gallia ſeu genuit, ſeu te Germania Mater.
Vive diu Veneti ſub Majeſtate Senatus,
Atque age ſub Divo placidiſſima tempora Marco.

Reduces *Octavo Idus Majas* ad S. MARIAM *Gratiarum*, & prodigioſam VIRGINIS *Parvulum* adoratis effigiem, implorato ejusdem patrocinio, medii inter Navilium amnem, rivulosque pratis, agris, vineisq; comptos, ſuperatis variis collium jugis prandemus lautè ad lacum *di Garda* ſeu *Benacum* in *Deſenzano* ſive vico ſive oppido pulcro & opulento; ac deinde ſecuti lacum, transgreſſiq; *Peſchieram* munitionem *Venetam* defluentibus copioſè ex ſtagno aquis irriguam in pago *Fornello* ſobriè cœnamus. Supplevit *Verona* pridianam Cœnæ parſimoniam eximiâ Vini Piſciumq; lautitiâ ad binas turres propè Patres *Dominicanos*. Aderant conducti poſt Sacrum currus, quibus per Vrbem coctili ſtratam lapide, vario *Atheſis* fluvii gyro circumfluam, binis S. PETRI & S. FELICIS in ſummo clivo munitam arcibus, multisq; venerandæ antiquitatis monumentis claram *Hoſpes* circumvehitur. Amphitheatro hoc nullum hactenus

Laus Benacus.

Verona.

Vehitur per Urbē.

ctenus à nobis repertum aut amplius, aut integrius. Arena quadraginta duobus ſedilium ordinibus circumſepta totidem pœnè capit ſpectatorum millia. Exhibentur hic etiamnum in antecineralibus, aliisq; diebus feſtivis Populo Venationes, Agones & Ludi Equeſtres. Nullibi apertior, quàm ex horto *Caroli Juſti* Comitis cypreſſis, collibus, aquis, ſpirantibusq; ventis peramœno nobis erat in Vrbem literâ Z, figuratam aſpectus. Paruit & *Scaligeris* per annos centum & viginti octo, *Ducibus Mediolani* annis ſeptendecim, & ceſſit tandem Anno 1409. ditioni *Venetæ*, in cujus Ducale templum à *Veronenſibus* poſt paſſam ad Rivoltum cladem Urbemq́ue à Maximiliano Imp. captam magno ære redemptis, vexillum hoc ſymbolo illuſtre, *Verona fidelis*, eſt illatum. Nos pranſi poſtridie in *la Torre* Diverſorio intermedio, ſub veſperum ſubjimus *Vicentiam* ad pedem montis *Berici* ſitam, binis ſectam fluminibus, *Meduaco* ſeu *Bacchilione*, & *Ereteno*, ſive *Rerone*; pontibus ſeptem quà ſubliciis, quà lapideis ſtratam; nec foris minus hortis, & ambulacris, quàm intus templis, Palatiis, Domibusque publicis & privatis decoram. Veſper jam ſerus & diſceſſus poſtridie maturus accuratiorem Urbis hujus notitiam non permiſêre, quæ cum undecim Præfecturis Anno 1404. ultrò *Veneto* ſe ſubmiſit imperio. Octodecim hinc diſtat milliaribus *Italicis Padua* continuo agrorum, vinearum, pratorum, fluviorumq́ue intervallo, quam quinis poſt meridiem carpentis perluſtrabamus.

Amphitheatrum nobile.

Vicentia

Padua.

Digitized by Google

mus. Plateæ pavimento inæquales, Porticibusq; anguſtæ & obſcuræ. Prætorium, quod HENRICI III. Imp. fuit Palatium, amplum, nullis ſultum columnis plumbo tectum, ac effigie æneâ *Titi Livii* Hiſtoricorum Principis Civis ſui exornatum. Templum S. JVSTINÆ perpeſſo ejus in pontis area martyrio Sacrum tabernaculo lapidum pretioſorum, aris & pavimento marmoreo auguſtum, & lipſanothecis *Sanctæ Martyris*, S. MATTHIÆ, & S. LVCÆ, uti & calamo ſeu ſtylo ferreo, quo uſus in ſcribendo ſuo *Evangelio* S. LVCAS, longè glorioſius. Monaſterium *Patrum Benedictinorum* Baſilicæ junctum fabricâ, diſciplinâ, numero Religioſorum, annuoq; cenſu planè eximium. Hortus Medicus plantis, herbis, floribus peregrinis, Viriſq; earum peritis & ſtudioſis plenus. Sic itum reditumque per areas ſpatioſiſſimas, frequentes fontes, & fora maxima magno ubique Virorum Illuſtrium, Doctorum, ac Nationis præcipue *Germanicæ* ad oſcula manuum, officioſas ſalutationes, & vel ſolum aſpectum confluxu. Venerati poſtridie S. ANTONIVM ad aram tumulo *Sacri Corporis* ſublimem; & tres *Spinas Coronæ* CHRISTI, *Linguam* Sancti integram, ejuſdemq; *Maxillam* in ſacrario: exceptiq; à Patribus *Societatis* eorumq; Convictoribus facilè ſexaginta, plerisque Nobilibus Venetis deſcendebamus in frequentiſſimo Nobilitaris *Patavinæ* comitatu extra Vrbem aquis vallisque egregie propugnatam, ad canalem & binas naves ituri *Venetias*. Summa ad utram-

Prætoriũ celebre reliquiis.

Monaſterium PP. Benedictinorum.

Hortus Medicus.

Variæ Reliquiæ. Excipitur a PP. Societatis.

que

que ripam Palatiorum, domuum, hortorum, vitium, agrorumque jucunditas, quæ *Venetos*, *Patavinoſque* amiciſſimo unit animorum commercio. *Bononia Italico* fertur diverbio pinguis, at *Patavium* creditur à gnaris utriuſque territorii arbitris pinguius. Paruit Vrbs aliàs Imperio *Carrariis* Civibus ſuis, *Scaligeris Veronenſibus*, Galeatio Duci *Mediolanenſi*, ſubiitque tandem capto plexoque à Venetis FRANCISCO II. *Carrarienſi* eorundem leges & dominium. Cepit eam quidem MAXIMILIANVS Imp. Anno 1509. ſed mox *Venetis* ſuis eam ſibi armis rurſus vindicârunt, Viriſque & vallis hactenus pacificè conſervârunt. Veneramus jam *quarto Idus Majas* in conſpectum Regiæ Vrbis *Adriatico* mari immerſæ, coronatæque Reip. ubi poſt ultimam *Prentæ* fluvii cataractam Illuſtriſſimus D. Baro de *Taſſis* cum D. *Ferdinando* Filio, *Principi* ad manuum oſculum & gratioſum complexum obvius. Navigio majori ſplendidè veſtito, elegantique ſcaphula, quam vocant *Gundolam*, excepit *Advenam*, duxitque viris, remisque quàm celerrimis per ſinum maris ad duo millia paſſuum & amplius in Vrbem ac Domum ſuam tanto *Hoſpiti* ejusque toti Comitatui dedicatam. Egreſſus poſtridie pedes per plateas anguſtas, pontesque hinc inde canalibus inſtratos ad vicinum PP. *Dominicanorum* Monaſterium, templumque fabricâ, marmore, ſtatuis, raris picturis ac pede S. CATHARINÆ *Senenſis* inclytum, audiit Sacrũ in Sacello S. *Roſarii*, nec non in proxima Parthenone Mona-

De Patavio Pingui proverbium.

Ejus conſtitutio.

Excipitur à D. Barone de Taſſis.

Monacham ſuaviſſimâ vocis & artis ſymphoniâ muſicè decantantem. Primæ poſt meridiem veſperæ *Aſcenſionis Domini* ſolenniſſimæ erant ſplendidiſsimo Sereniſsimi *Doge* ſeu *Principis* hinc ab *Internuntio Apoſtolico*, inde ab Illuſtriſsimo Abbate *d'Eſtrades* Legato *Galliæ* ſtipati, Procuratorum S. MARCI, ac Patrum *Togatorum* acceſſu, occurſu Cleri cum labaris & vexillis, conſeſſu in choro, ac muſicâ vocibus, Inſtrumentiſque planè exquiſitâ. Ductus interea per choros penſiles JOANNES WILHELMVS miratur auguſtam S. MARCI Baſilicam à JOANNE *Participatio* Duce XI. ædificatam, à PETRO URSEOLO Duce XXII. ante annos mille inſtauratam, ac poſterioribus ſubinde ſæculis piâ Senatûs liberalitate in iſtum auctam ſplendorem. Pavimentum ex Porphyreticis, Laconicis, Thaſiis, aliorumque marmorum lapillis teſſelatum: Parietes ad dimidium diſcolore incruſtrati marmore; Faſtigium puriſsimo dives ac ſplendens auro: Teſtudo ſculpturis & picturis varia triginta ſex columnis ex Pario Phrygioque marmore ſectis nixa; Veſtibulum quinis æreis patens portis Græcanico opere cum emblematis, Divorumque ſtatuis inauratum. Quatuor ſupra portam majorem miræ venuſtatis equi ex ære Corinthio inaurati, *Byzantio* advecti: Quatuor poſt aram Principem columnæ ex alabaſtrite & pretioſi marmoris complures: Tabula ejuſdem aræ ex auro puro & argento, artificioſâ figurarum cœlaturâ, ac infiniti pretii gemmis & margaritis dives *Conſtantinopolis*

Baſilica S. Marci.

polis ſpolium: Tectum quinque hemiſphæriis, plumbeisque opertum tegulis. Patuit ex templo in Palatium, conſeſſum Senatorium, Aulas, conclavia, & cænaculum aditus, in quo bellaria vere Regia & ſaccareis ſimulacris, ſymbolisque reducem ex veſperis Ducem & Senatum præſtolabantur. Itum deinceps ad forum D. MARCI hinc viſâ ejuſdem Sancti Baſilicâ, inde marmoreâ D. GEMINIANI æde, ac utrinque magnificis Palatiorum, Porticuum & Officinarum ſtructuris interclufum, quod non tam Urbis, quàm Orbis forum, ac omnium Nationum dici poteſt theatrum. Conſcendunt plures vicinam per ſcalas lapideas & cochleares turrim æquilateram, cujus faſtigium tegulis æneis inauratis eorumque ſplendore Naves ex *Iſtria*, *Liburniaque* adventantes ad longiſſimum ſpatium afficit, & moderatur. Pulcherrimus inde in ſex Urbis regiones, vicos, fora, templa, circumjacentes Inſulas, mare *Adriaticum* arcuato litore, *Inſulisque* à Natura objectis ad triginta quinque millia paſſuum excluſum & quinis tandem oſtiis ſive æſtuariis ad ipſam Urbem admiſſum; *Carnorum, Noricorum* ac *Rhetorum Alpes, Apenninos, Promontoria Iſtriæ, Euganeos colles, portum Clodianum* & *Medracum caſtellis* & propugnaculis contra quamvis hoſtilem claſſem munitiſſimos. Deſcenſum hinc itumque ad *Thalamegum* variis ſculpturis, ac picturis inauratam, quam Bucentaurum vocant, pulcherrimam Reip. navim ex Arſenali ad litus propè S. MARCVM pro ſequentis diei ſolenni-

Forum D. Marci.

Proſpectus amœnus.

Digitized by Google

Templũ ſalutis. tate eductam; inde ad *Templum Salutis* ex voto propter luem Epidemicam graſſantem magno & liberali Urbis ſumptu ædificatum; B. VIRGINEM *de Faba* & S. ROCHVM Baſilicas verè illuſtres; ſerus tandem veſper Curioſitati iſtius diei poſuit terminum. Aderat jam dies *Aſcenſioni Domini*, Reipublicæque florentiſſimæ ſolennis, quâ Dux & Senatus innumero *Gundolarum* circumfluxu cinctus vehebatur *Bucentauro* ſua per continuos tubarum clangores, tormentorumque applauſus mare ſibi deſponſaturus. Obſervabat ex *Galeazzâ*, quâ ferebatur *Princeps* ad latus, ſuperbam diei pompam, cymbarum, claſſem, omnesque marinæ ſupplicationis ceremonias. Quæ cepêre ab ALEXANDRO III. dum SEBASTIANO Ziani Duci victori poſt captum OTTONEM FRIDERICI *Barbaroſſæ* Filium obvio, donarat annulum Maris Pronubum in verum perpetuumque Dominum. Ventum ubi inter utriuſque fortalitii anguſtias ad apertum mare propius, vertit prætoria peracto annuli in aquas ejecti ritu ad dexteram, deſcenditque Dux cum Legatis exteris, ſuisque Proceribus in continentem interfuturus ſolenni Miſſæ Sacrificio. Vertit & Quinq;remis noſtra exquiſitiſſimo bellariorũ, vinorumque in aureis, & argenteis patinis, paterisque apparatu inter repetitos tubarum, tormentorumque gratulationes *Hoſpitem* ſuum & in Vrbem reducturi. Actæ Senatori, Navigii Domino gratiæ; data claſſiariis honoraria; itumque poſt prandium *Al corſo* cymbis actuariis, quas rectè

So'ennitas Ducis & Senatûs.

Reducitur in Vrbem ſolenniter Princeps.

Al corſo locus amœnus.

recte dixeris uniremis ab uno remo, quo Naviculator ſtans in puppi eas propellit. Quidquid in Urbe Nobile, venuſtum, aut elegans ſive in ſexu, ſive in cymbis; huc animi cauſa, confluit, refluitque per multiplices gyros, ſive ut ſpectet ſive ut ſpectetur. Cultus poſtridie dicto ad aram *Principem* Sacro *S. Marcus*, *ſacrumque corpus* myſteriofis concluſũ latebris; viſæ Vrbis & Orbis in uno foro Nundinæ, omniumq; Nationum in unis nundinis merces, habitus & Nundinatores; Salutatus *Princeps Saxo Gothus*, reſalutatusq; JOANNES WILHELMVS: redibat ille poſt meridiem ad ſuos in *Germaniam*, pergebat hic cum ſuis *Muranum Inſulam* ab Vrbe paſſus circiter mille diſſitam inſpecturus officinas vitriarias. Novum hoc emerſit ex calamitoſis *Hunnorum* temporibus mediis in fluctibus oppidum in *Altinatum* & *Opiterginorum* perfugium, frequens populo; plateis, canalibusque elegans; fabricis nitens & hortis & ſumptuoſis fontium vitrorumque artificiis celeberrimum. Binas nos ingreſſi Tabernas, ſpeculorum alteram, alteram vitriariam; utramque ex ſplendore & claritate aſſerebamus cryſtallinam. Credebat vix ullus ex materia adeò vili, informi & indigeſtâ, ſilice, inquam, in pulveres minutiſsimos contuſo, & cineribus, quos ſalda vocant, aut Tripoli, aut ex Ægypto allatis, formas adeò illuſtres, concinnas & variegatas. Hoc fornacum erat opus, quarum altera coctos, permixtoſque hos pulveres, cineresque ſpatio ſex horarũ igni excoquit & expurgat; altera expurgatos

Muranum Inſula. *Officinæ Vitriariæ.*

Digitized by Google

fluido, tenaciq; ita ſolvit incendio, ut candentem materiam ex ferreis fiſtulis pendulam artifices vel uno, vel altero, vel repetito etiam ſæpius flatu in quem velint vaſis formam, magnitudinemque mirâ facilitate transfigurent. Hanc ipſam experturus artem *Herus* noſter, fiſtulis non unis principalem ſuum inflavit ſpiritum, inflandoque ſæpius doctiores ſemper & gratiores elicuit formas. Concipi vix poteſt ſublimis illa colorum tinctura, induſtriæ cælatura, figuræ encauſticæ, aureus gemmeusque in tenera fragilique glacie nitor & theſaurus. Quicquid venuſtatis, pretii, decoris & miraculi in Pyropis, Smaragdis, Hyacinthis, Sapphiris, Chryſolitis, aliiſque ſexcentis expreſsit lapillis ac margaritis, totum hoc ars prodigiosâ effingit æmulatione in vitris. Vitreis artifices phialis, vaſisque coluêre *Sereniſſimum* officinarum ſuarum *Arbitrum*; & illos *hic* nummis remuneravit aureis & argenteis. Invitatus poſtridie ad Palatiũ & magnum S. MARCI Concilium, exceptusque ad primos gradus propè fores templi à *Germano* Sereniſsimi *Doge* ſeu *Ducis* Fratre ducitur per confertam *Togatæ* Nobilitatis turbam ad altiora ſubſellia, ſpectator & Auditor. Conſidebat Dux Reip. in elatiori pegmate medius inter Decemviros, Præcognitores, quos vocant *Savios*, ſeu *Sapientes* converſus ad reliquam Patriciorum multitudinem per humiliora atrii ſcamna diſperſam. Aſsidebat JOANNI WILHELMO à ſiniſtris Frater *Ducis* interpres. Propoſitionum, vociferantium, diſcurrentiumque

Magnũ S. Marci Conciliũ. honoratur.

cum

cum urnis & calculis orphanorum; urnarum uno ore anguſto, cui manus inſeri poteſt, in binos interius loculos diviſarum; calculorum aut ſerico, aut lanâ obductorum; ſuffragiorum per calculos ita dextrè, ſive in loculum, cui adſcriptum, *Dico ſi*; ſive in alterum, cui præfixum, *Dico non*, illatorum, ut ipſi ignorent Collectores, in quam tandem partem inclinet ſuffragator.

Obſervatis non obiter Sapientiſsimi Senatûs Comitiis Regiâque *Ducis*, *Saviorum*, *Terræ Firmæ*, reliquorumq; Patrum Conſciptorum annis viginti quinque Majorum magnificentia, idem *Sereniſſimi Ducis* Frater per aſſurgens & inclinans Procerum agmen educit ad S. Marcum & per portam opere teſſulato & effigie SS. DOMINICI & FRANCISCI diu ante, quàm naſcerentur, à *Joachimo* Abbate elaboratam ad *S.* MARCI Sacrarium. Ingens in hoc erat oculorum, animorumque illecebra, ac infinitus propè Chriſtianæ pietatis, divitiarum, ſanctitatis, liberalitatisq; theſaurus; pretioſiſſimæ ex *ligno* S. CRUCIS reliquiæ, *Sanguis* CHRISTI DOMINI, *lac* B. VIRGINIS, *Caput* S. TITI, *tres lapides* S. STEPHANI, *gladius* PETRI, *bini digiti* S. MARIÆ MAGDALENÆ *Spina Coronæ Dominicæ*, aliæque complures, coronis, ſtatuiſque ex auro puro & ſeu fuſis ſeu factis exornatæ. Plurimi in propinquo carbunculi, adamantes, ſmaragdi, topazii, chryſoliti, hyacinthi ac uniones miræ magnitudinis ac immenſi pretii, cochleæ item, cymbæ, pateræ, & vaſa potoria ex Ony-

Sacrariũ S. Marci.

che, Jaſpide, & Achate: corona S. HELENÆ Imperatricis, pectora unionibus diſcreta, ſupellex CONSTANTINI *Magni*, procera monocerotum cornua; Pyropus ingens à Card. GRIMANI, & urceus ex pretioſiſſimis gemmis ab *Uſcaſſane Perſarum* Rege dono miſſi, ac denique Pileus ſeu mythra Ducalis limbis aureis, gemmeisque & carbunculo in apice decorus. Mitto innumeros ex auro & argento calices, thuribula, candelabra, pelves, reliquaſque opes cultui divino conſecratas,

Mollia prætereo, quæ Seres vellera quondam
Nére, ſed Auſonides jam didicére manus.
Nec refero tinctas conchâ Sydonide veſtes,
Nemo Sacerdotum quas numerare poteſt.

Binæ columnæ nobiles.

Itum hinc non procul à binis ex ſolido, Phrygioque marmore columnis, quarum altera inauratis *Venetorum* inſignibus, alato inquam S. MARCI leone; altera S. THEODORI ſtatuâ adventantibus ex longinquo mari Peregrinis eſt conſpicua; hinc ad uniremes & Inſulam D. GEORGII quingentis circiter ab urbe paſſibus S. MARCO oppoſitam; marmoream Patrum *Benedictinorum* Baſilicam, ubi viſæ ſtatuæ, donaria, ſepulcra Ducum, longiſſima contigui cœnobii porticus, atria, cœnacula, hortus ſpatioſus, ac denique nitidiſſima bibliotheca, cujus claſſes non inſcriptionibus; ſed cœlatis Illuſtrium in quavis Facultate Virorum ſtatuis diſtinguebâtur. Suis libraria hæc ſupellex obſeratur

Baſilica PP. Benedictinorum.

can-

cancellis, neque ullius libri inde efferendi datur cuicunq; poteſtas magno, certoque Bibliothecarum quà conſervandarum, quà augendarum compendio. Venerati in Parthenone S. CRUCIS *Corpus* S. ATHANASII; *Pollicem*, *Indicemque* S. CHRYSOSTOMI, nec non *articulum digiti* S. CHRISTOPHORI, inſpectoque templo *Patrum Capucinorum* ab Urbe magnificè ſumptuoſeque ædificato rediit cymbis ſuis ſpectando ſatur vel potius famelicus ad prandium, ad Nobiles Parthenones *& al corſo* ſeu circularem Nobilitatis *Venetæ* navigationem. Salutabat illum *decimo quarto Kal. Majas* Eminentiſsimus *Cardinalis* BASSADONNA Romæ notus ac familiaris, Legatus *Angliæ*, pluresque Nobiles *Veneti*, quibus tamen ex decreto patrio vix ulla cum externis agendi familiarius eſt permiſſa libertas. Magnum hodie Nobiliſſimæ Urbis retulit applauſum ex Hyppodromo Sereniſſimus Eques, cui bini Purpurati alter ex *Saviorum*, alter ex *Terræ firmæ* ordine cum Secretario à Sereniſſima Rep. miſsi perofficiosè gratulabantur adventum, ſuamque Urbem ac Rempublicam dicabant Sereniſsimi Advenæ votis, ſtudiis & officiis. Actis Sereniſsimæ Reipublicæ pro honore ſibi facto pereleganter gratiis, redditiſque ac promiſsis memoris ſemper & gratioſæ obſervantiæ vicibus ſummâ cum veneratione reduxit ipſe Legatos ad limen Domûs, perrexitque non diu poſt cum ſuis ad Academiam à Viris Nobiliſsimis literatiſsimisq; in Curia Illuſtriſsimi D. CONTARINI ad ſe

Redux Princeps à variis ſalutatur.

Gratias agit pro honore.

Academia. Ubi honoratur.

ad ſe honorandum inſtitutam. Nitebat Domus marmore, auro, periſtromatis, conclavibus & cœnaculis; ſed longè major enitebat in Domûs Domino Humanitas, notiorque ſapientia. Excepit ille longo amicorum ordine illuſtris adventantem *Philomuſum* tersâ, civilique ante fores panegyri, exquiſitis in domo bellariis, ſapidiſque omnis ſortis poculentis; dum Nobiliſsima coit Academus in Coronam, cui apex tandem in Sereniſsimo *Adamante* JOANNE WILHELMO ſummâ omnium gratulatione acceſsit. Primus perorabat facundè Orator pro Fortuna, quam amicam ſemper, fidelem, & individuam Sereniſsimo deſponſabat Corrivali: alter *Ferdinandus de Taſſis* Academiæ hujus Præſes propoſuit dein quæſtionem, potentiorne ſit *in aulis Veritas, an mendacium*, ab Advocatis ventilandam.

Triumphavit poſt longam, acremque pro utraque parte diſceptationem gloriosè *Mendacium Veritas*; cui deinceps ſuis applausêre verſibus varii vario argumento, cujus aliquod ex reſiduis apud me fragmentis ſchema ſubjicio:

Sonetto

Di Amante della Trinità
Di trè punte è lo ſtral, che il ſers mi fiede:
Di trè nodi è quel nodo, ond'io ſon ſtretto:
Al reggio di trè ſoli arde il mio petto:
L'orne di trè beltà ſegue il mio piede:

Ma

Ma da trè fochi un fuoco arder ſi vede
E ſpurtar da trè giore un ſol diletto
Farſi de trè ſembianze un ſolo oggetto,
E pender da trè Numi una ſol fede

Da l'aura di trè petti hò'l mio reſpiro:
In trè belle radici ho fiſſo il cuore:
E da trè vite una ſol vita io ſpiro.

Strano portento! inſolito ſtupore!
Per trè ſentieri à una ſol meta aſpiro
E in ſi bel trivio il mio Mercurio è Amore.

Proſopopeia in Sonetto.

L'Imperatrice Moribunda negl'ultimi
Eſtremi prende congedo da Ceſare.

Ceſare, mio ſignor, ſempre ſi muore,
L'anima à Dio, il cuore à ti comparto;
E fià, che eſſangue, e morta ancor t'adore;
Longi vado da te, ma non mi ſparto:
Reſtano al mio morir, ſire poch' hore
Con dona al viver mio, e mentre i parto;
Mi duol di non laſciarti un ſuceſſore,
E ſon le doglie mie, doglie d'un darto.
Il volto raſſerena, e fia giocondo
Il morire d'Amor, morir di zelo,
Ti laſcio il cuor, ſe non il ſen fecondo.
Gia ſento il corpo à divenir die Gielo;

Digitized by Google

Reſtare O Caro à governare il Mondo
Mentre ſper'io di Coronarmi in Cielo.

Orologio gemmato in mano
di bella Dama.

Queſta d'induſtre man dotta fattura ,
Che del tempo il camin moſtra, e comparte,
Per farſi à voſtri di ricca miſura
Splende d'oro, e di gemme in lei coſparte.
Ben è ragion, ch' à voi, cui fè natura
Di celeſte beltà prodiga parte ,
Ore gemmate in fulgida ſtruttura
Nel mondano camin miniſtri l'arte :
Così mova per voi ſecoli d'oro,
Così per voi raggiri ore beate ,
Corteſe à voti miei queſto lavoro.
Ma convien, che da lui, Tilli, impariate,
Che pretioſo il tempo è più de l'oro,
E'che invecchia ongi dì giazia e beltate.

Tenuit facunda hæc Togatæ ſapientiæ Diſceptatio per duas propè horas *gratioſum* Auditorem, reduxitque inter alternas ſummo cum honore gratias in Urbem; quã nunc pedes, nunc cymbis actuariis diligenter luſtrabat, admiratus Palatiorum frequentiam, opulentiam Mercatorum, peregrinas officinarum merces, platearum anguſtias, canalium tum copiam, tum largitatem, ac con-

Urbs Veneta.

ac concameratum in foſſa Vrbis majori pontem *Rialto*. Didicit tres tunc in Vrbe hac Incolarum Ordines, *Nobiles, Cives, & Opifices:* Tres in eadem Magnos, *Doge*, ſeu *Principem* inter Nobiles, inter Cives *Cancellarium*; & in Plebe *Capitaneum*; idem omnibus inſigne Leonem libri explicati bajulum cum epig. *Pax tibi Marce Evangeliſta meus.* Diem non perdidit, quem ſerus veſper ſic domum vehit! larvata confluebat Vrbs *decimo quarto Kal Junias* ad Palatium, ut Regiam ſpectaret pompam, quâ Oratores Civitatum ſubditarum à *Purpurato Senatu* per Vrbem bini & bini ducebantur ad præſtandum electo ante annum Duci homagium. Et ipſe JOANNES WILHELMVS hanc in larva ſpectare voluit ſolennitatem. Larvam redux domi vix poſuerat; & ecce complures in vicino canali cymbas vino, bellariis, facibus, cereis, & ingenti vitreæ ſupellectilis copiâ oneratas, quas Sereniſſima Reſpublica *Sereniſſimo ſuo Hoſpiti* in teſſeram officioſæ amicitiæ, & ſtabilis perpetuæque benevolentiæ dedicabat. Illata mox inde in domum pulcherrima cryſtallinorum poculorum, vaſorum, pelvium, malluviorum, patinarum, cacaborum, luterum, guttorum, reliquorumq; ſyntheſis eâ varietate, ut tricliniaris abacus regio poſſet inſtrui apparatu. Vectores Portitoreſque liberaliſſimo remunerati honorario. Vitreus autem Theſaurus mox à peritis in majores compactus ciſtas, credituſque mari per *Hollandiam* transferendus *Duſſeldorpium*, ubi integer, dum hæc

Inſigne Venetorum.

Legati ſubditorum Vrbium.

Veneti in Principē munifici.

ſcribo, vitris pauculis comminutis advenit, ſplendetque ad honoratam ſemper meritæ *Reipublicæ* memoriam. Vecti poſt meridiem uniremibus ad Navale, ſeu *Arſenale* Inſula Vrbi contigua, portu maris *Adriatici*, foſſis, muris, turribuſque concluſum: Excepti à Magiſtratu loci, ac circumducti per Regiones ſingulas, diverſas artificum, opificumq; tabernas; fabrûm tignuariorum, ferrariorumq; officinas; Fanam reſtionum, ſeu calaſtrophorum; hiſtorikaphorum ſeu velariorum domum, porticus miliarias tuendis contra imbres navibus extructas, Quæſtorium, ac tandem ad cœnaculum exquiſitis bellariorum delitiis abundans, incurvare aduſtione alii ſpondas & coſtas, malos, antennas, remos & tonſas levigare, ac moliri trochleas, pontes, antlias, corbitas, machinarum bellicarum rotas ac ſexcenta alia Navium inſtrumenta; formare alii, fundere, polire ac ponderare ingentes tormentorum moles; fiſtulas æreas, vaſtos tubos, globos ferreos, anchoras, harpagines, falces; catenas, reliquoſq; ferrei *Martis* apparatus. Torquere alii immenſas rudentûm & camelorum ſpiras, protonos, peſmata & hyperas aliaſque velorum, antennarumq; funes & retinacula: conſuere ac reſarcire vela aſſiduæ aliquot mulierum, puellarumque centuriæ; nec pauciores Virorum Juvenumque fabricari, ſarcire, reſtaurare, fulcire & monſtrare roſtratas triremes, quinqueremes & captas Turcarum ad *Naupactum* manubias. Cenſentur ter mille quingenti operarii

Navale ſeu Arſenale Venetum.

Digitized by Google

operarii continuo labori claſsi maritimæ aut extruendæ, aut conſervandæ intenti; quibus in hebdomadas ſingulas ſuum penditur ſtipendium, daturque in dies per canales quantum volunt, vinum aquâ mixtum. JOANNES WILHELMVS diſtributo largo hinc inde per tabernas honorario rogatus, ut poſt difficilem ac longam deambulationem oppoſitis tantiſper lautitiis ſeſe, ſuumque comitatum refocillaret. Vix ipſe eas delibârat; dum circumſtantes Harpyæ velut ſigno ad claſſicum dato irruere certatim in patinas, capere, rapere, vorare, quantum manus, os, ſtomachus, ſaccus & aviditas capiebat. Nec aliæ loci hujus ſunt ceremoniæ longævo incolarum, accolarumque uſu jam pridem comprobatæ. Nil jam prope ſaturæ ſupererat curioſitati præter unum S. MARCI armamentarium, per quod Purpurati poſtridie duxêre *Principem* ad armatam opulentiam, opulentamque armaturam. Materiam ſuperabat opus in lucerna cryſtallina ab artifice Reipub. donatâ; ipſum vero opus perpetua tot annorum liberalitas, quæ quot annis in Poſteros Artificis Hæredes, mille quingentos, ut ajunt, ducatos, raro Magnatum exemplo diſpenſat. Nihil erat *Attilæ* galeâ antiquius; *Schanderbegi* gladio nil illuſtrius. Sufficiebant thoraces, galeæ, ſcuta, caſsides, balthei, gladii, haſtæ, lanceæ, ac arma encauſticis, auro argento, gemmisq; cœlata Ducibus, optimatibus, Nobilibusque ter mille & amplius armandis, tum enim verò dixi, ſenſique *cum Sannazario,*

Arma-mentariũ S. Marci.

Digitized by Google

Viderat Hadriacis Venetam Neptunus in armis
Stare Urbem, & toto ponere jura mari:
Nunc mihi Tarpeias quantumvis Jupiter arces
Objice; & illa tui mœnia Martis, ait,
Si Peſago Tibrim præfers, Urbem aſpice utramque:
Illam homines dices, hanc poſuiſſe Deos.

Gratitudo Veneta. Non gratis cecinit, nec ſurdis Vates, ſi grata Reſp. ut aſſerit *Aldi Manutius*, pro ſingulis verſibus aureos centum donavit. certè ſuam in JOANNEM WILHELMVM jam abiturientem obſignavit benevolentiam miſſo per Miniſtrum decreto, quo omnes tam *Principis*, quàm comitatus ſarcinas voluit ab omni vectigali immunes. Et ſuam *Princeps* conſignavit fidem, & avitam in cœlites pietatem, dum in Nobiliſſima *Venetorum* corona epulo *Euchariſtico* apud *Patres Societatis JESU* ad iter poſtridianum ſe confirmat. *Diſceſſus Venetiis.* Peractâ *undecimo Kal. Jun.* re divinâ, ſumptoq; domi prandio conſcendit ornatiores phaſelos, traxitque Illuſtrem ſecum Nobilitatem *Venetam* per ſtagnum quatuor milliarium ad oſtium *Muſonis* amnis, *Mageram* aggerem & *Meſtreſium* ripæ *Muſonis* adſitum. *Meſtreſium.* Reſurgit oppidum hoc paulatim ex ſuis ruinis in priſtinum ſplendorem. Moratæ non ſunt longius ultimæ ſalutationes & complexus equos jam paratos; quibus viâ Regiâ, hinc & inde vitibus, agris, & arboribus, fabricisque amœnâ vecti ſubſtitimus *Tarviſii*, quæ TOTILÆ Regis *Oſtrogothorum* ac BENEDICTI XI. Patria, Sedes Principum *Longobardorum* *Tarviſium.*

dorum, Marchionatus titulo aliàs inſignis ac fluvio *Sylo* irrigua ab anno 1388. *Veneti* Senatus arbitrium veneratur. Munitionem Urbis,fontes, canales fluminiſque cataractas videre non licuit per tenebras, quibus venimus ſub crepuſculum, ivimusque ſub diluculum in *Callinao* oppidum ſat frequens,unde dicto apud PP. *Franciſcanos* Sacro, docti verſum ſacrario adſcriptum, *Callinao.*

Non vox, ſed votum; non Muſica cordula, ſed cor:
Non clamor, ſed amor pulſat in ore Dei;

Pranſique vites inter & paſcua, relictis ad ſiniſtram montibus movimus in Sacillum ſeu *Sacile* oppidum Forijulii politum atque amne *Livenza* ſeu Liquentiâ irriguum. Dictum poſtridie *Spillimbergi* ſive *Spielbergh Sacrum*, pranſumq;. Oppidum ominoſo de futura Imperatrice rumore plenum ad ſpectandum *Advenam* ſeſe totum effundebat. Equis nos emenſi *Filiaventum* flumen rapax & vias lapidoſas pernoctamus in *Artegno* Patriarchæ *Aquileienſis* oppido. Ita ventum poſtridie poſt ſesqui horæ planitiem *Venzonum*, tum in *Riſiuta* pagum & Hoſpitium opimum:inde continuos inter montes juxta flumen *Ponte*, viam per arctas eorundem fauces *Cluſen Veneto* præſidio cuſtoditas, perque *Pontebam Venetam* in *Pontebam* ſeu *Pontaffel Imperialem*. Utrumque oppidum, & utraque Auguſti *Cæſaris* & Sereniſſimæ *Reip. Ditio* fluvio intermedio *Pontebâ* ſeu *Pontaſſelbach* terminatur. Pontem medium dum ſubit *Princeps*, *Sacile.* *Spielbergum.* *Cluſen.* *Fines Cæſarei & Veneti.*

ipſe

ipſe ac totus Comitatus exoneratis in ſignum debiti magno *Cæſari* honoris & gaudii ex ſolo *Germano*, patrioque nati ſclopetis in lauta cœna LEOPOLDO I. Auguſto ſuo longævos annos, ſeram poſteritatem, Pacem & Bellum felix lætè liquideque precabatur. Hinc montes inter & valles *Carinthiæ* pagis, incolisque cultæ pranſi in *Terl*; Hoſpitati *Villaci Dravo* fluvio, altisq; rupibus & amœnâ planitie hinc inde cinĉti, per pontem *Dravo* impoſitum, relicto à dextris lacu *Werdſee* & opulento *Patrum Benedictinorum* Cœnobio, venimus ſpatio bidui ad *Santo-Vitum S. Veit* primam *Carinthiæ* Urbem, foro amplo, fonte limpidiſſimo, ac pictis ædibus elegantem. Excurri inde per patentes, fertilesq; campos *Clagenfurtum* aliàs *Claudiam* munitam, & ornatam, unde pronuba duo retuli ad JOANNEM WILHELMVM ex itinere hodie quieſcentem Chronographica, *Eleonora TheresIa NeobVrgensIS tertIa LeopoLDI IMperatorIs VXor-ELeonora TheresIa DuCIſſa NeobVrgensIs IMperatriX erIt. Adſuit quinto Kal. Junias* ſummo manè *Clagenfurto* Comes de *Roſenbergh* Provinciæ Gubernator cum Comite *Thurn*, *C. de Roſenbergh* Cognato, & Barone *Grote* gratulatus felicem in Germaniam reditum, precatus honoratam ad ſuos *Clagenfurtenſes* excurſionem, ac proſecutus abiturientem ad alterum à *Sancto Vito* lapidem; unde remiſsis cum benevola gratiarum actione comitibus *Princeps Friſaci* audiit Sacrum, & prandet; ac cœnat in *Nevvmark Styriæ* oppido. Madui-

Carinthia. *Villacũ.* *S. Vitus.* *Clagenfurtum.* *Styria Nevvmarck.*

Maduimus à ſequentis diei pluviâ omnes, manè inter montes, in amœna fertiliſque planitie poſt meridiem. Focum dedit & prandium pagus S. GEORGII; Cœnam & nocturnam quietem oppidum *Knitfeld*, utrumque Muræ fluvio amplo & rapaci adſitum. In his paſſim Provinciis plures ſtrumoſi aquæ nivalis potu, fortè & corrupti aëris vitio. *Carinthii, Styrique Dravi* accolæ *Germanicâ* utuntur linguâ & *Illyricâ*; Populus pius, ſimplex, reverens, & induſtrius maximè in ferri fodinis, officinis ac commercio. Nos viarum errore in utramque *Muræ* ripam diviſi vix attigimus *Leobium* Urbem politam & opulentam, quando Rector *Societatis JESU* Sereniſſimum *Advenam* ad Collegium *Ferdinandeum*, Templum *Sancto* XAVERIO ſacrum, ac Triclinium humaniſſimè invitavit. Sacrificio elegans intercinuit Muſica. Dignatus menſam Hoſpes ſervatis ſecum D. de *Wachtendungh* D. de *Goldſtein*, D. *Schellerer* Sereniſſimi Ducis *Viennæ* Miniſtro hic obvio, & P. *Confeſſario.* Novum hic omen in oblato ſe ingerebat Chronographico, *LeopoLdo IMperatorI ELeonora TeresIa NeobVrgensIs nVbet, natos feret egregIos, Vegetos, & robuſtos, O fiat!* *Mura.* *Knitfeld.* *Styri & Carinthii.* *Leobiũ.*

Proſecutus Hoſpites ſuos lento pede Rector *Brugas* ſive *Muri montem Pruck* an der Mure *Lutenbergenſi* allato ſecum vino, *Lutenberger*, quod optimè ſapuerat in prandio, Cœnam Principalem mirè recreavit. Itum poſtridie in *Kimbergh* montes inter & valles pingues, & *Bruga.* *Kimbergh.*

Mentzuſchlag. in *Mentzuſchlag* oppida fluviis piſculentis diſcreta. His *Auſtria Schotvvien.* propius ad fauces & pedem montium eſt *Schotvvien* primum *Auſtriæ* oppidum, unde per planitiem digreſſi *Neoſtadium.* *Neoſtadium* Urbem incolis, fabricis, plateis, arce, vivario, irriguiſque aquis politam. Honoravit *Hoſpitem* vino & piſcibus Magiſtratus, *Auſtriacam* in Juſtitia hic prædicat clementiam Cœmiterium & lapis exciſis literis vocalis,

Monumentum Serinii & Franchipani.

Monumentum

PETRI SERINII & FRANCHIPANI &c.

Qui, quia Cæcus Cæcum duxit;
Uterque in hanc foveam cecidit.

Suppoſita huic inſcriptioni duo capita gladio innixa, iiſque adſcriptus verſus,

Diſcite Mortales, & caſu diſcite noſtro
Obſervare Fidem Regibus atque Deo,
Meta ambitionis tumba.

Eâdem ſanè & perduellionis & *Franchipani* familiæ fuit meta atque in ultimo ac perduelli Nepote Majorum facinus in CONRADINUM & FRIDERICUM *Auſtrium Neapoli* plexos commiſſum. Extat aliud in horto armamentarii propè muros, ubi uterque plexus eſt, monumentum cum hac epig.

Comes

Comes Petrus Zrinius *Banus Croatiæ*
Marchio FRANCISCVS FRANGIPANI
Vltimus familiæ hac in area truncatis capitibus
Perduellionis pœnas dedère Anno 1671. *pridie*
Kalendas Maij horâ nonâ.

Scilicet extrema hæc in *Sacrum* & *Auguſtum caput* machinatio non erat ferenda ultra, ſed ferienda. Nimia enim clementia non eſt *Regum virtus* ſed *Regnorum Virus*; nec *bonus ille*, *qui ne malis quidem malus eſt*; habent *Inſulæ Fortunatæ poma citrea*, quorum alterum alteri incluſum ita, *ut hoc dulce*, *illud acidum*; utrumque habet Pomum Imperiale LEOPOLDO I. ſemper *Auguſto* ab Imperio *Romano* creditum, acrimoniam ſenſêre bini & Comes *Nadaſti* poſt tertius, inſipida trias non alieno, ſed ſuo vitio; ſuavitatem prædicant univerſi.

Clementia & Juſtia jungenda.

Quarto tandem *Nonas Junii* obvius in *Treskirchen* tribus ab Urbe horis Illuſtriſſimus D. *Franc.* L. B. de *Neſſelrath* ex Stein, Sereniſſimi HENRICI MAXIMILIANI Electoris *Colon.* apud *Cæſaream Majeſtatem* Orator, ac Illuſtriſſimus D. *Wernerus* L. B. de *Gimnich* Sereniſſimi *Cardinalis Landgravii* FRIDERICI *de Haſſia* Miniſter obvii quinis curribus eduxêre JOANNEM WILHELMVM in Urbem tot jam pridem votis, viiſque expetitam atque ad Palatium Illuſtriſſimi Comitis *Trauhn* à ſua Majeſtate *Advenæ* conſtitutum. Suam hic cœpit ſtationem Sereniſſimæ ſuæ domui auſpicatiſſimam à DEO ſacra expiatus *Exomologeſi* pri-

Orator Col. & Miniſter C. de Haſſia obvii. Viennæ.

Feſtum Corporis Chriſti.

die Nonas Julii, quæ Diviniſſimo CHRISTI CORPORI ſolennes erant, ac epulo refectus *Euchariſtico* in Domo Profeſſa *Patrum Societatis JESV*. Miſſus ante ſupplicationem Baro de *Goldſtein* ad Comitem WILHELMVM *Ottingenſem* ſupremum Venationis Cæſareæ Præfectum nuntii de adventu ſui *Heri* bajulus: Spectatus dein ex domo vicina Populus certis in ſuas claſſes vexillis diviſus, Clerus, Univerſitas, Magiſtratus, Proceres, & avita *Auſtriacorum* in *Venerabile* SACRAMENTVM Pietas in LEOPOLDO Imperatore ex nuperis febribus licet adhuc debili ac infirmo; qui religioſiſſimo exemplo, ardente cereo, pedes veluti minimus Cliens & fidelis Vaſallus *Regem Regum* ac Imperatorum in throno *Euchariſtico* conſidentem ſequebatur, ſuam publicè teſtatus fidem, renovansque præſtitum à ſe toties integræ, perpetuæque fidei homagium. Submiſſus poſt ſupplicationem Comes de *Herberſtein* Palatinus à *Cæſarea Majeſtate*; ab ELEONORA Imperatrice vidua, & ab Archi-Duce MARIA ANNA Comes *Wolffgangus de Ottingen*; ab Archi-Duce ANNA *Tyrolenſi* CLAVDIÆ FELICITATIS defunctæ Imperatricis Matre Comes *Ferrara* ad primam de felici adventu gratulationem & teſtandum *Principis* Cognati videndi ac complectendi deſiderium. Innotuit mox Sereniſſimus hic Advena magis apud primos Aulæ Proceres per Dominum *Schellerer* Sereniſſimi *Ducis Patris* Miniſtrum; & per Baronem de *Goldſtein* patuit Comiti

Pietas Cæſaris.

Primæ de adventu gratulationes.

miti *Gundakero de Diedrichſtein* ſupremo *Palatinorum* Præfecto vehemens JOANNIS WILHELMI votum cum devotiſſimo obſequio exoſculandi *Cæſaream* dexteram, ejuſque fidei & voluntati ſeſe totum immolandi. Moram tantillam fecit impatienti deſiderio repetita per Urbes Dominicâ infra *octavam* Corporis CHRISTI ſupplicatio ; ſupplexque in hac LEOPOLDUS: quem toto oculo, animoque ſpectabat & ſpirabat JOANNES WILHELMVS ex domo Profeſſa *Societatis JESU* & ipſe ab *Auguſto Cæſare*; dum ſub tentorio *Euchariſticum* ſpectat theatrum, non obiter per tubum opticum obſervatus. Cumulavit ſpectaculi adeò grati gaudium D.*Stradman* Vice-Cancellarius *Neoburgo* advolans cum recentiſsimis de ſanitate Sereniſsimorum Parentum, Fratrum ac Sororum nunciis, ac negotiis magni momenti cum *Cæſarea Majeſtate* communicandis. *Adventus D. Stradmā.*

Totus jam comitatus lugebat in pulla veſte præceps defunctæ CLAVDIÆ fatum; eratque unum in communi Urbis & Imperii luctu ſolatium ſuperſtes LEOPOLDVS, qui ſubmiſſo curru gratum *Hoſpitem* per Comitem de *Herberſtein Sexto Idus Junii* gratiosè ad ſe evocabat. Ibat ovans ad *Auguſtæ dexteræ* oſculum; pronus in *Cæſareos* amplexus; ſui ipſius, ſuæque in *Cæſaream Majeſtatem* Fidei & pro eadem zeli interpres ; avitæ in domum *Auſtriacam* Pietatis obſes, perpetuæ obſervantiæ ſponſor, ac fidelis ad tumulum uſque Vaſallus, qui *Luctus Aula.* *Prima Cæſaris ſalutatio.*

 omne

omne biennalis ſuæ Peregrinationis lucrum ex debita ſua & Sereniſſimi Patris voluntate ad clementiſſimum *Cæſaris* ſui arbitrium demiſsè referebat. Amplexus benignè Cognatum *Principem Cæſar*, captusque *germanâ* ſinceráque frontis, oculorum, vultûs ac ſermonis concordiâ ſalvum gratulatur adventum; ratas habet cœptæ, finitæque peregrinationis rationes; ſuos in *Cognatam Domum* explicat favores, animat ad indiſſolubile animorum vinculum; ac gratiam *Cæſaream* clementiſsimè ſpondet in dies uberiorem. Unam petiit JOANNES WILHELMUS jam abiturus licentiam, redeundi ſæpius ad debitum & expetitum ſemper ſuæ *Majeſtatis* obſequium, faciendumque præſentis ac futuræ deinceps obſervantiæ experimentum. Annuit gratiosè *Cæſar*, viſo auditoque Adoleſcentis *Principis* zelo multum recreatus. Nec minus gaudium cepit ex primis JOANNIS WILHELMI officiis, gratioſo aſpectu, modeſtâ indole, eleganti alloquio, politiſque moribus Auguſta ELEONORA Vidua Imperatrix, quæ miſsis ſejugis eundem per Illuſtriſsimum D. Wolffgangum Comitem *Ottingenſem* ad Favoritam invitârat. Agnovit Auguſta in Filio Patrem; crevitque apud illam & Sereniſsimam Archi-Ducem MARIAM ANNAM Filiam ex familiari hoc congreſſu utriuſque pretium & amor. Gratioſus hinc ita abiit *Advena*, ut deinceps ſemper rediret gratior. Patuit dein acceſſus ad Sereniſſimam Archi-Ducem MARIAM ANTONIAM Imperato-

Reſponſum Cæſaris.

Salutatio Imp. Viduæ.

Maria Antonia Imp. Filia.

peratoris Filiam ſeptennem & ſubmiſſum manuum oſculum; ad quam gratiam pòſt Illuſtriſſima Comes de *Mansfeld* ſuprema Præfecta duxit omnem *Principis* Nobilitatem. Nec ultra fuêre dilata primæ ſalutationis officia, quæ Sereniſsimo *Cardinali* FRIDERICO *Landgravio* de *Haſſiâ* Avunculo *Romæ* de ſe meritiſsimo debebantur. Interrupit ſtatutum officiorum ordinem tantiſper infirmitas Sereniſsimæ ANNÆ Archi-Ducis *Tirolenſis*, quæ à luctu Auguſtæ Filiæ necdum reſpirabat.

Eminentiſſimi C. de Haſſia.

Frequens intetea erat domi Oratorum, Principum, & Magnatum concurſus ad primas Sereniſsimi *Advenæ* ſalutationes; quas pro ratione temporis abſque ullo ordine reddidêre Illuſtriſsimus Dominus BONVISI *Sedis Apoſtolicæ* Internuncius, Marchio *de los Balbaſſos Spinola*, Legatus Caroli II. Regis *Hiſpaniarum*; Orator *Venetus*, ablegati Principum *Germaniæ* & *Italiæ*, FERDINANDVS Princeps *de Diedrichſtein*, JOANNES ADOLPHVS Princeps de *Schvvartzenbergh* Præſes Dicaſterii Imperialis, C. de *Lambergh* ſupremus Aulæ Præfectus; Illuſtriſsimus *Baro de Goës* Epiſcopus & Princeps *Gurcenſis*, *Leopoldus C. Kollenitſch* Epiſcopus *Neoſtadienſis*; Princeps GONZAGA Præfectus Aulæ Imperatricis, *Joannes Paulus* Baro *Hocher* Cancellarius, *Chriſtophorus* Baro de *Abele* Secretarius Status, *Leopoldus Guilielmus* C. de *Konigſeck* Vice-Cancellarius Imperii, *Franciſcus Auguſtinus* C. de *Waldſtein* Prætorianorum

Legati & Miniſtri inviſentes.

Digitized by Google

rum Capitaneus, *Gundackerus* Comes de *Diedrichſtein* ſupremus Camerarius, *Franciſcus Euſebius C. de Pöttingen* Mariſchallus, *Georgius Ludov. C. de Sinzendorff* Præſes Cameræ, *Conradus Balthſar* Comes de *Starenbergh* Vice-Dominus Urbis *Viennenſis*, *Ferdinandus Maximilianus C. de Sprinzenſtein* Mariſchallus *Auſtriæ*. *Joannes Hertvv. C. de Noſtiz* Cancellarius *Bohemiæ*; *Raimundus* Comes de *Montecuculi* ſupremus Campi-Ductor, *Chriſtophorus Leopoldus* C. de *Schaffgotſch* nuper in *Polonia* Legatus aliique complures ex aula *Cæſarea* Comites, Barones & Miniſtri. Excepti Legati Coronati ad ipſum è curru deſcenſum, & ad eundem reducti; reliqui pro ratione dignitatis vel in gradibus, vel ad gradus, vel etiam in primo aut ſecundo conclavi. Mota à primis Miniſtris de dextera quæſtio civili adeò ſoluta reſponſo, ut remotis lecti cortinis juri nullius quicquam derogaretur. Mutuæ his ſingulis honoris vices *Principes exteri.* redditæ à JOANNE WILHELMO, qui ſuis etiam officiis prævênit *Principem* Electoralem *Saxoniæ*, atque ab eodem ad primum ex curru deſcenſum datâque dexterâ præventus fuit. Par mox eidem reviſenti redditum. Nec minus datum, nec minus receptum à Sereniſſimis Principibus *Saxo-Gothenſi*, *Badenſi*, & *Saxo-Iſenburgico*; quorum ille cauſam acturus privatam, iſte publicam de captâ per Cæſareos *Philippopoli* famam confirmaturus, tertius belli, efficiorumq; causâ venerat *Viennam*. Celſiſsimus Princeps ANBRINGER

magnus

magnus Ordinis *Teutonici* Magiſter & *Hungariæ* condixit *Presburgum* inter & *Viennam* locum, quo excepit Sereniſsimum WILHELMVM principali obſervantiâ, epulo ſplendido, & jucundiſsimâ notitiæ aliàs cum Sereniſsimo *Duce Patre* habitæ memoriâ. Quin & non diu pòſt ipſe Magnus Magiſter excurrit *Presburgo Viennam* ad communes de Sereniſsima *Sorore* in Imperatricem electâ JOANNI WILHELMO gratulaturus. Ex *Palatinis* Aulæ *Cæſareæ* quotidie novi & novi menſæ Principalis Convivæ, quos familiari pòſt colloquio in ſui amorem gratioſiùs rapiebat. His enim verò acuebatur in dies ſtudiis facundum in confabulatione ſilentium, temperantia dapes inter & pocula; cauta in congreſſu civilitas, demiſſa inter Auguſtos ſublimitas, Sagax inter togatos Prudentia, cordata inter Milites fortitudo, ac provida inter eruditos ſapientia. Sic *Peregrinus* noſter aſſuetus omnibus omnium pœnè fiebat domeſticus ipſe aulæ notior, & ipſi aula, quam frequentabat quotidie, nunc *Auguſto Cæſari*, nunc *Imperatrici* viduæ ac *Archi-Duci* MARIANNÆ ſub menſa interProceres ad primum uſq; hauſtum aſsiſtens. Lugebat cum Aula pulla ſolennes 12. *Junii Electricis Bavaræ* exequias; *decimâ Julii* Archi-Ducem ex CLAVDIA FELICITATE genitam; triſte *tertio Kal. Aug.* de ſublato *Romæ* CLEMENTE DECIMO nuncium, functamque iiſdem fatis *undecimo Septembris* Sereniſſimam ANNAM *Archi-Ducem* ac omnem olim illa Domum

Defunctæ Electrice Bavara. *Clemens X.* *Domus Tyrolenſis.*

Tyrolenſem. Gaudebat cum gaudentibus, colebatque dies Aulæ, ſive ob natalem ſive ob nomen baptiſmale geniales, quos *Gaalen* vocant, & ipſe gemmis, adamantibus, lapidibusque precioſis undique conſpicuus, & illuſtris. Sperabat ac ſpirabat cum ſummis & cum imis, ac univerſo orbe *Chriſtiano Viduum Auguſtum* Auguſtâ Sponsâ auctiorem, ſuſpirabatque votis, verſibusque *Venuſini* tantiſper immutatis,

O Diva! gratum quæ Regis Antium,
Præſens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel ſuperbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit ſollicitâ prece
Ruris colonus; te Dominam rogat,
Quicunque nutu purpuratus
Chriſtiadum moderatur Orbem.
Injurioſo ne pede proteras
Stantem columnam; nec Populus frequens
Ad arma ceſſantem, ad arma
Concitet, Imperiumque frangat,
Te ſemper anteit ſæva neceſſitas,
Clavos trabales, & cuneos manu
Geſtans ahenâ, nec ſeverus
Uncus abeſt, liquidumque plumbum:
Te ſpes, & albo rara fides colit
Velata panno, nec Comitem negat,

Utcunque

Utcunque mutatâ potentes
Veſte domos inimica linguis.

Dum incertis his Urbs ac Orbis ventis & votis circumfertur nunc in *Septentrionem*, nunc in *Meridiem*, mox in *Orientem*, mox in *Occidentem* ad Nympham Viduato throno & thoro dignam; ſolus *Cæſar* in DEO fixus CONSILIO & INDUSTRIA electam voluit antè, quam dilectam. Ipſe ſe recipit poſt continuatam aliquot dierum Venationem, aucupium & Piſcationem binis Sororibus ac Imperatrice viduâ *Neoſtadii*, & pleriſque Miniſtris *Viennæ* relictis *Tertio Kalendas Auguſti* in *Styriam* ad *Mariæcellam*, & *magni Conſilii* MATREM de novis Nuptiis cum illa, ejuſque dilecto Filio deliberaturus: Miniſtris verò ſuis mandat per encyclicas *Sexto Kal. Aug.* ut fidei ſibi datæ ac juramenti memores tanquam DEO & ſibi reſponſuri *Liberè*, *clarè* & *individualiter* ſuos de eligenda in Sponſam Principe ſenſus aperiant. Mirum eſt, quâ ſagacitate Urbs & Aula curioſa in magnum & ſecretum futuri Matrimonii myſterium penetrare tentârit. Vapulabat & lamentabatur *Neoſtadii* in ſpatioſiſſimo LEOPOLDI Imp. ELEONORÆ Imp. viduæ, ELEONORÆ Reginæ *Poloniæ*, Archi-Ducis MARIANNÆ & *Principis* JOANNIS WILGELMI conſeſſu modis moduliſque Muſicis *Actæon* in cervum transformatus nimio noſcendæ, videndæque inter formoſas *Nymphas Dianæ* deſiderio;

Deliberatio Imp. de futuris Nuptiis.

Curioſitas.

Digitized by Google

Iſpido, irſuto,
Pel mi deforma.
Miſer'io muto
L'humana forma,
Deſtin'protervo!
Fui un huomo poc'anzi, hor ſon un cervo.
Eretto il volto
Fu al Ciel ſereno;
Hor s'è rivolto
Al vil terreno.
Deſtin'protervo!
Curioſi, coſi va!
Speſſe volte vien punito,
Chi Con Ciglio troppo ardito
Vuol mirar Ciò, ch'altri fà.
Curioſi, così va!
Sì, sì, che de gl'arcani!
E dè Numi celeſti
E dè ſogli ſourani
La curioſità molta non vince.
Eſſer giova tal'or talpa, e non lince.

Diſceptabant in *Manderſtorff ſeptimo Kal. Aug.* ſub ſerum diſcordi & concordi vocum verborumque harmoniâ de futurâ Sponſa *Para-Nymphi* quaterni coram *Amore Judice* ac Auguſtis Amoris Aſſeſſoribus.

Siamo

Digitized by Google

Siamo quattro in amorati,
Feriti, incatenati,
E ſenza libertà.

Amor Judex.

1. *Ebianca chi m'aletta.*
2. *E bruna, chi m'impiaga,*
3. *Chi adoro, è ſuperbetta.*
4. *Modeſta è la mia vaga.*
1. *La Neve acceſo m'hà*
2. *Il bruno m'abbagliô,*
3. *Aſprezza m'alletto.*
4. *Modeſtia amar mi fè.*

Poſt amicam & zeloſam Amantium altercationem auditum *Amoris* Oraculum,

Ogni coſa pretioſa
E difficile ottenerla :
Tra le Conche ſtà la Perla.
Pur fatica nont'increſca,
Ne t'arreſtino le doglie.
Che la Perla al fin ſi peſca.
E la roſa anche ſi Coglie.

Miſſis tandem iſtis *Amor* auguſtiorem citat, vovet, & urget *Hymenæum.*

Vada, vadane dunque
Ciaſcun di voi contento;
Ad opre aſſai maggiori io ſono intento.

 Por

Per Amori glorioſi
Si hanno à ſcieglier aurei ſtrali,
Che ferendo Auguſti Sponſi
Beeran tutti i Mortali.
Haſſi ad arder bella Face,
Ch' infiamando eccelſi cori
Legherà Giuſtitia è Pace,
Vnirà Palme & allori.
Denuo ſtringerſi legami
D'Imenei ſublimi e degni;
che con frutti d'alti Rami
Renderan felici i regni.
O s'acceleri il Dì Beato
C'ha rendere Lieto il Mondo,
E LEOPOLDO fortunato.

Profectio Cæſaris ad B.V. Cellenſem in Styria.

His, aliiſq; vatum, cantorumq; votis deſideratiſſimæ accelerabantur Nuptiæ; quas pius ſapiensq; *Cæſar* inſtitutâ ad *Prodigioſam Virginem Cellenſem*, in *Styria*, Peregrinatione, continuatis ad Deum, cæliteſq; precibus, imperatis Procerum, Magnatumq; ſuffragiis receptis à CLEMENTE X. P. M. hortatoriis atque Secretiſſimo Auguſtæ mentis ſcrutinio maturârat. *Cæſarem* ſuum ſequebatur JOANNES WILHELMVS officioſis ubique paſſibus, ac demiſsis, debitiſque tantæ *Majeſtati* in ſe adeò inclinatæ obſequiis; dum currunt dies & menſes vidui in circumviçinis *Viennæ Newdorffii*,

dorffii Laxenburgi, Eberſtorffii, Cor Neoburgi, Wolckerſdorffii, Schômbornii, Neoſtadii campis, ſylvis & vivariis, nunc inter cervos, apros & feras; nunc poſt ciconias, Perdices, Alaudas, Alitumq; greges; nunc cum ancipiti præcipitiq; ſquamigeræ gentis fugâ & capturâ. Cùm ſic alternis mutatisque vicibus, Venatus, & aucupium Cæſaream ſolantur, recreantque viduitatem; reliquus ſuſpirat Orbis Pronubam conjugalis amoris cytharam inter campeſtres tubas ac lituos Martiales; *Bella gerant alii! Tu felix Auſtria nube.* Deſiderabat à me ſubinde *Princeps* JOANNES WILHELMUS ex frequenti ac familiari clementiſsimi ſui *Cæſaris* comitatu, alloquio & convictu redux breviorem verſiculi illius adeò celebris interpretationem. Hanc ego auſpicatus ab ALBERTO I. RUDOLPHI Imperatoris Filio, qui non tam armis Patris de OTTOCARO *Bohemiæ* Rege & iniquo *Auſtriæ* poſſeſſore victorioſis, nec tam Comitiis Imperii *Auguſtæ Vindelicorum* pòſt celebratis, fixisque eorum decretis, quàm dotali ELISABETHÆ pacto *Auſtriam, Styriam, Carinthiam* & *Carniolam* ſibi aſſeruit. Acceſsit vel potius rediit, *Bohemia, Sileſia Moravia, Luſatia,* & *Hungaria,* poſt cæſum à SOLYMANNO LUDOVICUM Regem cum ANNA hærede & conjuge ad FERDINANDUM primum: variâ accrevêre affinitate *Croatia, Goritia, Tergeſtum, Grabiſca, Forum Julii & Ferratum.* MAXIMILIANUS FRIDERICI III. Imperatoris Filius

Augmẽtum Auſtriæ & Auſtriacorum per Matrimonia.

Filius avitas auxit ditiones *Mariæ Burgundicæ* conjugio Provinciarumq́ue *Belgicarum* patrimonio; PHILIPPVS denique MAXIMILIANI Filius facto cum ANNA *Hiſpaniarum* hærede connubio *Auſtriacam* complevit felicitatem per ampliſsimam Legionis, *Galliciæ Caſtilliæ, Toleti, Cordubæ, Sivilliæ, Murciæ, Arragoniæ, Catalauniæ, Maioricæ, Valentiæ, Granatæ,* Reliquorumq́ue regnorum & Provinciarum acceſſum. Sic quinas *Auſtriæ* alaudas in campo cœruleo, argenteamq́ue in rubro trabem augent, ornant, ac ſolidant *Aquila ruſſa Tirolenſis* coronâ, flavis unguibus & campo argenteo : argenteus Leo *Bohemiæ* coronâ aureâ, & caduceo *Mercuriali*; quaternæ *Hungarorum* trabes argenteæ, totidemq́ue rubræ: Aquila *Sileſiæ* collari albo, rubrâ coronâ & unguibus ac campo aureo ; Aquila *Moraviæ* tum rubra tum alba, flavis unguibus, & coronâ aureâ: varius, multiplexq́ue *Belgarum* Leo ; cœruleus Leo legionis coronâ aureâ, linguâ rubrâ, & campo argenteo : Poculum aureum *Galliciæ*, ejusq́ue cruces aureæ & campus cœruleus caſtrum *Caſtiliæ* in campo rubro ; corona *Toleti* in in campo cæruleo; ternæ *Cordubæ* trabes albæ, totidemq́ue rubræ; Rex in throno aureo *Siviliæ* ; ſex *Murciæ* coronæ; quinæ trabes aureæ *Arragoniæ* & rubræ quaternæ; crux *Catalauniæ* in campo argenteo, & quatuor trabes rubræ in aureo; quinæ trabes rubræ *Majoricæ* & *Minoricæ* in aureo; in cœruleo crux *Valentiæ*, ac denique in argenteo grandillus *Granatæ*. Scilicet cœruleus, ruber,

Inſignia regnorū & Provinciarū Auſtriacarum.

argnn-

argenteus, aureuſque multiplicis virtutis campus eſt, in quo trabes ſolidæ, invicti leones, ac ſublimes Aquilæ *Auſtriacam* firmant, circumferunt, dilatant ac propagant felicitatem. Quid hoc dicam, exclamat *Vopiſcus* in *Aureliano, tam paucos bonos extitiſſe Principes, cùm jam tot Cæſares fuerint? nam ab* AVGVSTO *ad* DIOCLETIANVM, *quæ ſeries Purpuratorum ſit, index publicus tenet. Nimirum ut ex omnibus Scriptoribus liquet, tres & quadraginta ad minus interceſsére; ſed in his optimi, ipſe,* AVGVSTVS, VESPASIANVS, TITVS, NERVA, TRAJANVS, ADRIANVS, PIVS & MARVS ANTONINI, SEVERVS *Afer*, ALEXANDER *Mammeæ*, CLAVDIVS & AVRELIANVS. *Vides, quam pauci ſint Principes boni, ut benè dictum ſit à quodam Mimico ſcurrâ* CLAVDII *temporibus, in uno annulo bonos Principes poſſe perſcribi atque depingi omnes.* Ita ille. Ego verò quid dicam tam multos bonos extitiſſe in domo *Auſtriaca* Cæſares, cùm tam pauci fuèrint? A RVDOLPHO ad LEOPOLDVM ſunt decem & quatuor, ſed boni omnes, auguſtiſſimo S. *Euchariſtiæ Sacramento* authorati. RVDOLPHVS I. dum Sacerdoti SS. hujus Sacramenti ad infirmum bajulo ſuum cedit equum, thronum ſubit Imperialem, ſceptro non alio, quam cruce uſus clavam & oleam eâdem præbet manu, ad Pacem æque, ac bellum promptus cum epig. *utrum lubet.* Auſpicatiſſimum ejus de cruce præſagium; *en ſceptrum, in hoc Comes*

Rari Principes boni.

Auſtriacorum virtutes.

Habſpurgenſis regnabit. Vibrat manu telum & crucem irruens in *Ottocarum*, ac de eodem triumphans ALBERTVS I. RVDOLPHI Filius, celereſque immoti *Chriſtianique* animi motus familiari impellit dicto, *Tolle moras.* Tria ipſe hominum genera colebat impenſius, *Religioſum Clerum*, *pudicas fœminas*, *& fortes milites.* Non tam hirſuti *Herculis*, quàm ipſiuſmet FRIDERICI *pulchri* erat ſimulacrum, quod quadrato innixum lapidi poſt trium annorum captivitatem ſpirabat; *& adhuc ſtat*, Stat & ALBERTVS II. hoſtilibus *Boëmiæ Turciæque* impetitus haſtis, ac utrâque tenet manu caduceum Aquilâ Imperiali ſubjectum victor cum elogio; *Fugam victoria neſcit.* Vox ejus extrema, *ego ita vixi, ut cælum mihi negandum non putem.* FRIDERICVS IV. dum ſtrictum in aperto libro recondit gladium, & factis docuit & verbis; *Hic regit, ille tuetur.* Familiare illi dictum, *Principes quaſi ſcopum ejaculatis conviciis expoſitos eſſe; ſed extra jactum, ſi eos magnanimitas in cælo locet.* Et quid MAXIMILIANI I. Cor tot Regiæ, Imperialiſque dignitatis ſymbolis, & Parergis illuſtre mutilato vult eloquio, *in manu Dei?* ſcilicet cor Regis in manu Dei eſt. Rectè is ipſe viſo eminus SS. *Sacramento* cœlum inter & terram in præcipitio ſexcentorũ pedũ conſtitutus, & per Angeũl ſervatus firmat & frenat in rota *Euchariſtica* orbem, ſub quo gradillus & lemma, *per tot diſcrimina. Plus ultra.* Binas intra columnas una corona junctas glorioſus ſuſpirat CAROLVS, cui *Sol* in *Zodiaco* ſem-

per

per altior, & *nunquam in auge*: Ille tres inter gratias gratioſiſsimus, *has habet & ſuperat*; *Qui veni*, inquiebat, *vidi, & vicit Chriſtus*; coronat bicipitem Aquilam *crucifixo* FERDINANDVS I. CAROLI Frater & vocaliſſimo A. E. I. O. V. quinario, *Aquila Electa juſtè omnia vincit*; in CRVCE ſcilicet & CRVCIFIXO; quod apertius monſtrat in ſphœra, cui biceps inſiſtit aquila cum duplici vexillo, quorum alterum pingit leo, alterum *Crux Caraffacenſis* & teſſera, *Chriſto Duce*. MAXIMILIANVS ut primam ſui literam *M*. ita ut ſeipſum ſtatuit medium, coronam ſupra, orbem infra; hinc ſceptrum, inde gladium cum oraculo planè *Chriſtiano, Dominus providebit*. Quantus in telo & voculâ ADSIT RVDOLPHVS II. adſit, id eſt, *adjutorium Domini* ſit inimicis timor; MATHIAS RVDOLPHI Frater *concordi lumine major* agnoſcit *firmatum cœlitus omen*: Quod confirmant cœlites poſt tot *Boemiæ*, *Daciæ*, *Germaniæque* ac *Italiæ* victorias FERDINANDO II. *Legitimè certanti* & FERDINANDVS III. tot inter Imperii, vicinorumque regnorum motus ſervat *Pietate ac Juſtitiâ*; ac LEOPOLDVS I. *Conſilio & Prudentiâ* glorioſiſsimè hodiedum tuetur & adminiſtrat. Ecce multi paucos inter Principes Cæſares optimi, quos omnes JOANNES WILHELMVS in annulo & adamante per LEOPOLDVM Imper. ſibi donato perpetuum colet, ac ſubmiſſo ſemper oculo, æmuloque paſſu proſequetur! Et ſuus in eodem cognatæ & concatenatæ virtutis

Ttt 2 annulo

Digitized by Google

annulo locus eſt ISABELLÆ, ANNÆ, MARIÆ, CATHARINÆ, MARGARITÆ *Auſtriacis* Heroinis, quas idem *Princeps* quotidie in Auguſta ELEONORA Vidua, Sereniſſima MARIA ANTONIA Regis *Hiſpaniarum* Sponsâ, Sereniſſimis item ArchiDucibus ELEONORA *Poloniæ* Reginâ Viduâ, & MARIA ANNA Sororibus nunc ſpectator, nunc admirator, ſubinde Pedes, aliàs Eques, ſæpe convictor *Viennæ*, *Neoſtadii*, aliisque vicinis in caſtellis pulcherrimo clientelaris obſervantiæ exemplo venerabatur. Partiebantur plerumque ut diem Meridies & Veſper, ita & officioſas *Principis* horas *Cæſar* & *Imperatrix*. ſucciſivas dabat ille inviſendis utriuſque aulæ Miniſtris; excipiendis alloquio & menſâ Palatinis Principumque Legatis; amœnioribus Muſis, Equeſtribus exercitiis, ac decoris animi corporisque recreationibus. Ingeniosâ has condiebat ſæpius varietate FRANCISCVS L. B. de *Neſſelrath* ex *Stein*, Sereniſſimi *Electoris Colonienſis* Orator in Palatio ſuo & horto ſuburbano nunc clamoſo leporum inter ſepta agitatu, nunc ſclopis in ſclopum collimatis; nunc pari, imparique conorum jactu; alias aliis ludis & curioſis artis ac Naturæ ſpectaculis, quibus eruditam Sereniſſimi ſui Hoſpitis acuebat famẽ ad lautam plerumque cœnam, & cupedias exquiſito ſumptu à ſe præparatas. Idem Promus condus, idem & Vates, plus mentem paſcebat verſibus, quàm corpus ferculis. Sonabat in feſto S. MAGDALENÆ *vox Populi*

Ratio temporis.

Fr. L. B. de Neſſelrath recreationes & verſus.

Populi, vox Dei perilluſtri calamo ac modulis futuras canens & ſuſpirans nuptias.

Velle Palatinam viduata Palatia ſponſam;
Et hodie Populi vox, LEOPOLDE, tui.
Sit tua vox hodie noſtris quoque conſona votis;
Et mox quæ Populi, Vox erit iſta Dei.
Sed cur vox hæret? Cur Auguſtiſſime differs,
Vix tria pro Populi verba ſalute loqui?
Nonne tibi curæ terras langueſcere, cæli
Quas hic ſubjunctâ voce juvare potes?
Fruſtra ſollicitis tot circum plurima Marthis
Unica Cæſareo MAGDALIS apta thoro.
OPTIMA PARS HÆC EST: hanc elige Cæſar, & omnes
Rumpe, quod eſt UNUM PORRO neceſſe moras.
Electâ tam perfectâ nullo auferet ævo
Numen ab Auſtriaco Maſcula pulchra throno;
Namque Domo ter fœcundâ, ſeptemque ter annis,
Notaque nominibus tertia ſponſa tribus,
Tres Regnis tribus hæredes dabit inde, quod ipſo
Nata trium Regum ſponſa ſit illa die.

Pia hæc Illuſtriſſimi Vatis vota, impatiensque Urbis *Viennenſis* & Orbis *Chriſtiani* deſiderinm cùm *Cæſar* myſterioſo ſilentio differret longius, novis idem querulisque metris urget & accelerat diem Nuptialem,

MAGDALEOS nuper cur vox prædicta fefellit,
Nec tria tam proprio nomine dicta die?

annulo locus eſt ISABELLÆ, ANNÆ, MARIÆ, CATHARINÆ, MARGARITÆ *Auſtriacis* Heroinis, quas idem *Princeps* quotidie in Auguſta ELEONORA Vidua, Sereniſſima MARIA ANTONIA Regis *Hiſpaniarum* Sponsâ, Sereniſſimis item Archi-Ducibus ELEONORA *Poloniæ* Reginâ Viduâ, & MARIA ANNA Sororibus nunc ſpectator, nunc admirator, ſubinde Pedes, aliàs Eques, ſæpe convictor *Viennæ*, *Neoſtadii*, aliiſque vicinis in caſtellis pulcherrimo clientelaris obſervantiæ exemplo venerabatur. Partiebantur plerumque ut diem Meridies & Veſper, ita & officioſas *Principis* horas *Cæſar* & *Imperatrix*. ſucciſivas dabat ille inviſendis utriuſque aulæ Miniſtris; excipiendis alloquio & menſâ Palatinis Principumque Legatis; amœnioribus Muſis, Equeſtribus exercitiis, ac decoris animi corporiſque recreationibus. Ingenioſâ has condiebat ſæpius varietate FRANCISCVS L. B. de *Neſſelrath* ex *Stein*, Sereniſſimi *Electoris Colonienſis* Orator in Palatio ſuo & horto ſuburbano nunc clamoſo leporum inter ſepta agitatu, nunc ſclopis in ſclopum collimatis; nunc pari, impariquе conorum jactu; alias aliis ludis & curioſis artis ac Naturæ ſpectaculis, quibus eruditam Sereniſſimi ſui Hoſpitis acuebat famē ad lautam plerumque cœnam, & cupedias exquiſito ſumptu à ſe præparatas. Idem Promus condus, idem & Vates, plus mentem paſcebat verſibus, quàm corpus ferculis. Sonabat in feſto S. MAGDALENÆ *vox*

Ratio temporis.

Fr. L. B. de Neſſelrath recreationes & verſus.

Populi

Populi, *vox Dei* perilluſtri calamo ac modulis futuras canens & ſuſpirans nuptias.

Velle Palatinam viduata Palatia ſponſam;
Et hodie Populi vox, LEOPOLDE, tui.
Sit tua vox hodie noſtris quoque conſona votis;
Et mox quæ Populi, Vox erit iſta Dei.
Sed cur vox hæret? Cur Auguſtiſſime differs,
Vix tria pro Populi verba ſalute loqui?
Nonne tibi curæ terras langueſcere, cæli
Quas hic ſubjunctâ voce juvare potes?
Fruſtra ſollicitis tot circum plurima Marthis
Unica Cæſareo MAGDALIS apta thoro.
OPTIMA PARS HÆC EST: hanc elige Cæſar, & omnes
Rumpe, quod eſt UNUM PORRO neceſſe moras.
Electâ tam perfectâ nullo auferet ævo
Numen ab Auſtriaco Maſcula pulchra throno;
Namque Domo ter fæcundâ, ſeptemque ter annis,
Notaque nominibus tertia ſponſa tribus,
Tres Regnis tribus hæredes dabit inde, quod ipſo
Nata trium Regum ſponſa ſit illa die.

Pia hæc Illuſtriſſimi Vatis vota, impatiensque Urbis *Viennenſis* & Orbis *Chriſtiani* deſiderinm cùm *Cæſar* myſterioſo ſilentio differret longius, novis idem querulíſque metris urget & accelerat diem Nuptialem,

MAGDALEOS nuper cur vox prædicta feſellit,
Nec tria tam proprio nomine dicta die?

 ELEO-

ELEONORA ſuæ dici fortaſſe THERESÆ
Et Duci feſto vult, LEOPOLDE, tuo
Octava Octobris, Cæſar te quæſumus, octo
Octavam anticipes, abbreviesque dies.

Silet *Cæſar*, Conſultant Proceres, variiſque *Vienna* fluctuat conjecturis, redux expectatur Excellentiſſimus D. *Beckers* ab *Auguſto* ad varias hinc inde Aulas & ſpectandas Regias, Principesq; Virgines miſſus, mira apud omnes futuræ Auguſtæ expectatio. Cæptum interea in *Septembri* magno Populi ad templa & aras concurſu *Jubilæum*; ductæ per Urbem ac primarias ejus Eccleſias ſupplicationes, viſus ipſe *Cæſar* non ſemel pedes in conferta Procerum turba, *Auſtriacæ* Pietatis exemplo, per plateas ſupplex. Quinis JOANNES WILHELMVS diebus, totidemque vicibus prodiit cum illuſtri ſuo comitatu, pedeſque obit Eccleſias à Reverendiſſimo & Celſiſſimo WILDENRICO *Epiſcopo Viennenſi* conſtitutas, grato ſemper & ubique & in plateis & in templis, ſed vel maximè ad aram *Euchariſticam* ſpectaculo. Scilicet,

Jubilæũ.

Pulchrior eſt pulchro veniens de Principe Virtus.

Nec indecoro pulvere ſordidus redit nunc ex vallis! quæ immortali Sereniſsimæ *Palatinæ domûs* gloriâ PHILIPPVS *Comes Pal. Rheni* fortiſsimè Anno 1529. propugnavit contra SOLYMANNVM exercitu ducentorum & amplius millium *Turcarum* circumfuſum: Nunc ex arena quâ anno ſubſequente FRIDERICVS

C.P.R.

C. P. R. pari fortitudine non uno prælio attritum à finibus *Germaniæ* repulit in *Thraciam* & ultimas *Ponti Euxini* latebras; Nunc ex armamentario, cujus machinæ curules moroſo ſuo ſilentio ferrum ſpirant & flammas, ſubinde ex Cathedrali S. STEPHANI, ex cujus turri ſemiluna *Turcicæ* obſidionis monumentum, & amœniſsimus in ſubjectam Vrbem, ſuburbia, & hortos ſuburbanos proſpectus; aliàs ex ampliſsima Sacræ ſuæ *Cæſareæ Majeſtatis* bibliothecâ, galeriâ, ut vocant, & ærario, quibus nec oculus, nec animus ſat unquam ſatiari poteſt: frequentiſſimè ex togato, ſagatoque Procerum, Magnatumque congreſſu, claſſes ſingulorum, leges, legumque rationes ſuis accuratè ponderans momentis. *Occupationes Principe digna.*

Erat Cæſar Eberſtorffii; in *Suecht* vicino vico *Princeps*, Cæſareæ plerumque Venationis comes, quotidianus ac propè domeſticus tœdæ Nuptialis & Affinis incentor ac dulcis incantator, dum ternis nunciis non longo temporis intervallo diſparatis Urbs tota, Aula & Imperium exultat univerſum. Primum de intercepta *Philippopoli* fortiſsimo in territorio *Spirenſi* munimento ac funeſtiſſimâ *Gallorum* in *Germaniam* clavi, attulit 21. Aug. Sereniſsimus *Princeps Badenſis* à Sereniſsimo CAROLO *Lotharingiæ* Duce, ſupremo campi Cæſarei Ductore miſſus; cui ſub Sacro ad S. MICHAELEM 29. Aug. Sacra ſua *Cæſarea Majeſtas* in gratiarum actionem decantato ter applauſit, terque ex vallis, mœnibuſque tormenta *Varii Nuntii de Philippopoli capta.*

Digitized by Google

tormenta majora; ac finitimæ *Turcarum* civitates repetito ter machinarum ſuarum boatu reſponderunt. Curſor *Romanus* 28. *Auguſti* tulit alterum de INNOCENTIO XI. *Romæ* ad ſupremum Pontificatum ſapientiſſimis Eminentiſſimorum Cardinalium ſuffragiis elato; cujus extremæ in Pauperes liberalitati, ac notæ per Urbem & Orbem ſanctitati per triduum litarûnt ſub crepuſculum ante Palatia Illuſtriſſimus D. de BEVELAQVA, Angelus Pacis à *Sede Apoſtolica Viennam* primùm, tum & *Neomagum* deſtinatus, ac Illuſtriſſimus DD. BONVISI Nuntius ordinarius vino per artificiales ac copioſos fontes in confertam circumcirca plebem effuſo ceràque albâ fectivis circumquaque flammis accensâ; & denique Populus repetito ſæpius ſolenniſſimo, *Vivat* INNOCENTIVS XI. *Pontifex Opt. Max.* intercalari. Tertius venit 14. *Octobr. Eberſtorffio* in *Schvvecht* Illuſtriſsimus Comes *Lambergh*, Auguſtiſſimi LEOPOLDI ad Sereniſsimum WILHELMVM Legatus, ſupremus aulæ Præfectus, exſpectatiſsimus boni Nuntii Angelus de propenſiſsima Cæſaris in Domum *Palatino-Neoburgicam* benevolentiâ, decretisque ſuæ *Majeſtatis* cum Sereniſsima Principe ELEONORA MAGDALENA THERESIA, lectiſsima dilectiſsimâque JOANNIS WILHELMI Sorore Nuptiis. Affuit mox alter Celſiſsimus Princeps FERDINANDVS de *Diedrichſtein* MARGARITÆ CLAVDIÆQVE Imperatricis nuper Præfectus de gratio-

De Electo novo Pontifice.

De novis nuptiis.

gratioſiſsimo *Cæſaris* decreto gratulaturus; ſcilicet, ut *in ore duorum* ſtaret *Verbum* in Secreto Cæſaris Concilio conceptum & maturum. Incredibile dictu eſt, quos animorum motus, quæ ſecuturæ Prolis ſpes, & quæ paſſim gaudia ac tripudia arcanum hoc palàm factum, in Aula ſubitò, tum in Urbe, ac tandem in Imperio & Orbe *Chriſtiano* excitârit. Tantus mox fuit Oratorum Coronatorum, Magnatum, Legatorum, Principum, Procerumq́ue gratulantium concurſus, ut gratiis Auguſto *Cæſari* de clementiſſima hac in domum *Palatino-Neoburgicam* voluntate referendis Principi nec locus, nec tempus foret ante *decimum ſextum Kalendas Novembris*. Frequentior erat inde *Principis* cum *Cæſare* convictus, familiarior congreſſus, & conſanguinitas affinitate conjunctior. Redibat ovans 2. *Nov.* Illuſtriſsimus D. *Stradman* Sereniſsimi *Ducis* Legatus *Neoburgum* de negotio feliciter *Viennæ* confecto relaturus; preſſo eum pede ſequebatur cum aureis gemmeiſque conchis ac monilibus Celſiſsimus Princeps FERDINANDVS de *Diedrichſtein*, Auguſtiſsimi ad Sereniſsimum Ducem Duciſque Filiam Legatus mox tertiæ etiam Imperatricis à ſe ſolennius promulgandæ Præfectus.

Applauſus de nova Sponſa declarata.

JOANNES WILHELMVS obtentâ à Cæſare ſuo abeundi licentiâ quantumvis poſt biennalem peregrinationem ad Sereniſsimos Parentes, Sereniſsimas Sorores, ac Fratres cum bono nuntio ac mandato Cæſareo feſtinus; *Viennâ* pedem non movit antè, quàm ſacrâ ex-

Vuu piatus

Digitized by Google

piatus exomologeſi *epuloque* confirmatus *Euchariſtico* ſalutaſſet VIRGINEM MATREM in ſtatua & columna ænea templo Patrum *Profeſſæ Societatis JESV* oppoſitâ, à FERDIMANDO III. glorioſæ memoriæ ac LEOPOLDO primo Imp. impenſius cultam & obſervatam. Placuêre ſemper parerga geniis, ſymbolis lemmatis lampadibusq; in quatuorMundi plagas diviſa, quibus ſupremus in terris Imperator teſtatam facit cunctis devotiſsimam ſuam in *Reginam cœli* ſine labe originali conceptam, obſervantiam, Clientelarem ſervitutem, hæreditariamque Pietatem. Inſcriptiones ſunt quovis ære, quocunque oculo, ac Regiis, Seraphicisq; amoribus digniſsimæ. Præfert Angelus primus IMMACVLATÆ VIRGINI ſubjectus in ſcuto lemma, *Conculcabis*; cui annexa precatio; *Omnipotens ſempiterne Deus, per quem Reges regnant, in cujus manu ſunt omnium Poteſtates, & jura Regnorum: Ego FERDINANDVS coram divina tua Majeſtate humiliter proſtratus, meo, meorumque Succeſſorum & inclytæ hujus Provinciæ Auſtriæ nomine IMMACVLATAM FILII tui MATREM, & ſemper VIRGINEM MARIAM hodie in peculiarem Dominam; & Patronam hujus Archi-Ducatus invoco & aſſumo.*

Inſcriptiones de Immac. conceptione B. V.

Alterius Angeli in ſcuto effatum eſt, *Non pro te lex*, cũ ſubjuncto voto; *Optimo Maximo ſupremo Cœli Terræque Imperatori, per quem Reges regnant; in peculiarem Dominam Auſtriæ Patronam ſingulari pietate ſuſceptam, ſeſe, liberos,*

liberos, populos, exercitus, Provincias, omnia denique confidit, donat, conſecrat, & in perpetuam memoriam ſtatuam hanc ex voto ponit FERDINANDUS III. Auguſtus, die 27. Maij. *Ferdinandea hæc in VIRGINEM IMMACULATAM* Pietas clarior eſt in ſcuto & lemmate tertii Angeli, *Ipſa conteret*, editoque pro ſe, ſuiſque Provinciis voto; *Inſuper voveo & promitto ejuſdem IMMACULATÆ CONCEPTIONIS feſtum. Quod cadit in diem octavum Decembris, ſolenniter etiam quoad forum in hac Provincia quotannis prævio more Eccleſiæ conſtituto, jejunium eiuſdemq; feſti privilegio celebrandum. Te deprecor Cæli Terræque Imperator, qui quod Matri impenditur, tibi impenſum reputes. Votum hoc meum quod ſuggerere clementer dignatus es, benigno favore proſequere, atque ad protegendum me, Domum meam, Populosque mihi ſubjectos dexteram tuæ Majeſtatis extende.* Complectitur denique quartus Angelus clypeo ſuo & epigraphe *AMBULABIS ſuper*, non degenerem LEOPOLDI I. in VIRGINEM MATREM zelum in ſubjecta formula; LEOPOLDUS *Romanorum Imperator ſemper Auguſtus ſtatuam hanc honori VIRGINIS ſine MACULA CONCEPTÆ ab Auguſtiſſimo Patre ſuo erectam & pretio auxit, & immortalitate donavit. nam quam lapideam invenit; Auſtriaca pietate ac voto æneam fecit & æternam, ut cujus beneficio coronas, Victorias, Pacem ac ſucceſſionem accepit; fidem, hæc omnia, ac ſeipſum debere teſtaretur, Anno* 1667. *die octava Decembris.* Quo tandem ſpe-

ctent Auguſtæ hæ preces, vota ac monumenta; additum tribus declarat verbis epiphonema, SOLI DEO GLORIA.

Nihil erat jam *Viennæ* tam ſanctum, quod *Cliens* noſter *Marianus* religioſâ non coluiſſet obſervantiâ; nihil tam Auguſtum & Illuſtre, quod debito non obſervâſſet ſtudio; nihil denique adeò carum, quod deſideratiſſimum ad cariſſimos ſuos reditum moraretur longius. Pergit ille cum pauculis 14. *Kal. Decemb.* citatis equis *Neoburgum*; ſequitur poſtridie lentiori gradu reliquus comitatus, in equis alii, alii in rhedis, nonnulli in carpentis, omnes Paſſavii *Herum* cum Auguſta ſponſa reducem præſtolaturi. Miratur *Vienna* prædicatque abeuntis aulæ modeſtiam, decorem, urbanitatem, ſubordinationem, diſciplinam, & œconomiam. Præerat rebus domeſticis Præ Nob. D. *Ferdinandus* ab *Irſch*, idem ille, qui Sereniſſimo Duci PHILIPPO WILHELMO à conſiliis, & à Secretis Sereniſſimo P. JOANNI WILHELMO. Veneratus ego ſum toto peregrinationis noſtræ biennio, ſummam, integramque illius in maximis æque ac minimis fidem, & imperturbatum pro fortunis, gloriâ & honore *Principis* ſui zelum. Felix Princeps, fidelem qui nactus ſervum agnoſcit, æſtimat, ac remuneratur; eum verò credit fidelẽ, non qui inclinato tantũ capite & genu, verbis calamiſtratis, literisq; proprio licet ſanguine ſcriptis & ſubſcriptis; ſed qui rebus fortiter, fideliterq; geſtis, ac factis heroicis & glorioſis

Redit Neoburgum.

Quis ſervus Fidelis.

ſuam

ſuam in Dominum fidem profitetur. Idque facit quod reliqui ampullatis declamant verbis ac ſententiis. Oraculum Regis Regum & aulæ cœleſtis eſt; Matth. 7. *Non omnis, qui dicit, Domine, Domine aperi nobis, intrabit Regnum Cœlorum.* Scilicet vox hæc eſt privati commodi, turpis lucri, Aſſentatorum, Paraſitorum, viliumq́ue animarum, quæ repetitâ ad tertium verbum voculâ, *Domine*! *Domine*! ubique pro ſe & ſuis clamat & ſuſpirat *Domine! Domine*! *aperi nobis* aditum ad cenſum pinguiorem, officium quæſtuoſius, & ad dignitatem opulentiorem. Hoc enim verò genus hominum ut ab aula cœleſti proſcriptum eſt interdicto divino; ita & proſcribendum foret à quavis Regia & Principali, cui jam pridem cautum voluit antiquitas avito Patrum dicto, *FIDE*; *SED*, *CVI FIDAS*, *VIDE*: Ac vide maximè, ne is, cui te fidis, propriis commodis, privatoq́ue lucro, & inſatiabili ac ambitioſâ ſuâ libidine fortunas tuas, honorem ac æſtimationem metiatur, prodigat & peſſundet. Nunquam obliviſcar ſalutis ab Illuſtri perſona mihi ad primariam *Europæ* aulam properanti creditæ, quæ ſpectabat omnes Monarchiæ iſtius ſervos ac Miniſtros fideles cum clauſula, Mi Pater, non te onerent hæ meæ preces & ſalutes, quia pauciſsimos iſthic reperies ſuo *Principi* verè fideles. Sunt ſanè raræ aves; quæ noſtras hâc ætate Provincias & aulas abſque roſtris, unguibusq́ue rapacibus pervolitent. Canunt plerique à chartarum ludo, luſoribusq́ue docti, mir wohl

benè mihi, benè mihi, quomodocunque tandem bono publico, Provinciis, Provinciarumque Dominis proſpiciatur. Fideli ſervo nunquam benè, dum Hero malè; nec unquam illi malè, dum huic benè.

Venit Neoburgum. Benè jam *Hero* noſtro erat 22. *Nov.* ſub ſerum adventanti inter ſuaviſsimos Sereniſsimorũ Parentũ, Fratrum ac Sororum amplexus; bene inter cariſsimas *Sereniſſimæ Sororis* in *Cæſaream* propediem *Sponſam* declarandæ ſalutationes; benè inter officioſas Celſiſsimi Principis FERDINANDI à *Diedrichſtein* Legati Cæſarei biduo antè à binis Sereniſsimis Fratribus 20. ſejugis & 12. tubicinibus inter ſolennes tormentorum ſclopetorumque fragores ad Palatium deducti gratulationes. Nec malè relicto in via comitatui, qui ſylvam *Viennenſem*, S. HYPOLITVM ſeu *Sant Polter*, *Melicenſem* vicum inſigni P. P. *Benedictinorum* cœnobio illuſtrem, *Etlachium*, *Hamſtatteram*, *Onaſum* flumen, *Laureacum* ſive *Ens*, *arce* à MAXIMILIANO Imp. ædificatâ nobile; *Linzium* ſuperioris *Auſtriæ* Metropolim viis non parum impeditis emenſus, *quinto Kal. Decemb.* appulit *Paſſavii*, reperitque hoſpitium à Celſiſſimo loci *Principe* & Epiſcopo magnificè ſuperbèque adornatum. Norant omnes tritum illud quod per Auſtriam de tribus circumfertur Abbatiis in conſpectu *Danubii* ſitis adagium, quo paſſim tribuitur *Melicenſi* **das rinnende Metzel**/ id eſt, modius ſuperfluens, clauſtro-*Neoburgenſi* **der rinnender Zapffen**/ id eſt, vas ſemper fluens;

Adagiũ de tribus Auſtriæ Abbatiis.

&

& *God-v-vicenſi* ſeu *Kett-v-vein* der klingender Pfenning/id eſt, nummus ſemper reſonans ſcilicet. Hæc Dei benedictio eſt, quæ ſervos ſuos frumento ſtabilivit & vino ad majus ſui obſequium, promptius Pauperum ſolamen ac graviorem eorum confuſionem, qui perditum ſtolidè opinantur, quicquid ſuæ libidini, luxui, ambitioni, brutiſque deſideriis ſubtractum piè à Majoribus, atque decòri Domus Dei, ſacriſque ejus officiis cernunt conſecratum.

Moverat jam *Viennâ IX. Kal. Decemb. Magnus Cæſar* viis ubique complanatis, cœlo in rigida licet brumâ propitio, Cælitibuſque tanti ſponſi Pronubis, dum Sereniſſima Princeps ELEONORA MAGDALENA THERESIA *Neoburgi* ipſo S. CATHARINÆ die (qui Sereniſsimi Ducis Patris Natalis erat) à Celſiſsimo Principe FERDINANDO à *Diedrichſtein Sacræ ſuæ Majeſtatis* Legato in Sereniſsima Parentum, Fratrum, ac Sororum corona, ac confertiſsimo Nobilitatis, Aulæ, Aulicorumque conventu, promulgatur Verbo *Cæſaris* in *Auguſtam Sponſam* ac futuram mox *Imperatricem*. Sereniſsimæ ab hoc verbo ſtillare lacrymæ, excelſi geſtire animi; adgeniculatæ tam Legati, quàm Parentum, Fratrum ac Sororum audiri gratulationes, Auguſtæ veſtimenti fimbriæ adorari; ſacrum mox in templo P.P. *Societatis JESU* decantari Euchariſticum; votiva recitari à R. P. *Joanne Bodler* Rectore Collegii ex Cathedra Panegyris. Solennes pòſt in aula epulæ; primus Auguſtæ in

Neoburgi Promulgatur Imperatrix.

Inde gaudia & feſtivæ acclamationes.

ſtæ in menſa locus, laterales Sereniſſimi Parentes & Fratres: qui Legatus antè, jam Miniſter, Præfecturæ ſuæ ſtando, ſerviendoq́ue auſpicatus principium: Fortunatis Aula & Urbs plena nunciis, ſolennis machinarum bellicarum applauſus, ac ipſa nox feſtivis, miſſilibusq́ue ignibus qui ſacris LEOPOLDI & ELEONORÆ nominibus, *Aquila Cæſarea* & *Cruce* S. UDALRICI clarebant plane illuſtris. Vocaliſſimâ hâc famâ exciti complures vicinorum Principum Oratores ad commune *Germaniæ*, Imperiiq́ue gaudium, devotionem, ac fidem Auguſtæ teſtificandam.

Iter Neo-Sponſæ ad Paſſavienſes nuptias.

Aderat jam dies 4. *Non. Decemb.* profectioni ad *Paſſavienſes* Nuptias decretus; ſonabant tympana & tubæ feſtinum in *Auſtriam Hymenæum*: ibant Sereniſſimi Principes JOANNES WILHELMVS, & WOLFFGANGVS GEORGIVS *Auguſtæ* Fratres, & Para-Nymphi, Sereniſſimi LVDOVICVS & CAROLVS *Neoſtadio Neoburgum* reverſuri; Auguſta inter Sereniſſimos Parentes media in circumfuſa ac phalerata multæ Nobilitatis, Miniſtrorum, Prætorianorum Equitum, Equorum, curruumq́ue caterva. Excepêre *Auguſtam* ad ultimos patrii Ducatûs fines, *Bavari* oratores quaterni B. de *Gleiß*, C. *Toringh*, B. de *Freiberg*: & B. de *Weix*, datis primùm Sereniſſimi Electoris literis, oratiunculâ dein comptâ & nervosâ, armato milite ac impenſis Electoralibus verè verè Regiis per totam deinceps *Bavariam* pari ubique magnificentiâ continuatis,

nuatis. Prima nocturnæ quietis ſtatio fuit. *Ingolſtadii, Neoſtadii* altera, *Schirlingæ* tertia, quarta *Straubingæ*, quinta *Pletlingæ*, ſexta *Viltzhovia* ac ſeptima deniq; *Neoburgi* ad *Oenum*. Algere non poterat in rigidiſsimâ quantumvis brumâ 5. *Idus Dec.* cœptâ *Auguſta Sponſa*, quæ ignẽ ſub *Speciebus Euchariſticis* abſconditum verſabat ac reverſabat ſæpius in ſinu; non errare per avia & devia, Viatrix, quæ viam & Viaticum eodem portabat in cordis ſui ſcrinio; non fatigari, ac deficere Virago, quæ ſpatio dierum decem, ter, ſc. *Ingolſtadii* 3. *Decemb.* in feſto S. FRANCISCI XAVERII, die IMMACVLATÆ VIRGINIS CONCEPTIONI ſacrâ *Straubingæ* ac *Neoburgi* ad *Oenum* 13. *Decembr.* pridie Nuptiarum *Pane Angelorum* ac *Cibo* grandium & robuſtorum confirmabatur. Par, grandiuſque ſpectaculum *Lincii pridie Nonas*; ac 6 *Idus Idibuſque Decemb Paſſavii* ad *menſam Euchariſticam* factus Deo, Angelis & hominibus LEOPOLDVS *Opt. Max.* Imperator, cui vehit obvius *quinta Decembr.* in *Beurbach Auſtriæ* oppido Reverendiſsimus, Celſiſsimuſque D. SEBASTIANVS Princeps & Epiſcopus *Paſſavienſis* ad Sacræ ſuæ *Cæſareæ Majeſtatis* nutum & arbitrium, ſeſe, Urbem, curiamque Epiſcopalem cum avita ingenitaque ſuorum in *Auſtriacam* Domum devotione relaturus. Occurrit non diu pòſt Illuſtriſsimus D. FRANCISCUS L. B. de *Newvhaus* Legatus Sereniſsimi Electoris *Bavari* ac vice Dominus *Burghauſanus* in *Eiſenburen Bavariæ* territo-

Neoſponſa in itinere devotiones.

Et viciſſim Cæſaris.

 rio

Digitized by Google

Cæſar ad Virginē Paſſavienſem proficiſcitur.

rio *pridie* VIRGINIS SINE LABE CONCEPTÆ, qui dies ex voto *Divi* FERDINANDI III. glorioſiſſimæ memoriæ Imp. *Auſtriis* jejunus eſt, Electorali *Hoſpitem Cæſarem* obſervantiâ dapibusque piſculentis exceptus; viſus iterum ad territorii ſui fines Princeps & Epiſcopus *Paſſavienſis* ſub ſerum ejuſdem diei veſperum cum Reverendiſſimo, ac illuſtriſſimo ſuo Capitulo, Nobilitate, Miniſtris, Cataphractâ circum Equitum Cohorte, reboantibusque cum multiplicata Echone per circumvicinos montes tormentis Cæſarem ſuum ad glorioſiſsimam VIRGINEM AVXILIATRICEM R.R. Patribus *Capucinis* creditam deducturus. Cæpit hæc imago eſſe celebris Anno 1622. per LEOPOLDVM Epiſcopum, pòſt Comitem *Tyrolenſem*, à GEORGIO Duce *Saxone* invitatum, donatumq; icone præ omnibus ex ditiſsimo gazophylacio donariis electâ & Archi-Duci carâ, quã Sereniſsimus Archi-Dux ceſsit tantiſper *Marquardo* de *Schwvend* Decano, dum *Oenipontı* ædem tantâ *Matre* dignam ædificaret. At æmula

Imago Paſſavienſis.

Decani in VIRGINEM MATREM pietas interea erexit in monte ſacellum *Paſſavio* oppoſitum & Prototypo in *Oenipontana* Eccleſia prodigioſo & frequentatio Ectypi hic aſſervati prodigiis longè celeberrimum. Imperator oratorio Mariano jam propior ſurgit ex curru, incedit ſub baldachino ab octo primariæ Nobilitatis Viris portato, oſculatur *Crucem* ab infulato Pontifiçe prælatam & inclinat ſe, ſuamq; *Majeſtatem* RE-

GINÆ

GINÆ COELI ac DOMINÆ ſuæ Clementiſsimæ, quam in neceſsitatibus ſuis, negotiis, conſiliisque arduis, potentem ſemper *Auxiliatricem* piè recordabatur. Inſonat interea Princeps Epiſcopus Hymnum *Ambroſianum*, canuntur *Litaniæ Lauretanæ*, nocturnæ utrinque coruſcant faces, quas inter & repetitum tormentorum jubilum *Cæſar* per pontem *Oeno* fluvio inſtratum per arcus triumphales ac per armatos Civium Militumq; cuneos, atque plateas ignibus feſtivis ſymbolicisq; ubique illuſtres ſubiit Palatium Epiſcopale Regio planè cultu decorum. Relegit poſtridie *Cæſar* iter in Montem, Princeps Infulatus canit ſacrum, R. P. *Traut Societatis JESV* perorat in laudem VIRGINIS ab omni primæ etiam originis macula immunis. *Epulo* paſtus *Angelico* ac tributo DOMINÆ ſuæ & MATRI perſoluto redit ad Urbem & menſam Cæſar. Deinceps erant non jam curſores, ſed Perilluſtres, Illuſtriſsimi ac etiam Sereniſsimi ultrò citroq; Auguſtorum Internuntii. Miſſus *Filtshoviam* C. *Sebaſtianus* à *Pöttingen* Mariſchallus reverſusque *Auguſtam*, ſuo Cæſari, Imperio, ac *Auſtriæ* talem ac tantam gratulatur ſponſam; digreſſus *Filtzhoviâ Paſſavium* Sereniſſimus Dux PHILIPPVS WILHELMVS cum Sereniſſimis JOANNE WILHELMO & WOLFFGANGO FRIDERICO Filiis, veneratusque ſupplex Auguſtum ſubmiſſas agit gratias pro clementiſſima in Domum ſuam voluntate, Filiamque ſuam, ſe ac liberos omnes perpetuis *Sacræ*

Cæſaris in hanc Virginẽ devotio.

Ejuſdem & Neo-Sponſæ occurſus, ſalutationes &c.

Digitized by Google

ſuæ *Majeſtatis* addicit ſervitiis. *Auguſtus* 12. *Decembr.* poſt meridiem *Paſſavio Neoburgum* ad *Oenum* profectus ad ſalutandam primum Sponſam, factus ipſe ſuæ in *Auguſtam* à ſe dilectam & declaratã inclinationis interpres. Hunc mox ſubſecuti Proceres ad gratulabundum Auguſtarum manuum oſculum; nec multò pòſt Princeps Epiſcopus *Paſſavienſis* cum Reverendiſſimo Illuſtriſſimoque Capitulo & Nobilitate gratioſiſſimus fortunatiſſimarum mox Nuptiarum Augur & Vates. *Auguſta Cæſareo* jam ſtipata comitatu, dictis priùs humaniſſimis gratiis LVDOVICO C. de *Sintzendorff* Cameræ Imperialis Præſidi, ac DOROTHEÆ ELISABETHÆ Conjugi ac Principi *Holſatiæ* pro triduano, liberali, magnificoque hoſpitio, portâ honoris raris conjugalis amoris ſymbolis decorâ, ignibus artificioſis, aliiſque devoti honoris officiis, movit 14. *Decemb. Paſſavium*, atque poſt tantillam in Monaſterio S. NICOLAI ante portas *Paſſavienſes* moram, ingreſſa Vrbem cereis, ignibus, igneis tormentorum linguis, tubis, tympanis, ac repetitis militum civiumque armatorum exploſionibus vocaliſſimam. Præibant Equi, Equiteſque phalerati Ducis, & ejuſdem cohors prætoriana; tum currus quinquaginta ſex equorum; duodecim tubicines Cæſarei ante currum ſupremi Mareſchalli; Sereniſſimus Dux cum utroque Filio ante currum Auguſtæ, cui ex oppoſito aſſidebant Sereniſſima Mater, & Illuſtriſſima C. de *Harrach* Præfecta. Prætoriani Cæſarei claudebant agmen,

Neoſponſa Paſſavium ingreditur.

Occurrit Auguſto Sponſo.

&

& currus domicellares. Præſtolatur interea *Sponſam* Cæſareâ hac vectam pompâ *Auguſtus Sponſus* ad primas Sacelli Epiſcopalis fores, unde illam ſumma cum benevolentia exceptam ducit ad aram & Infulatum Principem hinc Prælatis viginti, inde Canonicis Capitularibus, pleriſque mithrâ & pedo ornatis circumcinctum. *Fit deſponſatio.* Adoratum prius *Venerabile Sacramentum* primum omnis felicitatis *Auſtriacæ* auſpicium, interpellatus conſueto *Eccleſiæ* hymno, *Spiritus Sanctus*, datæ utrinque auguſtæ dexteræ & annuli in perpetui & conjugalis amoris teſſeram, atque Princeps Epiſcopus aſsiſtendo huic ſolemnitati, conjungendo, & benedicendo, mandatum per *Breve Apoſtolicum* ab INNOCENTIO XI. miſſum gratiosè executus, inter feſtivos machinarum bellicarum, ſclopetorumque applauſus. Itum inde ad cœnam planè Auguſtam in cujus capite *Auguſti Sponſi*; laterales ad Cæſaris dexteram Sereniſsimus Dux PHILIPPUS WILHELMUS, Princeps JOANNES WILHELMUS, & Celſiſsimus Princeps Epiſcopus SEBASTIANUS; ad *Auguſtæ* lævam Sereniſsima *Mater* & Princeps WOLFFGANGUS, Ad primum CÆSARIS hauſtum *Auguſtæ* propinatum reſonuêre per omnem longè latèque viciniam ſymphoniaci *Martis* fulminantis latiſsimum, auſpicatiſsimumque, *Vivant, creſcant ac in Auguſtis Filiis, Sereniſſimiſque ſemper Nepotibus perennent Auguſti Sponſi.* Quantum fuerit apud ſummos & imos hujus diei deſiderium; ex ternis liquet *Cœnatur.*

diplomatis ad *Cæſarem*, *Ducem*, & *Epiſcopum Paſſavienſem* ab INNOCENTIO XI. miſsis, quorum illud Sereniſsimo Duci inſcriptum ſubjicio.

INNOCENTIVS P.P. XI.

Literæ ſummi Pontificis.

Dilecte Fili, Nobilis vir, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Jucundum quàm maximè accidit nobis ex iteratis ad nos datis literis cognoſcere deliberationem Cariſſimi in Chriſto Filii noſtri LEOPOLDI *Imperatoris Electi de contrahendis cum lectiſſima Puella* ELEONORA MAGDALENA THERESIA *Nobilitatis tuæ Filia Nuptiis. Tua ſiquidem incrementa magnopere cordi habemus, præclaramque deſignatæ Sponſæ inſtitutionem magno cum cordis noſtri gaudio perpendentes, ſobolem profectò ex tam præſtanti conjugio jure merito expectamus, quæ celſarum præſtantiâ virtutum Domûs Auſtriacæ decora continenter augeat, nutantibuſque Chriſtianæ Reipublicæ rationibus eximiè conſulat. Sublatis quocirca per Apoſtolicam diſpenſationem, uti ex alio Brevi liquebit inter contrahentes conſanguinitatis obſtaculis, authorem Vitæ Dominum jugiter obſecrabimus, ut proximum connubium, quod felix, fauſtumque Sponſis apprecamur, exoptata quamprimum prole fœcundet. Nobilitati verò interim tuæ paternè prorſus benedicimus. Datum Romæ apud* S. PETRUM *ſub annulo Piſcatoris. die* 11. *Novembris, M. D. C. LXXVI. Pontificatus anno primo.*

Marius Spinola.

A ſæculo

A ſæculo nunquam fuit major *Romanæ Eccleſiæ* & Imperii *Romani* conſenſus in tollendis conſanguinitatis impedimentis, quæ ex Auguſta MARIA *Bavara* Auguſtiſſimi Cæſaris noſtri Aviâ, ac Sereniſſimâ Duce MAGDALENA MARIÆ Sorore & Auguſtæ Dominæ noſtræ Aviâ, naſcebantur. Dixi ego ſæpius Viris ceterùm cordatis, ſubinde per rumores, alias per occultas nonuullorum machinas, nonnunquam per difficultates, ſæpius per altum ſuæ Majeſtatis ſilentium non leviter perturbatis ex vate Regio Pſal. 36. *Revela Domino viam tuam & ſpera in eo, & ipſe faciet!* fecit ſanè ipſe, cui ſoli gloria, ipſe, inquam, ad quem & *Auxiliatricem* ejus in Monte *Matrem* poſtridie pulcherrimo Dapiferorum & Palatinorum in equis, & in curribus Magnatum ordine ſupplicatum fuit.

Benedixit Princeps Epiſcopus inter Miſſæ à ſe decantatæ ſolennia *Auguſtis Neoſponſis*; pro quibus alteram mox Hoſtiam obtulit Reverendiſſimus ac Illuſtriſſimus Præpoſitus Cathedralis. Viſum hic nunquam majoris ac ſubmiſsioris in DEVM, DEIQVE MATREM Pietatis exemplum, cujus anathêma pendet, ardetque lampas gemmis, ſymbolis & figuris dives, à *Sacra ſua Cæſarea Majeſtate* perpetuo AVXILIATRICIS MATRIS cultui dedicata. Gloriatur *Paſſavium* Sereniſsimo, at intermortuo Epiſcoporum, LEOPOLDI *Tyrolenſis*, LEOPOLDI GVILIELMI, & CAROLI JOSEPHI *Auſtriacorum* Triumviratu; at gratuletur deinceps *Benedicuntur Auguſti Sponſi.*

inceps

inceps ſibi, ſuisque Poſteris de Auguſtiſsimis, Sereniſsimisque Hoſpitibus, à quibus ipſum & Poſteritas ſperare poteſt ac debet ſibi, *Auſtriæ* & orbi *Chriſtiano* non unum ſed plures Cæſarum, Principum Præſulum, ac Ptotectorum Triades & Decades nunquam niſi cum orbe deſituras. Suffragatur totum *Imperium* & *Europa* univerſa *Joanni Baptiſtæ Mayr*, eidemque ſubſcribit; Pietas LEOPOLDVM ſibi, *Auſtriæ*, *Germaniæ* totique *Imperio* ſervavit ex Auguſtiſsima Familia unicum. Nempe ut hactenus per Majores, Agnatosque latiſsimè diviſa, demum collecta ſimul conſpiceretur uno in LEOPOLDO, imò quantus LEOPOLDVS ſic ſolus eſſet, qui tot tantosque ſuos Majores omnes referret unicus. Proinde majoribus major, id eſt, Maximus. Unde verò tanta Principum tandem erga illum unitas? quia ille *Auſtriæ* unicus. Ideo Imperii Principes uno, quia LEOPOLDVS ad Imperium unus. Quam leo à LEOPOLDO inſeparabilis, tam erit & inſuperabilis. ELEONORA LEOPOLDI Sereniſſima Sponſa! ecce alter invictiſſimo inſuper accedit LEOPOLDO Leo, vel potius *Leæna*! quam dum LEOPOLDE adamas, quâ de terrâ tantæ dignitatis venit Adamas. O LEOPOLDE Auguſtiſſime, Tuæ felicitati & noſtris votis *Dii* hoc addant unicum, ut nec poſt hac ſis unicus. Ad ſummum & commune ſolatium Tuâ ex -

Votum pro Auguſtis Neoſponſis.

Progr. *ELEONORA MAGDALENA THERESIA*
Anagr. *O magnâ lineâ Hæredes tolera.*

Sidere

Digitized by Google

Sidere quæ Regum ternis jam prævia ſceptris
Signa dedit naſcendo; ferat mox amplius omen.
- - - Quos non ſperabunt poſtera botros
Tempora, fœcundo dum Sol radiabit in aſtro
Auſtriacus. Solus non jam ſextilis adorat;
Et ſentit tua ſigna Leo: ſubit integer annus,
Virginis eſt Auguſtus amans, pariterque Leonis.

Excitus famâ tam Illuſtri univerſus *Muſarum* chorus, jamque Parnaſſus in vicinos *Paſſavii* montes niveâ, argenteâque telâ ſtratos translatus credebatur. Præfert oleam, oleæque in Prole fœcunditatem auguratur *Muſa Neoburgenſis* oratione tum ſolutâ, tum ligatâ: Emblematis, Chronoſtichisque ad ſtuporem concinnatis applaudit *Duſſelana, Monaſterienſis, Marcodurana* & *Juliacenſis, Bremenſis, Epico, Jambo,* & *Sappho Paſſavienſis*: Monoſtrophis, Diſtrophis, Triſtrophis, Tetraſtrophisque alii; alii Proſeuctico, Euchariſtico, & Propemtico; ingenioſo alius anagrammatiſmo; eruditis alius inſcriptionibus & epigrammatis atque ſexcenti alii, aliiq; metris & modulis elegantiſſimum cecinêre epithalamium gratâ futurorum ſæculorum echone ſemper repetendum. Superſedeo ego recenſendis Muſarum Domeſticis, cantoribusque (ſuus enim quemque typus, verſus, & conatus ſagaci Lectori ſat ſuperque monſtrat;) ſat eſt, ſi verſus tam Germano, quam Latio rhytmo & obſcuro, humilique charactere ſcriptos à fragili calamo oblivioſaque chartâ in lucem publicam Poſteritati vindicaro.

Muſæ ad Auguſtas Nuptias excitæ.

Prognoſticon *Germani* Vatis elegans planè eſt, tum Hypermetrum, tum Catalecticum Syllabâ unâ redundans, nunc deficiens; at *Auguſtis Neoſponſis*, votisque Orbis *Chriſtiani* omninò paret ſufficiens,

Wan allgemeiner Ruff deß Himmels Schluß entdecken
Kan/ wie das Sprichwort laut/ mein Glück ſich thut erſtrecken/
  Dem groſſen LEOPOLD die vorbehalten ſey
  Bey der ſelbſt das Geſchick thut fügen als durch drey.
Sie iſt die dritte Fraw/ drey Nahmen thut ſie führen/
Drey Kronen warten ihr/ mit dreyen Printzen ziehren/
  Sie dreymahl jede würd/ und dreymahl ſieben Jahr
  Verfloſſen dermahl ſeind/ Zeit ſie gebohren war.
ELEONOREN Nahm hat dreymahl drey Buchſtaben/
Und neunmahl neun der Jahr ſolt ihr Ehegattung haben.
  Der gütig Himmel ſelbſt beſtättigt/ was ich ſag/
  Weil ſie gebohren iſt an dem drey König Tag.
Der trewer Ländr Wunſch/ der Himmels Bürger Willen/
Wird die Begebenheit in Fried und Frewd erfüllen/
  Alſo iſt verhenckt/ ſo bald nach dreymahl drey
  Wird Luna werden new/ wird auch euch zweyen drey.

Non alio uſa metro Auguſta Claudia ex loculo, tumuloque per Protopopæiam redux ad Secretum *Cæſaris* quondam ſui concilium & allogium.

Die erſt ward auffgelöſt/ dadurch ich ſolte werden
Ein Mutter dieſes Hauß/ ſo ſchlieſt mich nun die Erden
  Printzloß in in ihrem Schoß/ die euch erfrewt/
  O LEOPOLD! diß euch ein doppelts Ay andeut/
Ihr liebet mich Claudiam/ doch under meinem Nahm
Verborgen etwas ligt/ daß heiſchet Duc aliam.
  Ein Newburg bawet ihr; Ich ſterb/ ſie euch ergetzet
  Weil mit Ertz-Hertzogen den Baw ſie beſetzet.

Super-

Supereſt ænigma Chronoſtichon gratioſiſsimis Numerorum myſteriis ita implicitum, ut votis margini adſcriptis fuerit explicandum,

Jch ſeh vor mir allhier vom Durchleuchtig[1]ſten Stam̃en
Die recht Vollkommenheit in dreyen Edlen Nahmen

Die doppelt dri[2]tte Zahl / und die gekröhnte drey[3]
Die gaben ihr das Liecht in dieſer Welt Gebew

Eins[4] wurdte außgeleſcht / und die zwey[5] iſt verblichen
So kompt die dritte Zahl letzlich zu ihr geſchlichen.

Jn zehn[6] Jahren was Gott nit beſtändig gab/
Wird erſetzen bald mit überreichen Haab.

Wan ein[7] und fünfftzig nur geſetzt zu dieſen Zahlen
Der höchſt geprieſner drey ſummirt in allen/

So findet man das ſechs und ſiebentzigſte Jahr
Daß ſich glückſeelig endet; dan die drey wird fürwahr
Dem groſſen LEOPOLD in Jahres friſt erweiſen;
Daß ihr Geburts-Tag ſey in aller Welt zu preiſen

Wie am drey Kronen Tag ſie kam auff dieſe Welt;
So werden Jhr auch ſein drey[8] Cronen zugeſtelt
Dan wird die drey gecröhnt / mit Cronen die gebohren
Bezeugen / daß ſie hat das höchſt Haupt woll erkohren;

Weil Jhr Ertz-Hertzogen zutragen ſeind vergünt
Die werden ſollen ſein zue ihrer Zeit gecrönt.

[1] *Eleonora Magdale- Thereſia.*
[2] *VI. Ja- nuarii.*
[3] *Feſto trium Regũ*
[4] *Mar- garita.*
[5] *Claudia Felicitas.*
[6] *Anni Cæſarei in Matrimo- nio.*
[7] *L. I. id eſt Leopol- dus primus.*
[8] *Imperialis Vngarica & Bohema.*

Quis credat vel *Cumanas Sybillas*, vel *Graias Charites* peregrinum & *Germanum* idioma tam ſubitò & edo-

ctas, & locutas? ab illis nihil veriùs, ab iſtis nil dici unquam potuit gratioſiùs. Nec minus gratioſè quam religioſè accinuit *Cæſari* ſuo Sponſo Tetraſtropha Prælatus Cathedralis Eccleſiæ & *Muſarum* Præſul, in utroque choro & foro pariter exercitatus,

Quiſquis æternas metuit ſupremi
Imperatoris temerare leges,
Alta virtutis per iter ſeveræ
Sydera ſcandit.

Beati omnes, qui timent Dominum in viis ejus.

Obſitum ſpinis iter, & cruentis
Pervium plantis, ubi pulcher artus
Irrigat ſudor; quia per labores
Itur ad aſtra.

Labores manuum tuarum quia manducabis; beatus es & benè tibi erit.

Pontifex ſanctis operatur aris;
Cæſar invictis operatur armis;
Ruſticus duris operatur arvis;
Quiſque laborat.

Prodis & juſtis operata Divis
Imperì ſpes Teutonici Virago
Cæſarem factura ſuum virili
Prole Parentem.

Uxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domûs tuæ.

Et novos toti paritura Mundo
Cæſares; flavis ut onuſta botris
Liberi nobis generat jocoſi
Munera vitis.

Nun

Nunc tuam felix, LEOPOLDE, Cæſar
Ambiet menſam ſoboles beata,
Ut Vena-franos ſpecioſa colles
Vertit oliva.

Filii ſicut novella olivarum in circuitu menſa tua.

Hoc tuæ gentis pietas, Fideſque
Hoc tuæ mentis tibi pollicetur
Par Avo & Patri, patriiſque Divis
Æmula virtus.

Ecce ſic benedicetur homo qui timet Dominum.

Vive Magnorum generoſe ſanguis
Cæſarum ac Regum, LEOPOLE vive, &
Cæſares, Regeſque, Duceſque ſeclis
Gigne futuris.

Benedicat te Dominus ex Sion, & videas bona Jeruſalem omnibus diebus vitæ tuæ.

Te Patrem Nati, Juveneſque; Avumq;
Candidum parvi videant Nepotes
Ritè pacato dare iura Mundo
Vive, valeque.

Et videas filios Filiorum tuorum pacem ſuper Iſrael.

Et meus tandem inter tot Vates, Vatumque odas pruriit calamus, ſcilicet anſerinus. Et *anſer ſtrepit inter Olores* ſtridulâ voce, inconditiſque metris augurans, vovensque in quatuor Anni partibus, Sacris ſuarum Majeſtatum Nominibus, ac myſterioſis Caballiſtarum Numeris felix, fortunatumque toti Imperio connubium.

Digitized by Google

Votivum Anni in 4. partes diviſi.

Surgit in occurſum Sponſi, Sponſæque triumphans
Annus; ut annello jungat utrumque ſuo.
Lilia ſpargit Hyems, niveâ tegit omnia lanâ,
Mollis ut Auguſtis curribus iret Hymen.
Ver Violas, Æſtas ſegetes, Autumnus OVANTEM
Pomifer Imperio parturit ARCHI-DUCEM

Nec minus ominoſus eſt in Sacris ſuarum *Majeſtatum* nominibus Anagrammatiſmus,

Programma. LEOPOLDUS ELEONORA

Anagramma.

1. SERENO POLO DE VALLO
2. SOLE, LVNA, OPE, DOLORE,
3. O! LEONES PARO DVELLO.
4. SALVE LEOPOLDE, ORNO
5. ELEONORA DUPLO SOLE.
6. LEO LVDO PARO LEONES.

Proſeuticum Auguſti.

ELEONORA veni! *veniant ut cetera tecum*
Omnia, Pax, Soboles, ELEONORA veni!
ELEONORA *Polo venias deducta* SERENO,
Et mea DE VALLO regna tuêre tuo.
Non opus eſt OPE, nec LVNA nec SOLE, DOLORE;
Sola mihi Sol es; unaque Luna mihi.
Non dolor es; ſed *Olor*, ſed *Amor*, ſed gratia, ſed cor,
Ops opulenta mihi; ſpesque, ſalusque Meis.

O ſuperi

Digitized by Google

O Superi! quantos LEOſſpero, PAROque *Leones*?
Quot *Leopoldinos* ELEONORA dabis?
Da citò, biſque dabis, victrix, ſeu victa *Duello*!
Da, quos prima notat vox utriusq; LEO-POLDVS / NORA.

Euchariſticum Auguſtæ.

Mi SALVE LEOPOLDE, tuis animate ſuſurris
Teque, Tuamque Tuis Dotibus ORNO Domum,
Omnia, quæ porto mecum, tua ſunt, tua vox, ſpes,
Mens, animus, corpus. quæ mea ſunt, tua ſunt.
ELEONORA DVPLO veniens ſi SOLE coroner?
Eſt LEOPOLDE tuus Solque Duplumque tuum.
Si *L*EO, ſi *L*VDO parioq;, PAROque LEONES?
Sic *L*eo, ſic *L*udus, ſic LEONORA tua eſt.
Sin OPE, ſi LVNA, ſi SOLE DOLORE traharis?
Sit dolor ille meus; *L*unaq;, Solq; tuus.
Omnia, quæ porto, tua ſunt, tua Vita, tuum cor;
Et mea ſors tua. Cur? ELEONORA tua eſt.

Alphabethum Caballiſticum ex numeris hoc
prævidens Connubium, ac futuram
inde Prolem.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 200 300.
A B C D E F G H I L M N O P Q R S T V X Z
10 5 40 30 40 70 1 20 1 4 1 10 5 30 1 90 5 70 5 80 1
LEONORA MADALENA TERESA
30 5 40 2 100 70 7 5 30 80 9 80 5 80 90 9 20 50 5 70 1 90 70 9 200
NEOBVRGENSIS EST IMPERATRIX.

Summa M. *D.* C. LXXVI.

Epigramma.

Epigramma.

1 In Eleonora. *2 Magdalena* *3 Thereſia.*

Tolle, quod eſt *primum*, *ternum*, tollaſque *ſecundum*
E. G. H. Numeros ſic dabit Imperii 1676.
Redde, quod ablatum, reddas in Prole cupitâ,
Auſtria quam numeret, multipliceique Domus.
E *quinos*; *ſeptem* G ; H vult *octo* futuros.
Da citò, quos numerem Da LEONORA, Duces.

Paſſaviũ ſeu Patavium Triurbs. *Deipara Auxiliatrix.* *Deipara creſcens.*

His aliisque ad Superos votis pro *Auguſta Domu* complebatur *Paſſavium*, *Auſtria* ac *Romanum Imperium*; dum quatriduana *Neo-Sponſorum* mora tempus dat & ſpatium luſtrandi Vrbem ex nuperis anni 1662. cineribus longè formoſiorem. Triurbs hæc *Auſtriam* inter & *Bavariam* media, tuplici fluvio, *Oeno*, ſcilicet, *Danubio* *Ilſâ* dividitur, jungiturque Pontibus ſublіciis. Hinc mercimoniis ex *Tyroli* & *Bavariâ* per *Oenum*; ex *Svevia* per *Danubium*; per *Ilſam* ex *Bohemia* ſive hic exercendis, ſive in *Auſtriam* transferendis, indeque remittendis eſt commodiſſimâ *Vindelicia* ſeu *Bojodurum* dicitur **die Innſtatt** trans *Oenum* miraculoſa MATRIS AVXILIATRICIS icone felix, unde & portæ inſcriptum, FEIX COELI PORTA. *Paſſavium*, vel ut alii, *Paſſavium Oenum* inter & *Danubium*, celebre Cathedrali Eccleſiâ, Sede Epiſcopali & uſu Pallii, prodigioſâ B. VIRGINIS *creſcentis* ſtatuâ, concordiâ religionis CAROLVM V. inter & MAVRITIVM *Saxoniæ* Electorem anno 1552. initiâ, Collegio *Societatis JESV* per LEOPOLDVM Archi-Ducem, CLAV-

DIÆ

DIÆ FELICITATIS Imperatricis glorioſiſſimum Patrē dotato, aliisq; Eccleſiis & Sacris religioſorū aſceteriis. Trans *Danubiana* Vrbs *Ilſtadium* die Jlſtatt eminet caſtro montano, quod *Oberhauſium* vocant, vallis, propugnaculis, machinisque æreis munitiſſimo, ac *Ilzâ* margaritarum divite, quarum piſcatio ſpectat tum ad Epiſcopum *Paſſavienſem*, tum ad Electorem *Bavarum*, & hic quidem ſub pœna capitis & furcæ in loco erectæ privatis uſurpatoribus eam interdixit. Hoc piſcationi iſti planè eſt ſingulare, quod præſentibus ſolum Miniſtris ad eam deputatis permittatur, quodq; uniones in conchis immaturi vel ſolo attactu ſenſim pereant ac conſumantur. Vni ſubeſt paretq; *Triurbs*, vicinumq; territorium ſat arctum Epiſcopo; at Jurisdictioni Spirituali Prælati Infulati ſexaginta, & Paſtores mille ſexcenti tum *Auſtri*, tum *Bavari*, tum *Paſſavienſes*. Dicterium illud tam famoſum, die Tölpel von Paſſaw, originem habet à quatuor ſtatuis rudi ſcalpro & manu elaboratis, quæ cum Cathedrali Eccleſia nupero perierunt incendio. Unde ſubitò natum diverbium, quo jocantur alii, die Tölpel/*Truncos & ſtipites ambulare jam in plateis*; reſpondent alii defluxiſſe eoſdem cum *Danubio* in *Auſtriam*. Sed quorſum iſtud? ſcilicet, & ſuo Satyris, Sannionibusque ſcena eſt in theatro ſive comico, ſive tragico: Et ſuus in triumpho coronatos inter citharœdos & Tubicines togatus Agyrta & geſticulator; & ſuus inter arcus triumphales locus Convitiis, diris, dicteriis-

Piſcatio margaritarum.

Diœceſis Paſſavienſis.

Dicteriū Urbis.

Omnia obnoxia Chryſibus ϛteriisque à Milite victorioſo in triumphantem Imperatorem petulanter effuſis; Et ſuus in cœna Nuptiali chorus Pueris, jocisque prætextatis, ac odis *Feſcenninis*. Nimirum nec *Sol*, nec *Luna* ullum patitur ab inferiori ecclypſi, ſubditâque fulgurum, fulminumque coruſcatione deliquium; nullam rupes ſævos inter maris æſtus, placidamque malaciam ſentit ſui mutationem; nullo maculatur nævo vel minimus ſolis radius, ſive inter coaxantes ranas, ſive inter putridas fœtentesque Paludes. Nec Majeſtas effertur ampullatis aſſentatorum ſtrophis; nec minoratur indolatis, impolitisque Aulæ Truncis, ſtipitibus, agreſtibusq; Morionum ſannis.

Auguſtiſſimi & Sereniſſimi Hoſpites, qui hoc quatriduo ibant ſæpius ſpectatores Urbis; Urbanius redibant ſemper Incolis, Accolisque ſpectaculum. Tenuit primam diem ſplendidiſſimus in Montem AVXILIATRICI VIRGINI Sacrum aſcenſus & deſcenſus; ſecundam aprorum propè arcem Tirna Venatio; tertiam creſcens ex anno in annum VIRGINIS MATRIS ſtatua in *Nidernburgh*, Virginum *Benedictinarum* Parthenone; ubi Sacrum primum à Reverendo Domino *Sigiſmundo* de *Herbſtein*, & alterum à Reverendiſſimo *Franciſco Ignatio* C. de *Pôttingh* Cathedralis Eccleſiæ Canonicis ad aram prodigioſæ VIRGINIS dictum; prandium apud Patres *Societatis JESV* ſumptum, ac denique drama in *Gearco* & *Pandorâ* variis, gratioſiſq; *Auguſtæ* in Prole & Nepotibus ſucceſſionis ſcenis figuratum.

Quatriduana Auguſtorum in Urbe mora.

Digitized by Google

ratum. Erat interea civitas ex Auguſta hac præſentia quotidie anguſtior. Nec domus capiebant Hoſpites & Advenas, nec ſtabula & aſſeres in- & extra Vrbem in Equile compoſiti equos & vix forum ipſum culinas apparandis cibis pares. Nemo erat, qui ad ſacratiſſimam Amoris Conjugalis & Concatenatæ *Auſtriæ* ac Palatinatus aram in primo arcu triumphali variis virtutum Heroicarum ſymbolis, lemmatisq; exornatam caput ſuum, corpus & animam pro ſuo *Cæſare* non devoveret. Nemo; qui ad primum ſecundi arcus conſpectum ſuo LEOPOLDO non gratularetur *Poloniam* à *Suecis* Regi CASIMIRO vindicatam, *Daniam* conſervatam, Cæſos bis uno eodemque anno *Turcas*, & *Tartaros* profligatos. Nemo denique, qui viſis in tertia *Honoris porta* triumphis ad *Rhenum* & *Moſellam* de Cæſo *Turenio*, captoque eadem æſtate *Crecquio*, utroque belli *Gallicani* fulmine obtentis *Auguſtum* ſuum non voveret quotidiè auguſtiorem. Imperator cum Auguſta ſua Sponſa, ac Sereniſſimis ejus Parentibus & Fratribus *XV. Kal. Januar. Lincium* reverſurus totam ſecum traxit Urbem per *Oenum* ad Montem, quò primum nuper tulit Ave, ultimumque nunc ſub Sacrificio miſſæ dedit vale AVXILIATRICI MATRI. *Benedictus DEVS* qui ab *Auſtro* venit, & poſuit fines ſuos (*Auſtriæ* ac *Bavariæ*) Pacem & glorioſiſſimam Pacis Dominam!

Porta triumphales.

Salutati ex via ab Electoris *Bavari* Legatis *Auguſti*, regioque ab iiſdem excepti in *Eiſenbüren* prandio,

Zzz 2 pernoctâ-

pernoctârunt in *Beurbach Auſtriæ* oppido. Prandium ſequentis diei erat in arce Com. *Kuffenſtein*, & cœna in *Eberdingh*. Pranſi 20. *Decemb.* in *Newbach* Auguſtiſſimi & Sereniſſimi *Advenæ* ſubintrârunt *Lincium* & arcem *Danubio* adſitam per armatas Civium phalanges, inter ſolenniſſimas tormentorum applauſus & ignes pulcherrimis ſymbolis totâ Vrbe collucentes. Adfuêre mox Status ſuperioris *Auſtriæ Anſo*, vulgò *Ens*, fluvio, terminatæ, cum phiala deaurata ac trecentis nummis aureis (quorum ſinguli decem valent Vngaros ſeu Ducatos) *Auguſtiſſimam ſuam Dominam* adoraturi, ſeque, ſuosque eidem æternum mancipaturi. Placuit in phiala aurum; ſed plus, aureus Subditorum animus in fronte hilari, ſerenis oculis & ſenſatâ oratione ſuaviter ſcintillâs.

Lincii excipiũtur Auguſti Sponſi.

Auxit præſens Aula raro avitæ Pietatis exemplo Natalitiam SALVATORIS noſtri ſolennitatem, cujus *Sacratiſſima Nox*, ac dies octava pòſt ſpectavit, habuitque primos *Chriſtiani* Orbis Principes & Proceres *Menſæ Euchariſticæ* aſſeſſores & convivas. *Kalendæ Januariæ* adornarunt *Hoſpitibus* iiſdem frugale in triclinio Patrum *Societatis JESV* prandium, & in theatro Comœdiam lætis, proſperiſq; initi connubii vaticiniis perquam gratioſam. *Natalem Imperatricis*, quæ eſt dies *tribus* Sacra REGIBVS, celebravit *Nobilitas Palatina* auro, argento & gemmis ſuperba; Vrbs cereis ignibusque mediâ nocte ſymbolicis illuſtris; *Imperator* & *Dux* aureis, argenteisque malluviis, pelvibus, torquibusq; in bene meritos

Natalis Imperatricis celebratur.

meritos utrinque Miniſtros diſtributis, ac de nique *Hercules* poſtridie in Domum Equeſtrem & ſcenam productus in pomis aureis aureæ *Auſtriacæque* in Filiis, & Nepotibus Poſteritatis præſagus. Et ſic cœlum quantumvis lætum præludit ut plurimum triſti pluviæ, Riſus lachrimis, ac gaudium dolori in vaſto orbis hujus Amphitheatro. Interludium teneri amoris ſemper eſt acerbi Doloris præludium, ſiquidem amor & Dolor, Gaudium & Mœror, Concatenati ſunt & individui Sodales. *Sic læta ſemper triſtibus miſcentur*

Viennam reſpiciebat *Cæſar*; *Dux Neoburgum*: utrumque cum profundo ſæpius ſuſpirio *Imperatrix*. Iter in *Octavam Januarii* decretum ultra differri non poterat :/: poſuit tantiſper dolor ex mutua carnis & ſanguinis ſeparatione naſciturus. Proſecutus per horam *Cæſarem*, Auguſtamq; Filiam *Dux Eberdingam*, ubi ſumpto ſimul prandio inter ultimos amplexus ſtillàrunt ſuavius lacrimæ; nec erat, qui visâ *Auguſtâ*, dum flexis coram Sereniſſimo Duce genibus omnem, ſi quam unquam merita fuiſſet offenſam, deprecaretur, ac paternam rogaret benedictionem, gemmeis oculorum ſtillis non compluereteur. hæc enimverò aurea eſt pluvia, cujus ſtillæ in cordatis ſenſatorum conchis concreſcunt in Margaritas ſceptro, coronæ ac diademati inſerendas: *Mulier*, inquit SALOMON Prov. 12. *Diligens corona eſt viro ſuo*; quid ni & Filia Patri ſuo? *Reditus Cæſaris Viennam* *Imperatricis in Patrem Ducem veneratabunda vtledictio*

Properabat jam *Sol* ad *occaſum*, *Cæſar Laureacum* ex

antiquis ATTILÆ ruinis in primum ſenſim ſplendorē reſurgens, ac *Dux* per armatas Civium cohortes *Lincium*, cujus Palatio nihil ſublimius & amœnius, Domo Equeſtri nihil illuſtrius, nihil pulchrius foro, Domibus nihil commodius, ac nihil denique incolis civilius. Unicus R. P. *Scherer* è *Societate JESV* Eccleſiaſtæ ſuo ævo facundiſſimi, ac in Hæreſin, præſertim *Lutheranam* acerrimi tumulus in æde B. VIRGINIS juxta Cathedram pluris eſt, & potior; quam millia Ruſticorum nuper rebellium in foſſis Vrbis ſepulturâ aſini tumulata. Sumpto poſtridie *Lincii* prandio itum in *Weltz*, qui uterque olim Comitatus, ſcilicet *Lincenſis* & *Wilzenſis* accrevit LEOPOLDO *Duci Auſtriæ ſecundo*, HENRICI *Ducis primi* ſo mir Gott ſic à voculis hiſce ſæpius inter loquendum repetitis dicti ſucceſſori & ſocero OTTOCARI Regis *Bohem.* IV. *Idus Jan.* ſolenniſſimum *Miſſæ Sacrificium* in magnifica *Lampacenſi* RR. P. P. *Benedictinorum* baſilica auditum, pranſum in Monaſterio, ac in *Haack* ultimo *Auſtriæ* oppido cænatum, impenſis ubique per Miniſtros *Cæſareos* prodigè ſubminiſtratis, aureæ hic, argenteæque *Auſtriacis* 11. *Jan.* actæ gratiæ; factuſque RIEDÆ in prima *Bavariæ* Vrbe pereleganti Adminiſtris *Bavaris*, *Bavariæque* Hoſpitalitati locus. Hæc ſeſe, ſuique *Electoris* magnificentiam, quò longius, eò largius, explicuit in omni vinorum, dapumque abundantia *Althemii*, *Brunovii*, *Marckelii*, *Oetingæ* veteris, *Muldorffii*, *Newmarck*, *Geiſenhauſen*

Tumulus Patris Scherer Lincii.

Dux Riedæ excipitur à Bavaris.

huſen, *Landishutæ*, *Weimichel & Mainburghi* per dies duodecim proſecuta Sereniſſimos Hoſpites, ac univerſum Comitatum pari ubique affluentiâ uſque ad ultimos territorii ſui fines. Eſt ex Urbibus, oppidiſque jam dictis *Brunovium* vallis munitum & foſsis, pedeſtri firmum præſidio ac peregrinis *Oeni* fluvii mercimoniis opulentum: *Marckelium Saltzâ* fluvio, ejuſque trajectu notum: *Oetinga* vetus Sacello per S. RVPERTVM *Bavariæ Apoſtolum* à mille jam annis in honorem DEIPARÆ conſecrato, frequentatis omni anno miraculis, pioque vicinorum Populorum, Principum ac Gentium à multis jam ſæculis ad VIRGINEM MATREM concurſu ſacra: *Landishutum* Eccleſiâ Collegiatâ, ſublimi turri, Infulato Præpoſito, Palatio per LVDOVICVM Ducem ad præterfluentem *Iſaram* ædificato, Natali MAXIMILIANI Electoris, Senatu & regimine Electorali, novâ Collegii & templi *Patrum Societatis JESV* fabricâ, ædificiis ſplendidis, nitidiſque & largis plateis nobile: *Mainburgum* denique ac auriga in *Venerabile* Altaris SACRAMENTVM blaſphemo cum curru fœni & equis terrâ abſorpto celebre. Tenuit Sereniſſimos devotiſſimoſque VIRGINIS MATRIS Clientes ac Mancipes *Oetingæ* circumſeſſos per ſex dies una Nox Montibus nivium per ventum Meridionalem ſubitò liquefactis; atque *Oenus*, *Filtzia*, *Iſara*, aliique torrentes, jugorum, pontiumque impatientes, ac ſuis longè lateque evagati ripis. Verbo, Sereniſſimi Principes captivi erant,

Brunovium

Marckelium.

Oetinga.

Landishutum.

Mainburgum.

rant,

Pietas apud B. V. Oetinganā. erant, CHRISTI & VIRGINIS *Oetinganæ*; quâ morâ nihil illis erat brevius; nihil glorioſâ iſthac cuſtodiâ gratioſius; nihil Cuſtodibus, Excubitoribusque divinius. Datus dies primus ſolitæ, ſolidæq; in DEVM, VIRGINEMQVE MATREM Pietati, quaternis Miſſæ Sacrificiis, *Epulo Euchariſtico*, ac pomeridianis, veſpertinisque MARIANÆ Clientelæ officiis & miniſteriis. Alter *Sacellum Heptagonum.* luſtrando antiquiſſimo Sacello in formam Heptagoni ſive à Gentilibus in honorem ſeptem Planetarum (modicis enim intervallis tot refert cellas, quot in cœlo Planetæ numerantur) ſive ab OTTONE Duce, qui *Oetingæ* nomen dedit, extructo; ſexto jam tum ſæculo per S. RVPERTVM *Cœlitum Reginæ* dedicato. Nunquam Heptagonum iſthoc ab omni retrò ætate ſic claruit Planetis in totidem cellis; quàm ſplendet modò ſeptem Principibus, JOANNE WILHELMO, WOLGANGO GEORGIO, LVDOVICO, CAROLO ALEXANDRO, FRANCISCO & FRIDERICO Sereniſſimi Ducis PHILIPPI WILHELMI & Sereniſſimæ AMELIÆ ELISABETHÆ, Filiis, veluti totidem nocturnis ac diurnis aſtris, ſingulis in lamina & candelabro argenteo ad vivum figuratis, ſuoque in angulo juxta ætatem poſitis, coruſcisque tam Poſteritati, quàm Æternitati. Tenuit diem tertium monſtratus à Decano Sacræ Domus theſaurus quatuor jam ſæculis propè in immenſum auctus, cujus Princeps donum eſt ipſa DEIPARÆ icon lignea, ferreis præcluſa clathris,

manu

Digitized by Google

manu alterâ *Filium*, ſceptrum liliatum geſtans alterâ, ab ipſo S. RVPERTO, ut piè creditur, in hoc Sacrarium illata. Eſt & alia *Virginis Auguſtæ* ſtatua ſub arcu ſapphyris pyropisque diſtincto, quàm uterque JOANNES, BAPTISTA & EVANGELISTA genibus innixi, ac de loco inferiore Vir Princeps, qui *Franciæ* Rex ex liliis hyacinthino pallio inſperſis creditur, ſupplex veneratur. Hunc ponè equus in porticu aureus, lacteo colore elegantiſsimè perfuſus. Par materia & artificium in CHRISTO ad ſupplicium rapto, in cruce pendulo, & à mortuis redivivo, aliisque gemmeis, aureis, argenteisq; Imperatorum, Regum, Electorum, Principum, piorumque anathematis tum in hoc domicilio ſuſpenſis, tum in Sacrario aſſervatis, de quibus plenius diſſerit P. *Jacobus Irſingh* S. J. accuratiſsimus Hiſtoriæ *Oetinganæ* commentator. Iſtis acceſsit, dum hæc ſcribo, ex devotiſsimo liberaliſsimoque Sereniſsimi Ducis PHILIPPI WILHELMI *Palatino-Neoburgici* in MATREM ſuam affectu ara ex puro argento, argenteisque ſtatuis, columnis, coronamentis, laminiſque concinnata, atque encauſtico emblemate ambiens *Prodigioſæ* VIRGINIS effigiem. Eminet in hac *Sacratiſſima* TRINITAS, PATER & FILIVS coronam tenens auream â SPIRITV S. irradiatam. Hinc terni obliquis in VIRGINEAM iconem tendunt lineis radii, quorum primo inſcriptum DEI PATRIS FILIA; alteri, FILII DEI MATER ac tertio, SPIRITVS S. *Sponſa*. Plures hinc

Variæ ſtatuæ.

Digitized by Google

inde circumvolitant Genii variis ſymbolis *Reginam* ſuam venerati, cui in baſi inferiori aſſiſtunt Angeli bini, uterque cum ſchedio, cujus alterum tu DEVS HOMINVM, ORBIS PATROCINIVM; alterum, TV GLORIA ANGELORVM, TV COELI DELICIVM. Inſcriptio ſuppedanei argenteis parergis circumducta (*Templum* SS. TRINITATIS) totum emblematis ab ipſomet Duce concepti ſenſum interpretatur.

Diſceptatio de Annulis inter Sereniſſimos Duces.

Jucunda erat ac *Chriſtiano Principe* planè digna quartæ diei diſceptatio de annulis à *Sacra ſua Majeſtate Lincii* Sereniſsimis Fratribus JOANNI WILHELMO & WOLFFGANGO GEORGIO in teſſeram perpetuæ benevolentiæ ac Clementiſsimæ gratiæ donatis; deſcribebat alius in minutiſsimo centri puncto Ducatus & Provincias; Regna & Imperia in Diametro; ac in deſignatis annulorum quadrantibus quatuor orbis univerſi regiones. Signabat alius graphio in anguſta annuli peripheria breves vitæ dies & horas adjectâ epigraphe aliàs *Neoburgi* visâ, ***una ex his erit ultima***, & prima æternitatis in annulari circumferentia nullibi terminata, figuratæ prodroma. Monſtrabat alius pereleganter Principem hoc eſſe Miniſtris ac ſubditis, quod adamas ac quivis lapis pretioſus annulo; illud vero Miniſtros Principi, quod aurea adamanti celatura. Hæc illum ambit proximè, figurat, ſtringit, firmat, circumfert, partemque illius celat partem in nativa luce miratur atque

Quid Princeps ſit ſubditis, & contra.

ex

ex gradu inferiori lamellis ſuis leniter inflexis reveretur & adorat. Ille iſtam ornat, ditat, evehit, nobilitat & illuſtrat. Non ſe fidit adamas vili teſtæ, gravi plumbo; argentato ſtanno, inflexili ferro, reſono multi ſonoq; æri, indurato chalybi; nec inquieto Mercurio. Væ Principi, qui teſtaceis, rudibus, infimis, impolitisque ſeſe miſcet ac credit aulæ ſuæ homuncionibus. Statua illa grandis, *Dan.* 2. caput quantumvis haberet aureum, argenteaque brachia & æreum pectus; in pede tamen quia fictilis erat, ruit tota, ad leviſſimum lapilli tactum in minutiſſimos evaneſcens pulviſculos. Quid ſi capitis iſtius aurei vel oculus, vel auris, vel lingua, vel ipſum etiam cerebrum, vilis fictilisque fuiſſet teſta? Hæc utpote omnis ſenſus expers ac vas ignobile ſerviat privatis nocturnæ Cameræ uſibus aut etiam ulceribus, putoribusque abſtergendis & leniendis; à diurnis verò ſenſatisque negotiis procul amoveatur. Nec minus crudos, plumbeosque Princeps caveat Miniſtros, qui dum novis ſemper, ac novis tributorum, vectigalium, cenſuum, canonumque Propoſitionibus ac decretis ſubditos, ultimamque boni ſanguinis guttam violento exprimunt miniſterio; ipſi tandem ſunt, fiuntq; plumbeis ſuis talentis venales, *Heri* ſui, Provinciarum Proditores & expilatores. PRINCEPS, ſcilicet, *Currus Iſrael eſt & AVRIGA*, ipſe Populi ſui oppreſſi, ſarcinarum, onerum, ac vel maximè plumbearum iſtarum maſſarum vehiculum & vector, Portitor ſimul & Rector, ipſe baju-

lus in præſentiſſimum quà temporalis, quà æternæ ſalutis exitium, ni provideat, præcipitandus. Serviat plumbum minio & picturæ, ceruſſæ & emplaſtris lithargyro, fictiliumque incruſtationi plumbagini & delineandis umbris; at ſuggerendis Conſiliis, formandæ aulæ, regulandæque Provinciæ non ſervit Pictor, nec Itralipta; non Figulus, nec Cœmentarius, graphiariusque Nugator, pondus inutile terræ, terrigenisque, ſummis æque ac imis intolerabile. Diſtant uno affinitatis gradu plumbum & ſtannum, differtque hoc ab illo, quod ſit excoctius, paulò durius, & ſubtilius mentiatur argentum. Quæ turba hominum, Nomarchæ, Quæſtores, Fiſci, Inſpectores, Viſitatores, Adminiſtratores? Stannei hi Viri quò ſubtiliores; eò Reipublicæ ac Principibus ſunt periculoſiores. Mille norunt, novasque in dies ſomniant ac comminiſcuntur artes, quibus ærario argenteos mentiantur montes ex agello, vico, tuguriolo, ruſticello, aviculâ, atque ipsâ tandem ejus pelliculâ. Et hi ſunt, qui ſe ipſos, argentum, argenteamque ſuam fidem, zelum, & Pietatem DEO & hominibus ſplendide mentiuntur, atque hac larvâ deargentatâ inſatiabilem tegunt rapacitatem. Nemo Principum dignatur malluvium, gutturnium, lances ſtanneas manibus ſuis, mensâ aut dapibus; multò minùs gazophylacio; & quo tandem modo ſeſe, ſuam authoritatem, fidem, potentiam & facultatem permittat, mendaciſſimis ejuſmodi Veteramentariis? non miniſtrant Regibus

Miniſtri Principũ corrupti.

bus

Digitized by Google

bus ac Principibus, ſed ſibi ipſis ſuæque abdomini patinæ, paropſidesque ſtanneæ furtivis oviculis, vitulis, caponibus, ſuculis, pullaſtris atque ipſis adeò ſubditis, ſubditorumque ſubſtantiâ, inſatiabiles, de quibus *Vates Regius* jam pridem fuit lamentatus, *Qui devorant plebem meam ſicut eſcam panis*; queſtusque poſt acerbius *Propheta Habacuc* cap. 3. *Qui devorat pauperem in abſcondito. Procul hinc, procul eſte profani*, & vos, quotquot vel ex ferro, vel ex chalybe conflati calentiſſimis orphanorum, Viduarum, Pupillorum, Pauperumque, lacrimis, ſuſpiriisq; magis & magis indureſcitis, atque ad qualemcunque licet juſtam ſupplicis lamentationem flammas ſpiratis, & ignes, Vulcani officinâ follibus, prunis, incudi, malleisq; aptiores, quàm aulæ, aulicæq; Adamantis gemmarum Principis Commiſſuræ. *Odi profanum Vulgus*, *& arceo*; atque utinam arcere liceat ab omni Sereniſſimi adamantis acceſſu, ne dicam contactu æs qualecunque & cujuſcunque Regionis ſive Cyprium ſive Campanum, quod peregrino morum & amorum tinnitu Sacroſanctas Patrum, Patriæq; leges, debitumq; nativo adamanti cultum & venerationem liberrimè profanat. Sonat, reſonatque metallum iſthoc omnes aſſentatorum, Thraſonum, Calumniatorum, ſannionum, ac Paraſitorum modos, odas & ſtrophas, ut facilem credulamque aurem, animumque Principis fallaciſſimis ſuis modulis incantet, faſcinet, atque poſſideat. Vna eademque buccinâ, & tubâ canit,

nit, nunc res à ſe geſtas & non geſtas; nunc *Jonicum* & *laſcivum*, ſubinde *Doricum* & *Martialem* ; mox *Lydium*, aſperum, calumnioſum, minacem, & temulentum; clariſſimè verò, imò nunquam *Phrygium* & religioſum. Quid dicam (æs ſonans & cymbalum tinniens; vas tinnit, inane eſt omnis cerebri & ſenſus; *vox, prætereaque nihil*; nihil inquam, rationis, ſapientiæ, virtutis heroicæ &, ut Chriſtianè loquar, *Cardinalis*. Nihil quoque ſit Adamanti gemmarum, lapidumque firmiſſimo cum fluido ac inquieto hydrargyro, ſeu argento vivo commercii, quod in omnes horas & momenta fluit, refluit ac diffluit, nullibi fixum, nuſquam ſolidum, ac nunquam firmum. Peſtis hæc eſt & venenum, cujus vel ſolus fumus, Provinciis, earumque Dynaſtis extremam minatur pernitiem, dum hi nunquam ſui ſimiles, ſemper alii, novis identidem reſponſis, ſtatutis & decretis ſeſe, ſuasque ditiones toti mundo proſtituunt, atque in mille fortunarum, famæ & honoris pericula præcipitant. Solum argentum & aurum per plures jam annos probatum cœlando ſervit adamanti, & ſolus Adamas ſervat ac obſervat aurum & argentum ad lapidem *Lydium* & coticulam exploratum. Hoc eleganti celat lemniſco, quicquid in illo defectuoſum, obſcurum & impolitum; monſtratque, quicquid in illo tenſum, innube & decorum: Ille naturæ privatos defectus, ſecretos artis ſenſus, altasque conſiliorum rationes recondit, in pala lamellis ſuis benè cuſtodita ; ac

Miniſtri Principū boni.

gratioſo

Digitized by Google

gratioſo lucis ſuæ aſpectu munificoque contactu aureos creat Miniſtros atque argenteos. Vel cum his, aut certè nunquam *Sæcula aurea* & *argentea* ad ferream noſtram ætatem revertentur. Aurei ſint Principum Miniſtri non ſolo Progenitorum patrimonio, non æquis, iniquiſq; ſubditorum Muneribus, nec annuo extranei cujuſcunque Dynaſtæ cenſu, ſed liberali Heri proprii ſalario, multiplicatis ab eodem honorariis, vitâ inculpabili, moribus incorruptis, maturo judicio, integrâ fide, expertâque plurium annorum ſapientiâ. Hi ſunt qui breves vitæ ſuæ horas ac longos æternitatis nunquam deſituræ tractus in circumducta annuli peripheria quotidie metiuntur, atque Adamanti ſuo faciunt domi ac foris pretium, pariuntq; eidem majorem indies admirationem, amorem, venerationem ac ſecuritatem. Hi, inquam. ſunt, quos Deus per ISAIAM c. 1. pollicetur; *Et excoquam ad purum ſcoriam tuam & auferam omne ſtannum tuum & reſtituam Judices tuos ut prius; & conſiliarios tuos ut antiquitus; poſt hæc vocaberis civitas Juſti, Urbs fidelis.*

Non otioſa fuit hujus diei quies, nec quietum in tam arduo publicæ tranquillitatis & ſalutis negotio otium. Poſtridiana, quæ erat ſtationis noſtræ *Oetingana* quinta, duxit inclytos ſuos hoſpites ad inſignem CollegiatamB. MARIÆ & S. S. APOSTOLORUM PHILIPPI & JACOBI à LUDOVICO Comite *Palatino Rheni* & primo *Bojorum* Duce ſub *annum Chriſti M. CCXXX.* liberaliſſimâ pro 12. Canonicis & Illuſtri *Collegiata B. V.*

Præpoſito

Præpoſito munificentiâ dotatam. Baſilicam hanc novam, vetere ob anguſtias dirutâ ampliavit anno MCDXCIX. frequentior indies Populi concurſus, *Marianorum* Clientum liberalitas, & ærarium Eccleſiæ *Oetinganæ* quotidianis Eleemoſynis & donativis auctius, fecitque noſtro hoc ſæculo FRANCISCVS WILHELMVS Epiſcopus & Princeps *Oſnabrugenſis*, nec non Præpoſitus *Oetingenſis* aris, ſtatuis & ſacra ſuppellectile auguſtiorem; atque deinceps illuſtriorem cœnotaphium *Cordis Tilliani* Illuſtriſſimi, fortiſſimi ac glorioſiſſimi *Ligæ Catholicæ* & Militis & Campiductoris in epitaphio ſubjecto

Epitaphium Tillianũ.

Cujus Vita Militia, Mors triumphus,
Et cor nunc eſt, ubi theſaurus fuit.
Humilis Ancillæ Humilitatem:
Caſtus, Matrem Caſtitatis coluit:
Miles certamen Dei certavit:
Fidem ſervavit:
Curſum conſummavit:
Ideo repoſitam Juſtitiæ coronam
Reddidit illi Dominus
Juſtus Judex,
Ultima die Aprilis.
Anno Chriſti
M. DC. XXXII.

Aut nunquam naſci, aut nunquam mori debuiſſet vir

vir tot, tantarumque palmarum in cœlites tam pius, in Imperium adeo fidelis, & in hoſtem tam animoſus; imò verò naſci debuit, ut vel moriendo GVSTAVUM Regem *Sueciæ*, ferociſſimum ſuum Antagoniſtam à vallis, portis, agrisque *Ingolſtadienſibus* arceret ac profligaret. Verbo complexus omnia, quiſquis illi accinuit,

Fortis ALEXANDER, CÆSAR celer, HANNIBAL acer, *Elogium Tillii.*
AVGVSTVS felix; omnia TILLIVS eſt.
Armipotens TAMPIER, ſtricto arduus enſe SERINVS,
BVCQVOJVS prudens: omnia TILLIVS eſt.

TILLIUS eſt, qui armis & religione triumphavit: *Victoria Tilliana.* *Turcas* ad *Albam* Regalem, *Palatinum* ad *Pragam* & *Montem Thabor*; *Mansfeldium* propè *Weingarten*; *Durlacenſem* ad *Wimpham*; *Brunsvvicenſes* non procul *Hôxtariâ* ad *Viſurgim*; *Chriſtianum Brunsvvicenſem* in *Weſtphalia* ad *Statlonam*; *Danos* ad *Kalenbergam*, reduxitque *Haſſos*, *Holſatas*, *Bremenſes*, *Magdeburgenſes*, *Mindenſes* & *Verdenſes* ad debitam *Sacræ ſuæ Cæſareæ Majeſtati* & Imperio fidem & obſequium. Ille, ille, inquam, *Tillius* eſt, qui propè *Rainam* ad *Lycum* vulneratus, *Ingolſtadii* mortuus, *Oetingæ* ſepultus; indomitus in- & pro pace quieſcit.

Inviſit denique Sereniſſimus Comitatus ac luſtravit *Collegiũ Oetinganum.* die ſextâ Societatis *JESV* templum & domicilium à WILHELMO V. qui *Pius* dicitur, *Bojorum* Duce anno M. DC. III. ædificatum; à Sereniſſima MARIA AN-

 NA,

Digitized by Google

NA, FERDINANDI II. Imperatoris Filiâ, & MAXIMILIANI Electoris conjuge dotatum, confirmatumque tabulis à Sereniſſimo Electore MAXIMILIANO exaratis. Placuit inter reliqua oratorium S. JOSEPHO SALVATORIS noſtri Nutritio ſacrum, cujus aram cingunt hinc JOSEPH Prorex *Ægypti*, inde JOSEPH ab *Arimathea*; laterales verò utrinque Parietes pingunt S. JOSEPH Comes, S. JOSEPH Juſtus, S. JOSEPH Presbyter, S. JOSEPH Diaconus, S. JOSEPH Poëta; & S. JOSEPH Martyr, pulcherrima S. JOSEPHI Patriarchæ Progenies.

S. S. Joſephi.

Hæ aliæque ſex dierum exercitationes nihil prorſus ſubtraxerunt quotidianæ in VIRGINEM MATREM Pietati, binis ſacris indies auditis, horis *Marianis* per ſex Sacerdotes à FERDINANDO Electore *Colonienſi* & MAXIMILIANI Electoris Fratre A. M.D.C.XXXVII. liberali ſtipendio conſtitutos decantatis, nocturniſq; ac furtivis Sereniſſimi Ducis PHILIPPI WILHELMI per plures horas precibus ac votis.

Frenabantur jam ſuis rurſum ripis *XX. Jan. Oenus, Iſara*, reliquique torrentes intermedii, ac patiebantur vel jugum Pontium, vel vadum monſtrabant, quando poſt dictum in Sacello *Mariano* ſacrum, recitatum itinerarium ultimamq; benedictionem & vale, itum eſt *Müldorffium* Archi-Diœceſis *Salisburgenſis* oppidum, ubi expertus præſentem VIRGINIS *Oetinganæ* opem non diu pòſt Eques navi excuſſus in præcipitem *Oenum*, dum

dum equo aquis abſorptus, vixq; madidus; ſanus ad litus enatavit. Quartâ demum ab hinc die cœlo pluvio, vento frigido; ac viis peſſimis ventum eſt ſub ſeram noctem *Neoburgum* Ducatûs Metropolim. Urbs parva, ſed nitida, ſitu ſublimis, ſuburbiis humilis, Palatio Ducali Regia, contiguo *Societatis JESV* templo & Collegio, Cœnobio PP. *Franciſcanorum*, Parthenone S. THERESIÆ, & *Fratrum Miſericordiæ* aſceterio religioſa; Parochiâ S. PETRI illuſtris; foro ampla; plateis fabricisq; elegans; ac *Danubio* imminens & felix. Magna hic omnis annonæ copia & vile pretium; prata circumcirca pinguia, agri fertiles, amœnæ ſylvæ, jucundiſsima Vulpium, Cervorum & Aprorum Venatio, pulcherrimus ex arte in *Griena-viam* Ducis *Tuſculum* proſpectus; pulchriorq; via ad lineam perpendicularem non ita pridem per ſylvas & paludes facta in dictam ſuburbanam, eiq; vicinas villas *Rotenfelts* & *Rieden* excurſio. Eadem propè & Urbi Principi, & Ditioni ſubditæ eſt facies, frondoſis opaca montibus, amœnis fœcunda vallibus, campeſtri abundans planitie, Urbibus frequens & oppidis; Nobilitate illuſtris; ſylveſtribus æque ac domeſticis plena feris & pecoribus; piſculentis dives rivis, & ſtagnis, ditiorque foret, ſi venales opes emporium, emptoresque haberent aut viciniores aut nummatiores. Atque hic eſt Ducatus *Neoburgi* paterno GEORGII *Divitis* teſtamento RVPERTO Genero relictus; reſcriptis Cæſareis, *Boiciſque* armis non

Neoburgum.

Ducatus Neoburgicus.

leviter mutilatus, ac mutuo tandem partium diſsidentium conſenſu ſtabilitus. Res ſic ſe habet. GEORGIUS *Dives* Dux *Bavariæ* condito *Heidelbergæ* Anno M.CCCCICVI. teſtamento ſcripſerat ELISABETHAM Filiam unicam ac RVPERTI Comitis *Palatini* conjugem paternarum Ditionum hæredem. Mors GEORGII ſubitò controverſam fecit hæreditatem inter ALBERTVM ſapientem *Bavariæ* Ducem & GEORGII Patruelem atque inter RVPERTVM PHILIPPI Electoris *Palatini* Filium ac GEORGII Generum; quorum hic teſtamento ſoceri, ille agnatione proximâ, Feudo maſculino, pactis cum GEORGIO initis, Cæſareiſque tabulis nitebatur, evici t cauſam Anno M. D. IV. Imo in curia *Auguſtana* die *vigeſimâ Aprilis* ALBERTVS, quam RVPERTVS, ejuſque complices decreto Cæſareo damnati ac veluti rei *læſæ Majeſtatis* proſcripti armis deinceps ſuſcepêre defendendam. Sopitum hoc bellum non eſt præ maturâ RUPERTI 13. *Cal. Septembris* ac ELISABETHÆ altero pòſt menſe 17. *Cal. Octob.* morte hoc ipſo anno ſubſecutâ; ſed exarſit gravius inter PHILIPPVM ſeptemvirum, RVPERTI Patrem, atque avum Pupillorum OTTONIS HENRICI & PHILIPPI *Bellicoſi* atque ALBERTVM Ducem ac Cæſarem MAXIMILIANVM; tandem intervenêre Angeli Pacis inter utriusque *Boicæ* ſtirpis Principes in Comitiis *Colonienſibus* An. M.D.V. HERMANNVS *Colonienſis*, JACOBVS *Trevirenſis*,

Origo Ducatus Neoburgici.

Digitized by Google

Trevirenſis, FRIDERICVS *Saxo*, JOACHIMVS *Brandenburgicus* Septemviri, aliiq́ue *Sacri Rom. Imp.* Antiſtites, Duces & Principes. Horum interceſſione & Cæſaris voluntate utrinque acceptatâ traditum eſt ſub exeuntem *Septembrem* FRIDERICO RVPERTI Fratri ac Pupillorum Tutori *Neoburgum*, RICHARDI aulæ caſtrum, *Lavinga, Hôchſtadium, Gundelfinga, Haidera, Sultzpachium, Lengſelda, Veldorſium, Hemavium, Calmunza, Werda.* Quibus acceſsère ſequenti anno in Comitiis *Conſtantienſibus* Præfectura *Neoburgi* cum annexis ſylvis *Monheimium, Hilpolſteinium, Burgheimium, Labara, Allersberga, Floſſum, Vollendroſſum, Erndorffium, Horenbrunna, Hainſperga, Grais, Pachium, Burgſtainium, Reginoſtauffium, Velburgum, Schvvaigendorffium, Smidmulium, Hambaurum*, aliaq́ue oppida, arces, pagi & vici de quibus fuſius *Boicæ* Gentis Annales Anno M. D. C. L. XII. editi *p.* 2. *l.* 9. Fuit primus *Neoburgi* Dux OTTO HENRICVS RVPERTI & ELISABETHÆ Filius natus Anno 1501. 10. April. SVSANNÆ ALBERTI *Boiorum* Ducis Filiæ Anno 1526. deſponſatus; FRIDERICI Patrui improlis in Electoratu *Palatino* Anno 1556. Succeſſor; Bibliothecæ *Palatinæ* in *Vaticanum Romam* poſtea per VICTOREM MAXIMILIANVM *Bavariæ* Ducem translatæ Author & ipſe mutatâ religione orthodoxâ ſine liberis *Heidelbergæ* Anno 1559. 12. *Februarii* mortuus poſt, quàm WOLFFGANGVM *Bipontinum* Agnatum ſuum te- *Duces Neoburgi.*

Mutato religionis. ſtamento hæredem Ducatûs *Neoburgici* inſtituiſſet. Porrò WOLFFGANGVS alter Dux *Neoburgi* & ſimul *Biponti* in utrumque Ducatum introduxit *Auguſtanam Confeſſionem* erectis *Lavingæ* ad *Danubium* & *Horabachii* non procul à *Biponto* Gymnaſiis, Ductor ipſe An. 1566. trecentorum Equitum ære ſuo ſcriptorum in *Hungariam* contra *Turcas*; aliàs tredecim millium ac quingentorum quà Equitum, quà Peditum in *Galliam* contra *Orthodoxos*. Hic mortuus Anno 1569. reliquit PHILIPPVM LVDOVICVM Primogenitum *Neoburgi*; JOANNEM verò natu minorem *Biponti* Succeſſorem. Cepit adminiſtrationem Ducatus *Neoburgici* Anno 1560. PHILIPPVS LVDOVICVS, indicto poſt anni curriculum *Catholicos* inter & *Lutheranos* conventu, cujus interlocutores fuêre D. *Hungerus*, & P. *Gretſerus* Soc. JESU ex parte *Catholicorum*; ex parte adverſa D. *Hunnius* & D. *Heilbrunner*. bonum omen religionis orthodoxæ poſtliminio in Provinciam redituræ! ampliavit dein Urbem novis firmiſque foſſis, vallis ac munimentis, proſcriptos hinc inde *Lutheranos* & Mercatores huc velut ad aſylum evocaturus, at irrito & cœptæ magnis impenſis operæ & conceptæ inde ſpei eventu ob acres vicinæ *Bavariæ* contradictiones. genuit ex

Wolffgangi Wilhelmi Ducis Juliæ &c. adoleſcentia. ANNA WILHELMI Ducis *Juliæ*, *Cliviæ*, *Montium* &c. ſecundo genitâ quatuor filios & tres Filias, quorum primogenitus WOLFFGANGVS WILHELMVS Anno 1578. 25. Octob. *Neoburgi* natus adolevit in *Dania*, *Italia*,

Italia, *Gallia*, *Anglia*, *Auſtria*, & *Belgio* inter amœniores, gerulaſque peregrinarum linguarum Muſas ac familiarem RVDOLPHI II. Imp. HENRICI IV. & CHRISTIANI IV. Regum, ELISABETHÆ Reginæ, Ducumque & Principum *Italorum*, ac comprimis Sereniſſimi JOANNIS WILHELMI Avunculi conſuetudinem. Redux ſubinde ad Sereniſſimos Parentes, viſusque negotiis jam gravioribus, Regimini, atque connubio maturior deſponſavit ſibi ejurato prius clam Luthero menſe Novemb. Anno 1613. lectiſsimam Principem MAGDALENAM GVILIELMI V. utriuſq; *Bavariæ* Ducis Filiam, MAXIMILIANI poſt S. R. I. *Octoviri* & MARIÆ ANNÆ FERDINANDO II. Imperatori dein nuptæ Sororem, vivum omnis *Chriſtianæ* virtutis ſimulacrum. Ita rediit cum Sereniſsimis Neo-Sponſis exul à ſeptuaginta propè annis religio *Neoburgum* ad ipſam primùm arcem & oratorium à Reverendiſsimo Epiſcopo *Eyſtettenſi* conſecratum; tum poſt decurſum anni ac publicam fidei *Catholicæ* Profeſſionem â Sereniſsimo Duce die *Sacroſanctæ & individuæ* TRIADI Sacrâ in *Collegiata Düſſeldorpienſi* factam, ac poſt mortem PHILIPPI LVDOVICI ad Sacellum Aulicum à Reverendiſsimo ProEpiſcopo *Auguſtano* Sacris *Romanæ Eccleſiæ* uſibus initiatum; mox in Urbem, arces nobiles, triginta & plura oppida, vicos ac univerſam denique Provinciam; ille erat, Sereniſsimi Ducis in religionem *Orthodoxam* zelus & ſenſus! ut interpellatus

Conjugium.

Religio.

repetitis

repetitis Sereniſſimorum Patris, Matris, Fratrum, Ordinumque Patriæ minis liberè profiteretur, *Malle ſe mille mortes, quàm vel minimam religionis à ſe ſuſceptæ jacturam; quæ una ſibi omnibus paternis ditionibus ſemper eſſet futura potior.* Felix *Julia*, *Clivia*, *Montes*, *Marchia*, *Ravensburgum* & *Ravenſteinium* extincto JOANNE WILHELMO Duce improli, quibus inter periculoſiſſimos vicinæ ac inteſtinæ hæreſis motus à DEO datus eſt hæres ac Princeps adeò fortis & potens inclytæ Religionis Defenſor & Salvator.

Vellus aureum.

Natalis Sereniſſimi Philippi Wilhelmi.

Ducatus Neoburgicus rurſum Catholicus.

Auctior ille jam vellere aureo 4. *Octob.* Anno 1615. à PHILIPPO III. *Hiſpaniarum* Monarcha per MAXIMILIANVM *Bavarum* delato; nec diu pòſt 25. *Nov.* prole maſculâ PHILIPPO WILHELMO in feſto S. NICOLAI per *Auguſtanum* Epiſcopum HENRICVM baptizato reduxit in *Palatinatum* ſibi ſubditum Calendarium novum, ternam in die *Salutationis Angelicæ* compulſationem, exactam diebus ab *Eccleſia* præceptis carnium abſtinentiam, ſtrenuos ex *Societate JESV* Miſſionarios, ac probatos novelli gregis *Orthodoxi* Paſtores. Verè Pater ille Pauperum, quorum neminem unquam à ſe repulit aut dimiſit vacuum, & triſtem; Pater Patriæ, pro qua tuenda in remotiſſimam profectus *Hiſpaniam*, caput ſuum & fortunas graviſsimis non ſemel objecit *Heterodoxorum* periculis; ac Pater *Societatis noſtræ minimæ*, cui condidit *Neoburgi* templum magnificum cupro tectum, ac ſtabilivit Collegium cujus primum

mum

Digitized by Google

mum lapidem abſente Patre Sereniſsimus Filius PHILIPPVS WILHELMVS jam triennis poſuit, ut grata ejus monſtrat inſcriptio fundamentali inciſa lapidi.

Conditor ac Fundator templorũ & Collegiorum S. J.

In Nomine JESV
Amen.
Anno à ſalutiferæ Virginis partu
M. D. C. XVIII. die XXI. Aprilis
Summo Pontifice PAVLO V.
Imperatore MATTHIA I.
Loco & nomine Sereniſſimi Patris
WOLFFGANGI WILHELMI
Com. Pal. Rheni, Bavariæ, Juliæ
Cliviæ, Montium, Ducis, Comitis
In Veldenz, Sponheim, Marchiæ, Ravensburgi
Et Moers
Domini in Ravenſtein
Fundatoris.
Præſente Sereniſſimâ Matre, Dominâ
MAGDALENA
Duciſsâ utriuſque Bavariæ &c.
PHILIPPVS WILHELMVS F.
Primarium hunc lapidem
Collegii Societatis JESV Neoburgi
Solenniter poſuit.

Pari ſumptu & magnificentiâ eidem *Societati* erexit templum S. ANDREÆ *Düſſeldorpii*, atque ibidem,

Digitized by Google

Marcoduri & *Monaſterii Eiffliæ* liberali manu dotavit Collegia formandæ juventuti ac promovendæ Religioni ſervitura : Duas quotidie horas ſtatis impendebat precibus, quarum quinque potiſsimum erant capita, primum reductio ovicularum errantium ac pereuntium ad Paſtorem unum & ovile unum; alterum, reconciliatio inimicorum; tertium, defunctorum requies; quartum Agonizantium ſalus, quintum denique, invicta afflictorum inter tot belli calamitates ſubditorum conſtantia. quotidianum illi erat propriæ conſcientiæ examen, conſuetum omni menſe ac quavis die VIRGINI MATRI & *Apoſtolis* Sacrâ, *menſæ Eucharisticæ epulum*, ſolennis quot annis in *Cœna Domini* pedum 12. Pauperum ablutio ac largo veſtimentorum & Eleemoſynarum diſtributio, familiaris *Sodalitiorum D. V.* cultus, devotiſſimus *Venerabilis* SACRAMENTI per plateas & compita delati comitatus, atq; integerrimus *Juſtitiæ* ſive in ſumos, ſive in imos exercendæ Præſes & Adminiſter, æq; facilis ad Pauperis ruſticelli preces, quàm ad Procerũ, Magnatumq; interceſsiones. Plenus tandem dierum ac meritorum exceſsit vivis *Düſſeldorpii* 20. Martii *1653.* ſummo Patriæ luctu, illatum corpus pompâ funebri & regiâ templo S. ANDREÆ ac tumulo à ſe condito; Cor verò argenteæ incluſum thecæ Legatum *Neoburgenſi* Patriæ & *Societati JESU*, illicque per Illuſtrem ac Generoſum D. *Baronem à Goldſtein* transſcriptum, cum hac epigraphe chronologica,

Conſuetæ preces.

Vita Christiana.

Mors.

VVoLff-

VVoLffgangVs VVILbeLMVs
PrInCeps,
NeobVrgensI PatrIæ
&
soCIetatI IesV
Cor
pIo affeCtV
Legat.

Jam pridem merebatur ſtatuam nón tantum in Provinciis ſibi ſubditis; ſed primis etiam *Europæ* aulis, & regnis; quam diu poſt *Düſſeldorpienſis Societas JESV* Conditori ſuo in perpetuum religioſæ gratitudinis monumentum erexit cum epigraphe, TRANSIIT BENEFACIENDO. Hoc enimverò breviſsimum glorioſæ vitæ per ſeptuaginta quinque annos utramque inter fortunam tranſactæ eſt compendium binis expreſſum voculis, TRANSIIT BENEFACIENDO. Nec aliter tranſierat Anno *M. DC. XXVIII.* Sereniſsima Princeps MAGDALENA, de qua Sereniſsimus WOLFFGANGVS agnovit ſemper veriſſimum illud *Apoſtoli* 1. *Corinth.* 7. effatum, *Sanctificatus eſt enim vir infidelis per mulierem fidelem.* Hæc *Latinè*; *Italicè*, *Hiſpanicè*, *Gallicèque*

Elogium.

Epitome vitæ à Sereniſſima Magdalena actæ.

cè, Gallicèque docta audiebatur ſæpius inter profundos gemitus, *O ſi hominem noſſem, qui novâ arte omnium Mortalium animis infundere poſſet amabilẽ Dei & Fidei Catholicæ notitiã!* familiares illi in ultimo etiã morbo ſetoſi funes & flagra, quotidiana rerum divinarum lucubratio, exactum cujuſque diei & qualiſcunque rei à ſe geſtæ examen, octiduanus *menſæ Euchariſticæ* accubitus, pedeſtris acconſtans *Feriæ ſextæ* perforatis calceorum ſoleis ad templum *Joſphovienſe* unâ diſtans horâ, & Sacrum *Vivificæ* CRVCIS *particulam* ſupplicatio; ſeveriſſimum annuæ *Quadrageſimæ* jejunium. Prodiga in Pauperes infirmos, & auream, argenteamque templorum ſuppellectilem; perpetua VIRGINIS MATRIS cultrix & Cliens adeò intenta DEO, ut id unum ſectaretur, quod in ſingulis rebus melius, DEOque acceptius judicaret; adeò oblita ſui, ut primum vitæ Chriſtianæ axioma haberet, AMARE DEVM, *eique ſervire, etſi nec cœlum trahat, nec infernus terreat.* Quæ vota ultimis quatuor annis centies & amplius, ut codicilli manu ejus ſcripti, ſunt teſtes, quotidie cum ardentiſſimis ad DEVM votis renovabat. Accerſitum ad ſe Filium morti jam propior obteſtatur & adjurat, ne quam *Heterodoxæ* religionis Conjugem unquam ſibi adoptet. Munita tandem Sacris myſteriis ad ultimum vitæ agonem, repetito ſæpius Sacroſancto JESVS nomine, atque animata ad quamcunq; *Patris Cœleſtis* voluntatem fortiter, fideliterque exequendam, inter ſingultientes fugientis

gientis jam animæ voculas; *amen*, *amen*, ſanctè expiravit.

Ego ſacris iſtis funeribus quod parem epicedion, aut quem leſſum ſeræ accinam poſteritati ſequor vocem & ſenſum *Eccli.* 44. *Laudemus viros glorioſos & Parentes noſtros in generatione ſuâ, hæreditas ſancta Nepotes eorum, & in teſtamentis ſtetit ſemen eorum; & filii eorum propter illos uſque in æternum manent, ſemen eorum & gloria eorum non derelinquetur.* Fœcundiorem fore poſthac quis non inde præſagiat Ducatum, qui à primo ſui ortu ferax ſemper fuit non tam Ducum, quam Ducatuum? accrevit OTTONI HENRICO Duci I. Electoralis *Palatinatus*; WOLFFGANGVS Dux II. uniit B*ipontem* & *Neoburgum*; PHILIPPVS LVDOUICVS Dux III. Matrimonio cum ANNA JVLIANA contracto ſui juris fecit ampliſſimas JOANNIS WILHELMI Affinis Ditiones; WOLFFGANGVS WILHELMVS Dux IV. adiit tenuitque quietam *Juliæ*, *Montium* & *Ravenſteinii* poſſeſſionem; habet per *Pacificationem* M*onaſterienſem* PHILIPPVS WILHELMVS Dux V. deficiente lineâ rectâ indubitatum Jus ad Electoralem *Palatinatum*. Hæreditas ſancta octo Nepotes & quinque Neptes eorum ad omnem *Chriſtianæ* & Heroicæ virtutis diſciplinam educati. his ſequentes quid parturiant, ac parituri ſint anni; DEVS & dies dabit. Propitium jam tum cœlum monſtrârat *Sybillæ Dreſdanæ* occultas fecundæ prodigæque ſuæ in Primogenitum benefi-

Ducatus Neoburgici Fœcunditas.

Dux I. Otto Henricus.

Dux II. Wolffgangus.

III. Philippus Ludovic.

IV. Wolffgangus Wilhelmus.

V. Philippus Wilhelmus.

Digitized by Google

Programma & Anagramma à Virgine Dreſdanâ cuſû.

cientiæ influentias, quas illa non infelici expreſſit anagrammatiſmo, cujus programma eſt, DIVA ELEONORA THERESIA MAGDALENA NEOBURGICA, LEOPOLDI CÆSARIS SACRI & AVGVSTI, PATRIS PATRIÆ *Optimi Maximi, Felicis, prece publicâ perennis, optimo-ve omine Conjux tertia, Felix Fœcunda, tali conjugio digniſſima.* Hujus Anagramma Imperatori, Imperio, ſubditisque Populis planè ominoſum; *Dabit Imperio Succeſſorem, tribus Populis Reges, LEOPOLDO Divo Cæſari, felici Conjugi Hæredes; nec non Germaniæ optata alcionia faciet. Fœcunda Numinis Altiſſimi auxilio Genitrix, Pia, Felix, Auguſta, optima Patriæ Mater.* JOANNES WILHELMVS *Auguſtiſſimæ* Frater, qui multorum mores, multas ſpectârat & Urbes foris; domi quoque, viciniæque ſpectandæ deſiderio accenſus, Fratre WOLFFGANGO viæ Comite excurrit 29. *Jan. Auguſtam Vindelicorum*, Urbem inter primas *Germaniæ* meritò recenſendam. Non repetam ego cantilenam centies, millies que de Vrbis hujus opulentia, delitiis, elegantiâ ac nobilitate decantatam; Præluſit illa fatali ſuo propè exitio, triſtemque ſibi ipſi cecinit leſſum; quando adventanti Anno 1632. *IX. Calendas Majas* GVSTAVO Regi *Sueciæ* ludicrum aſſentatoriumque accinuit anagramma, quo *Auguſta* in *Guſtavam*, & *Guſtavus* in *Auguſtam* mutatis literis, votis, animisque transformatur. Reſipuit demum arctâ ſeptem menſium obſidione ac atra fame per *Wahlium*

Auguſta Vindelicorum.

Inclinata in Suecos.

Exercitus

Exercitus *Boici* Ducem Anno M. DC. XXXV. doctior, reduxque ad *Cæſaris* & *Ducis Bavari* obſequium, à quo deinceps ob Tutelares *Bavaros*, *Auſtrioſque* nullâ *Gallorum*, *Suecorumque vi. Anno M. DC. XLVI.* eminus, cominusque intentatâ divelli potuit. Suſpenſus eſt in Baſilica S. VDALRICI ad ſepulcrum S. SIMPERTI *Auguſtani* Epiſcopi & Patroni primus globus ab hoſte in Vrbē evibratus; nec alius ex tot millenis centum ac ducentarū librarum ſingulare deinceps vel tectis, vel vallis, vel inquilinis intulit damnum obſidione in profeſto S. SIMPERTI turpiter ſolutâ ac derelictâ. Variam nec ingratam *Auguſta Sereniſſimis Advenis* exhibuit ſcenam, hinc illuſtrem B. V. Cathedralem, Collegiatam Sancti MAVRITII, *S. Crucem* Canonicorum Regularium & in hac *Species panis* in *Species ſanguinis* Cœlitus immutatas, Baſilicam S. VDALRICI, prodigioſam ejus crucem, ſepulcrum & terram domeſticis gliribus infeſtam, ſacroſque S. AFRÆ & S. SIMPERTI tumulos; inde urſum lapideum *Lutheri*, dum ad confertam dixit turbam, ſuppedaneum; primam *Confeſſionis Auguſtanæ* ab *Heterodoxis* cuſæ ac nullibi minus, quàm in hac Vrbe Natali obſervatæ officinam; ac celeberrimum *Interim* Religionis à CAROLO V. tam diu indultum dum SPIRITVS S. per *Patrēs* ad Concilium generale ex omni orbe conſcriptos & conſcribendos indubitatas veræ Fidei leges & articulos dictaret. Ducti inde ad nocturnum (ut vocant) Vrbis ingreſſum, quatuor portis ac ponte

Redux ad Cæſarem, Tentata à Gallis & Suecis.

S. Simpertus Urbis Patronus.

Pars Catholica.

Pars Acatholica.

Confeſſio Auguſtana.

Religionis Interim.

Nocturnus ex Urbe egreſſus.

ponte ſublicio firmatum. Nihil *Hoſpitibus* ſeu *Advenis*; ſeu abiturientibus commodius; nihil ferreâ machinâ, ejuſque rotis, quibus ſerantur reſeranturque portæ, ac pons nunc ſuſpenditur, nunc ſternitur, nihil, inquam, hiſce artificioſius. Admitti vel emitti ſimul poſſunt viginti, quorum ſinguli ſex pendnnt crucigeros, totidemque pro equo. Neque ullum ex hoc Vrbi poteſt eſſe periculum, cum admiſſi per anticam, includantur per poſticam, quæ non reſeratur antè, quàm iſta obſeratur, nullo uſpiam oſtiario vel viſo, vel obſervato. Dignius viſu, & artificio plenius eſt opus hydraulicum, quo molendinis ſeptem per tubos præterfluens in ſupremam acta turrim ac ſubjectum ei malluvium relabitur, derivaturque per canales tum ad privatas Civium ædes, tum ad fontes publicos *Herculis*, *Jovis* ac *Mercurii* ſimulacris, manubiis, ſymboliſq; coronatos, parvo ſingulorum ſumptu, magno univerſorum commodo, & ſummo Civitatis ornamento. Suo nitet frontiſpicio, metalliniſque S. MICHAELIS, Victoris, victi Draconis, Geniorumq; ambientium ſtatuis & inſcriptione, *Pacis firmamento, belli inſtrumento*, armamentarium, æneiſque abundat tormentis duplicatis, dimidiatis, colubrinis & campeſtribus; baliſtis grandiferis, mortariis Pyloclaſtris, catapultis, ſclopetis duplicatis, ſphæris punicis, aliiſq; gravioris ac levioris armaturæ machinis, quæ quadraginta hominum millibus ſufficiant armandis. Nullibi *Auguſta* ſui ſimilior eſt, auguſtiorque quàm in curia

Opus hydraulicũ.

Armamentarium.

Digitized by Google

curia PVBLICO CONSILIO, & PVBLICÆ SALVTI *Anno M. DC. XX.* magnificentiſſimè ædificatâ. Frons præfert inſigne Vrbis, quod botrum alii, alii fraga & pyra alii volunt; ſtatuam *Ziſæ* ſive *Iſidis* (unde *Auguſta Vindelicorum* ingenioſo dicitur anagrammatiſmo, *Orta Deâ vulgum vincis*) & *Aquilam Imperialem* ære campano fuſam: Anticam polit marmor Porphyreticum Pariis columnis fixum; laqueare inferioris aulæ nixum octo columnis Porphyreticis, deſpicit pectorales XI. primorum Cæſarum ſtatuas ex ære *Corinthiaco* affabrè elaboratas: ambiunt aulam intermediam ſuis ſuperbam operis Prætorium, Dicaſteriũ, ærarium, *Æ*diliumque conclave. Frontem Prætorii pingit Reſpublica *Athenienſis* ex novem Proceribus compoſita, quorum primus Βασιλεὺς, *Archon* alter, tertius *Polemarchus*, ſex reliqui *Theſmothetæ* ſeu Legislatores, quorum tres ad dexteram adorant Pacem, additâ epigraphe alterâ, *Te poſcimus omnes*; alterâ ſubjectâ, *Nil melius*: tres ad lævam venerantur *Martem*, adſcripto lemmate, *Vltimum remedium*; & ſubſcripto, *Nil pejus*, omnes hi ſimul ſubjectâ notantur voculâ Σωτῆρες id eſt Servatores. Monſtrat ſe in propylæo Dicaſterii Areopagus, cui velatis adſtant oculis bini captivi cum inſcriptione, *ſine colore*, id eſt, abſque ullo hominum reſpectu; captivis ſubſcriptum, *nam veritatis ſimplex eſt oratio*; ſuppedaneo Judicum annexum ſchedion, & νοκαπαδῶς (ſine Paſſione; conopæo appictum lemma, Αδῶροι) abſque muneribus & ſportu-

Curia.

ſportulis. Extimum Ædilium conclave ornat *Archimedes* celeberrimus *Græciæ* Architectus digito ruituram monſtrans turrim cum epig. *Extra lineam* ſc. regulæ & libellæ. Stat ante ærarium hinc *Concordia* in nobiliſſima Civium coronâ eminens, quorum alius offert faſciculum ſpicarum, pateram vini alius, alius donum, aurum in phiala alius, bellaria & holoſericum alius, qui fundus eſt tributorum, capitationum, decimarum, vectigalium, & quarumcunque cenſionum. Eſt ad *Divæ* hujus pedes arca auro, argento, torquibusque dives cum epig. *Nervus Reipubicæ & alentes alo*: adſtant inde *Diſcordia* pallida, lurida & lacera in ſeminuda ac famelica Paupertinorum turba, quæ nihil præter frigidam, Nuces, avenam, poma ſylveſtria & tenuem defert cereviſiam, cernitur ad pedes *Megæræ* hujus arcula inanis cum epig. *Vana eſt ſine viribus ira, & quod datis, accipitis*. Ex veſtibulo æſtimet Lector penetrale. Nec tempus patitur, nec ratio, ut ego ſingulas interiorum conclavium picturas, elegantias, & eruditiones proſequar, quas ipſa curia *Auguſtanæ* Reipub. cum exacta Regii hujus ædificii ſymmetria typis edita deſcribit fuſius, unde ex Cæſareo ſupremæ aulæ Palatio transſcribendam cenſui pulcherrimam Cæſarum Gentilium & Chriſtianorum, ſtatuarum, ſymbolorumque antitheſin hic ſubjectam;

ALEXAN-

ALEXANDER Magnus, *Nihil ſufficit Pagano.*
CAROLVS Magnus, *Nihil deeſt Chriſtiano.*

CAJUS JVLIVS Cæſar, *Veni vidi, vici,*
CAROLVS V. *Veni, vidi, Deus vicit.*

OCTAVIUS AVGVSTVS; σπεῦδε βραδέως.
CONSTANTINVS Magnus, σὺν θεῷ.

TRAJANVS, *Si bonus, pro me; ſi malus, contra me.*
THEODOSIVS Magnus, *Irato telum eripe.*

VESPASIANVS: *Lucri bonus odor.*
OTTO Magnus, *Virtutis melior.*

ANTONINVS Pius, *Ne pereat civis, vivat hoſtis.*
S. HENRICVS *Ut vivat pius, pereat impius.*

SEVERVS, *Omnia fui, nihil expedit.*
FRIDERICVS Ahenobarbus, *Ex aqua renatus, in aquis denatus.*

AVRELIANVS, *Clementer age, ſi vis vincere.*
MAXIMILIANVS I. *Medium tenuere beati.*

Palatio huic Cæſareo reſpondent quatuor aulæ ſuis hiſtoriis, picturis & ornamentis Illuſtres ac Principes, ſic dictæ à Principibus S. R. I. Electoribus *Anno M.DC. LIII.* quo FERDINANDVS IV. in *Regem Romanorum* electus eſt earundem inquilinis. En rudem operis tam politi ac eruditi ſcenographiam gracili calamo,

Digitized by Google

fluidâque chartâ mutile conſarcinatam, cujus coronis ſit lemma in Horologio *Patrum Soc. JESV* obſervatum, Tempus Dilectionis. Viſis dein aliquot Chryſopolarum, Mangonumque officinis, anaglyphis, dactylothecis, armariisque ſquammatim, orbiculatim, angulosè & ovali ſerie ſcitè catenatis cogitatum fuit de *Neoburgenſi* ſequentis diei reditu.

Ipſis ergo *Kalendis Febr.* ſpatio trium horarum iter *Auguſtanum* citatis equis remenſi *Principes* interfuêre poſtridie, quæ dies PVRIFICATÆ VIRGINI ſolennis erat, Sodalitio *Matris Doloroſæ Anno M. DC. XVIII.* in Sacello aulico & feſto SS. TRINITATIS primum cœpto atque per Reverendiſsimum Epiſcopum *Auguſtanum* approbato, cujus primam adiit Præfecturam die ASSVMPTÆ in Cœlum VIRGINI Sacrâ Sereniſſimus WOLFFGANGVS WILHELMVS, non ita pridem ex Provinciis ſuis cis- & trans *Rhenanis* redux. Pari ferè locorum intervallo hinc diſtant *Eyſtadium* & *Ingolſtadium*, quorum illud in amœna valle ad amnem piſculentum paret Reverendiſsimo Epiſcopo & Principi MARQVARDO; iſtud in fœcunda planitie *ad Danubium* ſubeſt Sereniſsimo *Electori Bavariæ* FERDINANDO MARIÆ. Traxit illuc arx montis, vallisque Cuſtos; Hortus Veris, ac Floræ delitium, S. WILLIBALDVS in Cathedrali ſub ara cultus, S. WALBVRGIS in Sacra Parthenone, prodigioſo in hodiernũ diem oleo ſtillans; ac denique Collegium S. J. & templum SS. AN-

Sodalitium Matris Doloroſæ.

Eyſtadiũ. Ingolſtadium.

SS. ANGELORVM eleganti fabricâ per modernum Principem ex nupero *Suecorum* incendio reſuſcitatum. Invitavit iſthuc inviolatum hactenus *Danubii* & *Bavariæ* munimentum, GVSTAVUS ADOLPHVS Rex *Sueciæ* & *Germaniæ* propè domitor ex turri B. VIRGINIS globo Ficus, quod tormento nomen eſt, proſtratus equo & fugitivus, florens in tertium jam ſæculum univerſitas à *Ludovico Divite* Landishutano *Anno M. CCCCLXXII.* inſtitutum; *Wahlius, Mercy & Fuggerus Boiorum* Archiſtrategi in ſuis Parochiæ inferioris tumulis immortales; ſummus militiæ *Cæſareæ Bavaricæque* Legatus *Tillius* ex vulnere ad *Lycum* accepto pridie *Kalendas Majas* inter vota Regii Vatis, *In te Domine ſperavi, non confundar in æternum*, ſperans, expirans, atque etiamnum in monili adamantino ab ISABELLA *Hiſpaniarum* Regina, & mille roſis (vulgò Roſennaubel) à Senatu *Hamburgenſi* ſibi donatis, legatisque VIRGINI *Oetinganæ* tum pro ornatu, tum pro quotidiano *Miſſæ Sacrificio* Clientem ſpirans *Marianum*, ac militem verè *Chriſtianum*.

Fidem propè ſuperant, at non veritatem Scriptores, qui in una Bavaria cenſent triginta quinque Civitates, oppida nonaginta quatuor, quatuor dicaſteria provincialia, octo Collegiatas, ſeptuaginta quinque Monaſteria, ſeptingentas & viginti arces Nobiles; bis mille octingenta & ſeptuaginta quatuor templa; quatuor mille & ſeptingentos pagos; quater mille, centum & tri- *Bavaria.*

ginta vicos;fluvios navigabiles quinque;mille ducentos & ſeptuaginta torrentes;centum & ſexaginta lacus,mille trecenta & quinquaginta vivaria, ſeptingentos & viginti montes ac ſylvas; trecenta & ſexaginta nemora; ex quibus opes & potentiam *Electoris Bavari* quivis facilè aſſequetur; maximè cum univerſus *Bavariæ* Ducatus Anno M. D. VII. unâ eâdemque ALBERTI *Sapientis* & WOLFFGANGI Fratrum voluntate, ſuffragantibus ex omni Provincia ſexaginta quatuor ſacri, profanique ordinis Optimatibus, ac Sacroſancto MAXIMILIANI I.Cæſaris decreto ad ſupremum Primogeniturae Jus & Imperium redigatur.

Decretus interea in *decimum ſeptimum Februarii* reditus in*Provincias Inferiores*,quæ obviis jam pridē ulnis, animisque præſtolabantur *Sereniſſimum Ducem*,ac Sereniſſimum JOANNEM WILHELMVM ex biennali peregrinatione reducē. Dicto Sacro, recitatoq; ad aram B. VIRGINIS itinerario valedixit Dux & Principes Patribus ad ultimam manuum Sereniſſimarum oſculū adgeniculatis,movitq; hâc ipsâ die remiſſis*Bettbrunnâ* poſt litanias ad aram D. VIRGINIS recitatas quatuor Filiis
Monheimum. natu minoribus,totidemq; Filiabus, *Monheimium* ultimū Ducatus ſubditi oppidum ab acubus,quas vulgò dicunt, **Nehter Nadel** / in omnem formam diductis cele-
Wembdinga. bre. Monſtrabat dies frequens *Wembdingam* oppidum
Pugna in Allerheim. *Boicum, Boicosque* Ferentarios ad obſequium Ducis armatos; *Allerheimiū* & vicinos ei colles. An.M.DC.XLV.

ſtrage

ſtrage ſex millium *Gallorum*; captis tormentis & ſeptuaginta vexillis glorioſos, ſumma Exercitus *Boici* jactura fuit Mors *Franciſci Mercii* ſupremi Legati & captus *Gleenus* auxiliarium copiarum Ductor, quam *Joannes Werthius* Cæſo, fugatoque *Gallorum* cornu dextro, & *Reuſchenbergius* clade in *Allerheimio* duplicatâ feliciter reparârunt. Hinc explicabat ſeſe apertiſſima *Rhætorum* planities, campus verè Martialis frequentiſſimis Vrbibus, oppidis, arcibus ac pagis circumſeſſus, Urbe non procul *Nordlingâ* FERDINANDVS III. *Hungariæ* Rex FERDINANDO *Hiſpaniarum Infante*, copiisque ejus *Hiſpanicis* & *Italicis* auctior cum Duce *Bernardo Weinmario* & *Guſtavo Hornio Suecorum* Fœderatorumque Archiſtrategis *Anno M. DC. XXXIV.* juſto dimicavit prælio, plenáque delevit acie duodecim virorum millia, captis ſex mille cum Duce *Hornio*, & tormentis octoginta, quater mille curribus, equis mille ducentis, ſignis militaribus trecentis; Vrbeque Imperiali *Nôrdlingâ* in triumphum abductis. Nullibi ſtatio utriusque exercitus, explicata acies, & conflictus ſpectabatur commodius, quàm *Hochholdingæ* ex arce Illuſtris D. *de Wechlerno* in colle ſitâ, quâ *Sereniſſimos Hoſpites* ſub ſerum ſplendidè magnificeque excepit. Stitit ſe poſtridie propè *Dinckelſpilam* phalanx *Cæſarea* & *Lotharinga*, ac ipſa *Dinckelſpila* Vrbs Imperialis, tot ſtagnis & piſcinis dives, quot diebus annus, adventanti Duci, quem inter lætos tubarum, tympanorumq; plauſus armati

Rhætia.

Pugna Nordlingen.

Dinckelſpila.

mati Cives in quatuor ſtationes diviſi, ac Magiſtratus ante curiam ſolitis veneratus ceremoniis, proſequebatur cum piſcibus, carnibus, vino & avenâ, conſuetis Urbium Imperialium muneribus, ad horæ ſpatium in *Larden* ditionis ſuæ pagum, à ſupremo Aulæ Præfecto L. B. *De Hochſteden* ad *Sereniſſimos Principes* ſalutandos primùm, tum ad menſam *Palatinam* adhibitus. Moram prandii non patiebatur longiorem deſignata in *Bretten* variorum Dynaſtarum pago cœna & quies. Prævenerat ſeros veſpertinosque *Advenas* Eques *Teutonicus* poſtridianos Hoſpites nomine & verbis Celeberrimi Principis JOANNIS CASPARI ab *Ampringer* Magni Magiſtri, ac nunc Pro-Regis *Hungariæ Mergentheimium* ad Urbem & arcem Ordinis invitarurus. annuit votis Dux, movitque poſtridie *Herbſthuſium* pagum ditionis *Hohenloicæ* celebrem à profligato per *Mercium* ad internecionem *Turenii* exercitu *Anno M. DC. XLV.* captis quatuor militiæ Archiſtrategis, pluribus Tribunis, Legatis, vigiliarum Præfectis, Centurionibus, minorumq; Gentium Ductoribus, bis mille quingentis gregariis, machinis curulibus omnibus, ſignis equeſtribus viginti octo, pedeſtribus triginta duo; cæſisque quàmplurimis, ex quibus ſoli *Mergentheimenſis* Commendatoris ſubditi bis mille quingentos terræ mandârunt. Obvii ad primum ab Urbe lapidem Equites tres *Teutonici* repetiêre Magni Magiſtri & Principis licet abſentis ſui deſiderium, quo Vrbem, arcem, earumque facultates deferat

Herbſthuſium à Caſo Turrenio celebre.

Mergentheimiū Ordinis Teutonici Sedes.

ferat ac permittat gratioſo *Sereniſſimorum Hoſpitum* uſui & arbitrio. Itum ſic in Urbem & arcem per armatos Cives, Militesque hinc tubis, inde tympanis canoram; quæ prima nunc Ordinis *Mariano-Teutonici* ſedes vitiferis paſſim montibus, triticeis collibus, piſculento ſubaro, pinguiſſimisque vallibus circumcirca coronatur. Incunabula Religionis adeò Illuſtris fuère An. M.XCIX. Xenodochium *Hieroſolymitanum* & *Divæ* VIRGINIS oratorium: crevit deinceps Anno 1191. titulo Equitum ſub regula S. AVGVSTINI ac duplici *Cruce* in pallio aſſumpta; meruitque rebus fortiter pro chriſtiana Religione geſtis amplum à CÆLESTINO III. Anno M.C.XCII. ſuæ confirmationis diploma. Primus Ordinis Magnus Magiſter *Henricus* à *Walpot* vivit in nobiliſſima Juliæ Familia etiamnum ſuperſtes; quartus *Hermanus* de *Saltzâ* primus facile iſtius ſæculi Miles & Heros, cujus vexillo FRIDERICVS II. Imperator indulſit *Aquilam*; *Crucem nigram* Pontifex, *auream* Rex *Hieroſolymitanus*, & *Lilia aurea* S. LVDOVICVS, ſpatio LIV. annorum ſubegit infidelem *Pruſſiam* & *Livoniam*. Degener tandem à parta majorum gloria & Religione *Apoſtolicâ* ALBERTVS *Brandeburgicus*, & GOTTHARDVS *Kettler*, quorum hic à SIGISMVNDO *Poloniæ* Rege Dux *Curlandiæ*, ille *Pruſſiæ* Anno M.D.XXV. nominatus, fœdiſſimam Ordini & Imperio, ampliſsimis iſtis Provinciis ſpoliato inflixère plagam. Conſtat ille nihilominus ſibi, ſervatque ratione

Ordo Teutonicus.

Inſignia Ordinis.

Defectio Pruſſiæ & Curlandiæ.

Seſſio Ordinis in Comitiis Imperii. *Pruſſiæ* apoſtatricis in diætis Imperialibus primam poſt Archiepiſcopos ſeſsionem ac ſuffragium, illuſtrior, majorque in quatuor Archi-Ducibus *Auſtriæ*, MAXIMILIANO, LEOPOLDO, & duobus CAROLIS, Magnis Ordinis Magiſtris; quos, uti & modernum horum ſucceſſorem JOANNEM CASPARVM ſuperſtites undecim, ut vocant, *Ballivia Ordinis Teutonici.* *Balliviæ*, *Alſatica*, *Auſtriaca*, *Atheſina*, *Confluentina*, *Franconica*, *Juncetana*, *Weſtphalica* & *Lotharingica* Catholicæ; *Haſſiaca*, *Thuringica* & *Saxonica* potiſsimum *Lutheranæ* tum per Provinciales ſuos, tum per Legatos debitis hactenus ſemper obſequiis omniqúe obſervantiâ in Comitiis, & *Viennæ* Anno M. DC. LXII. & *Mergenthemii* Anno M. DC. LXX. habitis coluêre. *Tituli Teutonici.* Hos vocat novos HONORIVS III. *Eccleſiæ Catholicæ Machabæos*; Milites Chriſti FRIDERICVS II. Imperator; *Murum Romani* Imperii & *Domus Iſrael* RVDOLPHVS I. ac ſigniferos Militiæ *Chriſtianæ Romanorum* Rex LVDOVICUS. Felix *Pruſſia* & *Livonia* quamdiu iſtis Religionis avitæ ac morum Magiſtris paruit! altos non ſemel audivi *Livonum Pruſſorumque* gemitus, *perditas ſuas cum Religione Regiones, omnemque agrorum & commerciorum benedictionem.*

Hæc dum avidâ curioſâque aure excipit JOANNES WILHELMVS; adeſt Duci Legatus Reverendiſsimi & Celſiſsimi Principis & Epiſcopi *Herbipolenſis ac Bambergenſis* de *Ternbach* facundiſsimus interloquii Princi- *Legatus Herbipolenſis.*

palis

palis Orator, atque in *Lauda Herbipolenſis* Ditionis oppido, poſtridiani Hoſpitii, *Hoſpitumque Sereniſſimorum* metator. Remiſſus cum amicis gratiis ad Principem ſuum voti compos. Itum poſtridie ex arce per *Xyſtum* foſſis Urbis inſtratum ad D. VIRGINIS & *Ordinis Mariani* Oratorium ac Vicinum RR. PP. *Capucinorum* cœnobium, unde poſt auditum miſſæ Sacrificium finitumque prandium ſub horam diei ſecundam diſceſſum per amœnam vallem hinc in colles vitiferos, inde in triticeos, ſiligineoſque acclivem in *Lauda*, ante cujus portas in prato jam tum Princeps *Herbipolenſis* frequenti Nobilitate ſtipatus *Sereniſſimos Advenas* præſtolabatur. Poſt prima mutui honoris officia Principes curru Epiſcopali ſimul vecti ſubiêre Urbem armatam inter congratulantes Epiſcopalium tubarum, tympanorumque modulos, atque ipſum nocturnæ quietis Palatium. Lautior iſtius noctis cœna, amiciſſimumque in ſeram noctem de graviſsimis negotiis colloquium maturârunt ſequentis diei abitum. Perſuaſus multis tandem precibus Princeps *Herbipolenſis* continuit poſtridie ſe domi, non abſque tenero *Hoſpitum* abeuntium deſiderio; Nobilitas verò, Currus, Equites, Pediteſque ad fines Ditionis comitati *Laudam* redierunt, excepit Ducem hic adventantem idem, qui cum binis cohortibus equeſtribus pridie deduxerat per territorium Moguntinum, Perilluſtris D. *Trüchſeſius* Toparcha *Biſchoffsheimienſis*, viæ per Toparchiam ſibi ab Electore *Moguntino* DA-

Princeps & Epiſcopus Herbipolenſis.

Territorium Moguntinum.

MIANO von der Leyen commiſſam Dux, Comes & Convivator. Riſum tenuêre Principes JOANNES WILHELMUS & WOLFFGANGUS GEORGIUS ſub ipſum in *Kiſſem* oppidum ingreſſum à ſponſis è templo obviis faſciculo roris marini civiliſsimè honorati; animabat convivas ad lætiores crateres hoſpitalis & & parietinus rhytmus, Jung holl Wein / Jungfraw ſchenck ein / Juncker trinck auß / Bawr zahl den Schmauß. Et hæ ſunt ſæculi moderni leges, ac mores, ſub quibus famelici coloni gemunt ac fatiſcunt. Occurrit ad alterum à Miltenbengâ lapidem Per-Illuſtris D. *de Schônborn* ſupremus *Principis Electoris* Mareſchallus, Nobilitas *Moguntina*, Dimacharumque ex legione *Chavignack* cohors, quæ pompâ Principali *Ducem* induxêre in Urbem, totumque deinceps Comitatum impenſis *Electoralibus* ſplendidè habuêre. Defluxit inde claſſis ſecundo *Mæno* per armatam utrinque ripam inter feſtivas Bombardarum, mortariorum, grandiorumque balliſtarum acclamationes, prætervecta *Klingenbergam* Vino; *Aſcaffenburgum* arce, *Selgenſtadium* Abbatiâ S. BENEDICTI, ſepultoque in Baſilicâ S. EGENHARDO CAROLI Magni Cancellario, *Hanoviam* tabaco; *Francofurtum* mercimoniis, *Hoxtariam* bellis jam pridem nobilitatam; ſalutatuſque fuit in navi *Dux* à Comite *Hannoviano* & à Magiſtratu *Francofordienſi*, vino, aliiſque cultus honorariis. Stitit tantiſper curſum *Sereniſſimus Princeps* LUDOVICUS *Darmſtadienſis* qui Sereniſſimos Affinem, Sororem & quatuor

Kiſſeniũ.

Mores hujus ætatis.

Mareſchallus Elector. Mogunt. D. à Schônborn. Miltenberga,

Francofurtum.

agnatos *Riſſelheimii* ſolenniſsimo tormentorum applauſu, militiâ ſub vexillis explicatâ, frequenti Nobilitate, & arce communitâ amiciſsimè excepit, tenuitque per biduum Congerrones ſibi ſuæque Domui conjunctiſsimos. Didicit tum JOANNES WILHELMVS primum Sereniſsimæ hujus Familiæ, lineæque *Darmſtattinæ* Conditorem GEORGIVM I. PHILIPPI Magnanimi Filium natu minorem, & WILHELMI *Caſſellani* Fratrē, ſuumque abavum: LVDOVICVM I. Proavum Geiſſanæ Academiæ Fundatorem (cujus Frater FRIDERICVS *Homburgenſem* propagavit lineam) ob inviolatam in *Cæſarem* Fidem *Fidelis* cognomen, atque optimo Fratrum conſenſu jus Primogenituræ pro Domu ſua adeptum; GEORGIVM II. Avum, FRIDERICI *Cardinalis* Fratrem, tranſactâ cum Agnatis causâ *Marpurgenſi*, vivis repentinâ morte ereptum; ac LVDOVICVM II. Avumculum ſtirpis, ſtipitiſque ſervatorem. *Riſſelsheimiū.* *Linea Darmſtattina.*

Invitatus pridie Dux ab Archiepiſcopo, & Electore *Moguntino* per *Illuſtrem* D. L. B. de *Rollingen* Protribunum & Legatum, reductuſque pari, quâ venerat ante biduum, ſolennitate ad navim à Principe & aula *Darmſtattina*; ut primum, quà *Mœnus* influit in *Rhenum*, venit in conſpectum *Moguntiæ*, ſalutârunt eum eminus balliſtæ grandiores ex vallis, propugnaculis, & litore adverſo, linguâ planè militari; amicâ patriâque Reverendiſsimus Celſiſsimusque Princeps & Elector DAMIA- *Moguntia.*

Digitized by Google

Elector Moguntinus.

NVS von der Leyen cominus; officioſâque Reverendiſſimum Illuſtriſſimumque Capitulum & Proceres *Moguntini.* Vecti dein ſimul longo rhedarum ordine per pedeſtrem Chiliarchæ de *Schônborn* legionem viris, armiſque planè ſelectam inter ſuaviſſimos tubarum, tympanorumq; *Electoralium* concentus ad Palatium, tantisper ſinguli in ſuis conclavibus reſpirârunt pro voto modicâ refecti cœnâ. Vel tantilla quies quantum poſtridie vitrorum motum ac quantam vini genoroſiſsimi excitavit tempeſtatem à meridie in Veſperum, fulminantibus tonantibuſque ter ad ſingulos ſanitatum vices colubrinis? Non pauci Dapiferorum, Palatinorumque vinolentis ſuccubuêre fluctibus in ipſo portu paſsi ferè & ſanitatis, & rationis naufragium. Revixêre poſtridie, qui viſo manè cruenti CRVCIFIXI capite truncati, B. VIRGINIS & S. JOANNIS lapidati prodigio; caſtello *Jacobino* ac *Druſiano* monumento, Heros ſuos à meridie proſecuti ad ſpectandum Eccleſiæ Metropolitanæ theſaurum in pretioſiſsimis margaritis ab ALBERTO II. Marchione *Brandenburgico* A. M.D.XLV. Archi-Epiſcopo relictum. Cenſet anteceſſores Epiſcopos centum & quinos, ſexaginta quatuor Archi-Epiſcopos, & quadraginta novem Electores Elector inter octoviros, nempe *Trevirenſem* Archi-Cancellarium per *Galliam*, *Colonienſem* per *Italiam*, Regem *Bohæmiæ* ſupremum Pincernam, Ducem *Bavariæ* Archidapiferum, Ducem *Saxoniæ* Archi-Mareſchallum, *Brande-*

burgicum,

Google

burgicum, Archi-Camerarium; *Comitem Palatinum*, Architheſaurarium Decanus: Archi-Epiſcopus Epiſcoporum *Herbipolenſis*, *Wormatienſis*, *Eychſtattienſis*, *Spirenſis*, *Argentinenſis*, *Conſtantienſis*, *Auguſtani*, *Hildeſienſis*, *Curienſis*, *Paderbornenſis*, *Verdenſis* & *Halberſtadienſis*: Primus per *Germaniam* Archi-Cancellarius, Electionis Cæſareæ, Electoralis Curiæ ſuffragiorumq; Præſes; Cenſor *Credentialium*, ut vocant literarum, & Legatorum ab Electoribus, Principibus, Imperialibuſq; Urbibus ad Diœtas Imperiales miſſorum ac denique Circuli *Rhenani* Electoralis Dictator; cui ſubſunt *Moguntia* ab Anno 745. Archi-Epiſcopalis, inventâ Anno 1450. Typographiâ, inſtitutâque Anno 1482. Academiâ Celebris; *Moguntiacum* territorium, vino & frumento dives; *Frislaria* in *Haßia Caſſellenſi*; *Erphordia* & *Eisfeldia* cum ſuis dynaſtiis in *Thuringia*; hanc muniit JOANNES PHILIPPUS de *Schônborn* Princeps hujus ſæculi ſagaciſsimus *Erffurto* Anno 1664. capto, ac *Burgo* S.S PETRI & CYRIACI vallis propugnaculiſque circumducto; *Stradam Montanam* arce *Starckenburgenſi*; fines *Moguntinos* munitiſsimo in præcipiti fortalitio *Kônigſtein*; ipſam verò *Moguntiam* muris, propugnaculis & caſtro *Jacobino*. *Epiſcopatum qui deſiderat, bonum opus deſiderat*, inquit, *Doctor Gentium*; hunc qui poſsidet, nunquid meliorem tenet portionem? Cui cœlum venale eſt, venalis erat hic Archi-Epiſcopatus, quem DAMIANUS HARTARDUS **von der Leyen** abſque ulla

ulla cujuſcunque tandem nominis ſimonia anticipato jam pridem pretio per cambiatores pauperes & mendicos cœlites transmiſſo ſibi comparavit. Nunquam ille *Trevìri*, dum ibidem vixi, adibat vel chorum, vel concionem (adibat autem plerumque ter de die) quin ſingulis Pauperibus magno numero confluentibus manu propriâ liberalem diſpenſaret Eleemoſynam; magnus DEI, cœlitumque fœnerator, *qui tota die miſeretur & commodat*; Proſecutus ille cũ Capitulo & Nobilitate ſub *horam tertiam pomeridianam Sereniſſimos Hoſpites* ad Navim poſt mutuos, amantiſsimosque complexus ſpectabat ex ripa Naves in altum *Rhenum* provectas; militia, machiniſque æneis ex litore & propugnaculis ultimum vale, iterque proſperum voce per omnem regionem circumfuſâ acclamantibus. Deſignârat Elector Perilluſtrem *D. de Schonborn* ſupremum Mareſchallum, ac Capitulum Reverendiſsimum & gratioſum *D. ab Eltz* laterales Ducis Comites per *Rhenogaviam* terreſtrem *Germaniæ* Paradiſum, quæ certatim nobiliſsimos terræ ſuæ fructus dabat delibandos. Sapidius gratiusq; vinum nec dedit *Gallia*, nec *Italia*, quàm *Elfeld Rhenogaviæ* oppidum. *Bingam* ſub ſerum attigimus, à Legatis *Moguntinis* ſplendidè habiti. Acceptis poſtridie pro more Eccleſiæ reverenter *Cineribus* (dies enim erat *Cinerum*) actiſque utrique Legato gratiis movit Dux non ſine periculo per ſcopulos *Bingenſes* jam tum *Baccheraco* & *Cobæ*, quæ oppida ſunt Electoris *Palatini*, proditus per

Diſceſſus Moguntiâ per Rhenogaviam.

Binga.

per vocaliſſimas tormentorum *Bingenſium* machinas. Pari tono *Baccheraco* & *Coba* nunciârunt *Weſaliæ* Ditionis *Trevirenſis* Vrbi lætum Sereniſſimi Comitatus adventum; & hæc *Cattæ*, *Rheinfeldiaque*, atque utriusque Domino Sereniſſimo Principi ERNESTO, *Haſsiæ Landgravio*, qui ad *Rheni* litus una cum Sereniſsima Conjuge, & utroque Sereniſsimo Filio inter alternas tormentorum bombardarumque gratulationes amiciſſimos ex navi abduxit Advenas equis, rhedisq; ad arcem ſuam *Rheinfeldiam* & prandium jam paratum; indeq; finita mensâ reduxit ad navim per armatos Cives & Milites, conſpirantibus cis & trans *Rhenum* in Heri ſui vota, teneroſq;, propenſiſsimi in domum *Neoburgicam* animi ſenſus balliſtis grandioribus. *Boppardia* feſtivo hoc reboatu experrecta ſtitit ſe ſub ſignis, uti & *Breubacum*, *Oberlohnſtein*, oppida & arces intermediæ, ſuum teſtata gaudium circumflexo per omnem latè viciniam tormentorum, mortariorum & bombardarum accentu. Excitus ad primam tormentorum ex arce *Ehrenbreitſteinianâ* & Vrbe *Confluentina* gratulationem *Rhenus* & *Moſella* peregrinas naves & amicos vectores huniſsimamè ad amicũ litus invitabant. Reverendiſſ. Celſiſsimusque Princeps & Elector JOANNES HUGO de *Orsbeck* S. R. I. Elector & Archi-Cancellarius per *Galliam* & Regnum *Arelatenſe* in Illuſtriſsima Fratris ſui Germani Metropolitanæ *Trevirenſis* Decani, Capitularium, Nobilitatis & Optimatum coronâ Sereniſsimos

Rheinfeldia.

Sereniſſimus Landgravius Erneſtus.

Arx Ehrenbreitſteiniana.

Elector Trevirenſis.

niſsimos Duces & Principes navi digreſſos officioſiſsimè complexus, ſuo eos duxit curru inter exultantes ex utraque *Rheni* ripâ machinas grandiores ad interiorem arcem, cœnaculum & aulam cuique adornatam. Sonuêre poſtridie ad ſingulos ſanitatum crateres tres ex arce machinæ majores, totidemq; mox ex Vrbe *Confluentia* reciprocis reſonuêre votis. Arſit ſerus veſper in ipſa *Rheni*, *Moſellæque* confluentia ignibus miſſilibus in mille formas, artifice manu, figuratis. Conſcenderunt poſtridie Sereniſſimi JOANNES WILHELMVS, & WOLFFGANGVS GEORGIVS cum Sereniſſimis D. D. *Matre* & *Landgravia Haſſiæ* Principis ERNESTI D. Conjuge arcem in excelſo monte ſitam, ſolveruntque ſinguli accenſo fomite grandiorem machinam, quæ poſt meridiem heſternos plauſus novis iteratiſque votis confirmabant. Caſtrum hoc & naturâ & arte inter omnes *Europæ* arces jam pridem muniſſimum; novis non ita pridem operis, viis ſecurioribus, largioribus foſſis, viciniſque Montium jugis procul remotis, factum à Reverendiſſimo & Celſiſsimo Principe & Electore CAROLO CASPARO von der Leyen inexpugnabile; ad cujus pedes ſuperbiſsimum ſurgit Palatium tribus verſus *Rhenum* propugnaculis ſolidatum. Vnicum in præmaturo CAROLI CASPARI Principis verè Pacifici, in DEVM pii, in *Cæſarem* fidelis, munifici in Clerum Clericoſque in Seminario à ſe fundato formandos, in ſubditos humani, liberalis in

Pauperes

Digitized by Google

Pauperes & in inimicos beneſici obitu ſolamen fuit Auguſtiſsimo Cæſari, Imperio & Archi-Diæceſi Succeſſor ex Sorore Nepos, cunctis Electorum ſuffragiis votiſque ſubditorum, propter eximias Naturæ, Gratiæque dotes ad iſthanc dignitatem expetitus. Eſt ille inter Archi-Epiſcopos *Trevirenſes* octogeſimus ſeptimus, quadrageſimus inter Electores, inter Zelatores *Domus* DEI & Imperii nulli ſecundus, primus inter Octoviros in Diœtis Imperialibus Suffragator, ac Primas *Metenſis, Tullenſis & Verdunenſis*. Atque hi ſunt glorioſiſsimi fœcundæ *Juliæ* fructus, tres ſcilicet uno eodemque ſæculo, & ex eadem Familia Archi-Epiſcopi & S. R. I. Electores, CAROLVS CASPARVS **von der Leyen** DAMIANVS HARTARDVS **von der Leyen** & JOANNES ab *Orsbeck* Trias & Decus ævi noſtri ſempiternum. *Tres Electores ex Julia Ducatu.*

Pridie Nonas Martias rediit Sereniſsimus Dux poſt *quintam matutinam* in Illuſtriſsimo Electoris, Decani Fratris, Capituli ac Nobilitatis Comitatu poſt amiciſſimas Hoſpitalitatis gratias, mutuoſque reciproci Honoris complexus ad naves, quibus æneæ machinæ Martiali ſuo idiomate ſolenniſsimè valedixêre. Dum pleno *Rheni* alveo Dux iter ſuum accelerat; appellit cum Celoce Magiſtratus *Andernacenſis*, qui felicem gratulatus reditum vino honorario, tormentis, armato Milite & Cive gaudium & obſequium ſuum profitebatur. Itum deinceps per armatum utrinque *Rhenum*, alternas Ci- *Andernacum.*

Ffff 2 vium

vium & Ruricolarum exploſiones, Urbesque, oppida & arces non mediocriter Sereniſſimo tranſitu exhilaratas ad fines *Juliæ* & *Montium*, unde quaternis auctiores navigiis Jaculatorum, quos patriâ vocant linguâ, die

Bonna. Kugel-Schützen plenis, prætervecti *Bonnam* ſedem Archi-Epiſcopalem tormentis ter circa Urbem exploſis exultantem, atque *Coloniam Agrippinam*, cujus Conſu-

Colonia Agrippina. les bini, *Cronebergh*, & *de Groote* cum Syndico poſt Urbaniſſimam gratulationem Ducem reducem nobiliſſimo vino, Cives ſub octo vexillis per totum litus explicati feſtivis armis, atque æneæ machinæ ex propugnaculis circumcirca Urbem ſolenniſſimo tono ter venerati, ter benè precati, ter amicam ſemper viciniam ac conſtantes Sereniſſimi Ducis favores petiêre. Statio no-

Mulheimium. cturna erat Mulheimium Ducatus *Montenſis* oppidum, ubi Sereniſſimus Dux & Princeps à Nobilitate Patriæ, ducentis Peditibus fidelibusque Subditis ſummo animorum ſolatio exceptus, poſtridie ipſe ſolus cum Præfecto L. B. *de Hochſtette* in clauſa rhedula excurrit *Coloniam* ad Sereniſſimum Principem Electorem MAXIMILIANVM HENRICVM ſuum Amitinum. Inde redux vento licet verſo, turbatoque non parum *Rheno* movit *Duſſeldorpium*, quod ſeſe totum per ſeſqui horam

Status Patriæ. ad Inſulam excipiendo Duci opportunam effuderat. Stabat hic Nobilitas utriusque Ducatus, primi Miniſtri, ſanctiores Conſiliarii, & Optimates magno numero ad exoſculandos Sereniſſimorum ſuorum Principum

Digitized by Google

pum manus collecti. Quibus ceremoniis ritè peractis, magnus rhedarum, curruumque ordo induxit Sereniſſimos *Ad-venas* inter continuos tormentorum, campanarumque applauſus ſub adultum jam veſperum in *Montium* Metropolim, Ducumque ſedem *Düſſeldorpium*, ignibus, facibus, lucernis, armatoque Cive & Milite à porta *Bergenſi* verſus *Ratingenſem* uſque ad Colllegiatam D. VIRGINIS Baſilicam diſpoſito triumphans. *Duſſeldorpium.* Gratiæ ſupremo Numini, Cœlitibus, Angelisque Tutelaribus pro ſalvo biennalis Peregrinationis conductu ac feliciſſimo Sereniſsimi JOANNIS WILHELMI reductu hic actæ: quas Sacratiſsima DEI ſub *Throno Euchariſtico abſconditi* benedictio & Hymnus *Ambroſianus* modis muſicis, tubis, tympaniſque decantatus coronavit. *Gratiæ pro peracta feliciter biennali peregrinatione.* Ego verò profundiſsimo ad *aram Euchariſticam* gemitu poſtridie pro Sereniſsimo JOANNE WILHELMO & nobiliſsimo ejus Comitatu ſupplex in has ferè voces erupi. Pater! quem, & *quos dediſti mihi*, tuus & tui erant, & *non perdidi ex iis quemquam*! *Tu Dominus virtutum ubique nobiſcum, Tu via, veritas & vita noſtra in viam Pacis & Proſperitatis*, paſſus omnes & ſingulos per biennium promoviſti, Angelusq; tuus *Raphael* comitatus nobiſcum in via cum Pace, ſalute & gaudio in Patriam reduxit. Tu, tu eras, *Domine virtutum*, in procinctu ſuffragium, in via ſolatium, in in æſtu umbraculum, in pluvia & frigore tegumentum, in laſsitudine vehiculum, in adverſitate præſidium, in

lubrico baculus, & in naufragio portus! Te Duce, quò tendebamus, proſperè ſemper pervenimus & demum incolumes in propriam rediimus regionem. *Benedictus es Domine Deus Patrum noſtrorum, & laudabilis & glorioſus* in ſingulis Peregrinationis noſtræ momentis, paſſibus, ſemitis, aviis, deviis, planis & aſperis! *utinam*, utinam *dirigantur deinceps viæ noſtræ ad cuſtodiendas juſtificationes tuas*, decurramusq; ita reliquos viæ & vitæ dies, ut Te bravium in meta comprehendamus, *Pater Sancte!* & ego rogo pro his, qui tuus & tui ſunt, quem & *quos dediſti mihi*, reddo tibi; *Serva eum & eos in nomine tuo*, ne ſit inter illos *Filius perditionis* à via felicis æternitatis devius, & in ſtygiam abyſſum præceps. Hoc rogo, ut ſerves eum & eos ab omni & corporis & animæ malo, utpote *Pupillam oculorum tuorum*; ſintq; & ille, & omnes in te unum; & tu in eo, ſint ille & illi ſemper tecum; hic per gratiam, & in Patria Cœleſti per gloriam. AMEN.

✡ ✡
✡

Adjecta

Adjecta eſt ſequens gratulatio, eò quod non eſſet ad manum; dum typus urgeret. ponenda ad paginam 229.

Alumni Collegii *Henricæi* Regii *Flexienſis* Sereniſsimo Principi
JOANNI GUILLELMO JOSEPHO IGNATIO
Bavaro, *Neoburgico* &c. dum Collegium inviſit
19. *Kal. Sept. Anno* 1675. in Regia ejuſdem Collegii Aula Pyramidem ſtatuunt variis
ſymbolis ornatam.

Duo Scenam aperiunt.

1us. ADeunt te *Muſarum* Alumni, *Princeps Sereniſſime*, tuorum in ſe beneficiorum memores, quorum ubique te patronum exhibuiſti; nihil utique timendum ſibi eſſe Putant, ne tuo aſpectu ac Majeſtate deterreantur, qui cùm Muſis familiariter ſemper vixeris: adeunt ſibi gratulabundi, qui tantum Principem poſsideant, cui dum totus applaudit Orbis, patere, *Princeps Sereniſsime*, in tantæ lætitiæ partem *Muſæ* quoque noſtræ veniant, quod pro ſuo jure eò juſtius repetunt, quod ex tantis laudibus, quæ nunc totam *Europam* admiratione defixam tenent, eas ſibi aliquid decerpere ipſe volueris, quarum nempe partem iis te debere vis videri. Quam tibi lætitiam dum teſtabantur illæ, in tuas etiam effundentur laudes; neque timebunt, ut lubenti animo eas accipias, dum quidquid habent pretioſius,

ſtræ, quod unum *Neoburgico* Principe, quantus, quantus ille ſit, dignum nemo negaverit. Emendicabunt nempe à te, quod tibi offerant, neque id pro tuâ in *Muſas* humanitate denegaveris: Te ipſum, inquam, tibi ſiſtent, ut quot exhibentur ſymbola, tuas laudes, virtutem, gloriam, Teipſum denique in totidem velut imaginibus expreſſum agnoſcas. Quæ dum ipſe miraberis, agnoſces ſimul, *Princeps Sereniſſime*, qui ſint populorum de te ſententiæ, quæ gaudia. Doctarum Gentium uſurpavimus linguas, in quibus utique ita verſatus es, cùm una non ſufficiat ad tot laudes tanti Principis pro merito prædicandas.

En tibi pro ſymbolo ſpeculum igniarium ſoli oppoſitum. Lemma, *Diſperſa colligit.*

Ignea dum medio Phœbus jaculatur ab axe
Spicula, nunc flores diſperſâ luce colorat;
Nunc gemas trudit virides; penetralibus aurum
Nunc terræ effingit; ſeſeque imitatur in auro.
At ſi fortè manu radiis ſolaribus ardens
Objicias ſpeculum: contractâ luce coërcet
Ilicet hîc radios ſpeculum, quique ante per auras
Diſperſi fuerant, punčto coguntur in uno.
Heroum grandes animæ, Bavarûm inclyta quondam
Nomina, ſeu merito virtus vos Martia Cœlo
Per medias belli ſtrages, per mille pericla
Evexit; ſeu vos, palmis melioribus, aſtris

Inſeruit pietas; jam cedite, dum alta nepotis,
Heroas prius in plures quæ ſparſa micabant,
Collegit veſtri decora immortalia virtus.

1. Quid peregrinum affers ſymbolum? dum domeſticum ipſe nobis offers *Princeps Sereniſſimus*, *Cliviæ* inſignia, *Carbunculum* nempe *ſceptris coronatum.*

Aurea gemmantem circumdant ſceptra pyropum
Rutilis ſuperba liliis.
Prô quantus gemmæ fulgor, quantuſque relucet
Sceptris pyropus nobilis!
At potius quàm ſceptra micant, quæ lumine circum
Pyropus accendit ſuo.
Qui dum cuncta ſinu gemmanti colligit, ipſa
Majore donat lumine.

Si te circumdant cognato ſanguine ſceptra
Si decora illuſtrant Atavûm; ſplendore viciſſim
Lucent illa tuo, quæque inter multa refundunt
Hi decora; hæc Atavis majori luce remittis.

2. Carbunculum affers ſceptris coronatum, egregiè tu quidem, & aptè ad laudes tanti Principis: carbunculum ego reddo radiis ſolaribus objectum cum hoc lemmate, *Lux major ab alto.*

Emicat & vivax ignes imitata pyropi
Flamma vomit radios, gemmarum hunc cætera nempe
Turba

Turba colit, proprioſque humilis dum condit honores,
Vicini geſtit radiis ardere pyropi.
At tibi tunc radium furtim jaculetur ab alto
Delius, ut proprios condit carbunculus ignes!
Ut micat! ut ſtellas majori luce laceſſit!
Scilicet exoritur gemmæ *Lux major ab alto.*
Non ego laudârim, *Princeps*, inſignia gentis,
Nec grandes Atavûm titulos, partoſque triumphos;
Non dignam imperio ſpeciem, nec ſplendida quamvis
Ingenii ornamenta tui. *Lux major ab alto*
Scilicet exoritur, pietas, quæ propria gentis
Laus *Bavara*, rapit in te oculos, quæ cætera nobis
Dum decora illuſtrat, cœleſti hæc lumine vincit.

1. Præclara quidem illa ſymbola, at in eo tamen minus probantur, quod Principis noſtri gloriam quaſi per partes diſtractam nobis exhibeant.

2. Quaſi ſcilicet totam ſolis lucem uno in ſpeculo colligas.

1. Colligam enimvero, cùm dixero eum Sereniſſimi Patris Principis PHILIPPI WILHELMI veſtigiis propius inſiſtere. Symbolum, *Aquila, quam pullus ſequitur.* cum hoc lemmate

Gaudet non inferiora ſecutum.

Vix bene *Reginam* volucrum lanugine prima
Mollis pluma tegit, cùm nidos linquere inertes,

Digitized by Google

Atque humiles terras, patremque æquare volando
Nobilis ardor agit. ſive hic nigrantia tranat
Nubila, ſeu nimborum inter cœlique fragores,
Fulguraque humanas longè terrentia mentes,
Impavidis volitat pennis: ſeu nubila temnens,
Audaci ſuperat niſu, ſolemque tueri
Suſtinet, & recto radios admittere vultu.
Hac ſequitur proles, non miſta tonitrua flammis,
Non cœli terret fragor, aut ardentia ſolis
Lumina, dum patrem pennis haud degener æquet.
Scilicet hic ſoboli applaudit, penniſque ſonorum
Æthera percutiens feſtis clangoribus implet
Lætior, & *Gaudet non inferiora ſecutum.*
Sic te immortali tollit dum gloria curru
Aſtra ſuper, *Bavaræ* lux *O, Neoburgice*, gentis,
Seu tibi plaudentes vultu metuente timeri
Concilias populos, doctæ ſeu *Palladis* artes
Innocuas colis, aut latè te *Principe* gaudes
Florere *Aonidas*, ſeu te *Mavortius* ardor
Ad pugnas, atque arma vocat: præclara Parentis
Inſequitur preſſo Natus veſtigia greſſu.
Dumque viam ſignat quâ ſe ſublimis ad aſtra
Attollat, *Gaudet non inferiora ſecutum.*

3. 4. 5. & 6. *In ſcenam deſcendunt*

3. Vobis ſcilicet ſolis *Principem Neoburgicum* mirari liceat? Et nobis quoque fas eſt in communis Lætitiæ partem

partem venire. Si placent ſymbola, ſymbolum modò mihi occurrit, dum nobis aliiſque populis tacitus gratularer, quibus *Principem Neoburgicum* ſpectare & mirari liceat.

Symbolum. *Sol*, qui dum luſtrat omnia, ab omnibus ſimul cum admiratione cernitur.

Lemma *Aſpicio* ; *Aſpicior.*

Arduus aſpicio terras abeundo, tot urbes
 Tot regna & populos cernere nempe placet.
Rurſus & *aſpicior*, me cernere nempe viciſſim
 Urbibus & regnis, tot populiſque placet,
Plus do, quàm accipio: cùm me unum trado videndũ,
 Tot rerum aſpectum nempe rependo ſatis.
Sic & ego alternis, imo & cum fœnore, curſu
 Luſtrando terras, *aſpicio*, *aſpicior.*
Aſpicis & *Princeps*, terras peragrando, tot Vrbes,
 Tot regna & populos cernere nempe placet.
Rurſus & aſpiceris; te cernere nempe viciſſim
 Vrbibus & regnis tot populisque placet.
Aſpicis, at plus das; te unum tradendo videndum
 Tot rerum aſpectum pendis & uſque ſatis.
Sic & tu alternis, imò & cum fœnore, *Princeps*,
 Luſtrando terras, *aſpicis*, *aſpiceris.*

4. Mira tu quidem ſed *Latina*, atque adeo haud fortè ab omnibus ſatis intellecta: *Gallicè* loquamur. ſedebitis vos judices an mentem illius ſim ſatis aſſecutus, cedo tantum hoc ſymbolum.

De mon chart eſclattant de feux & de lumieres
Je regarde cet univers
Je prends plaiſir à voir, fourniſſant ma cartiere
Ces villes, ces chateaux & ces peuples divers.
Mais ils n'y perdent rien, car enfin en revangé
En me donnant a voir on eſt trop bien paye;
Ainſy par un heureux eſchange.
Je *regarde* & *ſuis regarde.*
Grand *Prince*, c'eſt ainſy qu'en parcourant le monde
Vous regardés cet univers,
Et vousprenés plaiſir ſur la terre & ſur l'onde
A voir ſes raretés, & ſes peuples divers;
Mais apres tout, Grand *Prince*, on eſt trop bien payé
De l'honnerer de vous voir: Quand on vous a monſtré
Ce qu'on a de plus beau, de plus conſiderable,
Ce qu'on a de plus rare & de plus admirable,
Ce qu'on a de plus noble & de plus pretieux,
De plus grand & de plus mermerveilleux,
Montrés vous ſeulement par un heureux eschange,
On n'a rien d'aſſés grand pour donner un revange;
On ſe croit trop heureux de pouvoir a ſon tour
Voir avecque plaiſir le Prince de *Neubourg.*
Et la terre en beautés & raretés feconde
ſe croit trop bien recompenſeé
De l'honneur de vous voir & de vous poſſeder
Advoüant qu'elle eſt ſur paſſeé.
Et ſi vous vous plaiſés a regarder ce monde
Il ſe plait encor plus, Prince, a vous regarder.

5. Nec mirum cùm Sereniſſimus P*rinceps Solem* imitetur,qui quæ loca inviſit, ea ſimul clariſſimâ luce colluſtrat. quod, quam aptè Collegio *Flexienſi* modò conveniat,oſtenditur hoc ſymbolo. *Sol domum cæleſtem ingrediens*

Lemma. αὐγὴ ἀπ' ἐκείνου

Εἰ μὲν ἐγὼ στίλβω, ἀπ' ἐκείνου, σύλλογον οὗτω
Τόν δ', Ἀρχηγὲ, παρών, ἥλιος ὡς ἕτερος
Φαίνεις. ὡς γαρ ἔχεις, ἀνὰ παντ' ἐν τῷ διαβαίνειν
Ηλίου ἐνδέχιμον, καὶ σὺ τὸ στίλβειν ἔχεις.

3. Aliud in eam rem ſymbolum
Un ſole in ſuo meriggio è in ſuo corſo
Ugualmente benigno al mondo.
Lemma. *Così paſſando, come durando*
Benigno ſempre ſta'l Sole al mondo
Così paſſando, come durando,
Ma più benigno ſete un altro
Signor, paſſando, come durando.

6. Puerulus. Beneficentiam Sereniſſimi *Principis Neoburgici* prædicans. ô quàm læta hæc accidit mihi meiſque condiſcipulis dies, iis certè non poſſum non gratulari tantam felicitatem.

Symbolum, *Heſper.* Lemma, *Otia reducit*
Heu! ſat furenti Sirio miſeros boves
Operoſius exercet labor.
Domum redite, tecta jam repetunt greges,
Redite paſtorum cohors; En

En ipſe ceſſat Phœbus, en ceſſant equi
Heſper reducit otia.
Facies laborum inſomnis, heu curæ nimis
faceſſite hinc tandem improbæ.
Jam nos vacare deceat, & dulcem domi
Deceat quietem carpere.
Otia reducit, plaudite ô ſocii, bonus
Princeps reducit otia.

2. Symbolis hactenus luſimus, at *Principis* effigies ſolebant in pyramide depingi.

1. Pingam enimvero hoc epigrammate in Sereniſſimum *Principem Neoburgicum* in linguis peritiſsimum.

C'eſt aux aultres grand *Prince* a s'inſtruire des langues
Vous n'en aves pas de beſoin;
Et ſans dire un ſeul mot, ſans diſcouts, ſans harangues,
On vous peut entendre de loin.
Ce port avantageux, cet air qui fait les Princes,
Ce je ne ſcay quoy de charmant,
Qui rauit tout le monde & touttes les Provinces,
Cet air de Majeſté temperé de douceur,
Ce brillant de vos yeux, cette agreable humeur,
Ce beau feu, des façons, & ces belles manieres,
Cette priſé, ce bon ſens ſur touttes les matieres,
Parlont aſſés eloquemment,
Ils parlent aſſés haut pour aller ſe reſpandre
Par pour ou le ſoleil va paſſer ſa clarté,
Et puis aprés ſe faire entendre
A toutte la poſterité.

F I N I S.

Digitized by Google

BENEVOLO LECTORI.

Suos quiſque patitur manes; & ſuas liber mendas, graviores ego abſens politiori ſubjeci calamo; leviores tu præſens faventiori cenſeas, corrigaſque oculo.

Pag. 3. lin. 10. Patingam, Ratingam
p. 8. l. 1. Abave, Proave
p. 8. l. 2. Atave, Abave
p. 18. l. 15. bonis, binis
p. 34. l. 16. conſpicuam; Ultrajectum, conſpicuam Ultrajectum.
p. 45. l. 11. circinato. mœnium, circinato mœnium.
p. 51. l. 10. 100000, 1000.
p. 53. l. 11. tumulo viâ regiâ, tumulo: Via regia.
p. 62. l. 6. poris, portis
p. 70. l. 16. ante, arte
p. 71. l. 10. Doren, Dojeno
p. 73. l. 25. Delphinis, Delphini
p. 75. l. 11. familiorque, familiariorque
p. 77. l. 10. ſub quæ, ſub quo
p. 85. l. 4. Ludovicus VI. Ludovicus III.
p. 116. l. 26. vivos, vicos
p. 116. l. 10. en fer, enfer
p. 134. l. 1. Conventus, Conventry
p. 137. l. 19. triumphatus, triumphans.
p. 147. l. 2. liguam, linguam
p. 151. l. 10. ventoſa, ventoſæ
p. 156. l. 2. diceſſum, diſceſſum
p. 161. l. 11. terra, terna
p. 185. l. 10. par, pari
p. 194. l. 5. Conſtanti, Conſtantia,
p. 207. l. 24. Breux, Dreux
p. 213. l. 10. douſez, doutez
p. 218. l. 21. Hyſtum, Xyſtum
p. 225. l. 13. Hurdi, Hardi
p. 252. l. 6. porticum, porticu
p. 260. l. 18. collo, colle
p. 290. l. 4. homciycli, hemicycli
p. 314. l. 21. ſuperavit, ſeparavit
p. 317. l. 24. mundatio, inundatio.
p. 353. l. 10. attenderunt, accenderunt.
p. 362. l. 7. Bevini, Berini
p. 373. l. 14. Fias, Fas
p. 378. l. 3. Eoquium, Eloquium
p. 385. l. 3. Gratiarva, Gratiarum
p. 422. l. 15. mente, monte
p. 451. l. 22. appoſitam, oppoſitam
p. 460. l. 1. cum, eum
p. 494. l. 5. Pegaſo, Pelago
p. 508. l. 1. Iſpi do ipſuto, Iſpido, Irſuto
p. 509. l. 17. increſia, increſca
p. 509. l. 18. au eſtino, arreſtino.
p. 510. l. 5. Haſſri, Haſsi
p. 510. l. 6. evelſi, eccelſi
p. 510. l. 10. D'Imenes, D'Imenei
p. 510. l. 11. He confrutti, che confrutti
p. 510. l. 13. aveleri, acceleri
p. 520. l. 13. fectivis, feſtivis
p. 538. l. 4. paret, par &
p. 538. l. 23. allogium, alloquium
p. 539. l. 2. votis, notis
p. 541. l. 9. Nive, Vive
p. 541. l. 15. vira, jura
p. 543. l. 6. animate, animata
p. 543. l. 8. mnia, omnia
p. 544. l. 5. GIH, GiH.
p. 544. l. 12. tuplici, triplici
p. 544. l. 24. initia, inita
p. 546. l. 21. Reverendo, Reverendiſsimo C.
p. 548. l. 6. ſolennisſimas, ſolennisſimos
p. 549. l. 14. poſuit, potuit
p. 554. l. 4. Deus, Decus
p. 563. l. 1. dum, cum
p. 573. l. ult. Primogenitū, Primogenitā
p. 574. l. 25. Auguſtam, Auguſtum
p. 582. l. 11. Celeberrimi, Celſiſsimi.

Digitized by Google

Digitized by Google

Scheda tecnica riassuntiva

Progetto n. 23 / 2006
Colloc.: 6. 25. G. 6

Interventi:
Misurazione del pH su punti diversi del frontespizio: 5.40; 6.13; 5.62
Pulitura a secco con pennello.Spianamento delle "orecchie" sugli angoli delle ultime carte.
Scucitura del primo fascicolo e dell'ultimo. Lavaggio, ricollatura con tylose al 2% e rammendo alla piega con c. giapponese 512 delle prime quattro carte.
Prolungamento dei nervi con canapa, riaggancio dei fascicoli scuciti e delle guardie di carta Ingres, indorsatura a pettine con c. Ingres. Coperta in pelle di capra a concia vegetale con quadranti in cartone Canson Conservation Blanc 1630 g/m2.
Confezione di una cartella in cartoncino Klugg per la conservazione della coperta originale

Laboratorio: B.N.C. Roma
Progetto: M.G.Rak
Operatori: Claudio Bonifazi (stage METER), Enrico Bartolini
Data del restauro: giugno 2006

Digitized by Google

Digitized by Google